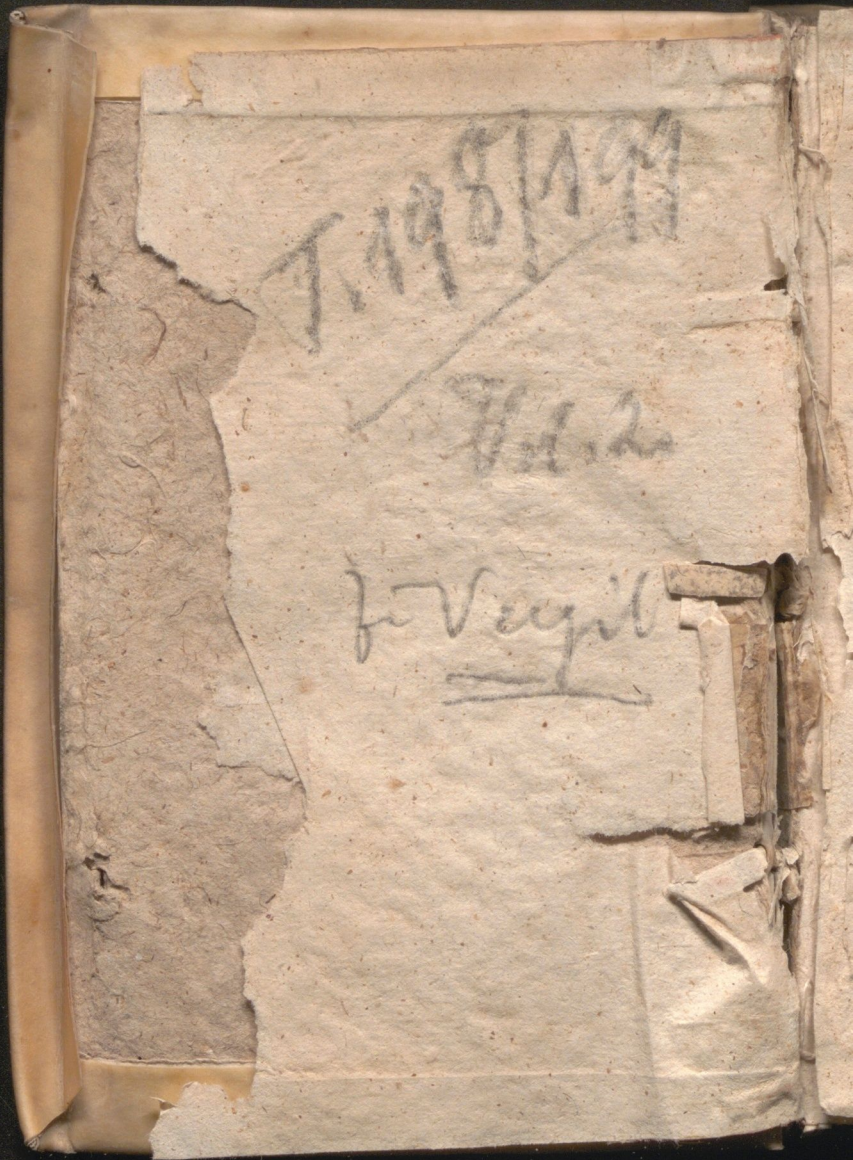

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-119201541511222-223374458-12/fragment/page=0002

POLYDORI VERGILII VRBINATIS ANGLICÆ HISTORIÆ Tomus Secundus.

Ab ipso autore postremùm iam recognitī, adque amussim, salua tamen historiæ veritate, expoliti.

Accessit Anglorum Regum Chronices Epitome, per Georgium Lilium Britannum.

Indices rerum singularum & vtiles & copiosos, in operis calce adiectos reperies.

GANDAVI,
Excudebat Cornelius Manilius.
Cum Priuilegio.

Bedin: lib. 2 de Repub: Cap: 5 fol:
216 ex Comineo refert Annis non
amplius 36 octoginta regiae gentis
principes mutuis cladibus ac suppliciis
in Anglia occidisse,

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-119201541511222-223374458-12/fragment/page=0008

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ Historiæ liber decimusseptimus.

EDOVARDVS post primum Gulielmum Normanum, primus, annum agens quintum & trigesimum, rex factus est: qui fuit annus salutis humanæ M. CC. LXXIIII. Is initio regni sapientissimos quosque ac fortissimos viros ad res benè gerendas, in suum domesticum consilium delegit, fecitq; cancellarium Angliæ Gulielmũ Martonum virum excellẽti animo & virtute. Sed vt populi animum sibi reconciliaret, qui rege Hẽrico patre, frustra de legum iniquitate conquerendo offensus erat, primùm generatim nominatimque in appellandis singulis & vniuersis, signisq; beneuolentiæ permultis impertiendis, propè excessit humanitatis modum: deinde habito non multo post concilio, veteres leges correxit, atque nouas salutares dedit. Postremò præfecit Aquitaniæ Ioannem qui ex Fano Ioannis erat, virum prudentem pariter atque fortem, iussitq; eum diligentius solito prouinciã tueri: erat enim vehementer iratus Philippo regi ob eẽdem

Hẽrici patruelis, de qua ſuperiore libro meminimus, eiuſq; rei Francum optimè gnarum exiſtimabat. Quare ambo odium ſecreto ſub pectore alebant, omni modo aliquando erupturum.

Poſthæc nihil fuit Edouardo prius quã vt ab Hẽrici patruelis mortem vlciſceretur: quare cũ Gregorio Romano põtifice, qui cũ amicitia a principio in Syria cõciliata ei intercedebat, primo quoque tempore egit, vt id nefarium parricidiũ non pateretur eſſe impunitum. Gregorius quia Guido Montifortenſis percuſſor potentior factus ex eo, quòd in Rufi ſoceri comitis Anguillarię mortui opes ſucceſſerat, capi nõ poterat, eum ac eius adiutores impiorum numero ſua authoritate decreuit habendos. Illo ipſo anno poſt terræmotũ quo multa ædificia corruerunt, ſanguine in Vuallia pluiſſe ferunt, quaſi prodigiũ exitiale illi genti, cuius ſanguine breui tẽpore poſt, ea regio paſſim maduit. Dominabatur id temporis in Vuallia Leoninus Griffini filius, qui vt nouas partim ſeditiones in Anglia faceret, partim ſibi Francos in ſocietatem adſciſceret, per nuntios a Philippo rege diui Ludouici filio, petiuit filiam Simonis Montifortenſis comitis Leceſtriæ, nomine Aleonoram, ſibi in matrimonium dari, quæ cum matre, & Henrico fratre tum in Gallia exulabat. Cõceſsit Francus, & puellam ſtatim deſponſam per Henricum fratrem ad virum miſit. Hæc nauigãdo vbi ad Vualliam appropinquare cœpit, cum fratre

fratre capta, ad Edouardum ducitur. Quod vbi Leolinus cognouit, permotus ira per Anglicum agrum incurrit, in armis stat, qui primi obueniũt, occidit, omnia deuastat. Rex audito Vualli furore, suis auxilio venit, tantaq; celeritate oppressit per arua Vuallos euagantes, vt Leolinum videntem rem suam in propinquũ deductã discrimen, ad pacem cum venia petendam compulerit, quã demum reddita puella haudquaquam vitiata, ægrè illi concessit. Vuallus impetrata pace, iusiurãdum more maiorum dedit. Edouardus secundũ hæc, recepit in familiaritatem suã Dauid florentem iuuenem ipsius Leolini fratrẽ, habuitq; in honore, ac ex egente locupletem fecit. Verũ tantum abfuit, vt Leolinus se huiusmodi beneficiorum præbuerit memorem, vt etiã maleficio paulo post regem remunerauerit: namq; amissa vxore, simulq; violato iureiurando, iterum in agrum Anglicum egressus, prædas passim agere cœpit: sed deinde territus regis aduẽtu, qui eo celeriter ad vindicandam tantam iniuriam contendit, depositis armis, veniam vltro petijt, quam Edouardus iterum non negauit, vt ne cũ montibus atq; paludibus pugnando, quæ in loca Vuallus velut in munitiones se ex fuga recipere solebat, operã luderet. Sub idem tempus Robertus Cantuariensis antistes, cũm Cardinalis atq; Portuensis episcopus esset factus, Ioannes Franciscani ordinis vir, antistitũ ordine septimus & quadragesimus,

à Gregorio pontifice Romano Cãtuarienſi diœceſi præficitur. Hinc cernere licet, apud noſtros põtifices aliquid ſynceri iam tum fuiſſe, cùm per legem paucis liceret duas ſimul obtinere prouincias, quãdo Robertus Portuenſem epiſcopatum cõſecutus, ſe Cantuarienſi abdicauit. O legem nunc propè euerſam: nam quiſque pro opibus, pro potentia, plures habent epiſcopatus, vt nullũ illorum (ita credere par eſt) rectè gubernent, qui talem commiſſi gregis curam nõ officio, ſed atque adeò cupiditate metiri videntur. Quo etiam anno, Alexander rex Scotus Edouardo fidẽ per iuſiurandum, more maiorum, obligauit. Et Thomas vir iuris æquè vt diuinarum literarum peritiſsimus, qui antea fuerat in conſilio & familia Henrici tertij, fit epiſcopus Herefordenſis. Is nẽpe homo tam frugaliſsimus, quàm integerrimus, ita vitam ac omnem ætatem egit, vt meritus ſit poſt mortem, & à Deo & ab hominibus ad cœlum ferri, qui nunc miraculis clarus extitit.

Secundum hæc, circiter annum ſalutis humanæ MCCLXXVIIII, Edouardus pecuniæ egẽs, rem ex ſuo vſu nouam excogitauit. Porrò quotquot poſſeſsiones vrbanas ruſticás ve habẽt, aut colunt, ex inſtituto à Gulielmo Normano Angliæ rege introducto, perpetui vel ad tempus fructuarij cenſentur, qui vſumfructum capiant, quãdo ipſarum poſſeſsionũ proprietas ad certos pertinet

tinet dominos, quibus in annos singulos, possessores vt proprietatis signum, nescio quid aut soluunt, præstantve, seu pensionem reddunt, sic, vt possessiones aliæ ad tempus locatæ, vel in perpetuum datæ, nunnullis de causis, quæ municipalibus legibus excipiuntur, crebrò ad pristinos dominos redeant, ac abillis deinde vel alijs colonis locentur, vel venditentur, seu prioribus possessoribus soluta redemptione confirmentur: quod prædiorum genus Anglicè Acopyholde dicitur. Si verò possessiones liberę sint, ea seruitute carẽt pro quibus pẽsio iure tantũ dominij, debetur domino. Igitur rex cùm esset benè multarum possessionum princeps dominus, & non ignoraret tabulas siue syngraphas, quas vulgò euidentias aut copias vocant, partim ob temporis longinquitatem, partim ob assiduas bellorum iniurias, aut consumptas, aut amissas esse, publico edicto iussit, vti omnes agrorum domorumq; possessores docerent, quo iure, quóve nomine illa retinerent, vt per hunc modum possessiones ad se dominum pertinentes, rursus aut venderentur, aut redimerentur. Visum est omnibus edictum eiusmodi post homines natos longè acerbissimum. Qui fremitus hominum? quàm irati animi? quanto in odio princeps esse repentè cœpit? Verùntamen nonnulli de plebe homines nequaquam cõtra regia iussa venire audentes, quibus poterant rationibus suarum iura possessionum compro-

babant, quæ eò minus admittebantur, quòd nulla tabella constarent. Est ita cum multis de tali negotio disceptatum, donec Ioannes Varanius comes Surrę vnus de multis, homo popularis, videns regem ad prædam faciendam, iam expandere rete, & neminem vnum esse, qui reclamaret, sibi actioni tam acerbæ intercedendum statuit: itaque citatus coram magistratibus, quos Iustitiarios dicunt, comparuit, interrogatusq; ecquo iure possessiones retineret, educto repentè gladio, Hoc, inquit, iure prædia avita possideo, hoc quoque eadem defendam. Nõ nemo, quod non abhorret à vero, tradit commissa rixa, comitem occidisse Alanum vnum ex magistratibus. Cæterũ vbi id facinus Rex resciuit, sensitq; se omniũ seruonibus vapulare, veritus ne seditio fieret, ab incœpto destitit. Atque hæc tota res quæ omnibus generatim damno fuisset, vnius audacia interpellata subitò deferbuit. Eodem anno mortẽ obijt Gualterus Eboracensis antistes, cui successit Guielmus cognomine Vickeuanus, qui in ordine Eboracensium archiepiscoporũ trigesimusseptimus ponitur. Eo ipso anno Ioannes Cantuariensis Archiepiscopus peracto totius sacerdotũ ordinis conuentu, mirandum in modum religiõis statum confirmauit. Rex in sequenti anno ægrè ferens rei agrariæ artificium non processisse sibi ex sententia, aliam aggressus viam concilių Londini ad Vuestmonasteriũ habuit, quo in concilio primum

primum omnium pecuniam populo imperandā curauit, nemine negante, ne quisquam factæ pau lò antè gratiæ ob omissam iuris agrorū causam, iudicaretur immemor. Deinde permulta quæ è Republ. essent, statuta sunt, & illud, vt sacerdos furti aut quouis alio capitali crimine convictus, episcopo repetēti traderetur, sic, vt episcopus eū non antè missum faceret, quàm ritè se expurgas set. Atque inde episcopis custodiendi damnatos sacerdotes talis demū imposita est seruitus, qualem in vita Henrici septimi esse docebimus.

Dum ista domi geruntur, ecce tibi, Dauid, quē (vt suprà demōstrauimus) timor, qui raro est diu turni magister officij, ad Anglum adiunxerat, ab Edouardo clam ad Leolinum fratrem Vualliæ principē transit, & ambo iunctis armis, finitimis Anglis bellū faciunt. Quæ vbi Rex accepit, valdè commotus quòd vterque & Leolinus & Dauid accepti beneficij immemor fidem fefellisset, non ferendas rebelliū iniurias amplius deliberat, delectus militum habet, exercitum conflat, atq; vindicatum scelus in Vualliam extemplò cōtendit. Etsi sunt, qui tradant regem prēmisisse Ioannem Cantuariensem ad rebelles, quos bonis monitis ac beneficiorum recordatione in officio contineret, & illos cōtemnentes salutaria monita, fuisse ab eo antistite extra Christianorum communionem eiectos. Sed cùm armis non verbis in tantā ferociam comprimendam opus esset, illis nō puto

to esse assentiendũ. Interea Vualli captis aliquot castellis, ferro & igne omnia deuastãt, neq; sexui aut ætati parcũt: at vbi Regẽ appropinquare sen serunt, id quod haud pro nihilo putantes, statim more solito fugientes sese in Snoundenum mon tem editissimum longeq; quàm asperrimum, qui ad septẽtrionem vergit, proripiunt. Rex Vualliã ingressus, vt nouit hostes in montes abijsse, cum omnibus copijs non longo ab illis interuallo cõ sedit: postero die equitatu ex castris educto, om nem eam planiciem quæ radices montium tam ab ortu Solis, quàm à meridie circũplectitur, cõ plet, pedestresq; copias paulò ab eo loco abditas in locis superioribus constituit, atque exin hostẽ ad certamen prouocat, quem vt videt nolle in cã pum descendere, vt omnes prẽcludat aditus pri mò insulam Angliseam occupat, quòd eò Vual lus confugere consueuisset: deinde iunctis simul aliquot nauiculis, pontem facit in fluuio Hauen sancto, in quem fluit amnis, qui ad radices ipsorũ montium oritur, vt ne trans illud flumen hostes castra ponant. Sunt, qui tradant pontem factum ad sinum maris nomine Regyd, ex quo in eam insulam nauigatur. Cæterùm in eo temporis arti culo ita vsu venit, vt antequam pons tabularetur aliquot iuuenes Angli per littus animi causa am bularint, ac spaciandi studio longius progressi quàm putarant, subito interuentu Vuallorum, procul a littore, crescẽte Oceano, telis & sagittis reiecti,

reiecti, partim cæsi, partim ab aquis submersi fuerint. Ex istius rei euentu, creuit mirum in modũ Vuallis animus, quippe qui putabant illud factũ esse diuinitus, ac oracula suorum vatum antiqua repetentes, quibus etiam nunc plurimum fidentes vana identidem spe eluduntur, dicebant tum demum venisse diem, cùm eorum princeps Angliæ imperio potiretur. Itaque Leolinus in spem bene gerẽdæ rei erectus, relicto Dauid fratre, qui loca montana tueretur, ipse cum electa iuuenum manu, in campum proximum descendit, cui continuò Edmundus Mortimèrius cum robore militum obuiam factus est. Hic prælium vtrobique committitur, quod amplius horas tris anceps fuit, donec Leolinus pugnando ceciderit, tum cognita principis morte, Vualli fugam protinus fecerũt, circiter parte eorum tertia interfecta. Edmundus victor profligatis hostibus, ad regẽ qui tunc ad Caernaruanum oppidum erat, caput Leolini detulit, quod postea Londinum deportatũ in turris fastigio pilo infixum diu permansit, quò rebellium pœna cæteris illustrior manifestiorq; esset. Sunt qui scribant Leolinum non fuisse in prælio occisum, sed suis pontem frangere tentantibus, ac sæpius ab Anglo inde repulsis, ipsum venisse auxilio, & cùm alij alio Vualli ab hostibus dissipati fugerent, fortè accepisse vulnus, ac deinde cognitum à Stephano Suardo percussore, tum demum capite obtruncatum: sed vbicunque ceciderit,

derit, parum omnino refert. Edouardus accepto victoriæ nũcio, motis statim castris, ad persequẽdos hostes militem suum quoquouersum ad omnes viarum exitus dimittit, ac simul ipse dispositis ad radices montium equitibus, cum reliquo exercitu montes ipsos ascendit. Vualli vbi se omni intercluſos itinere sentiunt, more ferarum trepidi pro se quisque in syluas densissimas, aut in specus tendit, partim per abrupta se immittunt, partim demum fugiendo in hostem incidentes, aut interficiuntur, aut capiuntur. In ijs Dauid Leolini frater cum multis alijs eius sectę socijs fuit, qui non multò post Salopię pœnas capite soluit. Rex sic mõtanis Vuallis perdomitis, ad reliquos subigendos, omnem obiuit regionem quæ ad ortũ Solis & meridiem vergit, milites in vnũ confestim cogendo, quos diximus viarum aditus occupasse, qui ingentem passim cædem fecit, adeò vt amplius tria hominũ millia interfecta fuerint. Posteaquã omnis prouincia pacata est, Edouardus prefectum illius fecit Robertum Torbiscũ, virũ singulari virtute, relictoq; præsidio idoneo, Londinum reuertitur. Atque ita Vuallia iterum domita est, circiter annum octauum, cùm Edouardus regnare cœpit, qui interim Gloceſtrię diu moratus, conuentum principum eo loci egit, in quo quædã de regni statu decreta sunt, quæ nunc vt iura æquitate plena maximè vsurpantur. Exin pacatis rebus, nihil toto triennio accidit, quod scribere

scribere habeamus.

Agebatur post hæc annus ab eo quo regnare cœpit Edouardus XI. & salutis humanæ MCC. LXXXV. insignis morte Alphonsi, & ortu Edouardi regiorum puerorum, cùm prodigia varia fuerunt. Principio anni, grauitatem cœli subitò exortam, inde siccitas post hominum memoriã inuisa excepit, sic, vt herbas ferè omnes necarit: postremò ingentes superuenére imbres, vnde annona cœpit ingraueſcere, ac ea fames per totam peruasit Insulam, quę vsque ad exitum Edouardi durauit. Eo ipso anno Gulielmus Eboracensis antistes mortem obijt, post annos sex, quàm sedere cœperat: cui succesit Ioannes cognomẽto Romanus, doctrina & integritate vitæ clarissimus. Circiter hæc tempora, Gulielmus Martonus Angliæ cancellarius, cùm intelligeret solas esse literas, ex quibus magnº pariter fructus atq; delectatio petatur, vt suis eius rei copiã faceret, Oxonij collegium instituit scholasticorum, fundisq; locupletauit. Hodie loco nomen est Martonum, ex quo velut ex vberrimo fonte, fluuen quoddam bonarum disciplinarũ iugiter manat. At Martonus postquam tale Musis posuit opus, factus est Roffensis episcopus, dignus nempe, cui eiusmodi mandaretur munus, tametsi curæ & diligentiæ plenum. Per illos dies rumor increbuit Burdegalensem longè firmissimam totius Aquitaniæ ciuitatem secreta consilia inire cum Franco,

co, vt expulsis Anglis, eius præsidiũ admitteret: verum antequam quod moliebatur, efficeret, Edouardus de re ſtatim certior factus, transmisit Oceanum, ac cum magno exercitu adfuit, affectisq; supplicio coniurationis autoribus, ciuitatẽ suspectis hominibus protinus purgatam reddidit: quo confecto negotio, dum cæteris rebus prouidendis cum suo domestico senatu vacabat, in valetudinem incidit, qua diu postea afflictatus est.

Interea res Christianæ duorum regum discordijs maximè turbatæ sunt, vnde facultas regi Edouardo data est vlciscendæ cædis Henrici patrueli, id quod cum primis cupiebat. Porrò Martinus Ro. Põtifex, impulsu Caroli Siciliæ regis, excecratus est Ioannem Palæologum Imperatorem Græcum, quod Christianam rempublicam perturbaret. Quo ille probro, cum Petro Aragoniæ rege fœdus iunxit, qui Siciliæ regnum repetebat sibi debitum iure dotis Constantiæ vxoris Manfredi filiæ, quẽ Carolus pariter vita vt regno spoliarat, eiq; spopondit suum studium, consilium, gratiã, opes ad res paratas fore. Petrus noua sultus amicitia, cum Ioanne Parochita homine inter Siculos autoritate, virtute, nobilitate summo agit, vt vno momento per Siculos facto impetu, omnes Galli contrucidentur, quorũ superbiam illa gens amplius tolerare non posset. Ipse verò interim populato in Africa Hipponensi agro, cũ ingenti

ingenti classe in Sardiniam proficiscitur, expectaturus illic rei euentum. Nō multō post Siculi statuto die, circiter vesperum, Gallos omnes ad vnū interficiunt. Vnde adagiū, Vesper Siculus, quod hodie circunfertur, cum significatur subitā cædē esse factam. Carolus audita Siculorum defectione, cum magnis copijs in insulam transit, ac Messanam vrbem obsidet. Aragonensis itidem rex, vbi audiuit id esse actum quod expectabat, in Siciliam contendit, eamq; ingressus rex ab omnibus consalutatur. Qua animorum inclinatione, perterritus Carolus in Italiam redit præstolaturus auxiliū, quod ex Gallia accersiuerat. Interim reges mutuo iurgio per nuntios & literas se lacessentes, ad singulare certamen vterque alterū prouocat, vt vna pugna de vita & regno dimicetur. Iocum ex consensu Edouardi, Burdegalā dicunt, quō cum centum lectis equitibus eant: sed Pontifex interceſsit certamini. Tū Petrus classem ductu Rogerij Loriæ viri fortissimi, Neapolim mittit, qui facto prælio cum Carolo regis Caroli filio victor euadit, iuuenemq; captum ac protinus vinculis mandatum in Hispaniam mittit. Pontifex dolens Caroli casum, Petrum impium denūtiat. Adfuit paulō post Carolus rex, & confirmatis Neapolitanorum animis in Africam traiecit, vbi demum moritur. Philippus inter hæc Francorum rex Gerundam Aragoniæ vrbem obsidet, cui Petrus obuiam factus, vulnus pugnādo accipit,

pit, ac breui vita excedit. Francus quoq; Gerunda potitus febre absumitur. Neque est tamen funestum bellum per hæc trium regum funera finitum, sed ad successores multò acrius delatum. Filij enim Petri Ferdinandus Aragoniæ, & Iacobus Siciliæ à patre reges constituti, enixè suũ negotium gerebant, cùm Rogerius Francorũ classem, quę ex Narbonensi Gallia veniebat, & in oram Hetrurię delata Guidonem Montifortẽsem Anguillarię comitem socium belli susceperat, cepit: & Robertus Atrebas in Italia procurator Caroli Iunioris, Catinam Sicilię vrbem occupauit. Secundum hæc, partim iussũ Nicolai pontificis Rom. qui Martino secundo loco successit, partim autoritate regis Edouardi, ad pactionem coagmentandam his conditionibus venitur, vt Carolus è vinculis dimitteretur, qui sua impensa Iacobum Petri filium, regem Sicilię cõstitueret, & ni si id intra triennium fecisset, in carcerem rursus rediturum se pollicitus est, datis nomine obsidũ in Iacobi potestatẽ duobus filijs Roberto & Ludouico florentibus ac illustribus adolescentibus. Rogerius item Loria, nobiles Frãcos in Gallica classe captos à suis redemptos dimisit: Guidonẽ verò comitem Anguillarię, qui, vt diximus, paucis ante annis, Viterbij Henricum Edouardi patruelem occiderat, nullis neque precibus, neque pretio adduci potuit, vt missum faceret, sed vt ab Anglo gratiã iniret, in custodia retinuit, vbi enectus

ctus est. Ac ita Guido pœnas editi flagitij Edouardo dedit, & tandé aliquando aras quas innocentissimo sanguine polluerat, morte merita expiauit. Nunc ad rẽ redeo.

Edouardus rex facta pace, cuius rei causa, annales Anglici tradunt eũ in Aragoniã iuisse, quòd ei cum vtroque rege affinitas intercederet, in Angliã incolumis redijt, cùm Philippus cognomento Pulcher, mortuo Philippo patre in Hispania, vt ostendimus rex Francorum factus est. Interea Vualli quietis præsentisq; fortunæ fastidio affecti, ac nihil esse, quod libertatis causa pertimescendum sit, arbitrãtes, Rhesum Amereducũ summæ hominẽ audaciæ, qui ex Leolini genere originem ducebat, sibi principẽ constituunt. Is conuocatis suis clientibus, facilè eos incendit, quippe qui simul cum alijs continuò ad arma concurrunt: deinde in agris habet delectũ egentiũ ac perditorũ, & coacta non modica manu, quoscunque obuios habet, incitat, solicitat, hortatur, commemorat multa, quamobrẽ debeant Anglico iugo à ceruicibus depulso, se in libertatẽ vindicãdi causa, arma maturè capere. Ita magnis paratis copijs, Anglos adoritur, præsidia ex oppidis ac arcibus minus munitis aut expellit, vel perimit, adeò vt videretur nullo ferè negotio Anglos omnes deleturus, ac prouinciã adepturus, nisi Robertus præfectus & celeritate & maturo consilio vsus fuisset: ille enim cùm animaduerteret aduersariorũ copias in

dies magis magisq; augeri, ac propterea non expe
dire, si se vno in loco cõtineret cum exercitu, quo
ad interim nouos pararet milites, aut loca magis
muniret, omnis periculi immemor, relictis sine
præsidio locis, milites Anglos in vnũ coëgit, qua-
dratoq; agmine in aduersarios contendit ad oppi
dum Aberkenuenã, ad quam se hostes congrega
rant. Amereducus vbi cognouit Anglos cũ mul
to militũ numero inferiores erant, aduentare, iã
non expectanda auxilia, sed pugnã eodẽ vestigio
cõmittendam statuens, miro affectus gaudio, in-
quit suis militibus : Iam videtis hostes nostros,
quos & viribus & numero longè præstamus, in
manus nostras temerè venire: quod porrò diuini
tus factum auguror, vt videlicet vlciscamur mor
tem Leolini principis nostri & aliorũ, quos gens
perfida nulla seruata belli lege, crudeliter necauit.
Quàm verebar ne Robertus præfectus vir aliàs
cautus, tãdiu se aliquo loco munito cõtineret, dũ
ab Edouardo subsidiũ mitteretur? Sed ecce nunc
in gladios nostros se cũ suis præcipitẽ agit. Igitur
magno animo iam parate arma, hostémque acri-
ter inuadite, ad prædam & gloriam properantes.
Hæc vbi ille dixit, in Anglũ appropinquantẽ pro
se quisque irrũpit, nulloq; seruato ordine, vt gre-
garij milites facere solent, à fronte, à tergo, à lateri
bus vrget. Pugnatur acriter, & quò Vualli magis
instant, hoc Anglica acies fortius inhærẽs resistit,
quæ ad extremũ videns hostem defatigatũ, facto
impetu,

impetu,in mediũ se immittit. Vuallus præter spẽ repulsus,nec fugere,nec resistere ausus passim cadit.Amereducus capitur,reliqui ferè omnes interficiuntur. Numerus desideratorũ fuit circiter millia quatuor. Atque ita Vualli meritas rebellionis pœnas pependerunt. Ipse autẽ Amereducus Eboracũ perductus,ibi de regij senatus sententia, securi percutitur. Affecit ea victoria incredibili lætitia Edouardũ, qui antequã ista acciderent, cùm iter haberet Burdegalã,anno cùm regnare cœpit XIII ad Vuestmonasteriũ conuentũ principũ fecit. In eo conuentu,leges populo datæ sunt,ex quib.ius multiplex manauit, ad summũ reip.cõmodum. Itẽ & de regni statu prouisum est. Quibus constitutis rebus, rex, vti diximus, in Gallias se cõtulit, qui totũ ferè trienniũ in Aquitania moratus, per eosdẽ dies in Angliã redierat: qui fuit annus cùm ille regnare cœperat XVI, & humanæ salutis MCCXC.

Anno deinde qui insecutus est,conciliũ Londini ad Vuestmonasterium habetur, in quo in primis agitatũ est, de electione Iudæorũ,quorũ erat per omnẽ Angliã ingens multitudo, quò sic oues ab hœdis segregarentur.Itaque publico edicto iussum est, vt intra paucos dies,omnes abirent cum bonis. Illi iussis concilij parentes,alij aliò discesserunt.Ita profuga gens de Anglia in perpetuũ exiuit misera semper aliquò terrarũ petitura, vsque eò dum denique deleatur, cuius occasus minus

doloris reliquis mortalibus inuret, si modò suas literas superstites reliquerit, sine quibus, haud scio quomodo nostris sacris bene præcautũ fuerit in posterum tẽpus. Eodẽ in concilio, Edouardus ex posuit se cupere ire auxilio nostris in Asiã, & quia res ad religionẽ pertinebat, placuit vt sacerdotes pecuniã suppeditarent, quã præ manu dederunt. Atqui ille post acceptã pecuniam, facilè destinato bello res domesticas præuertit. Postremò placuit regi similiter atq; principibus cauere in iure, quò perpetuaretur id, quod sancitũ iampridẽ fuerat in Magna charta, capite xxxvj. de qua proximo lib. memini, id est, vt nemini homini liceret dare prædia collegijs monachorũ: nam additũ est, vt non liceret etiã monachis, aut alijs sacerdotibus emere possessiones, quò ne possessiones eiusmodi cœnobiorũ aliorúmve sacerdotiorũ dotes fierent. Et legem hanc ad Manumortuã vocarunt, quòd res semel datæ collegijs sacerdotũ, non vtiq; rursus venderentur velut mortuæ, hoc est, vsui aliorum mortalium in perpetuum ademptæ essent. Lex diligenter seruatur, sic, vt nihil possessionum ordini sacerdotali à quoquam detur, nisi regis permissu.

Illo ipso anno obijt mortẽ Alexander rex Scotiæ, vir singularis virtutis, qui inter cursum, vnà cum equo in terrã fortè corruit, ac repentè fracta ceruice interijt: qui nullum reliquit filium superstitem, id quod breui post tẽpore, tam Scotis ipsis quàm

quàm Anglis multarũ cùm simultatũ, tum cædiũ causa fuit. Habuit Alexãder in matrimonio Margaritã filiam Henrici, vt in illius vita suprà demõstraui, ex qua suscepit filium Alexandrũ nomine, & filiã, quam ex nomine matris appellauit Margaritã. Alexander ante patrem excessit è vita, Margarita verò regi Noruegiæ nupsit. Deinde Margarita regina mortua, Alexander rex posteritati consulendi causa, in matrimoniũ duxit filiã Guidonis comitis Flandriæ, ex qua nihil liberorũ suscepit, atque ita extremũ familiæ fatum, nullo potuit consilio auertere. Ex filia autem illius, quam diximus regi Noruegiæ locatã fuisse, nata est filia Margarita, quę antequã esset matura viro, decessit in qua genus Alexandri regis defecit. Igitur Scoti mortuo Alexandro, valdè anxij quem sibi regem optarent, & timentes ne dum de re tanta inter se consultarent, ad vim non veniretur, ad Edouardum legatos miserunt, qui rogarent, vt per eum sibi liceret, ex sententia principẽ dicere. Audiuit Edouardus libenter legatos, pollicitusq; est non modò se non impediturũ, verumetiã quantũ in se esset, operã daturum, vt in creando rege, nulla vis esset. Quo accepto responso legati abierunt in Scotiam, legationemq; diligenter renuntiarunt. Fuerunt optimatibus Scotis grata, quæ ab Anglo rege per legatos acceperant, & quia factis more maiorũ populi comitijs, iam disceptari inter eos cœptum erat, de cõmuni consilio missis nouis le

De Rege nouo eligendo in Scotia consultauit

gatis, Edouardi faciendo noui regis potestatē dederunt. Rex cognito Scotorū studio, conciliū ad uocauit, agitaturus de re maturè cum suis, antequā legatis responsum daret: cùm interea in Scotia maxima de regno decertatio erat, inter Ioannem Baliolum, Robertū Brusium, & Ioannē Hastyngium: ij enim ex stirpe Dauid fratris Gulielmi regis olim Scotiæ genus trahebant, quia tris Dauid filiæ in familias eorū nuptæ fuerant. Atq; ita Scoti principes diuisi, alij Ioanni Baliolo, qui à maiore natu filia Dauid originē ducebat, alij autē Roberto Brusio, qui ex altera generis originē iactabat, fauebant. Ioanni Hastyngio pauci admodum suffragabantur, quòd ad tertiam & iuniorē sororē genus tantūmodo referret. Cæterùm, vt ordiar ab initio, ipsius Dauid generis seriē breuiter ponā. Enimuero Dauid ex Mathilde vxore filia Ranulphi comitis Cestriæ, sustulit Ioannē filiū qui sine liberis mortuus est: & filias quatuor, Margaritam, Mathildē, Isabellā, & Aldam. Margarita prima filia, nupsit Alano Galuidiano, is ex ea creauit duas filias, quarum altera maior natu nomine Dernogilla, locatur Ioanni Baliolo, quæ ex eo genuit illum Ioannē Baliolum, qui primus extitit regni Scotiæ cōpetitor. Mathildis altera filia in nupta occidit. Tertia Isabella nupsit Roberto Brusio, qui suscepit ab ea Robertū filium patrē Roberti alterius regni competitoris. Quarta Alda in matrimonium ducta est ab Henrico Hastyngio, qui

qui ex ea genuit Ioannē filium patrē tertij regni competitoris. Hinc tametsi satis licebat colligere, cui veniret hæreditas, attamen res in dubio versabatur, quia ita natura cōparatum est, vt vnusquisque regnum sibi optet, summæq; ducat gloriæ alis imperare. Sed vnde aberrauit, iā redeat oratio Rex Edouardus postquā in concilio cū suis principibus de re Scotica agitauerat, oratoribus respōdit, se perinde populi Scotici ac Angli libertatē, rē publicā, suo studio, consilio, patrocinio conseruaturum: sed cùm interregnum esset, & olim Scoti reges fidē sæpissimè eius maioribus obligassent, velle speciatim à Scotis principibus conceptis verbis iusiurandū sibi dari, vt Scotiæ terræ domino, atque cunctas regni arces in suam potestatē tradi, ac tum demum daturū operā regi creando. Legati accepto responso, mandata Edouardi ad principes sedulò detulerunt, quibus etsi petitio visa est nedum aspera, at parum iusta, vt Anglus non se arbitrum regis creandi, sed dominū Scotiæ præberet, attamen quia inter se iam dissidebant, morem regi gesserunt. Quo facto, Edouardus Eboracum proficiscitur, eoq; non multò post optimates Scoti veniunt. Hîc post longā disputationē, ex arbitratu regis, octoginta eliguntur viri ætate graues, & sapientia longè excellentissimi, & in ijs triginta Angli, quibus facultas datur renuntiandi regis. Ii posteaquam rectè cognouerunt, cui regnum Scotiæ iure deberetur, Ioannē Baliolum

vna voce regē dicunt. Cōprobauit eorum sententiam Edouardus, ipsiq; Ioanni regni Scotiæ possessionē sua autoritate confirmauit. Ioannes per hunc modū rex factus, primum omnium in verba Edouardi iurat: dein in Scotiā reuersus, eo ipso die qui diuo Andreæ sacer est, & apud eā gentē maximè celebris, magnō cum totius populi gaudio coronatur. Is vt plus fauoris sibi conciliaret ab Anglis, egregias Oxonij ædificauit ædes, eoq; loci collegiū scholasticorū institutit, & illud possessionibus locupletauit, ac ab se, Baliolense collegiū nominauit. Veruntamen Ioannes rex haud diu cum Anglo in gratia fuit, vtpote quæ fucosa erat, sed maiorū institutum secutus, primo quoque tēpore Francorum amicitiā cōplexus, paulatim se ab ipso Anglo alienauit, vt infrà appositè demonstrabitur.

1293 Aderat dum hæc agebantur, iam annus ab eo, quo regnare cœperat Edouardus, XIX, & salutis humanæ MCCXCIII, cùm Ioannes Cantuariensis antistes, post annū quàm sedere cœperat decimum & tertium, moritur: cui successit Robertus Vyncelseius, ordine antistitū octauus & quadragesimus: & rex tres filias nuptui dedit, namq; primā Aleonorā Henrico siue Erico, vtrunque scriptum reperio, Barri duci locauit, alterā Margaritā Ioanni Brabantiæ duci, & Ioannā tertiā Gilberto Gloceſtriæ comiti. Ac ita Edouardus tris magnos ac potentes viros affinitate sibi deuinxit, quæ

quæ postea ei magno sæpè vsui fuit. Hoc itidē anno initium magni belli inter Anglum & Francū factum est: Edouardus enim causa tuendæ Aquitaniæ oræ, sex naues instructas Burdegalā miserat: duæ ex illis secundū Normaniæ littus delatæ, nihil hostile timentes à Normanica classe capiuntur, atq; bona pars nautarū crudeliter suspendio necatur. Qua re cōperta, Robertus Tiptostus præfectus classis collecto magno nauium numero, in Normanos cursum vertit, præmittitq; speculatoria nauigia, & cùm nullas in mari obuias haberet naues, vrgente ira, Sequanæ ostium subita vi adortus diripit hostiliter, ac multis ex nautis interfectis, sex inde naues abducit, atque parum in altum delatus dum stat in anchoris, vt Francū ad nauale certamen prouocet (nā Angli præterquā quod numero ac robore nauium valebant, cum eo hoste sciebant sibi rem esse, quē ob violatū fœdus sperabant à Deo opt. max. punitum iri) ecce tibi, aliquot Normanorū naues vino onustæ ex Vasconia redeuntes apparent. Tum Robertus facto in eas impetu, nullo ferè negotio capit, tertiáque propè nautarū parte occisa, in Angliā mittit. Francus interim acceptā in portu cladem vlturus classem studio parat, quam vbi milite ac cæteris quæ ad vsum nauium pertinerent, instruxerat, in altum non longè ab Anglica classe, eduxit. Inter hæc, nuntij vltrò citroq; cōmeabant, alteris pœnas violatæ fidei, alteris bona amissa repetentib.

&

& iam, quia iniussu vtriusque regis, primus ille tũ multus inter Anglos & Normanos temerè ortus erat, ac eo minus offensi animi facilè ad pacẽ redintegrandã inclinabantur, cùm Carolus Valesij comes Philippi regis frater, vir acris ingenij vlciscendi cupidus, fratrẽ ad vindicandũ iniuriã cõpulit. Atque ita ad arma itum est. Igitur classis Galli ca pugnandi studio in Anglos cursum flectit, qui nequaquã certamen retardantes pugnã acriter capessunt. Fuit ab initio anceps certamen, cædesq; multò deterrima, qualẽ in tam validarũ classium concursu esse oportuit, estq; ea dimicatio aliquandiu extracta, demum fusa disiectaq; est Francorũ classis. Amissarum nauium numerũ, neque annales neque scriptores quos sequimur, ponunt, omnes tamen ingentẽ plagã acceptam scribunt. Philippus de re malè gesta certior factus, pergrauiter cõmotus, primò specie iuris seruandi, Edouardo vt suo ob possessionem Aquitaniæ ac comitatus Põtiui beneficiario diẽ dici iubet: deinde quia certò sciebat futurũ, vt Anglus minus compareret, quippe cui nequaquã tutũ esset Lutetiã ire, quò per iudices vocatus erat, exercitum parat. Edouardus interim mittit Edmundũ fratrẽ Lutetiã suæ causæ actorẽ coram iudicibus. Verùm iudices qui magis nodum in scirpo, vt dicitur, quàm de cognitione causæ quærebant, Edmundi rationes pro fratre respondentis minimè admittẽtes, Edouardũ contumacẽ, id est, superbũ minimeq; magistratuum

magistratuum edictis obedientē declarant, atque omne Aquitaniæ ius amisisse decernunt. Quibus rebus actis, Francus secretos præmittit nuntios Burdegalam, qui ciuitatē solicitent, & eos subsequi iubet Arnulphū Nellā magistrū equitū, cum bene magno exercitu. Is vbi eò peruenit, Burdegalam ad defectionē iam paratā nullo negotio capit, ac exin populos finitimos, partim principis Aquitaniæ ciuitatis exēplum secutos, partim largitionibus adductos in potestatē redigit. At Angli cognita populorū rebellione, quæ ex improuiso, perincōmodeq; acciderat, ad oppida maritima subitò se recipiunt, sed Rionē in primis confugiunt, quod oppidum celeriter muniunt. Post amissam bonam Aquitaniæ partē, Edouardus habito pro magnitudine periculi celeriter ad Vuestmonasterium principum concilio, ingentē pecuniæ summā à populo ad bellū gerendū cōtra Francū decretā exigit, atq; deinde magnū exercitū parat, seq; ad iter expedit.

Dum hæc geruntur ab Edouardo, Vualli sine fine tēpus atq; occasionē nouitatis quærunt, qui audita Aquitanorū defectione, rati illud esse idoneum, cùm liceret per regē tempore exclusum, petere ab eodē pœnas sui doloris, quē eius seueritas cuique iampridē inusisset, subitò in Anglos qui regionē tenebant, insurgunt, passimq; trucidant. Angli repentina fortuna permoti, arma quæ possunt arripiunt, alij ex arcibus sese eijciunt, fit in hostes

ſtes impetus eorum, ſed confluentibus ad clamorem vndique agreſtibus Vuallis, ad arces redire coguntur. Quo viſo, Robertus præfectus ad Edouardum nuntios mittit, qui ordine omnia ſignificent, petantq; ſubſidiū. Rex cognita re valdè permotus, duplici cura afficitur: ardebat enim ire in Gallias recuperatum amiſſa, & in præſentia orta ſeditione domi, timebat ne hoc malum grauius ſerperet, ſi ipſe abeſſet, ita vt eiuſmodi ſolicitudinum aculeis agitatus, aliquantum fuerit anceps dubiusq; animi quid faceret: demū de ſui domeſtici ſenatus conſilio, decreuit ſibi domeſticæ peſti obuiā eundum, ac duces mittendos in Aquitaniā qui ſuis ſuppetias ferrent. Itaque Ioannē Britannum virum conſilij magni & virtutis, cum electa militum manu, & Robertū Tiptoſtū claſsis præfectū cum bene magno nauium numero, in Aquitaniā mittit, ipſe verò in Vuallos contendit, ac primo acceſſu ſubigit. At alter exercitus vbi in Galliā peruenit, tantum terroris Franco iniecit, vt præcipiti fuga alij aliò ſe proripuerint, in locáque munitiora receperint: ſunt tamen multi in fuga capti, aut interfecti. Angli pulſo hoſte, aliquot oppida vi occupant, ſed male vtentes victoria ſine ordine prædandi ſtudio, ſeſe per agros temerè effundunt, id quod eis malo fuit: nam Carolus à Philippo fratre cum valido armatorum exercitu miſſus derepentè ſuperuenit, vagantesq; incautè Anglos præda exuit, partem etiā occîdit. Quæ ſuperfuit

perfuit cædi trepida multitudo, ad loca maritima aut ad classem cõpulsa est. Duces exercitus, Ioannes qui ex Fano Ioannis erat, & alter Ioãnes, post quam militẽ dissipatum è cursu collegerant, duas cohortes miserunt Pontesceium, quæ oppidum tuerentur: itẽ totidẽ ad Fanum Seueræ, vt locum præsidio firmarent, ipsi verò Rionẽ profecti munitiones facere instituunt. Quod vbi Carolus cognouit, ne spatium sit hostibus maiores vires cõparandi, dat Arnulpho Nellæ, cuius ductu antea Burdegala potiti erant, negocium Pontesceij oppugnandi, ipse verò Rionẽ contendit, quo vbi peruenit, cingit confestim locum obsidione, oppugnatque hostiliter. Contrà Angli cum Vasconibus se acriter defendunt, forasq; erumpunt: sed pauci, vt fit, facilè à multitudine reprimuntur. Dum ad Rionem ita pugnatur, Arnulphus Pontesceium expugnat, confectoq; felicissimè negotio, ad Carolum venit, cum eoq; copias coniungit, ac in oppugnationẽ Rionensem ambo totis viribus incumbunt. His cognitis rebus, Angli cum Vasconibus licet terrore perculsi, resistunt tamen, pariq; fiducia vbique hostium conatibus se opponunt, idem tela & saxa in eos iacientes: verum ad vltimum cùm viderent se non posse amplius locum tueri, nec spes vlla foret subsidij habendi, de media nocte egressi, ad naues confugiunt, quod tamen non tutò omnes tentarunt: nam hostes cognita Anglorum fuga, iter præcludunt, atque aliquot

quot primò fugientes assecuti interficiunt. Sed ij numero pauci fuerunt, quia reliqui ones v bi cognouerant Francum intercluſiſſe viam ad naues, ex neceſsitate facientes virtutē, vſque eò reſtiterunt, dum pugnando in hoſtium poteſtatē expugnato oppido venerint. Franci victoriā non incruentā adepti, nobiles Anglos captos ſeruāt, reliquis tam Anglis quàm Vaſconibus necatis. Carolus poſtquā Rionē cepit, obſeſſum pergit Fanum Seueræ oppidum munitiſsimum, quo poſt menſes tris, quàm circunſederat, per deditionē ab oppidanis fame coactis, incolumitate pacta, factā potitus eſt, ac iſtis rebus proſperè confectis, ad Philippū fratrē victor redijt. Angli qui his cladibus ſuperſuerant, duces ſuos duos Ioannes, quos quidā falſo ſcribunt eo loci periſſe, ſecuti, Baionā proficiſcuntur, ſeq; intra muros continent. Hæc olim Tarbellorum vrbs fuiſſe dicitur.

Edouardus nuntio allato de re tranſmarina male geſta, valde permotus, primò Adulphum regem Germaniæ in ſocietatē belli gerendi contra Francum magna pecunia ducit, cum eoq; fœdus facit: deinde ſuis ſubſidio in Aquitaniā mittit Hugonē Verium Oxonij comitē, qui primo acceſſu Fanum Seueræ recipit. Erat per hæc bella continua, iam vacuum ærariū regium, quod malum Gulielmus Marchianus quæſtor vnus omnium alieno detrimento ſanandum ſtatuit. Is enim noſſerat cùm in cœnobijs, tum in templis pecunias

eſſe

esse depositas, quas si iuberet tolli, non vtique se scelus, sed operæpretium facturum ducebat, si pecunia promeretur foras, ad vsum populi, perinde quasi omnia essent cõmunia, quò sic pecuniã militi suppeditaret, præsentemq; curaret. Itaque præfecti militum quibus ille sacrilegij patrandi negotium dederat, dispositis passim per regnũ militibus, vno tẽpore quicquid pecuniarum in locis sacris reconditum fuerat, omnibus vestigijs indagatum ad Edouardum afferunt, gemente passim populo, quòd princeps non putaret manum abstinendã à pecunijs, quibus sacræ ædes reficiendæ essent. Rex autẽ pecuniæ egens rem dissimulauit, ac nequaquã ea præda contentus, habito non multò post concilio, postquã inuidiæ declinandæ causa, excusauerat illud sui quæstoris factum, bene multis verbis significauit, quàm infiniti sumptus in nouum exercitũ impenderent, quàm graue immineret bellum, & quæ pericula pro Rep. sibi atq; prophanis principibus quotidie subeũda forent, & quia idem per religionẽ facere non liceret sacerdotibus, ideo eos debere pecunia iuuare milites, qui per hæc argumẽta, illis dimidiã partẽ omnium vectigalium sacerdotiorum vnius anni imperandã curauit: sed vt post tot imposita onera videretur in parte aliqua, velle patribus gratũ facere, pollicitus est se concessurũ aliquid, si modò peterent, quod ex vsu ordinis sacerdotalis esset. Episcopi capto inter se concilio, postularunt, vt le

gem

gem ad Manumortuã,quam ſuo ordini valdè no
cere perſpexerant,antiquaret. At rex cui nihil alie
nius erat,quàm in ea re epiſcopis ſatisfacere,ad id
reſpondit,ſibi nequaquã in manu eſſe legẽ tollere
ſine conſenſu patrum,quorum conſilio conſtitu-
ta eſſet,& eo belliſsimo reſponſo, pontifices con-
tentos voluit. Dum Edouardus ita ex ſacerdotũ
opibus ſuas auget, Vualli deficiunt, ſibiq; duces
belli gerendi Mardocũ & Morganũ homines ad
ſeditionẽ expeditos,paratosq; conſtituunt. Ii cõ-
parata magna militũ manu, Anglos paſsim perſe
quuntur,locaq; aliquot capiũt,multis interfectis,
ſine vllo diſcrimine ſexus aut ætatis.Miſit rex Ed
mundum fratrẽ cum non mediocri militũ nume
ro,qui vt in Vualliã peruenit, prælio temerè cum
hoſtibus cõmiſſo, profligatus eſt:nimirũ pecunia
ſacrilegio quæſita exitio fuit exercitui, qua in pri-
mis ille conductus fuerat. Vbi nuntiatum eſt Ed
mundum ab Vuallis fugatum fuiſſe,Edouardus
nouo coacto exercitu, eò celeriter contendit, qui
neutiquã paruo negotio ad extremũ prouinciam
pacatã reddidit,capto per proditionẽ Morgano al
tero ducum,quẽ non necandum conſtituit,ſed le
nitate vſus tantùm ſubcontumelioſe tractatum
miſſum fecit. Eſt laboratũ eo anno, quo hæc ge-
ſta ſunt,fame tanta,vt paſsim præ media, morerẽ
tur homines.

Agebatur iam annus XXI ab eo,quo Edo-
uardus regnare cœperat, & humanæ ſalutis M-
CCXCV,

CCXCV, cùm Thomã Turbuillã paulò antè inter alios in expugnatione Rionis captum, virũ nunquã aliàs perfidum, cupiditas vitæ seruandæ subegit honestum dedecorare nomen: enimuero is vt in libertatẽ se vindicaret, promisit Philippo regi, si in Angliã sibi redire liceret, ita se apud Edoũardum acturum, vt præfectus classis fieret, & id muneris consecutum, continuò eam classem in eius potestatẽ traditurum. Placuit Philippo consilium, ac cõposito dolo, Thomã dimisit, acceptis duobus eius filijs obsidibus. Thomas libertatẽ donatus in cœlo sibi esse videtur, ac nihil cunctatus in Angliam venit, & quia vir singularis virtutis erat, accipitur benignè à rege, qui memor fraudis, paucis interiectis diebus, per amicos egit, vti præfectus classis fieret, quod rex facere pernegauit, veritus ne non desiderium filiorum Thomã solicitaret ad perfidiã. Francus interim paratam classem in altum educit, sublatisq; velis in Angliã cursum tenet, vt causa sit, quamobrẽ Anglus citius suã classem emittat. Expectat ea classis aliquot dies in anchoris, præter oram maritimã, aduentũ Thomæ, qui cùm ad dictum diẽ non cõparuisset, vna nauis prope littus accedit, exponitq; in terrã nonnullos regionis peritos, qui causam huiusce moræ explorent. Ii ab Anglis fortè capti, cùm interrogati conuenientia non responderent, subitò necantur. Quamobrẽ incensus ira præfectus, recto cursu cum omnibus nauibus Douerum pe-

rit, expositaq; copiarum parte in littus, oppidũ di ripit. Oppidani subito terrore perculsi, longè fugientes, alios quaquauersum ad arma capienda cõcitant, adeò vt magna multitudo in vnum collecta sit, quæ ad vesperum Douerum versus proficiscitur, ac Francos prædandi causa per agros euagantes inuadit, passimq; cædit. Præfectus classis Gallicæ, qui toto eo die ad dispoliandum oppidũ intentus fuerat, audito clamore suorum ad littus concurrentium, statim ad naues cum ea præda, quàm celerrimè potuit, se proripit. Igitur reliqui Franci, qui per agros prædatum exiuerant, ac ad naues in tẽpore redire nequiuerant, omnes illo momento cæsi sunt, quorum numerus fuit paulò minus octingentis: ex Douerensibus pauci cecidêre, quippe qui ex fuga mox reuersi hostẽ cum alijs fugarunt: sed mulierum atque puerorũ, quibus hostis non pepercit, ingens numerus interijt. Fuit etiam in eo tumultu monachus quidã, nomine Thomas vir longè innocentissimus interfectus, per quem deinceps, vt martyrẽ Deo acceptissimum, crebra miracula edita ferunt. Dum ista geruntur, Thomas Turbiuilla punctus molestia & cogitatione, quòd non potuisset proditionis scelus perficere, quod animo destinarat, aliud inde moliendum ratus, solicitat Ioannẽ regem Scotię, vt ab Anglo ad Philippum deficiat, atque simul de excogitato facinore, ipsum Philippum regem certiorẽ facit, hortaturq; vt exercitum in Scotiã mittat,

mittat, ad bellum gerēdum contra Anglum, quò per nouum negotium alibi exhibitum, ei non liceat Aquitanicis subuenire rebus. Sed neutrum processit. Porrò inter hæc agitandum, Thomas apud Edouardum proditionis insimulatur, qui conuictus pariter atque damnatus, merita pœna Londini afficitur. Interea Bonifacius octauus Romanus pontifex cupidus sedandi discordias inter reges diu capitali odio altas, duos cardinales primò ad ipsum Philippum in Gallias, deinde ad Edouardum in Angliam mittit. Hi permulta de pace facienda diligenter agitantes, in medium adduxerunt, quamobrē vterque princeps concordiam debuisset amplecti: sed ad extremum cùm viderent insedisse in animis principum, odium propulsare seu potius explere armis, infecto negotio Romam redierunt. Quo tēpore rex Edmundum fratrem & Henricum comitem Lincolniensem cum electa iuuenum manu in Aquitaniam misit, qui Baionam profecti, ibi cum alijs Anglis hyemarent. Moritur eodem anno Gilbertus comes Gloceſtriæ, & Ioannes Romanus Eboracensis antistes, cui Henricus eiusdem collegij decanus, quē vocant, successit.

Per idem tempus Carolus frater Philippi regis, despondit filiam Edouardo filio Ioannis Scotiæ regis. Qua re fultus Scotus, cum Franco societatem coit, fœdus icit, eaque noua affinitate ad belli communicatione superbus effectus, iussu

Philippi bellum aduersus Anglum secretò comparare incipit. Atque ita res magno in motu erat, quæ aut supra Scoti, aut Angli caput summum periculum fore ostendebat. Ioannem autem regem nihil aliud vicit, nisi patriæ suæ amor: erat enim natione Gallus, & dominus Aricuriæ principatus in Normania non vltimi, quē postea Philippus Valesius rex comitatum fecit. Ioannes igitur ea in primis de causa, iurisiurādi, quod Anglo dederat, immemor, non dubitauit se ad Philippū regem suum & amicum, secutus Scotorum regū institutum, adiungere. In Aquitania ineunte vere, Edmundus Baiona mouet, vbi hybernauerat, ac in Burdegalensem agrum proficiscitur, positisq; secundum vrbem castris, Francis qui ibidem in præsidio erant, pugnandi potestatem quotidie facit. At Francus vbi vidit hostes temerè, prout ipse putarat, ad muros accedere, passis repentè portis, erumpit, in eosque præcipiti cursu sese concitat. Angli simulantes fugam, longè à loco Francos sequentes ducunt, pedetentimque in insidias, quas antea loco idoneo collocarant, trahunt. Quo facto, conuersi subitò eos passim cædunt, fugientesque in vrbem assecuti, omnes ferè in itinere obtruncant: amplius tria millia hominū ceciderunt. Ciues receptis ex fuga aliquot suorum intra muros, Anglis portas claudunt, qui ita à ciuibus repressi, primò vicos suburbanos diripiunt, deinde direptos incendunt. Post hæc, ex Burdegalensib. nonnulli

nonnulli clàm cum Edmundo agitant, de tradenda vrbe in eius potestatem : quæ tamen res non processit, quippe illi in facinore deprehensi, prius animaduersione oppressi sunt, quàm præstarent, quod recepissent. Id vbi Edmundus comperit, haud terendum tempus statuit, non enim machinas bellicas paratas habebat, quæ ad oppugnationem vrbis pertinebant: itaque Baionam reuersus est, vbi non multò pòst morbo confectus interijt: qui reliquit filios tris. Thomam Lancastri comitem, Henricū & Ioannem, quos sustulerat ex Blãcha, quæ olim nupta fuerat cum Henrico Cãpano rege Nauarræ, ex qua ille vnicam filiam nomine Ioannã susceperat, quam Philippus Pulcher in matrimoniū duxit. Angli post Edmundi obitum quãcelerrimè possunt, loca muniunt, cõmeatus vndique cõparant, quò se tutius ab hoste defendant. Interim superuenit Robertus comes Atrebas, laturus suppetias Burdegalensibus, qui cognita Edmundi morte, in Anglos mouet, atq; vbiq; defatigat. Edouardus interea rebus suis haudqua quam indormiens, traxerat in societatem belli aduersus Francum, Guidonem comitem Flandriæ, & Henricum ducem Barri, cui non multò antè Aleonorã filiam locauerat. Is Guido genitus ex Margarita quã Thomas, de quo suprà meminimus, in matrimonio habuit, & Gulielmo Dampetra natione Burgundione, successerat paulò antè Gulielmo fratri sine liberis mortuo. Itaq; vno

C 3. tempore

tempore dux Campaniã, & comes loca quæ ad Flandriam pertinent, excursionibus vexant. Quis rebus cognitis, Philippus primo Gualterum Greciacum cum magnis copijs ad oppugnandũ Barrum mittit, qui ita oppidum opprimere cœpit, vt Henricum necessariò domum redire coẽgerit, deinde ipse cum ingenti cùm peditum tum equitũ numero, in Flandriam contendit, positisq; castris prope Insulam, non multò pòst oppidum cum arce expugnat. Adfuit etiam ex Aquitania eodẽ tẽpore Carolus Philippi frater, cum magno militũ robore, cui Guido maximis copijs instructus, prope Furnas obuiam factus est. Hìc cõmittitur prælium, quod diu anceps fuit: ad vltimum superante Franco, Guido Burgas confugit. Edouardus interim in Flandriã traiecit, qui cùm paulò antè comperisset Scotum sentire cum Philippo rege, atq; nouum percussisse fœdus, vbi Gandauũ peruenit, ita egit, vt Francus qui iam & rerum fluctibus exagitatus, & tempore excluſus pacẽ quàm bellum malebat, vltrò de faciẽdis inducijs secum tractarit, quæ in biennium inter eos pactæ sunt.

Eo confecto negotio, rex Edouardus in Angliam redit, bellum parat, legatos in Scotiam mittit, qui Ioanni regi diẽ dicant, citentq;, vt cõpareat intra certum diẽ ad Nouum castrum, dicturus iurisiurandi violati causam, atque doceãt eum frustra sperare posse se contrà quàm est euangelicũ verbum, Dominis simul inseruire duobus: quoniam

quan-

quantum á Franco gratiæ iniret, tantum odij acceſsionis ſibi ab Anglo faceret, cui morē gerere id circo putaret ſua cum primis intereſſe. Cum his mandatis profecti legati officium diligenter faciunt. Atqui tantum abfuit, vt Scotus aliquid reſpōderit, quod ad inimicitias extinguendas pertineret, vt etiā literas non multò pòſt querelæ plenas ad Edouardum miſerit. Inter hæc, Robertus Bruſius, qui arcem ad Tuedam amnē ſitam tenebat, quā dicunt Vuerke, ad Scotum tranſiuit. Qua re cognita Gulielmus eius frater qui in fide Anglorum erat, arcis tuendæ cauſa, auxiliū ab Edouardo petijt, qui centum milites eò miſit. Hos Robertus in itinere adortus, omnes ad vnum interficit. Rex allato eius rei nuntio, quantum doloris ob ſuorum cædem, tantum voluptatis accepit, quòd per id facinus, Scotus prior belli initium feciſſet: itaq; Eboracum pergit, vbi habito principum cōcilio, primum bellum Scoticum decernitur, deinde à Scoto vt ingrato Huntyngtona comitatus recipitur, quem Henricus paulò antè Alexandro regi genero ſuo reſtituerat, quēadmodum ſuperiori libro oſtendimus: poſtremò tributum indicitur. Rex ita exactis à populo īmanibus pecunijs, cum quatuor millibus equitum, ac triginta millibus peditum, magnoq; numero auxiliariorū militum Vuallorum, Hybernorum, in Scotiam proficiſcitur: et quia id bellum putabat extractum irī ideo vt ad omnes Scotorum motus populus fre-

quentior adesset, & principes præstò essent, quos adhiberet ad consilium, cùm de rebus agendis esset deliberandum, iussit cancellarium, iudices, & ærarij præfectos ire Eboracum, vt eo loci iuridicos conuentus suo more agerent, iudiciaq́ exercerent. Scoti interim, vt venientem hostem finib. prohibeant, in agrum Anglicum egressi, ac prædas vbique agentes, Carliolum obsident, atq́ casu inaudito ita ferente incendunt, facto intus incẽdio ab exploratore Scoto, qui fortè captus in custodia erat, auditoq́ suorum aduentu, & se neci & carcerem igni dedit, quẽ postea ventus per omnem ferè ciuitatem diffudit. Sed vbi Edouardũ cum exercitu appropinquare sentiunt, relicta subitò obsidione, intra suos fines se recipiunt. Rex cognita Scotorum fuga, Beruicum oppidum oppugnatum contẽdit, factisq́ propè castris, dat oppidanis vnius diei spatium de deditione deliberãda. Ad id temporis punctum, peruenit ad littus eius classis quatuor & viginti nauium. Angli oriẽte sole, agmen regium conspicati, & certamen impendêre arbitrantes, quatuor naues prope terrã ducunt, ac inde egressi, cum accolis pugnant, qui agrestium multitudine oppressi, ad vnũ omnes interficiuntur. Quo facto, agrestes ad naues in littore relictas concurrunt, atque incendunt. Eo accepto incommodo rex permotus, propius oppidum accedit, quod oppidani incolumitate pacta, statim ei tradunt: facit idem Gulielmus Douglas præfect.

præfectus arcis. Edouardus victoria vsus, exin Doumbar castello, & Roxburgo oppido de Scoto capto, omnem regionem quæ quaquauersum ad Beruicum pertinet, in potestatem redegit, in quibus operibus totum ferè annum consumpsit, qui fuit XXIII cùm regnare cœpit, & humanæ salutis MCCXCVII. 1297.

Quo tempore finitis inducijs, bis pugnatum est inter Francum & Flandrum: primò Francus vicit, redacto in potestatem Guidone comite, cū Roberto & Hilermo filijs: deinde orta seditione, insignem cladem accepit. In Aquitania quoque ad arma itum est. Nam cum Franci Baionam ob fidere tentarent, Angli partim qui intus erant egressi, partim qui alibi hyemabant, hostium aduentus fama permoti, illuc concurrentes, prælium confestim fecerunt. pugnatum est ad noctem, quę prælium diremit: cædes vtrinque magna edita: numerus etiam captiuorum vtrinque penè par fuit. Ioannes vnus exercitus dux in ea pugna captus est. Alter verò Henricus Lincolnienſis comes, ab initio fugam fecit, id quod paratam victoriam interpellauit. Post prælium Robertus Atrebas Aquitaniæ præfectus, Burdegalam hyematum iuit cum suis Gallicis copijs, & Ioannes Britannus tertius Anglorum dux exercitum omnem Baionam in hyberna reduxit. & quia interea inducię inter Edouardum & Philippum renouatæ sunt, bona pars eius exercitus post tempus hybernorū

in

in Angliam redijt. At reges post factas inducias, captiuos etiam permutarunt. Edouardus postea quam omnia Scotorum bona quæ in anglia erãt publicauit, & oppida quæ de hoste ceperat, præsidio firmauit, Eboracum reuertitur, eatenus illic mansurus, quoad Scotum ad pugnam eliciat. Cuius rei non fefellit eum sua opinio: nam Scoti cognito regis Edouardi discessu, statim per finitimorum agros, excursionibus repentinis vastas solitudines faciunt, eoque audacia euadit, vt Northumbriam ingressi, longè lateque õnia populentur. Id motus vbi ad Edouardum perlatum est, confestim Ioannem, qui paulò antè in permutatione captiuorum à Franco inter alios dimissus fuerat, cum robore fortissimæ iuuentutis obuiã hostibus mittit. Scoti quamuis subitò circũuenti sint, nihil tamen pugnam extrahentes in certamẽ descendunt: pugnatur paulisper vtrinque ferociter, ad extremũ Scoti trepidi terga vertũt, passimque cæduntur. Ferunt eo die ad decẽ millia Scotorum cecidisse, extra captiuos, quorum bene magnus fuit numerus. Reliqui qui ex cæde euaserant, ægrè post multa accepta vulnera in Scotiã se receperũt. Edouardus vt victoria adepta bene vteretur, & hostes tandem aliquando subigeret, deleretue, ipse paucis pòst diebus Scotiã ingressus recta à Edinburgũ terræ Scotiæ caput petijt, ducto que repentè vallo, obsedit, quod post octo dies, quàm oppugnare cœperat, per deditionẽ recepit, concessa

concessa oppidanis incolumitate. Quo prosperè confecto negotio, ad Fanum Ioannis, quod & Perthum veteri nomine dicitur, oppidum ad Tai fluminis ripam positum, mœnibusque egregiè munitum aduolat, atque capit: qui dū hîc moratur, quotidie equites quoquouersum mittit, simul vt cognoscat si hostes vspiam sint, contraq; veniant, simul territandi causa, cùm interim rex Scotiæ Ioannes spe victoriæ iam desperata, nuntios ad eum de pace misit. Edouardus postquam perbenignè audiuerat nuntios, respondit se nullo pacto esse daturum pacem hosti iam victo, sed vitam pro sua humanitate concessurum, si modò Ioannes rex confestim suæ fidei se committeret. Quod vbi Scotus accepit, mirum dictu est, quàm subitò fuit animo perculso, abiectoque, partim quòd cùm miserrimum, tum acerbissimū duceret, in illius potestatem se permittere, quem pro hoste haberet, partim quòd suam calamitatem cum Republica coniunctam videret: attamen iā omni spe salutis orbatus, vt vitæ cōsuleret, Anglo se necessariò tradidit. Edouardus per hunc modum domito Ioanne, loca ōnia præsidijs firmat, ac statim Beruicum reuertitur, vbi habito principum concilio, statum Scotiæ deintegro collocat, eiusque præfectum facit Ioannem Varanium, cui Hugonem Chresyngamium, ac Ioannē Orneby adiungit, quò res non vnius, sed multorum consilio administrentur. Ista status collocatio tametsi

æqua

æqua habita est, infiniti tamen mali causa fuit: nã siue quòd Angli se deinceps segniter gesserint, siue quòd Scoti libertati studentes ferre Anglorum dominatum nõ potuerint diu, est adeo paulatim odium adauctum, vt continuos ferè triginta annos, sicut carptim infrà perappositè dicemus, sit inter vtrumque populum non sine magnis cædibus dimicatum. Rex post hæc Scotos principes qui aderant (aderant autem ferè omnes) in sua verba iurare iussit, atque ita allocutus dicitur: Ego principes vt terræ Scotiæ nobilitatem ac plebem ab omni in posterum iniuria prohibere, & sicut iam meos subleuare debeo, ita me obseruare, & sacramenti, quo mihi vosmet modò obligastis, memoriã nulla de causa deponere vestrũ est, quod faciatis magnopere obsecro, atque ita oĩa affatim à mea liberalitate expectare poteritis: quæ hercle spes vos fallet nunquam. His factis atque dictis, cùm existimaret tutissimam fore Scotiam, Vuallos & Hybernos milites quibus in eo bello gerendo vsus erat, bene meritos dimisit, ac paulò post Ioannem Scotiæ regem secũ ducẽs victor in Angliam redijt.

Per idem tempus, Bonifacius octauus Roma. pontifex animaduertens principes Christianos auarè & percrebrò sine iusta causa, noua quotidie sacerdotiorum fructib. imponere vectigalia, atque sine fine arbitratu suo, decimam vigesimãue eorum partem tributi nomine imperare, immunitati

munitati ordinis sibi consulendum statuit: itaque habito Lugduni concilio, interdixit, ne posthac principes sacerdotibus tributa imponerent, neue illi imposita conferrẽt iniussu Romani pontificis. Id præscriptum extat in libro tertio libri sexti, de immunitate ecclesiarũ, capite tertio, quod tametsi non erat iniquũ, fuit tamẽ apud Anglos magnæ causa discordiæ. enimuero non multò post Edouardus in Angliam ex Scotia reuersus, concilium habuit Buriæ, ad cœnobium diui Edmundi, quo in concilio cùm indigeret primum populo, deinde sacerdotibus tributum indicendum curauit. Populus qui negare non poterat, pecuniam imperatam se soluturum dixit: sacerdotes verò responderunt, id sibi facere per pontificis Romani præscriptum minus licere. Quo responso rex iracundia permotus, bona sacerdotũ passim publicari venireque iussit, qui indictum tributum penidere pernegassent. Quo factum est, vt bene multi quibus præ quiete, nihil satis cordi erat, tantum incommodi diutius ferre nolẽtes, alij alio modo iniustam vexationem redemerint. Solus Robertus Cantuariensis antistes forti animo post multas acceptas iniurias, bonaque ōnia amissa, principis voluntati resistebat, prædicabatque palam scitum illud apostolicum: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. At rex nihil sanctissmi pontificis aut constantia deterritus, aut salutarib. monitis flexus, in dies magis cuncto generatim

populo

populo succensebat, & sacerdotes vt ingratos duriter premebat, & reliquis qui grauatè impera tam pecuniam soluerent, vno vel altero modo nocebat. Quibus rebus ita omnium animi incita ti sunt, vt neque in agris, neque in vrbibus sterentur. Quid, quòd nec iam vllus locus tale regnũ ferre posse videbatur? At optimates in primis in clamabant, quorũ capita extiterunt Humfredus Herefordensis, & Ricardus Northfolchiæ comi tes: hos enim rex cum iuberet in Aquitaniam cũ nouo militum supplemento traijcere, ambo pa lam sine eo se ituros negarunt, atque his dictis, vt ne vis vlla inferretur, sese multitudine armatorũ munierunt, amicorumque gregibus stiparunt. Continuò complures alij qui iam apertè in regẽ alieno erant animo, istos secuti, ad tumultum faciendum parati erant. At Edouardus nullum timoris signum dandum putans, rem dissimulat, atque iter in Flandriam parat, rebus Guidonis comitis infirmissimis opem laturus: sed suspicãs ne illi duo comites absente se, aliquid seditionis populi nomine, in regno non excitẽt, neue multi alij eorum partes sequantur, primò Robertum Cantuariensem archiepiscopum, deinde ali quot alios quos antea offenderat, in gratiam re cipit, iubetque ipsum antistitem curam regni ad ministrandi suscipere, & ijs rebus ita constitutis, in Flandriam proficiscitur. Comites quibus po pulare nil tam erat, quàm populi commodum,

post

post discessum regis, vt ne contrà, atque ratio poscit, facere videantur, nihil in principem armis tentant, sed Londinum veniunt, palàm dehortantur atque vetant populum libertatis conseruandæ causa tributum nuper impositum conferre, quibus cupidissimè populus auscultat. Fuit ea res tanto regijs quæstoribus terrori, vt pecuniâ à quo quam exigere deinceps minimè sint ausi.

Interim cùm Ioannes Varanius, homo ætate iam confectus, Scotiam prouinciam negligenter obtineret, non accuratè tueretur, & Angli reliqui omnia tuta fore existimantes idem facerent, Scotos qui ad rem suam vigilabant, ad spem recuperandæ libertatis erexerunt. Itaque illi seruitutis vincula rumpere paratissimi, facta coniuratione, ducem sibi constituunt Gulielmum Vallã hominem audacia longè nobilissimum, sed genere & moribus non item. Is coacta in vnum magna hominũ multitudine, repentè Anglos imprudentes inopinantesque aggreditur, incautè opprimit, vagantes passim toto campo obtruncat. Angli subitæ rei casu perterriti ad arces confugiunt: sed paucis ea fuga saluti fuit, cùm subitò circumuẽti spatium fugiẽdi suique colligẽdi non habuerint. Reliqui qui loca munita tenebant, cognita Scotorum defectione, se ad resistendum parant, atq; simul per crebros nuntios à rege subsidiũ petũt. Dum ita Scotus duce Valla sæuit, Robertus Brusius ratus tempus idoneũ potiẽdi regni aduenisse

se

se cum ipso Valla copulat: exin ambo collectitiũ exercitum augent, ac iunctis armis, Anglos latè persequuntur, cædunt, conuulnerant, comprehendunt, acerbissimis supplicijs afficiunt, nulli neq; ætati neque sexui parcũt: quo facto, regressi arces passim oppugnant, quarum aliquas minus munitas capiunt, & in ijs Deidonensem, ac Brechinũ: postea Aberdoniam obsessum eunt, & expugnãt. Erat id temporis cùm ista à Scoto gesta sunt, Edo uardus rex in Flandria, qui eò ierat, causa subleuandi res comitis Guidonis, quem, vti suprà docuimus, Carolus Philippi regis frater non procul ab Odomari Fano, singulari prælio paulò antè vicerat. Hic vbi nuntium de Scotorum defectione accepit, primò fidem nuntio non habuit, deinde tamen cùm ad eum literæ volarent, ac idem nuntiaretur, iussit omnem exercitum quem in agro Eboracẽsi in hybernis habebat, duce Ioãne, qui ex Fano Ioannis erat, ire in Scotiã, seque cum reliquis copijs quibus Ioannes Varanius præerat coniungere. Ioannes acceptis regis literis, quia res celeritatem requirebat, confestim exercitum in Scotiam ducit, initoque consilio cum altero duce, rebellem Scotum persequitur. Scoti per speculatores, cognito Anglorum aduẽtu, se in valles deuias impeditasq; paludes abdunt, vt ita primũ hostium impetum vitent: qui vbi illos appropiũquare sentiunt, verbo quidem, per nuntios pacẽ cum delictorum venia, perinde quasi de salute desperantes

desperantes ab Anglo petũt, manus dant, obsides offerunt, re verò insidias moliuntur. Quare nonnulli vt maiorem fidem faciant, continuò ad Anglos transfugiunt, qui eatenus per hunc modum Anglum ludificent, quoad pontem Sterlyngẽsem qui in Forthea flumine est, transeant, seque loco idoneo in insidijs collocent. Tum postquam Angli se ab hostibus ludificari comperierunt, quippe qui specie faciendæ deditionis, ipsos defatigabat, commoti ira, temerè pontem transire incipiunt, iamque bona pars traiecerat, cum Scoti qui in armis erant, & transitum hostium obseruabant, dato repentè signo, ex omnibus partibus erũpũt, hostemque circumueniunt. Erat spectaculum misertimum videre Anglos, qui pontẽ trãsiuerãt, à multitudine hostium cædi, aut fluminis ripis appropinquantes coangustatos in vndas præcipitari, & qui cis flumen erant, propter angustiam pontis, suis subuenire non posse. Scotus postquã omnes Anglos, qui flumen transmiserant, pugnãdo interfecerat, ad põtem occupandũ concurrit. Hîc redintegratur certamen: Scoti totis viribus pontem capere nituntur, vt eo potiti, quicquid hostium reliqui erat, deleant: contra Angli qui amisso ponte, de se actum fore animaduertebãt, omni conatu illum retinere pariter contendunt. In eo ponte cædes cruentissima vtrobique facta est, quem ad extremum Angli ad alteram ripam fluminis fregerunt. Atque ita altera pars eius ex-

Cædes cruentissima circa pontem

ercitus ab hostium impetu se defendit. Non eua-
sit ex ea clade quisquam omniũ, qui trans flumẽ
iuissent. Fama tenet circiter sex millia Anglorum
eo interijsse die. In ijs Hugo Chresyngamius fuit,
cui vt grauiori cruciamento necaretur, pellem
detractam fuisse ferunt. Secundum hanc acceptã
plagam, Angli animaduertentes se sine nouo mi-
litum supplemento, haud vspiam posse hostibus
resistere, in agrum Eboracensem reuertuntur, &
quia timebant, prius agmen cogunt, deinde ita in
structi incedunt, vt si qua imponatur in itinere
dimicandi necessitas, subitum casum expedito
exercitu subeant. Antequam isti Beruicum per-
uenirent, quia præcesserat fama maioris cædis
factæ, quàm erat, illi qui oppidum illud tenebant,
iam reliquerant, seque in agrum Northumbricũ
receperãt. Ea res igitur Anglos ex Scotia veniẽtes
non iniuria maximo timore affecit, qui arbitran-
tes hostem alijs itineribus ad eum locum perue-
nisse, vbi parum vltra oppidum trepidi progressi
sunt, disiectis euestigiò ordinibus, pro se quisque
diffugit. Quæ profectò fuga tanto cunctis qua-
quauersum incolis terrori fuit, vt in oppida ex
agris continenter se conferrent, sed Northumbri
in primis cũ bonis & vxoribus ac liberis in agrũ
Eboracẽsem demigrarẽt. Scoti interea qui fracto
ponte hostes persequi non poterant, post paulũ
tam animis quàm viribus aucti, Beruicum impi-
grè oppugnatum veniunt, quod vbi ab Anglis de

Fuga Anglor.

sertum

sertum viderunt, præsidio muniũt, atque per hoc, cognito hostiũ timore, cætera vicina loca aggressi eodem momento recipiunt: post hæc, auidi prædæ in Northumbriã irrumpunt cursu, ad direptionem pestemque incolarum: nam quacunque eũt, omnia vastant, diripiunt, auferunt, incendunt, iuuenes iuxtà atque senes aut supplicio mactant, aut captiuos abducunt: deinde Carliolum versus aduolant, sed quia ciues se antea fortius quàm vt capi possent, munierant, ad prædam agendam se conuertunt. itaque Nouum castrum profecti, oppidum diripiunt, incenduntque, ac denique postquam hostium cæde satiati sunt, Beruicum reuertuntur onusti õnis generis præda, quã Gulielmus Vallas, & Robertus Brusius duces multitudinis, singulis prius pro concione collaudatis, quod pro liberanda patria fortiter pugnassent, æquabiliter distribuũt, atque non multò post victorem exercitum domum reducunt. Inter hæc Dunelmẽses & Carliolenses ciues duce Roberto Clyffordio, Scotorum fines alio itinere ingressi, vsque Roxburgum, agros latè vastarunt.

Atqui domi interim seditio intestina haud consenescebat, imò in dies singulos magis reuiresc ebat, ac latius manabat, acrius gliscebat, breui aliquò eruptura: siquidem status præsens rerum in summo erat odio, quod libertas populi longo tandem morbo mori videretur. Quare omnes generatim populares facta regis & præsertim pecuniarũ

cuniarum exactiones improbabant, querebãtur, dolebant, ac sine iam vlla rei varietate apertè loquebantur, clareque gemebant, & medicinam quærentes cùm nulla afferretur, tandẽ aliquando resistendum statuunt, etsi non sine alterius partis internicione, id fieri posse existimant. Itaq; plebs ducibus Humfredo & Ricardo comitibus, ad seruitutem propulsandam dolore excitata, arma capit, paratque se ad certamen, quo finem miseriarũ domesticarum factum iri sperabat. Hæc vbi Robertus Cantuariensis, cuius credibile non est, quãtum in consilijs, prudentia, fide rex Edouardus ponebat, sensit, sese plebi opponit, admonet, ostendit externum timorem arctissimum semper concordiæ vinculũ, debere apud eam vincere priuatum odium, idque multis verbis insinuat: sed cũ bona monita pro nihilo haberi animaduertit, tũ omnium ordinum homines ad concilium per Edouardum regis filium cõuocandos Londinũ, & in eo de summa rei agitandum curat. Itaque inito consilio, comites data publica fide, intersunt præsenti animo populi nomine postulant, vt veteres leges ad pristinum vsum reuocentur, item ne regi tributum vllũ populo Anglico in posterũ tempus indicere liceat, id quod reges antea suo arbitratu sæpe fecerant, nisi ex concilij autoritate, neu sibi & qui hactenus suas partes secuti essent fraudi sit, quòd pro libertate populi eam domi concitationem fecissent. Ista õnia consilij decreto

concessa

concessa sunt, ac tam Edouardus princeps qui aderat, per iusiurandū, quàm eius pater per literas approbauit. Cæterùm de restituendis legibus causa facilè perijt: at de tributo indicendo, tam altas egit radices, vt etiam nunc inuiolata maneat. Quapropter iam inde vsu venit, vt deinceps quoties princeps habēdum concilium decerneret, in eoque de re nummaria agendum putaret, consueuerit eodem momento agere cum Cantuariensi archiepiscopo, vt episcoporum ac aliorum sacerdotum conuentum faceret, ad eosque mittere ex consiliarijs aliquot, qui rei causa expositā, rogarēt eius verbis, vt certas pecunias de conuentus sententia imperarent. Atque ita populus Anglicus hoc ad extremum libertatis à suo principe consecutus est, quod & mordicus tenet, vt ne auellatur. Ad rem redeat oratio. Eo illo tempore Aleonora regina mortua est, mulier singularis prudentiæ. Fuit is annus quo hæc gesta sunt, cùm regnare cœpit Edouardus, XXIIII. & humanæ salutis M CCXCVIII.

At Edouardus, cuius quamuis permagni interesset in Anglia esse, tamen adhuc erat in Flandria, & sæpe in suo Pontiuo comitatu, qui interim alienum fundum arans, suum incultum relinquebat vti vulgo dicitur: porrò cùm agitaret de restituendo Guidone comite in libertatem, qui à Franco Lutetiæ in custodia tenebatur, à Scotis, vti ostendimus, non modicam accepit cladem:

sed cùm res non procederet, posteà Gandauũ profectus, Francos finitimos bello petere iã parabat, cùm amicorum interuentu, Flandris inducijæ datæ sunt, & pax inter eũ & Philippũ conuenit. Tũ Philippus omnẽ Aquitaniã Edouardo restituit, & iã cœlibi Margaritã sororẽ despondit. Quo feliciter confecto negotio, Edouardus in Angliã redijt, atque non multò pòst Eboracum profectus, suorum principum conuentum fecit, ad quẽ Scotos etiã vocauit, vt tẽtaret si ad sanitatẽ redire vellent, qui õnino ire neglexerunt. Qua re ille valde permotus, ingentẽ cœpit exercitũ parare, diemq; omnibus præfiniuit, quo iter in Scotiã haberet: itaq; post paulùm, armis virisq; paratis, ad VII. calend. Iunij, qui erat dies constitutus ad iter faciendum, in Scotiã proficiscitur, eãq; ingressus instructo agmine, in loca interiora penetrat, quibus Scotos sẽ continere intellexerat, qui non procul à Vario Sacello castra habebant. Accesit prope locũ rex, factaq; dimicandi potestate, ex proximo colle in cãpum descendit. Prima luce Scoti aciẽ instruunt, è regioneq; hostium castrorum se ostentant. Tum Edouardus milites cohortatus vt suæ pristinæ virtutis memoriã tenerent, dat signũ prælij: primo concursũ ab dextro cornu vbi Anglicus equitatus constiterat, hostes pelluntur, atq; in fugã vertuntur: ab siniſtro cùm primi hostium ordines telis transfixi concidissent, reliqui tamen acerrimè resistebant, qui ad vltimum circunuenti

omnes

omnes interfecti sunt. Amplius quindecim millia Scotorum eo die cecidisse annales tradunt. Rex post victoriã adeptã, cùm iam cõmeatu careret, quẽ pro tẽpore in paucos dies secum tulerat, destitit à persequendo: sed peragrata ea parte Scotiæ, quæ ad orientẽ solẽ spectat, & relicto præsidio valido militum ad loca quæ receperat, Londinum non multò pòst reuertit. Eodẽ tẽpore oratores à Bonifacio Romano pontifice missi venerunt, qui peterent, vt Edouardus Ioannẽ Baliolum regem aliàs Scotiæ qui in custodia seruabatur, tandẽ aliquando missum faceret, ac Edouardo eius filio prędia quę in Anglia antea possedisset, restitueret. Rex auditis ijs, quæ legati petiuerant, Ioannẽ illis tradere quẽ ad pontificẽ ducerent, non dubitauit quia satis constabat Scotos ei minimè fauere, siue quòd laboraret odio aduersę factionis, seu, vt quidã tradunt, quòd à principio in Angli verba temerè iurasset, aut postremò deditionem timidè fecisset: prædia verò Edouardo reddere negauit. Atq; ita Baliolus libertatem nactus, vitã deinde in Gallia finiuit, postquã diu frustra expectarat alterã rerum suarum sortẽ, quã auebat meliorẽ. Fuit is annus salutis humanæ MCCXCIX. & ab eo quo ipse Edouardus regnare cœperat, XXV.

Dum autem à bellis otium, etsi pusillum, erat, rex Margaritã sibi pactam ac à Philippo fratre ad sẽ missam, magno rerum omnium apparatu accepit, nuptiasq; tantæ concordiæ plenas mira põ-

pa fecit. Obijt eodem anno mortẽ Henricus Ebo racẽsis archiepiscopus, quẽ Thomas Corbrigius secutus est. Item inducię in yndecim menses Sco tis qui loca montana tenebant, datæ sunt. Bonifa cius interea pontifex à Scotis precibus fatigatus, & subiratus quòd Edouardo Baliolo filio Ioan nis non essent restitutæ possessiones, quas ille in Anglia habebat, interdixit Edouardo regi, ne am plius posthac Scotos bello vexaret, quòd id reg num antea in Romani pontificis fidem et potesta tem à Scotis ipsis permissum fuisset, & ideo asse uerabat sibi soli integrum esse, cuicunq; libêret da re auferréue. Edouardus accepto pontificis præ scripto, habuit primo quoque tẽpore principum concilium, de eaq; re maturè consuluit: postea tã per literas, quàm per nuntios pontificẽ docuit, ius proprietatis terræ Scotiæ ad se pertinere, secumq; facere, & propterea non passurum se eo perperã priuari. His cognitis Bonifacius statim refrixit, vt scilicet si pertinacius contẽderet, ne inhonestè cau sa caderet. Post annos XXVII, quàm regnare cœ perat Edouardus, qui fuit annus salutis humanæ MCCCI, inducię cum Scotis renouatæ sunt.

Rex interea Ioannẽ Segrauensem virum fortem non itẽ prouidum, cum magno exercitu in agrũ Dunelmensem proficisci iussit, vt præstò adesset, si Scoti quos non diu quieturos quasi certò scie bat, aliquid noui repentè molirentur, cui socium dedit Rodulphum Conferenum, hominẽ Scotũ

vt

vt quidam sentiunt, qui cum multis alijs Edouardum sequeretur. Ioannes vbi ad loca finitima peruenit, & iam exeuntibus induciis, per exploratores cognouit Scotos in armis esse, Scotiam ingreditur, ac recta Edimburgum contendit, vbi quia nihil hostile à Scotis parari comperit, qui in montibus agebant, exercitum tripartitò ordinat: duabus enim partib. procul ad quatuor millia passuū pari spatio inter se distantibus duce Rodulpho collatis, tertiam sibi reseruat, atq; ibi castra ponit: quod consilium potissimè cepit, vt si exercitus vno in loco totus maneret, ne angustijs rei frumentariæ premeretur. Sed id hostes audaciores fecit: vbi enim Scoti per speculatores, certiores facti sunt, exercitum hostium diuisum esse, & Ioannem ducem cum paucis secundum oppidum castra habere, repentè eò cum electa iuuenum manu, nocturno tempore properant, ac paulò ante lucē, circum oppidum consistunt, seque ad præliandū expediunt. Cognouit interea Ioannes Scotorum insidias, quas quò facilius vitaret, à suis admonebatur, vt aut relictis castris, cum reliquo exercitu se coniungeret, aut ad se duas tresve cohortes accerseret: neutrum tamen fecit vir sanè in ea parte maioris animi, quàm prudentiæ: nam suos cohortatus, tuba signum extemplò dari, atque in hostes iam lucente sole appropinquantes impetū fieri iussit. Pugnatur fortiter, atque dubia victoria diu, cùm ad extremum Angli multitudine hostiū

vndique

vndique preſsi, paſsim cadere cœperunt, pauci fugiendo euaſerunt, equites numero viginti cum Ioanne duce grauiter vulnerato capti ſunt, ſed Ioannes à nonnullis equitibus qui audito fugientiũ clamore, ex proximis caſtris adfuêre, ab hoſtibus eripitur. Reliquum exercitum poſt hanc acceptã plagam in Angliam Rodulphus reduxit, cùm cerneret non eſſe, quod tunc cum hoſtibus amplius confligeret, qui & numero & viribus longè præſtabant. Rex nuntio allato de re male geſta, maturè acto principum cõuentu, ex eiuſque ſententia pecunia in ſumptus noui belli decreta, ac à populo exacta, exercitum parat, atque haud dita multò poſt Scotiam petit, vlturus ſuorum cædem. Scoti audito regis aduentu, ad paludes atque montes more patrio confugiunt. Interea Edouardus Berwicum adortus, per deditionem recepit, & inde digreſſus ad ſpem conſtituendæ rei, quacunq; ibat, agros populabatur, oppida vexabat, qui vbi propè acceſsit, tanto affecit timore rebelles, vt ſupplici-
ter veniam petierint, quam & dedit.

Tum Edouardus rerum potitus in Scotia, nam præter Syluestres aliquot, qui ad occidentem ſpectant, loca omnia tenebat, ſtatuit rei Scoticæ firmamentum ponere: itaque principes ad Fanum Andreæ conuocauit, qui ſtatim cõuenêre frequentes: ſolus Vallas non comparuit, qui nullo neque pretio, neque metu, de fide, de opinione deduci potuit, vt vellet aut ſequi, aut videre

dere Anglum regnantem. Hìc habito cõcilio, rex multa patria instituta introduxit, leges dedit, Odomarum Valentianum Penbruchi comitẽ, præfectum Scotiæ fecit, dein à singulis iusiurandum dari iussit, & postremò, vt ne vestigium maiestatis regiæ desiderij vllum apud populum remaneret, sedem lapideam in qua insidentes reges coronari solebant, ex Scotia deferendam Londinum curauit, quæ etiam nunc ad Vuestmonasterium seruatur. Edouardus hisce rebus ita peractis, in Angliam redeundo Beruicum diuertit, idque præsidio firmat, mœnia reconcinnat, oppidanis largitiones facit: inde Lincolniã venit, totãque hyemẽ ibi commoratur, eo loci concilium habet, quo in concilio, vt populo generatim gratũ faciat, leges, immunitates, & priuilegia ab Henrico patre suo antè irrogata, quæ Magna charta continentur, de concilij sententia approbanda curauit. Ea res ita omnium animos deuinxit, vt populus ex decima quinta parte fructus prædiorum vnius anni, tributum pependerit, quò princeps sentiret suum beneficium in vulgus gratum fuisse. Itẽ Edouardus regis filius fit Vualliæ princeps. Ipso illo anno iudices cum magno cancellario, cæterisque magistratibus, post septem annos, quàm Eboraci cõuentus forumque peregerant, Londinum reuocãtur. Per eosdem dies decessit Thomas Eboracẽsis antistes, cui successit Gulielmus Grinfildius. Migrarunt & è vita duo illustres viri, Ioannes Varaniusa

nius, ac Edmũdus comes Cornubiæ. Huius Edmũdi sine liberis mortui, omnis hæreditas Edouardo regivenit. Rex dimisso cõcilio, Londinũ reuertit, qui in belli apparatum deinde toto biẽnio, quod secutum est, dum Scoti in officio manebãt, mirum in modum incubuit.

Interea Robertus Brusius qui primum cum Gulielmo Valla in bello gerendo Scotorum dux steterat, & postremò ad Anglum se adiunxerat, ad regnum aspirandi cupidus, cum optimatibus agitabat, vt se regem dicerent, qui aduocata concione sic verba fecisse fertur: Non me equidem fugit optimi principes, salutem patriæ vnicuique vestrum pariter atque mihi curæ esse, vobisque nihil antiquius ea vnquam fuisse, qui postquam Ioannem regno pulsum vidistis, acriter eam ab Anglis infestissimis hostibus defendistis. In qua re ipse etiam vos nonnihil iuui, vt tandem aliquãdo vniuersi essemus ab omni periculo vacui. Nimirum in hac mortali vita nihil est detestabilius de decore, nihil importunius, nihil fœdius seruitute, quam Angli non modò nobis, sed terræ nostræ Scotiæ in perpetuum imponere curant, aliudque nihil laborant, vrgent, pugnant. Prò, bone Deus, ecquis nollet mille potius vitas, si totidẽ haberet, amittere, quàm in seruitutẽ adseri, cùm præsertim ad decus & libertatem, perinde ac vos in primis estis, natus esset? Hæc igitur fortissimi principes aut teneamus, aut cum dignitate amittamus, quò

testemur

testemur tentasse nos tandem aliquando propulsare iniurias factas ab Anglo, qui cũ esset à nobis regis creandi arbiter statutus, non dubitauit ius dominatus Scotiæ sibi adiudicare, quem nos aliquando non voluntate, sed necessitate secuti sumus, quò vitam istam ad Reipublicæ vsum referuaremus, à qua nunquam mentem deieci. Sed cũ ea omnia ob oculos vestros posita vobis nota esse, & in vestris iampridem animis insedisse perspiciam, solum quod factu quamoptimum puto, vobis in præsentia exponam. Pugnauimus non satis prosperè hactenus cum Anglis, quos tametsi bis intra paucos dies vicimus, et pertimescendum est, ne deinceps ab ipsis opprimamur cùm nequaquam pari imperio rem geramus: illi enim regem domi habent, ad quem omnia referuntur, qui dies noctesque conseruandæ Reipublicæ consilium diligenter capit, at militiæ ei omnes parent, omnia eius auspicijs geruntur, & denique vnus est rerum omnium moderator ac gubernator, qui suis consilijs, sua autoritate præstò vbiq; est. At nos multitudo hominum perinde sine rege sumus, ac corpus sine capite est, qui, vt de reliquis taceam, in bello gerendo, sicuti probè scitis, dum de rebus minimis inter nos sępenumero discepta uimus, totum Reipublicæ corpus tueri parum curauimus, vnde clades aliquot accepimus, resq; in statum miserabilem ducta est, & nisi maturè prouideamus, peiora patiemur. Igitur regem in-

ter

ter nos faciamus, qui sua autoritate,& tanti nominis maiestate, nos regat & tueatur . Est illud munus mihi iure hæreditario debitum , quod si demandare cordi vobis erit,quanquam graue est obire tamen non abnuam. Hæc vbi ab eo graviter dicta fuerunt , magno omnium qui aderant, accepta sunt fauore . Vnus tamen extitit Ioannes Cuminus, qui Reipublicæ statum non esse mutandum contenderet,sed eius sententia non vicit. Itaque Robertus statim rex creatus est,assumpto sibi,vt non nemo falso prodidit, Dauid nomine, quòd ad eum,vti suprà demonstrauimus, genus suum referret. Ille autem certò sciens Anglos per iniquo animo id factum laturos,contraque venturos,ad resistendum se parat , studia sperans se summa habiturum omnium ordinum.

Postquam Odomarus præfectus de Roberti coniuratione atque audacia resciuit, statim se cũ suo præsidio Edinburgum contulit,reliquis militibus ad loca communita missis, ac Edouardum rei gestæ certiorem facit. Rex vbi cognouit Scotos sibi regem creasse, fremere minaciter , palãq; vociferari cœpit, aduolaturum se in Scotiam,ac Scotis ad internecionem cæsis, omnia oppida direpturum, direpta ferro & igne excisurum:itaq; irarum plenus , Edouardum filium principem Vualliæ cum bene magnis copijs in Scotiam proficisci iubet,& quia adolescentem ad tantum bellum gerendum,neque virium robore,neque consilio

filio idoneum ducebat, mandat, vt de Odomari præfecti sententia cuncta gerantur. Iam aderat annus salutis humanæ MCCCVI, cùm Edouardus princeps in Scotiam peruenit, is agrũ passim populatur, ónia primo accessu de hostibus capta, militibus donat, deinde castella & oppida natura locorũ parũ munita aggreditur, prælia cæterũ leuia alia alijs locis facit. Erat spectaculũ vni Anglo iucundum, cæteris non item, videre Scotos timore perculsos, aut abiectis armis, manus tendentes mortem deprecari, aut resistentes multis affectos vulneribus passim concidere. At Robertus rex vbi de aduentu Edouardi principis comperit, quia nondum iustum exercitum conflarat, in loca abdita abijt, ita ei placuit, speranti deinde effusos hostes se tutius inuadere posse, quos remoto metu, latius licentiusq; vti solet venire vsũ, euagaturos putabat. Verùm contrà atque ille ducebat, accidit: enimuero princeps, vti faciendũ statuerat, oppida castellaque munita partim vi, alia metu, alia præmia ostentando capit, cum magno hominum numero, inter quos fuit Gulielmus Vallas, qui non multò post Londinum ductus, securi percutitur. Dum ita Angli regionem percurrunt, Robertus in montibus exercitum parat, simul locum & tempus obseruans, quo hostes inuadat: sed vt id sine sui ipsius capitis saltem periculo tentet, iubet suos super arma induere candidissima saga, quæ in singulos milites dederat: eo ipse sago vtebatur,

1306

NB sic modo ao 1500 fecit parumper in Gallia.

vtebatur, vt ne inter alios, ex colore vestitus, inter nosceretur, neue ab hoste maiore impetu peteretur: quo facto in campum planum descendit, sequiturque hostes à tergo, ac sequendo peruenit ad oppidum Calidoniæ Castrum olim dictum, ad Taum situm, quod incolæ Dounkeldinũ vocant. Hîc non procul conspicatus Anglos, facto impetu, extremum inuadit agmen. Angli qui extremi in agmine, & primi erant ad recipiendum hostium impetum, paulisper territi conturbãtur, reliqui citò subueniunt. Cõmittitur pugna vtrinque acris: Robertus cohortatus suos, inter confertissimos hostes se infert, ter confossis equis, humi cadit, atque pedes pugnam facit: sed dum eo modo cum paucis suorum præliando hostes acriter cædit, eius milites qui in altero cornu pugnabant, passim aut cadunt, aut fugam faciunt, quos cùm ipse accurrens subleuare, & propè iam adeptam victoriam, omnibus modis retinere nititur, circumuentus ab equitibus in pedes se quoque dare cogitur: equites fugientem Robertum aliquot passus secuti, consequi non potuêre Princeps de parta victoria statim patrem certiorem facit. Ille immortaliter gauisus, tum demũ ratus tempus aduenisse, cùm in multos annos prouinciam pacatam reddere sine vllo negotio posset, continuò in Scotiam aduolat, eã quaquauersum lustrat, rebelles partim supplicio afficit, partim captiuos in Angliã mittit, quorũ nonnulli postea

Londini

Londini pœnas capite soluerunt. In ijs fuerunt Simon Fryſellus, & Ioannes comes Bochamius honesti equites. Fuit in eo bello & Isabella vxor Roberti Brusij capta, quę Londinum ducta in custodiam traditur. Rex dū Scotos sic domabat, in aduersam valetudinē incidit, qua valde affectus Carliolum reuersus est. Robertus rex qui post acceptam cladem, cura & solicitudine angebatur, vbi cognouit Edouardum excessisse finibus, maiore, quàm antea animo exercitum cōparat. At rex interea dum Carlioli moratur, ingraueſcente vi morbi, moritur nono & sexagesimo ætatis anno, & post quartum & trigesimum, quàm regnare cęperat, nonis Iulij. In quibusdam annalib. legimus eum apud Scotos in castris obijsse mortē, præcepisseq; vt corpus non prius illinc exportaretur, quàm ipsa Scotia penitus deuicta esset. Ita subitō ac leui labore eam prouinciā ex animi magnitudine putabat subigi posse. Corpus per milites Lōdinum deportatum, ad Vvestmonasterium ad sepulturā datur. Filios ex Aleonora priore vxore genuit, Ioannem, Henricum, Alphonsum, & Edouardum: iste succesſit patri in regnum, illi omnes longè antè occiderant. Item filias quinque, Aleonoram, quæ Henrico duci Barri locata est: Ioannā, quæ nupsit Gilberto comiti Gloceſtriæ: Margaritā, quā in matrimonium duxit Ioannes dux Brabantinus: Elisabeth, quæ bis nupsit, & secundo loco Humfredo comiti Herefordensi: & Ma-

riam,quæ monacha facta est.Ex Margarita posteriore vxore sustulit Thomã, Edmundum filios, ac vnicã filiã nomine Margaritã. Statura fuit eminenti,colore subnigro,corpore valido,ac minimè pingui,id quod continua exercitatione vitauit, facie venusta,oculis subnigris,qui dum ira inflãmabatur, subitò subrubri efficiebantur, ac inde ignẽ emittere videbantur,capillo nigro ac crispo. Valetudine vsus est satis prospera, animo magno, qui in rebus aduersis nunquã defecit,ingenio præclaro,cuicunque enim rei operã dabat, eã facilè imbibebat,prudentia summa, religionis studiosissimus,insolentiæ sacerdotum inimicus acerrimus, quam ex opibus cum primis proficisci putabat, quã ob rem legẽ ad Manumortuã perpetuasse fertur,vt ita eorũ luxuries coërceretur.Cõdidit cœnobiũ monachorũ ordinis Cistertiensis, in Cestrensi comitatu,quod ex dignitate autoris, & natura loci Valliregale appellauit. Amicitiã constantissimè seruabat, contrà quos semel oderat, non facilè deinceps in gratiã recipiebat. Dum aliquid vacui temporis habebat, plurimum in venationibus erat. Hæc de primo Edouardo scribere habui.Viros autem qui in ea tempestate ingenio & virtute clari fuerint, quia suprà de illis sæpe meminimus, idcirco hic commemorare superuacaneũ duximus.

POLY-

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ HISTORIÆ LIBER DECIMVSOCTAVVS.

EDOVARDVS princeps Vualliæ post mortem patris conuocato maturè cõcilio, primum Scotos principes in sua verba iurare iubet, ius quod iurandũ cuncti, extra paucos, qui Robertum Brusium sequebantur, vitrò dederunt: deinde relicto in Sotia firmo militum præsidio, Londinũ reuertitur, qui vbi vrbem ingressus est, magno omniũ plausu, rex consalutatur, ac non multò pòst vnà cum Isabella vxore filia Philippi Pulchri Francorum regis, quam sub idem tẽpus in matrimoniũ duxerat, ad Vvestmonasterium multa cum cærimonia coronatur, ad X calend. Martias, anno salutis humanæ MCCCVIII. dictusq; est post primum Gulielmum Normanũ Edouardus secundus. Initio sui principatus, etsi ad leuitatẽ suapte natura propensus erat, quorundam tamen suorũ consiliariorum coẽrcitus monitis, vt bonã indolẽ ostentaret, grauitatẽ, probitatẽ, modestiam præ se ferre cœpit: verùm haud omnino potuit ita coẽrceri, quin breui tempore petulantiã ac vanitatem

sensim quidē primò & occultè vesut iuuenili errore cōplexus fuerit: at cùm postea Petrū quē dā cognomento Ganesiōnē hominē longè contaminatissimum, quē Edouardus pater vt à familiaritate filij remoueret, in exilium ejecerat, reuocassēt, ac ita statim ab exilio reuocatū, apud se in maiore gratia posuisset, comitemq; Cornubiæ regnique gubernatorem fecisset, adeò est illius hominis societate repentè deprauatus, vt ad maiora vitia palàm irruperit. nāq; tum demū Petro impulsore, ac cōprobatore, ad suos principes respectum non habere, bonas artes minus colere, Rempublicā minus curare cœpit, sic, vt mox delitijs sese daret, ac vitā mollissimā luxuq; circunfluentē traduceret. Cuius studium vt Petrus qui adolescentē visus est non nolle infatuare, facilius iuuaret, eū à primo armauit scurrarum, ganeonum, parasitorum, citharœdorū, ac omnium vilissimorum hominum pariterq; sceleratissimorum cateruis, vt princeps cum illis dies noctesq; iocando, ludendo, comessando, ac multa alia parum honesta exercendo transigeret. Quid, quòd sui similes iuuādi cum primis cupidus, illis ipsis magnos honores deferendos curabat? Hæc Petri maleficia tantam in regem cōmouerunt inuidiā, vt optimates non amplius toleranda constituerint: itaque sperantes animum iuuenis principis posse mutari, et moribus nondum malum venenum penitus instū euelli, si modò corruptor ab eo ablegaretur,

in Petrum insurgunt, eumque fugientem in Hyberniam exulatum agunt. Tulit id factū rex molestissimè, palamq; generatim omnibus vincula, cruciamenta, mortes intētare cœpit, per quos staret, quin Petrus in Angliam continuò reuocaretur: tanto repentè sui Petri desiderio affectus est, cuius memoria ex eius pectore euelli minimè posset. Principes arbitrantes ista non tā molesta exitu, quàm auditu, & animo confidentes regem deinceps facilius ad se rediturum, ac Petrum iam metuentem similem sui nunquā futurum, haud se rursus opponendum duxerunt. Cæterum opinio valde fefellit: nam Petro tali modo ab exilio in Angliam restituto, vt timere desijt, nihil prius fuit, quàm vt in omnes truculenter sæuiret, ac refricaret exulceraretq; regis animū vehementius. Quod vt optimates animaduerterunt, Petrū armis prosequuntur, fugientēq; assecuti paucis post diebus non longè à Varuico obtruncant. Hunc vitæ exitum habuit Ganesto, qui nullam viuendi habuit rationem. Atqui tantum abfuit, vt Edouardus in posterum tempus, ob interitum Petri, deterritus sit, vt etiam flagitiosissimos quosq; in suam familiaritatem, in suum domesticum senatum receperit. In ijs fuêre Hugones Spenserij pater & filius duo insignes eius indolis corruptores quorum consilijs cū primis regebatur. Quæ res cū multos angeret, ante tamen alios Robertū Cantuariensem antistitē cruciabat, qui fore prospiciebat,

spiciebat, vt rex breui regnum seue ipsum perditum iret: qui tanto imminenti periculo quampri mum remedium aliquod adhibendum iudicans principes in concilium cogendos curauit. In quo concilio, postquam status regni quasi deintegro fundatus est, datique sunt noui consiliarij, qui de summa rei decernerent, mitigatis interuentu boni antistitis optimatum animis, rex iureiurando promisit ea omnia se seruaturum, quæ de concilij sententia constituta essent. Sed cæcus, vti iam vulgò dicitur, parietem palpabat. Sanè iuuenis non reputans quid iurarit, quidve in sacramento religionis foret, nihil quod recepisset postea seruauit. Iam agebatur annus ab eo, quo Edouardus regnare cœperat, quartus, & salutis MCCCXII, cùm Robertus Cantuariensis mortem oppetijt, post annum XIX, quàm sedere cœperat, qui quãtum in eo fuit, de religione iuxtà atque de Republica promereri studuit, à qua nunquam discessit, nunquam oculos deiecit, ita officio suo ac omnium commodis sibi seruiendum censuit. In Roberti mortui locum substituitur Gualterus, qui ordine Cantuariensium antistitum fuit XLIX. Item è vita excessit Gulielmus Eboracensis archiepiscopus, quem Gulielmus Meltonus ordine antistitum XLII secutus est. Eodem etiam anno Philippus Pulcher rex Franciæ moritur, cui Ludouicus Hutinus maior natu filius successit, idẽ & Nauarræ rex.

Dum

Dum rex Edouardus otium trahit, & malorũ consilijs adductus suorum principum animos iratos sibi maiorẽ in modum facit, Robertus rex Scotorum audiẽs eum patris simile habere nihil, tum demum ratus aduenisse tempus, cùm patriã seruitute liberare posset, sine vlla mora, agressus Anglicum præsidium partim fundit, fugatq; partim interficit, & in ijs Ioannem Cuminũ, qui Anglicas partes sequebatur, ac ita omnem ferè Scotiam vno puncto temporis recipit: qui videns id incœptum optimè sibi cecidisse, inde confestim progressus ad fines Anglicos, omnia cæde & populationibus complet, Beruicumq; oppidum obsidione cingit, quam paucis pòst diebus cùm se nihil proficere videret, sua sponte dissoluit. Quæ statim vt Edouardus cognouit, ira inflammatus, iurat se primo quoque tempore Scotorum gentem deleturum, ac vnà exercitum studio parat, ornatque pulcherrimè, perinde quasi non bellum gesturus, sed triumphum acturus. porrò milites auro, argento, atque gemmis arma ornata ferentes, equis phaleratis insignes, preciosas vestes induerant. Cum eiusmodi igitur copijs non multò pòst in Scotiam proficiscitur, rectáque via Castellum Sterlyngum petit, quod Philippus Mombraius loci custos fortiter hactenus defenderat, & ibi castra ponit, ac eo loci cum Roberto acie confligit. Quo in prælio Edouardus victoriæ quasi non incertus ita ordines peruerterat, vt

Angli primo congressu disiecti non modò comminus opprimerentur à pugnantibus, sed eminus à subsidiarijs acriter conuulnerarentur, qui ita cum multa cæde pressi, salutem fuga quærere coacti sunt. Rex cum paucis in agrum Eboracensem se retulit. Interfecti sunt equites aliquot, & in ijs Gilbertus Gloceſtriæ comes, Robertus Clyffordius, Ægidius Argentinus, Paganus Tiptoſtus, Gulielmus Mareſcallus, & Reginaldus Dancortus. Deſideratorum numerus fuisse traditur decem circiter millia. Multi itidem ex nobilitate capti sunt, qui postea magno pretio se redemerunt, & in ijs Humfredus comes Herefordiæ. pro quo liberando, Isabella vxor Roberti Brusij missa facta est, quam superiori libro dixi captiuam Londini in custodia teneri. Habuit inde rex Eboraci, vbi aliquandiu fuit, concilium, in quo de exercitu in primis reficiendo, cum suis principibus egit, cupidus sarciendi incommodi, quod nuper accepisset. Ea quæ secuta est æstas, qui fuit annus salutis MCCCXV, fame primò, deindè pestilentia grauiter infesta fuit.

Scoti interim elati tanta victoria, in hybernia duce Edouardo Brusio Roberti regis fratre traijciunt: nam vbi cognouerunt Edouardum regem in agro Eboracensi substitisse, atque exercitu reficere, ne fortunâ temerè tentarent, non persequendum hostem, sed alibi bellum faciendum constituunt: itaque vbi Hyberniam attigerunt, expositis in

tis in terram copijs, insulam ex improuiso hostiliter adorti latè populantur, passimq; vicos, castella ac oppida minus munita diripiunt, direptaq; incendio deformant. Insulani ex ea trepidatione in vnum collecti, sese cum regio præsidio, cui Ioānes Bernyngamius vir fortis præerat, coniungunt, atque ita iunctis armis, hostium conatibus quāfortissimè possunt, resistunt. Est deinde totum quadriennium inter vtrunq; populum mutuis cædibus dimicatum, hinc Scotis imperium insulæ obtinere conantibus, quippe qui iam bona parte potiti, Edouardum ducem sibi regem crearāt, illinc Hybernis hostem procul pellere nitentibus. Sed vicit ad extremum insulanorū pertinacia: enimuerò cùm nihil laxamenti Scotis daretur, sed continuato certamine vrgerentur, superueniente tandem ex Anglia nouo militum supplemento, vno prælio profligati sunt, in quo Edouardus eorum dux cecidit, reliqui partim simul cæsi, partim in naues quas ad omnē euentum paratas habebāt, repulsi, in suam Scotiā redire coacti sunt. Sed hoc post quartum deniq; annum, quàm Scoti in eam insulam venerant, factum est. Amplius triginta millia hostium, & insulanorum plus quindecim millia, per id tempus interijsse annales Anglici produnt.

Anno qui secutus est, Ioannes vigesimus secundus Romanus pontifex factus est: huic in primis curæ fuit conciliare pacem inter Scotū & Anglū, audue- 1316.

audiuerat enim diu multumque vtrinque certatum esse: itaque duos cardinales misit, qui primò in Angliam, inde in Scotiam proficiscerentur. Ii vbi in Angliam peruenerunt, missis vltro citroq; in Scotiam nuntijs, de pace agitant, & quia Robertus nullis æquis conditionibus ad concordiã descendebat, in Scotiam ire pergunt: verùm ante quam eò peruenirent, Robertus qui ex suo vsu fore non iudicabat id temporis habere pacẽ cum Anglo, milites obuiam misit, qui Cardinales ingressu Scotiæ prohiberent. At antistites ea iniuria affecti, Scotos sua autoritate execrantur, illisq; interdicunt sacris, ac ita videntes compositione nil esse apud Robertum desperatius, re infecta ad põtificem redeunt. Perstrinxit animum Roberti ea sacrorum interdictio, partim quòd sibi id probro ducebat, partim quòd putabat procuratum esse ab Anglo, vt ea ignominia afficeretur genus Scoticum, quò diceretur ex piorum cœtu eiectum esse: qui ita exagitatus ira, Beruicum oppidum oppugnatum contendit, ac vbi ad locum peruenit, oppidanis incolumitatem pollicetur, si intra triduum, oppidum tradant, quod si non faciant, exitium omnibus denuntiat. Oppidani qui intelligebant regem Edouardum rebus suis indiligenter prouidere, ac propterea nullum ab eo expectandum subsidium iudicabant, sese continuò Scoto dediderunt. Robertus potitus oppidi, Anglos omnes, prout promiserat, incolumes dimisit, atque

inde

inde munito suorum præsidio oppido, victor domum redijt. Habeo tamen autores, qui affirment oppidum per proditionem Petri Spaldyngi eius loci præfecti, ante regis aduentum, traditũ fuisse Iacobo Douglassati, quod à vero non magnopere abhorret, siquidem satis constat oppidũ longè munitissimum id temporis fuisse, adeò vt Scotus paulò antè frustra id tentarit per vim capere, quemadmodum suprà scripsimus. Sed parum refert, quoquo modo res acta sit, quando amissa est. Quid quòd omnes Anglorum conatus eo tempore quasi obstante fato male cadebant? nam Henricus qui ex Bellicampo erat, vir multæ virtutis, comparata non mediocri armatorum manu, Scotiam sub idem tempus ingressus, postquam multum prædæ fecerat, à Iacobo Douglassate circumuentus, præda & magna parte comitatus spoliatur. Adauxit domesticum malum perditissima audacia Gilberti Mideltonij is iratus Ludouico Bellimontensi, qui nuper repulso Henrico Stanfordio, Dunelmensis episcopus rogatu Edouardi regis, à Romano pontifice factus fuerat, eum cum Henrico fratre cepit, duxitque in Mitfordiam arcem, neq; prius dimisit quàm ambo se grandi pecunia redemerint.

Ob eam rem Gilbertus animo elatus, se Northumbriæ ducem dicit, iunctóque cum Scoto fœdere, Richemondiam comitatum crudeliter populatur. His maleficijs Gulielmus Felto-

Feltonus & Thomas Hetonus commoti, arcem primò Mitfordiã expugnant, dein Gilbertũ cum Gualtero Sebio eius socio capiunt, captosque Lõdinum mittunt, vbi post paulum pœnas scelerũ dederunt. Edouardus vbi cognouit Beruicum esse amissum, eò cum paucis copijs profectus, oppidum circunsidet. Adfuit non multò pòst Robertus subsidio suis, ac confestim vt loco appropinquauit, positis castris, suos ad pugnam faciendam se expedire iubet: iamq; in hostem ibat, cùm Anglus relicta obsidione, perpetua fuga Eboracum se recepit. Robertus nihil, fugiente rege, sibi formidandum ratus, hostẽ vsque Dunelmum insectatus, & postquam multos interfecerat, magnã redeundo aduexit prædam. Sunt qui tradant Scotum fretum suo præsidio, quod Beruici erat, alio itinere Angliam ingressum, cursitando peruenisse ad Suellem flumen, quod flumen Langtonũ vicum præterlabitur, & circa eum locum, se fœni cumulis qui tunc in agris frequentes erant, texisse, ac Anglos more ludentium obuiam factos repentè adortum, ad duo millia interfecisse, & eam rem Edouardum ab obsessione auertisse. Atque ita omnis regis conatus vno vel altero modo frustra euasit. Fuit is annus salutis humanę MCCC XVII. & IX, cùm regnare cœpit Edouardus.

1317

Habebatur iam nomen Anglicum ab omnib. contemptui, propter infelicitatem principis, qui vt deuius et præceps nihil non prępostere ageret.

principis mol
litiis obest

Quę

Quæ res ita principes angebat, vt iugiter cogitarent, quonam pacto iuuenem non vtiq; improbum ad officium reuocare possent, quò tandem pateretur exactis Spenserijs, eos optimates sui esse vicarios, quos concilium iam pridem sibi dedisse non ignoraret. Itaque post longam consultationem armis agendum rati, Thomam Lancastri et Humfredum Herefordiæ comites, ac duos Rogerios Mortimerios duces summa omnium voluntate sibi deligunt, atque statim sumptis armis, Hugones Spenserios patrem & filium labes regni nefarias, furias & faces Reipublicæ teterrimas, in exilium eijciunt. Quo facto, ad regem adeunt, exponuntq; Hugones non odio, sed regni eiusq; salutis causa ab sese exterminatos, tanquã duas pestes, quòd illis gubernantibus, Respublica salua esse non posset, ac propterea nihil ægrè ferat. Rex, vt suapte natura lenis, & in quamuis partẽ non consilio magis quàm cuiusque persuasionibus facilè inclinatus, suorum principum consilijs acquiescens, id factum satis tum probauit, ac non multò pòst habito concilio, ipsos Hugones suo etiã decreto exules edixit, publicatis simul eorũ bonis. Quibus actis rebus, comites Lancastrius & Herefordensis in Vvalliam proficiscuntur, vt oppida quædam recipiant, quæ adhuc ab exulibus tenebantur, quæ cùm satis munita forent, præsidium quod intus erat, negauit se iniussu Hugonum, ea redditurum. Quo accepto responso comites ad

oppu-

oppugnandum iam aggrediebantur, paratis omnis generis Machinis, cùm (etenim difficile est, tã abstinere à consuetudine, quàm non moueri desiderio eorum hominum qui iampridem per voluptatum societatem, à te gratiam iniuerint) Edouardus cui pluris erat Spenseriorũ amicitia, quã patriæ decus, aut salus, interim sententiam mutauit, qui cùm pro suo iure, nihil sibi agendum duceret, & horreret bonorum monitiones, rursus habere suos Hugones consiliorum autores, voluptatum socios, in omni cogitatione coniunctos cupiebat: itaque primò clàm admonuit Hugonẽ patrem, vt non decederet de regno, sed se abderet in loca Vualliæ maritima, deinde cum exercitu profectus vtrunque Hugonem palàm ad se euocauit. Erant in parte eius complures Hugonum amici, & in ijs Ioannes comes Arundellius, Robertus Baldochus cancellarius, & Simon Redyngius homines non minimi vsus. cum ijs igitur in ito consilio, quonam pacto factam à principibus iniuriam vlcisceretur (iniuriam enim appellabat, inultamque esse nolebat princeps, quòd ab se Hugones malarum artium doctores, quibus maximè pollebant, ablegati essent) exercitum diuisit, & partem secum tenuit, alteram duce Andrea Herteio, Derbium versus ire iussit, vt comites circuueniret, qui interim expugnatis locis ferè omnibus, quæ Hugonum erant, apud Burtonum vicum, citra Trentam flumen, castra habebant.

Ipse

Ipse verò Salopiam progreditur, ac inde recto itinere, pagum proximum Tutberiam, quæ trans amnem est, petit, vt à tergo comites adoriatur. At vbi comites per crebros nuntios cognouerũt, regem more hostis appropinquare, ancipiti malo perculsi fugam necessariò parant, quippe quòd nihil tale in præsentia à suo principe formidabant, licet antea intellexerint eum accersiuisse in patriam Hugones, qui cum globo militum Eboracũ versus iter conferunt, sed obsessis ab Andrea Hertleio vijs, in insidias præcipitantur. Hîc ingẽs pugna committitur. Humfredus comes Herefordiæ cùm ferocius in hostem eueheretur, telo trãsfixus concidit. Amisso tanto duce, cæteri cadentes animis in fugam vertuntur, passimque fugiendo, aut interficiuntur, aut capiuntur. In ijs fuêre Thomas comes Lancastrius, duo Rogerij Mortimerij, Gilbertus Talbotus, Robertus Clyffordius, filius eius, quem in bello Scotico suprà ostendimus cecidisse: item tres Gulielmi, Varanius, Chenius, & Tuchettus, Ioannes Pagius, ac multi alij nobiles, qui ferè omnes paucis pòst diebus, alij alio in loco supplicio affecti sunt. Comiti Thomæ postquam Pontifracti aliquot dies in custodia fuerat, caput amputatum est. Hunc quidam tradunt hominem fuisse summa integritate atq; innocentia, ac ob eam sanctitatem, post mortẽ, multò clarissimũ factum miraculis: è contrario iam indè à principio multorũ opinio tulit,

eundem

eundē haud puris præditum moribus: adeò perdifficilè est cuiuspiam metiri virtutem vulgi iudicio, cuius proprium est, ex veritate, pauca, ex opinione multa æstimare, ac vnumquenque modis omnibus iure vel iniuria carpere. Incidit hæc principum clades in annum salutis MCC CXXI, & cùm regnare cœpit Edouardus, XIII.

Rex secundum hanc victoriam, suis Hugonibus omnia credere, summam imperij deintegro tradere, itē gloriari, quòd suos dolo oppressisset, tum demum se in cœlo esse arbitrari, iracūdè minitari, de reliquis omnib. iniuriosè decernere, nisi dicto parērent, simul & Isabellam vxorem quia bene admonebat, iam palàm aspernari. Contrà optimates cernentes iā omnia desperationis plena esse, cum in metu, tum in dolore erant, ac insu per funestæ nobilium cædis exprobratione moti iam inde locum & tempus insidijs perappositum quærebāt, quò Hugones primò perderent, ac per hoc deinde principem ad sanitatem reducerent, quem non poterant non odisse, ac omnibus precibus execrari, quòd tam suis nocendum iudicaret, quàm suæ ipsius saluti minimè omnium prospiciendum curaret. Verùm Edouardus quāuis ab omnibus ita male audiret, malis Hugonū artibus instructus, non lenire tamen suorum principum in se odium, aut simultatem, sed augere studebat, vt qui hebes ad intelligendum considerandumq;, quid periculi immineret, non animaduer

teret:

teret: itaque anno qui insecutus est, Eboracū pro- 1322
ficiscitur, ibique concilium habet, quò pauci ad-
modum accesserunt, quòd omnes sibi ab Hugo-
nibus timerent. Quo in concilio Edouardus re- Concilium
gis filius primùm princeps Vualliæ ac Aquitaniæ
dux creatur: deinde Hugo pater Vintoniæ, & An-
dreas Hertleius Carlioli comites fiunt, cuius qui-
dem rei causa huiusmodi concilium habitū est.
Interim Gualterus Cantuariensis antistes sacer- Sacerdotum con
dotum conuentum Londini egit, in quo postquā ventus
nonnulla constituta sunt, quæ ad statum ordinis
pertinerent, rogatu regis, publicè declarauit eos
omnes impios, suaq; autoritate à reliquorū Chri-
stianorum cōmunitate exclusit, qui persecuti es-
sent duos Hugones, quòd illi tam perperàm pri-
mùm in exilium acti fuissent, quàm deinde iure
optimo in patriam restituti: qua quidē ille decla-
ratione stulta pariter atque iniqua, & Dei irā in se
vti credere par est, & odium populi non iniuriæ
concitauit. Sub idē tēpus, arx ad Leuisum oppi- Arx capta
dum Suthsexiæ posita, quæ à principibus teneba- militibus
tur, deturbata inde præsidij parte, à rege capitur,
qui omnes intus captos exēplo post homines na-
tos importunissimo, ad vnum necauit.

Dum ita domesticis seditionibus laboratur,
hinc Scoti Dunelmensem agrum deuastant, illinc
Franci Aquitaniā excursionibus vexant: sed isti
ne dicerentur pacē aut fœdus rumpere, prædica- Gallorum irruptio
bant se id eā ob causam facere, quòd Edouardus in Aquitaniam

F. non

non iurasset in verba regis Ludouici vt beneficiarius, qui possessor esset principatus ipsius Aquitaniæ, & comitatus Pontiui, cùm reuera ipsi, vt illud est hominum genus imperij fines propagandi longè cupidissimum, cognoscentes Edouardū bello parum felicē, & consilio minus bonum, nō vti cum suis concordia, ac semel atque iterum intra paucos dies plagam à Scoto accepisse graué, putarent tempus venisse, cùm tandē Anglum ōnis Gallię possessione haud multo negotio pellerent: quare nomine iurisiurandi exigendi, primo quoque tempore arma mouerunt. Et hæc causa belli. Nunc ad rem redeo. Edouardus duplici malo vno tempore affectus, postquā quod facto opus esset deliberauit, in Scotos à quibus vicinius ac magis imminens periculum futurum arbitrabatur, armis à finibus quamprimùm arcendos sibi ipsi eundum constituit: ad Francos verò cōpescendos, Edmundum fratrē comitē Cantij in Aquitaniā misit. Itaque non multis inde interiectis diebus, cùm iā hostes præda onusti intra suos fines se recepissent, non paruo cum militum numero Scotiam petijt, & quia nullos hostium habuit primo ingressu obuios, audacter & vltra quàm deberet, multa millia progressus, repentè à tergo inuaditur ab hostibus, in fugamq; momento vertitur. Scoti postquā fugientes cædendo vsque ad arcem Norhamum insectati sunt, confestim consistunt, atque rei bene gerendæ occasionem

nẽ nacti, arcẽ oppugnare aggrediuntur, qua post decimum diẽ, quàm oppugnare cœperant, potiũtur. Rex Edouardus partim ira, partim ignominia turpis fugæ stimulatus, haud multò pòst exercitum reparat, atque celeriter in Scotiã iter facere incipit, quem Scotus cùm appropinquare cognouisset, obuiã factus prius in fugã vertit, quàm armis inuaderet: nam dum ille vt iam minus insolens infamiæ in loco syluestri ad Blakmuram (id loco nomen est) citra Thesim amnem, magis feris capiendis operã dabat, quàm imperatoris officium faciebat, superueniente hoste, parũ abfuit, quin caperetur. Rege per hunc modum fugato, Scoti eodem impetu Eboracum vsque progressi post vicos & ædificia aliquod incensa, bene magnum numerum frugum atque pecorum secũ in patriam deportarunt, principib. Anglis certè quidem patriæ vicem dolentibus, sed ex eo nihil iuuantibus, atque tantum calamitatis æquius ferentibus, quòd per id existimabant citius futurũ, vt de Hugonibus actum foret, quandò illorum culpa rex ob amicorum inopiã, tam infeliciter cum hoste quotidie congrediebatur. Fuit is annus salutis humanæ MCCCXXIII, & cùm regnare cœpit Edouardus, XV.

Peruenerat interea Edmundus in Aquitaniã, sed quia magnis actus tempestatibus tardius expectatione suorum accesserat, iam Franci maiorem partem Aquitaniæ occuparant. Quod post-

quam Edouardus cognouit, vt quoquo modo posset, rebus suis opportunè subueniendi causa, cum inimico transigeret, initio sequentis anni, Isabellam vxorem ad Carolum Pulchrum fratrem regem Franciæ, qui Ludouico Hutino successerat, legauit, quæ controuersias tolleret. Audiuit Carolus sororem libens, promisitque se omnia oppida de Anglo capta redditurum, si modò Edouardus more maiorum, iusiurandum daret. Fecit Isabella virum certiorem de responso à fratre dato, hortataque est vt fidem debitam iureiurando daret. Edouardus accepto ab vxore nũtio, statim filium Edouardum duodecim annos natum, quẽ nuper principem Vualliæ ac ducem Aquitaniæ fecerat, sicut suprà scripsimus, in Gallias misit. Ille iureiurando de more dato, renouatoque fœdere, omnem Aquitaniam ab auunculo cui iam plena manu satisfeciſſet, recepit.

Dum ita Francus placatur, proditio nefaria domi nascitur: cùm enim res toties male gestæ cũ Scoto, iam Edouardo documento essent, vt fortunam belli timeret, ac pacem demum quæreret, negotium dedit Andreæ Carliolensi comiti, vt bono modo cum Scoto de concordia agitaret. Is iussu regis in Scotiam profectus, cum Roberto rege nihil de pace, sed de bello egit: nã siue quòd desperaret de rebus Edouardi, cui tam domi quã foris omnia infesta erant, idque mali in primis eius incuriæ assignabatur, siue quòd suapte natura, præ

ta, præ fraudibus & dolis, nulla re alia delectare-
tur, cum Scoto paciscitur, quando, quóue loco in
sidiæ Edouardo intenderentur: & vt fides data ac
accepta firmior esset, eã noua affinitate obstrinxe
runt, despondente Roberto sororem quæ præter
cæteras electa atque formosa erat, ipsi Andreæ.
Tali modo dolo iam compositio, post paulùm de
ea perfidia, tametsi nescitur à quo, rex certior fa-
ctus est. Adeò difficilè est de re quam facis, licet id
enixè efficere studeas, omnes cælare, & præcipuè
de proditione, quæ mille graditur pedibus, &
quoquouersum pergit, mille post se vestigia relin
quit, quibus facilè deprehendi possit. Vbi igitur
Andreas Carliolũ reuertit, à militibus regijs qui
illic hybernabant, ipsius regis iussu captus, atque
facinoris statim conuictus morte mulctatur. Ita
Andreas crucem sibi constructit, ex qua tandem
aliquando penderet. Atqui se res aliter habet: nõ
nemo enim cuius sententiæ me esse non pœnitet
tradit Andream patriæ malis permotum feciſſe
pacem cum Scoto, & eam quidem honestam, ac
coẽgisse præfectos vicinos in eam simul iurare:
sed quoniam id negotij iniussu regis & Hugonũ
confeciſſet, idcirco perfidia notatum male periſſe,
vtpote quem ob alia permulta facinora, talis om-
nibus modis pœna manebat. Ita homo facinoro
sus nusquam tutus est, id quod illa prophetica
allegoria valde prouerbialis perspicuè docet: Si
ascendero in cœlum tu illic es, si descendero in in-

fernum, ades. Vtinã tabella huiuſce prophetici carminis ante oculos multorum eſſet, qui autoritate nixi nihil penſi habent, quod agant. Ad rem redeo. Attamen Edouardus Scoto diutini belli moleſtia tædioq; defatigato, & ob id ipſum pacẽ deinde ſua ſponte petenti, inducias in decẽ & tres annos dedit, cui poſtquã ita Anglo ad tempus reconciliatus fuerat, Ioannes põtifex Romanus per diu contumaci peccatum ignouit, ſublatoq; interdicto, omnẽ gentẽ piorum numero habendã cenſuit. Fuit ille annus humanæ ſalutis MCCCXXIIII, & cùm regnare cœpit Edouardus, XVI.

At non omittam illud: ſanè per idem tẽpus, bene rei literariæ eſt conſultum. Siquidẽ Henricus ex Stantonia, vir equeſtris ordinis, cùm diuitijs redũdaret, ſtatuit eas collocare in vſum & cõmodum bonorum ingeniorum, quæ deinde patriæ honori atque vtilitati eſſent. Is itaque homo magnificus eodem anno cœpit Cantabrigiæ ædes extruere, in quibus paulò pòſt ſcholaſticorum inſtituit collegium, dedicauitq; opus diuo Michaëli archangelo, quod hodie bonarũ artium cultu ſummè frugiferum eſt. Eo ipſo anno Edouardus habito Londini concilio, omnes patriæ hoſtes iudicandos curauit, qui ſtetiſſent cum comitibus Herefordenſi & Lancaſtrio, iratus quòd alter Rogerius Mortimerius paulò antè aufugiſſet clàm ex turri Londinenſi. Item cùm id temporis, per Hugonum crudelitatẽ cõplures quotidie varijs affi-

cerentur

cerentur supplicijs, essetq; acerbum spectaculum videre passim danatorum corpora in furcis, quas vocant, pendentia, cibo esse auibus, per idē concilium statutum est, vt corpora hominum qui deinceps suspendio strangularentur, statim ad sepulturam darentur, id quod etiā nunc seruatur.

Post hæc, iam ineunte vere, cùm rex intellexisset Edouardum filium iurasse, vti moris est, in verba Caroli, & facta pace, amissa recepisse, cōtinuò Isabellam vxorē cum eo domum euocauit. Illa accepto nuntio, siue quòd à fratre detineretur, cui læsa iā patientia, velut par est credere, patefecisset se nihil autoritate aut gratia posse apud virum, siue quòd idcirco grauatè reuerteretur, vt ne videret Hugonū consilijs omnia domi turbari, quæ etiā auditu longè grauissima ducebat, siue deniq; vt mulierum est, omnia tardè ageret, totam æstatē reditum de industria retardauit, causas morandi varias per literas eodē exemplo datas, excusando: sed vt ne apud Edouardum virum, in suspitionem caderet, cœpit aliquot ex suis, quos secum in Gallias duxerat, domum gradatim præmittere. Cæterum rex ob id Carolo, cuius consilio fœminam regi existimabat, valde iratus, ita egit cū Ioanne Romano pontifice, vt ille per literas Francum increpando admonuerit, vt sororē cum filio ad virum remitteret: & quia nihil eo modo profecerat, & ipsam Isabellam & Edouardum filium hostes patriæ publicè declarauit. Qua re cognita,

regina animo turbata in Angliam sibi redeundũ statuit. Hîc inter se dissident autores: quidam tradunt Isabellam eo consilio iter in Angliam maturasse, vt cum viro in gratiam rediret. Apud alios legimus, eam tam viro quàm vtrique Hugoni iratam decreuisse redire, vt facto per se populi tumultu, acceptam iniuriam vlcisceretur, id quod, sicuti mox ex rei euentu apparuit, verissimũ est. Equidem cùm mulier longè prudentissima intelligeret Hugones exclusisse, distraxisse, segregasse omnes bonos à senatu regio, à Republica, & in locum illorum suas operas, hoc est, clientes, asseclas induxisse, ecquid spei ponere potuisset aut in viro, qui Hugones libens audiret, præterea neminẽ, aut in suo consilio, quę hostis iudicata ipsi Edouardo tam contemptui quàm odio esset? Interea Gualterus Stapyltonus Exoniẽsis episcopus, qui hactenus cum regina in Gallia fuerat, in Angliam ad regem clàm aufugit, ac omnia ei consilia pariter atque Isabellæ studia patefecit. quæ res, vti infrà dicetur, ipsi in primis malo fuit. Regina cõparata iam nõ mediocri militum copia, inter quos erant Angli exules, & in primis Rogerius Mortimerius, qui summam belli scientiam habebat, duce Ioanne Annone Gulielmi comitis Annoniæ fratre, in Angliam cum filio Edouardo nauigat, quò ad VII calendarum Octobris peruenit. Hæc de profectione, ac reuersione Isabellę, ex Anglicis annalibus dicere habui. Verùm nonnulli alij qui

eorum

eorum temporum historiam scripserũt, aliter de ea re sentientes, tradunt Isabellam duorum Hugonum atque viri iniurijs offensam, clàm cum filio Edouardo, Edmundo comite Cantiano, & Rogerio Mortimerio, aufugisse in Gallias, ad Carolum fratrem: sed Hugones ita egisse cum Carolo, vt tantum abfuerit, vt sororem opibus deinde iuuerit, vti etiam regno expulerit suo, & illam postea persuasione Roberti comitis Atrebatis, à fratre occultè ad Gulielmum comitem Annonię cõfugisse, atque sic demum duce Ioanne comitis fratre, in Angliam redijsse accitam à maiore principum parte. Sed vtcunque res se habuerit, satis cõstat illam applicuisse suas naues ad eam partem insulæ, quam Suthfolchiam vocant, quæ ad orientem solem spectat, vnde rectà iter ad Londinũ pertinet. Posteaquàm Isabella in hanc maritimã oram delata est, vt suos à labore reficeret, se Oruellum qui est vicus celebris, contulit, quòd inde ei iter Londinum esset. At vbi fama de eius aduẽtu, per regnum peruasit, incredibile dictu est, quot vno temporis puncto heroẽs sumptis repentè armis, in partem reginæ venerint, adeò vt Edouardum principem pro rege iamiam haberent, consalutarent, obseruarent, in cœlumq; laudibus ac plausibus ferrent, & eius patrem apertè clamoribus, conuitijs, maledictis consectarentur.

Erat per eos dies Edouardus rex Lõdini, qui cùm intellexerit vxorem cum filio aduenisse, & magnos

magnos tã principũ quàm aliorum ad eos vndique concursus fieri, primò vrbẽ præsidio firmat, cui Gualterum Exoniensem episcopum præponit, deinde capto de sententia suorum Hugonum consilio, trepidus paruo cum numero militum, in Vualliam contendit, atque vbi Bristollium peruenit, oppidum præsidio munit, mandatoque negotio loci custodiendi Hugoni comiti patri, cum Hugone filio Vualliam ingressus ad oram regionis maritimam se recipit: interim quacunque ibat, diligenter locorum præfectis de rebus omnibus præcipiebat, vt ne imparati offenderentur. Placuit potissimum Edouardo eò se conferre, quòd iãpridẽ Vuallos suo nimio certè obsequio sibi fideles fecisse existimabat, idque ita in animo hærebat, vt eos pro suo iure viuentes quasi pro certo haberet non esse regij decoris vlciscendi causa, neque laboribus, neque periculis parsuros: siue vt inde in Hyberniam confestim traijceret, si ita casus ferret, vt sibi fugiendum esset, aut ad extremum sibi ad aliquem montem impeditám ue paludem receptus foret. O res humanas in cõtraria semper mutabiles: rex ritu feræ latebras quærit, qui dum regnum obtinebat, non vtique intelligere voluit, illud tale esse, quod gubernatorem dormientem facilè obruere, vigilantem verò erigere, augere, ornare posset. Interea Londinẽses ciues, qui eo maioribus affecti fuerant contumelijs ab vtroq; Hugone, quo rex diutius apud eos consue-

consueuerat esse, & licet antea illorum alijs consilium, alijs occasio, alijs animus ad vindicandas iniurias defuisset, at voluntas nemini, tum demũ vbi reginam aduentare sensere, conuocato per Hamonem Chikuuell prætorem senatu, captoq; sequendi reginam consilio, arma communiter sumunt, ac primo Gualterũ Exoniensem episcopum, qui vrbi præerat, deturbato statim inde præsidio, cum nonnullis alijs, qui regis studebant rebus, comprehendunt, atque illos in forum protinus tractos securi percutiunt: dein turrim vi expugnatam spoliant, custodias omnes dimittunt, ministros regios aut occidunt, aut administratione priuant, ac eorum bona passim diripiunt: dein de nouos præfectos faciunt, qui reginæ & Edouardi principis rebus faueant: quibus rebus ita peractis, ad Isabellam reginam legatos tres viros, primos ciuitatis suæ mittunt, qui significent ea quæ in vrbe acta essent, ac se eius dicto audientes fore polliceantur. Hæc vbi regina cognouit, & simul certior facta de profectione regis in Vualliã, omisso itinere incœpto, Oxonium proficiscitur, quæ dum hîc paulisper moratur, confluunt vndique ad eam populi auxilio iuxtà venientes, atq; incolumitatem gratulantes. Ad istos Adam Herefordensis episcopus, quem Edouardus rex paulò antè grauiter mulctarat, quòd diceretur esse seditionis suasor, contionem habuit, exponens reginam cũ filio eam duntaxat ob causam reuertisse in

in Angliam, & Hugones persequi, vt status regni corrigeretur, ac ita melior fieret: & quoniam propè ad finem tyrannidis contaminatissimorum hominum, ac periculorum esset peruentū, æquo animo quod parum superesset laboris, in persequendis inimicis ferrent, omniaque ex victoria & liberalitate reginæ expectarent, quæ summum in Rempublicam amorem haberet, cunctaque ex eius vsu ageret. Quibus dictis, vna voce generatim conclamarunt omnes, quæcunque illa præciperet, se perlibenter facturos. Quo facto, regina iam ingenti stipata armatorum agmine, Oxonio discedit, ac statim Glocestriā petit, indeq; Bristollium. Eius aduentu audito, Hugo pater qui oppido præerat, se ad defendendum parat, prouidet, omnibus locis adest. At vbi appropinquarunt, aduersarij oppidum circunsident, scalas & alias machinas bellicas admouent, quibus muros aut ascendant, aut demoliantur: iamq; acriter oppugnare incipiebant, cùm oppidani incolumitate pacta, se atque oppidum cum arce Isabellæ & Edouardo eius filio dediderunt. Eodem die Hugo pater furente populo captus, ac extra oppidum per lōgum spatium equorum caudis tractus, suspendio necatur, corpus à plebe dilaceratur, caputverò cer uicibus abscissum fixumq; gestatur in pilo. Vintoniam, vt eo conspecto, ciues timore perculsi citius in deditionem veniant, id quod continuò fecerunt. Atque ita potentia per scelus quæsita, per

suppliciū

ſupplicium concidit. Hos ſequuntur Sarisberienſes, Vvellenſes, Bathonienſes, & reliquæ finitimæ, ac demum totius Angliæ ciuitates, miſſisq; ad reginam legatis, ſe atque omnia ſua in eius fidē & poteſtatem permittunt. Iſabella poſtquam vidit omnes ferè principes atque ciuitates in ſuam poteſtatem vltrò veniſſe, & nihil amplius reſtare, niſi vt Edouardus rex aliquo incōmodo affectus diſceret tandem aliquando reſipiſcere, cum toto exercitu Herefordiam proficiſcitur. Hīc poſt longam diſputationem, negotium cōprehendendi Edouardi datur Henrico comiti Lancaſtrio Magni Thomæ fratri, & Rheſo Houello homini Vuallo qui confeſtim cum electa militum manu, regem perſecutum ierunt.

Dum iſta gerebantur, Edouardus qui ſummis ſolicitudinū aculeis atque ſcrupulis dies noctesq; de re ſua cogitando pungebatur, & nullum tempus ad medicinam idoneum reperiebat, nuntiata ſuorum ferè omnium defectione, ira pariter accēſus, atque timore perculſus, aliquantum ſuſpenſus manſit: nunc enim fugam tentare, nunc collecta Vuallorum manu, aduerſus inimicos ire per opportunum ducebat: ſed cùm ad extremum omnia timeret, nec quicquam tam calamitoſum putaret, quod non in ſuam fortunam cadere poſſe videretur, ſtatuit in locum aliquē munitum ſe abdere, ibidemq; expectare, dum amici opera & armis iuuarent; itaque noctu cum paucis ſuorū,

per

per Sabrinam nauicula vectus ad oppidum Brygnorthum, in arcē quæ eo loci egregiè posita est, clàm se recepit. Interea Lancastrius cum Rheso superuenit, quærens vbi Edouardus latitaret. Sed in eo inueniendo parū laboris fuit, nanq; præstò fuêre ex Vuallis, qui pecunia corrupti eis locum indicarint, quo se rex exanimatus teneret: igitur cognito loco, ad arcem accedunt, eaque sine contentione, primo impetu potiuntur. Hìc demum Edouardus cū Hugone filio, Roberto Baldocho, ac Simone Redyngio, captus ducitur ad Kenelworthem arcem, ibique in custodiam traditur. Quo negotio maturè confecto, comes & Rhesus ducentes secum aliquos captiuos ad reginam, quæ nondū Herefordia se cōmouerat, reuertuntur. Ea maiorem in modum gauisa est, quòd sine cæde, omnia pacata essent: exin iussu Rogerij Mortimerij, cui de consilij sententia, summa rerū omnium commissa erat, conuocato principum senatu, de maiestate damnantur Hugo & Simon, qui per totā ciuitatē, multo cū probro trahuntūr ac post acerbos cruciatus, publicè necantur. Simili atque illi mactati sunt supplicio, paucis antè diebus affectus fuerat Ioannes comes Harundellius vnus omnium Spenseriorum longè studiosissimus. Hunc finē vitæ duo Hugones cum alijs eorum asseclis habuerunt, statim vt paxillus infractus est, vti dicitur, hoc est, consestim atque regio sunt præsidio destituti, quo innitentes potentia

&

& autoritate temerè abutebantur. Potest talis istorum infelix exitus esse bene multis documento, qui idcirco inhumanissimi iniustissimiq; sunt quòd apud principes plurimũ possint, suoq; arbitratu cuncta agant, immemores se precariã habere in alios potestatẽ. Robertus verò cancellarius multis affectus ignominijs postquam missus factus fuerat, à ciuibus Londinẽsibus è manu Adæ Herefordensis episcopi, qui eum diu apud se principũ iussu custodierat, per vim raptus inter fures in carcerẽ rursum traditur, vbi se tanto mœrori dedit, vt paucis pòst diebus mortẽ oppetiuerit.

Quibus rebus ita peractis, regina cũ filio Edouardo Londinum proficiscitur: egregiè prorsus atque lætè, vt populi gratiam captaret, incedebat: nanque inchoato itinere per media oppida atque pagos, ritu triumphantis, vehebatur, & quacunq; ibat, inter profusissimos opsoniorum apparatus, populi gaudentes Hugonum tyrannidẽ è medio sublatam esse, epulum vbique publicè præbebãt, multaque inter eos facta gratulatione, omnium animi ad lætitiam excitabantur. Sed Londinẽses ciues longè splendidissimo rerũ apparatu, reginã venientem summa omnium volutate acceperũt, pari affecti lætitia, tam ob aduentum eius, quàm Edouardi principis, quem inter plaudendum, regem consalutabant. Cæterùm regina quò plus lætitiæ vultu præ se ferebat, hoc minus voluptatis animo capiebat, quòd ita vsu veniisset, vt necessa-

cessariò se oporteret gaudere virū ex tá āplo statu, tantis ornatum opibus, tantis facultatibus abundantem subitò cócidisse: sed, vt diximus, vitandæ inuidiæ causa, quantum poterat, dolorem dissimulabat. At postquam illa ac principes omnes qui eam sequebantur, Londinum peruenerunt, conuocato primo quoque die concilio, de collocando regni statu inter se agitant: placuit omnibus, vt Edouardus primùm concilij decreto priuaretur regno, ac deinde filius rex crearetur: sed vt pro sua dignitate, iudicij acerbitatem remouerent, visum est optimum factu, prius tentare, si ipse spontè vellet sese imperio abdicare, quàm filius in locum patris surrogaretur. Quocirca legati ad Edouardum missi sunt, quorum princeps fuit Ioannes Borthonus Elyensis episcopus, qui ei exponerēt, optimates auere, vt vellet in potestate concilij esse, atque Edouardo filio imperium per manus suas dare, & nisi id quamprimum faceret, statutum cunctis esse, vnum aliquem quē sors offerret, sibi regem optare. Edouardus auditis legatis, non tenuit lachrymas: iam tum enim illud ex seipso, verum esse percepit, nihil tam miserabile esse, quàm hominem ex beato miserum fieri: sed seipsum statim colligens, ac denuntiationi parens, respondit, scire se suis multis peccatis, in hanc ærumnam incidisse, & propterea minus molestè ferre: sed primùm dolere se publicum suscepisse odium, deinde agere generatim principibus

pibus gratias immortales, quòd acceptarum iniuriarum obliti, tanto complecterentur fauore Edouardum filium, vt eum habere regem cuperent, quare vt illis satisfaceret, quandò aliter fieri non posset, iam sese & regno ac ipsius administratione abdicare. postremò addidit, se rogare, vt principes sibi tam afflicto misericordiam imparti rentur. Legati accepto ex sententia responso, Londinum redeunt ad principes, atque ordine legationem renuntiant. Fuit commune omnibus gaudium, quòd iam optimatibus liceret aliū sibi optare regem. Quapropter habito ad Vuestmonasterū concilio, quarto calend. Februar. anno salutis MCCCXXVI, Edouardum secundi Edouardi filium annos natum decem & quatuor, regem fecerunt, ordine regum tertium Edouardum nuncupatum, quem Gualterus Cantuariēsis antistes more maiorū sacrauit. Huic quia per ætatē regia munia obire non poterat, tutores cū primis dantur Edmūdus Cātianus, Henricus Lācastrius comites, & Rogerius Mortimerius, quòd viri singularis virtutis haberentur. Deinde Isabellæ eius matri dos multò āplissima assignatur, vnde honestā vitam degeret. Postremò datur negotium custodiendi Edouardi per hunc modum dignitate deiecti, Thomæ seu Mauritio, vtrumque scriptum reperio, Barkeleiensi, & Ioanni Matreuersio honestis equitibus. Hi ineunte vere, Edouardum ab arce Keneluorthi Barkeleium noctu & clàm

G. abdu-

abducunt, atque in arcem quæ ibi munitissima est, custodiendū conijciunt. Est arx ista in medio ferè itineris spatio sita, inter Bristollium, & Gloceſtriam oppida, ad mille ferè passus cis Sabrinā.

Dum Edouardus hīc tenebatur, non deerant qui eius vicē dolentes, summæ principes perfidiæ, ac Edouardum regem & Isabellam impietatis crimine palàm notarent, insimularentque iniquitatis: quia, vt quidā Græcus historicus ait, Infelices misericordia, potentes inuidia semper sequitur: ac victus accepisse, victor feciſſe iniuriā videtur. Ita fiebat, vt præsens regni status bene multis, non item omnibus, vt solet, omnino probaretur. Quare aliquot optimates, autore Edmūdo Cantij comite, secreta passim iam consilia & sermones de liberando Edouardo, vnà conferre cœperunt, qui inuidis eius calamitatem crimini dabāt. Quæ vbi Isabella & alij tutores comperierunt, arbitrantes non esse tutū initio principatus Edouardi, in autores conspirationis animaduertere, tantummodo occasionem inimicis auferendam perficiendi negotij iudicarunt, itaque custodibus iubent, vt Edouardum captiuum atque hūc atq; illuc continenter ducant, quò denique vbi loci sit, nemo homo certum habeat. Ii quod imperatum est, facientes, miserum principem Barkeleio ad arcem Corsim commouent, & inde alia loca nocturnis itineribus traducunt, defatigando vsque eò, dum postremò quam secretissimè potuerunt,

rursus

rursus Barkeleium reduxêre. Dum hîc Edouardus custoditur, Isabella vxor ei sæpissimè salutē scribebat, significabatque dolorem sē accipere, quòd prohibentibus principibus, visere sibi non liceret: mittebat insuper munera frequenter. Quę res tantum suspicionis custodibus attulit, vt de eo necando statim post cogitare cœperint: qui cũ eum inhumaniter tractassent, verebantur, ne tandem rex paterna charitate victus, hortante matre eum liberaret, & ille inde de se supplicium sumendum in primis curaret: sic hominem paucis post diebus necant, eoque nefario edito facinore, clàm in Galliam aufugiunt. Quo autem genere mortis Edouardus interierit, non facilè constat: fama exit in vulgus, illum dum ventrem purgaret, fuisse veru transfixũ per clunes, anno ætatis XLIII, & cùm regnare cœperat XIX. qui fuit annus salutis humanæ MCCCXXVII. Corpus nulla funebri pompa Gloceſtriam delatum ad diui Petri cœnobium, vbi loci monachi ordinis diui Benedicti degunt, sepelitur. Creauit ex Isabella vxore quaternos liberos, Edouardũ, qui, vt demonstrauimus, eo viuo, rex factus est: Ioannem cognomento Helthamiũ à loco vbi natus est, sumpto: Aleonoram, quæ ante nubiles annos mortua est: & Ioannã, quæ postea Dauid regi Scotiæ nupsit. Fuit statura penè iusta, corpore valido, qui prospera vsus est valetudine: non deerãt etiam animi vires, si repudiatis malis suasoribus, eas in aliqua

Vxor mittebat Regi munera

Rex occiditur

1327

Liberi Regis

NB

re honesta exercuisset, quod ei per consocios face re minimè licuit: adeò curandum est, quẽ à principio in amicitiam aut familiaritatem recipias, quandoquidem vt illius cum quo diu societatẽ habes, quotidiano vsu persimilis fias necesse est, dicente græca parœmia: Si iuxta claudum habita ueris, discès subclaudicare. Nam aliquando litera rum studia, quæ ipse, vt dixi, attingere & gustare non potuit, admirari cœpit, qui Oxonij autor fuit collegij regalis, quod Orial vocant, ac aulæ diuæ Mariæ, vt in his cœnobijs doctrina coleretur, quemadmodum hodie duo hæc scholasticorum collegia bonarum omnium artiũ plena sunt.

Collegium regale Oxonij.

POLY-

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ HISTORIÆ LIBER DECIMVSNONVS.

RES GESTAS Edouardi secundi regis per annos decem & nouem, ac illius cædem, superiore libro persecuti sumus: dehinc Edouardi tertij eius filij facta dicemus. Is postquã est rex factus, aliquandiu fuit in tutela Isabellæ matris, & optimatum, quos illa à primo in regium senatum deligendos curauerat, ad res gubernandas, causasque fine litium tumultu cognoscendas. At Edouardus vt primùm ex pueris excessit, animum suum grauioribus conformauit moribus, & cũ ætas patiens militiæ fuit, Scotum reprimendum, &, si fortuna belli faueret, in deditionem sibi redigendum statuit, qui paucis antè annis, Edouardo patre rege, sæpe Anglicos fines impunè vastasset, ac assiduis abactis prædis, tam audacior quàm locupletior effectus esset: itaq; copijs primo quoque tempore coactis, Eboracum proficiscitur, facta omnibus suis magna victoriæ expectatione. Dum autem hîc de inuadendo in hostem, consilia agitat, orta discordia inter Ioannis Annonis

milites,& aliquot Anglicos duces,nonnihil cædis factum est. Quæ discordia, etsi iussu principis est cuestigiò sedata, tamen quia animi vtrinq; offensi clàm odium alebant,fecit, vt omnis regis conatus male ceciderit: nam paucis deinde interiectis diebus,rex cum omnibus copijs Scotiam ingressus,Robertum regem parua militū manu stipatū obuium habuit, quē à tergo,à fronte,à lateribus circumueniendum ratus, dum milites certis in locis disponere festinabat, ecce tibi, Scotus de re à transfugis certior factus, protinus è conspectu hostium in montes proximos conuolauit. Rex dolens ereptam è manibus fraude suorum,bene gerendæ rei facultatem, vt ne fortunam frustra rursus tentaret, qui optimè norat nihil boni fieri posse à militibus discordia agitatis,infecto negotio,Londinum confestim reuertitur,ac Ioannem Annonem de se & matre bene meritum,amplissimis donatum muneribus, domum dimisit. Is non multi interceserunt dies, cùm autor fuit, vt Philippa fratris Gulielmi filia,ætate & forma longè florentissima, Edouardo nuptum collocaretur. Quæ equidem affinitas magno deinceps Anglo vsui fuit, quippe quæ ad illum Flandrorum animos aduersus Francos cum primis, vt infrà declarabitur,adiunxit. Porrò fœdus inter ipsum Anglum & Francum antè percussum non diu inuiolatum permansit: quoniam eo anno qui fuit humanæ salutis MCCCXXVIII,noua causa re-

sa redintegrandi odij incidit, vnde magnarum ducta sunt initia rerum, quæ iam tum vtrunque populum solicitum habere cœperunt, ac nunquã postea exitũ habuêre: nã cùm Carolus Pulcher, qui id temporis vita excesserat, reliquus vnus ex stirpe regia virili fuisset, inde factũ est, vt disceptatio de principatu Franciæ orta sit, quæ adhuc sub iudice est, cùm Anglus regnum illud vti certam maternam hæreditatem sibi venire contenderet, contrà Francus idipsum se iure quamoptimo possidere affirmaret.

Disceptatio de iure regni Gallici inter Anglum & Gallum, durans ad nostra tempora.

Quoniam autem ad hunc locum peruentum est, non alienum esse videtur, de origine huius magnæ controuersiæ proponere, vt historia nihil non in re etiam ambigua, si fieri possit, planum faciat. Philippus Pulcher rex Franciæ, tris ex Ioanna vxore creauit filios, Ludouicum Hutinum, Philippum Longum, & Carolum Pulchrum: filias verò duas, vnam, quam infantẽ mors rapuit, & alteram Isabellam nomine, quæ nupsit Edouardo secundo regi Angliæ, ex qua natus est Edouardus tertius, de quo nunc sermo est. Illi tres filij deinceps regnarunt. Successit Philippo patri Ludouicus: is ex Margarita priore vxore, filia Roberti ducis Burgundiæ, Ioannam filiam suscepit, quæ deinde data fuit in matrimoniũ Ludouico Eburouicum comiti, sed nullis ex se genitis liberis, haud diu superstes fuit. alteram vxorem Clementiam nomine, filiam Martelli, qui pater fuit

Roberti Siciliæ regis, moriens grauidam reliquit, quæ puerum peperit, cui nomen Ioannes est impositum, qui pauculos dies vixit. Post hunc Ioannem, regnat Philippus Longus, quamuis nonnullis inclamantibus regnum Ioanne Hutini filiæ deberi, id quod Odo Burgundiæ dux auunculus puellæ cum primis faciebat: plus tamẽ vis potuit, quàm ius. Philippus deinde post annum quintũ, quàm regnum occuparat, sine liberis moritur. Postremò Carolus Pulcher regnum obtinuit, is septimo post anno mortẽ obiuit, relicta Ioanna vxore grauida, quæ paucis post diebus filiam nomine Blancham enixa est, quæ statim patris fatũ secuta est. Per hunc igitur modum, regia virilis stirps Philippi Pulchri in Carolo filio defecit, ex quo de regno inter Francum & Anglum contentio orta est, quæ, vt antè diximus, etiam nunc sub iudice restat. Edouardus enim rex sibi vt legitimo hæredi Franciæ regnum venire contendebat, quòd ipse solus ex stirpe regia esset, qui Philippũ Pulchrum auum maternum proximo cognationis gradu attingeret, vtpote qui ex Isabella eius filia genitus esset. Quocirca primo quoque tempore per legatos, cum Francis principibus egit, vti se regem dicerent: sed legati nunquam gratè auditi, domum re infecta rediere, cùm ipse statim post se vtriusque regni & Franciæ & Angliæ regẽ appellare cœpit, aliquando armis, quam iure nõ poterat, recuperaturus hæreditatem. Quo quidẽ titu-

titulo etiam nunc Angliæ reges sic vtuntur, vt ne scripto quidem quotidianóue sermone vocentur aliter. At Franci qui iniuriam filiæ Ludouici Hutini regis paucis antè annis factam pro iure habebant, prædicantes iam inde à principio suorum regum, lege exceptum esse, ne regnum Franciæ vllo vnquam tempore fœmineo sexui deberetur, Philippum Valesium filium Caroli Valesij, qui Philippi Pulchri frater fuerat, regem fecerũt, quem memoriæ proditum est Flandros finitimos populos illudentes, regem repertum extra iocum appellasse, tanquam non iure creatum. Hinc colligere licet, nullam fuisse ab initio legem apud Francos, qua vetitum esset, regni hæreditatẽ mulieribus venire, id quod testimonio Odonis Burgundionis ducis potissimum comprobatur, qui, vt suprà ostendimus, magnopere reclamauit, cùm Philippus Longus est rex creatus, nec prius à negotio destitit, quàm Longus locata illi filiarũ maxima, & comitatu Burgundiæ nomine dotis dato, in suas traxerit partes. Illud item verissimũ esse attestatur Flandrorum scomma in Valesium vulgi sermone iactatum, quòd ille fortuitò, non iure ad regnum peruenisset. Atque ita recens cõmentum fuisse videtur, quo Edouardus regno Franciæ est fraudatus, quod quemadmodum ille tam iure sibi quàm qui optimo, repetebat, ita nunc Angliæ reges non iniuria repetere vidẽtur. Sed vnde digressi sumus, reuertamur.

Per

Per idem tẽpus Robertus rex Scotiæ occidit, cui Dauid filius succesſit: is formidans potentiam Edouardi, & tædio longi belli affectus, quo nouerat Ioannem Baliolum & patrem Robertum preſſos longè miſerrimam egiſſe vitã, confeſtim legatos de pace ad Edouardum qui tunc Northãtoni erat, miſit. Audiuit rex legatos libẽti animo, & quia iam tum Scotico bello Gallicum anteuertendum decreuerat, de ſui familiaris ſenatus ſententia, dedit pacem Dauid regi, ac ſimul eidem Ioannam ſororem locauit. Quod fœdus vt parũ honorificum nonnulli ex optimatibus, quibus iuſtitia cordi erat, minimè probarunt, periniquũ eſſe prædicantes, vt Dauid regnũ Scotiæ obtineret, quod Robertus eius pater contra ius faſque occupaſſet. Atque ita demum ceſſatum eſt ab armis inter Anglum & Scotum, poſt annum trigeſimum, quàm Ioannes Baliolus rex Scotiæ ab Edouardo primo victus, regno eſt priuatus. Eodẽ anno moritur Gualterus Cãtuariẽſis antiſtes, poſt annũ quàm ſedere cœperat, XV. cui ſucceſſit Ioannes Stretfordius Vintonienſis epiſcopus, ordine antiſtitum Cantuarienſium quinquageſimus, vir tam pontificij quàm ciuilis iuris peritiſſimus. Anno qui ſecutus eſt, qui fuit ſalutis humanæ MCCCXXIX, rex concilium ad Sarisberiam conuocauit, quo in concilio poſteaquam ex patrum conſenſu, permulta quæ è republica erant, partim correcta, partim conſtituta ſunt, nouiſ-

nouissimè autē Ioannes regis frater cognomento Helthamius Cornubiæ,& Rogerius Mortimerius Merchiæ Vualliæ comites facti sunt. Dū ita Edouardus ad res suas domi constituendas incūbebat, Philippus rex Franciæ ab eo postulauit, vt sibi iusiurandū nomine possessionis Aquitaniæ, & Pontiui daret. Quocirca ille in Ambianos profectus, vbi Philippus erat, in verba eius, prout est mos, iuratus est: exin de locis quæ Carolus Valesius Philippi pater aliàs Edouardo primo regi ademisset, nec reddita essent, coràm pauca pro suo iure locutus, quamobrē Francus suum animum perspiceret, in Angliam redijt. Anno illo ipso Ioānes Cantuariensis antistes suorum sacerdotū cōcilium habuit Londini, in quo postquā pleraque violata expiata sunt, atque alia multa ad modū pristinum à patribus olim institutū redacta sunt, quibus res ordinis cōmodiorē in statum peuenirent, omnes generatim qui mortē Gualtero Stapyltono Exonienſi episcopo machinati essent, eū que percussissent, ex Christianorum cœtu electi sunt. Hunc Gualterum, vt diximus in vita Edouardi secundi, Londinenses securi percusserunt, qui fortè præsenserat se non posse diu saluo capite, suis seruire principibus, idcirco antè duo multorum seculorum opera Oxonij fecerat, in quib. scholasticorum collegia collocauit. Istorum alterum Exonienſe collegium, alterum Ceruina aula nuncupatur. Rex interea concilium Vintoniæ ha-

habet,quo in concilio Edmundus comes Cantij eius patruus proditionis insimulatus damnatur capite, quòd nonnullos de nobilitate concitasset, qui,vti suprà memorauimus,Edouardum fratrẽ clàm è carcere ducerent, ac in administrationem regni restituerent. Quare ille vrgente Isabella regina matre regis, quæ cum homine apertas habebat inimicitias, paucis post diebus securi percutitur.Anno deinde qui secutus est,qui fuit humanæ salutis MCCCXXX,& cùm regnare Edouardus cœpit IIII, Philippa regina peperit filium, quem Edouardum pater nominauit : moris est enim tam regum, quàm priuatorum Anglorum, vt pater in filio maiore natu plerunque suum renouet nomen. Eodem tempore Thomas seu Mauritius Barcleiensis vnus ex percussoribus Edouardi secundi,captus in Gallijs, in Angliam ducitur,ac merito supplicio afficitur. Item Rogerius Mortimerius comes Merchiæ Vualliæ à proditionis scelere non abesse compertus,pari pœna mulctatur. Rex interim vestitu incognito in Gallias profectus, illic nonnullas ædes sacras voti nomine visendi causa, aliquot dies peregrinatus est.

Dum hæc in Anglia gerebantur, Edouardus filius Ioannis Balioli qui rex Scotiæ fuerat, cui diximus in vita Edouardi primi, Carolum Valesium Philippi Pulchri fratrem locasse filiam,qui toto eo tempore ex quo pater regno spoliatus fuerat,in Gallia exularat,tum demum fretus ope

Philippi

Philippi regis Franciæ vxoris fratris, in ſpem recuperandi regni Scotici non incertam venit, atq; comparata non parua militum copia, in Angliam traiecit, vt partim tentaret, an rex permitteret ſe per Angliam iter in Scotiam habere, quod valde commodum eſſet, partim verò vt in ſocietatem belli adduceret aliquot principes regni, qui eodē tempore poſt eiectum Ioannem regem, poſſeſſiones in Scotia amiſerant, quorum ſanè in numero cum primis erat Henricus Bellimōtenſis comes Atholiæ, & Ricardus Talbotus, ambo ſummæ virtutis viri. His itaque cum nonnullis alijs Edouardus ſibi copulatis, maiore cum fiducia adit regem, oratq; vt permittat ſe per Angliam in Dauid regem exercitum ducere, atque id pollicetur ſine vllo maleficio ſe facturum. Rex cognita eius poſtulatione, rem ad familiarem ſenatum detulit, vt quid ille agendum argumentaretur, audiret: qui interim cœpit ancipiti cura ſolicitari, quòd diu antea eum pœnituerat icti fœderis cum Dauid, cui nullo iure regnum Scotiæ debebatur, & idcirco ægrè patiebatur illum regnare: contrà cogitabat, ſi Dauid regno pelleretur, illud malū illi fore cōmune cum Ioanna ſorore eius vxore. Vicit denique de ſenatus ſententia, fraternę charitatis affinitatisq; vinculum, negauit enim rex ſe daturū iter: noluit tamen, quemadmodum potuit, Baliolum ab incœpto deterrere, quippe qui non inuitus ſinebat Scotum bello peti, quem ipſe per hunc modum

dum iam debilitatum tandem aliquando ſub im-
perium ſuum redigendum ſtatuerat. Baliolus ac-
cepto reſponſo,& cognito,etſi obſcurè tacitéque,
regis animo,conducit vndiq; naues,atque in Sco
tiam nauigat,qui in Fortheam delatus, vbi littus
attigit, ecce cõſpicit raros milites quaquauerſum
diſpoſitos, qui oram maritimam tuerentur: qua
re cognita,quia hoſtes pauci eo in loco erant nu-
mero,cùm alij alibi aduentum eius obſeruarent,
præceſſerat enim fama aduentus Edouardi,quã-
primum in terram deſcendit,atq; dũ primi egreſ-
ſi cum hoſte pugnant, reliqui omnes tutò deſcen
dentes,pugnam redintegrant. Hîc magna conten
tione dimicatum eſt,cùm illi ea in re victoriã cele
rem,& iſti ſuam ſalutem conſiſtere animaduerte-
rent. Sed rem obtinuere Baliolani: nanque Scoti
poſt multa accepta vulnera pedem retulere,hoſtẽ
veniſſe paſsim clamitantes. Baliolus eo ſucceſſu a
nimo elatus,Fanum Ioannis rectà petit,ad oppu-
gnandumq; aggreditur. Ad hunc clamorẽ fit con
curſus adeò frequens,vt breui tempore Patritius
Doumbar,& Donaldus Marriæ comes,qui regni
gubernatores erant, quòd Dauid rex eſſet ætate
admodum puer,cum reliquo exercitu adfuerint,
confeſtimque ad hoſtes properarint,qui caſtra in
proximis tumulis,ſecundum Ernam flumen, ad
Duplynum vicum,metati erant. Hîc commiſſo
prælio,gubernatores qui omnia negligenter cura
rant,multitudine freti,profligãtur,amiſsis ex ſuis
am-

amplius sexdecim hominum millibus, in quibus fuit Donaldus alter dux, cum bene multis equestris ordinis viris. Baliolus tanta potitus victoria, protinus de principum Anglorum sententia, Fanum Ioannis rursum inuadit, nullo cũ negotio cepit, qui videns rem incipere melius ire, quàm putarat, se Scotiæ regem dicit.

Hæc vbi rex Edouardus accepit, valde gauisus est, quòd venisse tempus putaret, cùm Scotos subigeret: sed vt ne sibi crimini daretur, si bellum tentaret, cœpit prædicare palàm Scotum non esse secum in fœdere, quòd sẽ insciente, qui id temporis legitimam ætatem non ageret, illud factum fuisset. Atque ita fracti fœderis culpam delendo, in Scotiam cõtendit: qui vbi Beruicum peruenit, oppidum obsidione cingit, ac interdiu noctuque continenter vrgendo respirare non sinit. Erat loci præfectus Alexander Setonus vir singulari virtute, qui oppidum fortiter defendebat, cùm Andreas Morauius qui Donaldo comiti nuper interfecto surrogatus fuerat gubernator, regis Edouardi ab obsidione auertendi causa in Angliam incursiones fecit. In hunc rex Baliolum qui ad eum paulò antè venerat, misit, qui leui prælio apud Roxburgum facto, Andream cœpit, fuso aut cæso omni eius comitatu. In Andreæ locum Scoti principes Archibaldum Stuartum, virum æquè fortem ac prudentẽ substituunt. Is magnis repẽtè instructis copijs, oppidanis subsidio vadit,

qui

qui Deum violati fœderis vltorem inuocans, cũ hoste ad Halydonum montem proximum confligit, ac demum vincitur. Rex Edouardus parta victoria, Beruicum reuertitur, acriusque quàm antea vrget. Tum oppidani desperato subsidio, incolumitate pacta, ilicò sese dediderũt. Concide rat in ea pugna à Scoto infinitus hominum numerus, & præsertim nobilium, in quibus fuit ipse Archibaldus cum Iacobo Alano & Ioanne fratri bus, item Alexander Brusius Carictæ, Hugo Rossensis comites. Captiuorum numerus penè par. Secundum hanc cladem acceptã, Alexander Setonus datur collega in procuratione regni Patritio. Ii videntes res domi in summo vbique ver sari periculo, vt conseruarent Dauid regem vix tum decem natum annos, cum Ioanna sponsa in Galliam miserunt, qui apud Philippum regem vsque eò esset, quoad idoneus foret per se obire bella. Fuit ille annus salutis humanæ MCCCXXXIII, & cùm regnare cœpit Edouardus, VII. Cæterum autores habeo, aliam huiusce belli causam fuisse, & eam omnino veriorem, qui tradũt Edouardum regem ideo bellum fecisse Dauid regi, quòd ille pernegasset more maiorum, in eius verba iurare, vt ne per id Anglum terræ Scotiæ dominum se agnouisse fateretur. Sic Edouardus recepto oppido, ac alijs postea locis de Scoto captis, Baliolum quem sibi iureiurando obligauerat, præfecit, cum Ricardo Talboto, relictoque exer-

exercitus robore in Scotia, ipse cum paucis Londinum victor belli redijt.

At Baliolus rebus suis strenuè vacans, ad Ioannis Fanum conuentum facit, quò bona nobilium pars conuenit. Hic post nouum regni statũ de concilij sententia rectè collocatum, generatim omnes ei iusiurandum dederunt. Quo facto, Baliolus regionẽ obire, loca passim præsidijs firmare, & denique vbique regnare cœpit, cùm gubernatores nullam moram interponendam rati, conflato repentè nouo exercitu, hostes adoriuntur. Fuit certamen diu anceps, ad vltimũ Angli singulari prælio profligantur, cæsis ad magnum vtriusque partis numerum militibus. Capti Anglorũ permulti, & in ijs Ricardus Talbotus, qui postea permutatione Andreæ Morauij missus factus est. Rex allato male gestæ rei nuntio, in Scotiam suorum cædem vlturus aduolat, simul terra simul mari copijs ductis, quanquam maritimarum pars aliqua tempestate perijt. Fuit Edouardus totum fermè annũ in Scotia, qui affectis magnis passim stragibus aduersarijs, maiorem partem in ditionem suam reduxit: quibus rebus feliciter confectis, postquam à populo iusiurandum est datum, in Angliam reuertitur, ducitque secum Baliolum, cuius fidem nondum satis exploratam habebat, commissa rerum summa Ricardo Talboto, & Dauid Cumino Atholiæ comiti. Scoti post hæc, qui in altera parte erant, sibi Robertum

Stuartum & Ioannem Ranulphum gubernatores constituunt. Illi libertatis cupidi, statim nouis rebus studentes, cum Cumino loco idoneo congressi, eum interficiunt, exercitū profligant. Quare nuntiata, rex Edouardus cum Baliolo in Scotiam accurrit, qui latè hostes sese in syluas & paludes more patrio abdentes, multa cum cæde persecutus, oppida amissa recipit, ac diruta reparat, murisque de integro aut cingit, aut fossis communit, in quibus fuêre Fanum Ioannis, atque Andreæ, Cuprum, Aberdonia, Doufermilis, ac arces nonnullæ, eaque omnia loca præsidijs firmat, ratus satis prouidisse se, vt ne Scotus posthac posset seu auderet ab officio discedere. quo facto, quia multis de causis in Angliam reuocabatur, Baliolum in Scotia sibi relinquendum statuit. Est deinceps aliquandiu variè dimicatum, modò fortuna in vnam, modò in alteram partem inclinante, donec ad extremum Baliolus amissis partim vi, partim proditione multis locis, & vrgente fame, ac passim dominante, cœperit sibi timere, animaduertens nullo pacto posse se Scotorum studium habere, quare sibi necessariò ad Edouardum redeundum putauit, cùm eodem tempore, hinc orante Ioanna sorore Edouardi, illinc Benedicto duodecimo Romano pontifice Scotorum precibus moto, eorumque calamitate miserato, intercedente tanto certamini, atque iubente, ne vltra vtrinque arma mouerentur, induciæ

ciæ aliquot mensium datæ sunt. His demum rebus ita compositis, Dauid rex domum ex Gallia reuertitur, qui regnum suum pariter bellis ac rectorum incuria, penitus deuastatum inuenit, id quod fecit, vt nihil ei deinde potius fuerit, quàm studere, vt pacem ab Anglo modis ommbus impetraret, ne rursus in tam exitiale incideret bellū.

Edouardus interim Londinum reuersus causa habendi delectus, neruosq; belli comparandi, quod celeritatis indigere videbatur, ne post finitas inducias, procrastinatio suis malo foret, concilium conuocat, causam belli exponit, auxilium quærit. Patres audiunt, & pro tēpore & negotio pecuniam decernunt in rem bellicam. Post hæc & alia multa ex Reipublicæ vsu cōstituta, placuit prouidere, ne opes quæ mercium vsu in dies singulos in insulam inferebantur, aliquando dissiparentur: itaque lege exceptum est, vt nemini homini neque Anglo neque externo liceret in posterū tēpus aurum, argentum cælatum siue signatum, de regno in continentē exportare. Quo factū est, vt mercatores extranei mercium suarum pretia coacti sint in alias merces insumere. Decretū istuc etiā nunc seruatur, perpetuatum vti regno vtile ab alijs qui secuti sunt regibus. Dein publicè demonstrantur multorū in Rēpublicā merita, quæ eis magnæ laudi, magnoq; decori esse deberent. Quare illis noui honores dantur, & ante omnes, reuerentiæ causa, Edouardus regis filius sit prin-

ceps Vualliæ & dux Cornubiæ, atque sex creantur comites, id est, Henricus filius Henrici Lancastrij Derbij, Gulielmus Bõnus Northãtoni, Gulielmus Montacutus Sarisberiæ, Hugo Andlaius, seu Audellus Glocestriæ, Gulielmus Clyntonius Huntyngtonæ, & Robertus Offordius Sutfolchiæ. Fuit is annus cùm ipse Edouardus regnare cœpit, X. & salutis, MCCCXXXVI, quo Ioannes regis frater comes Cornubiæ paulò antequã illud conciliũ haberetur, in Scotia cùm fuerit aliquot dies in morbo, interijt. Eodẽ etiã in cõcilio, Henricus Lancastri comes, factus est Aquitaniæ præfectus, quò haud ita multò pòst, cũ bene magna armatorum copia profectus est.

Per idẽ tẽpus, Robertus Atrebas transiuit ad Anglum, cuius alienationis causam, vt more nostro planiorẽ faciamus, ab ouo, sicut aiunt, incipiendum ducimus. Robertus Atrebatiũ comes vir fortissimus, de quo suprà non vno in loco meminimus, genuit ex se Philippũ & Mathildẽ: hæc nupsit Othoni Burgundiæ comiti, ille ante patris obitũ vita exutus reliquit Robertum filiũ, de quo nunc sermo habetur. Exin Roberto comite in pugna Curtracensi cum Flandro facta, interfecto Philippus Pulcher rex Atrebatium comitatum Othoni Mathildis viro dedit, tametsi reclamante Roberto, hæreditatẽ à Roberto auo paterno & diuino & humano iure sibi venire debere. Sed vis plus valuit, sic, vt iudices postea de re controuersa

uersa cognoscentes, regis præiudicium secuti, & contrà atque ius poscebat, secundum Mathildē sententiā tulerint. Cœpit Robertus magis inde apud suos queri atque indignari, quòd amitæ quā dote tantum contentam iura volunt, cùm stirps virilis supersit, perperàm suus auitus principatus esset attributus. Haud longo pòst tēpore cùm Valesius Philippus ad regnum euocaretur, Robertus eius cum primis causam aduersus Anglum regnum Franciæ repetentē acriter defendit, idq; fecit, partim quòd eius sororē in matrimonio haberet, partim verò quòd confideret futurum, vt autoritate regis, tandē aliquando suum reciperet comitatum. Sed contrà accidit: Valesius enim Mathildi apertè fauens, nullo pacto est passus rē vtcunque iudicatā rescindi. Robertus ex ea causa, alieno tū à Franco iā animo fuit, & vxore ac duobus filijs Ioāne & Carolo relictis, ad Edouardum profectus est, quē ille quòd honesto loco natus esset, liberaliter accipiens, magno in honore habere ad omniaq; sua consilia adhibere cœpit, ac non multò pòst Richemondiæ comitatu donauit. At Robertus ex illo, dies noctesq; non cessauit Anglo persuadere, vt Franco bellum faceret, atq; ita iniuriā vltus est. Hæc Edouardo de bello iāpridē cogitanti accidere visa est facultas bene rei gerendæ, qui quāprimùm bellum ipsum sumendū, & eius initium in Flandria faciendum statuit: nā que Guidoni comiti in carcere apud Frācos mor-

In Flandria initium belli faciunt.

tuo, succeſſerat Robertus filius natu maior, ingenti pecuniæ ſumma à Franco mulctatus, quę Ludouicus ex filio nepos ſecutus eſt. Is cùm pecunia factæ redęptionis ab auo debita nondũ Francõ perſoluta eſſet, & ob id populum vexaret exactionibus vſque eò, vt iã grande æs alienum tã locupletes quã pauperes iuxtà fecerint, ſubitò principatu deijcitur, ad Philippumq; Valeſium regem cum vxore & liberis confugere cogitur. Tũ Flandri certò ſcientes rẽ ſibi cum Franco breui fore, Iacobum Arteuillã hominẽ ſumma audacia, cæterum ſordido loco natum, qui Edouardi rebus enixè ſtudebat, ducẽ eligunt.

1337

Initio inſequentis anni Benedictus pontifex Romanus audiens tantã belli molẽ impendẽre inter Anglum & Francum, qui de iure regni Frãciæ, deq; imperio ſummè cõtenderẽt, miſit duos legatos ad Edouardum regẽ in Angliã, qui cognita controuerſiæ cauſa, redirent ad Philippum regẽ in Gallias, & pacẽ, ſi fieri poſſet, inter eos facerent. Ii poſtquã cum Anglo de cõpoſitione agitarunt, in Galliã pergunt, atque cum Philippo conferunt, quibus conditionibus controuerſiæ ſedãdæ ſint. Adfuêre ſimul ex Anglia Ioannes Cantuarienſis & Ricardus Dunelmenſis antiſtites, miſſi ab Edouardo. Hîc tametſi legati pontificis maximè conati ſunt ſua autoritate res terminare, pax tamen conuenire non potuit, Franco non ſe accepturum, ſed daturum conditiones pacis palã pro-

clã-

clamante. Atq; ita legati infecto negotio, ad pontificem redierunt. Cantuarienſis verò cũ Dunelmenſi epiſcopo in Flandriam proficiſcitur, illic expectaturus, dũ rex veniat, quẽ interim per literas de rebus cum Franco agitatis certiorem facit, populumque confirmat, eius beneuolentiam humanitate & largitionibus Edouardo modis omnibus conciliando.

Edouardus vbi cognouit Francum ad nullas per pacificatoriam pontificis Romani legationẽ, æquas pactiones deſcendere, tum demum armis repetendum iudicat, quod ab hoſte contra ius faſque negabatur, & ad id ocyus obtinendum ex iuſtitia ſpem bonam animo concipiebat, quandò ipſe, vt prædicabat, non inferre, ſed propulſare iniuriam cogebatur: ſic paraturus magnum bellũ cum ingenti claſſe quamprimùm in Flandriam traijcit, & vt ne Flandris vlla ſuſpitio ex ſuo aduentu oriatur, ſecum Philippam vxorem ducit, vt illa apud eos quaſi obſidis nomine ſit: qui vbi Anuerpiam peruenit, ſumma omnium principũ voluntate accipitur, cum quibus primùm de bello inferendo Gallis agitat, deinde Annoniã petit, atque Gulielmum comitem ſocerum rogat, vt conciliatis ſibi Flandrorum animis, in ſocietatem belli contra Francum veniat. Non abnuit Anno, qui data acceptaque fide, vnà bellum continuò comparat. Cuius rei poſtquam rumor increbuit, ſtatim omnes finitimæ ciuitates præter Torna-

censem & Cameracensem, quæ in fide Franci regis permanebant, ad ambos certatim ex ciuibus suis, legatos mittunt, qui suam operam, laborem, officium, studium, ad omnem euentū pollicentur. Rex concilio aduocato, postquam de summa rei deliberauit, ita legatis respondit: Ego simul mea, simul vestra causa huc veni, vt aliquam rationem inter nos iniremus, qua ipse meam hæreditatem reciperem, & vosmet malis leuaretis, quibus nunc vexamini. Quæ incommoda & iniuriæ à Franco duntaxat proficiscuntur: ille etenim pernegat mihi reddere, quod materno iure debetur: vobis negotiū exhibuit, quod cum vestris comitibus habetis. An putatis aliam ob causam, Roberto comiti eum olim millia aureorum ducēta redemptionis nomine imperasse, nisi vt per id, vestras absorberet fortunas? quandò ipse Robertus minimè soluēdo erat, id quod postea accidit, cùm Robertus primò, & Ludouicus deinde ad eam mulctam soluendam vos cogere tentarunt. Præstat igitur arma capere, si in ea libertate quam à maioribus accepistis, manere, quàm Francorū seruitutem perferre malueritis, cùm præsertim certa fiducia confidere possimus victoriam nobiscū fore, quòd nostræ vires non sunt infirmæ, quòd auxilia ex Anglia, ex Germania licet arcesse re. Proinde vestros principes meis verbis iubete bene sperare, ac bono esse animo, & simul eos hortamini, quod spontè sunt polliciti, nauiter præstent,

præstent, certum habentes me nihil communi consilio acturum. Ad hæc adiungit, vt quæque ciuitas certum militum numerum cogat, ad secũ ducat, cùm opus fuerit. Dimissa concione, cum singulis ciuitatibus fœdus icit, gratias agit, & legatos muneribus donatos domum remittit. Flandris ita in societatem belli adscitis, & ad amicitiã iunctis, deinde Ludouicum cognomento Bauarum Imperatorem in suas partes ducit. Ille continuò copias congregat, & vt Edouardo gratum faciat, eum vicarium imperij facit: quod munus Anglus non abnuit, sed obire noluit, ne Benedicto pontifici displiceret, quia Bauarus eius inimicus erat. Dum Edouardus Anuerpiæ moratur, Philippa vxor filium peperit, quem Leonellũ appellauit. Fuit is annus cùm regnare cœpit XII, ac humanæ salutis MCCCXXXVIII.

Ista omnia Philippus facilè intelligebat, eruditus in singulas horas & literis amicorum & nuntijs: quamobrem maiorem Flandriæ motum expectans, ex omni Gallia, ac vsque à Scotia, copias quam citissimè potest, quærere, cogere præsidia incipit: item belli duces rerum gestarum fama claros ad se euocat, in quibus fuêre Ioannes Boëmiæ, Ludouicus Nauarræ reges, Ioannes Britannus dux, cum Rodulpho Lotharingo, atque nonnullis alijs, adeò vt breui millia armatorum centũ conuenerint. Dum vterque rex nouas amicitias sibi conciliãt, & veteres cõfirmantes auxilia parant,

Belli initium

parant, in Aquitania fit belli initium: nam Carolus Alenconij comes Philippi frater, Anglicos fines excursionibus vexare primus cœpit. Qua re permoti Angli, in Santones egressi, Paracolum oppidum capiunt, agros circa populantur, incensis passim ædificijs, aliquotque sequundis factis prælijs, bellū continuāt, cùm alia parte Philippus classem mittit, quæ omnem Angliæ oram infestā reddat. Ea primò Vectam insulam petit, quò cū prohibente vento, accedere non posset, rectà maioris prædæ faciendæ causa, in Suthantonensem portum se appulit. Hìc Franci in terram sese eijciunt, ac oppidum diripiunt, inde ad oram insulę occidentalem cursum tenentes, eam pari modo hostiliter deuastant: sed dum in terram aliquot egressi, longius euagantur, subito incolarum concursu circumuenti passim obtruncantur, aliquot etiam naues minores quæ decrescente Oceano, in sicco littore resederant, captæ sunt, reliquæ naues cum præda domum se receperunt. Atque tale fuit Gallici belli initium.

Edouardus parato interim ingenti exercitu, acceptisque auxiliarijs copijs à ciuitatibus, vnà cum obsidibus, qui pignora essent beneuolentiæ, ac datæ ab eis fidei, vt signa veris prima apparuerunt, Tornacum proficiscitur, & quia vrbs munitissima erat, ne terat tempus, per vim expugnando, Cameracum contendit, præmissisque nūtijs ad oppidanos, vt quæ imperaret, facerent, eos ex timore

timore ſummiſsiores fore ſperabat. Verùm tantum abfuit, vt Cameracenſes fuerint dicto audientes, vt freti præſidio Francorum, quod intus erat, portas clauſerint. Tum Edouardus iudicãs oppidum inimiciſsimum à tergo non relinquendum, propius accedere ac oppugnare conſtituebat, cùm Anno & Atrebas comites admonuerũt, negotium præ bello in Francum iam ſumpto, minimi omnino momenti, non eſſe tunc curandum, ſed illud gerendum, ad quod maturandum milites paratiſsimi eſſent, cùm periculum eſſet, ne ſi retardaretur, eorum animi elangueſcerent, remitterentque virtutem. His rationibus rex adductus, oppugnationem dimittit, atque fluuium Scaldam traijcit, conſtitutumque iter facere pergens, Peronam verſus, quod eſt Veromanduorũ oppidum, proficiſcitur. Dum eò properat, nuntiatur Philippum Sommam flumen traduxiſſe copias, atque non procul conſiſtere: igitur recta via ad hoſtium caſtra contendens, millia paſſuum circiter tria, locum caſtris idoneum capit poſtero die per nuntios hoſtem qui ſtudio pugnandi ardere videbatur, ad certamen inuitat. Francus dehortantibus ſuis heroibus, & multis argumentis docentibus, non præſtare offerre ſe periculo & niti multitudine militum, noluit ad manus venire, ſed vnde venerat, retro abijt, fortaſſe intelligés, in tanto negotio minus omnino externi militis, cuius maior pars in exercitu erat, viribus cõfidendum,

dum, & idcirco pedem referendū, cùm cuiuſtuis hominis ſit interdum errare, cæterum in errore permanere tantum inſipientis. Qua re cognita, Edouardus qui feſtinando nullū deſidiæ quietique locum relinquebat, vt hoſtem armis & non obſidione premeret, & ob id magnos commeatus non parauerat, Anuerpiam reuertitur, ac inde non multò poſt relicto exercitu cum Philippa vxore Gandaui, in Angliam redit, ad parandum in militem ſtipendium, cæteraque curanda. Fuit is annus quo rex in Angliam redijt, XIII cùm regnare cœperat, & ſalutis MCCCXXXIX. Tū cōuocato ad Vueſtmonaſteriū cōcilio, ita egit, vt eius autoritate imperatū ſit populo tributū, quod ſtatim cūcti ſoluerūt, præter ſacerdotes, quib. pat ſum eſt, quò aliàs illi ꝑliores erogarēt pecunias.

1339.

Interea in Flādria, quæ id tēporis belli adminiſtrādi, ſuſtinēdi, propulſandi principatū tenebat, poſt diſceſsū Edouardi, Gulielmus Sarisberienſis & Robertus Suthfolchię comites, cū parua manu militū, oppidū Inſulā quod Frācus cū Betunia, & Aduaticis, nomine pignoris, ob nō perſolutā mul ctā olim Roberto comiti indictā, adhuc tenebat, oppugnatū eūt, atq; vno tēpore obſidione pariter ac oppugnatione opprimere incipiunt. Oppidani miſsis celeriter ad Philippum nuntijs, auxiliū petunt, quod ille opportunè tulit. At Angli qui temerè ſe inter hoſtes coniecerant, vbi ſubſidium oppidanis ſubmiſſum eſſe cognouerunt, deſpera

Flandria petens,

tā

ta oppugnatione oppidi, in fugam vertuntur, & amisso magno militum numero, comes Sarisberiensis capitur. Est eodem tempore par clades à Franco accepta, siquidem classis Anglica secundū oram Bononiensem delata, noctis silentio bonā militum partem in terram exponit. Ii de repentè suburbanos vicos incēdunt, prædas agunt, dum eodem temporis puncto, reliqui naues aliquot quæ in anchoris consistebant, capiunt, & abducūt onustas frumento, ac machinis bellicis. Atq; ita tam mari quàm terra quotidie incursionibus vtrinque decertabatur, cùm Edouardus in Anglia nouum militum supplementum parabat, cū classe, ad vehendum in Flandriam milite. Quod vbi Philippus per exploratores cognouit, classem quadringentarum nauium, quas ex omni littore Gallico collegerat, in Flandriā prēmittit, vt Edouardum venientem littore arceat. Huic ingenti classi præfecit Hugonem Quieretum, & Nicolaū Bochettum, viros rei nauticæ peritissimos. Illi idoneam tempestatem nacti, vbi ad oram Flandricam delati sunt, portum qui contra Clusas oppidum est, & ad Angliam spectat, occupant, ac littus omne dispositis nauibus tenent, vt mox classi Anglicæ interceptæ, aut fugatæ, non possint Flandricæ naues quæ ad Clusas erant, auxilio ire: ac ita instructi, hostis aduentum præstolantur, ob seruant, expetunt. Atqui Anglus qui tale quid nō suspicabatur, vt comperit hostes præpropera festi

nationes

nationē portū præoccupaſſe,& nullā eſſe viā, niſi quam ferrū ſibi patefaceret,adauget quāprimùm numerum cùm hominum tum nauiū,in plures-que dies commeatus parat:ita paratam claſſem ducentarum & ſexaginta nauium, ad decimum calend.Iulias anno ſalutis MCCCXL,ex ora inſulæ orientali,quò naues conuenerant,ſoluit,qui tota ea nocte, quæ ſecuta eſt, ſequundo vento vſus,mane luceſcente die, conſpicit ex alto Gallicam claſſem,quæ, vt dictum eſt,portum ac littus omne prior occuparat. Qua re cognita, ilicò iubet vela deponi, atque milites ſumpto cibo, ſeſe ad pugnam expedire, vt dum ita ſe parabant,ſol qui oriens proſpectū adimebat, interim ad occidentem inclinaret. Ductores Franciæ claſsis hoſtem itidem venientem conſpicati,ad certamē accinguntur, obuiamque procedunt:qui vix per mille paſſus extra portum in altum exierāt, cùm Edouardus cum tota claſſe adfuit, datóq; ſigno, ſuos ſeſe in eos incitare præcepit. Hîc vbi ventū eſt ad manus, pugnatur aliquantiſper vtrinque acerrimè, donec impellente vento,qui Anglis ſequundus erat,naues Gallicæ ad littoris anguſtias ſenſim tranſcurrerint,vbi tandem victoria ab Edouardo parta eſt, captis aut fractis ōnibus ferè hoſtium nauibus. Occubuêre mortem in hac nauali pugna, ſi autoribus qui ad fidem ſcribere videntur,credimus,Franci fermè omnes,extra nobiles quàm multos captos; ex Anglis plus quatuor

tuor millia ceciderunt. Secundum istud singulare prælium, Francorum animi vehementer fracti, Anglis autē spes ingens addita est. Rex vbi Gandauum peruenit, Flandrorum animos ob rem male gestam ab Anglis ducibus ad Insulam, territos maximè confirmauit. Philippa regina paulò ante aduentum regis, Gandaui filium enixa est, quem Ioannē cognomine Gandauensem appellauit, quæ res lætitiam adauxit.

Rex Edouardus post hæc ad exercitum venit, vbi cum Ioanne Brabantino duce, Gulielmo minore Annoniæ comite (nā eius pater Gulielmus paucis antè diebus mortuus erat) Iacobo Arteuilla, ac pluribus Germanis principibus belli socijs, qui arma, qui equos, qui milites polliciti, se totos & animis & corporibus in id bellum gerendum contulerant, fœdus renouat. Quo facto, Robertum Atrebatem cum parte copiarum mittit oppugnatum Fanum Odomari, quod ab hoste tenebatur, qui vbi oppido appropinquauit, obuios habuit Francos, qui intus in præsidio erant, in quos dato signo ad inuadendum equites suos cōcitat, ipse deinde instructa acie sequitur. Non refugerunt pugnam Franci, qui non modò sustinuerunt primum equitum impetum, sed eos loco dimouere, atque pedem referre coëgerunt. Tum Robertus cum reliquo exercitu in hostem delatus, certamen redintegrauit, pugnatum est ad vesperum, sed vter vicerit, non facilè constat. Non ne

mo

mo tradit Francos fudisse primo cõgressu hostes, & in fuga interfeciſſe ex illis quatuor millia & octingentos, ac cepisse quadringentos. In annalibus verò Anglicanis inuenio Robertum bis in fugam versum, sed ad extremũ collectis per suos centuriones raptim omnibus subsidijs, quæ huic necessitati reseruarat, in hostes cõuersum, postea quam sensit, nec clamorem hostium, nec impetũ, nec tela missa eandem vim habere, quæ haud dubiam lassitudinem significabãt, quanto maximo potuit impetu incurrisse in Francos, & illos denique in fugam vertisse, magnamque fecisse stragẽ, licet beneficio noctis, Francis fugiendi spatium datum fuisset. Robertus postea ad Edouardum redijt, qui interea cum reliquo exercitu Tornacũ profectus, vrbem obsidebat, & quamuis vallum circunduxisset, & dies ac noctes oppugnationem continuerat, nec tamen proficiebat hilum, quòd ciues muniti valido Francorum præsidio fortiter se defendebant, cùm Philippus inter hæc Tornacẽsibus opẽ laturus, in Atrebates copias duxit. Dum ita reges paruo inter se interuallo in armis stabant, ac simul de pace amici inter eos agebant, Ioannes Anno siue Gulielmus eius ex fratre nepos comes Annoniæ (vter enim fuerit, ãbigitur) cum valido Anglorum robore, ad Fanum Amati oppidum egregiè munitum contendit, & quacunque incedit, ferro & igne omnia deuastat, exhaurit, vrit: quò vbi peruenit, tanto impetu inua-

sit,

sit,vt vi ceperit,ac diripuerit,direptumq; inusserit quo feliciter ac celeriter confecto negotio, per omnem proximum agrū excurrit, vnde magnū numerum pecoris atque frumenti adduxit. Vrgebat interim Edouardus Tornacenses vsque eò, vt nihil ei oppidanorum deditione desiderabilius esse videretur, cùm illi per legatos Philippo significarunt, se non posse diutius obsidionem tolerare, nisi confestim suppetias ferret. Qua re intellecta, Francus Tornacum versus mouet,ac millia passuum tria,ab hostium castris castra ponit. Fuisset haud dubiè paulò pòst aliquo singulari certamine inter reges dimicatum, nisi induciæ in duodecim menses factæ interuenissent, quarū conditiones fuerunt,vt Francus restitueret Anglo aliqua in Aquitania oppida belli tēpore capta, ac Flandris residuas pecunias remitteret, ex mulcta Roberto comiti irrogata, id quod illi in primis postulabant. Igitur sic constitutis ad tēpus rebus, Ludouicus tandē comes in Flandriā restituitur, & Philippus domū repedat, cùm Edouardus Gādauum concesit,ac non multò pòst in Angliam. Fuit ille annus salutis humanæ MCCCXLI, & cùm Edouardus regnare cœpit,XV.

Induciæ 12 mensium

1341.

Quo tempore concilium habitum,quo in cōcilio bene multi locorū præfecti, quòd officiū nō feciſſent,vel multa cōmisissent, quāobrē cū populo peius actum esset,turpiter priuati, mulctatique sunt,& in locum eorum alij surrogati homi-

Concilium in Anglia in quo [illegible]

nes multò probiores, integrioresq;. Eodem anno mortem obijt Gulielmus Meltonus archiepiscopus Eboracēsis, cui successit alter Gulielmus Zōchis, ordine antistitum tertius & quadragesimus.

1342 Eo qui secutus est āno, Dauid rex Scotiæ aliquot derepentè cum Anglis finitimis tumultuosa prælia fecit, audacior effectus ex noua amicitia, cum Franco conciliata: nam Philippus rex cùm videret Anglum repetundo hæreditatē Franciæ regni futurum in perpetuum hostē, putauit peropportunum habere Scotum qui illi propinquus esset, amicum, qui sibi instar sagittæ esset, quā cum vellet, in Anglum adijceret: itaque ōnis oblitus necessitudinis, quæ ipsi cum Edouardo Baliolo intercedebat, fœdus cum Dauid iunxit, opibusque enixè iuuit. Sunt deinceps Franci reges Philippi institutum nauiter secuti, adeò vt Scotum in amicitiam acceperint, fouerint, protexerint, rem suā cum eo semper coniunctam putarint. Quo ille beneficio auctus, etiam nunc Franci regis nutu, atque renutu, & pacem habet, & bellum cum Anglo gerit, vt qui semper paratus est, ex eius voluntate facere id, quod patriæ bono magnopere est: etenim Francus Scoto milite continenter vtitur, ātē reliquos in terra Frācia, libēs dat mercaturā facere, habere agros habere domicilīū, cōsequi honores, obtinere dignitates, perinde ac si Franci homines essent. Sed ego dixerim illam amicitiam iā inde ab initio, ab Achaio rege, vti alibi ostendimus,

mus, contractam fuisse, qui se cum Magno Carolo coniunxerat fœdere perpetuo, vt illud postea non factum, sed renouatũ fuerit. Nunc ad prima redeo. Dauid non multò post sibi timens, quam-summissimè potuit, rursum ab Edouardo inducias petiuit, ac simul curauit, vt Philippus sua causa missum faceret Gulielmum comitem Sarisberiensem, qui, vt suprà docuimus, apud illum captiuus erat. Quam ob rem rex Edouardus placatus, qui maioribus rebus simul distentus erat, inducias Dauid in aliquot menses dedit.

In Britannia Bellum.

Per idem tempus, subitum bellum in Britannia ortum est: eius belli causa hæc fuit. Siquidem Petro duci, de quo suprà sæpe memorauimus, Iohannes successit ex Ioanne Rufo filio nepos, qui moriens filium dignitatis superstitem reliquit Arthurum. Is ex Beatrice priore vxore genuit Ioannem & Guidonem, & ex altera Iolantide nomine comite Montifortis sustulit Ioannem. Ioannes tertius maior natu Arthuri filius dux, sine liberis mortuus est. Ex Guidone verò nata est Ioanna cognomento Clauda, quòd subclaudi caret. Hæc nupsit Carolo comitis Blesensis filio, ex Margarita Philippi regis sorore procreato. Igitur Ioanne tertio vita priuato, orta est de principatu Britanniæ controuersia, inter Ioannem qui iure materno comes erat Montifortis, & Ioannã Claudam. Ista in senatu Parisiensi, hæreditatem sò sibi venire contendebat, quòd filia Guidonis

esset, qui si viueret, sine omni controuersia, fratri succederet. Ille è contrario affirmabat ius secum facere, propterea quòd esset cognationis gradu propinquior Ioanni duci, quam Clauda, quæ neptis esset, remque suam corroborabat exéplo causæ comitatus Atrebatium paucis antè annis actæ. Itaq; iudices ad quos controuersiæ cognitio pertinebat, postquam de causa cognouerunt, secundum Carolum, qui vxoris causam agebat, iudicarunt. Noluit Ioannes eo iudicio esse contentus, qui prædicabat illud non iure, sed autoritate Philippi Caroli auunculi factum: quare de controuersis rebus non amplius iure, sed armis decertandum iudicans, primo quoque tempore Edouardi auxilium implorat, atque ita armatus primùm omnium pecunias ab arce Lemouicũ tollit, quas frater eo loci recondiderat, deinde Nanetes atque Redones in potestatem redigit, item Brestum cum arce, deiecto Caroli præsidio, capit, ac postremò Venetos in deditionẽ recipit. Quod vbi Philippus cognouit, qui Carolo fauebat, continuò Ioannem filium ducẽ Normaniæ in Britanniam mittit. Ille cum exercitu profectus paucis post diebus, quàm eò peruenerat, Nanetes recepit. Hîc Ioannes comes captus Lutetiam in Luparam arcem mittitur, vbi ad extremum vitam finiuit, qui ex se filium superstitem etiam nomine Ioannem reliquit. At vxor comitis Claudia Ludouici comitis Flandriæ soror, fœmina nobilis-

nobilissima, quæ se Redoni tenebat, nihil ferè animo territa propter viri casum, Ioannem filiũ impense Britannis principibus qui eius factionis erant, commendat, missisque legatis, qui auxilia Anglica accersirent, filium ducem renuntiandum curat. Edouardus vicem amici dolens, ac tũ iure amicitiæ, tum accensus ira, succurrendum censuit, qui habito militum delectu, paratisque nauibus, Robertum Atrebatem aduersus Blesensem in Britanniam mittit. Is vbi regionem ingressus est, omnia cædibus & incendijs disturbat, vastat, fœdat: sed vt belli sciens cùm animaduerteret maioribus viribus esse opus ad resistendum hosti, vnà cum Claudia, & Ioãne eius filio, aliquãto post redit in Angliam, docetque Edouardum de Britanniæ statu, deque belli gerendi ratione: Claudia verò omnibus orat precibus, vt pro sua liberalitate, se opera, consilio, gratia, opibus iuuet. His rebus permotus rex statuit opem ferre, sed vt iure affinitatis, id honestius faceret, Mariam filiam Ioanni duci despondit, atque rursus Robertum maioribus copijs instructum cum Claudia in continentem mittit, cum eoque Sarisberiẽsem comitem ac Ioannem Burscherium virum cùm prudentia, tum fortitudine præstantem adiungit. Illi sequundo vento vsi, simulatque Britãniam attigêre, ecce tibi, subitò obuiam habuerũt Francorum classem & viris & armis validam, tũ orto certamine, ita est pugnatum, vt æquo Marte

discessum sit: postero die, exposito in terram exercitu, Robertus Venetos aggreditur, manusque dare cogit. Adfuit aliquanto post Carolus Blesensis cum valido exercitu, fractaque vna portarum, captam Venetorum vrbem recuperauit. Angli per alias portas egressi, in Redones se receperunt, multis illorum captis, aut interfectis: ibi Robertus Atrebas vulnus accepit, eoque continuũ dolorem faciente acerbè affectus paucis post diebus occidit. Is honestum apud regem ordinem duxerat, cuius immaturo interitu, res Anglica maximum fecit damnum. Hac clade cognita, rex Edouardus in Britanniam traiecit, ac Nanetes obsedit, vbi Carolus se tenebat: sed cum illi firmo essent muniti præsidio, vt ne operam luderet in oppugnando, inde digressus, Dinanum oppidum per vim cepit, ac diripuit: quo facto, Venetos obsessum perrexit, qui dum eos acriter opprimebat, superuenit Ioannes dux Normaniæ, cum maximo exercitu, positisque propè castris, ad pugnam se accingebat, cùm Clemens sextus Ro. pontifex, qui in Benedicti demortui locum substitutus id temporis Auenione sedebat, ita per legatos egit, vt induciæ paucorum mensium renouatæ fuerint.

His actis, rex in Angliam reuertit, atq; statim post legatos Auenionem ad pontificem misit, quò iam antea Philippi legati conuenerãt: pontifex enim pacis conciliandæ cupidus, se magnopere

bere confidere demonstrabat, si sibi eius rei esset facta potestas, fore, vt æquis conditionibus omnes controuersiæ dirimerentur, qui tamen postquam vtriusque partis audiuit rationes, desperãs de compositione, id negotij in aliud tempus reiecit. Ita rem sæpius frustra tentatam Edouardus aliquando dimittendam, & tantummodo de bello agendum iudicat, non quò nomen pacis horrere, sed victoria, non pactione complecti deinceps velle dicatur: quocirca naues, arma, viros, cõmeatum studio comparat, vt mox in Normaniam, vbi initium belli faciẽdum deliberarat, proficiscatur, ac simul Henrico Lancastrio Aquitaniæ præfecto imperat, vt in armis sit. Fuit hic annus salutis MCCCXLVI, & cùm Edouardus regnare cœpit, XX. Philippus interea regno purgando vacabat: nanque nonnullos qui Angli partes secuti fuerant, exilio aut morte mulctauit, in quibus fuit Oliuerus Clissonius, Gulielmus Baccho, & Ricardus Perseius, qui suis & amicorum opibus Edouardum enixè iuuerant. Vnus fuga euasit Gotthofredus homo Normanus Aricuriæ comitis frater, qui ad Anglum transiuit. Altera parte Iacobus Arteuilla opera Ludouici Flandri comitis, Gandaui à plebe interficitur, eiusque corpus ad ignominiam inhumatũ relinquitur, feris esca futurum. Quibus rebus auditis, Edouardo ira simul & Gotthofredi stimulis incitato nihil deliberatius fuit, quàm vt aliquot Francos captiuos sup-

plicio mactaret, sed humanitatis memor illis pepercit, ex quibus vnum Henricum Leonensem ea conditione dimisit, qui Philippum suis verbis ad certamen inuitaret, quod ille profectus celeriter fecit. Non abnuit Francus, qui vndique copias cogebat. Interim inducarum finis obrepserat, cũ Lancastrius in Aquitania initium belli fecit: is socio Gualtero Manio viro singulari virtute, in Frãcos arma mouet, illisque passim profligatis, Engolismenses, Villamfrancam, item Rionis & Fani Basilij arces cum oppidis aliquot minus amplis, capit. Secundum hæc, venit auxilio suis Ioannes Normaniæ dux, qui nonnullis factis cum hoste prælijs, Engolismum cũ Villafrãca, sese oppidanis dedentibus, recepit. Dum ita Aquitania bello ardet, Edouardus omnib. rebus paratissimus in Normaniã transmittit, qui vbi eò peruenit, quia audiebat regionem militibus vacuam, eductis in terram copijs, recta via Cadomum petit, in itinere oppida aliquot capit ac diripit, vicos & ædificia cunctis timoris incutiendi causa, incendit. Cadomenses sese muniuerant, & pro Vallo stabat Rodulphus Francorum equitum magister, ac Ioannes comes Tancredouillanus, qui turrim quæ ad pontem sita est, tenebant. Cùm igitur Anglus appropinquauit, in eum impetũ faciunt, sed nullo negocio repulsi in oppidum effuse sese concitant, quos ille secutus simul intrat. Hic aliquid cædis vtrinque editum, Anglo viam ferro faciente,

&

& oppidanorũ alijs repugnantibus, alijs infirmioribus è tectis saxa pariter demittentib. atq; aqua feruẽti hostes per vias commeantes perfundentibus, cùm ad extremum vniuersis manus tendentibus, rex receptui cani iussit. Hîc Rodulphus & Ioannes comes cum bene multis alijs capiuntur. Post Cadomum captum, tantũ Normanos omnes timoris inuasit, vt videres non hominũ modò turbam mulierũ puerorùmque agminibus immistã omnes passim complere huc illuc fugiẽdo vias, sed pecora quoque præ se agrestes agere, vt omnem Normaniã relinqui subitò crederes, necnon oppidanos vltrò sese Anglo offerentes, claues oppidorum ac arcium tradere, quos ita facientes Edouardus perbenignè atque humaniter accipiebat, bonoque animo esse iubebat, vt tali clementiæ exemplo, deinde alios in fidem suam venire alliceret.

Philippus à quo nullum tempus prætermittebatur, de rebus instantibus agendi, & prouidendi, interea cupiens tot detrimenta ab Anglo hactenus accepta sarcire, coactis magnis copijs, & in ijs Ligurum sagittarioũ mercede conductis millibus duodecim, classem parabat, quò traijceret in Angliam, vt eò omne bellũ auerteret, vocatus in eam spẽ, vt par est credere, Romanorũ exemplo, qui non prius Annibalem hostem acerrimũ à ceruicibus suis excutere potuerint, quàm duce Scipione, in Africã bellũ mouissent: sed vbi audi-

uit

Annibalem quo pacto Romani a ceruicibus excuserint

Hoc idem tentauit Hispanus ao 1588 sed frustra,

uit Anglũ Normaniã inuasisse, mutata necessariò sententia, cum illis copijs, quas paratas ad id tempus habebat, hosti obuiam eundum constituit. At Edouardus in causam suam sedulò incũbens, vtpote qui certò sciebat victoriam in celeritate esse positam, capto Cadomo, vt ne labori neu periculo parcat, postquam oppido milites præsidio reliquit, confestim præmittit Gotthofredum Aricuriam cum electa leuis armaturæ equitum manu, qui iniecto passim populis timore ad deditionem solicitet, cõmeatumque paret. Ipse deinde cum toto exercitu subsequens, Rothomagum versus contendit, eam vrbẽ quæ regionis caput est, primùm omnium perituru armis: sed per exploratores certior factus, ciues longè firmissimo munitos præsidio non omnino parui negotij fore, aut expugnare, aũt ad deditionem breui compellere, ad pontem Archæ qui in Sequana est, pergit, quẽ hostis præsidio teneri audiens, Pisciacum proficisci maturat, ac simul quoquouersum equites dimittit, qui prædam, qui cædem, qui incendia faciant, vt Francus rex qui prope Lutetiam, ad diui Germani Fanum cum exercitu erat, suorum detrimentis motus, ad oram maritimam descendere cogatur, vbi loci multis de causis præstare ducebat manus cum hoste cõserere, & eo in primis, quòd ex Anglia continenter illuc auxilia confluebant, quodque miles præda præpeditus, ac longo itinere defessus, non li-

Rothomagũ Normaniæ caput,

benter

benter ire longius videbatur. Itaque equites longè lateque euagati magna edita strage, ingentem egerunt prædam. Postquam rex Pisciacum peruenit, pontem qui ibi erat, à Franco diiectum esse inuenit, propter quod positis eo loci castris, pontem reficere instituit. Ea temporis mora damno cum primis fuit vicinis populis, quia ille interim omnem circumiacentem agrum fœdè vastauit: ita demum ponte restituto, in Bellouacos profectus est, atque inde Caletum oppugnatum contendebat, cùm Philippus interea motis castris cœpit hostem pedetentim sequi, simul locum quæritans ad pugnam faciendam idoneum. Sed occultum erat, quod omnino obstabat, cur minus cum hoste confligeret Philippus: is etenim talis erat, qui magnum præ se ferret animum, & vt id facilius ostentaret, pro suo iure res gerens, minus aliorum consilio nitebatur, vt etiam qui cibum alienis dentibus mansum, vti iam vulgò dicitur, nauseam mouere ducebat. Quæ tamen animi magnitudo siue quòd eius mens nihil boni diuinaret, siue quòd reuera timidus esset, nequaquam apparuit in cõmittendo prælio cum Anglo, quod infrà perspicuè demõstrabitur. Sed ad incœptum reuertamur.

Magnanimus

Philippus igitur vbi cognouit per exploratores Edouardum in Bellouacos peruenisse, & inde ad mare festinare, arbitrans eum fugere, & ob id se victoriæ compotem fore sperans, Abbatis-

uillam

uillam perrexit, vt hostem qui comperto eius aduentu, iter commutarat, & ad Arenas vicum profectus ad ripam Sommæ constiterat, inuaderet: & ne flumen derepentè transiret, Godomarum egregium belli ducem cum magna militum manu, ad alteram ripam præmisit, qui Anglum fluminis transitu prohiberet. Edouardus cognito Philippi aduentu, vt ne inter arenas pugna, si pugnare cogatur, fluctuet, statim reperto fluminis vado ad transeundū tuto, copias ōnes, Godomaro nequaquam sese opponere audente, traducit, ac recta via Crescíacum sui Pontiui comitatus oppidum petit, atque eo loci factis castris, triplicem aciem deducere incipit: in prima, suo more, sagittarij erant, in altera equites, quibus Edouardus Vualliæ princeps præerat, tertiam ipse cum militum robore tenebat, qui singulos duces cohortatus vt pro se quisque fortiter pugnaret, sub signis Francum expectabat. Sequitur hostem Philippus, ac traiecto flumine ab eius castris ad tria millia passuum castra locat, credens se longius abesse: sed vbi cognouit eò ventū esse, vt denique aut pugnandum, aut turpiter retrorsum abeundum esset, ac simul per speculatores intellexit Edouardum instructo iam agmine, in campum qui inter vtraque castra intercedebat, reuerti, vt se in pugnam traheret, tum necessariò ocyus quā constituerat, suos in aciem educit, in fronteque locat Ligures sagittarios, qui arcubus vtebantur,

quos

quos baliſtas vocant, quibus plurimum fidebat, ac protinus in campū deſcendit, ipſo illo die, qui fuit dies X. cal. Septembris. Datur vtrinque ſignū pugnæ: Ligures tenſis arcubus, prælium incipiūt. Angli vbi primos ictus ſcutis exceperunt, emiſſa ſubitò ſagittarum nube, ita Ligurem turbant, vt ſpatium tendendi arcus non ſit: ita acriter vrgent, vt ad extremū pedem referre cogatur. Id Philippus animaduertens, ira pariter atque metu turbatus, iubet equites per medios Ligures impetum in hoſtem facere, quos etiā ſagittis primùm propè confectos, Edouardus princeps cum equitatu obuiam factus, facilè inde fundit. Tum ſagittarij qui ferè ſoli pugnabant, ſpe certa victoriæ ictibus crebrioribus vrgentes, vno temporis puncto, totum hoſtis exercitum diſsipant. Sic Franci in fugam verſi, paſsim aut interficiuntur, aut capiuntur. Philippus cognita ſuorum ſtrage, cum paucis ea nocte, que ſequuta eſt, in Ambianos ſe retulit. Ceciderunt in ea pugna triginta circiter Francorum millia, in quibus fuêre viri principes Ioānes Boēmus rex, Carolus Alenconij comes Philippi frater, item duo Ludouici, dux Lotaringus, & Flandriæ comes, complureſque alij. Numerus etiam captiuorum ingens fuit. Interijt & in eo prælio comes Aricuriæ frater Gotthofredi, quare ille rerum ſuarum ſortem dolens, ad Philippum poſtea redijt, cui venia data. Eſt res profectò dictu mirabilis, vt tantus ac potens exercitus à ſolis

solis ferè Anglicis sagittarijs victus fuerit, adeò Anglus est sagittipotens, & id genus armorum valet.

Edouardus tanta victoria potitus, maximè collaudat suorum militum virtutem, atque omnem prædam illis concedit, deinde corporibus omniũ occisorum ad sepulturam traditis, Caletũ contendit, cui venienti quoniam oppidani portas clauserunt, positis secundùm muros castris, iurat se nequaquam prius illinc abiturum, quàm per vim oppido expugnato, omnem necarit senatũ: atque ita factis confestim ibidem hybernaculis, illud obsidione cingit. Dum hæc alibi geruntur, Ioannes dux Normaniæ necesse habet ex Aquitania ire auxilio patri, cuius post discessum, Henrico Lancastrio eius regionis præfecto tantùm animus creuit, vt continuò Santones cum Pictonibus, in suam potestatem redegerit, atque inde omnis generis prædam Burdegalam abegerit. Premebat interea Edouardus Caletum arcta obsidione, qui ita omnes viarum aditus dispositis passim militum custodijs, tenebat, ac ingenti classe omne maris littus anteceperat, atque diligẽter obseruabat, vt iam neque terra neque mari spes vlla oppidanis superesset habendi aut auxilium, aut victum à Philippo, qui interim reparabat exercitum. Ita Caletes desperato omni subsidio, ac fame domiti, ad vltimum incolumitate habita, dataque facultate, vt cum singulis vestimentis, quæ

quò terrarum vellent, sibi migrare liceret, præter principes, qui in victoris potestate essent, se Edouardo dediderunt, post vndecimum mensem, quàm oppidum oppugnari cœperat. Qui fuit annus salutis humanæ MCCCXLVII, & cũ regnare cœpit Edouardus, XXI. Præsidium quod in oppido erat, rex partim dimisit, partim ad redẽptionem retinuit: principes verò oppidanorum, quos, vti diximus, neci destinauerat, cùm supplicio affici mandasset, Philippæ vxoris victus precibus ad extremũ vita donauit. Hisque actis, oppidum & natura loci & manu munitum, quippe quod specus habet ad Oceanum pertinentes, per quas aqua crescente æstu, circunduci potest, atq; per id inexpugnabile fit, valido firmauit præsidio, crebrasque posuit vigilias, quò ab omni vacuum foret periculo: item & Anglicam eò coloniam deduxit, sed id aliquanto post fecit, sicut infrà ostendetur. Considerauit enim prudens princeps locum patriæ peropportunum esse, tam ad obeunda bella transmarina, quàm ad merces apportandas. Porrò oppidum in littore Oceani, vt alibi scripsimus, contra insulam situm est, à quo ad eã est longè breuissimus transmissus, triginta non amplius passuum millia. Quare reges etiã nunc id oppidum vt regni arcem continuis custodiũt excubijs.

1347.

fol: 98 z

Scoto interea per Francum solicitato, cùm audiret Edouardum in Gallia bello esse ingenti implica-

implicatum, tantùm fiduciæ ac ſpiritus acceſsit, vt omnis immemor induciarũ religionis, non de ratione belli innouandi cum Anglo cogitaret, ſed viciſſe iam ſibi videretur: itaque primo impetu partim cæſis, aut alijs fugatis Anglis, qui locis aliquot quæ ad Scotiam pertinent, præſidio relicti fuerant, in Angliam erumpit, atque paſsim vicis ædificijſque incenſis, vſque Dunelmum, in ões incurſat agros, ac dulcedine prædæ ductus longè lateque vagatur, vt qui planè confidebat omnẽ breui tempore regionem incolis iam terre factis, poſſe ſe in poteſtatem redigere. Sed multũ intereſt inter os & offam, ſicut in prouerbio eſt: nam hunc cùm Angli audacius progreſſum vidiſſent, ſperantes intercipi poſſe, confeſtim bene magno ex quocunque hominũ genere, etiã ſacerdotum, quibus neceſsitas pugnandi patriæ defendendæ cauſa, veniam dabat, coacto exercitu, duce Ioanne Coplando viro forti, inuadunt, ac ſingulari certamine, non ſine tamen ſuorum detrimento haud mediocri, vincunt. Cædes tanta fuit, vt pauci euaſerint. Dauid rex poſt ſuorum ſtragem, cũ aliquot principibus captus, Londinũ in cuſtodiã mittitur. Scoti principes poſt acceptã cladẽ, vt ne ſuis deſint rebus, confeſtim Robertũ Seneſcallũ regno præficiunt, adiunguntque ei cõſiliariũ Gulielmũ Douglaſſatẽ virũ ſingulari prudentia. Ii ſtatim exercitũ cogunt, vnaque per legatos à Philippo Franco rege auxiliũ rogant, qui paulò

poſt

post illud vltrò misit. Ita breui magnis cõparatis copijs, bellũ cũ Anglo redintegrant, solùm tamen de resistendo eatenus cogitantes, quoad æquis cõditionibus rex ab hoste redimi posset. Multæ itaque vtrinque intetim cædes factæ sunt, fortuna modò rerum euentus, modò hominũ animos variante. Atque talis secutus est Scotiæ status.

Per idẽ ferè tempus, vt cuncta vbique Anglo arriderent, & idẽ hominũ opinione in cœlo esse videretur, Carolus Blesensis in Britannia à regio præsidio quod illic ad tutelã Ioannis pueri Monti fortis comitis relictum erat, cũ duobus filijs Ioanne & Guidone capitur, sed certis non multò post conditionibus per operã Philippæ reginæ dimittitur, filijs in custodia remanentibus. Dum fortuna ita Francas res afflictat, & adhuc Edouardus Caleti moratur, veniunt legati à Clemente pontifice Romano, quibus demum autoribus induciæ in duodecim menses inter reges pactæ sunt. Hæc inducias cõpositio incidit in annũ salutis MCCC XLVIII. Eo ipso anno Edouardus constituto Caleti præfecto Almerico, homine Italo, ciue Papiensi, victor more triumphantis in Angliam redijt. Est statim post primùm fame, deinde pestilẽtia tam in Gallijs, quàm in Anglia vehementer laboratum, quæ infinitum mortaliũ numerũ absumpsit. Eodẽ tempore Ioannes Cantuariensis archiepiscopus decessit. Huius extant etiã nunc permulta decreta sacerdotali ordini salutaria. Suc

1348

cessit in eius locum Ioannes Offordius, vir parū doctrina clarus, qui postea haud diutius decem mensibus in vita mansit: cui successit Thomas, & hic non longius anno vixit. Est demum tertio loco creatus à Clemente sexto antistes Cantuariensis, Simon Isleppus ordine antistitum quinquagesimus tertius. Et non multò pòst mortem obijt Gulielmus Eboracensis archiepiscopus, cui successit Ioannes Toresbius, qui fuit ordine ātistitū quartus & quadragesimus.

Philippus interea tantis vno tempore malis affectus, de inuadenda Anglia, cum suis consilia conferebat, certum propémodum habens non aliam aggrediendam esse viam, ad damna compensanda, eaque huiusce rei consilia non suo periculo, sed Reipublicæ duntaxat vtilitate metiebatur, qui tot curis anxius incidit in morbum, quo breui valde infirmus effectus interijt. Successit patri Ioannes Normaniæ dux. Huius principatus initia Delphini nouo honore aucta se feliciter deferunt: siquidem id temporis mortuo sine liberis Humberto Delphinatium principe, qui Francum regem testamento hæredem fecerat, Carolus Ioannis filius, primus Delphinus creatur. Vnde mos natus, vt regum filij quibus regni ventura esset hæreditas, Delphini vocarentur. Hanc olim Galliæ partē Allobroges tenuerunt, cuius caput est Vienna celeberrima ciuitas. Cōtrà exordium eiusdem Ioannis principatui inauspicatissimum

dedit

fiedit fatum Rodulphi magistri equitum: is apud Cadomum captus, & ab Anglo missus factus, vbi domum venit, est, causa non satis cognita, mulctatus capite: & statim pòst cùm Gaufredus Charnus, qui Fano Odomari præerat, de Almerico Paptensi Caletum pretio redimere tentaret, in emptoris perniciem fraus recidit: Gaufredus enim spe delusus inani, cùm ad oppidũ occupandum venisset, captus, in Angliamque ductus, deinde pretio quo Caletum emere voluerat, seipsum redimere coactus est. Sed felicius successit Anglo, qui per eos dies, Guinas oppidum non procul à Caleto situm, cum arce occupauit. Franci historici aiunt præfectum arcis pecunia de fide deductũ oppidum prodidisse hostibus. Anglici verò autores tradunt captiuum quendam Anglum dum in ea arce custodiebatur, dormientibus vigilibus, viam ostendisse suis, & eos noctu in muros ascendisse, ac ita arce & oppido simul potitos. Sed cũ induciæ nondum exissent, turpé fuisset victori Anglo violare inducias. Quare cum Francis scriptoribus omnino consentiendum censeo, qui vel illud tradunt, Franco postea iniuriam expostulanti, Anglum Thracio cõmento vsum respondisse, de rerum emptione nihil induciarum religione esse exceptum. Est autem Thracium cõmentum prouerbium, quod nos in libro nostro adagiorũ declarauimus, in eos qui vafrè fidẽ fallunt. Post mortem Philippi, Romani pontificis rogatu, in-

duciæ inter Edouardum, & Ioannem regem, in biennium factæ sunt.

Rex Edouardus induciarum tempore dum Reipublicæ domi operam dabat, concilium ad Vuestmonasterium habuit, quo in concilio, postquam res regni in commodiorem redactæ sunt statum, Henricus comes Lancastri & Derbij ex comite dux, & Rodulphus Staffordius comes Stanfordiæ factus est. Rex autē instituit Garterium ordinem, cui tantus deinde accessit honor, vt maximos quosque reges non pœnituerit in id venire collegium. Sunt numero sex & viginti Garterij equites (sic enim appellantur) & alius in alij demortui locum per electionem reliquorum cooptatur. Horum autem princeps eques rex Anglus habetur: vtūtur pallio cœruleo, crus sinistrū parum infra genu, corrigia fibulata gemmis & auro ornata cincti, à qua quidem corrigia nomē ordini inditum constat, quòd garter lingua Anglica, id ligaculum significet, quo mulieres tibiarum tegumenta sibi ligant. Illa præterea corrigia ornatur eiusmodi titulo Gallicis verbis inscripto, Honi soit, qui mal i pence: id est, vituperetur, qui male cogitat. Ordo verò est diuo Georgio, vt bellatorum præsidi dicatus, quare equites quotānis diem ei sacrum multis cæremonijs colunt, in tēplo ad Vindesorium Castrum, vbi loci eius collegij sedes est, opiparóque conuiuio diem illum festum agitant. Quapropter rex Edouardus ibidem

dem instituit celebre sacerdotum collegium, qui res curarent diuinas. Habent isti equites certas leges, quibus illud cum primis est constitutum, vt mutuò se iuuent, defendantque, ac bellando nunquam turpem faciant fugã. Habent insuper apparitores ministros, quos Haraldos dicunt, quorum præfectus armorum rex vocitatur. Ii belli & pacis nuntij, ducibus, comitibusque à rege factis insignia aptant, ac eorum funera curant. De causa autem instituendi ordinis omnino ambigitur: fama tamen apud vulgus etiam nunc tenet, Edouardum aliquando è terra collegisse reginæ seu amicæ tibiarum tegminis ligamen, quod fortè resolutum ita, vt vsu venit, ceciderat, & nonnullis heroibus id videntibus, ac iocose cauillantibus, dixisse, breui tempore futurum, vt eiusmodi cingulo etiam ab illis summus habere tur honor, atque non multò post istiusmodi ordi nem instituisse, ac eum addidisse titulum, quo testaretur ipsos heroës contrà quàm erat, de se iudicium feciisse. Et fama vulgi talis. Atqui autores Anglici verecundè superstitiosi, fortè timentes ne imminutæ maiestatis regiæ crimen subirent, si tale quid vt minus insigne prodidissent, maluerunt tacitũ relinquere, perinde quasi nunquam aliàs visum esset, rẽ ab initio, à parua sordidaque origine ortam, magno esse incremento dignitateque auctam. Ecquid deformius despicatius ve apud multos olim populos habitum est,

quàm rasus vertex, qui nunc vnicum est sacri prophanique capitis discrimẽ? An aruales fratres quos Romulus creauit, eo in honore à principio fuêre, atque postremò extiterunt: vti nos vtrunq; in nostro de Rerum inuentoribus opere docuimus. Quid, quòd Cẽsura, magistratus olim apud Romanos, ab initio, teste Liuio, à primoribus omnino spreta est, at non longo pòst tempore, omnis Vrbis ordo sub eius ditione fuit? & id genus exempla sexcenta sunt. Proinde origo vera Garterij ordinis non erat prætereunda silentio, etiam si profecta esset ab amore, quo nihil est nobilius, dicente Ouidio: Nobilitas sub amore iacet. Quocirca famam vulgi de istiusmodi causa rei, dubio procul non vanam dixerim. Edouardus item cùm diuum Georgium suæ militiæ præsidẽ optasset, postea ei armato & equo insidenti dedit scutum album rubra cruce perinsigne, dedit & militibus suis saga alba vtrinque binis crucibus etiam rubris munita, quæ illi super armaturam induerent, vt tam decorum quàm magnificum esset, videre Anglicanas legiones armatas instar orientis solis procul albescere, micare, fulgere, cũ aliarum nationum milites velut gregarij vestitus colore minimè internoscãtur. Nũc redeo rursus eôdem. Edouardus postremò pecunias populo ex consensu patrum imperandas curauit, in stipẽdium militum, quas omnes libentissimis animis soluerunt. His actis, cùm Innocentius sextus, qui paulò

paulò antè Clementi sexto in pontificatum succesſerat, reclamaret, quòd ipſe & Ioannes rex Frã cus mutuis inter ſe odijs totum Occidentem ſoli citum haberent, ac demũ diſcordiã tam pernicio ſam ſedare conaretur, Edouardus primo quoq; tẽpore Henricũ Lancaſtriũ ducem Auenionẽ mi ſit, qui pontificem de ſumma rei controuerſæ do ceret, rogaretque, vt ſua autoritate litem termina ret. Miſit & Ioannes ſuos oratores, qui cauſam de fenderent. Pontifex auditis legatis, cùm vnam rẽ peterent, hoc eſt, regnum, quod conſortem non patitur, talia mandata dedit: Debere vtrunque re gem pertinaciæ finem facere, & ab armis diſcede re, neque amplius fortunam belli periclitari, cùm ſatis eſſent magna vtrinque incõmoda accepta, quæ pro diſciplina habere poſſent, vt reliquos ca ſus timerent. Atque ita legati cum his mandatis domum redeunt, narrantque ordine omnia.

Hæc vbi vterque rex accepit, tantum abfuit, vt quieuerit, vt etiam longè ardentiſsimè ad ar ma eundum cum primùm per anni tempus lice ret (erat enim hyems) ſtatuerit.

Itaque Edouardus habito nouo militum delectu Edouardum filium principem Vualliæ annum ætatis vigeſimumquartum agentem, iuuenem & indole animi, & virtutum fiducia ferocem, cum valido militum robore in Aquitaniam mittit, ei que præfectos copiarum ac conſiliarios dat Ioan nem Candium, Robertum Canolum, Francum

Hallum, atque alterum Ioannē Dandellum, eqtēs ſumma prudentia, ſummaq; militaris artis ſcientia. Ille vbi eò peruenit, cùm induciæ iā exiſſent per Toloſatium agrum erumpens, omnē eā regionem vſque Narbonam vrbem populatur, paucis procedere obuiā audētibus, ex tot copijs, quæ ad præſidium prouinciæ, paſsim à Ioanne locatæ erant, adeò terror eos inuaſerat: & inde ſecundū Garumnā flumen iter tendens, cum bene magna præda Burdegalam proficiſcitur. Fama interim huiuſce cladis Auenionem perfertur, vbi pōtifex Innocentius reſidebat, qui mira affectus moleſtia quòd ſua mandata nihil ponderis apud principes habuiſſent, duos continuò Cardinales in Aquitaniam miſit, qui & Edouardi principis ferociā ſaltem mollirent, & Ioannem regem ob recentē acceptam plagam vlciſcendi auidum compeſceret, ne dum hic vlciſci tentaret, ille inſtar leonis irritatus maiore exardeſceret ira. Sed ſumma mandatorum fuit, vt concordiæ in primis inter reges cōglutinandæ ſtuderent, ad quos pontifex etiam literas vno exemplo dederat. Ioannes rex interea duplici cura ſeſe affligebat: vna erat, quòd Dauid rex Scotiæ captiuus apud Anglum detineretur, à quo permagna expectarat auxilia, & idcirco eius caſus ſummum ipſius animo inuſſerat dolorem: altera, quòd domeſticis laboraret hoſtibus: ſic enim, vt Liuius ait, malum malo aptiſsimum eſt: nam cùm pecuniā à populo ſine modo exigeret,

Carolus

Carolus rex Nauarræ cum nonnullis optimatib. id factū palàm improbans, in Normania magnas facere cœpit seditiones, sed Carolo statim capto, atque aliquot principibus qui cum illo sentiebāt, securi percussis, eum populi motum facilè compressit: quo celeriter ex animi sententia expedito negotio, quicquid Francarum virium id temporis erat, in vnum colligit, vt illud opponat Anglo sæuienti. Qua re aut illis copijs defendi posse Frā corum regnum, aut spem nullam aliam esse, satis declarabatur. Itaque vt erat recentis animi, & ob id ferocior, nullam dilationem passus, omnem exercitum in Carnutum fines educit, & qui audiuerat Edouardum principem, qui tunc in Pictonibus erat, in Turones cum exercitu iter habere, ipse eò præcedit, vt tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, cum hoste agmine minimè, vti fit, expedito veniente manus cōserat. Verùm Edouardus animaduertens Francū sua sponte ad certamen accedere, quod etiam auebat, vt ne suos atque huc atque illuc ducendo defatigaret, eo loci quo erat, castra posuit, eaque vallo muniuit. Superuenit non multò post Ioannes, & castra adeò prope hostem fecit, vt nisi tria millia passuum inter bina castra interessent. Postero die ingentibus animis vtrinq; ad pugnam se accingētes, ad mille passus propè accedunt. Quo die pontificis legati adfuêre, qui varias pacis conditiones vtriquè principi præponentes, magnopere studebant

bant iniurias reuellere, odium delere, & denique à prælio eos auertere. Petebat rex antequam pax vlla fieret multa inhonesta, quò pauca honesta obtineret, illud scilicet, vt princeps quatuor datis obsidibus, sese cum toto exercitu, vt iam victus suæ comitteret fidei. Contrà princeps offerebat se paratum esse ad restituendum loca omnia, quæ paulò antè de eo cepisset, vnà cũ captiuis. Noluit rex qui à suo malo ducebatur genio, istiusmodi æquas pacis conditiones accipere: vnde tantus repentè ardor inuasit omnes pugnandi, vt nõ facilè postea inter armorum strepitus, rationes pacis audirentur. Tum legati videntes rem eo loci esse, vt nihil amplius foret, quod de coagmentatione concordiæ vllius ageretur, etsi dolentes castris excesserunt. Igitur edito vtrinque signo, prælium cõmittitur. Franci equites qui in prima acie erant Carolo Delphino duce, in sagittarios Anglos qui pro vallo castrorum pugnabant, sese concitant, sed crebris sagittarum ictibus primò retardati, deinde in fugam versi sunt. Quod vbi Edouardus accepit, laxatamque pugnam, & equitatum hostium auersum vidit, protinus equitibus dextera læuaque emissis, in hostem ipse cum peditum robore erũpit. Franci qui in vltima acie erant, turbatis iam ordinibus suorumq; fuga perterriti, non vltra sustinuerunt impetum. Capitur Ioãnes rex cum Philippo eius filio, ac nobilibus mille & septingentis, Delphinus fuga sibi salutẽ quæsiuit.

1356.

Cæsa

Cæsa sunt eo die ad sex millia Francorum: pręda magna alia tum ōmnis generis, tum auri argentique, signa militaria vltra centum relata sunt. Postridie facta à sacerdotibus re diuina, actisque Deo gratijs, princeps concione aduocata, in conspectu captiuorum milites collaudat, totumque exercitum donat præmijs, ac inde motis castris, Ioannem regem summa complexus humanitate cum reliquis captiuis, secum Burdegalā ducit, atq; confestim patri Edouardo in Angliā scribit victoriam populi Anglici esse, ac Francorum exercitum capto Ioanne eorum rege, in Pictonibus profligatum. Est mira affectus voluptate rex, vt par erat, ob rem bene gestam, sed vbi victoriæ fama exiuit in vulgus, tanta fuit omnibus lętitia, vt homines vix compotes mentium præ gaudio essent. Rex verò in primis Deo acceptam referebat victoriam, quam ob rem primùm omnium egit cum Simone Cantuarienli antistite, vt octo dierū publicas supplicatiōes decerneret, id quod maturè factum est. Parta est tam insignis victoria XIII. calend. Octobris, anno salutis humanæ MCCCLVI, & cùm regnare cœperat Edouardus XXX.

Princeps haud multò post Ioannē regē cum reliquis captiuis in Angliam ducit, quem vbi appropinquare allatum est, tum enimuero omnis ætas, pueri, iuuenes, senesq; currebant obuij: primus enim quisq; oculis videre captiuos hostes,

spolia

spolia opima demirari, ac auribus tantum gaudium haurire cupiebat. Vsque ad Plimuthum portum, qui in Deuonia est, in quem princeps se applicuit, continens agmen peruenit. Atque ita princeps triumphantis more, ingenti comitatus nobilium caterua Londinum peruenit, cui Edouardus pater ad pontem Thamesis obuiam factus, inquit: Macte virtute fili, nobilissimam victoriã hanc tibi meritò gratulor. Deinde multa charitate Ioannem regem complexus iussit saluere, bonum'q; animum habere, atque sibi persuadere, se iure belli captiuum ad eos venire homines, à quibus vt rerum humanarum vicissitudinem non ignorantibus, humaniter atque liberaliter tractaretur. At victor princeps in vrbem diuerso apparatu opera & studio Henrici Pichardi prętoris ac ciuitatis senatus ornatam, mirifico omnium ætatum gaudio, atque ordinum incredibili concursu, plausu'q; acceptus est, cunctis generatim eum vna voce in cœlum ferentibus: ab infima autem plebe ita viæ completæ erant, vt vix incedere possent equites. Cæterum in maxima lætitia, & exoptatissima cõgratulatione, vt in primis Deo gratiæ agerentur, & illo ipso die sacerdotes orantes venerunt obuiam venienti principi, & totum biduum post supplicationibus publicis celebrarũt. Vbi demum ad Vvestmonasterium ventum est, Ioannes rex ad ædes ducis Lancastri ductus, ibi honeste vnà cum filio Philippo custoditur. Istæ olim

olim ædes ad Thamesim eo loci fuerunt, quo memoria nostra Henricus septimus domum hospitalem diuo Ioanni Baptistæ dicatam posuit, quē Sauoyam vocant, ita nominatum quondā à Petro Sabaudiensi. Petrus enim pater Bonifacij Cātuariēsis archiepiscopi, qui Aleonoræ Henrici tertij vxoris auunculus fuerat, vir singulari virtute, ad filium in Angliam venit, quemadmodum suprà demonstrauimus, circiter annum salutis humanæ MCCXLI. Hunc igitur propter grauitatē prudentiamq; , rex Henricus humaniter accepit, habuitq; in consilio in rebus agendis, ac idcirco tantis auxit opibus, vt ille eo in loco magnificas ædificauerit ædes, quem à patrię nomine Sauoyā dixisse fertur. Alij verò captiui partim dimissi, pro quibus Ioannes redemptionis soluendæ sponsionem fecerat, partim aliò custodiendi mittuntur. Postridie verò ac deinde per aliquot dies, inter iuuenes glorię cupidos fuit equestre certamē, quod gaudio & voluptati publicæ finem imposuit. Interfuit isti ludicro Ioannes animo quidem tristi, vti in vultu indicia existebant, qualis captiuū decebat, quem cùm Edouardus rex & princeps omni humanitatis officio consolarentur, rogarētque, vt lætitiam cum alijs, caperet oculis, ille dolorem quammaximè poterat premens, fertur subridendo illud propheticum iā celebre carmen repetisse, Quomodo cantabimus canticum in terra aliena? At tota Gallia post acceptam plagam cùm

re tum tẽpore longè maximã, nil aliud nisi gemitus, nisi ploratus, nisi fremitus incusantium illius diei fatum, audiebatur. Carolus autẽ Delphinus suos consolando non luctu, sed consilio, cura, studio, rebus affectis occurrendum ratus, quã primũ cũ pontifice Romano egit, vt sua autoritate pacẽ demũ cum Anglo conficiendã curaret. Quapropter adfuêre non multò post ex Auenione, Londinum legati ipsius pontificis, qui demũ pacẽ facerent inter reges, & in primis ad id hortarentur Edouardum, eumq; monerent memorẽ esse debere, res humanas esse tales, quæ ad punctum tẽporis in contraria semper mutarentur, ac propterea misericordiã impartiri Ioanni regi, cui nunc, in quẽ sæuire posset, si parceret, magnũ profectò ederet clementiæ exẽplum. Est igitur de pacificatione toto anno qui secutus est agitatũ, quæ conuenire non potuit, impetratis tantùm duorũ annorum inducijs.

Inter hæc Edouardus rex miserat in Britanniam Henricum ducem Lancastrium auxilio Ioãni Montifortensi, qui cum Carolo Blesensi iugiter de principatu certabat, vt tandem aliquando omnem Britanniam sub eius imperium rediget. Itaque vbi eò dux peruenit, Redones qui paucis antè diebus ad Blesensem defecerant, arcta obsidione, acrique oppugnatione premere cœpit, adeò vt illos breui post ad deditionem cõpulerit. Quo facto, omnis belli motus subitò refrixit: nã Lan-

Lācastrius certior factus inducias in duos annos Franco esse datas, nil amplius hostile tentauit, sed confestim in Angliam redijt. His temporibus duo Franciscani ordinis pseudomonachi post multa malefacta, Londinij igne necantur, quòd de religione male sentirent. Annus qui secutus est nobilis fuit morte Isabellæ Edouardi regis matris, fœminæ immortalitatis nomine lōgè dignissimæ, quippe cuius potentiam nemo sensit, nisi aut boni accessione, aut leuatione mali. Hęc tamē apud nonnullos principes non caruit calumnia, quòd esset persecuta virum, tametsi non nocendi viro, sed Reipub. succurrendi causa, id facere coacta est: quare profectò venia dāda est, si ob amorem patriæ, præ qua reliqua omnia negligenda sunt, minus priuato officio seruierit. Corpus Lōdini in cœnobio Franciscanorum sepulturæ datum est. Per idem tempus Dauid rex Scotiæ qui hactenus in arce quæ prope pagum Suthantonēsis comitatus sita est, quem vocant Odiham, in custodia fuerat, post annum decimum, quàm fuerat captus, dimittitur, decem millibus aureorum redemptus: impetrauit enim multis precibus Ioanna eius vxor à fratre Edouardo, vt tandem in regnum restitueretur eo paruo ære. Equidē Dauid soluendo non erat, magna de eius bonis iam facta diminutione, qui suo populo pecuniam imperare non audebat, cūm Scoti ne belli quidem tempore, soleant suum principem præter operā,

faci-

facilè pecunia iuuare: nec ex possessionibus vectigalia interim ceperat, quæ in belli sumptus consumpta erant, id quod causa fuit, quamobrē serius sit missus factus.

Interea Ioannes rex cum filio ad Vindesoriū Castrum ducitur, vbi loci de pacis compositione actum propositumq; est, eius summā hanc fore, vt Angli in perpetuum Aquitania esset ijs finibus ad quos iungerentur Vascones, Pictones, Turones, Sātones, Petracorij, Cadurci, Lemouices, Engolismenses, Caleti, Ginarum, Bononiæ, & Pontium comitatus, & ipse Anglus nullum deinceps neque vectigal penderet, neque iusiurandū Franco daret, sed è contrario quicquid iuris in Normaniam, Andegauenses, Cenomanósve haberet, illud ipsum remitteret. Francus verò certam pecuniæ summam redemptionis nomine solueret, atque datis obsidibus, liber domum abiret. Hasce pacis conditiones Delphinus ac principes Franci admittere nequaquā voluerunt, quocirca finitis iam inducijs, ad arma itum est. Primùm itaq; omnium Francis hominibus omnis Anglia interdicitur, deinde Edouardus Lancastrium cū quadringentis equitibus & mille sagittarijs Caletum præmittit, & mox parata tam mari quàm terra in multos dies ingenti commeatus copia, ipse sequitur cum valido armatorum exercitu, qui vbi Caletum peruenit, cœpit cum suis ducibus de ratione belli gerendi agitare. Erant qui sentirent, vt Ludoui-

Ludouicus Flandriæ comes, qui Ludouico patri in pugna Cresciacensi cæso successerat, primò tentaretur, ac inde in Franciam iretur. Verùm rex cui decretum erat, aut in Franciæ possessionem per vim venire, aut eam funditus deuastare, non probata sententia, ante oēs in Atrebates arma vertit quibus intra triduū deuictis, Rhemos inde petit, positisque prope vrbem castris, natalem Christi diem ibi agit: exin in Campaniam pergit, & Niuernenses atque Senonenses adortus, in potestatem redigit: quo facto, in Burgundiones proficiscitur, quibus tantus incessit terror, vt aliquot millia aureorum dederint, ne vastaretur ager: igitur ibi paucos dies moratus, dum suos à laboribus reficit, ecce pontificis legati subitò adsunt, qui de pace iterum locuti: sed videntes omnia plena odiorum, plena discordiarum, plena irarum esse, re infecta dolenter abeunt. Tum ille sublatis castris, rectà Lutetiam contendit, vbi Delphinum cum exercitu esse intellexerat, vt cum eo aut prælium faciat, aut vrbem, si ita occasio suadeat, oppugnet: qui in suburbano agro castra metatus, Carolo Delphino pugnandi copiam facit. Sed ille recētis cladis in Pictonibus acceptæ nondum oblitus, fortunam periclitari non audet. Quare factis vsq; ad muros vrbis excursionibus, vstoque latè agro per Normaniam ducens, in Britanniam perrexit, eo consilio, vt eam iure belli quæsitam vectigalē sibi faceret, relinqueretque integrā Ioanni genero

Montifortis comiti, qui ipsius beneficiarius esset. Cæterum dum hîc æstiua habet, cum plures in negotio conficiendo difficultates obijcerentur quàm putarat, vt ne militem defatiget, quo recentibus viribus in Lutetiana oppugnatione vtendum statuerat, quiescit paulisper, atque non multò post Lutetiam oppugnatum reuertitur, positisque propè ad mille passus castris, hostes ad pugnã prouocat. Verùm Franci qui satis habebant vrbẽ seruare, clausis repentè portis, nequaquam hosti obuiã fiunt, sed armati in muris crebras vigilias obeunt, se ad laborem conferunt, ad resistendum expediunt, ac stationes passim militibus dantes vrbem tantùm custodiendam curant. Qua re cognita, Anglus castra mouit, ac ad diui Marcelli suburbanũ vicum venit: sed ne eo quidẽ modo ciues, néue præsidium extra vrbem ad certamen elicere potuit, licet miles ipsis portis obequitans, inureret circa ciuitatem passim domos, adeò vt videretur omnino à lasso rixam quærere, velut in prouerbio est. Carolus interim omni spe bene rei gerendæ desperata, legatos ad Edouardum de pace mittit. Audiuit rex benignè legatos, cognitisque eorum postulatis, respondit se daturũ pacẽ, sed illis duntaxat conditionibus, quibus cum Ioanne rege de concordia paulò antè conuenisset. Quo accepto responso, legati ad Carolũ redeunt. Edouardus verò oppugnationem tantæ vrbis in aliud tempus differendam iudicans, in Carnutũ fines

fines contendit, quos dum latè populatur, præfectus classis Normanicæ cum magno nauium numero, in oram Anglicam subitò delatus, in terram noctis silentio descendit, ac Vincelseiũ oppidum maritimum oppugnare aggressus, ante solis ortum, oppidanis omnibus rebus imparatissimis ad defendendum sese, expugnat, ac diripit, direptumque incendit, interfectis sine discrimine, etiam impuberibus, non sine tamen suorũ cæde: atq; ita multa abacta præda, cùm videret ex clamore concursum agrestiũ fieri, eò vnde venerat, celeriter discedit.

Dum Edouardus in Carnutibus moratur, põtificis Romani atque Caroli legati ad eum redeunt: hîc de pace multis vtrobique oblatis cõditionibus, aliquandiu agitatum est, quæ ad extremũ conuenit. Leges ferè eædem fuêre, atque antea præscriptæ erant, de quibus suprà memoraui, excepto, quòd additum est, vt Anglus (si quibusdam credimus, qui res eius temporis scripserunt, & pactiones eiusmodi fœderũ cognitas omnino habere potuerunt) omni hæreditatis iure quod in Frãciæ regnũ, in aliosve principatus quos in Gallijs ipsius maiores possedissent, sibi esset, Franco cederet, & Francus pariter iure sese exueret, quod in omnes Gallicanas ciuitates, quæ Angli in præsentia essent, haberet, ac tam sui quàm aliorum captiuorum redemptionis nomine, ad certam diem tricies centena millia aureorum solueret, datis ob

sidibus duobus filijs Ludouico Andegauēsium, & Ioanne Biturigum ducibus, cum alteris duobus ducibus Ludouico Borbonienſi, & Petro Alenconienſi, qui eatenus in Edouardi poteſtate eſſent, quoad promiſſa ſine fraude exoluerentur. Ex priore item formula exceptum eſt, vt Turones & Bononiæ comitatus Franci eſſent. Quibus rebus ita peractis, Edouardus Ioannem regem poſt quartum quàm captus fuerat annum, Galetum perduxit. Incidit hæc regum concordia in annū ſalutis MCCCLX. & cùm regnare cœpit Edouardus, XXXIIII. Huc poſt paulùm vtriuſq; gentis principes conueniunt, vbi ex communi omnium conſenſu, fœdus iureiurando ſancitur, atque Romani pontificis autoritate ratum habetur, quò in perpetuum inuiolatum maneat, quando per id omnes iam cōtrouerſiæ ſublatæ erant, & nunquā in poſterū tempus videbantur rurſus erupturæ. His igitur ritè peractis, Ioannes rex dimiſſus in Franciam reuertitur, & Edouardus acceptis obſidibus, in Angliam. Secundum hæc, Edouardus rex iam ſui deſiderij compos, bellorūque curis relaxatus, poſtquam Deo gratias egit, quòd tot vno tempore conſecutus eſſet victorias diuo Georgio ordinis ab ſe inſtituti præſidi votiuum templum intra Caſtrum Vindeſorium cōdidit, ibique ſacerdotum collegiū inſtituit, quod & ampliſsimis locupletauit poſſeſsionibus: item quia eo loci natus erat, regias ædes quoque amplificauit,

plificauit, magnoque ædificiorum apparatu exornauit. Ea tempestate quietis tandem à bello rebus, vt ne mortales aliquãdo à metu ac periculis vacui essent, pestilentia ingens orta est, quæ multos magnos absumpsit viros, ex multitudine verò infinita funera fuisse tradunt. Sed eam pestilentiam insignem mors Henrici ducis Lancastri fecit, etenim vir fuit eo tempore domi clarus, foris admirandus, ac rebus omnibus laudandus: is reliquit superstitem filiam Blancham nomine, quæ postea nupsit Ioanni Gandauensi regis filio, qui per eas nuptias, in ducis succesit opes. Et Edouardus princeps in matrimonium duxit Ioannam filiam Edmundi comitis Cantij, paucis antè annis ob suspitionem seditionis, vt suprà est dictum, capite mulctati: & quia Edmundus frater fuerat eius paterni aui Edouardi secũdi, idcirco cùm ea cognatio nuptias infirmaret, haud prius fieri potuerunt, quàm Romanus pontifex lege soluendo vtrunque, id impedimenti sustulerit. Suscepit princeps Edouardus ex ea duos filios, Edouardũ, qui impuber interijt: & Ricardum, is ad facilitatem ac humanitatẽ natus, auo paterno in regnum succesit. Ioanna à principio data est à patre nuptum priori viro Ioanni Holãdio equiti, ex quo genuerat duos filios, Thomam & Ioannem, quos Ricardus rex, vt infrà apposità dicetur, duces fecit. Post hæc princeps à patre dux Aquitaniæ factus est, qui simulatque ob id in eius

verba iurauerat, eò cum vxore se contulit. Sub eius discessum, circiter Idus Ianuarij, ventus meridionalis, quem nos austrum, Græci Notum vocant, tanto impetu repentè flare cœpit, vt ædificia passim deiecerit quamplurima, id quod prodigij loco habitum est.

Interea Edouardus rex iam cœperat agere annum ætatis quinquagesimum, qui fuit humanæ salutis MCCCLXI. & memor veteris iubilei instituti, quod quinquagesimo quoq; anno Christianis celebre erat, decreuit liberalitate aduersus populum vti. Sed, vt rē planiorem faciamus, subijciam breuiter, quare suæ ætatis solennem iubileum agere voluerit. Bonifacius enim octauus Romanus pontifex anno salutis MCCC, iubileum retulit, qui generatim cūctis delicta remiserat, qui limina apostolorum centesimo quoq; anno adiuissent, secutus Hebræorum institutum, quòd apud illos, āno iubilei, debitores à creditoribus laxarentur, & serui libertate donarentur, quoniā verè liberi dici possunt, quibus peccata remittantur. At Clemens sextus deinde petentibus Romanis concesit, vt quinquagesimo quoq; anno iubileus ageretur, cùm in omni mortalium memoria nemo homo id ætatis fuerit, qui iterum Bonifacianum iubileum viderit. Rex igitur cùm eodem anno, quo quinquagesimum agebat ætatis annū, haberet concilium ad Vuestmonasterium, postquam de concilij sententia filios Leonellum ducē Clarentiæ,

Clarentiæ, & Edmundum comitem Cãtabrigiæ fecerat, exules reuocauit, perduellibus pepercit, custodias omnes dimisit, condonatis maleficiorũ pœnis, leges aliquot salutares tulit, priuilegia olim à maioribus populo irrogata, quæ vulgus Magnæ chartæ immunitatis vocitat, de integro concessit. Hinc ortum dixerim, vt reges etiam nunc iubileum ætatis colerẽt. Verbi gratia, Rex seu regina in annos singulos, tot inopes homines in cœna domini, vestit, eisq; largitiones facit, quot illo ipso die annos ætatis habuerit. Postremò de eiusdẽ sententia decretum est, vt iudices item atque litigatores, patroni, procuratores, causarum cognitores, non amplius Gallicè, vel potius Normanicè, quẽ admodum hactenus fecissent, sed Anglicè loquerentur, ac causarum actiones, sententiæ, & cætera acta lingua Anglica latináue conscriberentur, id quod populo fuit commodo, quippe quem deinceps in causis agẽdis non oportuit interprete vti. Eodem in concilio senatus decreuit, vt Angli homines tantùm Caletum habitarent. Eam coloniam statim post rex deduxit: qui verò sunt ducti, fuêre viri diuites, qui mercium diuersarũ, & præsertim lanæ commercio, eum locum emporium totius regni non incelebre fecerũt. Fuit ille annus salutis humanæ MCCCLXII. & cùm regnare cœperat Edouardus, XXXVI. At mense deinde Martio ineunte, Ioannes rex Francus veritus ne negligentia iter amoris & officij non interrumpe

Iudicium agit lingua nativa Anglica.

De hoc fol. 958

Coloni sunt diuites.

Ao 1362

ret, ad Edouardū in Angliam venit, excusaturus multa, quamobrem nondum sui promissi summam compleuisset, qui dum de obsidibus liberandis cum eo agebat, in morbum incidit, quo pariter atque animi tristitia grauiter affectus breui interijt: corpus eius inde funerali pompa nobilium humeris ad Parisios deportatum, in cœnobio diui Dionisij more maiorum sepelitur. Carolus quintus, filius demortuo patri in regnum successit. His temporibus Carolus Blesensis singulari prælio in Britannia à Ioanne Montifortensi vincitur, suis partim cæsis, partim fugatis, ipse etiā pugnans interfectus est. Ita demum Ioannes, fauente & auxilium ferente Anglo, Britanniæ potitus est. Cæterū Caroli memoria apud posteros sanctitatis nomine celebris extitit, quòd ille vitā duxisset innocentissimam.

Iam tum denique otium à bellis partum videbatur, cùm repentè nouam sumendi belli occasionem fortuna inuexit, quo semper aliquid esset, cur minus à cædibus cessaretur: nanque Henricus frater nothus Petri regis Castellæ ac Legionis, vir sagacis ingenij, cùm ea tempestate animaduerteret Castellanos infensos esse Petro fratri, propter crudelitatem, quam in omnes æquè exercebat, perpessus & ipse sæuitiam eius, ad Petrū Aragoniæ regem confugit. Hic comiter acceptus in spem potiundi regni Castellæ adducitur, adeò vt armatorum manum aliquam maturè vnde-

cunq;

cunque comparandam constituerit, quòd videbat in Petro fratre nullum esse ingenium, nullam rationem, nullam cogitationem, nullam diligentiam, qui sua auaritia multitudini odio esset, qui suos nullis præmijs deuinciret, qui aduersarios nulla arte, aut humanitatis specie leniret: itaque postquam cum Aragonensi de ratione belli communicauit, qui eum ad id hortatus auxilium pollicitus est, quòd ipse à Petro vexaretur bello, in Franciam pergit, vbi non inuito Carolo rege, qui Petro iratus erat, ob diuortium cũ vxore haud vllo iure factum, sicut infrà demonstrabitur, sibi Bertrandum Gesquinum hominem Britannum, virum fortem sociat, eoque duce, bene magnum eorum hominum numerum, qui pace inter Anglum & Francum nuper facta offensi, latrocinia passim facere incipiebant, cogit, ac per Aragoniæ fines in fratrem ducit: cui ne suspitionem afferat, prædicat se in Mauros vnà cum alijs militiæ exercendæ causa ire: sed res cælari non potuit. Igitur de fratris aduẽtu Petrus rex qui nil esse quod id tẽporis pertimesceret, cogitabat, certior factus, suis subitò diffisus viribus, animo valde infirmo, inter manendi fugiendique consilium, deficitur, quippe qui nec fugã nec certamen expedire iudicabat: ad vltimum tamen cùm exercitum paratũ non haberet, quo staret contrà, placuit saluté fuga quærere: sic ad Edouardum principem Vualliæ in Aquitaniam profugit, eiusque auxiliũ supplici

ter

ter implorat. Henricus interea regnum à defensoribus vacuum occupat, seque regem dicit. Petrus in Aquitaniam fugiens, secum tulit partē thesauri, quam ad manus habuit, quo se iuuaret: & filias tris simul duxit, Beatricem, Constantiā, & Isabellam, quas ex Maria Padilla reginæ pellice genuerat, vnà cum filio nomine Alphonso. Hos filios sua autoritate legitimos antea declarauerat, iusse ratq; à populo eo loco haberi, perinde ac si nothi non essent. Sed Alphonsus paulò ante patris fugā mortuus est. Ex Blancha vxore filia ducis Borbonensis, Petrus nullos sustulit liberos, quam contra ius, ac sine vlla iusta causa, ab se ablegauit, quę non multò post mœrore confecta mortē obijt. Fama tamen tenet Blancham pellicis tori æmulę odio concitatam donasse virum cingulo, cui ille comperit vim inesse magicam, arte cuiusdam Iudæi insertam, & ob eam causam, reiectam: quod factum à Petro fauorem auertit Francorū. Istas tres filias Petrus cùm paulò post Castellam vnà cum principe armis peteret, obsidum nomine, Bayonæ apud Ioannam principis vxorem reliquit.

Edouardus princeps dolens Petri vicē, qui fratris proditione regno deiectus esset, pro sua humanitate, ac gloriæ consequendæ, cuius verū gustum habebat, cupiditate, hominem iuuandū existimat: sed ne sibi nimium sumere videatur, si exulis causa velit se tanto bello implicare, primo quoque die confert de ea re cum Roberto Canolo, & Ioan-

& Ioanne Candio consilium, ac de eorum sentē-
tia ad patrem in Angliam scribit, narratq; Petrū
regem patria extorrem ad se venisse rogatū aux-
ilium, & in animo habere illum in regnum resti-
tuere, si modò id ipse faciendū decernat. Rex Edo
uardus vbi cognouit Henricum ope Frācorum,
regnum Castellæ adeptum esse, ac certum habēs
eum si regnum diu obtineret, esse deinceps illorū
partes secuturum, nonnihil etiam motus miseri-
cordia exulis regis, iussit principem id bellum ma
turè suscipere. Princeps accepto patris responso,
maiorem in modū lætatus est, quòd oblata esset
occasio exercendi militis, qui nihil æquè atq; pa-
cem & otium abhorrens, vix imperio contineri
poterat. Postquā militi suo cauit, ne stipēdio frau-
daretur à Petro, nihil cunctatus cum ipso Petro,
primum in Nauarram pergit, vbi Carolum eius
regionis regem sibi belli socium adiungit, qui etsi
in itinere statim pòst seu volens, nolensve, à Fran
cis interceptus est: sed ea re minimè retardatus, de
inde rectà in Castellam cum ingenti exercitu mo
uet, quò incitato agmine, paucis pòst diebus per-
uenit, cuius aduentus fama iam antea præcesse-
rat, multumq; timoris hostibus intulerat: fit tamē
Anglo obuiam Henricus, & positis loco idoneo
ad pugnandum castris, sexcentos leuis armaturæ
equites præmittit, qui hostem veniētem interdiu
noctuq; infectando defatigent. Isti aliquot leui-
bus prælijs factis, circiter ducentos equites An-

glos

glos occidunt. Sed felix initium, tristis excepit successus: iam enim Nauerretem princeps peruenerat, vbi se Henricus intra castra continebat, cum facta pugnandi potestate, suos in aciem duxit. Nō recusauit Hispanus certamē, pugnatur primò vtrinque strenuè, dein superante Anglo, Henricus celeri equo vectus fugam facit, capto Gesquino duce, ac multis alijs Frācis pariter atque Hispanis ordinum ductoribus, & in his Guidone Dennen si comite, qui Frāco Hallo in diuisione prædæ obuenit. Desiderata sunt circiter sex Hispanorum & Francorum millia, præda verò non admodū opulenta obuenit. Princeps tanta victoria potitus, vbi Petrum in regnum suum restituerat, cœpit conquerente in primis milite, poscere ex pacto stipendium. Petrus non inuentis pecunijs, vbi reliquerat, quòd eas Henricus frater paulò antè rapuisset, tum soluendo nō erat, quod aliquot dies blandè loquendo comiterq; appellando dissimularat, sed ad extremum cognita eiusmodi moræ causa, ita rursus conuenit, vt rex Petrus intra quatuor menses, dimidiam partem stipendij solueret procuratoribus, quos princeps in Castella ob eā causam relinqueret, & reliquam intra spatium vnius anni, ac interim apud Anglum essent tres eius filiæ obsides. His ita actis, princeps Burdegalā victorem exercitum reduxit. Cæterum ea victoria nō fuit Petro saluti, quippe qui statim post principis discessum, ab Henrico victus occiditur, ac ita exitum

tum vitæ habuit sua crudelitate dignum. Atq; Hericus deinceps rerum potitus est, anno salutis humanæ MCCCLXV.

Fuit eo anno vis frigoris solito acrior, & comētes per plures dies apparuit, inter occidentem & septentrionem, cuius radij ad Franciā pertinebāt, quasi demonstrantes eam paucis post mensibus rursus magnis belli motibus fluctuaturam, perinde vt accidit. Sub idē tēpus, Ludouicus comes Flandriæ cupidus ineundæ gratiæ ab Edouardo rege, vtpote qui duos parietes, vti aiunt, ex eadem fidelia dealbare studebat, venit in Angliam, quem ille benignè accepit hospitio, atque abeuntē amplissimis donauit muneribus. Is Ludouicus Margaritam vnicam quam habebat filiā, Edmundo comiti Cantabrigiæ regis filio despondit, sed paulò post à Carolo rege Franco subornatus, eam Philippo Burgundionum duci eius fratri locauit. Quæ res Edouardi animū non minus cōmouit, quàm paulò antè offenderat fuga Ludouici Andegauēsis ducis vnius obsidum, qui dum Caleti quò ductus erat, à præfecto loci humaniter tractaretur, & aliquando animi causa, venatum ire permitteretur, inter venationem longius à socijs digressus, Bononiam celeri cursu se proripuit. His temporibus migrauit è vita Dauid rex Scotiæ sine liberis, cui Robertus Steuartus secundus ex sorore nepos successit, qui feliciter regnum obtinuit, cùm etiam nunc id decus in ea Steuartorū fami-

familia remaneat. Item Simon Cantuariensis antistes moritur, cuius pontificatus decem & septẽ habuit annos. Is optimus pater vt de Anglica pube bene mereretur, autor fuit collegij Cãtuariensis Oxonij, quod hodie celeberrimũ est, cùm scholasticorum nobili cœtu, tum doctrinæ frequenti cultu. Succesit Simoni Isleppo Elyensis episcopus nomine etiam Simon, qui biẽnio post ab Vrbano quinto põtifice Romano, qui Innocẽtio successerat, cardinalis creatus, archiepiscopatu se abdicauit: in cuius locum ab eodem Vrbano surrogatur Gulielmus Vigornensis episcopus, ordine antistitum Cantuariensium quintus & quinquagesimus. Fuit is annus salutis humanæ MCCCLXVI, & cùm Edouardus regnare cœpit, XL. Illo ipso quoq; anno Gulielmus Vuyhã consiliarius regis creatur Vintoniensis episcopus. Is sanè vir ornatissimus breui tempore Oxonij scholasticorum collegium collocauit, loco magnifico, illudque diuæ virgini Mariæ dedicauit, licet vulgò nouum nuncupetur collegium, & fundos dedit ad conuictum eorum. Id fecit opus Gulielmus, vt sui quasi corporis simulacrum informaret, in quo continenter bona deinde nutrirentur ingenia, quæ effigiem aliquam ingeniorum posteris relinquerent. Non equidem fefellit opinio: nã inde velut ex equo Troiano, viri omni tempore virtute excellentes prodeunt.

Eiusdem anni facinus multorum annorum

ango-

angorē attulit, quò aliqua ſemper mala tẽpeſtas tum Galliæ tum Angliæ impendẽret. Siquidem inſtrumentum nouæ diſſenſionis ad vtrunque regem delatum eſt, ex recenti fœderis violatione: ſed in quo culpa reſederit, neutiquam ſatis cõſtat, ſi volumus aut Anglicis aut Francis autoribus credere, qui non minus inter ſe ſcribendo altercationibus aliquando decertant, quàm vterque populus longè fortiſsimè armis dimicarit. Igitur ne nos etiã ad gratiam vel odium aliquid de tãta re ſcripſiſſe dicamur, proponemus veram violati ſacroſanctí fœderis cauſam, quam illi tradũt, qui de ſuis temporibus hiſtoriam diligenter compoſuerũt. Poſtquam princeps Edouardus reſtituto Petro in regnum ſuum, non potuit promiſſum ſtipendium militi, vt ſuprà memorauimus, dare, reuerſus Burdegalam, vt ne eum mercede fraudaret, pecuniæ egens adauxit Aquitanis vectigalia, ac in ſingula hominum capita tributũ impoſuit. Re graui ac inſolita Aquitani permoti indignabãtur, præſentem rerum ſuarum ſtatum deplorabant, palamque prædicabant ſe non paſſuros ita diu opprimi, qui demum ob id videbantur rebellionem facturi, ſi modò autorem inuenirent, cùm ecce tibi, duo fulmina belli Ioannes Armeniacus, & Carolus Petragoricus comites adfuêre, qui maximè omnium contrà principem facere non dubitarunt. Ii Carolum regem Francũ continuò appellarunt, ad ſenatũque Pariſienſem prouocarunt,

runt, perinde quasi ad eos pertineret Aquitanorũ adhuc querelæ cognitio. Interea Ioannes Candius cum alijs principibus, qui ex ea re seditionem fore prospiciebat, principẽ orabat, vt de negotio desisteret. Verùm ille militum tantũmodo rationem habens, de sententia deduci non potuit. Ita Carolus data occasione persequendi inimicitias, quas secreto cũ Anglo habebat, comitũ causam suscipit, sed primùm omnium datis prædibus, ob fides ab Edouardo recipere conatur, ac dein legatos in Aquitaniam mittit, qui principi diẽ dicãt, quo Lutetiam veniat causam in senatu dicturus. Legatis mandata executis princeps respõdit: Dicite Carolo, me breui cum quinquaginta armatorum millibus Lutetiam venturũ. Et his dictis, abeuntes legatos in itinere retineri iussit, ne per eos hostẽ præmoneret. Quocirca comites audaciores effecti, sumptis repentè armis, populos passim ad defectionẽ solicitant, & ante alios Cadurcos ad id alliciunt. Secundum hæc, Carolo regi qui videbat ad arma iam veniendum esse, ita creuit animus, vt primo quoque tempore Edouardo regi per nuntios bellum indixerit, qui & ipse stomachatus, Carolo per eosdem nuncios, se suo tempore in armis fore significauit. Atque ita bellum vtrinque summo studio comparatur. Hæc de facto fœdere scribere habui. Iam antea princeps de noui belli motu patrem fecerat certiorẽ, sed quia id temporis non bellè se habebat, tentatus

tus valetudine, in quam inciderat in Hispania, id circo non potuit statim ire obuiam iniuriæ à rebellibus factæ.

Ista vbi rex cognouit, conuocato ad Vuestmonasterium principum concilio, coràm de toto negotio docuit, sic locutus: Hodierno die principes rem vobis sum expositurus magni quidem momenti, sed vobis minimè nouam, si Francorum vnquam naturam cognitam habuistis: habuistis autem sæpissimè. Abhinc sex annos, pacem orâti Franco dedimus terra marique victo: is ex illo non cessauit clandestina inire consilia, quomodo aliquod nobis graue exhiberet negotium: quippe primùm omnium Margaritam Ludouici Flandriæ comitis filiam, Edmundo filio pactam, Philippo Burgundionum duci locandam curauit: deinde Ludouicum Andegauensium ducem, vnũ ex obsidibus, contra ius fœderis, fugientem recepit: nuper Aquitanos de vectigalibus disceptaturos ad se venire passus est, perinde quasi nõ antea omni iure quod in eos habuerat, sese penitus exuisset, nobisq; cessisset. Quid, quòd ei audacia tantùm dedit animi, vt principi Edouardo diẽ dici iusserit? Cadurcos ad defectionem solicitarit, ac in fidem receperit? tertio loco bellũ nobis indixerit, perinde ac si de nostra gente consuesset frequẽtes agere triumphos? Atque ita violato turpiter fœdere, in nostra etiam capita insultare non dubitat. Quare vt ne quid de iure aut legibus nostri

Regis oratio subscripta ad bellum Gallis inferendum.

regni diminuisse dicamur, iam nunc ius in Fran-
ciæ regnum mihi iustè atque sanctè resumo, & in
animo est prosequi iniurias, ac non antè finē belli
facere, quàm nomini nostro infestissimum hoc
hominum genus perenneque inimicū perdomu
erimus. Et hoc mei consilij est. Cæterum super-
est, vt vobis cordi sit, veterem militiæ gloriam re-
tinere, propulsare iniuriam, gentē crebrò vestris
armis victam, tandem aliquando sub nostrum re
digere imperium, id quod facilè fiet, si auxilium
ferre libuerit. Talia dicentē, cuncti Angliæ & Frā-
ciæ regem salutantes, non oportere plura loqui
conclamant, vnoque consensu pollicentur se om
nibus omissis rebus, bello iam indicto fortiter
operam nauaturos, ac vim vi illatam pro sua par
te defensuros. Rex dimisso concilio, ac singulis
nominatim gratijs actis, deinde Ioannem filium
Lancastri ducem cum ijs quas habebat expedi-
tas, copijs Caletum præmittit, ipse interim maio-
res domi parat. Lancastrius Caleto mouens, non
longè à Morino (vocant hanc vrbē hodie Terra-
uanam) castra ponit, qui continuò obuiam habet
Philippum Burgundiæ ducem magnis stipatum
copijs, quē facta pugnandi potestate, ad certamē
inuitat. Verùm Philippus nolens ad manus veni
re, de media nocte, sublatis castris, discessionem
fugæ similem in Parisiensem agrum facit. At Lan
castrius spe pugnandi abiecta, inde digreditur ac
Rothomagum vsque omnem populatur agrum,
&

& eâ præda contentus dum Pontiuum reuertitur, in medio itinere capit Hugonem Castilionensem, cum aliquot equitibus, qui speculandi gratia circumuagabatur. Moratur Lancastrius aliquot dies ad Pontiuum, & quia populum minimè suspectum habebat, quòd diu sub Anglico imperio fuisset, non cognouit eius consilia, quæ iam tum de rebellione facienda agitabantur, quare in Angliã hyeme iam ineunte reuertitur, vbi de totius belli summa agebatur. At Pontiuenses post ducis discessum, autore Guidone diui Pauli comite, omni illicò deiecto præsidio, ad Francum deficiũt: atque ita longè nobilissimus comitatus à Franco receptus est, post annos centum & duodecim, quàm dotis nomine Edouardus primus illum acceperat. Vsu venisse hoc Pontiuensibus admodum mirum est, & eis, qui à regibus Anglis honores accepissent, vt Anglorum patria incolumi, fortunisque omnibus, maluerint per proditionem se Francorum fidei dare, quàm sub suorum regũ ditione manere. Sed naturæ hominum attribuendum est, quòd illa vt plurimum prioris rerum status etsi minus felicis auida, semper sit præsentis fastidiens, vel quia ea duce, nos facimus, quòd pecudes, quæ dispulsæ sui generis sequuntur greges, ac vt bos armentum, sic Gallus Gallũ, & Anglus Anglum sequitur. Hæc iactura comitatus portendisse visa est nobilis reginæ mortem: nam eo ipso tempore Philippa Edouardi vxor occidit,

cuius mors totum regnum dolore oppleuit. Fœmina hæc probatissima Anglicam iuuentutem suis opibus ad virtutem pariter excitare ac iuuare cupiens, instituit Oxonij collegium, magnificis cum templo extructis ædibus, vt ibi scholastici & religionem & literas simul colerent, ex quo reginæ collegium est dictum. Rex vt primùm vxoris funeri iusta persoluit, de Pontiuensium defectione cognoscit, qui licet duplici dolore perculsus, nihilo tamen segnius rebus suis prouidet, vacat, inuigilat: itaque confestim Robertum Canolum cum eo exercitu, quem toto anno conflarat, Caletum mittit, qui vt primùm ver appareat, in Francos ducat, cùm ipse interim domi subsidia rei nũmariæ comparat. Fuit is annus salutis humanæ MCCCLXVIII, Edouardo regi omnino infelix, eò quòd ei vel alia id tẽporis inciderit calamitas.

1368

Sanè circiter anni initium Leonellus eius filius dux Clarentiæ, amissa Elisabeth vxore, sponsalia fecit cum Iolantide Ioannis Galeatij primi Mediolanensium ducis sorore, eiusque rei gratia Mediolanum profectus, splendidissimis nuptijs se cum puella coniugauit, qui cùm paulò post domum rediret, in itinere mortem obijt, filia vnica superstite, nomine Philippa, quam ille ex priore vxore susceperat. Ea puella Edmundo Mortimerio comiti Merchiæ postea nubit, ex qua Edmundus Rogerium creat, Rogerius Annã, quæ in Eboracensium ducũ familiam nupta, genti hæredi

tatem

tatem regni importauit, quemadmodum alibi planius fiet. Cæterum cùm partim vetustate, partim scriptorũ negligentia, iam omnibus incognitum esset, vnde duces Clarentiæ nominarentur, nos idcirco eatenus vestigauimus, quoad tandẽ aliquando inuenimus originem, quãuis ob oculos fermè latêret, quæ ne rursum in tenebras incidat, genus ipsius Elisabeth prioris Leonelli vxoris, à qua hæreditas Clarentię principatus duci venit, demonstrandum ducimus. Vixit olim cum rege Ricardo primo eques honestus, nomine Ricardus, Clarentiæ dominus. Clarentia est pagus nobilis comitatus Sutfolchiæ, ad fines Essexiæ comitatus, vbi fluuius Clarentius alterũ ab altero discriminat, munitus valida arce, quæ nunc bona ex parte diruta est. Ricardus Gilbertum creat: is deinde Gilbertum, qui factus Glocestriæ comes, in matrimonium duxit Ioannã Edouardi primi regis filiam. Gilberto orta est Elisabeth, ea nupsit Ioãni Borgth equiti, ex qua ille Elisabeth genuit, quæ cum Leonello nupta est. Ita hæreditas Ricardi equitis Clarentiæ domini, ab Elisabeth filia Ioannis Borgth vltima eius hærede Leonello venit, vnde ille à patre dux factus, Clarentiæ cognomẽ sumpsit. Id postea mansit nonnullis alijs ducibus: nam Thomas Henrici quarti filius, & Georgius frater Edouardi quarti regis, duces Clarẽtiæ dicti sunt, licet eius loci possessionem neuter habuerit: quia Anglis mos est, vt eiusmodi tituli arbitratu

principis dentur, etiam sine possessione locorum, è quibus ipsi tituli petantur. Quare rex solet ijs qui nihil in eo comitatu habeant, ex suis vectigalibus dare quotannis aliquam pecuniæ summam, in possessionis loco. Sed oratio ad suum redeat exorsum.

1369. Aderat iam annus salutis humanæ MCCCLXIX, & ab eo quo Edouardus regnare cœpit, XLIII, cùm Canolus statim vt copia pabuli esse cœpit, ex hybernis deduxit exercitum, & se Caleto commouens, quà commodum iter in Andegauenses per Parisiorum agrum erat, rebus Aquitanicis quæ in maiore periculo versabantur, auxilio ire conteudit. Is Rhemos primùm, Sommam & Osam flumina traijciens, armis adoritur, & quia vrbs bene communita nullam spem expugnandi per vim, in præsentia præbebat, agrũ latè populatur: inde omnibus copijs, triplici instructa acie, Lutetiam proficiscitur, & sub muris vrbis, ad Iudæam vicum consistit, ac ibi paulisper sub armis moratus, facit æquo loco Parisiensibus, qui omnis generis expeditam armatorum manum intus habebant, pugnandi potestatem. Potestate facta, Parisienses nihilo secius intra muros se continent. Canolus vbi cognouit per Francos stare, quò minus prælio dimicaretur, iter incœptum conficere pergit: iam ad Ligerim propè ventum erat, cùm miles effuse agros passim vastare cœpit, atque dulcedine præde longius vagari. Interea

Bertran-

Bertrandus Gesquinus superuenit, quem in bello Hispano à principe Edouardo captũ, vti suprà ostendimus, Carolus rex Paulò antè pretio redemerat, magistrumque equitum fecerat, & eos Anglos qui per agros palantes prædam faciebant, aggressus, non exiguum numerum interficit, amplius centum capit: reliqui fugæ se mandantes, ægrè ad castra incolumes peruenerũt. Qua victoria sublati Franci, quòd primo aduentu tot ex hostibus interfecissent, audacius subsistere, nonnunquam etiam ad castra vsque, Anglos prælio lacessere cœperũt. Robertus cõsultò pugna super sedebat, quòd in castris discordia orta erat, quod omnibus iuxtà nocuit: nam non multò post conserta bis cum hoste manu, male pugnarunt. Robertus cum suis in Pictones profectus, se principi iunxit, qui iã morbo afficiebatur, & officio fungi non poterat, cui ob id Roberti, tametsi milite diminuto, aduentus gratissimus fuit. Ad id tempus plures Aquitaniæ ciuitates, quas pecuniarum exactionibus princeps acerbè oppresserat, defecerãt, ea labe à Lemouicibus facta, qui post Cadurcos primi se Franco dediderunt. At post iter Canoli, vbi rei gestæ fama per regionem peruasit, tum ea rebellio ita crescere cœpit, vt princeps satis haberet, & conuenientes cõtra se inimicorum manus dissipare, & reliquos in fide continere. Hæc vbi Edouardo regi nuntiata sunt, confestim Ioannẽ ducem Lancastri, & Edmundum comitem Can-

tabrigiæ filios cum expeditis copijs in Aquitaniã mittit ſubſidio principi, ij ſequunda nauigatione vſi, celeriter eò perueniũt. Princeps interea Lemouicum vrbem quæ illius defectionis caput fuerat oppugnabat, quam ſub aduentu ducis, per vim expugnauit, atque diruit, interfectis ad vnum omnibus, qui intus fuerant, ac arma mouerant, vt eiuſmodi crudelitatis exemplo reliquas ciuitates in fide manere commonefaceret. Poſt Lemouicũ vrbem dirutam, princeps quia multis neceſſarijs rebus reuocabatur in Angliam, dato imperio tuõ dæ prouinciæ duci, ad patrem proficiſcitur. Rex tot ſimul acceptis detrimentis, concilium principum conuocat, quo in concilio pecuniæ, & quæ belli vſui neceſſaria erant, de principum voluntate imperata ſunt. Per eos dies Carolus Nauarræ rex ad Edouardum in Angliam tranſiuit, ſeque eius partes ſecuturum promiſit, ſed fidem facere non potuit: is equidem paucis antè annis ſocius fuerat belli, quod Edouardus princeps in Hiſpania fecerat, vt antè dictum eſt, & in itinere non inuitus, vti multorum opinio ferebat, à Francis captus, ſe pretio redemit, qui tunc cum eis rurſus inimicitias gerebat, verùm non multò poſt cum illis in gratiam redijt, quod indicio fuit, non eſſe homini temerè fidendum. Item Vrbano quinto Romano pontifice per legatos agente, de pace cõciliãda agitatur, quæ nullo pacto conuenit.

Eſt poſtea variè ac perquã valde inter vtrũq; populum

populum armis certatum, cùm pro se quisque sua aut retinere, aut recipere conaretur, & ex factionibus Aquitanorum, omnia varia euaderent. Itaque Robertus Canolus, Thomas Spenserius, Ioannes Triuettus, & Hugo Hastyngius partiti inter se copias, alij alia oppida recipiunt, quædam nequicquam tentant, oppidanis fortiter resistentibus, vt qui timebant, ne sibi rebellio antè facta fraudi esset. Alia parte Ioannes comes Penbruchi magnis instructus copijs, nonnulla etiam loca recuperat, sed cùm animaduerteret hostes qui in proximo erant, trepidationis significationem facere, modò inconstanter prodeundo, modò immoderatè circumeundo, castra imprudenter adortus profligatur. Ioannes quoq; Candius Pictonum præfectus, magnam Francorum manum vrbem aggredi conantē in fugam dissipat, verū ipse vulnere ictus post paulùm interijt. Amisso tanto belli duce, Lancastrius ingentem accepit dolorem, & in eius locum Thomam Percium protinus substituit. Secundum hæc, Canolus à Lancastrio Caletum remittitur, vt alia in parte hostes in bello habeat, & si vllam faciat successus spem, tentet armis Pontiuenses. Is itaque per fines Parisiorum iter faciens, in Ambianos venit. Et quia præistius viri virtute, cæteri Anglici duces minus Francis formidolosi erant, idcirco Gesquinus relicto locis opportunis præsidio, Canolum sequitur, modò postremum agmen carpens, modò à latere

latere insistens. Interdum nonnulla in itinere leuia fiunt prælia, multis vtrinq; cadentibus. Verū cùm nullus felix appareret processus, Canolus depositò tentandi Pontiuenses consilio, se Caletū contulit, & Gesquinus retrò abiuit. Ita alternis aspirante fortuna, satietas cædium tam Anglum quàm Francum sensim capiebat, vsque eò, vt vterque eorum cuperet iam manus abstinere. Carolus rex interim Rothomagi erat, ac studio parabat classem, qua post exactam hyemem, quæ iam instabat, exercitum in Angliam traduceret, si ita res deposceret. Cuius rei Edouardus optimè gnarus, rem nauticam pari diligentia curabat. Cùm igitur milites iam hybernatum vtrinque ierant, interea Lancastrius cum Edmundo fratre in Angliam venit: is amissa paulò antè Blancha vxore, Constantiam alterā Petri regis Castellæ demortui superstitem filiam cui regnū Castellæ debebatur, in matrimonium ducit: altera verò Isabella nomine Edmundo comiti Cantabrigiæ locatur. Istæ duæ puellæ vnà cum Beatrice sorore maxima natu, quæ Ferdinando Petri regis Lusitaniæ filio desponsa paulò antè Baionæ mortem obiuerat, erant apud Ioannam principis vxorem in Aquitania obsides, vt suprà diximus, quandò pater interfectus fuit, quæ postea in Angliā ductæ bene habitæ cultæque sunt. Dux simulatque Constantiam vxorem duxit, se regem, & eam reginam Castellæ appellare cœpit, exin id regnum armis recupera-

recuperaturus, quod non multò pòst tentauit, pront infra dicetur.

Interea in Britânia seditione laborabatur, quòd bona nobilitatis pars iam inde vsque ab interitu Caroli Blesensis, cũ Franco secretò sentiret, quod tamen Ioannes dux comperit, timensq; insidias rogauit Edouardum socerũ, cuius, vt suprà diximus, Mariam filiam in matrimonio habebat, vt sibi subueniret. Edouardus existimans eam rem non parui esse momenti, ac idcirco nequicquam deserendam, continuò Canolum qui Caleti erat, naui in Britanniam adiutorem duci summittit, vt eius autoritate eatenus Britanni in officio tenerentur, quoad exacta hyeme, copias eò traduci liceret. Canolus vbi in Britanniam peruenit, videṡ rem in periculo esse, & diligentiâ requireret, consulit duci, vt ille ipse in Angliam proficiscatur rogatum auxilium, quoniam nemo homo alienã vt sua diligenter negotia gerit. Dux itaque summa imperij Canolo tradita, in Angliam aduolat, docetq; regem de præsenti rerum suarum statu, atq; in primis auxilium rogat, quod, velut infrà explicabitur, facilè impetrauit. At vbi rex Carolus per exploratores cognouit, Lancastrium ab hybernis discessisse in Angliam, & ducem Britannum eôdem aduolasse, ratus non multum abesse ab eo, quin & tota Aquitania & Britannia potiri posset, nouas protinus conscribit copias, atq; cũ ijs Gesquinum hybernis nondum peractis, ire iubet

bet primùm in Pictones, deinde in Britanniam. Is pari fortuna, in vno atque altero loco rem prospe rè gessit: nam primo suo accessu, Pictones proximè animo alienatos ab Anglo ob exactiones pecuniarum, in fidem recepit, ac omnem occupauit Britanniam, præter Brestum & Deruallum, quæ loca in Ioannis ducis fide permanserunt, sed non multò pòst Deruallum etiam expugnauit. Atque ita solum Brestũ quod Canolus defendebat, pertinaciter restitit. His actis, Gesquinus furtim & itineribus propè deuijs, Rupellam petit, quò etiam post paulùm Ioannes Biturigum dux adfuit, qui simul iuncto exercitu oppidum obsidẽt, & ne oppidanis naualis subsidij habendi spes vlla sit, néve fugiendi pateat aditus, naues quas confestim cogere poterãt, circa portum disponũt. Edouardus rex certior factus de obsidione Rupellæ, classem quadraginta nauium continuò duce Ioanne comite Penbruchi, qui paulò antè cum Lancastrio domum redierat, mittit, vt terra & mari suis suppetias ferat. Interea Henricus Castellæ rex qui inimicum gerebat in Anglos animum, auxilio misit Carolo regi Ambrosium Bochanigrum, virũ strenuum, ac cum eo aliquot belli duces non cõtemnendos, cum multis nauibus tam viris quàm armis bene instructis. Is ex Hispania digressus brui in portũ Rupellæ defertur, qui à suis, quos speculatorijs nauigijs paulò antè ad colluſtrandum mare foras miserat, certior factus Anglicã classem appro-

appropinquare, protinus extra portū egreditur, atque dispositis nauibus ex vtraq; parte sinus, qui ante portus ingressum, latè in altum patet, insidias tendit. Adfuit non multò pòst classis Anglica, quæ tota nocte sequundo vsa vento sub lucem eò delata est. Vbi naues sinum intrare cœperunt, Hispani dextra læuaq; vno ferè tempore, in Anglos qui confecto iam cursu, non se statim ad pugnam accingere, sed aliquātulum quieti dare meditabantur, sese incitant. Angli repētina re permoti, subitò arreptis arcubus atque sagittis, multa eminus hosti vulnera inferunt. Veruntamen vbi cominus pugna iūctis nauibus fieri cœpit, passim gladijs interficiuntur, quippe qui spatium armādi sui non habuêre: sic nulla ex nauium numero euasit, quin fuerit aut depressa, aut incensa, vel capta: homines itidem aut occisi, vel capti sunt, & cū ijs Ioannes præfectus. Ac ita Anglus qui superioribus annis insignem calamitatem Henrico intulerat, parem ab eodem in præsens accepit. Incidit hæc clades in eum annum, qui fuit humanæ salutis MCCCLXXI, & cùm regnare cœperat Edouardus, XLVI.

Rupellani interim desperatis præsentibus auxilijs, nihilominus oppugnationem acriter tolerabant, cùm Edouardus rex cognita suorum clade, quia filius princeps valetudine propè perdita afficiebatur, sibi eundum subsidio suis statuit, qui non cunctandum ratus in tanta re, omnes copias

quas

quas raptim cõparare potuit, ad mare præmittit, ac vnà conscendere naues vndique conductas iubet: ipse inde suos secutus, vbi naues ad iter paratas cognouit, signum dedit proficiscendi, qui vento sequundo satis vehementi profectus, celeriter è conspectu terræ iam ablatus erat, cùm ventus momento perincommodè mutatus est, ita vt ad terram rédire compulsus sit, & cùm ventum contrarium continenter perflare videret, mutato consilio, copias omnes duce Ioanne Lancastrio, Caletum traijcere iussit, vt ille approperandi causa, quaquauersum ferrum viam patefaceret, suis auxilio iret. Itaque dux instructo agmine in Burgundiam, quò primum tetenderat iter, sine vllo impedimẽto peruenit, populatis agris, ac vicatim inflãmatis ædificijs, quacunque ierat. Hîc aliquot dies ad reficiendum militem dum moratur, Franci trãs Ligerim passim insidias ponũt, quò hostẽ itinere prohibeãt. Quodvbi dux per speculatores cognouit, magnis diurnis, nocturnisque itineribus contendens, Ligerim transire maturat: qui vt in Biturigum agrum peruenit, tripartitò exercitũ ducit: in prima enim acie equites leuis armaturæ cum parte sagittariorum locat, in altera pedites, cum parte equitatus grauis armaturæ, vt alas vtrinque faciant, in qua ipse erat: in tertia, quæ duas præcedentes sequatur, reliquum equitatum cũ sagittariorũ parte reliqua ponit, qui exercitus ad triginta millia hoĩm fuisse fertur, & ita quãtũcũque

que poteſt itineris efficiens, in Pictones pergit. Frãci paſsim Anglos modò in primo, modò in nouiſsimo agmine laceſſebant, dux tamen manum à prælio abſtinens iter continuabat, ſed cùm ad Pictones adhæreſcere cœpit, tenens memoria illius populi proditiones, tum demum ſuos quacunq; incederent, pugnare, vaſtare, incendere omnia iuſſit. Qua de re Franci qui ibi in præſidio erant, perterriti, ad loca munitiora raptim confugerunt. Ipſe verò nihil de via recta egreſſus, agris quacunq; inceſſerat populatis, ac oppidis nonnullis incenſis, Burdegalam peruenit incolumis. Eius aduentu cognito, & Rupellanis ſtudiũ defenſionis maius acceſsit, & hoſtibus eadem de cauſa, ſpes potiundi oppidi deceſsit. Quare dux Biturigum relicta continuò obſidione, in Pictonum fines pedẽ retulit, vt eum populum Anglorum armis etiam territum confirmaret. Lancaſtrius collaudatis generatim Rupellanis, ac eorum ſigillatim principibus actis gratijs, pro ſeruata fide, remuneratoq; præmijs toto præſidio, reliquos populos ad defectionem ſpectantes in officio continere ſtudet. Itẽ per idem tempus, vel paulò antè eſt nauali prælio dimicatum inter Anglum & Flandrum, qui cùm Franco ſentiebat, & victoriam Anglus obtinuit. Sed ſtatim pòſt conciliata inter eos pace, bellum nequaquam latius ſerpſit.

Deteſtabatur interea omnibus precibus Gregorius vndecimus, qui triẽnio antè in Vrbani demortui

mortui locum pontifex Auenione factus succeſſe-
rat, regum diſcordiam, quòd Reipublicæ Chri-
ſtianę calamitoſa cū primis eſſet. Is miſsis ad Bi-
turigum vrbem legatis, iuſsit & eò principum cō
uenire oratores, qui præſtò fuerunt. Multa legati
pontificis nomine coram pronuntiarunt, quam-
obrem ab armis eſſet maturè diſcedendum: mul-
tas propoſuerunt conditiones, quas vterq; prin-
ceps & dare & accipere deberet, idq; multis ver-
bis. Atqui animis commotis nihil videbatur æ-
quum, vt quibus illud certum ſtaret, finire cōtro-
uerſiam armis. Ac ita deſperato negotio, legati ad
pontificem redierūt. Rex Edouardus interim ha
buit Londini ſuorum principum concilium, quo
in concilio cùm eſſet ſtipendium in militem peti-
turus, voluit omnes ad id libenti animo dādum
beneficio quopiam hortari, adducereq; itaque po
pulo nonnulla irrogauit priuilegia, ſacerdotibus
verò iureiurando promiſit, per ſe non ſtaturum
deinceps, quò minus eſſet integrum, optare ſibi
quos vellent epiſcopos, aliosq; præfectos, atque
idē à Romano pontifice concedendū ſe curaturū.
Pontifex Romanus tùm primùm illud conceſ-
ſiſſe videtur, cùm etiā nunc apud Anglos nihil po
teſtatis habeat, in eligendis epiſcopis, ſed tātùm à
principe deſignatos faciat. Sic reges ſuo conſtan-
ter vtuntur inſtituto, quippe qui ſuo arbitratu e-
piſcopos deſignant, id quod Edouardo ipſi pau-
lò pòſt vt faceret, eſt perſuaſum ab ambitioſis ſa-
cerdotibus.

cerdotibus. Porrò illi in aula diu versati, cùm nō sperarent posse se tam facilè sui ordinis honores de collegarum sententia, quàm à principe consequi, & pontificis & regis irrogati priuilegij vt sibi minimè commodi, autores violandi extiterunt. Atque ita res priuata publicam sustulit. Ad Edouardum redeo. Rex postquam sic cunctis gratificatus est, patres ex eius animi sententia, pecuniā ad necessarios belli sumptus faciēdos imperarūt, cuius magnam partem sacerdotes soluerunt, collato ex decima tributo: tum enim primùm annui fructus omnium possessionum ordinis sacerdotalis æstimati sunt, ac secundùm eam æstimationem, postea sacerdotes cùm regi, tum Romano pontifici decimas soluerunt, cùm antea quisq; ex decima vectigalium, quæ in singulos annos caperet, tributum conferret. Quapropter ea æstimatio postea ordini damno fuit, cùm fructus multorum sacerdotiorum ita diminuti sint, vt decima interdum quintam partem absorbeat. Fuit is annus humanæ salutis MCCCLXXIIII, & cùm regnare cœpit Edouardus, XLVIII. Quo anno Guilielmus Cantuarienſis antistes moritur, cui succesit Simon Londinensis episcopus, ordine Cantuariensium antistitum septimus & quinquagesimus. Iam tum obsoleuerat decretū illud, quo constitutum erat, vt episcopi à sacerdotū collegijs eligerentur, quandoquidē Simō Cantuariensis & alij deinde episcopi non sacerdotum

N. suffra-

suffragijs, sed pontificum Romanorum, regumq; arbitrio & autoritate designati factiq; sunt, donec ad extremum ita vsu venit, vt soli reges Angli episcopos designarent, & episcopi minores prefectos facerent. Ac ita demum Romanus pontifex paucis pòst annis, omne ius quod ei olim fuit in Anglia in episcopos, ac alios præfectos creandos, habere desiuit, quemadmodum vel breui potestatem imperandi sacerdotiorum decimas amisit. At neutrum Angliæ malo fuit, quandò illa per id minus omnino suas opes alienigenis hominibus deinceps impartire coacta est, id quod iã tũ degustare cœpit: siquidem in eodem conuentu, autore Edouardo, de concilij sentẽtia, lex lata est, quæ vetuit cunctos mortales in posterum tempus impetrare vbiuis gentium Anglicana sacerdotia à Romano pontifice, aut causas, nisi per appellationem, ad eundem deferre, constituitq; pœnã immanem contrà facientibus, quam & ad illos etiam peruenire voluit, qui talia audenti adiumẽto essent. Quod quidẽ decretum posteriores reges non modò seruandum paulatim curarunt, sed puniendi seueritate multò semper terribilius reddiderunt, cùm pœna eiusmodi sit, vt violator legis & bona amittat, & ipse in æternas carceris tenebras abdatur. Sed reo datur tempus duorũ mensium, antequam ad causam agendam aggredi cogatur, & ex eo, lex prouisionis, siue de præmoneri vocitatur, tametsi vulgò de præmuniri nuncupa-

nuncupatur, quòd illa scilicet tali pœna ita præmunita sit, vt perrumpi nequeat. Cæterum lex non mansit in suo instituto, quandò nunc tot gerit horrida tela manu, vt perdifficilè sit ea vitare, proin non vtique iniuria instar mortis timetur. At vbi Gregorius vndecimus, qui id tẽporis Romanus erat pontifex, de ea re resciuit, valde multũ reclamauit illud aliud esse nihil, nisi Christianã ecclesiam diuidere, nisi religionem exinanire, nisi ius fasque delere, ac concilia omnia deniq; rescindere: quare primo quoq; tempore cum Edouardo egit, vt legem tolleret. Exin orto schismate, nõ fuit pontifex, qui tale quid curaret, donec postremõ Martinus quintus super ea re, literas vehemẽtiores ad Henricum sextum regẽ scripsit: sed vtrique vnum datum est responsum, nõ posse rescindi decretum concilij, sine autoritate cõcilij, & propterea futurum esse, vt tale concilium quamprimùm haberetur, quod tamẽ postea nunquã est habitum. Anno eodem moritur Ioannes Eboracensis archiepiscopus, cui succesit Alexander Neuyllus, ordine antistitum quintus & quadragesimus, quem octauo pòst anno mortuum secutus est Thomas Harundellius Elyensis episcopus.

Dum hæc gerebantur, Ioãnes Britannus dux, cuius suprà mentionem fecimus, apud Edouardum regẽ partim precibus, partim pollicitationibus agebat, vt se adiuuaret. Re ad regium senatũ delata, placuit omnibus, cùm ob vetus hospitiũ,

quod ipsis cum Britannis erat, tum quòd ducis calamitatem cum suis rebus coniunctam iudicabant, vt Edmundus regis filius id bellum cum Ioanne duce susciperet. Itaque bene magna comparata militum manu, & in naues impolita, ambo in Britanniam proficiscuntur, qui vbi littus attigerunt, obuiũ habẽt Robertũ Canolũ, qui, vti suprà dixi, Brestũ tenebat. Hinc singulis ducib. datis muneribus, tripartitò copias ducunt: nonnullæ ciuitates sponte in ducis potestatem veniunt, aliæ cõtrà portas claudunt. Verùm aliquot captiuis in medio campo ob rebellium oculos iugulatis, tantum formidinis omnibus iniecêre, vt oppida maritima vno propè temporis puncto, in fidẽ venerint. Adfuit aliquãto post Ludouicus Andegauẽsis dux, vt suis contra Anglũ, auxilio esset: cæterũ cùm hostem accedere sciisset, siue propter militũ paucitatem, metu affectus, siue propter suspectã accolarum fidem, impigrè domum repedauit, & suos qui in præsidio erant, iussit tantisper intra oppida se continere, quoad cũ maioribus copijs rediret: Illi tamen auxilium deposcebant, sed eum remorari non potuerunt. Tum plura mediterranea oppida deditionem facere cœperunt, cùm Angli victoria vtendum iudicantes, omnem impetũ in Francum præsidium fecerunt, quod fortiter vbique resistebat. Ita res Britannicæ in articulo versabantur, cùm per idem temporis, autore pontifice Romano, qui pacem inter reges conciliare in pri-

In primis studebat, induciæ duodecim mensium inducia?
factæ sunt, quæ Anglo nihil commodi attulêre. Porrò Edmundus cum Canolo certior factus de inducijs, Ioannem ducem deserere coactus est: & Lancastrius qui positis in propinquo statiuis, suos instructos armatosque habebat, vt cum Biturigum duce in Santonum agro acie confligeret, de inducijs edoctus prælio itidem abstinuit. Et quanquam penes quem victoria futura esset, in incerto erat, attamen cùm Angli maiore animorum alacritate, quàm aliàs vnquam reuiuiscente spe, parati & expediti pugnam efflagitarêt, vt qui pro iusta causa, ardentius pugnaturi essent, contrà & Franci numero longè inferiores, in solo, quod Anglorum iuris erat, omnia suspecta habentes trepidè ad certamen accederent, vt re ipsa postea compertum est, quippe qui ob inducias factas, mirè gauisi sunt, haud dubiè res Anglica superior euasisset. Atque ita induciarum pactio intempestiua, paratam Anglis interpellauit victoriam. Quapropter Franci læti oppida omnia de hoste capta præsidio firmant, Angli verò certum habentes victoriã de manibus amissam, tristes dicto parêt. Rex autem Edouardus eo consilio istas inducias pactus est, vt aduersæ fortunæ impetum infringeret, eo præsertim tempore, quo & ipse id ætatis erat, vt minus bello vtilis esse inciperet, & princeps Vualliæ in quo ões spes eius erant, ex morbo admodum infirmus esset. Sed Ioanni Britãno

duci ea interposita temporis mora cum primis damno fuit, qui in cursu medio desertus, pedem referre coactus est. Cæterum ille nihil animo territus, post finitum induciarum tempus, vsque eò pugnauit, vt toto principatu sit ad extremũ potitus, Francis reliqua oppida quæ per vim amplius retinere non poterant, per pacis conditiones restituentibus.

Per hunc modum quietis aliquantisper à bello rebus, vt ne otium domi iucundum esset, pestilentia orta est, qua multi mortales periêre. Incidit hæc lues in annum salutis MCCCLXVI, & cùm regnare cœpit Edouardus, L. Quo anno Ioannes comes Penbruchius, quẽ supra ostẽdimus nauali prælio victum ab Hispanis captum fuisse, grãdi pecunia redemptus, dum in Angliam redit, in itinere moritur. At Ioannis comitis vxor nomine Maria, quæ erat è Sãcto Paulo Belgicæ Galliæ oppido ad fines Atrebatum sito, fœmina nobilis, pia, sancta, vt suo beneficio iuuentutem Anglicã excitaret ad studia literarum, quarum auxilio intelligebat rem Christianam summè adiuuari, collocauit scholasticorum collegium Cantabrigiæ in ædibus, quas ipsa ad id extruxerat. Illud nunc vocitatur Bembruchensis aula, verè morum, modestiæ, doctrinæ magistra. Rex interea multis implicatus curis, ad Vuestmonasterium concilium habuit, in quo primùm de varijs rebus, quæ ex vsu Reipublicæ esse videbantur, cum suis principibus,

pibus, deinde de tributo indicēdo, agitauit, quod vniuersi se collaturos negarunt, argumentantes quòd moueret se, quamobrem nollent id facere, ac multa pariter conquerentes de eius quæstoribus. Audiuit rex patienter populi querimonias, ac habita quæstione, nonnullos ex quæstoribus in culpa esse comperit, acriterque puniuit. Quo facto, dum incœptum negotiū studet, agit, curat, ecce tibi, Edouardus princeps longitudine morbi confectus, ad VI Iduum Iulij mortem obijt, annum ætatis agēs XLVI. Quam ob rem populus in summo protinus dolore fuit, & hoc etiam acrī ore, quòd talem princeps omnibus expectationē suæ virtutis mouerat, vt eum si regnū obtinuisset facilè confiderent maiorum suorum gloriam superaturum. Cæterùm ante omnes Edouardum patrē mœror lacerauit, vulnerauit, confecit, adeò vt decimo post mēse ex angore animi in morbū inciderit, ac eo grauiter oppressus mortuus fuerit: sed vt rebus suis ne deesset, belli cura addita, statim vt filij funus fecerat, ac concilium dimiserat, miro studio exercitum nouum facere cœpit, quo finitis inducijs, de summa rei cum Franco decerta ret. at (vt diximus) vis fati mortalem animū vicit, quia morte sublatus est. Corpus ad Vuestmonasteriū sepulturæ datur. Vixit annos LXV. regnauit LI. Filios ex Philippa vxore sex, siue secundū alios, septem genuit: Edouardū principē Vualliæ, Gulielmum, qui puer mortem obijt, Leonellum

Clarentiæ, Ioannem Lancastri duces, Edmundū Langley, Cantabrigiæ, Thomam Vuodestok Bochyngamię comites, ambos à locis vbi nati essēt, ita cognomine appellatos. Hūc Ricardus rex prout in sequenti dicetur libro, Gloceſtriæ, & illum Eboracensium ducem fecit. item alterum Guliel mum, qui impubes interijt. Filias verò tris reliquit, Mariam Ioannis Britanniæ ducis vxorem, Isabellam Bedfordiæ, & Margaritam Penbruchi comitibus locatas. Huic regi absq; cæteris naturę ornamentis cum primis formę dignitas suffragabatur, ingenium prouidum, perspicax ac mite, nihil porrò non sapienter, non considerate agebat, & homo permodestus & frugi, illos summè diligebat, honoribusq; ornabat ac amplificabat, qui probitate, modestia, atque vitæ innocentia alios antecederent. Corporis habitus congruēs, pulchra virilisq; facies, oculi micantes, canities in senecta ætate decora, quæ omnia ad gratiam comparandam ei magnopere conducebant. Militaris disciplinæ apprimè sciens fuit, vt res ab eo gestæ testimonio sunt. At liberalitatis & clementiæ exempla passim non vulgaria edidit, ita vt vnus omnium fermè regum inuentus sit, qui nullis vel leuibus deditus fuerit vitijs, sicut nec malorum expers fuit: namq; vt regnans rebus omnibus quadraginta annos beatissimus fuit, ita reliquo tempore grauem fortunę commutationē sensit, adeò nostra humana negotia rarò sub manus perdiu succe-

succedunt: id quod fecit, vt ille de altera vita frequentius cogitationem susceperit, in remq; diuinam multò studiosissimè incubuerit, qui idcirco templum diuo Stephano magnificum ad Vuestmonasterium locauit, in eoq; ornatissimum sacerdotum collegium instituit: & alterum Cantabrigiæ, quod Aulam regiam appellant, deditq; facultates, quibus ibi viuerent, qui se in bonis exercerent disciplinis. Sed breui tempore præter morem atq; legem, cœperunt collegæ loca vendere. Quod quidem institutum non vetante rege, cuius autoritate emptio facta approbatur, etiamnũ & durat, & bene multis minus vtile videtur, quoniã sæpenumero nonnullis illorũ qui de collegijs loca mercantur, potius in otio, quàm in literis eo loci vitam viuere constitutum est.

Emptio locorum in Collegijs.

Fuêre ea tempestate viri lõgè sanctissimi, multò doctissimi atq; fortissimi, quorum suprà mentionẽ appositè fecimus, idcirco nihil est, quod de eis rursum commemoremus. Extitêre & aliqui insigni infamia, quorum caput & princeps fuit Ioannes Vuythcliffus: is, vt fama est, à primo indignatus, quòd non potuisset ad summos sacerdotalis ordinis aspirare honores, factus inde sacerdotibus cũctis inimicior, cœpit diuina scripta peruerse interpretari, atque nouam instituere sectã, vsque eò, vt in nobili Oxoniensi gymnasio publicè sit in sacerdotes vt legis euersores debacchatus. Et vt impunè tantum facinoris fautore pariter

De Ioanne Wicklino.

ter atq; audacia armat⁹ faceret, regi ãte oẽs sũmũ in cũctos ordinis prefectos imperiũ, ius'q; tribuit. Præterea homo nocẽdi cupidus, certũ habẽs nõ facilè viros doctos veneno infici, vtpote qui rationes admittũt, cogitauit imperitũ vulgus in suã in primis sectã sibi trahẽdũ, quòd ille pertinacius soleat, id quod semel imbiberit, modis omnibus retinere. Non cõtentus itaq; impleuisse codices latinè scriptos de sua hæresi, etiam ex illis cõmẽtarios patria lingua conscriptos fecit, atque protinus edidit, vt etiam agrestes maleficæ superstitionis peritos redderet. Certè eũ non fefellit sua opinio: ij namq; commentarij quãuis breues, longo tẽpore durarũt, vt etiã nũc è manibus plebis auferri nequeãt, tametsi ob id scelus, nõnulli viui interdũ cõburuntur cũ suis libellis. Ad extremũ homo nimiũ cõfidẽs, cùm rationibus veris cogeretur ad bonã redire frugẽ, tãtũ abfuit, vt parẽret, vt etiã maluerit voluntariũ petere exiliũ, q̃ mutare sẽtẽtiã, qui ad Boẽmos nõnulla hæresi antè inquinatos profectus, à rudi gẽte magno in honore habetur, quã pro accepto beneficio cõfirmauit, sum meq; hortatus est in ea remanere sẽtentia, vt ordini sacerdotali parum honoris, & ad Romanũ pontificem nullum respectum haberet. Hæc de Vuythocliffo, qui illius tẽporis æqualis fuit, habui breuiter memorare, quò historia quæ rerum gestarum expositio est, suas etiam in hoc partes ageret.

POLY-

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ HISTORIÆ LIBER VIGESIMVS.

POST Edouardi mortem, principes regni habito ad Vuestmonasterium concilio, Ricardũ ordine regum eo nomine secũdũ, principis Edouardi filium annos vndecim natum, regem dicunt, ad XVII cal. Augusti, in eiusq; verba more maiorũ iurãt. Qui fuit annus salutis humanę MCCC LXXVII. Propter ætatem regis, iam inde ab initio in procuratione fuêre Ioânes Lãcastrius dux, & Edmundus Cantabrigiensis comes, eius patrui, ac plericq; alij paterni amici. Erat in puero bona indoles, sed ætas flexibilis, quæ faciebat, vt tutores à patribus dati omnes adhiberent machinas, ad continendam eius adolescentiam: sed cùm pro se quisq; postremò magis suis quã publicis cõmodis seruire cępisset, aditus patefactus est alijs, qui ad deprauandum parati, vbi viderunt Ricardum pro suo iure agere, paulatim sese ad eum adiunxerunt. Et hæc Ricardi principatus malorum initia fuêre, quæ Francis sic animum dederunt, vt illi postea finitis iã inducijs, duce Gesquino equitum magistro, in Aquitaniam incursiones facere, prædas

prædas abigere, terra mariq; irrūpere cœperint, quibus exercitus non parum fortiter resistebat, quem Lancastrius audita morte patris, rediens in Angliam illic paulò antè reliquerat. Illi tamē partim vi, partim incolarum voluntate, aliquot oppidis potiuntur, in quibus fuit Fanum Macharij, Castellio, Bergeracum, & Durasi arx. Dum ita inter se alibi præliantur, pars hostium cum vniuersa nauium classe in Angliā repentè delata, omnem maritimam oram latrocinijs diuexat: nam priusquam Angli parata classe obuiam eant, omnes ferè occidentales insulæ portus, qui frequentes ac locorum natura ampli sunt, incensis circūquaq; ædificijs, ac vicis, & nauibus aut abductis aut inustis, spoliat, indeq; magnam vim hominū ac pecoris, & omnis generis prædæ trahēs, in Normaniam se refert. Sed hæc præda Francis funesta fuit: siquidem procuratores regni coacto statim ingenti exercitu, Thomā Edouardi regis mortui filium, Caletum mittunt, iubentque in Franciam protenus erumpat. Is igitur traiecto mari, ac se Caleto mouens per Atrebatiū fines, iter in Veromāduos, Suesiones, Senones & Carnutes vertit, tenetque, dum haud procul à Lutetia est, ac per omnem quaquauersum regionem bene multis passim oppidis vicisque aut incensis aut excisis, excurrit. Ita Anglum omnia vastantem ac biduī absentem sequebatur à tergo Ludouicus Andegauensis dux, qui ad congrediendum vspiā cū eo,

eo, tempus & locum idoneum obseruabat: sed à Carolo fratre prohibitus tentare fortunã non est ausus. Equidem Carolo regi tot cladium ab Anglo antè acceptarum memori, iam inde ab initio statutum decretumq; erat, per duces tantummodo bellum cum tali hoste gerere, nec ipsos duces permittere ad manus venire, nisi manifesta foret spes vincendi, vt res Franca ne amplius in extremum adduceretur discrimen: quamobrem sæpe passus erat ante id tempus, omnem agrum vastari, sub muris etiam Lutetiæ, quæ regni caput est. Quod hercle strategema eo magis eius rebus vti le fuit, quòd quemadmodum Anglorum virtus, nisi sint longo belli vsu exercitati, in præsenti negotio recens habetur, ita mora quam belligerando intoleranter ferunt, interposita, fatigari soleat. Quocirca Angli in ciuili bello omnia, sicut alibi diximus, vni prælio committere consueuerunt. Ad Thomã redeo. Is ex Carnutibus præda onustus pari locorum populatione in Britanniam se recipit, cuius aduentus res Ioannis ducis maiorẽ in modũ confirmauit: hîc enim aliquot dies moratus, breui omnem ferè Britanniam metu perterritam in fidem sui ducis venire compulit, exin in Vasconiam ad suos profectus est, qui etiã per eosdem dies, Turones, Andegauenses, Cenomanosq; iniectis passim ignibus, incursionibus vexarant. Interea Gesquinus Castrumnouum oppidum in Auernorum finibus situm obsidebat,

quod

quod Anglorum clientes tenebant, vbi ille morbo correptus interijt.

Dum per hunc modum Angli & Franci æternum, vt ita dicam, inter se bellum ducunt, ambo eius perennis molestiæ tædentes, Carolum quartum Imperatorem pacis disceptatorem statuunt. Huius iussu, cõtinuò Gandauum vtriusq; populi legationes cõuenêre, vbi cùm de pace agitaretur, subitò ex discordia Vrbani sexti, & Clemẽtis septimi pontificum, orto schismate, Carolus necesse habuit id negotij intermittere. Quare dimisso cõuentu, rursus ad arma itur, varieq; pugnatur. Cæterum paulò pòst satietas cædiũ fecit, vt quasi inducijs tacitis quodammodo sua spõte exortis, cessatũ sit aliquantisper à bello inter Francos & Anglos, quòd illi mortuo per idem temporis Carolo rege quinto, acin eius locum Carolo filio substituto, de rectoribus regni constituendis soliciti essent, & isti Ricardo puero rege nuper facto, status regni bene collocandi pari studio & cura tenerẽtur. Itaque optimates nacti pacis aliquid, de autoritate regis concilium ad Vuestmonasteriũ cõuocant. Fuit is annus salutis humanę MCCCLXXX, & cùm regnare cœpit Ricardus III.

In eo concilio postquam acta correctaq; multa sunt, ad vltimum, sicuti iam tum mos inoleuerat, & nunc idem est, de pecunia exigenda agitari cœptum est. Principum nonnulli tributum facer doribus iuxtà atq; reliquo populo imponendum

iudica-

iudicabant, quod imperari ab episcopis rogatu regis, hactenus consueuerat. At alij qui Rempub. gerebant, aliter sentientes affirmabant, plus pecuniarum esse necessarium, ad explicandos rei militaris sumptus, quàm per tributũ exigi posset, cùm præsertim Edouardus rex aduersa postremò fortuna pressus tantum pecuniæ consumpsisset, vt nihil nepoti reliquerit, & ideo populum oportere liberalius suum iuuare regem. Hæc illi siue dicerent, quòd ita optimum factu censerẽt, siue quòd suæ auaritiæ plus alimenti futurum arbitrarẽtur, si grande tributum conferretur, cuius ipsi quæstores futuri essent, ad extremum decretũ est, vt nouum tributi genus miserę plebi indiceretur: tametsi qui magis populares erant, huic rei quę deinde multorum malorum causa fuit, aures non facilè accommodabant: vicit tamen regis procuratorum autoritas & sententia. Itaq; tributum in capita singula vtriusq; sexus hominum, qui id ætatis essent, quam Iurisconsulti legitimam vocant, impositum est, vt singuli numos singulos argenteos, quos grossos dicunt, soluerent. Et hoc pauperum fuit onus. Diuitibus verò ac sacerdotibus amplior pecunia, vt par erat, imperata est. Hęc exactio cùm noua & insolita, tum intolerabilis, ita plebis animum vulnerauit, vt posteaquam paupe res qui soluendo non erãt, passim conquerentes diras voces in autores tanti facinoris iactarunt, & nihil se eo modo proficere viderunt, arma demum

mum capienda ſtatuentes, iamiam mortes & mà nus vbiq; exactoribus intentarint. At non nemo principum auribus ſeruiens, aliam tradit tãtæ ſeditionis cauſam, cui vtique non aſſentiendũ cenſeo, cùm ſcribat quendam Ioannem Vallæũ ſacerdotem tam ſuijpſius quàm ſui ſimilium generis humilitatem horrentem ſolicitaſſe plebem Cantianam, vt armis ſe cum nobilitate exæquaret, & populum nouitatis auidum vanis hominis verbis motum ad arma temerè concurriſſe, perinde quaſi populus Anglicus non antea ex plebeiorũ ac patritiorum ordine conſtitiſſet, & tum primũ fremere debuiſſet, quòd plus vni quàm alteri honoris acceſsiſſet. Sed dum alibi plus minarum iactatur, quàm cædium fit, Cantiani, & illi qui ad alteram Thameſis ripam, Eſſexiam accolunt (id comitatus nomen eſt) ſimul iniurias conquerũtur, vociferantes actũ de ſe, ac fortunis ſuis eſſe, quandò aliud agendum cogitandúmve non ſit, quomodo reſiſtatur, niſi vt plebs ſeipſam defendat, ac propterea vnum eſſe ad hoc conſilium optimũ, vt vi & armis regios procuratores perſequatur, qui rem tam horrẽdam & in omni memoria inauditam facere auſi ſint. His vocibus alij alios incitantes, Ioannem quendam Strauum & Gualterum Tylerum de plebe homines mortaliũ omnium fæces, cæterum manibus promptos, ac cõſilijs præcipites, ſibi duces conſtituunt, quo facto, ducibus bellicum canentibus, concitati homines

veluti

veluti ad prælium se expediunt, ac Londinum ap
properant, considentq; aliquod dies in monticu-
lo, qui propè vrbem est, ad millia passuum quin-
que, quem Blakhethum dicunt. Interim missis vl
tro citroq; nuntijs, ad ripam Thamesis demũ des
cendunt, prædicant, inclamant, denuntiant, si per
consiliarios liceat, velle se regem conuenire, ac nõ
nulla quæ è Republica essent, coràm cum eo cõ-
ferre. Qua re cognita, Ricardus vt semina malo-
rum in ipso exortu extingueret, nauicula vectus
ad ripam venit, & de flumine cum eis colloquitur. Sed cùm in terrã descendere nollet, quod ipsi
vehementer poscebant, tũ demum maiore quàm
antea furore commoti ad vrbem concurrũt, sub-
urbanum diui Georgij vicũ primo accessu spo-
liant, fractoq; publico carcere, custodias omnes li
berant, in societatem recipiunt, inde vrbẽ ingressi
turrim oppugnant, quò se rex cum toto senatu
suo, paulò antè declinans furentis plebis impetũ,
receperat. Hîc primo accessu Simonem Cantua-
riensem antistitem, Robertum Halisium diui Io-
annis Baptistæ militum collegij præfectum, & Ri
cardum quẽndã ordinis Carmelitani monachũ,
qui regis confessionem audire solebat, ad se mis-
sos cõtrà quàm ius fasq; erat, retinẽt, ibiq; in sub-
iecta area, eodem temporis momento securi per-
cutiunt, gaudentes ac vociferantes sibi eos pœnas
dedisse, qui cum primis nocuissent. Ferunt illos
tres per vim ex turri à populo furente abductos

O. fuisse,

fuisse,quod omnino tã dicere, quàm credere absurdũ est:nã si vulgus ita concitatũ turrim expugnasset,non eos vtiq; tris dũtaxat, vti credere par est, sed & regem & reliquos omnes quos in primis ad supplicium petebat,interfecisset. Item nec verisimile est, Cantuariensem & cum eo illos duos honestos viros tam temerè sese populo armato obiecisse,atq; primo cõgressu captos fuisse porrò alterum accidisse necesse est, si illud quod falso scriptores nonnulli tradiderunt,verum sit, vt cæteris saluis,illi dũtaxat per vim, ex turri abstracti sint. Quocirca illud pro certo affirmauerim, quod autores quos sequimur prodũt,regem existimantem condimentis humanitatis multitudinem mitigandam,de concilij sentẽtia misisse Cãtuariensem antistitem, cum alijs duobus viris & ordine & vitæ sanctimonia præclaris, extra turrim ad concitatam plebem, qui bene admonendo ac orando, furorem tantum omnibus modis cohiberent,leniréntve:quoniam credibile erat,populum etsi ira agitatum, non esse violaturum sacerdotes Dei in primis ministros, & ea de causa, bonos viros incidisse in manus inimicorum, qui perfidia abusi sunt ad eorum exitium.

Cantiani edito tanto scelere læti & alacres, perinde quasi ex sententia vicissent, ac in omnes regis consiliarios quos neci destinarant, iuxtà iam vindicassent,gratulationem inter se faciẽtes omittunt turris oppugnationem, atq; ad diripiendam

ciuitatem

ciuitatem se conuertunt: itaq; in omnes vicos penetrant, aduenas, ciues passim occidunt, domos, templa, cœnobia depeculãtur, sed ante omnia, ædes ducis Lãcastri, ac cœnobiũ militũ diui Ioannis diripiunt. Tunc si qui erant in vrbe, fortuna miseri, aut voluntate perditi, vel fures, ganeones, ac reliqui parricidijs contaminatissimi atque flagitiosissimi homines, in medium prodeunt, rapinas simul faciunt. Quid, quòd vbi rumor per agros peruasit, momento diei ingens perditissimorum hominũ numerus eò aduolat, ad prædam q; pariter incumbit? Postquã omnis ciuitas direpta est, in vetus templum irrumpunt, & inde in Vuestmonasterium, vbi loci incenso statario (vulgus, quemadmodum alibi dictum est, schacarium vocat) pleno antiquarum tabularum, quibus monimenta regni continebantur, & multa facta prẽda, in vrbem redeunt, fractisq; reliquis furum custodijs, quod reliqui erat fortunarum in tota vrbe rapiunt: quam vbi rapinis & incendio fœdè deformauerant, ac iam omnibus præda onustis, tumultus paululum refrixerat, tũ Ioãnes Strauus princeps ductor concitatæ plebis, vt vrbis imperium penes se esse testaretur, per præconẽ quædam suo nomine publicè denuntianda curauit, quæ obseruanda forent: quòd homo sordidus maioris dedecoris tam regi quàm prætori ciuitatis imprimẽ di causa, fieri voluit, quia eorum iussu talia huiusmodi denuntiari populo solerent. Hæc ignomi-

nia fecit, vt formidinem audacia necessariò vicerit. Porrò Guilielmus Valuorthus prætor in eum annum ciuitatis, ac omnis senatus ea re permoti, continuò timore excusso, pubem urbanã & sellularios atq; opificum vulgus quamuis parum pugnæ idoneum cogunt, eos armant, hortantur ad suum vlciscendum decus. Rex itidem copia interim armatorum comparata, in vrbem egreditur, vt populi licentiam contumaciamq; coërceat. Dum vbiq; in rebelles arma parantur, Gulielmus prætor vir singulari virtute vrbanæ iuuentutis stipatus caterua, iussu regis, in vicum diui Georgij, siue, vt alij sentiunt, in forũ equinũ quod Smythfildum vocant, ad plebem proficiscitur, quæsiturus ecquid denique illa sibi velit. Admisit turba sine maleficio, aduenientem prætorem, vtpote quę inops consilij furore iam remisso, incipiebat animo deficere, ignorabatq; quid amplius sibi faciendum foret. Seduxit prætor Ioannem Strauũ ductorem in colloquium, quasi de pace agitaturus: hîc vbi hominem tot malorum autorem coràm habuit, ira accensus, stricto pugione paulùm infra iugulum vulnerat, atque interficit. Hũc simul atque multitudo interemptum esse cognouit, mirum dictu est, quanto repentè perculsa sit timore: nam nihil cunctata in fugam vertitur, in qua multi fugiendo, aut interficiuntur, aut comprehẽsi ad supplicium trahuntur. Alij verò qui euaserant, sistim ex se delectos misernut ad regem, qui morte depre-

deprecarentur. Isti amictu reorum, regem cum lachrymis adiere, eiq; ad pedes iacentes orarunt, vt veniam miseris, aut errore lapsis, vel furore cōpulsis daret. Spes veniæ ostensa: cæterū rex quęsti one habita, quorum opera tumultus esset factus, quos sontes comperit, supplicio affecit, reliquos grauiter mulctauit. Atq; ita Cantiani cum socijs, post tertium diem, quàm Londini insanire cœperant, ad sanitatem multa cum suorum cæde, redire coacti sunt. Incidit hæc populi seditio in annū salutis MCCCLXXXI, & cùm regnare cœpit Ricardus, IIII. Rex sedato per hunc modum Cantianorum tumultu, Gulielmum Valuorthum prætorem equestri ordine donauit, & cum eo, Ioannem Philippotum, Nicolaum Tuuiffordum, Robertum Gaytonum, Nicolaum Brembræum, & Robertum Landreum senatores de repub. bene meritos, qui & vrbem extremo periculo, & ciuitatem metu liberassent. 1381

Initio anni qui secutus est, terræmotus subitò exortus, multa passim ædificia diruit. Quæ res cū rara, in Anglia præsertim, tum horrenda ita hominum mentes turbauit, vt toto eo anno maximus eos terror occuparit: nam præter accepta in præsens detrimenta, aliquid grauius eum motū terræ in posterum tempus portendere suspicabantur, cùm nihil ob factum tumultum, à tributi exactione cessaretur. Ea istorum temporum vis fuit, vt totus Occidens ciuilibus seditionibus ob vnam 1382 Terræmotus Tumultus

eandemq; causam ortis simul turbaretur: siquidē dum Anglia eo morbo afflictabatur, multò grauiore Flandria laborabat: idem enim temporis Ludouicus comes noua vectigalia imposuit mercibus, quæ nauibus eò veherentur, item rerū capitalium cognitiones ad se pertinere contendebat. Contrà Flandri reclamabant, rogabant vt portoria tolleret, iudicia non violaret: sed cùm minus audirentur, arma corripuêre, ducem Ioannē Leonem fecere, insigne factionis tegmen capitis album, quod Capitium dicūt, induêre. Atque hinc belli initium, quod Gandauenses omnium primi fecerunt. Illi igitur plebe albatorum armata stipati, primò ædes comitis, quas ille magnificas in sub urbano vico Gandaui habebat, funditus complanant: deinde Brugas profecti dare obsides cogūt, Dammum expugnant, ibi Leo dux agminis morbo affectus perijt, Hypras occupant, ac demū omnem Flandriam suarum partium efficere contendunt, comite Ludouico strenuè furori resistente. Exin de pace actum sepius est, sed plebis imperitę amentia rationem superante, nunquā certa conuenit quia comes factam cum ea pacem, quam ipsa dare non accipere volebat, non pacem sed pactionē seruitutis fore suspicabatur. Quocirca Gādauenses postremò cum Anglo fœdus iunxêre, atque inde bellum, vti infrà demonstrabitur, multò acrius renouatum. Peruasit ea pestis per Franciam: pari atque alibi furore sæuitum est: nāque rectores

rectores regni cùm pecuniæ ad sumptus rei militaris faciendos indigerent, tributum imposuerũt. Ea res ita plebem commouit, vt præceps ad arma cõuolarit. Parisij primi à quibus ea iniuria cęperat, impetum facientes in regios quæstores & exactores, Rothomagensem, ac cæteras vicinas ciuitates ad arma capienda concitarunt. Qui quidẽ populi motus fecit, vt Frãcus domi seditionibus eiusmodi impeditus, nihil in Anglum moliri potuerit, quod paulò pòst sedatis motibus, vt suo ostendetur loco, impigrè fecit. Sed iam vnde aberrauimus, tandem redeamus. In locum Simonis Cantuariensis antistitis post annum quàm sedere cœperat septimum, à Cantianis, vti dictũ est, crudeliter occisi, surrogatur Gulielmus Corteneius, & huic postea Thomas Harundellius Eboracensis archiepiscopus successit, antistitum ordine nonus & quinquagesimus. Eboracensis verò archiepiscopus fit Robertus Valdby, cui breui tempore mortuo succesit Ricardus Scruppus, qui fuit ordine antistitum octauus & quadragesimus.

Interea altercationes pernitiosæ non sine mutuis odijs, factæ sunt inter Vrbanum sextum pontificem Romanum, & Cardinales Gallos numero decem & tres, quòd isti post illum renuntiatũ pontificem, argumentantes id neq; iure, neq; ritè factum, hominem Gallum pontificem faciendũ curabant. Ex ijs igitur octo (reliqui enim cũ Vrbano sentiebant) non multò pòst Gebennensem car-

dinalem pontificem dixerunt, eumq; Clementē septimum appellarunt. Hinc nouum schisma ortum, hinc diuersa principum studia, diuersi vrbium fautores. Iuuabat ante omnes Clementem pontificem Ioāna Apuliæ regina, & Carolus rex Francus eius partes pari studio susceperat. Quo factum est, vt magnus Francorum exercitus, quē paulò antè Gebennensis ipse legatus à Gregorio in Italiam missus secum duxerat, Romam prope rauerit, ad res Romanas noui pōtificis nomine recipiendas, qui à populo Romano Vrbani studioso, ad Marinum oppidū penitus deletus est. Hæc accepta iniuria effecit, vt Vrbanus valde infensus Carolo, rogarit Ricardum regem Angliæ, vt pro sua in Romanum pontificem obseruantia, vellet sē gratia, consilio, opibus iuuare, & quò id facilius faceret, decimas ei sacras concessit, veniamq; ad remissionem peccatorum, pro tam iusta causa pugnaturis dedit. Rex pontificis rogatu, continuò millia peditum quindecim, equitū amplius duo millia coēgit, illisq; præfecit Gulielmum Bellicāpensem, virum militaris artis scientem. Attributi sunt huic belli duces valde bellicosi, Hugo Chauerellus, Thomas Triuettus, Gulielmus Helmus, Hugo Spenserius, pluresq; alij. Item Hēricus Spēserius episcopus Nordouicensis, vir & animi magnitudine & multarum rerū experientia præstās, cōstitutus erat ab vrbano pontifice legatus in exercitu, vt eius consilio & autoritate cuncta gererentur.

rentur. Is exercitus vbi Caletum peruenit, cœptũ est agitari, vbi loci bellum inciperetur: & quia rex ducibus præceperat, vt in eos duntaxat populos arma mouerent, quos constaret Clementis sectã sequi placebat ferè ônibus prius Francos inuadere, quos nemo homo ignorabat eum enixè iuuare. At Henricus episcopus aliter sentiens, iudicauit nihil Flandrico bello præuertendum, quòd paulò antè Ludouicus comes vbi intellexerat regẽ Ricardum percussisse cum Gandauensibus fœdus, homines Anglos toto suo principatu expulisset: itaque sic iubente Henrico, Grauelingam oppidũ confestim oppugnant, & capiunt: inde Dammũ petunt, consertaq; cum magna Flandrorum multitudine, secundum oppidum, manu, nouem millia hostium perimunt, oppidiq; potiuntur: Inde Hypras circumsident: ea enim duo oppida à Gandauensibus paulò antè capta, vt suprà dictum est, comes mox recuperarat, sed cùm oppidani fortiter resisterent, in aliud tempus eam oppugnationem reijcientes, Casletum contendunt, atque per vim occupant, ibi magnam prædam faciunt. Post hæc Borburgum profecti, primo accessu per deditionẽ recipiunt, præsidioq; muniunt. Sic à Clusis oppido vsque Dammum, paucis diebus loca omnia in suam potestatem redegerunt, & his actis, Hypras redeunt, obsidionemq; instaurant, euocatis illuc Gandauensium auxilijs. Ludouicus comes interea suis diffisus viribus ad Carolum regem

gem Francorum cõfugit, docetq; Anglos oppida aliquot occupasse, atque magnis viribus Hypras obsidione premere, & propterea rogat, vt maturè sibi subueniat. Carolus qui de Anglorum aduẽtu antea cognouerat, & idcirco iuuentute omni ex tota Gallia excita, exercitum non mediocrem iã conflarat, vbi à comite audiuit tãtum periculi ab Anglo imminere, velut nouis agitatus stimulis, protinus cum valida armatorum manu Dammũ contendit, nulloq; negotio oppidum, Anglis qui intus erant ad suos se recipientibus, capit: eaq; feliciter re expedita, Borburgum proficiscitur, quò Angli cognitum habentes eius aduentum, omissa Hyprarum obsidione, se antea contulerant. Dum hic positis castris, de oppugnando oppido cũ suis agitat, amicorũ opera cũ Anglis paciscitur, vt illi relicta terra Flandria, cum capta de hoste præda Caletum repedent. Atque ita tantum bellum finitum, in quo Vrbano pontifici nihil inseruitũ est, cuius iuuandi causa inchoatum fuerat. Ludouicus post partam quietem, statim mortuus est, in cuius opes Philippus Burgundionum dux cum Margarita vxore comitis filia successit. Is Gandauẽses ab Anglis destitutos pòst paulùm domuit, coëgitq; parêre imperio. Sed Angli in patriam reuersi apud Ricardum in suspitionem proditionis facilè ceciderunt, prædicantibus cunctis passim illos pecunia corruptos, vendidisse Francis comitatum Flandriæ, quem iam penè in suam redegissent

sent potestatem, ex quo nihil propius est factum, quàm vt omnium ordinum duces securi percute rentur. Ita isti duo populi tanto inter se odio arde bant, vt nulla pacis ratio animos mutare posset, tametsi tot quotidie malis per hæc bella reges af fecti, non grauatè ad pacem inclinabant: sed mo dus conglutinandæ concordiæ multò vtrique dif ficilimus videbatur, tamen quia optimates erant, qui suam operam pollicerentur, vt tandem ali quando armis aut conditione positis, aut defati gatione abiectis, aliqua ratiõe fœdus iceretur, mis si sunt vltro citroq; legati frequentes, per quos cõ uenit, vt Caleti de concilianda pace maturè agita retur. Venit illuc prior Ioannes Lancastrius dux, quò etiam non multò pòst adfuit Ioannes Bitu rigum dux à Carolo missus. Hic quoq; cùm nul la medicina inueniretur, quę grauiter affectos sto machos subleuare posset, vt ne sub nomine pacis, bellum latêret, quod velut tectus ignis aliquando vehementius latè manaret, repudiata tali pace fu cosa, inducię in paucos menses factæ sunt.

Ricardus quietis aliquãtisper à bello rebus, An nam Vincesłai Romanorum Imperatoris filiam in matrimonium duxit, quam à patre in Angliã missam, miro rerum omnium pari ac ludorum apparatu accepit. Collocatio istius puellæ incidit in annum salutis humanæ MCCCLXXXIIII, & cùm regnare cœpit Ricardus VII. Dum rex inter voluptates & gaudium, vxori blandiebatur, & re

gni ostẽ-

gni ostentabat opes, ac summa in omnes liberalitate vtebatur, subitò extitêre nonnulli domestici, qui sui vtilitati seruiendi causa in eum inuidiam deriuarent. Siquidem illi quod à rege gratuitò impetrabant, alijs pretio concedebant: qui absq; pretio, gratias agebant, perinde quasi gratia nõ à principe, sed à venditoribus fieret. Res ista effecit, vt in caput Ricardi fit coniuratum, quò eo adempto, omnis inuidendi materia tolleretur. Ita princeps beneficium ferebat, vt fidei fructum meteret: sed quia in immeritos priuatim conferebat, nihil à suo populo beneuolentiæ consequebatur, quinimò odium generatim sibi cumulabat, vsque eò, vt iam tum permulti fremerent male cum rebus publicis agi, passimq; iactarent illud Hebræorum prouerbium: Væ terræ, cuius rex puer est. Istæ autem voces ad principis aures non penetrabãt, vtpote qui semper vltimus omnium verum audit: cæterum non mediocriter mouebant optimates nonnullos, qui tametsi studebãt, è latere regis sum mouere malos, cupientes quamoptimos in eorũ locum surrogari, nihil tamen profecere, fato quasi obstante. Est igitur conspiratum, sed odiũ quod tandem in regis caput emissurum erat fulmẽ, subitò erumpens, partim conspirationem in præsens patefecit, partim ipsum regem ad præcauenda in posterum tempus pericula eiusmodi admonere potuit. Erant in domo regia Ioannes Ansleius eques, & Hugo Cartonus, duo teterrima capita,

pita, qui iam pridem inter se non dilexerant, sed postremò scelere coniuncti coniurarant aduersum Ricardum regem: sed vrgente maleuolentia, ambo in suspitionem facinoris adducuntur, vt alter diceret alteri, certum sibi esse cum suis pedisse quis, in regem impetum facere, eumq; occidere. Hoc Ansleius ad præfectum cubiculi regij detulit, ille ad regem: res delata ad senatum regium, introductusq; Cartonus, pernegauit se vnquam cū Ansleio contulisse, sed affirmauit Ansleium voluisse secum coniurare, & non dedisse aures, vt ille prior peccaret, & eum veritum ne non insimularetur, suum falsissimè detulisse nomen. Cæterum post altercationes, cùm certus index non interfuisset, qui testaretur, in quo culpa esset, & illi alios, si qui erant, coniuratos indicare nollent, placuit inter se dimicare, & palàm per præconem denuntiari, eum proditorem habitum iri, qui ab altero victus foret, non quòd sic victus, incognita causa puniretur, sed vt aliquod rei indicium liquidius fieret, per certamem. Quo facto, in certamen descendunt, pugnant pro honore, pro vita, pro fortunis, nituntur, vrgent, instant, magna populi expectatione, ad extremum Cartonus accepto graui vulnere, humi prosternitur, iamq; spiritum edēs, vt criminis conuictus, culpam fassus, ad supplicium trahitur.

Erant reges adhuc in inducijs, & fastidio belli affecti, pacis impendiò magis cupidi, cùm Francus

cus Biturigum principem, & Anglus Lancastriũ rursus Caletum miserit, qui de fœdere agerent. Hi postquam ad locum conuenerunt, & varias inuicem conditiones contulerunt, ad extremum cùm nulla pacificationis spes esset, infecto negotio abeunt: nam neuter ad æquas pacis conditiones inclinabat. Carolus vbi cognouit nullam fermè amplius spem esse pacis, ac non aliũ eiusmodi contentionum terminum fore, nisi quẽ Mars poneret, Angliam denique armis sibi inuadendã constituit, vt eò bellum auerteret, vnde venisset, qui conuocato suorum principum concilio, exponit se veteribus externisque multis exemplis admoneri, qua demum ratione possit bellum cũ Anglo finiri, atque ita argumentatur: Memoriæ proditum esse insulam Britanniam primum à Romanis nullo ferè negotio occupatam, deinde ab Anglis Germaniæ populis sedes quærentibus captam, & ab ijs diuturna possessione Angliam dictam, atque hanc longo post tempore Dacos victis Anglis, aliquot annos tenuisse, ac postremò Normanos vno duntaxat commisso prælio, eandem cepisse. Istam igitur toties victã facilè posse armis Gallicis vinci, cùm præsertim ex Gallia trãsmissus in insulam breuis, tot vbique portus classi hostili aperti sint, & Scotia amica in eadem insula portio extrema septentrionalis, item passim circa littus, loca consistendi procedendique tuta non negentur, & eas ob res, sibi tantum animi esse, vt

si placeat bellum huic præuertere, quod domi tot iam annos sine fine cum hoste transmarino geritur, non dubitare se ita facturum, quò breui tempore audiant vnà & traiecisse se, & bello ardere Angliam, ac eam protinus vel captã, aut vectigalẽ esse factã. Auditus est lætis animis Carolus, summaque alacritas & cupiditas eius belli sumendi multis simul innata est, qui illud ipsum facilè factu arbitrarentur, quique in primis iuuenem animo & ætate florentem, ad eam rem obeundam antea incendere studuissent. Itaque principis consilium fertur in cœlum, ac simul classis ingens, & omnia quæ ad bellum gerendum opus sunt, summa cura parantur. Sub idem tempus Leo rex Armeniæ Turcarum crudelitatem & potentiam effugiens, primò in Italiam ad Vrbanũ pontificẽ rogatum auxilium, deinde in Gallias ad Carolũ regẽ venit. Carolus misertus fortunæ regis Leonis aduersæ, respondit se maximè omnium illud primum auere, vt sibi liceret esse à domestico bello libero, atque deinde in communes religionis hostes arma mouere, sed id in præsentia & tempore exclusum, & bello Anglico occupatũ, minimè posse facere. Qua re cognita, Leo impigrè curare cœpit, vt sublatis controuersijs, ipsi reges iunctis armis sacrum bellum susciperent, quamobrẽ confestim in Angliam traiecit, qui postquam cau sam aduentus sui exposuerat, cœpit de pace concilianda magno studio agitare. Accepit eũ amicè

Ricardus

Ricardus hospitio, audiuitque benignius, atque respondit se pacem quidem amplexurũ, si modò æqua esset, & eo confecto negotio, non defuturũ cùm eius priuatis, tum Christianæ rei publicæ rebus: & vt edoceret se vtrunque esse grato animo præstiturum, si ita fieri per simultates aliquando licitum foret, designauit quamprimum nouos legatos, qui pacis faciendæ causa, Caletum peterẽt. Misit & Francus suos legatos Bononiam, qui cũ Anglo rem componerẽt. Sed fata obstabant, odium quod vterque populus in alterum habebat turbabat omnia: superbia nonnihil officiebat, cũ alter alteri nulla in re concederet. Sic multis consumptis diebus, de pace nihil constitutũ est. Leo interim magno apud Ricardum in honore habitus, ac nullo non humanitatis genere acceptus, postquam non modica ad necessitatem belli aduersus Turcas gerendi, pecuuia donatus est, in Galliam reuertit.

Francus vbi cognouit nil de fœdere esse transactum, tum demum in Angliam primo quoque tempore transmittendũ iudicat: itaque nihil moræ, classem mille nauium iam paratam atque exercitum Clusas conuenire iubet. Quò posteaquã ventum est, & iã milites ordine naues conscendebant, gubernatores incipiente sequundo vento flare, signum proficiscendi à rege edi petunt. Ille autem, siue quòd iam eum tanti cœpti pœniteret, siue quòd ita fieri oporteret, cœpit de induſtria

iter

ſter extrahere, excuſans abſentiam ducis Biturigum, qui id temporis in celebrandis nuptijs filij, qui Catharinam regis ſororem in matrimonium duxerat, Lutetiæ detinebatur. Verùm haud multò poſt cùm dux acceſsiſſet, ita ab illo ei perſuaſum eſt, vt nihil nō quamtardiſsimè agere inciperet. Nimirum dux vir certè quidem prudens, non putabat è Republica fore, vt rex in alieno terrarum orbe, quò ſubſidia ex Francia accerſiri, Oceano intercedente, haud facilè poſſent, fortunam tentaret: nec multum mouebatur exemplis, quibus conſtaret inſulam aliàs fuiſſe captam, cùm ſecum reputaret, non omnes vnum in bello gerendo habere euentum, ac non idcirco quempiam debere ſe periculo cōmittere, quòd quis antea illud adiuiſſet ſine detrimento, admonēte prouerbio: Nō omnibus tuta inter Cyaneas petras contigit nauigatio. Quare poſtremò placuit, vt ne rex tantū animi quod præ ſe ferebat, ſine ſucceſſu aliquo remiſiſſe, curámve rei bellicæ abieciſſe diceretur, periculum facere per duces, ecquid Francorū vires in terra Anglia valerent. Igitur Ioanni Viennenſi viro ſtrenuo prouidoq; id negotij datū, qui ſex aginta nauium claſſe copias in Scotiam traduceret, quam pro vetere ac perpetua erga Francos fide, præſtò futuram confidebant. Is itaq; accepto exercitu, magna omnium expectatione iter ingreſſus eſt, ſequndoq; vento vſus, in Scotiam celeriter peruenit. Dum hæc ad cluſas à Franco deliberan-

P. tur,

tur, orta interim tẽpestas ita naues onerarias quæ ad anchoras erant alligatæ, afflictauit, vt compluribus nauibus fractis, multæ aliæ funibus, anchoris, reliquisq; armamentis amissis, ad nauigandũ inutiles factæ sint. Vnde magna totius exercitus perturbatio orta effecit, vt Carolus eo demum bello multò facilius abstinuerit. Ita multorum dierum labor & impensa, simul deliberandi mora, simul tempestatis vi malè cecidit. At Viennensis à rege Roberto liberaliter accipitur, qui vbi exercitum refecit, hyeme nondum confecta, iunctis cũ ipso Scoto armis, de improuiso in fines Northumbrorum contendit, & priusquam illi aut cõuenire, aut profugere possint, magna facta præda & ea militibus concessa, vastatisq; agris, aliquot oppida & pagos incendit, rectaq; via Dunelmum pergit, vt eam vrbem armis aggrediatur: sed per exploratores certior factus, Dunelmenses cum tota Northumbria, in armis esse, in itinere consistit, nouaq; ex Scotia auxilia euocat, quibus aliquanto pòst acceptis, in agrum Eboracensem incurrit, eo consilio, vt Eboracum obsidione tentet.

Ricardus rex interea certum habens Francũ terra mariq; in se bellum parare, pari studio classem comparat, & dispositis passim circa littora militum custodijs, exploratores constituit, qui venientem Francã classem obseruent: sed cùm paulò pòst cognouisset hostem amissa maiore parte classis, nihil esse moliturum, & eodem tempore

nouos

nouos motus in locis Scotiæ finitimis fieri, cum magnis copijs Beruicum proficiscitur. Præcesserat fama eius aduentus, quæ effecit, vt Franci & Scoti spe subitò lapsi oppugnandi Eboraci, ac diffidētes posse se tam longè gentium progressos cū præda in Scotiam tutò remeare, deuitandi hostium impetus causa, in Vualliam diuerterint, quā pari populatione deuastare cœperunt. Quod vbi Ricardus comperit, ratus se facilè posse vno tempore & Scotiam milite vacuam deuincere, & hostes qui in Vualliam concesserant, itinere interclu dere, ducem Lancastrium mittit, qui locis omnibus circa Sabrinam præsidio firmatis, hostes si ex Vuallia excedere tentent, aditu ac frumentatione vsq; eò prohibeat, quoad fame domiti in potestatem venire cogantur. Ipse verò Scotiam ingressus, Merchiam Laudoniamq; igne ac ferro deuastat, expugnatisq; aliquot arcibus ac castellis, Edimburgum capit, captumq; hostiliter diripit. Dum hîc moratur, ad eum secretò adit Robertus Verius comes Oxonienſis, admonetq; de instanti periculo, doló ne, an quòd ita sentiret, in incerto est, ac hortatur, vt quamcitissimè potest, ex hostili solo omnibus rebus omissis, in Angliam discedat: & vt adolescentem magis terreat, ait eius conſilij principem esse Lancastrium. Credidit Roberto Ricardus, qui ita illius verbis commotus est, vt statim Beruicum redierit, datisq; Scoto inducijs, inde Lōdinum, male in ducē animatus. Enimue

ro dux non insidiabatur vitæ regis, nec ei rerum gestarum gloriam inuidebat, sed cùm bellum ab omni vacuum vtilitate longius ductum iri animo cerneret, rebus componendis studebat, vt ocyus suo negotio, quod regni Castellæ recuperandi gratia gerendum sibi iampridem statuerat, seruire posset. At Scoti qui in Vuallia penè consumpti fame erant, cognito regis discessu, cum Frâcis patriam confestim repetunt. Rex Robertus tot acceptis detrimentis, iam iratus erat Ioanni Viennę si, quòd bellum transtulisset in Scotiam, quare eũ bonis ferè omnibus spoliatum domũ redire coëgit, vt aliquid solatij suis Scotis ex eo bello fuisse videretur. Fuit hic annus salutis humanę MCCCLXXXVI, & cùm regnare cœpit Ricardus, IX. Atqui sunt, qui tradant Viennensem anno antè, in Scotiam traiecisse, & domum reuersum post quam de moribus vtriusq; gentis, & insulæ statu docuisset, Carolo persuasisse, vt traductis copijs, bellum Anglis faceret, quòd facile esset illos domi, non item foris vincere, & Carolum eius secutum consilium comparasse bellum, de quo suprà memorauimus.

Ortum est ea tempestate graue bellum, inter Ioannem primum regem Castellæ ac Legionis, filium Henrici secundi, & Ioannem Lusitaniæ regem. Causam belli hanc fuisse constat. Habebat in matrimonio Ioannes Castellanus rex Beatricem filiam Ferdinandi regis Lusitani, quo sine virilis

rilis sexus legitimis liberis mortuo, regnum Lusitaniæ iure hæreditario vxori ac sibi debitum repetebat. At Ioannes filius nothus ipsius Ferdinandi, qui ab initio factus monachus in ordinẽ diui Benedicti, siue, vt alijs placet, Cistertiensium venerat, vbi accepit de morte patris, exutus monastico indumento, vocantibus eum Lusitanis principibus, regnum paternum obtinuit. Est non multò pòst nauali prælio inter reges dimicatũ, in quo Castellani superiores fuerunt. Ioãnes post acceptam cladem, cupidus vlciscendi, ad Ioannem ducem Lancastrium legatos misit, vt auxilium ferret aduersus communem hostem, qui regnum ei debitum per vim retineret. Dux nactus idoneam cõterendi, debilitandi, infirmandi vires inimici occasionem, rege Ricardo non inuito, Edmundum fratrem comitem Cantabrigiæ cum mille equitibus grauis armaturæ, & bene magno numero peditum pariter ac sagittariorũ, mittit in Hispaniã. Is celeriter transgressus Oceanum liberaliter à rege Lusitano accipitur, & ambo cõmunicato cõsilio, in fines hostium quamprimũ eundum existimant: itaq; cum copijs iam iter facere incipiebãt, cùm intellexerunt Castellanum fiducia adeptæ nuper victoriæ elatum, contra se exercitum ducere, tum necessariò approperandum iudicantes, ad hostium castra quàm possunt proximè accedũt, cohortatiq; suos, vt pristinæ virtutis memores essent, dant signum prælij. Primo concursu, ab dex-

tero cornu, vbi sagittarij constiterant, hostes pellũ
tur: ab sinistro, quem locum equites tenebant, ea-
tenus incerto victoriæ exitu acerrimè pugnatũ,
quoad sagittarij accurrentes, hostem à tergo sunt
adorti, qui impetum victorum sustinere non po-
tuit. Desiderata sunt Castellanorum millia circi-
ter decem, capti amplius mille: ex Anglis summũ
sexcenti cecidêre, ex Lusitanis paulò minus duo-
bus millibus. Ioannes Castellanus rex continuo
to die noctuq; itinere, in Castellam aufugit, pau-
cis cinctus equitibus, qui tãtæ stragi superfuerãt.
At Lusitanus ita omni periculo defunctus, non
amplius in præsentia fortunam belli tentare au-
sus, quiescendum tantisper statuit, quoad sibi re-
gnum confirmaret, & dux ipse Lancastrius cum
maioribus copijs in Hispaniã accederet: quæ spes,
vt alibi perappositè demonstrabitur, eum nequa
quam fefellit. Edmundus verò magnis donatus
à Ioanne muneribus, & stipendio militi soluto, cũ
victore exercitu in Angliam redijt.

Ricardus interea ad Vuestmonasterium suo-
rum principum conuentum facit, in quo conuẽ-
tu posteaquam de regni statu confirmando me-
diocriter prouisum est, aliquot viris summis de
patrum sententia, maiores deferuntur honores:
nã Edmundus & Thomas regis patrui, ex comi-
tibus, hic Gloceſtriæ, ille Eboracẽsium duces cre-
antur. Item Robertus Verius ex comite, Marchio
Dublinensis: iſtum, vt non nemo ait, Ricradus
poſtea

postea ex Marchione ducem Hyberniæ fecit. Itē fiunt comites sex. Henricus Bolyngbrochus filius Ioannis ducis Lancastri, comes Derbij, Edouardus filius Edmundi Rutlandiæ, Ioannes Holandius ex matre frater ipsius Ricardi regis Huntyngtonæ, Michaël Pola Suthfolchiæ, Thomas Percius Vigorniæ, & Henricus Percius Northūbriæ. Erant enim anni propè CCXCII, cùm nullus fuerat eius regionis comes, post Robertum Mulberiensem, præter Hugonem Dunelmensem episcopum, qui à Ricardo primo comes factus fuit, quemadmodum idoneo est loco demonstratum. Ad propositum redeo. Exin Michaël, Angliæ cancellarius, & Thomas Mombraius Notyngamiæ comes magister equitū, id est, Conestabilis, quem vocant, dicitur. Postremo denique loco, eodem in conuentu, vt ne ambigeretur, néue contentio foret, cui Ricardi hæreditas, si sine liberis è vita excederet, venire deberet, Edmundus Mortimerius Merchiæ Vualliæ comes, successor regni renuntiatur, ex eo, quòd in matrimonio haberet Philippam filiam vnicam Leonelli ducis quondā Clarentiæ. Hinc ad posteros manauit declarandi successoris institutum, ad extirpandas seditiones quamoptimū: tametsi id potius Ricardo primo assignandum iudico, qui, vt in eius vita ostendimus, iturus ad bellum Asiaticū cùm cœlebs esset, Arthurum Britanniæ ducem ex Gaufredo fratre nepotem, hæredem publicè fecit. Is etenim Leo-

nellus filius fuit tertius Edouardi tertij, & cùm fratres eius natu maximi, Edouardus princeps & Gulielmus, qui admodū puer mortuus est, extra Ricardum, nullos reliquissent liberos, sine cōtrouersia iam tum Philippæ omnis Ricardi hæreditas, si sine liberis mortuus fuisset, iure optimo venisset. Sed quoniam locus per appositus videtur, non alienum ducimus, genus Edmundi & Philippæ ponere, quò planum faciamus, vtrum iure iniuriáue postea orta sit de regno cōtrouersia, inter Eboracenses & Lancastrios duces. Edmundus itaque ex Philippa susceptit liberos Rogerium & Elisabeth: hæc Henrico Percio comiti Northumbriæ locata fuit. Rogerius ex se genuit filios duos, Edmundum & Rogerium: ac totidē filias, Annam & Aleonorā. Isti moriuntur ōnes sine liberis, sola Anna superstite, quæ maior natu erat, ea Ricardo comiti Cantabrigiæ filio Edmūdi ducis Eboracensium minori natu nupsit. Atq; ita omnis Leonelli hæreditas & eorum qui principe Edouardo orti sunt, nomine dotis Annæ, Ricardo Edmundi ducis Eboracensium filio venit. Ex quo ipsi duces Eboracensium postea vsque eò regnum iure repetierunt, dum ad extremum consecuti sunt. Sed agè, iam eius domus stirpem ponamus. Edmundus enim primus Eboracēsis dux, Edouardum Rutlandiæ, & Ricardum Cantabrigiæ comites creat: ille sine liberis occidit, hic ex Anna Ricardum cognomine Plantagenetam: quo

quo quidem Ricardo Plantageneta & Cecilia eius vxore orti sunt liberi duodeni: Edouardus, qui, vt alibi demonstrabitur, regnum adeptus, regum serie, eo nomine quartus fuit: Gulielmus & Henricus in puerili ætate mortui: Edmundus comes Rutlandiæ, Georgius & Ricardus, horum alterum Clarentiæ, alterum Gloceſtriæ ducem postea fecit Edouardus rex: Ioannes & Thomas, qui in flore ætatis mortem obierunt. Item Anna, Elisabeth, Margarita, & Vrsula. Et hoc cõmodè habui dicere de stirpe generis, quod deinde Edouardus quartus, & Ricardus tertius illius frater reges ad Leonellum per Philippam eius filiam referebant. Ex hac domo, per matrẽ, Henricus octauus, qui nunc regnat, genus etiã ducit. Sed ad incœptũ redeamus.

Dimisso concilio à rege post tertium mensem, quàm conuocatum fuerat, cùm populus videret nullas Reipublicæ vitiosas partes esse per id sanitas, ac non modò illius succum & sanguinẽ, sed etiam omnem speciem amissum iri, molestè ferebat, & occurrendum omni modo ratus, ex se aliquot viros graues primo quoque die delegit, qui apud Ricardum suo nomine expostularent. Illi patrocinio Thomæ ducis Gloceſtriæ viri populares fulti, regem qui ad Castrum Vindesorium id tẽporis erat, adeunt, coramque humili ac lamentabili voce, de rapinis, quæ ab eius quæstoribus quotidie fierent, deque iniquis iudicijs, quæ iudi-

ces

ces pecunia corrupti, nullo iuris seruato ordine, aut forma, facerent, exercerent, conqueruntur. Rex auditis oratoribus populi diem dedit, quo Londini adessent, exposituri querimoniarū causas patruis eius ducibus Gloceſtrenſi & Eboracē ſi, alijsque consiliarijs. Quo accepto responso, oratores abeunt. Interim ambo duces, Thomas Harundellius archiepiscopus Cantuarienſis, Ricardus eius frater Harūdelli, alter Ricardus Varuici, Henricus Derbij, & Thomas Notyngamiæ comites, nacti occasionem idoneam male mulctandi aliquot magistratus, communicato consilio, populum solicitant, vt statuta die adsit, audacterq; suas querimonias proferat. Quod nauiter factū est: adfuit enim populus frequens ad diem, palamque multos repetundarum, alios aliorum flagitiorum insimulat, rogatq; sibi dari præfectos, & iudices, qui ius æquè omnibus dicant, qui nihil loci gratiæ esse sinant, qui rapinas non faciant. Re iussu regis ad senatum delata, multi non modò administratæ Reipublicæ, sed exactæ etiam vitæ rationem reddere coguntur, quorum habita quæstione, alij præfecturis priuantur, alij vrgente conscientia, ante damnationem in continentē transfugiunt, alij verò cum plus rapuissent, quàm soluendo essent, in carcerem mittuntur. In ijs fuerunt Simon Beuerleius, Thomas Triuettus, & Gulielmus Helmus, qui accusabantur subtracti à militibus stipendij: sed Thomas per eos dies ex-

cussius

cussus ab equo inter curationem antè spiritum edidit, quã furti cõuinceretur. Gulielmus qui falso accusatus fuerat facilè se expurgauit. Simon verò qui repetundarum reus est factus, in carcerem conijcitur. At Robertus Tryuilianus, alter Robertus qui ex Bellicampo erat, ac complures alij in paris delicti crimen vocati ad regem confugiunt, qui rerum suarum parum accurans, animi causa in Vualliam proficiscebatur: hos Robertus Verius Marchio Dublinensis, præ cuius consilio, Ricardus reliquorum principum monita ne floccì quidem faciebat, à præsenti periculo defendit, nisusq; est Simonẽ quoq; seruare: sed Gloceſtrenſis, homo certè nimis seuerus acrimoniæq; plenus, & qui à suo sensu deduci non facilè poterat, nequaquam confici siuit mãdatum regis, qui per literas iusserat Simonem missum fieri, quinimò regiæ literæ attulerunt homini mortem: nã dux sine mora, Simonem inter hæc capite mulctari iussit. Qua re cognita, Ricardus ita permotus est, vt haud multum abfuerit, quin ducem arripi, in vincula; trahi iuberet: sed veritus ne tumultus fieret, tantùm vehementioribus verbis illum deinceps hominem facinorosum vocitare, puniendumq; clamare, quòd per speciem seruandæ iustitiæ, optimum quenq; perdere destinasset: nõnihil etiam succensebat duci Eboracensi, ob fratris audaciam, licet ille mitis ingenij vir, Reipublicæ vtilitatem sine cæde ac crudelitate quærendam cum

primis

primis iudicaret. Atqui Gloceſtrēſis & bona principum pars eius conſilij particeps, quanto minus regis minis mouebatur, tanto maiore rumpebatur dolore, quòd Marchio vnus omnia iam apud Ricardum poſſet, magnoq; loco eſſet: quem cùm videret nec commodum populi, nec leges, nec libertatis iura chara habere, ſed diſcordijs delectari, exterminādum conſtituit: itaq; primùm ſubſtitutis amicis in damnatorum magiſtratuum locū, concilium ad Vueſtmonaſterium alicuius ſtatus collocandi cauſa, ſua autoritate indicit, dein ad id peragendum Ricardum inuitat.

Interea Dublinenſis Marchio cum ſuis aſſeclis, maiorem inuidiæ flammam ac materiam criminibus ſuggerendo, iuſtumq; odium incendendo, perſuaſit regi, vt exercitum pararet, quò ſe ac ſua tueretur aduerſus patruos duces, qui eum perdere curarēt. Credidit facilè iuuenis Marchioni, credidit turbulentis, credidit ſuis, qui dum duces Lō dini conuentum celebrabant, ipſe ad Briſtollium copias vndecunq; cogere cœpit: ſed antequā aliquid hoſtile tentaret, de conſilio Marchionis, Robertum Tryuilianum veſtitu incognito Londinum præmiſit exploratum, ſi quid illic patrui in ſe molirētur. Is fortefortuna cognitus capitur, ac eodem momento Gloceſtrenſis iuſſu trucidatur. Rex cædis Roberti certior factus vociferari, vltorem inuocare Deum, illam vim eſſe, quòd patrui ſuos conſiliarios occidere, exilio mulctare, bona

eorum

eorum rapere iniussu suo auderent, inclamare nō cessabat. Gulielmus Scruppus domesticus quæstor ac Marchio irā principis adaugebāt, ipsi quoq; exclamantes iam ducum fraudes satis dilucere. Verùm postquam paululum consedit furor, rex Marchionem in duces quamprimum armat, cum exercitu Londinum versus proficisci iubet. Marchio qui diffisus viribus omnia timebat, ab ea ducum tyrannide (ita eorum regimen appellabat) Exoniæ constitit, aut ibi maiores copias paraturus, aut propter loci opportunitatem pugnaturus, si ita vsu veniret. Adfuêre non multò pòst duces cum magno militum numero, cōmissoq; prælio, Marchionem ad primos impetus in fugam vertunt, qui cum Michaële Pola comite Suthfolchiæ, continuato cursu, in Scotiam se contulit, ac ambo paulò pòst de Ricardi rebus desperantes in Flandriam profecti, finem demum viuendi in exilio habuerunt. Non equidem putarat Robertus Marchio tantam suam potentiam & autoritatem tam citò ad nihilum casuram, qui à principio se cœlū digito attigisse duxerat, quòd Ricardus omnia sibi crederet, præterea nemini.

At vbi de prælio rumores non boni ad Ricardum allati sunt, actutum animi defectione turbatus, desperare potius quàm sperare cœpit. Duces vbi hostilem exercitum disiectum esse vidēt, suis per præconem præcipiunt, vt aduersariorum neminem nisi reluctantem, aut arma ferentem percutiant.

cutiant. Quo cognito edicto, milites depositis armis, mortem deprecantur, quibus parsum est. Ex ducibus verò qui se in pedes dederant, Ioannes minor Bellicampensis, & alter Ioannes Salbery in fuga deprehensi securi percutiũtur. Sedato hoc ciuili tumultu, duces Londinum redeũnt, vocato que principũ cõcilio, Cantuariensem archiepiscopum oratorem designant, qui ad regẽ proficiscatur, eumque doceat de statu regni ad meliorem modum per se redacto, atque ex sua parte roget, vt Londinum redeat ad curam & custodiã regni sui. Interim Nicolaus Brembræus eques, qui ex pugna Exoniensi in Vualliam profugiebat, deprehensus in fuga, Londinũ ducitur, ac ilicò iussu ducũ capite mulctatur: is fuit Londinensis ciuis, vnus ex illis sex, quos rex ob enauatam singularem operam, in sedãdo Cantianorum tumultu, vt in principio huius voluminis demonstratum est, equestri ordine donauerat. Peruenit Cantuariensis Bristollium, cum regeque cõgreditur, cui primùm mandata ducũ exposuit, ac spem bonã fecit, deinde cœpit multis eũ hortari, atque rogare verbis, vti Londinum reuerteretur, affirmans eius reditum similiter ducibus patruis, atque omni populo futurum solatio: tertio loco sui etiam purgãdi causa, docuit in ea regni custodia, propter quam Londini conuentus erat peractus, nihil prius ducibus reliquisve optimatibus fuisse, quã vt omnia agerẽtur, quæ tantũmodo è Republica esse

esse iudicarentur. Ricardus qui licet neque acris, neque sagacis esset ingenij, rectè tamē sciebat Cātuariēsem caput esse factionis, à suis antè admonitus, ad ea paucis respondit, ac vt potuit, odium & conceptam ob cædem suorum indignationem in præsens dissimulans, relicta Anna vxore Bristollij, haud ita multò post Londinum profectus est. Acceperunt vementē principem libentissimis animis duces, & populus Londinensis. Post hæc, concilium habetur: eo in concilio duces, quorum fides tam regi, quàm principibus iam in dubium venire cœperat, facta sua multis rationibus excusare conātur, affirmantes peropportunè fuisse, afficere pœna aliquot magistratus, quæstores, prę fectos regiæ domus, qui ex longa patientia principis, adeò licentiam atque improbitatem in promiscuo esse voluerint, vt sibi impunè liceret rapere, spoliare, verberare, vulnerare, occidere, stuprare matronas, rapere virgines, ac idcirco illa ōnia iam impudenter facerent: simul cætera multa exposuerunt, quibus ostenderent se non ex suo, sed ex regni tantum vsu, malos male mulctasse. Post quam duces ita se concilio purgarunt, de rebus absente rege actis, vt tutior hominum fides erga regem foret, placuit vt populus in eius verba rursum iuraret. Ea res bene multis præsertim ducibus & illorum clientibus documēto esse potuit, quātum sibi deinceps esset cauendum: siquidem dum sigillatim cuncti principes ordine iusiurandum

dum coràm dabant, non potuit adolescens non odium simul & beneuolentiam vnicuique ostendere: quos enim oderat, truculenter, quos amabat, comiter aspexit, id quod in eum maiorem multò inuidiâ cõmouit. His actis, ad belli vsum tributũ populo imponitur. Fuit is annus salutis humanæ MCCCLXXXVIII, & cùm regnare cœpit Ricardus, XI.

Dum hæc in Anglia fiunt, dux Lancastri in Hispaniam ad recuperandum regnum Castellæ & Legionis proficiscitur, ducens Constantiam vxorem, & Catharinam filiam ex ea genitam, ac duas filias, quas ex priore vxore susceperat. Is itaque cũ ingenti apparatu egressus, in Lusitaniam primò peruenit, vbi facto cum Ioanne rege fœdere, atque Philippa vna filiarum eidem desponsa, deinde in Castellam procedit. Obtinebat regnũ Castellæ, vti suprà demonstrauimus, Ioannes Hẽrici secundi filius, qui vbi de aduẽtu ducis accepit, loca munire, exercitum parare, suos in fide continere vehementer studet. Dux cũ in fines Castellæ celerius omnium opinione peruenisset, eosq; vexare cœpisset, populi vndique ad eum ciues primarios legatos miserunt, qui dicerent se suaq; in eius fidem permittere, & paratos dare obsides & oppidis recipere, iuuareque commeatu, ac imperata facere. Hac populorum deditione confisus dux, nihil dubitandum existimans, quin rectà Burgum oppidum peteret, castra mouet, diebusque

que paucis propè accedit. Fit illi obuiam Aluarius Perresæus vir bello egregius, quem Ioannes rex cum sexcentis equitibus, & magno peditum numero præmiserat, vt hostem venientem aditu ac frumentatione prohiberet, aut loco idoneo, si ita præstaret, cum eo manū conseereret. Lancastrius vbi comperit Aluarium in se venire, cōposito agmine, suos confertim ire iubet, vt simulata militum paucitate, eū ad certamē alliciat. Non fefellit eum suum consilium: porrò Aluarium per eam artem ad pugnam duxit, nulloque ferè negotio in fugam vertit. Secundum hæc, non armati ab Hispano, sed legati de pace ad Anglū frequentes missi sunt: quippe ille eò quòd sibi timebat, honestas offerebat conditiones, ac ante omnia, affinitatem cum duce petebat. Cunctas pacis conditiones dux ducebat abnuendas, quoniam ei illa Aluarij profligatio instar inuitamenti erat belli sequendi, ac ob id in animo erat, modis omnibus eo potiri regno. Fames interim in castris erat, & rerū penuria, quæ mala post pestilentia secuta est, qua cùm multi passim mortales morerentur, cœptum est necessariò inde commoueri, atque vnde ventum erat, in Lusitaniam remeatur. Rex Castellanus qui pacem quàm bellum malebat, nihilo secius legatos rursum ad ducem mittit, qui de pace, qui de nuptijs cum eo agant. Hi postquā coràm venerunt, mandata regis exponunt, & in primis docēt multis rationibus in rem vtriusque

principis fore, si maturè facta pace, Catharina vnica ex Constantia vxore ducis filia, locaretur Hērico Ioannis filio. Dux auditis legatis, cùm id quoque temporis per literas fratrum, intellexisset omnia domi seditionibus turbari, & ob id bellum quod gerebat, multò periculosius fore, cùm nullū inde expectandum esset supplementum, tantum abfuit, vt oblatas cōditiones amplius repudiarit, vt etiam non inuitus admiserit. Itaque icto fœdere, ad pactiones ventum est, vt dux Catharinam filiam nuptū daret Henrico Ioannis filio, ac ipse & Constantia eius vxor cederēt omni iure, quod in regnum Castellæ & Legionis haberent. Contrà rex Ioannes dotem puellæ & matri daret, assignaretque ambabus dotales fundos, ac duci & Constantiæ in singulos deinde annos penderet vectigalis nomine, aureorum vicena millia, atq; pro impensis in id bellum factis, certo tempore tercentena millia. Istud pro cōditione rerū, Castellanus iugum ferre non recusauit, quippe qui iam norat quantum periculi supra caput esset, nisi cautioribus vteretur consilijs, in posterumque prouideret. Quibus peractis rebus, & Catharina puella viro coniuncta, Lācastrius mox cū Lusitano affinitatem iunxit, locata ei Philippa filia, quam ille tamen non prius sibi copulauit, quàm Vrbanus Romanus pontifex eum lege soluerit, qua innodatus esse dicebatur, quia, velut suprà scripsimus, Ioānes antè monachus fuerat, quàm regnū obtinu-

obtinuisset. Atque sic denique Ioannes dux Lancastri rebus in Hispania compositis, domum cũ Constantia vxore, atque exercitu, reuenit incolumis, post menses decem & tres, quàm eò concesserat. Peruenit in Castellam sub idem tempus, quo inter reges factũ est fœdus, Ludouicus Borbonienſis dux, cum bene magna armatorũ manu, quam Carolus Ioanni regi auxilio miserat. Hũc Castellanus post actas pro beneficio gratias, & partem stipendij militi datam, multis donauit præmijs, atque domum dimisit, acceptum perinde referens finem belli Franco, ac si eius solius opera, is factus reuera fuisset, vt ne apud amicum diceretur ingratus.

Interea Ioannes Britanniæ dux animaduertẽs Anglorum vires seditionibus passim inter principes factis, in dies singulos infirmiores fieri, propterea quòd id malum intestinum ac domesticum inclusum esset medullis animorum ipsorũ principum, & dolens suum principatum à Frãco partim possideri, partim vastari, tandem aliquando patriam eo detrimento liberandã constituit: itaq; amicitiæ Caroli se dedit, receptisq; oppidis amissis, in eius quoq; verba iurauit. Angli autẽ qui ei præsidio relicti fuerant, sine fraude dimissi, alij in patriam, alij in Aquitaniam se recipiunt. Renouauit ea res inter Anglum & Francum furorem: Robertus Canolus Aquitaniam prouinciam obtinebat, qui audita Britanni ducis defectione, con-

festim suos hostium fines vexare iussit. Miles si vspiam prædæ aliquid esse nouisset, eò concurrebat, leuiaq; quotidie prælia faciebat, cùm ita vsu venit, vt Angli qui in Lemouicibus erant, cùm excursiones crebrò in Aruernos facerent, circùuenti subitò à magna Francorum manu & præda exuti, & post tumultuosam pugnam, in fugã versi fuerint, aliquot captis, qui postea grandi auri põdere se redimere coacti sunt. Ii dolore incẽsi, quòd ita insidijs temerè excepti essent, cladem per hunc modum vindicandam excogitant: cum expeditis enim equitibus noctu Monferandum accedunt, & quia oppidum à præsidio vacuum esse sciebãt, nihil cunctati prope portas cõsistunt: hic oppidanum quendam casu eo noctis tempore domum redeuntem capiunt, quem ad vnam portarum accedere cogunt, admonentq;, vt custodes excitet, illisq; dicat, secum esse aliquot mercatores, eosq; cum oneratis iumentis ad nundinas venire, quæ illic breui futuræ erant, & propterea roget, vt ex itinere fessis aperiant portas, quò in diuersorium se recipere possint. Oppidanus non ignarus omnia libertate patriæ posteriora ducenda, & nulli mortalium quicquam ea antiquius esse debere, primùm negauit se tam nefaria mandata executurum, postea tamen cùm Angli cruciamenta, supplicia, mortem intentarent, vti doctus erat, custodes excitauit. Illi nihil tale suspicantes portam pãdunt, qua subitò occupata, Angli custodes obtruncant,

cant, oppidumq; ingressi diripiunt, tantum templis ab omni maleficio, & mulieribus à dedecore vacuis relictis: postero die multa abacta præda, captiuisq; abductis Chalucetum oppidum, vnde venerant, properè reuertuntur. Atq; ita Anglus inustam paulò antè per fraudem ignominiæ notã, fraude autoribus facta, deleuit. Erat per huiusce modi clades mutuò acceptas, vterq; rex diuturni belli cura & solicitudine magnopere affectus, ita vt solùm bellandi finem optaret. Qua de causa Carolus per nuntios egit, vt Ricardus miserit Lancastrium Lutetiam, siue, vt non nemo tradit, in Ambianos. Huc postquam conuenêre legati, inter se varias conditiones pacis conferêdo, in cõtentionem venire incipiebãt, cùm dux ita effatus est: Ecquid oportet nos de noua forma fœderis faciendi cogitare, cùm illa iampridem præscripta nobis fuerit à Ioanne & Edouardo patre meo regibus? Illud ergo fœdus summo vtriusq; populi consilio, consensuq; sancitum permaneat, sitq; eò contentus Carolus rex, atque ita tandem ab armis discedere licebit. Ad ea Franci oratores respõdêre, per suos reges non stetisse, quò minus id fœdus corroboratum foret, sed ab Edouardo principe contra iurisiurandi religionem fuisse violatum, & propterea Carolũ quintum, & sextum, de pace postea sæpissimè expertos nihil potuisse effi cere, nisi voluissent pactionem pacis talem facere, quæ seruitutis lex foret, & id Anglorum causa fa-

ctum, qui pacem dare, non admittere, & datã nun quam seruare vellent. Inter has disceptationes, cũ vtraq; pars non pacem, quam summè quærebat, sed eius conditiones repudiaret, induciæ tantùm trium annorum pactæ sunt. Fuit is annus salutis humanæ MCCCXCI, & cùm regnare cœpit Ricardus, XIIII. Quo anno multarum rerum agendarum causa, concilium habitũ est ad Vuestmonasterium: eo in concilio regi pariter atque principibus visum est è Republica sua Anglicana fore, si pars aliqua imperij Romani pontificis Oceano terminaretur, quòd multi quotidie vexarẽtur, ob causas, quas Romæ non facilè cognosci posse putabant: quapropter sancitum est, vt nulli mortalium deinceps liceret, pro quauis causa agere apud Romanum pontificem, vt quispiã in Anglia eius autoritate, impius religionisq; hostis publicè declararetur, hoc est, excommunicaretur, quemadmodum vulgò dicitur, néue exequi tale mandatũ, si quod ab illo haberet. Pœna verò ijs constituta est, qui legẽ violassent, vt amissis omnibus bonis, vitam perpetuò in carcere agerent. Deinde pecunia ad vsum belli imperata est.

Iam arma vbique depositа erant, cùm ecce tibi, ab Aquilone nouum erumpit fulmen: nã Scoti quibus quinquennio antè induciæ datæ, & vt Anglici annales tradunt, nondum finitæ erant, cupidi prædandi, contrà atque fas erat, in finitimos agros egrediũtur, ac subito accessu, vicis ædificijs

q̄,quę adire potuerant,incensis,hominum pecudumq̄ prædas agunt, & studio prædandi, vsque Dunelmum exeurrunt: hinc ciuium occursu, qui ex fuga agrestium de hostium aduentu cognoscēres se armauerant,repelluntur: verùm quia Angli qui sumptis repentè armis,obuiam ierant, pauca millia pasuum prosecuti sunt, quòd ipsi longè numero præstarent,non fugiunt, sed lentè & pedetēt im cum præda Nouumcastrum versus contendūt. Hæc vbi passim nūtiata sunt, Henricus Northumbrorum comes cum armatorum manu hostes à tergo secutus,non longè ab eo oppido inuadit: dimicatur vtrinq; fortiter, ac incerto euento, & cùm anceps cædes fuisset, aduersæ tamē rei fama in Anglos versa est,quòd nonnulla amisissent militaria signa. Paucis deinde interiectis diebus, est iterum inter Nouumburgū, & Nouumcastrū singulari prælio pugnatum,& ibi quoq; æquo ferè Marte certatum, multis vtrinq; interfectis. Ex Scotis ducibus Iacobus comes Douglassatiū graue vulnus accepit, quo non multò pòst ingrauescente,à vita discessit. Post hæc, exercitus vtrinq; reficiuntur, & ad nouam edendam pugnam prosē quisq; parat,hinc Scotis,illinc Anglis recētioribus auxilio suis veniētib. ita vt rursum omnib. copijs ad manus ventū sit: tātis nūquā aliàs cū copijs,tū animis dimicarūt,tātoq; irarū certamine res gesta est, vt à neutra parte emissa sint tela, sed gladijs & cōperint,& finierint pugnam,in qua demū Scōti

ſuperiores fuerunr. Captus eſt Henricus comes, totq; alij nobiles, vt illis ſua redemptio conſtiterit centum aureorum millibus. Cecidit Anglorum amplius tertia pars, Scotorum verò dimidio minus. Quieuerunt poſthac Scoti, cùm intercedere inducias inter Francum & Anglum cõperiſſent: nam, vti alibi diximus, in perpetua Francorum amicitia atq; gratia, ac tã belli quàm pacis cõmunitate ſunt, & Ricardus ſe per omnia ſegnem gereret, qui acceptam plagam in primis vlciſci debuiſſet: ſed iuuenis voluptatibus deditus, ac ſuorum æqualium colluſorum ſodalium ſocietate corruptus, haudquaquam libens bella obibat. Quid, quòd vt omnem bellandi materiam ab ſe verteret, ſuadentibus ſuis, qui ei ſeruiebant, ei lenocinabantur, donauit patruum ſuum ducem Lancaſtrium Aquitaniæ principatu? Eò ille continuò profectus eſt, vt in poſſeſsionem veniret: cæterũ Aquitani animo cernentes breui tempore futurum, vt Francis prædæ eſſent, niſi principem haberent, à quo ab iniuria defenderentur, non dubitanter ducis imperium abnuerunt, atq; venienti tantũ abfuit vt gratulati ſint, vt etiam denuntiarint, nolle ſe in eius venire poteſtatem: quo facto, legatos viros primarios ſuarum ciuitatum ad Ricardũ miſerunt, qui dicerent ſe regi parêre aſſuetos, nõ poſſe ab officio diſcedere. Excuſatio Aquitanorum à rege accepta eſt, ac ita legati optati compotes domum remittuntur. Dux autem vt vir prudens,

Rex Angliæ ſegnis in bellando

æquo

æquo animo repulsam tulit, qui nihil ea re motus, in Angliam paucis pòst mẽsibus reuertit. Attulit eius aduentus in Aquitaniam, suspitionem Francis, etsi inducię adhuc non exiuerant, adeò, vt nihil propius factum fuerit, quàm vt tumultus concitaretur ab ijs, qui in præsidio erant. Verùm vbi constitit nihil hostile à duce tentari, facilè est temperatum armis.

Induciæ cũ Gallis prorogãtur.

Finis tertij anni iam propè obrepserat, ab eo, quo induciæ factæ fuerant, cùm Carolus rex spe pacis coagmentandæ, legatos Bononiam, Ricardus suos Caletum misit. Legati summa vsi diligẽtia & studio, ad extremum postquam nulla negotij pacis conclusio esse potuit, inducias in quatuor annos prorogarũt. Est res mira tam dictu, quàm creditu, vt pax toties vtrinque petita & cupita, nũquam conuenire potuerit, cùm præsertim vtriq; populo commoda æquè vt per opportuna videretur. Equidem Franci facilè animaduertebant, bellum neutiquam in rẽ suam fore, quòd Carolus rex mentis errore affectus, iam tum rebus agendis vacare minus paratus erat. Anglis verò nec spes magna victoriæ erat, quòd domi ex seditionibus laboraretur, & Ricardus quanquam diues operis, tamen expers laboris non inuitus bello otium sæpe præuerteret. At eiusmodi tamẽ rationes vincere non poterãt obstinatos animos, quò tandem aliquando pace facta, ab armis cessarent, cùm alter nihil de possessione, & alter nihil de iu-

pax constans inter Gal. & An. constitui negat.

re

re proprietatis dimittere vellet. Id temporis vita excessit Robertus rex Scotiæ, cui Ioannes filius in regnum successit. Placuit optimatibus huic nomen patris imponere, quod Ioannes parum esset nomen regibus felix, omen à Ioanne Francorum rege accipientibus, qui inauspicatò cum Anglis pugnasset. Franci interim per inducias nacti otium, ac simul Genuensium precibus defatigati, bellum in Afros, qui omnem oram, insulasque Italiæ latrocinijs infestas reddebant, suscipiunt. Ricardus quoque rogatus auxilium, mittit Henricum comitem Derbiensem cum electa Anglicæ pubis manu, ad id bellum faciendum. Igitur Franci Anglique viribus & animis consociatis, in Africam traijciunt, qui vbi littus attigere, eatenus à barbaris descẽsione prohibiti sunt, quo ad Anglorum sagittariorum virtute factum est, vt aditus patêret: in terram egressi rectà Tunetã vrbem regiam petunt, ac obsident. Barbari timore affecti de pace ad eos legatos mittunt, quam nostris dare placuit, vt soluta certa pecuniæ summa, ab omni deinceps Italiæ Galliæque ora manus abstinerent. Ita peractis rebus, post paucos mẽses, quàm eò itum erat, domum repedatũ est.

Eisdem temporibus rex Ricardus bellum sumere repentè cogitur: cùm enim nuntiaretur Hybernos Syluestres excursiones in agros facere, atque omnem prouinciam populari, iudicauit in insulam cum exercitu traijciendum: itaque dato

imperio

imperio regni administrandi duci Eboracensi, nō multò post vnà cum Lancastrio, & Gloucestrensi ducibus, Bristollium profectus, nauem conscendit, sequundoque vento vsus in Hyberniā transmisit. Quò vbi peruenit, cùm intelligeret prædatores raros per agros vagari, ac nullo certo loco se tenere, equites quoquouersū dimisit, qui palantes hostes inuaderēt. Ipse verò cū peditatu subsecutus obseruabat, si vspiam liceret cum aliqua collecta prædonum manu congredi. Hyberni vbi se vndique armis peti conspiciunt, pars incipit dare se in pedes, pars stare incerta, vtrum progredi, an regredi tutius foret: inter cunctationem, permulti imprudentes passim opprimuntur, cædes tamen modica edita est, quoniam superueniente nocte, in suas syluas se facilè incolumes receperunt. Aliquot Angli equites in persequendo hoste, dum incautè feruntur, iaculis cōficiuntur à fugientibus, quibus adijciendis illi plurimum valent. In ijs Edmundum Mortimerium comitē Merchiæ fuisse opinor, quem, vt suprà ostēdi, Ricardus sibi hæredem fecerat, quem omnino aut tunc, aut prius posteriusve ab Hybernis interemptum fuisse cōstat. Cæterum tantus terror Hybernos inuasit, vt quatuor reguli vltrò Dublinum venerint, vbi Ricardus erat, seque eius fidei commiserint, quos tantū abfuit, vt ille pro commisso delicto pœna afficiendos statuerit, vt etiam equestri ordine donauerit, reliquos verò quos sontes comperit, partim

† humanitas maxima erga Hibernos.

tim ſupplicio affecit, partim hoſtes iudicauit, eorumque bona publicauit: & vt ne Sylueſtres poſt hac loca inſulæ culta populatum exirẽt, præſidia opportuna poſuit, quæ eos tranſitu prohiberent. Pacata per hunc modum inſula, cùm Ricardus eodem tempore ex literis Eboracẽſis intellexiſſet Annam vxorem eſſe mortuam, citius quàm decreuerat in Angliam reuerſus eſt. Qui fuit annus ſalutis humanæ MCCCXCIIII.

Regine mors 1394.

Regi autem vt in Angliam acceſsit, cùm nullos ex Anna ſuſcepiſſet liberos, nihil fuit prius, quàm vt de nouo cogitaret connubio: & quia nullus erat in regno, cum quo placeret genus & ſanguinem miſcere, legatos protinus miſit ad Carolum regem, qui Iſabellam eius filiam octauum agentem annum ſibi vxorem peterent. Audita eſt benignè legatio, ac poſteaquam de modo iungendæ affinitatis aliquandiu tractatum eſt, puella Ricardo deſpondetur. Secundum hæc, miſsis vltrò citroque legatis, de pace inter reges continenter agitatur, quæ ad vltimum nullo pacto fieri potuit, ſed tantum induciæ in triginta annos pactæ ſunt. Atque ita fœdus totidem annos duraturum factum eſt, ſed quibus conditionibus, nullus, quem ſciam, ſcriptor ponit, adeò negligenter ea tempeſtate res geſtæ literis mandatæ ſunt. Fuit hic annus cùm vtrinque induciæ datæ ſunt, MCCCXCVI, & cùm regnare cœpit Ricardus, XIX. His actis, Ricardus Caletum proficiſcitur, ibique

Legatio ad nouam nuptam

Induciæ 30 annorum Addo: folio 1097

Scriptorum negligentia 1396

ad

ad accipiendam quam honorificentissimè vxorẽ, omnia quæ vsui necessaria sunt, quam liberalissimè parat. Interea Carolus rex cum puella Arderam venit, quò Ricardus se postridie cõtulit. Hic reges mutuis amplexibus congrediuntur, blãdisque appellationibus paria inter se paribus respõdentes, multa facta congratulatione, alter alterũ certatim honore, dignitate, gratia tractat: Ricardus enim Carolum patrem, Carolus Ricardum filium appellat. Deinde Carolus epulum dat opiparum, preciosissimisque donat Anglos muneribus, facit & idẽ Ricardus erga Francos. Post hæc, factis sponsalibus, puella Isabella etsi nondum matura viro traditur Ricardo, quam ille secum Caletum primò, deinde in Angliam magna cum põpa ducit. Quòd si cæteri omnes ex ea affinitate aliquid lætitiæ cœperunt, non item Thomas dux Glocestriæ, is enim grauiore erat in Gallicum nomen odio, & quamuis affinitas intercederet, attamen nullum fœdus cum Franco ratum religio sumq; fore putabat: sed maior inuidiæ cumulus ex eo accedebat, quòd Francus retineret principatus & loca celebriora aliquot in Gallia, quę Anglicæ ditionis fuissent, & toties repetita no restituerentur. Et quia Ricardus talia detrimenta minimè sarcienda curabat, non poterat se cõtinere, quin eum ignauiæ passim accusaret, clamaretq;, hostibus qui toties datam fidem fregissent, non esse fidem seruandam. Quibus vocibus cũ nihil

rex moueretur, dux vt ei aliquod exhiberet negotium, quo locū daret voluptatibus, & ab otio ad arma auocaretur, egit sic cū Gulielmo Moro qui in eum annum factus erat prætor, ac cū ciuitatis senatu, vt ciues Londinenses regē adiuerint, rogarintq; vt iā pacatis rebus, & cū Franco multorum annorum renouatis inducijs, vellet suos ciues leuare tributo, quod belli causa impositum, & nondum exactum esset. Ad rogatum populi, ita dux Lancastrius respondit, vt ille eius responso contentus ab incœpto negotio destiterit, tributumque suo tempore pependerit.

Per eos dies venit in Angliam Guido comes diui Pauli missus à Carolo, vt officij ac amoris gratia, eius verbis Isabellam filiam & Ricardum salutaret. Rex multa conferendo aperit comiti, quemadmodū dux Gloceſtriæ summa ope nitatur, vt bellum Carolo inferatur, & quia id ex animi sententia obtinere nondū potuerat, populū ad seditionē solicitet, quò domi bellū ardeat, quod foris gerendum summè concupiuerat. Itē narrat eundem ducem iniussu suo, bene multos ex suis domesticis & amicis, affecisse supplicio, ac denique sibijpsi exitium machinari. Hæc vbi comes accepit, subitò respondit, non esse diutius tantum iniuriarum patiendum, sed continuò vindicandū, simulq; præcauēdum malum, quod omnino futurum esset, nisi maturè obuiam iretur. His comitis verbis Ricardus permotus, ex illo tempore statuit

tuit ducem & Ricardum Harundellium comitẽ, vt duos seditionis autores, ac eorum clientes modis omnibus è medio tollendos: sic, vt quod destinarat animo, quamcitissimè perficeret, cœpit diligentius facta dictaq; ducis notare, & quoniã qui suspicantur, ita vsu venit, vt peiora semper conijciant, quàm videant, idcirco nihil non in malam capiebat partem, ita vt de ipso duce identidem cũ eius fratribus Lancastrio & Eboracensi quereretur, quòd ille contra se veniret, sibiq; rebus in omnibus aduersator esset, ad interitum suum, ad perniciem suorum domesticorum, ad disperditionẽ regni. Duces autem vt ab omni suspitione principis animũ liberarent, ad ea respondebant, se haud clàm esse, Glocestrensem fratrem vt interdũ imprudentem plura sæpenumero effundere, quàm vt efficere posset, vellétve, & ea tamen ex fidelitate proficisci, quòd ille in primis doleret regni fines angustiores fieri, ac propterea bono esset animo, quandoquidem nullum caperet detrimentũ, nullumq; ei crearetur periculum, quandiu sana non sperneret consilia. Hæc animum regis ad tempus mirificè confirmarunt. Glocestrensis interea non cessabat omnia tentare, quibus inducias frãgeret, adeò bello studebat: quod cũ minimè procederet vsq; eò furere cepit, vt iactarit se coniecturũ Ricardũ tanquã hominẽ imbellem, minimeq; qui imperet idoneum, in aliquam arcem, vbi sine Reipublicæ iactura, pro suo iure otium traheret. Isti

sermones

sermones vbi in vulgus emanarunt (emanarunt autem subitò per eos, qui duci inuidebant) fratres eum acriter castigarunt, id quod ille paruipendit. Ea de causa, duces qui videbant nō esse quod amplius fratrem monerent, & se propter eius insolētiam, iam omnibus suspectos esse, prospicientes fore, vt ille in dies criminosior esset, si ipsi Rēpublicam diutius gubernarent, existimarunt per aliquot menses sibi aula cedendum, quò Gloceſtrēsis minus fraterna autoritate fultus mitius se gereret: itaque Lancastrius in principatum suum, Eboracensis Eboracum se contulit. Cæterum secus euenit, atque illi cogitarant: secessus enim fratrum, Gloceſtrensi exitio fuit: nam vbi duces procul à regia fuerunt, non defuēre contra Gloceſtrēsem accusatores, qui regem incenderent, ad eum necandum, quíve hortarentur, ad vlciscendā mortē suorum consiliariorum: ita demum iuuenē ad flagitium faciendum incitarunt, vt ille statuerit, non vltrà timoris ferre moras. Post ducum discessum, secesserat quoque Gloceſtrensis in Essexiam ad villam suam, quam iuxta celebrem pagum habebat, quem Chelmisfordiam dicunt, illicq; se tenebat. Rex interim cum Thoma Mombraio equitum magistro, qui cum ipso in summa erat gratia, consilium opprimendi ducis capit, compositoq; dolo, ambo venatum eunt: Thomas in medio itinere se in syluam abdit, rex verò venando, ad ducem cum paucis venit, ibiq; sumpto cibo, negotium

tium simulat, quamobrem sibi Londinum ad tutum redeundum docet, eumque rogat, vt festinã di causã, paucis contentus comitibus secum Londinum eat, ac reliquos suos ministros post se eò venire iubeat. Dux nihil tale quod ei mox accidit suspicatus, cum Ricardo iter facere incipit: pergũt simul colloquentes vsque eò, dum loco insidiarũ appropinquant: inde rege de industria præcedente, dux insidijs excipitur, inclamans alta voce, atq; regis opem implorans. Rex nihil eo clamore motus, perinde quasi non audisset, iter cõtinuat: Gloucestrensis verò à Mombraio ad Thamesim trahitur, ibique in nauem ad id antè paratam imponitur, atque Caletum perducitur, vbi loci pessimo post hominum memoriam exemplo, postridie illius diei strangulatus est. Hic exitus fuit ferocissimi ducis, viri præcipitis ingenij: corpus postea funerali pompa in Angliam deportatũ sepulchro infertur, quod ipse sibi in sua villa posuerat. Ricardus vbi Londinum peruenit, duos Ricardos Harundellij, cum Thoma eius filio, & Varuici comites, item Ioannem Cobanum, & alterum Ioannem Chenium equites, à suis satellitibus arripi, & in custodiam tradi iubet. Quo facto, conuentum ad Vuestmonasterium indicit, vt in eo sibi populi fauorem conciliet, ad cætera quæ destinauerat peragenda. Fuit is annus salutis humanæ MCCCXCVII, & cùm Ricardus regnare cœperat, XX. 1397.

Duces Lãcastrius & Eboracensis cognita nece

R. fratris,

fratris, dolere, ac sibi valde timere cœperunt: nam cùm secum reputarent regem contaminatorum consilijs adactum non abhorruisse à tanto facinore, non iniuria arbitrabantur eum alia atque alia peiora in dies ausurum: itaq; confestim exercitũ parãt, ac armis stipati Londinum proficiscuntur, quos Ricardus Vuittyngtonus vrbis prætor & senatores receperunt libentissimis animis, vtpote qui pari mœrore ob Gloceſtrensis necem angebantur, eam indignam querentes: quapropter regi maiorem in modum irati, contra eius voluntatem atque mandatum, ducibus venientibus portas aperuerunt. Hîc de rebus agendis inter se consultant: diuersa consilia afferebantur, quibusdam placebat, Gloceſtrensis mortẽ persequi, alij Mombraium, & Ioannem Holandium comitẽ Huntyngtonæ, nonnulloſque alios vt malorum omnium autores petendos censebant, qui regis animum iam inde ab ineunte eius ætate, vitijs & malis artibus inquinassent. Sed duces ad extremum vbi aliquantulum dolor mitigatus est, pro tempore angoris aculeos occultare, & si princeps melius vitam instituerit, etiam iniuriarum obliuisci decreuerunt. Rex interim prope Londinum, ad quatuor millia passuum, in Helthamo villa se tenebat magno armatorum numero septus, munitus, obuallatus, cùm interea currebant vltrò citroque optimates quamplurimi, qui regem & duces inuicem in gratiam reconciliandos magnopere curabant.

curabant. Diluebat rex crimen cædis multis rationibus, quòd Gloceſtrenſis inducias quas ipſe cũ Frãco pepigiſſet, violare ſe inuito tentaſſet, quòd populum ad ſeditionem ſolicitaſſet, quòd deniq; ſuæ vitæ inſidiatus fuiſſet. Contrà duces fratrem immerito ſuo morti deditum, quòd ab eo nihil foret tentatum, factumve, quamobrem tali pœna afficiendus eſſet, indubitanter aſſerebant. Inter has diſceptationes, cùm rex ad vltimum fidem daret, ſe in poſterum tempus nihil acturum, niſi ex ducum conſilij ſententia, illi cum eo in gratiã redierunt. Sed Ricardus iam omnia per imperiũ ſibi facere licere ratus, tantũ abfuit, vt promiſsis ſteterit, vt etiã multò inſolentius ſe deinde geſſerit: quippe cùm ad diem principes conueniſſent, primùm omnium in eo conuentu ducũ vulnera refricare cœpit, coràm exponens aliquot conſpiraſſe in ſe, & eius flagitij caput fuiſſe Gloceſtrenſem, ac propterea vim parantem vi coërcitũ eſſe, & meritò primum pœnas dediſſe, reliquos verò in vinculis haberi, vt communi omnium iudicio condemnarentur. His dictis, eos produci iuſsit, qui quæſtione eius arbitratu acerbè habita, de maieſtate damnantur, eorumque bona publicantur. Verùm de Ricardo Harũdellio tantũ ſumpto ſupplicio, & altero Ricardo Varuicenſe in exiliũ acto, alij in cuſtodiã in perpetuum dantur. Ferunt etiam Thomam Cantuarienſem exilio mulctatum, quod aliqui negant. Secundùm hæc, regni

ſtatu pro tempore conſtituto, in quo vt aliquid populi compendium eſſe videretur, captandæ regi beneuolentiæ cauſa, nonnulli augentur honore: nam ex comitibus, Henricus Herefordiæ, Edouardus Abermaliæ, Thomas Surræ, Ioannes Exceſtriæ, & alter Thomas Northſolchiæ duces fiũt: comites verò Hugo Spenſerius Gloceſtriæ, Rodulphus Neuyllus Vueſtmerlandiæ, Thomas Percius Vigorniæ, Gulielmus Scruppus Vuylshyriæ, & Ioannes Montacutus Sarisberiæ, at Marchio Dorceſtriæ, Ioannes Sommerſeti comes creatur.

Rex dimiſſo conuentu, & rebus ex animi ſententia compoſitis, non modò quicquam conſultius agere, vel ducum patruorum ſuorum conſilijs inhærere non cœpit, ſed ex ſequundis rebus animum ſumens, ferocius omnia voluntate, omnia imperio, omnia immanitate metiebatur, quã ſolitus erat, qui generatim omnibus cruciatus & mortes minitabatur, niſi dicto parêrent, & demũ quò magis ſuo vtebatur imperio, hoc plus violẽtiæ præ ſe ferebat, ita vt principes iamiam ab eo tanquam inſaniente cauerent, ſibiq; timerent, quem ſimul oderant. Quocirca erant quampluri mi, qui hæc mala deplorarent, & apud eos præſertim, quorum conſilijs ſciebant regẽ deprauari, & ob id illos in eius intimis eſſe, vt vel illi à male cõſulendo deſiſterent, vel princeps male audiendo ad bonos mores ſe reuocaret. Sed neutrum ſecutum eſt, namque aliquanto pòſt Hẽricus dux Herefordiæ

refordiæ casu sermones conferendo cum Thoma Mombraio duce Northfolchiæ, multa dolenter potius quàm libenter questus est, quòd Ricardus principes suos negligeret, nullo numero haberet, & quantum in eo esset, perdẽdos curaret, cùm alijs exilium, alijs mortes minaretur, ac non ei aliquoties veniret in mentem quanto esset sibi dedecori, & Reipublicæ damno, pati per suam inertiã regni fines angustiores fieri, ac cuncta domi iuxtà atq; militiæ labefactari: & demum dux haud dissimulanter addidit, cùm ea ante omnium oculos versarentur, eum maximè omnium debere regẽ admonere, à quo solitus esset facilè audiri. Hæc Mombraius vbi accepit, non boni consulit, sed ratus se prædam facturum, per quam apud principem, in maiore se poneret gratia, tacitus in præsentia seruat: verùm paucis pòst diebus forsàn timẽs ne sibi fraudi esset, si fileret, nactus tempus idoneum gaudens, vt delatores esse solent, quando habẽt quod in aures principis instillare possint, quæ & quomodo audierat, ad regem defert, & vt reddat quod nuntiaturus erat, grauius delictũ, multa affingit. Ea res vehemẽter incẽdit Ricardi animũ ad iracundiam, sed ira post paululum deferuescẽte placuit rem considerate cognoscere: itaque vocatis ad se duce Lancastrio & Henrico, Mõbraiũ proferre coràm, quæ sibi antè indicasset, de ipso Henrico iubet. Mõbraius præsenti animo verba in regem dicta recitat. Ista vbi Henricus audiuit,

siue subitæ rei casu territus, siue ira percitus, aliquantisper tacitus regem aspexit, deinde collecto animo, ac dimisso honoris gratia vultu, postulat à rege, ne quid de se facilè credat: & his dictis, conuersus in delatorem, constanter quæ ei dixerat, fatetur, docetq; eius rei rationem, at falso obiecta pernegat, aitq; se insontem esse, & id crimẽ armis, si modò rex permittat, in caput autoris relaturũ. Contrà Mombraius pertinaciter obstinatoq; animo delata ab se asseuerat verissima esse. Ad vltimum inter eiusmodi altercationes cõstitutus est dies, quo sui purgandi causa, alter cum altero singulari certamine dimicaret. Cæterum cùm id regio consilio pro verbis tantum, si qua facta fuissent, permittendum non probaretur, rex vetuit eos in certamen descendere: & quia ab vtro culpa abesset, non constabat, vt neuter ea liberaretur, vtrunque exilio affecit. Sed mitius cum Henrico agitur: nam decennium prius, dein sexenniũ tantum exulare decretum est, Mombraium verò diutius, ac longè gentium. Itaq; Henricus in Gallias profectus est, quẽ Carolus cognita exilij causa, quam nullius momenti esse iudicabat, bene accepit. Mombraius in Italiam ablegatus Venetias se cõtulit, vbi angore animi, vitam breui pòst amisit. Atqui Ricardus permolestè tulit Mombraij fatum, qui animo iam destinarat eum vt hominẽ sibi multò charissimum ab exilio reuocare, quẽ propémodum inuitus damnari permiserat. Sed ita

ita fraus autoris fuit. Henrico verò ea pœna bono fuit, quippe qui non odio priuato, sed amore patriæ, mortiam principis coarguerat. Is natura longè humanissimus, ita omnibus charus erat, vt eum in exilium eũtem, perinde ac vnicum patriæ patrem, & iam vita priuatum, vniuersus populus fleret: in Gallia itidem tam cum Carolo rege, quàm cùm optimatibus in summa esset gratia, ita vt dux Barri ei cœlibi filiam desponderit: priorem enim vxorem paulò antè amiserat, quàm in exilium eijceretur. Veruntamen id matrimonium statim refrixit, impediente Ricardo, qui cũ animaduerteret populum Anglicum miro teneri desiderio reditus Henrici ducis in patriam, cogitauit nequaquam in rem suam fore, si ipse Henricus affinitatem cum duce Barri viro magnæ autoritatis cõiungeret, quam propterea, vt diximus, impediendam curauit. Fuit is annus cùm hæc gesta sunt, humanæ salutis MCCCXCVIII, & cũ Ricardus regnare cœpit, XXI, nobilis morte Ioannis ducis Lancastri, cuius corpus Londini in æde diui Pauli, ad læuam prope princeps altare sepultum est. Contrà est sacellum ab ipso positum, vbi duo sacerdotes quotidie pro eius ac totius Lancastriæ familiæ animis orant. Idem fit Leceſtriæ à collegio sacerdotum, quod ille ibidem collocauit, deditq; fundos ad cõuictũ tũ sacerdotũ, tũ multo tũ pauperũ, qui ætate confecti eo loci sustẽtantur.

At ducis mors Ricardi vitam breuiorẽ fecit:

nam ille in eius fortunas inuasit, Henricum filiũ hæreditate fraudauit, nudauit, spoliauit, suis de alienis bonis dona dedit. Id factum generatim cunctis optimatibus longè importunissimũ visum est, quòd Hericus ducis filius nullo suo merito patria extorris, paterna hæreditate ptiuaretur, qui iam tum de Ricardo male cogitare, male de eius exitu augurari cœperunt. Sed Edmundo Eboracensium duci ea res cum primis bilem cõmouit, quòd rex omnia iã iura peruerteret, quòd antea parricidio, & postea rapinis se obstrinxisset. Is enim hactenus tentauit, quid patientia proficere posset, qui fratris necem, qui nepotis exilium, qui sexcentas iniurias regis adolescentiæ & errori iuuenili assignarat, tribuerat, concesserat, sed nihil cùm proficeret, atq; animo cerneret, ex eo breui futurum, vt ingẽs Reipublicę labes fieret, quòd ipse Ricardus per se parum ingenio valeret, & officij monitorem neminem hominem probũ pateretur, prudentis esse putauit in tempore locum tutum petere, ac in castris relinquere tam deuium imperatorem, qui suo, quemadmodũ dicitur, gladio seipsum iugulare tandẽ aliquando vellet. Tali capto cõsilio, cũ Edouardo filio Abermaliæ duce, domum abijt, illudq; deinceps solatij habuit, vt se autore, nihil de Republica decretum sit, qui tantũ precabatur, vt Deus omen auerteret, in quod Ricardum pedetentim incurrere prospiciebat.

Interea rumor erat Hybernos Syluestres omnem

nem insulam Hyberniam latrocinijs atque incursionibus vexare, ac bonam partem regij præsidij quod ibi erat occidisse, aut fugasse. Qua re cognita, Ricardus ineunte vere, cum nō vtique mediocri exercitu, Bristollium primùm, transiens deinde Oceanum, Hyberniam petijt, rebellemq; Hybernum domare instituit. De hoc belli exitu alij aliter sentiunt, qui tradunt Ricardum non traiecisse in Hyberniam, sed Bristollij cōstitisse domesticis territum factionibus, quippe qui in itinere factus est certior Henricum Percium comitem Northumbriæ, ac bene multos alios principes cū eo alieno esse animo in se, neq; velle sequi in Hyberniam, & ea de causa, noluisse tam longè gentiū abesse, sed eo loci mansisse, & inde per nuntios comitem ad se arcessiuisse, illumq; qui timebat irā principis, & ob illud ipsum cū Roberto rege Scotiæ secretam iunxerat amicitiam, vt in Scotiam, si ita res postularet, receptum haberet, respondisse se in præsentia non posse commodè ex principatu suo discedere, nihilq; in eo Hybernico bello esse, quod se vnum ex tam longinquo loco euocaret, cùm ipse armatorum copiam haberet. Rex contrà quàm sperabat accepto responso, sanè comitem ad se venturum omnino putarat, non mediocriter angi cœpit, nimirum vbi vidit homines claros, qui summa erant apud populum autoritate, contra incœptum suum venire, timuit excedere de regno: & quanquam grauatissimè bello Hybernico

bernico haſce rixas præuertebat, attamen præ-
ferendum exiſtimauit coërcere ſuorum furorem,
vt domeſticis diſſenſionibus liberaretur: ita omiſ
ſo bello, Henricum Percium cum eius aſſeclis ho
ſtem patriæ iudicat, eorumq; bona publicat, vt
metu pœnæ, alios ab officio nō diſcedere doceat.

Cæterum dum Ricardus Briſtollij moratur,
ſiue, vt alijs placet, quibus minimè aſſentiendum
cenſeo, Hybernos domat, complures principes
qui præſentem ſtatum regni continenter deplora
bant, per literas Henricum ducem Hereforden-
ſem, quem poſt mortem patris, ducem Lancaſtri
appellabant, ſolicitant, vt quamprimùm in Angli-
am redeat, eiq; pollicentur ſe Reipublicæ conſulē
di cauſa, paratos eſſe eius dignitati ſeruire, ac om-
ne ſuum ſtudium, conſilium, officium, laborem,
operam, curam ad ipſius amplitudinem conferre,
opesq; impendere, ſi Ricardo electo homine mi-
nimè rebus gerendis apto, ipſe regnum obtinere
velit: atque ſimul aliquanto pòſt Thomam Can-
tuarienſem archiepiſcopum veſtitu mutato, per-
ſonaq; alia ſuſcepta, ad eum mittunt, qui nomine
Anglici populi, cum eodem ſtatuat, prout ex fide,
fama, req; ipſius populi videbitur. Ille homo ma-
gnæ prudentiæ diligentiæq;, ducem in eam ſpem
potiundi regni adduxit, vt confeſtim facultate, ſpe
cie viſendi Ioannis ducis amici & neceſſarij ſui à
Carolo habita, in Britanniam profectus ſit, & in-
de magna Britannorum manu comitatus acceſ-
ſerit

ferit ad læua insulæ littora, in Portimuthum portum, iamq; decimum hîc diem consumebat, cùm amicorum concursus ad eum factus est: exin duce Cantuariensi, Londinum contendit, quem ciues summa omnium voluntate, vrbe recipiunt, adeò vt nihil exoptatius eius aduentu fuerit. Sed quæ alij scriptores de eius aduentu proponunt, prosequamur. Dux Henricus vbi principum erga se studium cognouit, vnà cum Thoma Cantuariensi archiepiscopo, & Thoma comite Harundellio Ricardi comitis filio, qui paulò antè è custodia ad eum aufugerat, in agrum Eboracensem traiecit, quò vbi peruenit, sine mora, tam de nobilitate, quàm de plebe homines, vt est mortalium natura nouitatis auida, ad eum confluunt, regemq; suum salutant, maledicta atque probra passim in Ricardum regem vt imprudentem, inertē, nullo q; imperio dignum dicunt, iactant, congerunt. Posteaquam magna hominū multitudo in vnū conuenit, atque de pellendo Ricardo consilium ceperunt, arma momento temporis capiunt, & alij ad alia loca opportuna discedunt, vt initiū belli contra eos vbique faciant, qui Ricardum iuuandum curarent. Hæc interea in Hyberniam nuntiantur, quæ vbi rex accepit, pacatis iā rebus Hybernicis, properè in Angliam redijt, periculo obuiam iturus, atque in arcem munitissimam, quā Flyntum dicūt, se recepit. Est arx ista posita in ora maritima, ad fines Vualliæ, prope Cestriam oppi-

dum,

dum,ad decem millia passuum. Hic Ricardus vbi comperit populum ad Henricum deficere, diu in incerto habuit, quidnam consilij caperet: in vna enim parte, videbat ius pugnandi iustum, spem non exiguam in fide Vuallorum sitam, conscientiam, vt ipse prædicabat, de nulla culpa: at in altera, maiores inimicorum vires, defectionem suorum, ac demum omnia pro se incerta. His rebus magis territus, quàm illis confirmatus, necessariò decreuit, vsque eò ad id loci consistere, dum tutiora omnia prospiceret, qui iam tum senserat, norat se inductum, relictum, proiectũ ab illis, per quos sibi resipiscere per tempus non licuit, cùm id demum facere serò foret. Ea tempestate vnum hoc profectò exemplum editum est, quod illis qui alijs præsunt, documento in perpetuum esse potest, vt Henricus ad regnum vocaretur, ac tãta haberet hominũ studia, qui de ipso regno adipiscendo forsitan ante hac ne quidem somniarat, & Ricardus subitò à suis desereretur, qui si quid peccatum erat, iuuenili potius errore, quàm animi sæuitia id fecerat: adeò semper mortales futura meliora putantes, præsentia minus probãt. Dux vbi cognouit de aduentu Ricardi ad Flyntum, vel, vt atqueadeo dicam, fletũ, quòd eo loci infelix princeps fleuit vberrimè, ac de summo demigrauit statu, magno confestim conflato exercitu, ne occasio temporis aduersarios opprimendi omittatur, se Londino commouet, siue, vt alijs placet, ex

Ebora-

Eboracensi agro contendit, atque Bristolliũ proficiscitur, ibi Gulielmum Scruppum regis quæstorem, Ioannem Bussheum, & Henricum Greneum subitò deprehensos securi percuti iubet: inde Cestriam versus iter suum confert, quẽ vbi Thomas Percius frater comitis Northumbriæ præfectus regiæ domus aduentare sensit, quia iam antea in Ricardum male animatus esset, quòd fratrẽ hostem iudicasset, in aula regia bacillũ quod more maiorum gestabat (nam baculum domesti cæ præfecturæ insigne est) præsente tota familia frangit, atque rectà ad ducem transit. Quo facto, reliqui ferè omnes ministri alij aliò repentè dilabuntur. Accedit interim Henricus, ac nullo negotio Ricardum ab omni suorum comitatu nudũ capit, captumq; Londinum ducit, atq; in turrim conijcit.

Dux confecto ex sententia negotio, primum omnium principum conuentum agendũ statuit, vt eo in conuentu mox cætera expediantur. Interea Ricardum luctu afflictum, fractũ, confectũ, nonnulli ministri qui ad eum aditum habebant, erigunt, sustentant, consolantur, ac postremò hortantur, vt nunc suæ saluti vigilanter prospiciat, illudque cum primis præstaret, se cogitare aiunt, vt pro temporis conditione, non inuitus patiatur se omni dignitate pariter deijci, ac opibus ex aduersariorum voluntate euerti, quò fine eius cæde, Hericus dux regnũ obtineat, cùm iam diluxisset,

patuisset,

patuisset, apparuisset illum aliud nihil affectare, vt per hunc modum, vitæ ad extremū prudenter consulat, seque ad bonā spem, quæ homini viuo semper comes est, reseruet. Bellum mehercle pro necessitate consilium, sed nullius momenti, vt rei postea exitus ostendit. Quàm illud sanè vtilius fuisset, si, dum licuit, Ricardus qui se regem, hoc est, custodem populi profitebatur, cogitasset se in primis sui capitis custodem esse oportere, qui ab ōnibus desertus, quos ipse vt malus custos antea deseruerat, facilè in potestatē inimicorum venit. Atqui non fuit difficile homini longè ærūnosissimo miserrimoque, cui iam ferè omnia desperata erant, persuadere, vt se imperio abdicaret: itaque nihil se facturum negat, atque per custodes quā primùm colloquium petit, &, si fieri posit, cum duce ab alijs semoto velle se quædam cōmunicare significat, quæ ex eius vsu quāmaximè forent. Custodes ducem de re certiorem faciunt, qui cōfestim ad eum venit. Hîc Ricardus multa cōferre cœpit, sed ante omnia, se optimè scire nimis vera esse, quæ de se ad patres delata essent, hoc est, male gubernasse regnum, quapropter auere se ea cura liberari: at eum pro salute demum orauit, atque obsecrauit, vt sui misereretur, beneficia in eum ab se collata commemorando. Dux ad ea respondet, vt bono animo sit, saluumq; fore pollicetur, si modò se abdicauerit imperio: exin cum patribus congressus, narrat quæ Ricardus dixisset: sed

in

in rebus tantis agendis, ducis Eboracensis patrocinio potissimè vtitur, qui per eos dies, audiens omnia turbari, Londinū venerat. Placuit cunctis, vt Ricardus spontè faceret, quod cupidissimè petebant, vt ne per vim regno expoliatus videretur. Itaque non multò post cōuocato in turrim principum concilio, Ricardus regio ornatus vestitu, corona redimitus, ac sceptrum gerens, sic fermè coràm verba fecisse fertur: Ego Ricardus rex Angliæ, dux Aquitaniæ, ac dominus Hyberniæ, fateor patres me per istos duos & viginti annos, quibus hactenus regnum obtinui, partim malorum consilijs deprauatū, partim iuuenili errore actum, voluptatumque illecebris à primo captum non fecisse, vt debueram, omnia è Republica, ex qua re meritò plus doloris, quam quisquam vestrûm, vti mea opinio fert, accipio, qui ad id deueni, vt misero mihi neque vllus amplius misericordiæ locus relinquatur, nec concedatur delicta quæ adolescens cùm errare cum excusatione potui, commiseram, corrigere, in ætate præsertim hac maturiore, quæ haud dubiè cuncta in melius mutasset. Etenim quotusquisque inuenitur tanta virtute iuuenis, & ita moratus, qui eius ætatis calore agitatus non peccet, & cùm grauior annis fuerit, non emendauerit tandē aliquando errata? Cæterum postquam id mihi nō datur, vt ex meo casu regnum deinceps subleuetur, nullumque amplius damnum faciat, & vobis simul per me liceat

Henri-

Henricum ducem consanguineum meum virtũ imperio dignum regẽ facere, iam nunc ipse vltrò omni dignitate me abdico, regnique possessione ac iure cedo. His flebili voce tristiq; vultu dictis, sceptrum atque coronam suis manibus Henrico tradidit, nominatim cunctos rogitans, vt sibi dein ceps priuatam liceret viuere vitam, cuius ducedine ductus princeps, ne ad supplicium progredi necesse haberet, cuncta quæ habebat, dedit tanquam pignora iniuriæ, qua tamen vita non multò post inimicorum perfidia priuatus est: nanque regia exutus maiestate, paucis post diebus in eadẽ turri interijt. Sed, vt nonnullis placet, quibus libẽs consentio, non diu fuit in turri, vt procul hominum cœtu, sine minore parricidarum infamia atque calumnia necaretur: siquidẽ, vt natura mortalium est, bona iam pars optimatum Ricardo in tanta mala præcipitato misericordiam impartiri, & Henrico duci ita repentè in altum sublato inuidere cœperat. Quare primò infelix princeps tot ærumnis coopertus, in Cantium ad Ledesseam arcẽ mittitur, deinde aliquanto post Pontifractũ secretò ductus, vbi loci fame necatus fuisse dicitur, vti etiam nunc constans fama est, quæ testatur cibaria in singulos dies more regio adposita fuisse, quò sic facinus occultaretur, sed esurienti non licuisse, non modò degustare, verumetiam ne attingere quidẽ. Quod certè crudelitatis genus dixerim haudquaquam in Henricum hominem

temperatum cecidisse, cùm morte ipsa peius sit, in aqua perire siti. Hæc oportuit non omittere, vt vulgo etiam satisfieret, qui facilè aniles fabellas ad posteros sermone propagat. Vixit annos XXXIII, regnauit XXII. qui fuit annus salutis humanæ MCCCXCIX. Corpus mortui ad Langleiũ cœnobium Prædicatorum, quòd à Londino distat passuum millia XX. defertur, eoq; loci sepelitur, quod postea iussu Henrici quinti regis exhumatum, ad Vuestmonasterium maiorum sepulchro illatum est. Fecit id, credo, Henricus fidei patris Ricardo datæ & pòst violatæ expiandæ causa. Fuerunt id temporis permulti viri amplissimi, in quibus fuit ingenium & literatura, quorum facta mentio suprà perappositè facit, vt nõ sit, quod repetatur. In Ricardo autem fuit formæ gratia, spiritus non vilis, quem consociorum peruersitas, improbitas, insulsitas extinxit: fuit item summa infelicitas, qui in talem calamitatem incidit, vt in maximi beneficij partem acceperit, abdicare se imperio, pro quo, mortales soleant cætera omnia proijcere. Hæc & eiusmodi in eos principes sæpissimè cadunt, qui dum stant, nullum sibi casum pertimescendum putant.

1399

S. POLYD.

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ HISTORIÆ LIBER VIGESIMVS PRIMVS.

POSTQVAM fama quoquouersum peruasit, Ricardum se regio abdicasse imperio, omnis populus vna voce congratulari cœpit Henrico, gratia nominis eius. Ille autem vt ne ardor populi frigesceret, primo quoque tempore concilium habendum curauit, quo in concilio ad III Iduum Octobris, eodem anno, quo Ricardus morte obierat, rex creatur, atque à Thoma Cantuariensi antistite more maiorum cõsecratur, qui quartus Henricus est nuncupatus. Dum coronabatur, vt ne ad id honoris per vim venisse diceretur, erant qui suaderent, vt publicè declararetur, eum idcirco regni iure potitũ, quòd illi venisset hæreditas Edmundi comitis Lancastri, quem fama teneret filium fuisse Henrici tertij maiorem natu. Sed id commentum, de quo alibi memorauimus, quia paucis non item multis probatum est, ideo placuit aliter ius parti regni corroborare: itaque in suggesto, à præcone facto statim silentio, denuntiari iussit, ideo se regnum obtinere, primùm quòd illud

iud belli lege, ac victoriæ iure acquisiuisset: deinde quòd à Ricardo successor renuntiatus, & ab eo sceptrum & coronam accepisset: postremò, quòd ipse regia stirpe natus, & sanguine proximus Ricardi hæres esset. Fuit vtique hęres, qui in cuncta demortui bona inuasit, quãquam Rogerius comes Merchiæ filius Edmundi, quẽ suprà dixi posthac in Hybernia periisse, ijsdem temporibus viuebat, qui paterno nomine, vt in superiore libro illud planum fecimus, iure regnum obtinere deberet. Sed, quemadmodum vsu sæpe venit, vis ius vicit, neque ille est ausus id temporis Henrici potentiæ se opponere. Henricus igitur rerũ potitus, statim vt suæ domus amplificator, Henricum maiorem natu filium tresdecim natũ annos principẽ Vualliæ, ducem Cornubiæ, ac comitem Cestriæ facit: deinde vt maleficiorũ vindex cædem ducis Gloucestrensis, ac cæteras iniurias vlciscẽdas ratus, parricidas qui ducem strangularant, comprehẽdi, ac supplicio affici iubet: item Ioannem Montacutũ comitem Sarisberiensem, nonnullosq; alios, qui apud Ricardum autoritate valuerant, in carcerẽ mittit, quibus tamen postea multorum principũ precibus mitigatus ignouit. Amicos autem suos, Ricardum comitem Varuici, complures q; alios à Ricardo aut in exilium actos in patriam reuocat, aut carcere damnatos in libertatem asserit: recipit & in gratiam Ioannem Holandium fratrem Ricardi ducem Excestriæ præfectũ Caleti, qui pau-

lò antè vehementer permotus, quòd frater imperio violenter ſpoliatus eſſet, in animo habebat, no uos motus in regem moliri, quamobrem citius hominem in amicitiam recipiẽdum exiſtimauit.

At vbi quæ Ricardo acciderant in Gallias nũtiata ſunt, Carolus rex ac principes omnes atrocitatem atque immanitatem facinoris horrentes, execrantes, deteſtantes tantam iniuriam principi, vt prædicabant, longè innocentiſsimo factam, ſine mora vindicandã iudicant. Verùm cùm poſt hæc, magnum appararetur bellum, tanta animi indignatio Carolum inuaſit, vt in ſolitam inſaniam inciderit: nanque, vt ſuprà docuimus, iam manifeſtè nauigabat, vti dicitur, Anticyram, etſi interdum ad ſanitatẽ reuocabatur adiutus remedijs, quæ permulta & varia adhibebantur. Quæ res ſola impedimento fuit, cur nihil à Franco extra minas, tunc hoſtile tentatum ſit, contra Henricũ regem. Sed cùm fama deiecti regali dignitate Ricardi per Aquitaniam peruaſit, protinus cuncti in ſummo metu, atque mœrore fuêre, pars dolebat vicem Anglici populi, quòd in perpetuũ eius gloria læſa eſſet, ob memoriã tanti editi in principem ſceleris: alij ſibi & libertati iuxtà timebant, ſuſpicantes ob eiuſmodi calamitoſas Reipublicæ factiones, omne regni robur breui tempore ad nihilum caſurum. Sed Burdegalenſes in primis Henrico infeſti, qui Ricardi memoriam ſumma cum beneuolentia tenebant, quòd ille in ea ciuita

te

te natus esset, id facinus iniquissimo animo ferebant, exclamantes nunquam aliàs post homines natos, importunius, crudelius, magisque nefariũ factum flagitium, qui ita dolore pariter affecti atque ira inflammati, passim vociferabantur bonũ principem à perfidis hominibus proditum, ius omne violatum, ac identidem Deum optimum maximum tantæ iniuriæ vltorẽ omnibus precibus inuocabant. Hunc Aquitanorum dolorem vbi Franci odorati sunt, mirandum in modum gauisi, quòd Angli iam manifestò sic in eorũ odiũ & offensionẽ incurrissent, vt facilè tota prouincia potiri se posse suspicarentur, si potentiæ neruos primo quoq; die contẽderent. Itaque Ludouicus dux Borbonienſis Agennas venit, & inde crebris nuntijs vicinas ciuitates ad defectionem solicitat, quibus multa præmia se daturũ recipit: sed nihil profecit: nam populi certò scientes præ iugo Francorum, longè leuissimum Anglorum esse, quòd aliàs experti essent illos grauissimis vectigalibus atque exactionibus solere suos ciues, miseramq; plebem diuexare, premereque, maluerunt in fide permanere, quàm ob eam indignationem committere, vt se nouis periculis offerre cogerentur. Henricus rex interim de ea re certior factus, confestim Thomam Percium cum magna militum copia, in Aquitaniam misit, qui se cum Roberto Canolo regionis præfecto coniungeret, studeretque populos in fide confirmare. Is vt eò peruenit,

blandè principes appellando, multisque verbis hortando, ita populum placauit, vt ne vestigium quidem vllū ab officio discesserit: ipse verò secundum hæc, domum protinus redijt.

Dū hæc alibi geruntur, nō minuebatur furor vlciscēdæ iniuriæ Ioanni Holādio duci Excestriæ, sed in dies singulos plura agitabat, quibus Henrico regi mortis periculū procuraret, qui primū sibi copulat Ioannem Montacutum, Thomam Cantij ex fratre nepotem, & Hugonem Spenserium Gloceſtriæ comites, deinde plerosque alios nobiles, ijs aperit cōsilium suum, quod eiusmodi erat, vt ludi statuto die Oxonij fierent, cū equestri certamine, & ad id spectaculum rex Henricus inuitaretur, qui dum ad ludos intentus esset, subitò inter ludorum pompam obtruncaretur, ac ita Ricardus qui adhuc superstes erat, in libertatem & regnum restitueretur, & si post hæc, maioribus viribus opus foret, tū confestim nuntios ad Carolum regem mitterent, rogatum auxilium. Fuit cordi consilium omnibus, & data acceptaque fide, cōiurant, indictisque ludis, arma quā secretissimè possunt, parant, dein regē rogant, vt spectatū hosce ludos venire velit, qui nihil fraudis suspicans, se iturum promittit. Itaque coniurati quod destinarant maturè agentes, suo tempore ludos apparant, dispositis armatis hominibus, qui regē incautum, imprudentem confoderent. Rex erat ad Castrum Vindesorium, & iam ad iter faciendum

dū paratus, equū adduci iusserat, cùm ecce tibi, per amicos, de dolo qui parabatur, factus est certior, qui re cognita, grauiter turbatus, nusquam discedendum, neque eum diem ludis, sed vitæ seruandæ dandum iudicans, ibidem expectat, dum certum habeat, quid inimici moliantur. Sunt, qui tradāt illos ludos in eodem castro apparatos: sed cùm ea armatorum manus qua coniurati cincti erant, nequaquam eo loci occultè fieri potuisset, malo alios sequi, qui haud dubiè magis verisimilia scripsêre. Coniurati interim ex mora aduētus principis, suspicantes illustratum esse de insidijs, quod clàm tentarant, aperto Marte sibi maturandum constituunt: itaque iuuenem quendam Ricardo similem, regio indutum vestitu, simulant Ricardum esse, prædicātes per custodes è carcere occultè dimissum, ac quadrato agmine, eū præcedentē sequuntur, vt Henricū veluti hostē patriæ perdant. Dum ita structo dolo, cunctis referti copijs Vindesoram rectà contendunt, Henricus de inimicorū aduētu certior factus, de media nocte Londinum se recipit. Illi verò sub lucem pagum ingressi, castrum inuadunt quod vacuū reperientes, Londinū versus pergunt: sed in itinere mutato consilio, Panū Albani petunt, vbi dum morantur, siue timore affecti, siue cœptus pœnitentes, vel viribus diffisi, id quod magis apparebat, vno puncto temporis alij aliò abeunt, qui non multò post ferè omnes trucidati, aut supplicio mactati

sunt: nam comites Cantianus & Sarisberiensis ad Ciceſtriam, quò confugerant, commiſſa cum ciuibus pugna, poſt multam vtrinque factam cædem, interfecti ſunt, ſuis propè omnibus militibus amiſsis. Sunt tamen qui ſcribant, illos poſt ſuorum ſtragem captos, capite ad id loci mulctatos fuiſſe. At Ioannes Holandius in Eſſexia comprehẽditur, & ad villã ducis Gloceſtrenſis, ſecuri percutitur, vt illius, opinor, oſsibus pœnas daret, quandò dux eo etiam impulſore, neci datus eſt. Ita par pœna ſemper nocentem manet, qui alterũ violarit. Vtinam eiuſmodi exempla non pauci aliquando recordarentur, qui ſua continua malefi cia viribus, autoritate, potentia metiuntur, quò tandem ab offendendo manus abſtinerent. Eodem ferè tempore Hugo Spenſerius Briſtollij pœnas capite ſoluit, & alij alibi equites, ac tam ſummi & medij quàm infimi homines, eius con iurationis ſocij ſupplicio affecti ſunt. Capita prin cipum coniurationis pilo ſuffixa Londini poſtea perdiu ſpectaculo fuerunt, quò ſic pœna eorum teſtatior eſſet. Cæterum ita venit tempus, cùm ſocij vnà omnes malarum voluptatum fructum caperent: nam cum ſontibus, inſons coniurationis crimine & miſellus Ricardus in arce Pontifractenſi eodem ferè momento morte afficitur, iuſſu Henrici regis, qui illo alto ſtratagemate, quo paulò antè inimici vti fuerant, perculſus, voluit ſe liberare metu, & materiam nocendi tollere, vt ne quiſquam

quisquam omnium amplius Ricardi persona se armaret in ipsum. Quapropter demortui corpus aperta facie ad Langleium cœnobium delatum, & ibi, vt suprà scripsimus, ad sepulturam datum est. Eius rei fama vbi in Gallias peruenit, Francorum cogitationes fregit, eorumque animos à bello gerendo auertit, qui iam ingentē classem parauerant, vt primo quoque tēpore Ricardo adhuc viuo opem ferendi causa, in Angliā trāsmitterēt.

Iisdem temporibus Ioannes dux Britanniæ è vita excesit, qui ex Ioanna altera vxore (nam ex Maria filia Edouardi regis priore vxore, nullos susceperat liberos) tres superstites reliquit filios, Ioannem, Ricardū, & Arthurū. Ioanna eius vxor postea, vti infrà demonstrabitur, Hērico regi nupsit. Item Edmundus dux Eboracensis, vir temperatus, modestus, innocens, mortem occubuit, qui reliquit duo vera sui tam corporis quàm animi simulacra, Edouardum & Ricardum filios viros illustres. Fuit is annus MCCCC humanæ salutis. 1400
Carolus rex eo ipso anno per literas & nuntios cū Henrico egit, vt ad se filia Isabella Ricardi vxor cum dote remitteretur. Respondit Henricus se propēdiem missurum legatos in Galliam, qui cū eo de rebus omnibus agitarent: ita haud multò post, Edouardum ducem Eboracensem, qui patri in eum principatum successerat, & Henricum comitem Northumbriæ Caletū misit. Caroli quoque legatio, cuius Borbonienſis dux princeps erat,

rat, Bononiam venit. Conuenêre legati frequenter simul modò in vnum, modò in alterum locũ. Borbonienſis ante omnia repetebat Iſabellam puellam, & id à Carolo eius patre ſe mandatum habere dicebat. Angli contrà eam puellam Henrico principi Vualliæ nuptum dari petebant, quod nequaquã fieri potuit, Carolo negante ſe deinceps velle cum Anglo affinitatẽ iungere, cùm eiuſmodi neceſsitudo male antea cecidiſſet. Exin cœptũ eſt de pace agitari, quę cùm minimè conueniſſet, induciæ cum Ricardo quadriennio antè in triginta annos factæ, confirmatæ ſunt. Autores alij nouas inducias, & eas quidem paucorum dierũ pactas produnt, quorum ſententiam ſequi me non pœnitet. His actis, legati domum abierunt, vnde venerant. Henricus poſt aliquantum Iſabellã cũ magno principum matronarumq; comitatu, nõ mediocribus donatã muneribus ad Carolum patrem remiſit. Hanc puellã poſtea Carolus Ludouici Aurelianenſis ducis filius in matrimoniũ duxit. Atque ita foris aliquid pacis futurum per inducias apparebat, cùm maiorem in modum cœperunt domi omnia ſeditionibus flagrare: ſiquidem erant plures, qui iniquo animo ferrent, Henricum præter omnium opinionẽ, ac bene multorum voluntatẽ, conſecutum eſſe regnũ, & Ricardum quẽ viuum impiè deſtituerant, iã mortuum more imperiti vulgi deſiderarent. Vſque eò hæc animis indignatio inhærebat, vt mortales paſsim

ex bile,

ex bile,& ſtomacho, verſiculos & id genus ſcripta cum maledictis in regem diuulgarent. Quibus probris ille laceſsitus,autores requiſiuit,& Rogerium Claryngtonum equitē, ac octo Franciſcani ordinis monachos cum nonnullis alijs, per indicē cōpertos, vt culpæ reos ſupplicio affici iuſsit. Itē Thomas Percius comes Vigornienſis eodē tē pore dicitur deſtinaſſe tumultus, & multa, quib. regē opprimeret,quę deinde perficere tentauit,vt infrà appoſitus explicabit locus. Cauſam odij quo Thomas teneretur in Henricum regē, quod ſciā,non prodit quiſquā autor, cui fides ſit habenda: poſſumus coniectura augurari inuidiā fuiſſe, quā illi regnum nullo labore adeptū conflauerat.

Interea vt ſpes nulla requietis eſſet, Vuallia quę ſemper ad nouos motus intenta erat,mutuis quorundam nobilium diſsidijs exagitata, ad defectionē propēmodū ſpectare videbatur. Quod vbi rex cognouit, eò celeriter cum exercitu proficiſcitur, qui vix aberat bidui,cū Vualli perterriti ſeſe raptim in ſyluas atque paludes abdiderunt, copijs regijs poſſe ſe reſiſtere,non dubitanter deſperantes: non omnibus tamen fuga ſaluti fuit, quippe aliquot in ea capti merita pœna afficiuntur. Dum iſta aguntur, Georgius, Doumbar, Merchiæ comes in Angliam venit, is deſponderat filiam nomine Eliſabeth, Dauid Roberti regis Scōtiæ filio, dotemque depoſuerat apud patrem. Id factum Archibaldus Douglaſſatiū comes iniquo

animo

animo ferens, ita apud regem egit, vt Dauid repudiata sponsa sua, duxerit Mariolã eius filiam, nõ restituta pecunia dotis nomine deposita. Qua re Georgius indignatus, cum tota familia ad Henricum Northumbriæ comitem confugit, iniuriã aliquando armis vindicaturus. Quo cognito, Robertus rex primùm comitem possessionibus priuat, deinde Henricum regem rogat, vt eũ è regno suo exigat. Quod cùm minimè factũ sit, ad arma ventum est, & primum omnium Northumber cum Georgio Scotiam ingressus, post multam factam prædam, est acriter pugnatũ, Marte tamẽ æquo. Rursus paucis post diebus, eôdem ambo reuersi magna affecerunt clade aduersarios, belliquè victores redierunt in Northumbriam. Sub idem tempus cometes immensæ magnitudinis apparuit per plures dies, qui haud dubiè cædem denuntiauit, quæ deinde facta est. Siquidem Thomas Vigornienſis comes, qui nouarum rerum cupidus præsentem regni statum oderat, vbi vidit Henricum Vuallico bello implicatum, ea impulsus occasione, Henricum ex fratre nepotem comitem Staffordiæ summæ audaciæ iuuenem, cum quo iam antea de bello faciendo clandestina contulerat consilia, per crebros nuntios ad se cũ exercitu accedere iubet. Henricus accepto nũtio, cum suis copijs Vigorniam ad patruum contendit, prædicans se regi auxilio ire, vt ne aduersarijs suspitionem afferat. Hîc ambo cũ suis militibus

consilia

consilia communicant, hortantes eos ne vllum periculum cõmunis salutis causa recusent, néue labori parcant: nam palàm profitebantur se nulla alia ratione bellum facere, nisi vt Angliã in libertatẽ assererent, quæ non à suo rege, sed à tyranno teneretur. His dictis omnes pollicentur se pro patriæ libertate egregiè pugnaturos. Erant in exercitu Henrici Percij Scoti milites valentissimi: ij nõ pro salute Angliæ, ad quos ea cura nõ pertinebat, sed aut pro vlciscendis antiquis iniurijs, aut pro laude, se primos in hostem ituros recipiunt. Rex interim certior factus à comitibus in se bellum parari, quamcitissimè potest, militẽ suum cogit, præsentemque tumultum Vuallico anteuertendum ratus, Salopiam reuertit, veritus ne à tergo ab inimicis intercluderetur: vix eò peruenerat, cũ intellexit comites instructo agmine aduentare, qui tanta ferocia accedebant ad dimicandum, vt in propinquo castris positis, ausi sint incursare in hostes. Rex vbi propiorem spe dimicationem videt, vt ne militum virtuti mora damno sit, aciem instruit: instruuntur contrà & hostes animis & viribus pares, datoque vtrinq; signo, initur magnis sublatis clamoribus prælium: primo congressu, regia prima acies quæ peditum erat, à Scotis qui initium pugnæ fecerunt, paululum loco cedere cogitur, sed confestim centurionũ opera & iussu, pro se quisque rursus in eum locum vnde erat egressus, reuertens non parum fortiter restitit. Interim

terim Vualli qui post regis discessum, ex syluis ac paludibus egressi de nouo bello audierant, subinde venientes ad comites, fessis integri ac recentes subibant. Quod vbi regi nuntius trepidus attulit, ipse quacunque in parte suos premi ad labo rem sentiebat, opem cum valido virorũ robore qui eum sequebantur, diligentius ferre studebat, impigreque hostem maiore vi petebat, & ita suos vbique tuebatur. Æquabat nauiter patris studium Henricus princeps Vualliæ, qui ardenti animo per confertissimam hostium turbam, impetũ passim faciebat, & quãuis in facie ex ictu sagittæ vulnus accepisset, haud tamen prælio excedebat. Tres fermè horas pugnatum erat, & vbique atro citer, cùm Thomas Vigornienſis comes lancea transfixus cecidit, cuius interitu cognito, fuga eo dem temporis puncto cœpit hostiũ. Iam nec mõ tes, nec flumina obstabant pauori, per omnia arcta præruptaque victi euadunt: victoria tamẽ nõ incruẽta fuit, cædes enim vtrinq; facta sit magna necesse est, cùm diu anceps certamen steterit. Hẽricus Percius viuus captus, ilicò securi percutitur, reliquique captiui supplicio afficiuntur. Quare nuntiata, Henricus Northumbriæ comes sibi timens, in Scotiam ad Georgium Merchiæ comitẽ amicum suum se cum omnibus fortunis suis cõtulit, expectaturus dum armis aut concordia rebus suis consulere posset. Nam Georgius paulò antè in principatum suum restitutus fuerat. Rex verò

verò Henricus in hac pugna nō minus boni militis, quàm imperatoris officium fecit: fertur enim sex & triginta homines eo die præliando confodisse ferro, qua de causa, non immeritò post adeptam victoriā, cùm tanti belli victor more triūphantis rediens Londinum ingrederetur, populus ei magnos plausus dedit, ac voce maxima victoriam gratulatus est. Incidit hæc comitum conspiratio in eum annum, qui fuit humanæ salutis MCCCCI, & cùm Henricus regnare cœpit, III.

Princeps Henricus secundum hanc victoriam in Vuallum rebellem duxit, quem patris belli fortuna sequunda perterritum, nullo ferè negotio domuit, Ouino viro natura seditioso tumultuosoque, qui factionum caput fuerat, exilium vltrò adire coacto, vbi vitæ exitum suis factis dignum habuit: nam rerum omniū egens miserrimè mortem obijt. Hæc domi, at foris longè maior belli motus impendebat: equidem vbi Carolus rex Francus de rebellione Vuallorum cognouit (nā, vti suprà docuimus, induciæ inter reges, in paucos dies conuenerant) statim Iacobum Borboniensem comitē Marchiæ cum mille ducentis equitibus, ac magno peditum numero, in Vualliā trajicere, secq; quāprimū cum Vuallis contra Henricū coniungere iubet. Comes vt erat præceptū, ex Sequanæ ostio discedens cū classe cui præerat, nauiū triginta, vento sæuo, non aduerso, in Cornubiā venit: inde parum progressus, Plimuthū portū

tũ occupat, relictis q; aliquot maioribus nauibus in anchoris contra portũ, & noctu in terra egressus, vicos spoliat, incendit, cõplanat. Sed dum prædæ milites in agris studẽt, orta subitò tẽpestate, duodecim naues ex illis, quæ ad custodiã portus in anchoris stabant, pereunt. Quo accepto detrimento, comes exercitus infirmitate laborans, colligit repentè milites, ac in altum egressius, in Britãniã se refert, amissis bene multis ex suis, qui ab agricolis dum populabantur, interfecti fuere. Quare nuntiata, rex Henricus Thomã filiũ cum classe multarũ nauiũ in altum mittit, qui si fuerit occasio, manu, sin minus, populatione iniuriã vlciscatur. Ille postquã aliquot portus secundũ Normaniæ orã spoliauit, ac nonnullas onerarias naues, quas in mari casu offenderat, cepit, præda onustus, pari propémodũ celeritate atque ierat, domũ reuersus est. Quo etiam tẽpore Valleranus comes diui Pauli pagum ad tria millia passuum à Caleto distantem, quẽ Marchũ vocant, subito accessu diripuit: sed cùm cognouisset Ricardum Asthonum præfectũ Caleti, cũ expedita militũ manu aduentare, relicta præda, celeriter fugit. Cæterum Franci posthac seditionibus domesticis maximè laborantes, externo bello abstinere coacti sunt. Idem quoque facere compulsus est Hẽricus, suorum crebris coniurationibus vexatus. Quibus de causis, reges in aliquot menses inter se inducias pepigerunt.

Pet

Per idem temporis, rex adhuc cœlebs Ioannã quæ nupta fuerat cũ Ioanne Montifortenſi duce Britanniæ, in matrimonium ducit, & Blancham filiam Ioanni ducis Bauariæ filio locat. Dum ita Henricus res domeſticas curat, Gulielmus Pluntonus eques fortis & audax, Ricardi olim regis familiaris, cum nonnullis ex familia Thomæ Mõbraij equitum magiſtri, quem ſuprà oſtendimus Venetijs in exilio mortuum fuiſſe, populũ primũ Eboracenſem & Dunelmenſem ad defectionem ſolicitat, deinde magnũ cogit armatorũ numerũ, idque incallidius facit, quàm vt res poſtulabat, quòd eius animus ad vlciſcendum maximè arderet. Coniungunt ſe cum eo & Northumbri, ac nouiſsimè Scoti: ſed iſti, ſicut infrà dicetur, in tempore non adfuerunt. Rex edoctus interea de coiuratorum conſilio, præſentis periculi vitandi cauſa, arma cepit, ac nullo interpoſito ſpatio Eboracum contendit, tantaq; celeritate vſus eſt, vt prius eò peruenerit, quàm autores cõiurationis de eius aduentu quicquam certi habuerint. Capitur Gulielmus Pluntonus ilicò, & cum eo aliquot factionis ſocij, inter quos fuit Ricardus Scruppus Eboracenſis archiepiſcopus, qui etſi plurimum nomine ſanctitatis & virtutis pollebat, attamen præſtò fuêre accuſatores, qui ſuſpiciones iniecerint, ad eum quoque crimen pertinere, quòd ita voluiſſet vindicare mortem Gulielmi fratris, quondam regis Ricardi quæſtoris, quem Henricus Briſtollij,

vt superiore libro demonstraui, supplicio mactauerat. Exin Henricus concilio principum Eboracum conuocato, de coniuratione quæstionem habere instituit. Hîc de Pluntono vna voce ones grauem sententiam pronuntiant, quòd eius consilij caput fuisset, de alijs verò mitius iudicant: sed de eo more maiorum sumpto supplicio, cæteri quoque aut capite, aut suspēdio pœnas soluunt. Per hunc modū extincta coniuratione, rex Henricum principem cum exercitu mittit, qui Scotū auxilio coniuratis venientē in itinere armis adoriatur, cui adiungit Edouardum ducem Eboracēsem. Princeps vbi in itinere hostium neminem offendit, quippe qui per exploratores cognorant, coniuratione patefacta, de autoribus supplicium sumptum esse, ac ob id finibus suis non excesserant, Scotiam ingreditur, ac quacunque pergit, sata, vicosque incendit. Quæ res tanto hostibus terrori fuit, vt cōfestim de pace legatos miserint, quam princeps negauit, sed datis tantummodo in paucos menses inducijs, cū præda omnis generis Londinū redijt, vt patri præstò esset, qui satis habebat negotij in sanādis vulneribus, quæ quotidie per seditiones inferebantur.

At isti rerū successus non potuêre male sanas hominum mentes ad sanitatem reuocare. Quid, quòd tam graui populus odio erat in principem suum, vt ad præsens imperium cuitandum, nullā omitteret nouandarum rerum occasionem? nanque

que voces quædam incerto, vel, vti non nemo tradit, vili quodã homine autore, in vulgus iactatæ sunt, Ricardum regem viuere, ac inter Scotos versari: quibus tantum plebs fidei subitò habere cœpit, vt nisi citò suppressæ fuissent, inde haud dubiè seditio rursus orta fuisset. Fuit ille annus salutis MCCCCVII, & cùm regnare cœpit Henricus, VIII, insignis morte Roberti Canoli. Is magnæ vir nobilitatis domi, scientiæque in bello, virtutis & fidei, ætate iam exacta, ex Aquitania domum paulò antè redierat, constituto Henrici iussu regionis præfecto Thoma Belfordio, viro pariter forti atque prudente: corpus eius Lõdini in cœnobio Carmelitanorum terra humatur. Anno eodem in Ricardi Scruppi Eboracensis archiepiscopi locum Henricus Bouettus antistitum ordine nonus & quadragesimus surrogatur. Rex anno extremo nouis vel atque adeo perpetuis vexatur suorum seditionibus, quippe quæ vbi ille vno in loco eas reuelliſſet, multò alibi vehementius renascebantur: nam Henricus comes Northumbrorum qui post fratris & filij cædem, quos suprà Salopiensi prælio occisos scripsimus, se in Scotiam receperat, contractis multis hominum tam Anglorum quàm Scotorum millibus, auidus vlciscendi in principatũ suum redijt, petiturus inimicos armis, vbicunque forent. Erat comes longè potentissimus effectus noua Georgij comitis Merchiæ hominis Scoti necessitudine.

Is enim iratus Roberto suo regi, quòd Dauid eius filius Elisabeth filiam sibi pactam ducere vxorē noluisset, dote non restituta, quæ apud regem deposita fuerat, cum Henrico se coniunxit, atque ambo multis incommodis Robertum regem & Dauid pugnando, incursandoque affecerunt, quē admodum suprà appositè dictum est. Northumber igitur suis & amicorum Scotorum opibus fretus, cœpit excursiones facere, qui in agrum Eboracensem iam peruenerat, cùm Henricus rex de re certior factus obuiam profectus est cum exercitu, qui cōmissa protinus tumultuaria pugna, hostes in fugam vertit, & eos secutus, magnum numerum cæcîdit. Qua in fuga ipse comes ac nō nulli copiarum præfecti capiūtur, qui Eboracum perducti, capite mulctantur.

1408

Post hæc, ineunte vere, cùm rex intelligeret mare passim à piratis præsertim Britannis latrocinijs infestum reddi, classem multarum nauium omnibus refertā quæ belli vsui necessaria essent, misit in altum, duce Edmundo Holandij Thomæ comitis Cantij filio, siue fratre (de ea re scriptorum incuria ambigitur) quem supra ostendimus ad Cestriam captum, securi percussum fuisse. Cantianus comes vbi se vento dedit, cū per aliquot dies obeundo omnem Gallicam oram, nullos inuenisset piratas, ac per speculatores comperisset, eos suo aduentu territos, in Britanniam se recepisse, eò pugnandi studio cursum flectit, &

quia

quia illi iã naues in portum subduxerant, cum quibus nauali prælio certare non poterat, expositis derepentè in terram militibus, Fanum Brioci vrbem maritimã oppugnare aggreditur. Ciues contrà telis saxisque ex improuiso se defendunt, impigrè cætera parantes, quibus possint obsidionem tolerare. In hoc primo congressu Edmũdus comes ex ictu lapidis in capite vulnus accepit, eo que interijt, quinto post die. Angli amisso duce, nihilo secius oppugnationẽ continuant, oppidũque capiũt, diripiunt, incendunt, necata bona oppidanorum parte: quo facto, in Angliam abiere. Secuta est eo anno tanta frigoris vis, vt bona pars ouium intolerabili frigore perierit.

His temporibus mortuus est Philippus Burgundionũ dux, cui Ioannes filius successit, homo acris ingenij, cupidus imperij, magni animi, magnę inter Francos autoritatis, cui ciuiles discordiæ in primis cordi erant: is itaque in Ludouicum ducẽ Aurelianensium fratrem Caroli sexti regis odiũ conceperat, quòd ille regnum gubernaret, quòd cunctis rebus arbitratu ferè suo moderaretur: nã Carolus, vt suprà diximus, iampridem mentis errore affectus, publicis consilijs non multum intererat, res non gerebat, Aurelianensis etiam suis laborabat vitijs, vir vehemens, qui par odium in Burgundionem habebat, quòd eum videret summa ope niti primas in Republica tenere partes. Vsque eò simultas breui tẽpore creuit, vt omnis

Gallia in duas factiones diuisa sit: alij enim principes regni Aurelianensis, alij Burgundionis rebus studebant, id quod magnum Galliæ inuisit multorum annorum malum. Dum ita duces mutuis inter se odijs flagrant, à Carolo Lutetiâ euocantur, ab eoque vterque acriter castigantur. Sed tantum abfuit, vt ea castigatione mouerentur, vt paucis post diebus Burgundio Rodulpho Auctouillæ familiari negotium dederit Aurelianensis interficiendi. Ille quod mandatum erat, faciendi cupidus, sese satellitum caterua stipat, ac Ludouicum ducem ex regia de nocte domum redeuntem interficit. Accepit Carolus ob fratris cædem magnũ dolorem, sed ne peius inde malũ renasceretur, iniuriam & molestiam deuorare, rem dissimulare coactus est, veritus vt Burgundio cuius naturæ immanitatem rectè nouerat, adiungeret se ad Anglum, si ob id facinus in eum aliquid grauius statueret. Quare non multò post regis atque principum opera, Burgũdio ac Carolus dux Aurelianensis ipsius Ludouici nuper interempti filius, reconciliantur in gratiâ quanquã fucosam, dato acceptoque iureiurando, vt nunquam posthac inimicitias inter se gererent exercerentque. Sed apud animos diris exagitatos furijs iurisiurandi religio nullum habuit momentum: nimirũ Aurelianẽsis renouato haud multò post vehementius odio, Burgundioni bellum fecit, quo cùm ille premeretur, ad Henricum regem protinus

protinus legatos misit, rogatum auxilium. Rex ratus inimicorum discordias sibi quandoque cōmodum allaturas, libenter auxilium pollicetur, qui magnam armatorum manum duce Thoma Harundellio comite, quamprimum in Flandriā ad Burgundionem mittit. His Burgūdio auctus copijs, Lutetiam diurno, nocturnoque itinere nō intermisso, contendit, ac postridie quàm eò peruenit, pontem diui Clodoaldi qui in Sequana est, per vim capit, interfectis ōnibus militibus, quos Aurelianensis ponti quem antea occuparat, præsidio reliquisset. At quæ secuta est nocte, Aurelianensis facto è regione diui Dionysij ponte, se in tutum fuga recepit. Tum Burgundio iam solus rerum potiebatur, Carolum regem suo arbitratu regebat, quare ratus se in tanto rerum motu, ōnis iam difficultatis nodum expediuisse, cùm videret rem suam incipere melius ire quàm putarat, Anglos auxiliares donatos multis muneribus domū dimisit, id quod Hēricus eius leuitati assignauit, quòd prius auxilium ablegauerit, quàm motus belli refrixisset, quàm denique perspexisset, quo loco res sua esset. Interea dum hæc alibi geruntur, Henricus rex Londini suorum principū conuentum agit, in quo postquā quę è Republica erant tractata sunt, tres eius filij quos ex priore vxore post Henricum principem susceperat, Thomas Clarentiæ, Ioannes Bethfordiæ, Humfredus Gloceſtriæ duces fiunt, ac Edouardus patruelis

eius in locum patris Edmundi ducis Eboracensis substituitur, item Thomas Bethfordius comes Dorcestriæ creatur. Sed in quibusdam annalibus reperio eos duces factos fuisse Henrico quinto huius Henrici filio rege, in concilio, quod anno primo, cùm regnare cœpit, Lecestriæ habitum est, quod mihi minimè probatur.

Per idem temporis Carolus Aurelianensium dux animaduertens Burgundionẽ dimisisse Anglos, quos antea omnibus pollicitationibus accersiuerat, eos sibi copulandos statuit, atq; Albertum virum summæ industriæ ad Henricum ablegat, qui oret, vt secum conciliata amicitia, sibi opẽ ferat, aduersus communes inimicos. Audiuit Henricus Albertum grato animo, auxiliũq; ferre non negauit, quippe qui iratus erat Burgundioni, quem fecisse non bellè putabat, quod paulò antè auxiliares copias neglexisset, & ducebat futurum, vt eiusmodi Francorum discordia nõ multò pòst regno Angliæ, quemadmodum vsu venit, bono esset: itaq; Thomam filium Clarentiæ ducem, & cum eo Edouardum Eboracensem cum octingentis equitibus, ac sagittariorum nouem millibus, quam primùm in Franciam mittit Aurelianẽsi auxilio. His auditis, Carolus Delphinus omnes controuersias suorum prius transigendas, quàm Angli se cum Aurelianensi & Biturigensi, qui eiusdem factionis erat, ducibus coniungerent, tanto studio curauit, vt fama de reconciliatione principum,

pum, quanquam consecuta non est, passim vulgata sit. Quod Angli qui iam Ligerim traiecerát, audientes, cum Aurelianensis promissum stipendium non daret, ira conciti Bellilocum, quem primum locum attigerant, diripiunt, vnà cum cœnobio. Dux Clarentiæ deinde reuocato à præda milite, in Vascones proficiscitur, & instructo agmine procedit, vt ne imparatus in itinere offendatur: quacunq; incedebat, prædæ omnia dabat, ita vt multa passim edita cæde, magnum tum pecorũ, tum auri & argenti numerum secum abduxerit. Ea in præsens præda miles contentus, facilius expectauit, dum stipendium ab Aurelianensi numeraretur: nam à principio eius frater dux Engolismensium obses datus, pro centum & nouẽ millium aureorum summa in milites soluenda, in Angliam missus fuerat, vbi eatenus fuit, quoad promissa pecunia curata est. Dux autem Clarentiæ postquam in Vasconia ad nutum Aurelianensis, amplius tribus mensibus fuit, & ille ad spem concordiæ erectus, nihil esse putauit quod auxilio vteretur, in Angliam incolumi exercitu reuertit. Post hæc, Henricus rex memor nihil homini debere esse antiquius, quàm ad officiũ iustitiæ quæ ad hominum vtilitatẽ pertinet, omne suum studium conferre, protinus omisso ciuili bello, quo pudebat videre Christianos omni tempore turpiter occupari, de Republica Anglica bene gubernanda, de bello in hostes communes sumendo,

de

de Hierosolymis tandem aliquando recipiendis plura destinabat, classemque iam parabat, cùm ei talia agenti atque meditati casus mortem attulit: subito enim morbo tentatus, nulla medicina sub leuari potuit. Mortuus est apud Vuestmonasterium, annum agens XLVI. qui fuit annus salutis humanæ MCCCCXIII. Regnauit annos XIIII, plusque menses VI. ac dies duos. Corpus funerali pompa Cantuariam delatum, in templo Christi sepelitur. Filios ex Maria priore vxore, altera filia comitis Herefordiæ & Essexiæ quatuor sustulit, Henricum principem Vualliæ, Thomam Clarentiæ, Ioannem Bedfordiæ, & Humfredum Gloceſtriæ duces. filias verò duas, Blancham, quæ fuit locata filio ducis Bauariæ, & Philippam deinde datam nuptum regi Daciæ. Ex Ioanna posteriore vxore nullos, quod sciam, genuit liberos. Homo statura honesta & iusta, membris gracilibus, ac animo magno fuit. Post bella ciuilia, & varias suorum coniurationes extinctas, longè humanissimè cunctos accepit. Sub Henrici mortem, Iacobus Steuartus Roberti regis Scoti vnicus filius, nam Dauid maior natu alter filius iã antea mortẽ obiuerat, ab Anglica classe capitur. Is duodecim natus annos, à patre in Gallias missus, vt apud principes Francos, mores & linguam gentis addisceret, fortè in naues Anglicas dũ eò proficisceretur incidit. Henricus regium adolescentem nõ modò non neglexit, sed magnopere curauit, vt

ille

ille se in bellicis ac ciuilibus rebus exerceret. At Robertus pater vir teneriore animo cœpit ob eũ casum repentè frangi, quòd filium iam pro perdito haberet, atque ita cadere, vt nulla res eum ad æquitatem animi potuerit extollere, sed breui post è vita migrauit. Tum Scoti principes Reipublicæ rege orbæ præfecerunt Robertum ipsius Roberti regis demortui fratrẽ, qui id imperium amplius decem postea obtinuit annos.

POLYD.

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ HISTORIÆ LIBER VIGESIMVS SECVNDVS.

PRINCEPS Henricus facto patris funere, concilium principũ ad Vueſtmonaſterium conuocã dum curat, in quo dum de rege creando, more maiorum, agitabatur, ecce tibi, continuò aliquot principes vltrò in eius verba iurare cœperunt. Quod beneuolentiæ officium nulli antèa priuſquam rex renuntiatus eſſet, præſtitum conſtat: adeò Henricus ab ineunte ætate, ſpem omnibus optimæ indolis fecit. Creatur itaque rex ad quintum Iduum Aprilis, eo anno, quo pater è vita exceſſerat, & quintus Henricus dictus eſt. Hic vir, hic fuit, qui à primo docuit, honores, vt eſt in prouerbio, debere mutare mores, quippẽ qui ſtatim vt eſt rex factus, ſtatuens alio atque habebat, vitæ inſtituto ſibi vtendum, omnes ſuos æquales quibus cum pueritiam, quæ laſciuiæ & inſolentiæ vt plurimum eſt plena, egerat, ab ſe relegauit, illiſque regia interdixit, ac loco illorũ fortiſsimos grauiſſimos quoſque viros in familiaritatem recepit, in quibus iudicarat & in capiendo conſilio prudentiam

tiam ſummam ineſſe, & in dando fidem, vt eorũ conſilio, monitis, prudentia iuuaretur. Is profectò vnus fermè omnium princeps iam inde ab initio cognouit regem oportere cæteris præſtare hominibus, animo, conſilio, grauitate, vigilantia, cura, fide, & propterea obtinere regnũ, non tam honorem, quàm onus, non tam alienæ quàm ſuæ ipſius vitæ rationem eſſe, quando ſui ingenij facultatibus minimè confiſus, voluit habere circa ſe viros, qui pariter ſubleuarent in ferendo imperij onere, atque optima quæque monerent, quò ſuis ſingulare virtutis exemplum aliquod edendum curaret. Enimuero videre licet vitioſum principem plus exemplo, quàm peccato nocere, cùm ſemper permulti exiſtant principis imitatores. Ex quo non tantum, vti Cicero ait, mali eſt peccare principem, quanquam eſt magnum hoc per ſe ipſum malum, quàm quòd alios corrũpit, & facit, vt ſua mutata vita, mutẽtur populi mores. Equidem qui præeſt, idcirco honore amplificatur, vt regat, prouideat, corrigat populi mores, & ijs ſtudeat rebus, quæ ei gloriam, & alijs commodum afferre poſſint, nec delectetur voluptatibus, quæ de ſordida etiam plebe hominibus communes ſunt. Ea ſi quis agere noluerit, vel neſciuerit, is hercle non princeps, ſed ſeruus eſt potius habendus. Ecquid enim turpius eſt, vt qui imperare debeat, ille per ignauiam & inſcitiã velut pupillus non octo, decémve, ſed viginti, triginta, ac eo amplius

Officia regis

plius annos natus alijs parêre cogatur, & non regat, sed regatur? Talis fuit Ricardus secundus rex, vt ad res Anglicas redeamus, à principio non pessimæ indolis adolescens, quippe cuius non vsque quaque tanta fuerat pectoris angustia, aut ingenij infirmitas, seu egestas animi, quin non potuerit bonum consilium capere, recipere, retinere, sed eũ postremò perditissimi consiliarij corruperunt. talis & Edouardus secundus, ac vterque eundem longè infelicissimum exitum habuit. quorum fortasse periculo Henricus doctus, suos æquales malarum voluptatum autores, satellites & ministros sibi vitandos non immeritò putauit, ac summos viros adiungendos curauit, per quos bene imperare disceret. Iacto igitur tali prudentiæ fundamento, cùm multa egregia facinora facere, animo destinaret, ac sciret omnia nostra diuinitus gubernari, humanasque vires præ cœlesti potentia, multò infirmissimas esse, statuit à pietate atque iustitia imperiũ inire: itaque primùm omnium duo cœnobia prope villã regiam, cui hodie Richemondia nomen est, & septem millia passuũ à Londino abest, miro operis apparatu ædificare cœpit, magnisque tum possessionibus, tũ irrogatis priuilegijs locupletauit, honestauitque: alterũ autem sacratum voluit nomini Iesu, appellauitq; Bethleem, idque Carthusianis monachis postea incolendum dedit. Est hoc cœnobium in læua Thamesis ripa è regione alterius, quod in altera fluminis

fluminis ripa situm, dedicatumque est pariter Iesu, atque deiparæ virgini, ac diuæ Brigidæ, quod eius diuæ ordinis viris & fœminis commune est, vocaturq; Sion. Indidit pius princeps huiusmodi cœnobijs Bethleem & Sion nomina, vt per hæc, memoria terræ sanctæ, vnde salus nostra profecta est, in regno suo perpetuaretur. Secundũ hæc, viros probos ac iuris apprimè peritos iudices legit, amplissimos magistratus illis cum primis mãdauit, quorum virtutes iampridem cognitas habũisset. Postremo Vuallos & Scotos à quibus continenter seditiones, tumultus, bella impendêre nouerat, in officio, & fide, ac amicitia continere diligentissimè studuit, vt quietis domi rebus, posset deinceps externis maturius seruire bellis, incũbere in Reipublicæ commoda, se dare ad regni gloriam comparandam, augendã, cõseruandam.

Ita rebus militię gerendis otio domi parto, rex in concilio, quod primùm ab eo habitum est, cũ suis principibus, de bello in Francos suscipiendo deliberat, cuius vt ne iura violentur, primùm omnium de repetundis agendum cuncti iudicant. Itaq; legati ad Carolum regem mittuntur, qui regnum Franciæ Edouardo tertio ac posteris regibus Anglis debitum repetant. Accepit venientes legatos Carolus perbenignè, sed ad mandata ab eis exposita nullo dato responso, promisit primo quoq; die legatos ad Henricum se missurum, qui eius postulatis çoràm responderent. His auditis, discessere

discessere legati: quos Franci oratores secuti, eodē propè tempore atq; illi in Angliam peruenerunt. Eos paulò mox quæ pro re vellent loquentes, cū pòst multa acriter dicta, iam conuitia facere inciperent, Henricus leniter & placidè interpellauit, aiens: Summa rei sit, meis verbis regi hæc dicite vestro, Anglos intra pauculos dies in Franciam venturos, non legationibus, sed armis ius suum repetituros recuperaturosq;. Illis in Franciam abeuntibus, Henricus confestim bellum ex concilij sententia decernit, iuuenili ardore accensus, ad fines regni longius propagandos, qui potissimum ex eo spem bonam concipiebat, quòd compertū habetur, victoriam semper fore in ea parte, quæ iure pugnet, vtpote cum qua iustitia & veritas facit. Eo item in concilio, de statu regni quasi nouo collocando prouisum est, & illud quoq; lege cautum: cùm enim per idem tempus multi præsertim monachi homines Galli in Anglia sacerdotia haberent, cœnobijsq; præessent, & continenter in patriam suos iuuandi causa, magnam pecuniam mitterent, ad Reipublicæ commodum sancitum est, vt posthac eiusmodi externis hominibus nullius Anglicani sacerdotij possessio traderetur, nisi de regis voluntate, id quod aliàs rege Ricardo secundo, concilij decreto cautum tradunt, cùm satis constet Ricardum constituisse, ne illi qui in Anglia nati non essent, sacerdotiorum fructus absentes caperent, ad idq; lege prouidisse.

Henricus

Henricus decreta ad bellum dein pecunia, ac dimisso principum conuentu, omnia quæ ad bellum opus erant, studio parare cœpit, quem simul interim multò maior cura tenebat, vnà cum cæteris Christianis principibus, sedandæ discordiæ communis, cuius causa concilium omnium gentium consensu, ad Constantiam præclaram Germaniæ vrbem indictu erat. Huic igitur rei haud bellum Gallicum præuertendum iudicat, qui paulum negotio supersedés, legatos sine mora Cõstantiam mittit, qui communem Reipublicæ causam diligenter agant. In hoc conuentu Ioannes vigesimustertius pontifex Romanus ob crimina obiecta de quibus se purgare nequiuit, priuatur. Nec multò pòst Gregorius duodecimus per Carolum Malatestam, in cuius fide erat, se pontificatu abdicauit. Benedictus tertiusdecimus cùm pertinaciter se verum Christi vicarium prædicaret, ac nullis amicorum persuasionibus de sententia sua deduci posset, adeò honores sitiebat, imò adeò insaniebat, inuitus priuatur, electusq; est deinde post annum tertium, quàm id concilium haberi cœperat, omnium consensu, pontifex Otho Columnensis homo Romanus, qui se Martinũ nominauit. In eodem concilio damnata est Ioannis Vuytcliffi hæresis, ac Ioannes Hus, & Hieronymus Pragensis eius discipulus, duo id temporis viri qui eius sectæ capita erant, in ea vrbe combusti sunt. Quod vbi reliquis consocijs, qui etiã tunc

Concilium Constantiense

V. in

in Anglia erant, patefit, tanquam furijs agitati, primùm coniurationes in omnes ſacerdotes, deinde in regem, quòd pius eſſet cultor religionis, faciũt, protinusq; conuentus paſsim celebrantes, ſuam ſuperſtitionem armis defendendam ſtatuunt: itaque Ioanne Oldecaſtellio viro forti cæterum impio, cuius rei cauſa, paulò antè ab exercitu regio relegatus fuerat, & Rogerio Actono ducibus, ac bene magna deſperatorum hominum comitante caterua, Londinum concurrunt, vt ciuitate potiti, maiorem inde ſui ſimilium manum cogãt, atque regem opprimãt. Qua re nuntiata, rex omnibus conſilijs anteuertendum exiſtimat, vt prius in armis ſit, quàm ea hominum colluuio in vrbẽ irruat, qui celeriter obuiam factus, expectat loco idoneo ad pugnandum, dum illud agmen accedat. Verùm perditi homines vbi de regis aduentu cognouerunt, vt iamiam victi alij aliò turpiter ſe in pedes dant, quorum aliquot in fuga deprehenſi, igne ilicò necantur. Capiuntur non multò pòſt ambo ductores, in carceremq; conijciuntur: ſed Ioannnes ex turri Londinenſi noctu aufugit, Rogerius verò merito afficitur ſupplicio. Ob id tamẽ non fugiebat principem ſe nequaquam funditus tanti veneni radices de hominum longè opinioſiſsimorum pectoribus euelliſſe, quare publicè edixit, vt ſi vſpiã deinceps reperirẽtur, qui eam ſequerentur ſectam, patriæ hoſtes haberentur, quò ſine omni lenitate, ſeuerius ac ocyus de illis ſupplicium

plicium sumeretur: ita animum & cogitationem posuerat in ea delenda. Est hæc parua pro nominis Christiani conseruatione, gesta domi à principio res, quæ sine dubio potuit monstrare victoriam, quæ postea in Gallijs parta est. Fuit is annus salutis humanæ MCCCCXV, & cùm Henricus regnare cœpit, II, quo Thomas Harundellius Cãtuarienſis antistes annum iam tunc sedens tertiũ & trigesimum, è vita excesſit: in cuius locum succesſit Henricus Chicheleius Meneuensis episcopus, ordine Cantuarienſium archiepiſcoporum sexagesimus.

Secundum hæc, classe natiũ iam parata, copijs que collectis, cùm Henricus audiret duces suos tot amissos menses rei gerẽdæ queri, ac illis nihil procrastinatione odiosius esse, indulgendum animorum ardori ratus, vere iam ineunte, ad Suthãtonensem portum profectus est. Dum hic militibus in naues imponendis operam dat, à fideli indice cognoscit Ricardum comitem Cantabrigiæ, fratrem Edouardi ducis Eboracensis, Henricum Scruppum, & Thomam Graium equitem facta coniuratione, necem sibi machinari, quos ita patefactos comprehendi statim iussit, dolens quòd tales in tale crimen vocarentur, ac ipse amittere cogeretur eos cum primis, quorũ virtute se hostibus terribiliorem fore confidebat. Ii quæstioni admoti, tam de coniuratione fatentur, quàm nõ inficiantur, accepta à Franco grandi pecunia, sta-

tuisse se regem, vel viuum in hostium potestatem tradere, vel prius interficere, quàm Normaniam attingeret. Henricus vbi satis explorata sunt, quæ voluit, principes in vnum conuocat, sontesque in conspectum suum adduci iubet, quos ita affatur: Si me ad cædē designastis, qui sum patriæ caput, dubio procul & de omnium etiam interitu vos cogitetis, & patriam funditus perditum ire nitamini, necesse est. Cæterum si aliqua vos priuata mouit iniuria, id profectò non erat faciendum in castris, quæ sine duce stare non possunt, nec causa communi placendū hosti. Scelus igitur scelus edidistis importunissimum, cuius si quis in nostro exercitu sit conscius, vt vestro supplicio à facinore perficiendo terreatur, hinc iam ad meritā pœnā subeundam facessite. Postquam illi in militum conspectu, securi percussi sunt, rex ad heroës conuersus, inquit: Videte summam hominum audaciam, me persequuntur, qui omnia mea studia ad vtilitatem Reipublicæ dies noctesq; me stimulando confero, qui eius rei causa, nullis parco laboribus, qui denique de omnibus iuxtà bene mereri studeo, & ad id natum me esse duco. Vtinam in vobis non sit quisquam, cuius in me increpare tantam perfidiam queam, vt malit me perditum, quàm patriam incolumem, ac auctam imperio cernere. Ego tamen de vobis nihil tale suspicor, sed omnia æqui bonique facio. Si mihi per vos licuerit primò esse tutum, deinde patriam iuuare,

Oratio ad sicarios Regis

Oratio Regis ad proceres Regni

&

& maiorum decus aduersos Gallos vlciſci,id om
nis periculi immemor vltrò faciã: ſin nolueritis,
illud vobis modis omnibus aliquando fraudi e-
rit,ita volente Deo. Talia dicenti cunctorum ordi
num duces ad pedes protinus iacuêre,pollicentes
futurum, vt ſemper eius dicto audientes eſſent,
nec paterentur ſuum imperatorem inimicorum
inſidijs circumueniri:atque ita confirmatis omni
um animis,coniuratio eſt ſubitò extincta. Quòd
ſi Henricus adieciſſet igni iam ardenti oleum,
vidiſſet nempe horribilem ex eo facẽ ad parietes
ſuæ domus accẽſam,& fortaſſe in ipſo extinxiſſet
veſtigio: nimirum credere licet Ricardum comi-
tem cõmunicato conſilio cum Henrico & Tho-
ma ſocijs,non vtique paraſſe regem interficere,vt
hoſti morem gereret, ſed vt ipſe regnum obtine-
ret,ac patefacta coniuratione, maluiſſe poſtremò
fateri ſe à Gallis, ſtimulante rei familiaris inopia,
corruptum eſſe pecunia, quàm regnũ affectaſſe,
quò ſua iam deſperata ſalute, liberis ſuis per eum
modũ proſpiceret, in quos facilè Henricus cogni
to patris cõſilio,ſæuiſſet. Porrò habebat in matri-
monio Ricardus comes Annam filiam Rogerij
comitis Marchiæ, quæ reliqua vna erat ex ſanguĩ
ne Leonelli ducis Clarentiæ, ſicut in vita Ricardi
ſuprà eſt demonſtratum,cui regni hæreditas veni
ebat. Iſtius rei Ricardus eius vir optimè gnarus,
non herclè iniuria, regnũ ipſum obtinere nixus
eſſe fertur, quod poſteà Ricardus eius filius dux

Eboracensis non occultè, sed palàm repetebat. Nunc ad rem redeo.

Exin Henricus circiter Idus sextiles, flante sequundo vento, signum edit proficiscendi, in Normaniamque cursum teneri iubet, quò vbi peruenit, expositis sine vllo incommodo in terrâ militibus, Harfleum oppidum maritimum inter duos monticulos ad Sequanâ positum, armis oppugnare aggreditur. Franci interea cùm fama esset Anglum copias in Normaniam transducere, diligenter duce Busicaudo equitum magistro, non vno duntaxat in loco, sed passim præsidia dispossuerãt, oræ maritimæ tuendæ causâ, qui vbi cognouere Harfleum repentino hostium aduentu obsideri, confestim ad Caudebecũ, quæ arx est non longè ab oppido, suppetias suis laturi veniunt, atque loca omnia circunsistunt, quò si Angli pabulatum frumentatumve egrediantur, vt illos facturos cõfidebant, facto quoquouersum impetu, vexent, impediant, intercipiãt: sed opinione decepti, quòd hostis cõmeatum in plures dies secum portarat, dum procul insidias faciunt, atque suis subsidio ire non audent, Anglus nullo dato oppidanis temporis interuallo, obsidionem acriter continuat. Hũfredus enim Gloceſtrensis dux cui oppugnandi oppidi negotium datum erat, actis ad muros cuniculis, admotisque passim machinis, pugnam continuam cum oppidanis faciebat. Rex interea in cliuo monticuli qui oppido propior est, positis castris,

castris, simul & Gallos aditu prohibebat, vt ne
suis suppetias ferrent, & oppidanis spem omnem
futuri subsidij penitus adimebat. Quod oppidani
qui tam pertinaci hostium obsidione premeban-
tur, animaduertentes, desperato omni subsidio, à
rege paucorum dierum inducias petierunt, vt si
priusquam illæ exissent, sibi non esset succursum,
tum dedito oppido, cum triginta principibus ob-
sidibus, captiuorum nomine, omnes reliqui iner-
mes liberi abire permitterentur. Cõcessit rex op-
pidanis, quod postularant, vt ne illic tempus quo
iam diu excludebatur, in maioribus attentus re-
bus, tereret. Illi igitur finitis inducijs, cùm à suis
nullum viderent mitti subsidium, oppidum post
septimum & trigesimũ diem, quàm obsideri cœ-
perat, dediderunt, cum captiuis, qui postea se redi
merent: præda omnis militi concessa est. Hen-
ricus ob eam rem bene gestam auctus lætitia &
voluptate, longius progrediendum existimat, sed
impeditus hyeme, quæ maturius solito iam ad-
uentabat, conuocato concilio, de itinere faciendo
consultat. Varijs dictis sententijs, vna omnium
melior visa est, vt Caletum iretur, & ne profectio
fugæ similis videretur, terrestri itinere per medios
hostes eundum decernitur, quod eò periculosius
iudicabatur, quia militum numerus valde erat
diminutus, multis passim ex morbo pereũtibus,
qui id temporis per eam regionem peruaserat,
quod etiam in causa fuit, quamobrẽ de reuersio-

ne sit citius deliberatum. Itaque rex postquam Thomam Dorcestriæ comitem capto oppido reliquit præsidio, iter facere instructo agmine incipiens Pontiuum contendit, eo consilio, vt prius Sommam copias traducat, quàm pontes interrumpantur.

Franci interea cognito hostis consilio, omnes pontes atque fluminis vada antecapiunt, ité quaquauersum Anglum transiturum conijciũt, agrũ pabulo, frumento, cæterisq; cibarijs spoliant, vt eum omni pariter itinere intercludant, ac inopia rerum omnium premant. Anglus eiusmodi incõmodis vno temporis puncto affectus, nihil terretur, sed iter incœptum facere pergens ad Sommã venit, ibi certior factus pontes ab hoste esse interruptos, sine mora, equites leuis armaturæ mittit exploratum, quid hostium, quid insidiarum, quid periculi ad dexteram, quid ad siniſtram sit, ité vbi loci vadum fluminis ad traijciendum tutũ. Equites celeriter officio functi, omnia plena hostium renuntiant. Quibus rebus cognitis, rex non secus ac instituerat, lentè incedebat, atque sui negotij bene gerens dextra leuaq; circunstantibus hostibus ita aciem instructam ducebat, vt speciem terroris inspicientibus præ se ferre videretur. Quo factũ est, vt nulla imposita dimicandi necessitate, vsque Corbias peruenerit. Hîc nocturno agrestium aduentu, & matutino militum qui oppido relicti erant præsidio, retardatur: sed ea res perbono ei lo

co

eo fuit, nam præsidio cæso, fugatoq; intra mœnia cũ agrestium turba, postridie illius diei inuento inter Corbias & Peronam vado, ante id tẽpus nunquã, vt fama est, cognito, flumen transmittit, atq; properãs Caletũ rectà pergit, vt qui propter paucitatẽ suorũ, nisi aliter ratio posceret, minimè pugnãdũ decreuerat: erãt enĩ Anglici equites ad duo millia, sagittarij ad decẽ & tria millia. Afficiebãtur Angli inter itionẽ sexcẽtis incõmodis, cũ neq; ipsi cibos in tot dies necessarios parassent, neq; in itinere facilè inuenire possent, frumento ab hostibus antè compresso: abstinebat tamen Henricus sui militis manus in tanta rerum penuria à sacrilegijs, quippe qui eiusmodi edictum exercitui iãpridem proposuerat: Ne miles vnquam sacras ædes spoliato, néve violato, quod si feceris, debito supplicio scelus luito. Ex quo cùm accepisset militem quendam rapuisse de templo vasculum, in quo eucharistia asseruabatur, fertur iussisse agmẽ consistere, ac non prius illinc abire permisisse, quã restituto vasculo, miles persoluisset capite pœnas. Hinc fiebat, vt cùm eius rei fama per agros perua sisset, vicinorum locorum coloni contrà ac vetitum esset, cibaria agmini suppeditarent.

Franci vehementer indignati quòd hostis sine certamine elaberetur, per nuntios inuitant Henricum ad pugnã, armis & verbis lacessendo. Respondet ad ea Anglus: Mihi curæ est, ne quid fiat secus, quàm Deus velit, quamque oporteat: nã ego

Francos

Francos armis prior non aggrediar, at ab eis prouocatus, certamen non denegabo: interea Caletū pergam. Si quis autem me in itinere prohibere tentarit, id ille non sine suo faciet malo: quare ne quisquā vnus illud temerè audeat, maximè aueo, vt hæc humus ne Christiano sanguine infeliciter madeat. His dictis, nuntios nullos non donatos ab se dimittit. Principes Franci accepto responso, quod magis timidi quam cauti imperatoris esse iudicabant, castra apud Blangium oppidum metantes, hostem vltrà progredi prohibent, parati omnino ad manum conserendam, qui ita aciem instruunt. In prima fronte tria millia equitum collocant, secundam aciem firmant Carolus Aurelianensis, Ludouicus Borbonienſis, Edouardus Barri duces, ac Niuernensis comes, cùm peditum tū equitum multitudine innumerabili stipati. Post hos, ad subsidium ferendum turba militum infinita inordinatè tertiam tenet aciem. Henricus cùm videret dimicationem propiorē esse quàm crediderat, neque se tutò discessurum arbitraretur ex propinquis castris, vbi pridie illius diei consederat, in aciem exercitum educit in proximam planitiem, quæ ampla patet circa Blangium oppidum: & ne militum virtuti locus pugnæ damno sit, prope viculum, quem Dagincurtum dicunt, locum eligit, cui ponè imminebat colliculus vndique arboribus syluestribus atque denſissimis vestitus vepribus, qui instar muri, munitionem efficiebat,

ficiebat, ne hostis à tergo inuaderet. Hìc aciem instruit, sagittarios in dextro cornu quod contra hostes erat, collocat, quibus Edouardum Eboracensem ducem præficit, in sinistro & circa latera equites disponit. Ipse verò cum robore militum in mediam aciem se confert. Verùm cùm hostis numero militum equitumque præstaret, veritus ne non pariter in fronte atque latere suorũ pugnaretur, ad arcendam equitum vim & impetum, vt ne peditatus sui, in quo omne exercitus robur consistebat, ordinem turbarent, néue frangerent, sepsa ad vtrunq; latus fecit ex palis senis vel paulò plus pedibus oblongis vtrinque ferratis ac præacutis, quò si equi in eos incurrerent, subitò transfoderentur, deditque negotium certis gregarijs militibus, qui vt casus & res poscèret, ipsos palos refigerent, rursusque eo loci figerent, quo pedites se commouerent pugnando. His igitur palorum septis siue vallo, acies peditum se continebat, equitatus verò omnis ab lateribus, extra palos stabat. Istum quidem modum muniendi aciem Angli etiá nunc seruant, inuentis ad hæc alijs machinis, præcipuè pilis ferreis, quæ acutis vndique munitæ clauis per terram sparguntur, quibus equites procul à suo peditatu arceant: nam si temerè equi in ipsas machinas incurrerint, aut in vestigio confodientur palis, vel læsis pedibus, cadere cogétur. Rex instructa ad hunc modum acie, impedimenta in vnum coniecta locum, in castris etsi leui præsidio

fidio munitis relinqui iusſit: poſt hæc, apud miſſi-
tes concionem habuit, hortatuſque eſt, vt bonam
animo ſpem conciperent, quandoquidem illud
ſibi perſuadere deberent, ſe ad id loci qui quàm
paucitati militum idoneus ad pugnandum, tam
multitudini inutilis eſſet, peruenisſe, duce Deo,
qui fœdifragis non fauet, qui eos qui alieno ma-
num afferunt, non iuuat, quorum nempe crimi-
num maculis rectè ſcirent Francos ſuos hoſtes
cum primis notatiſsimos eſſe: quare à primo ad-
monuit, vt nihil timerent, quòd hoſtes longè plu
res numero eſſent, quoniam etiam ſcire deberent
in magna militum multitudine, neceſſe eſſe maio
rem partem rei bellicæ multò imperitiſsimã eſſe,
quæ bonis ſtrenuiſque militibus ſemper prælian
do, impedimentum afferre ſoleret. Et quamuis
omnes æquè militaris artis ſcientes forent, non
eò tamen pertimeſcendum, cùm pro patria dimi-
candum eſſet, pro qua nihil non parato animo
ferendum eſſet. Item quamuis vitæ iactura fieret,
glorioſum tamen fore ducerent: equidem ſi vin-
cerent, illud ſuis virtutibus certũ haberent apud
cunctos mortales aſsignatum iri, ſin verò à tanta
hoſtium multitudine vincerentur, nihil demum
ignominiæ ſe ſubituros iudicarent, quòd pauci à
multis ſuperati eſſent: ac poſtremò certò ſcirent
victoriã in manu eſſe, ſi primo congreſſu pugnã
magno animo inirent, quod omnino eos ita face
re oportere illud moneret, quòd non ignorarent
ſibi

sibi cum Franco rem esse, quem antea sæpissimè vicissent, quem ad prælium committendum tam promptissimum, quàm ad longioris pugnæ onus ferendum infirmissimum iampridem nouissent. Loquente adhuc rege, militum ardor tantus emi nere cœpit, vt ingenti clamore signũ pugnæ flagitarent. Idem duces Clarentiæ, Eboracensis atque Gloceſtrensis maturè faciendum sentiebant, affir mantes moram hosti duntaxat commodo esse, confluentibus ad illum vndique nouis militibus. Regi tamen aliquid moræ facere placuit, vt ne quid inconsideratè ageret, vt qui probè sciret, in prælio superari, turpissimum, superare pulcherrimum esse.

At Francis interea paucitatem hostium negligentibus pro nihiloque putantibus, tantũ fiduciæ ac spiritus accessit, vt non de ratione belli cogitarent, sed vicisse iã sibi viderentur, qui passim efferebantur, maximo gaudio gloriabantur, iactabãt se Anglum inclusum habere, nulloque negotio victum iam in manu sua esse, duces ordinum iã spolia diuidere, captiuos sortiri, ac currum parare, quo rex captiuus in triũpho duceretur, simul milites hortari, conclamare, Ad prædã, ad gloriã properate, vt iam de præmijs vestris, de referenda gratia cogitemus. Eò euasit lætitiæ libido, vt quo quouersum nuntios ad ciuitates mitterent, qui iuberẽt, vt publicè sibi gaudentes de victoria, perinde quasi incerta non esset, gratularentur Deoque

que gratias agerent, nequaquam suspicantes fieri posse, vt venti, sicut aiunt, sua gaudia ferrent. Hinc colligere licet, tam dementiæ esse de exitu rerum futurarum quicquam certi iudicare, quàm prudentiæ, non iudicare. Quid, quòd & ad Henricũ nuntium miserunt, quæsitum quanti vellet se redimere: quem ferunt respondisse, se sperare intra duas trésue horas ita vsu venturum, vt potius Francis quàm Anglis de redemptione facienda curę esset.

Inter hæc autem, copijs ab vtraq; parte instructis, ad VIII calendas Nouembris, qui fuit dies pugnæ, circiter meridiem, veniunt tandem ad manus: signo enim eodem temporis puncto vtrinq; dato, concurritur acriter, varieq; confligitur: sanè sagittarij Angli ita Francos equites peditesq; vnà obuiam factos primo impetu vrgent, vt aliquandiu multis affecti vulneribus non facilè queant pedem conferre, qui passim cadentes non mediocrem suis terrorem, hostibus animum præbebãt. Cæterum vbi cominus pugnari cœptum est, bona pars sagittariorum Anglorum proiectis actutum more suo arcubus, sumptisq; quę semper ad manus habent, telis & gladijs, magno impetu in venientem hostem fertur. Franci contrà vbique vrgent, instant, laborant: nam equites dum alij cũ peditatu Anglico dimicant, in dextero cornu, obiectis scutis, à latere hostem inuadere summa ope nituntur, sed non sine cæde, tum à reliquis sagittarijs, tum ab equitibus qui prope palos astabant, repelluntur.

pelluntur. Itaq; certamen vbiq; sæuum,& anceps erat,in suo pro se quisq; gradu obnixus,vrgẽs scutis & gladijs sine respiratione,alius pro victoria,alius pro salute pugnabat. Postq; tris propè horas vtrinq; fortiter est dimicatũ,rex circũductis paululũ equitũ alis, à tergo ipse pedestrẽ aciẽ adoritur: clamor nouus inde ortus Francorum animos ita terruit, vt pedem referre extemplò cœperint. At rex vbi turbata signa ac fluctuantem aciem vidit, tum milites parum hortatus tanto impetu insecutus est,vt Franci in fugam subitò versi, alij aliò fugerent,proiectisq; armis,pro salute tantum orantes manus darent. Interea equites Franci ducẽ Roberto Borimuillensi,qui primi terga verterant, cũ accepissent impedimenta Anglorum procul ab armatis,sine præsidio magno esse: partim faciendæ prædæ, partim accepti incõmodi aliquo pulchro facinore sarciendi studio concitati,impetum in castra vacua defensoribus faciunt, impedimentaq; omnia rapiunt, captis aut interfectis qui præsidio relicti fuerant. Quod vbi regi nuntius trepidus attulit, ac clamor puerorum aliorumq; auditus est, qui aduentante hoste,in pedes se dederant, ac diripi passim ferriq; fortunas militum vociferabantur, veritus ne nõ hostes dissipati ex cursu in vnũ coacti pugnam redintegrarent, ac sibi simul cum captiuis,& hostibus nouum certamen esset,necessariò cõtra animi lenitatem, iussit ipsos captiuos, quorum ingens numerus erat, protinus interfici,

atque

atque milites se iterum ad prælíandum expedire. Illi autem imperata facientes, postquam bonam partem captiuorum occiderant, omnis repentè laboris per diem penè totum tolerati, vulnerum que obliti, perinde ac si integri recentesque essent, vno impetu contendunt, in aciemque redeunt, seque in hostem quanta maxima possunt vi, concitant. Sed cùm ille præda iam potitus longius abesset, quàm vt eum consequi possent, sua spõte à persequendo destiterunt. Atque hæc est nobilis ad Dagincurtum pugna, & inter primas memorata populi Anglici victoria. Decem millia Francorum in acie cæsa sunt, captiuorũ numerus penè par, si in castris ab hoste trucidati non fuissent: multi postea vtrinq; ex vulneribus interiere. Ab Anglis cecidêre vix centum, si credimus illis qui miracula scribunt, cum Edouardo duce Eboracensi. Autores alij quingentos, alij sexcentos Anglos in eo prælio desideratos tradunt, quorum non pœnitet me sententiæ esse: cùm enim amplius tribus horis sit strenuè dimicatum, dubio procul Anglos qui inter arma versabantur, sua quoque accepisse vulnera, par est credere. At regi tantæ potito victoriæ nihil prius fuit, quàm vt eo loci flexis genibus, multis oraret precibus, Deoque immortales ageret gratias, cui deinceps ea dies, quæ diuis Crispino & Crispiniano sacra est, solennis perpetuò mansit. Secundum hæc, paulò ante noctem redijt in castra, quæ ab hoste spoliata,

vs

vt ostendimus, inuenit, sed eius spolijs mediocriter repleuit, vbi ea nocte à laboribus fessum refecit militē, postero die ad locum pugnæ reuersus omnes pariter suos atque alienos in eo prælio desideratos sepultura affecit, corpus verò Eboracēsium ducis in Angliam reportandum curauit, vt eius maiorum sepulchro inferretur. Hoc facto, cum Aurelianensi & Borboniēsi ducibus, ac alijs de nobilitate captiuis, primùm Caletum, deinde in Angliam redijt, qui vrbē Londinum ritu triūphantis imperatoris, victore cum exercitu iniuit, cùm interim per totum regnum, supplicationes multorum dierum ad omnia templa Dei diuorumque decretæ sunt, vt dum victoriam eius diei cuncti congratulabantur, regem in cœlum laudibus ferentes, in primis Deo gratiæ agerētur. Fuit ille annus humanæ salutis MCCCCXVI, & cū ipse Henricus regnare cœperat, III.

Carolus rex Francus ob acceptam plagā, magna animi perturbatione commotus, summa ope studet Ioannem Burgundiæ ducem diu antè ab se alienatum sibi reconciliare, timens ne accidat, vt dum domi ciuili discordia laboratur, foris ab externo hoste grauius aliquid accipiatur. Item Ioannem Arminiacum comitem, qui summum in re militari vsum habebat, magistrum equitum in locum captiui apud Anglum Bussicaudi surrogat, sperans futurum, vt is esset, qui res Francorū inclinatas armis subleuaret. Thomas inter hęc co

Galli qd egrum post amissum p̄lium.

mes Dorcestriæ præfectus Harflei certior factus de victoria adepta, cum tribus millibus armatorum in finitimos agros egressus, Rothomagum vsque excursiones facit: is inde dū præda onustus redit, Arminiacum comitē forti militum robore refertum obuiam habet, commissoque leui prælio, in fugam vertitur, qui plus trecentos ex suis perdidit. Sed Franci non contenti victoria, sequēdo propius oppidum, quàm vt conduceret, progressi, cum præsidio quod obuiam suis volarat, manus conseruerunt, ac leui pugna repentè facta, non sine cæde pedem referre coacti sunt.

Dum ista alibi fiunt, Sigismundus Romanus Imperator, vir magnæ virtutis ac fidei, qui aliàs apud reges de pace concilianda, cùm longè gentium abesset, per literas frequenter egerat, cū Caroli regis legatis in Angliam venit, quem Henricus pro veteri amicitia, quæ ei cum illo erat, amicè & beneuolè accepit. Is studiosus pacis modis omnibus rem vtrique regi vtilem tandem aliquando conficiendam curare cœpit: sed Francorum fatalis obstabat casus, qui postea accidit, quo adhuc maiora detrimenta acciperent. Enimuero dum concordia in foribus penè erat, ecce tibi, noua maioris discordiæ ac inimicitiarū causa incidit. Porrò Henricus certior factus de cæde suorum in Rothomagēsi agro ab hoste edita, ita irasci cœpit, vt ne quidem de nomine pacis tum audire voluerit. Quocirca Imperator negotio parum super-

sedit,

ſedit, ac ſtatim poſt iram regis, quæ citò deferbue
rat, nihilominus rem aggreditur, quam & perfe-
ciſſet, ſi Franci nouũ bellum non paraſſent: quip-
pe illi duce Arminiaco, ex re proſperè paulò antè
geſta, animo aucti, Harfleum ſibi omnino recipiẽ
dum ſtatuunt, qui poſt paulùm diuerſo itinere,
quàm poſſunt occultiſsimè cũ omnibus copijs,
quas eo momento coëgerant, oppidũ oppugna-
tum eunt. Itidem Ioannes vicecomes Narbonen
ſis, qui claſsi præerat, facit, omne vicinum littus
pari celeritate occupat, circunſidet. Sed dolus non
proceſsit, quòd antequam ad oppidum peruenī-
rent, animaduerſum eſt à ſpeculatoribus ex arce,
hoſtium cohortes accedere. Qua re cognita, Tho
mas præfectus ſuos intra muros recipit, nuntios
crebros, ac literas ad regem mittit petitum auxili
um. Franci verò quamuis viderent nullam ampli
us oppidi de improuiſo occupandi facultatem
dari, nihilo tamen ſecius tam terreſtribus quàm
maritimis copijs ad oppugnationem aggrediun-
tur, quibus Angli pro tempore fortiter reſiſtunt.
Interea Henricus accepto nuntio, cognoſcit ſuos
in magno periculo verſari, remque diligentiam
requirere, quare nulla facta mora, claſſem parat,
ſuiſque ſubſidio ire maturat. Retardauit eũ tamẽ
Sigiſmundus Imperator, dehortatus magnopere
ipſum proficiſci, ſed ſuaſit, vt ducem aliquẽ mitte
ret, qui eam impendentem procellam propelleret
quandoquidem non præſtaret, & tunc nihil eſſet

quòd princeps, in quo totius Reipublicæ summa cõsisteret, omnibus se obiectaret periculis. Ita rex monitis amici cohibitus, Ioannem fratrem ducẽ Bedfordiensem cum multarum nauium classe, quamprimum in Normaniam mittit, qui secundo vsus vento, celeri cursu ad Sequanæ ostium peruenit. Hunc cũ vicecomes Narbonẽsis cognouisset appropinquare, se subitò ex omnibus partibus, dato signo, in hostes concitat, fauceisque portus occupat. Ioannes cùm classem hostilem audacius egressam vidisset, naues aliquot fortiores in in eam præmisit, quæ primo impetu duas Francas naues incautius progressas, cum remigibus defensoribusque suis ceperũt. Adfuit statim post ipse studio incitatus cum reliqua classe, qui certamen fortiter redintegrauit. Est summè aliquantũ vtrinque pugnatum, cùm Angli ad extremum bonam hostilium nauium partem aut submersere runt, aut ceperunt, reliquas verò turpiter fugere coëgerunt. Tum Ioannes per flumen ad oppidũ delatus, sine vllo impedimento descendit pariter in terram, ac suos vno tempore & commeatu & nouo militum supplemento iuuat. Arminiacus interea certior factus per literas & nuntios, malè à suis ad Sequanæ ostiũ, nauali prælio esse pugnatum, relicta obsidione, in Parisios se contulit, vt qui in nulla spe erat oppidũ per vim expugnandi.

Post hanc acceptam cladem, res Francorum multò infirmiores extiterunt, quòd principum studium

studiū diuersum esset, vtpote qui veterū inimicitiarum stimulis incitati, iam Reipublicæ munia grauatè obirent, & per simultates adeò labefactari inciperent viribus, vt libertatem in discrimen adduxerint. Et quanquā Aurelianensis dux alterum factionis caput in Anglia captiuus erat, tanto tamē simultatum furore Carolus Delphinus, & Burgundiæ dux agitabantur, vt dum alter alterum armis, fraudibus, insidijs opprimere conabatur, & reliqui principes eisdem factionibus & studijs trahebantur, nemo quisquam illorum esset, qui propulsandum commune periculum quod impendebat ab Anglo, magnopere curaret. Ita in hoc statu multa erant mala, alienatio mentis Caroli regis, belli periculum, principum discordia & improbitas, sexcenta præterea alia, quæ rem totā ærumnosam reddebant. Sed ad propositum redeo. Bedfordiensis dux re prosperè gesta, cōtinuò in Angliam redijt. At Sigismundus Imperator animaduertens nihil esse, quòd se in istam pacificationem in præsentia interponeret, quòd Franci proxima Harflei obsidione, vehementer offendissent Anglorum animos, quibus etiam ipse ob id ipsum iratus erat, omisso diu antea inchoato pacis negotio, fœdus cum Henrico fecit, quod quidem tantum abfuit vt deinceps violauerit, vt etiam pro se quisque eorum seruare, & colere maiorem in modum studuerit, id quod commodo vtrique fuit. Imperator post hæc, multis ac varijs

donatus muneribus in Germaniam transmisit. Incidit hæc regum societas in annum quartum, cùm regnare cœpit Henricus, & salutis humanæ MCCCCXVII.

Eodem anno rex principum conuentum facit, apud eos concionatur, recentes Francorum iniurias in se commemorat, occasionem gerẽdi belli ostendit, discordias Francorum principum replicat, multa proponit, quamobrem bellũ in eos deintegro sumendum, ac totis viribus in illud enixè incumbendum iudicet. Item orat vt pecuniam imperandam, ac militũ delectum primo quoque tempore habendum decernant, quò inimicorum iniurias persequi tandem liceat. Hæc dixit, & ad eius nutum cũcta à patribus decreta sunt. Sed pecunia in primis imperatur, quò sumptus in copias suo tempore fiant: nempe nullus erat, cui id bellum non maximè cordi esset, videreturq; tam vtile, quàm opportunum. Deinde ex senatusconsulto, Ioannes Bedfordiensis dux regni præfectus renuntiatur, caputq; regij senatus, qui eatenus id imperij obtineret, quoad rex belli gerendi causa, in terra Gallia esset: quo facto, circiter VI cal. Augusti, cum mille & amplius nauium classe in Normaniam traijcit, expositisq; in terram militibus, cum suis ducibus de rebus agendis consilia confert. Normani cognito hostis aduentu, ingenti perculsi pauore, mœstitiaq; simul affecti, ex agris cũ liberis, fortunisq; suis, in oppida concurrunt, ipsaque

& oppida muniunt, frumenta ac cætera vsui humano necessaria apportant, tela, arma parant, quibus hosti resistant, ad Carolum regem legationes mittunt, vt suos ciues ab hostium iniurijs defendat. Franci milites qui locis præsidio relicti erant, vnà cum agrestium turba, in oppida se recipiunt, vt oppidanis intus auxilio sint, qui foris hostium viribus resistere posse se desperabant. Hęc per omnem Normaniam fiebant, adeò vniuersi magno erant timore, cùm Henricus postquam rei gerendæ consilium cepit, ad Tucham arcẽ opere & natura munitam castra posuit, eamq; oppugnare aggressus, etsi ab ijs qui intus erant fortiter defensam, cœpit: dein Cadomum petendũ constituit, ratus id quod officium poscebat, Francos laborãtibus suis auxilio venturos, ibiq; prælium fore, quod in primis cupiebat: quare cum expedito exercitu eò ire contendit, agros latè populatur, prædam facit.

Cadomum est oppidum in plano campo positum, fossis, altisq; muris munitum, vt alibi ostẽdimus, & id temporis nullius rei egens, quòd oppidani ante aduentum hostium, commeatu & armis illud referssent. Igitur rex vbi ad oppidum peruenit, mœnia à suis castris munitione secludit, vt ne de oppido eruptionẽ inclusi facere possint, ac dispositis passim centurionibus, cum suis militibus, tela in hostium munitiones adigi iubet. Nihil ea res Cadomenses terruit, qui infensi intenti-

q̃ sine tumultu manebant: ita prælium vndique incipitur. Angli pro ingenio quisque, pars eminus sagittis, lapidibus, alijsq̃ tormentis pugnabant, alij succedere, ac murum modò effodere, modò scalis aggredi conabantur, & solùm cupiebant pugnam manibus facere. Contrà Cadomenses in proximos saxa voluebant, sudes, pila, præterea picem, sulfur & tædas ardentes mittebant. Est ad hunc modum per aliquot dies continuatum certamẽ, bene magno numero Anglorũ interfecto, quòd plus detrimenti acciperent ab illis, qui in munitionibus dimicabant, quàm inferrent. Quod Henricus animaduertens, militem à pugna reuocat, & solùm muro perfodiendo dejiciendoq̃ studendũ putat: itaque actis ad oppidum repentè cuniculis, adhibitisq̃ in diuersis locis machinis, statim magna vi mœnia aggreditur, & ne opus incœptũ ab oppidanis impediatur, iterũ milites admotis scalis, alios in murum ascendere, summaq̃ capere, alios vrgere telis iubet. In hos oppidani animos se defendendo, lapides, ignem, aliaque id genus tormenta torquent. Dũ ita pugnatur, Angli ipsos muros varijs in locis perfrangunt, iamque ab illis qui in cuniculis fundamenta effodiebant, passim foueæ factæ erant, per quas miles in oppidũ pene trare poterat, cùm rex misertus oppidanorum, quos sibi seruandos, si in fidem venirent, non perdendos statuerat, ac simul veritus ne si per vim oppidum expugnaret, cogeretur illud diripiendum

dum dare militibus, per præconē eos admonuit, esse adhuc apud se clementiæ locum, si confestim deditionem facerent, quod illi spe subsidij confiū pertinaciter se facturos negarunt. Tū Anglus rursus mœnia aggreditur, per foueasq; introire nititur. Hìc momento vnius horæ est conflictatum, cùm Angli erumpere conarentur, & Cadomenses loca omnia defenderent fortissimè, sed tandē Angli virtute vicerunt. Rex oppido potitus, cunctos arma in vnum locū inferre imperauit: quod vbi sine recusatione fecerunt, passisq; palmis proiecti ad terram flentes pro salute orarunt, consolatus surgere iussit: hoc facto, ad principem ædem more suo accessit, ibiq; aliquandiu orauit, gratias Deo pro re felicissimè gesta agens. Ea nocte non se quieti dedit, sed exercitū perinde in armis esse voluit, ac si à periculo vacuus nō esset, ne quò miles licentia nocturni temporis ad prædam labere tur, vel oppidani clàm discederent. At prima luce, recensione habita senatus, partim morte pro vesana pertinacia, partim bonis mulctauit, deinde militem etiam atque etiam collaudatū omni præda de hoste capta donauit, quod in ea oppugnatione eius excellentissimam virtutem fuisse, optimeq; eum de se meritum iudicabat. Sanè videtur Henricus eo potissimum prælio voluisse tam suam ipsius, quàm suorum bellicæ artis doctrinā ostendere, quò Franci intelligerent sibi cum eo hostem esse, qui multùm virtute polleret, aut quòd

fortasse

fortasse non erat ignarus, in bello gerendo studendum esse famæ, ac prout prima cedunt, fore vt plurimum vniuersa. Arx adhuc stabat in fide Frãcorũ firma atq; egregiè munita, cuius præfectus vt fidem magis seruasse videretur, palàm iactabat se prius excidiũ expectaturum, quàm hosti traderet: quod Anglus minimè faciendum constituit, vt ne pulchrum opus & oppido custodiendo necessariũ dirueret, quod post reficere oportuisset. Itaque rex præfecto ac reliquis militibus qui intus erant, incolumitatem pollicitus, diem præscribit, quo arcem dedant. Quo audito, ac desperato iam subsidio, deditionem fecerunt. Ac ita Henricus Cadomum cum arce, ad extremum cepit, qui eius victoriæ bonam antea spem animo concepisse dicitur, eò quòd orando, eũ ferunt vidisse crucem inter suas copias emicantẽ. Ita vsu venit, vt bene precantibus ac iustum bellum facientibus, præsens numen esse soleat.

Dum hæc ab Anglo ita fiebant, Franci neque iustum exercitum paratum habebant, neque ipsi parati erant ad eundum suis subsidio, domesticis hostibus laborantes, qui ne emergerent, noua extitit causa, cur seditiones maximè renouatæ sint: cùm enim rex Carolus pro suo iure res gerere nesciret, accidit, vt nil esset eo egentius, nil regno spoliatius, quòd pro se quisq; bona publica dissiparet. Solus Carolus Delphinus patriæ mala deflebat, solus in Rempublicam incumbebat, solus hosti-

hostibus resistendum curabat, sed inopia affectus solicitudine mordebatur, qui ad extremū de consilio Armeniaci equitum magistri, pecunias quas Isabella mater cōgesserat, ex diuersis locis sustulit, subleuandæque patriæ causa, eas in parandum exercitū insumere cœpit. Ea re mulier immemor periculi instantis, memor iniuriæ offensa, filium cum Armeniaco pro hoste habet, ambos persequendos iudicat, Ioannem Burgundiæ ducem in summa apud Carolum virum gratia ponit, eiq; imperium rerum omnium dat, defert, confirmat. Burgundio quem penes iam omnis erat potestas facultate data vlciscendi iniurias, se in Delphinū armat, quò eo debilitato, publicis hostibus pro virili parte resisteret. Mouit par ratio & Delphinum, qui domesticum tumultum bello externo præuertendum ratus, in Burgundionem factionis caput arma vertit, eumque quouis modo perditum ire contendit. Hinc igitur magna regni labes facta est, quæ nihil propius factum fuit, quàm vt illud funditus deleret. Ardebat itaque Gallia bello, & nemo ferè erat, qui in tāto mœrore curā belli susciperet, sustinerétue.

Inter hæc Thomas Clarentiæ dux cum expedita militum manu, secundum oram Normaniæ maritimam profectus, Bellocasiorum, hoc est, Baiocensium, vt hodie nuncupantur, vrbem de Franco capit. Item Humfredus Gloceströsis dux eius frater Lexouiorū oppidum armis adortus, nullo

nullo ferè negotio occupat. Rex interim Cadomi causa firmandi præsidio loci morabatur, cùm ibi singulare edidit pietatis exemplum: reperit enim in arce magnas ciuium fortunas, quarum in numero erant pecuniæ in tẽplis diu depositæ, ac sacra vasa, ea õnia tantùm abfuit vt ipse tetigerit, vt etiam in templa subitò referenda, ciuibusq; restituenda curauerit, vt ne præter institutũ suũ, sacrilegio rapináue contaminaretur. His actis, cõuocato suorum ducum consilio, de summa rerũ agitabat, cùm rumore interim quoquouersum de eius lenitate clementiaque perlato, omnes propémodum vicinarum ciuitatũ principes Cadomum conuenerunt, seque eius fidei commiserũt. Quare placuit omnibus publico edicto denuntiari populis, eos fore cũ fortunis ab omni periculo vacuos, qui sua sponte in Anglorum ditionem rediissent, veniissentq;. Quæ mehercule res efficiebat, vti bene multi quotidie populi à Franco ad Henricum deficerent. Rex post hæc Argentoniũ oppugnatũ Cadomo proficiscitur, quod aduenies capit. Venit deinde in eius fidem Alenconiũ, Constantia, Falesia, Fanum Landi, nõnullaque alia oppida multò munitissima, adeò ferè omnes miserrima Cadomi memoria solicitos similem casum timentes habebat, vt mallent Anglo se dedere, quàm fortunæ fortasse cum suo magno malo periculum facere, cùm præsertim nullũ Caroli exercitum proxime se viderent, nec audirent ventu-

venturum sibi subsidio. Henricus autem tot vno tempore receptis oppidis, solùm sibi laborandū esse ducebat, vt Rothomagum vrbē totius Normaniæ caput in potestatē redigeret, quò ex cuncta regione, Normani omnē pecuniā, charissimas que res cōportarant, quodque inito bello, operibus maximis munierant: quare instructis copijs, castra mouet, atque Larcham, quod oppidum ad Sequanam situm à Rothomago circiter millia passuū octo abest, ire contendit. Quod vbi Franci qui ad præsidium loci erant, animaduertunt, pontē qui eo ipso loco in Sequana est, ante hostis aduentum, valido præsidio firmant, simulque ad alteram fluminis ripā milites disponunt, qui prohibeant, ne ille flumen pontibus aut cratibus vel scaphis transeat. Postquam Henricus ad oppidū peruenit, pontē confestim oppugnare aggressus, cùm videret eum à Francis acrius defendi, quàm vt paruo negotio capi posset, statim regressus mil lia passuum ferè tria, secundum ripam, ad aquam fecit castra, atque inde paratis ratibus, lintribusq;, partē exercitus noctu in alteram ripā transduxit, nullo ex hostibus se opponente: nam qui ad alteram ripam erant, arbitrantes Anglū aliò versum iter vertisse, non sunt secuti, quòd satis negotij haberent in tuendo oppido: quo facto, ad oppugnationem de media nocte reuersus, oppidū vtrinq; obsidione cinxit. Quod vbi oppidani senserunt, desperato subsidio, deditionem faciunt. Rex potitus

Rothomagum
Henricus V
ao 1419

tus oppidi, iam cùm tutum pateret iter, Rothomagum proficiscitur. Quod postquam præsidiũ quod intus erat, cognouit, omni propémodum equitatu celeriter educto, aciéque equestri instructa, obuiam exiuit, factóque cum antecedentibus equitibus agminis Anglici leui prælio, cùm iam premeretur, necesse habuit eò se repentè recipere, vnde venerat. Tum rex quamproximè mœnia accedens, vrbem obsidet. Fuit ille annus salutis MCCCCXIX, & cùm regnare cœpit Hẽricus, VI. Angli opus incœptum facientes, duabus ex partibus vineas, aggerem, cuniculum ad vrbem agere instituunt, quibus perfectis, quotidie cũ inclusis pugnabant, sed parum proficiebant, quòd Rothomagensibus nulla res ad virtutem deerat, neque quisquam omniũ erat, qui non in eius oppugnationis casu, suarum omnium fortunarũ euentũ consistere existimaret, quare sese mutuò animis confirmantes eo consilio decertabant, vt nullum aliud tempus ad conandum habituri viderentur, qui capta vrbe, omnia extrema ab hoste patienda putabant. Hanc animorum miram quidem consensionem & perseuerantiam vbi Henricus perspexit, mutato ex necessitate cõsilio, statuit hostẽ fame domare, quem armis superare non poterat, id quod factu eò facilius ducebat, quòd Franci domesticis implicati, vt dictum est, seditionibus, subsidio suis venturi minimè viderentur: itaque dispositis passim per opportunas stationes armatorũ

torũ cohortibus, & ſuprà infraque clauſo omni fluminis Sequanæ, quo vrbs alluitur, aditu, ita ciues breui tempore rerum omnium penuria affectos conſternauit, vt illi cibis iam cõſumptis, ac ſpe ſubſidij penitus adempta, in eius poteſtatẽ vltrò venerint. Rex opulentiſsimá vrbẽ adeptus, eodem ferè momento omnia propinqua loca in poteſtatem redegit, accepit & in fidem Ioannem Britanniæ ducẽ. Is porrò rebus ſuis timens, ſpõtè id temporis ſeſe amicitiæ Angli dedit, quòd videret Francorum vires in dies ſingulos magis infirmas eſſe, veritus ne ſi aliàs id facere coactus, nõ acciperetur.

At vbi Rothomagenſium deditionis fama per Gallias peruaſit, incredibile dictu eſt, quantus omnes terror inuaſerit, quantusq; dolor occupauerit, vtpote qui videbant, quas quotidie ciuilis ſeditio importaret clades, & ad id mali prohibẽdi nullum adhiberi remedium. Sed Burgundionem ducem in primis ea res vexabat, angebat, cruciabat, quòd duplici malo vno tempore teneretur: ſiquidem imperium obtinebat, & ſuo arbitratu Carolum regem regebat, & idcirco ſine inimicitijs eſſe ſe nõ poſſe, & quicquid cladium accipiebatur, ſibi ſoli aſsignari certò ſciebat: quare tam è Republica quàm ex ſuo vſu futurum iudicabat, ſi viã inueniret ad reconciliandos in gratiam reges, quòd tunc ab externo vacuus metu, facilè decus ſuum aduerſus Carolum Delphinum vlciſci, & ſe odio publico,

publico, inuidia, infamia liberare, patria bello libe
rata, posset. Hoc capto consilio, per legatos cum
Henrico agere instituit, vt pacis conciliandæ causa, vellet cum Carolo de summa totius rei collo-
qui. Non abnuit Anglus id facere, sed perinde ac
legatis promiserat, paucis pòst diebus Meulanum
conuenit, quò Carolus cũ Isabella vxore, & Ca-
tharina filia longè formosissima, siue, vt quidam
tradunt, regina sine Carolo, quia non erat mente
sana, cum Burgundione antea venerat. Ibi de pa-
ce, veluti aliàs factum est, frustra agitatur: tantum
pròfuit congressus, quòd Henricus visæ puellæ
forma captus, multò mitissimus est hostis effe-
ctus. Interea principes Franci communem patriæ
fortunam miserantes, rerum suarum sortem in-
cusabant, quòd vires ad externa bella satis super-
essent, sed ijs abuterentur inter seipsos certando.
Quocirca aliud nihil esse visum est, quod ægras
sanaret mentes, nisi commune colloquium, quòd
per illud inimicitiarum furor facilè extingui, iniu
riæq; euelli possent. Probata ab omnibus senten-
tia, colloquium ad Monsteriolum, quod est oppi-
dum eo loci situm, quo Iona fluuiolus in Sequa-
nam influit, indicitur, quò cum primis Delphinus
& Burgundio duo factionum capita accederent,
vt ciuiles discordiæ aut funditus in eo conuentu
extirparentur, aut tantisper sedarentur, supprime-
renturq;, quoad bellum restingueretur, quod ipsa
seditio domestica inflammasset. Sed secus accidit,
atq;

atq; in expectatione erat: quoniam dum spes concordiæ omnes complebat, dolus ex odio intestino compositus discordiam repentinò renouauit, resq; communes in longè maius adduxit discrimen. Equidem vbi de habendo colloquio, inter principes conuenit, ecce tibi, subitò Guidoni Castrensi, viro immani ad omne facinus audacia, venit in mentem memoria Ludonici Aurelianensium ducis, sub quo stipendium meruerat, decretumq; est illius vlcisci cædem, quam superiore libro, autore Burgundione, editam docuimus. Sūt tamen qui tradant Guidonem id consilij impulsore Delphino cepisse, quod à vero minimè abhorrere videtur: nempè Delphinus qui æternas cum duce simulates habebat, forsitan per eū modum Burgundionis potentiam sine vlla sua perfidia, vti putabat, comprimendam existimauit. Sed ne plura. Venit dies colloquij, & Delphinus ac Burgundio satellitibus stipati adfuerunt. Hic postquam in vnum cōuenēre, cuncti vno ore pacem petebant, cùm interim Delphinus & dux cœperūt inter se exprobrare beneficia, de iniurijs expostulare, conuitia facere. Ita altercatione integrascēte, Guido ratus tempus esse edēdi sceleris peropportunum, de improuiso Burgundionis manum arripuit, atq; primo ictu hominem confecit & occīdit. Quo viso, cuncti vtrinq; gladios aut sui defendendi, aut tumultus sedandi causa, educūt, nō credentes Burgundionem mortifero vulnere esse

affectum: sed cùm vidissent corpus mortuum iacere, non tam pugnandi quàm diffugiendi studium habuêre. Atque ita à colloquio discessum est, & talis Ioãni duci mors accidit, qui præ ciuilibus discordijs, salutem suam parum curandam duxerat, quò (credo) Aurelianensis ducis cineribus pœnas daret, sic volente diuina iustitia, vt semper autori suo parricidium fraudi exitioque sit.

Philippus Ioannis Burgundionis filius qui se Lutetia tenebat, vbi cognouit parentem ab inimicis perfidiosè interemptum, confestim destinat animo tale illis exhibere negotiũ, quo conflictati ad extremum meritas parricidij pendant pœnas: itaque primo per secretos nuntios, cum Henrico pacem facit, consiliaque communicat: postea nomine Caroli regis, quem à patre traditum in sua potestate habebat, legatos de communi pace ad eundem mittit, qui simul rogent, vt velit Trecas, quæ Campaniæ vrbs est, venire ad colloquium, cum Carolo, vbi tandem aliquando confidere posset, & pacem bonis cõditionibus conuenturã, & se eius filiæ connubium consecuturum. Audiuit Anglus animo libenti legatos, & se ad locum ab eis dictum primo quoque tempore iturum promisit: qui his auditis, quamuis mirabiliter cumularetur gaudio facultatem bene gerendarum rerum sibi præter spem dari, haud tamen tantum fidei promissis Philippi habuit, quin iudicaret omnia prius per exploratores cognoscenda, quã

ad

ad colloquium accederet, quòd memoria recentis Burgundionis cædis faciebat, vt cautior esset, ac timeret Francos, & dona ferentes, vt apud Vergilium Laocoon de Græcis ait. Verùm vt cognouit sine fraude cuncta fieri, nihil cunctatus, Trecas proficiscitur, quò postquã qui missi fuerant, legationẽ renuntiarant, Philippus cũ Carolo sub eos dies accesserat. Hic acto Francorum principũ cõuentu, icitur fœdus, nouaq; affinitate corroboratur, collocata nuptum Catharina Caroli filia regi Henrico. Pactio fœderis eiusmodi fuit, vt Henricus vsque eò dum viueret Carolus, regnũ Franciæ gubernaret, administraret, regeret, idque post Caroli mortẽ, eodẽ obtineret iure, quàm qui optimo: & si contingeret, vt Henricus prior moreretur, eius filio maiori natu ex Catharina genito regni hæreditas veniret, ac principes Franci conceptis verbis, ipsi Henrico iusiurandum darent, atq; Carolus Delphinus omni deiectus honore quẽ gerebat, hostis patriæ perpetuò haberetur.

Secundum hæc, Henricus gerendarũ rerũ munere susceptο, Franciæ regens nuncupatur, in cuius verba principes qui aderãt, aderãt autẽ frequẽtes, incipiente Philippo Burgundione duce, vltrò iurarunt, quòd eos iampridem ex fama rerum gestarum, viri admiratio cepisset, & maior præsentis veneratio caperet. Sed vtrum fronte, an mente id fecerint, dubitatum. Sanè iam senserant Henricum esse ad consilia capienda prudentem, ad mili-

tarem disciplinam ac eius vsum peritum, ad belli labores impigrum, ad omnia pericula fortem, & ad fortunam atque casum semper prouidentem, vnde illa admiratio in primis proficiscebatur.

Regis oratio ad regna sua vniuersa

Hos rex ita alloquitur: Omnes meas curas, principes, vna de multis demum occupat, nostrumq; animum intentum tanquã arcum habet, vt continenter cogitem, & agam, quonam pacto vtrũq; regnum tandẽ Dei immortalis beneficio, alterius accessione vnum effectum ac feliciter auctum, queam à factionibus vacuum nostris posteris relinquere, vt sicut in præsens maius regnum non habet Europa, ita in posterum tempus, non aliud habeat. Quare primùm omniũ ciuilium seditionum reliquias nobis persequendas statuo, quæ in solo Carolo, qui vestro nuper iudicio, Delphinatus honore est priuatus, remanent: hunc igitur vt imperio pareat, subigendum mecum curate, quò Respublica ab omni liberetur periculo. Equem enim putatis eum fore regem, si regnum obtineret, qui id ætatis adolescens non erubuit se se nobilissimi Burgundiæ ducis sanguine turpificare? Proinde mecum state, qui successurus sum Carolo socero, in vestrum regnum, meis primò maioribus, & deinde mihi iure hæreditario debitũ. Nec vos illud moueat, quòd sum homo ortu Anglus, qui cùm sim regni hæres, non vtique possum debeóue vobis nisi vester videri, qui nisi velim ab officio longè discedere, vos in oculis semper

per ferre, pro vestra in me humanitate, necesse ha beo, eiusque officij initium faciam erga Carolū socerum, quem loco patris habeo. His dictis, ac dimisso conuentu, copias cogit.

Atqui vbi reliqua Gallia de hisce fœderis conditionibus rebusq; actis cognouit, repentè summo dolore corruit: non poterat enim istum patriæ casum æquo animo ferre, quòd videret Remp. suam ad exitum vocari, ni Carolus Delphinus eam sustentaret, conseruaretq;: quare ad eum cunctus hominum alterius partis concursus erat, vt in quo omne præsidium ciuium positum esset. Ille verò per eiusmodi Philippi Burgundionis amicitiam cum Anglo factam in summam solicitudinem adductus, cum amicis principibus concilium habet: quo in concilio, quia vires non erāt pares, primùm de resistendo agitur: secundo loco, vt ne subitò aduersi quid eueniat, constituitur, vt ipse Delphinus, in quo totius belli discrimen positum erat, in aciem nullo pacto descendat: tertiò de exercitu comparando, præsidioq; locis opportunis locando prouidetur. Ita Delphinus animo ac copijs sese ad repugnandum oppugnantibus parat, armat, instruit.

At Henricus rex Franciæ regens, cum firmo exercitu ex Trecensibus mouens, in Senones ire contendit, qui in Delphini fide erant: postquam Senonum fines effusis populationibus peragrauerat, ad eorum vrbem accedit, & expugnat: ité Mo-

retum & Monsterioluum recenti Ioannis Burgundionis cæde nobile, capit: inde Meledunum obsidet. Erat præsidio loci præfectus Barbasanus vir bellicosus, qui oppidum impigrè tuebatur, sed & is rei frumentariæ inopia victus, in deditionem venire cogitur. Concessa est omnibus abeundi facultas, præterquam illis, in quibus Burgundionis cædis culpa resideret: nam eò aliquot facinoris socij se contulerant. Rex recepto oppido, sontes ibi deprehensos, in quibus Barbasanus fuit, ad quem illius sceleris contagionem pertinere compertum est, Lutetiam in custodiam mittit: postremò Meldem circunsidet, sed oppidani non diu obsidionẽ tolerarunt, qui paucis pòst diebus, subsidio desperato, deditionem fecerunt: hisq; rebus prosperè gestis, ad Carolum Trecas redit, & inde ambo cũ Philippo Burgundione duce, Lutetiam proficiscuntur, quorum accessus fuit ciuibus multò gratissimus, quòd tum demum odijs domesticis, intestinisq; bellis finem terminumq; aliquem breui constitutum iri existimabant. Henricus postquam Lutetiæ fuit, primùm de captiuis qui Burgundionis cædis conscij compedibus vincti tenebantur, & de alijs qui tunc in ea noxa esse reperti sunt, supplicium sumi iubet: deinde regni status collocandi causa, senatum conuocat, patribus exponit, quæ è Republica esse ducat, & multa instare, quamobrem in Angliam reuocetur, propterea velint designare præfectos, qui in eius absentia res

gerant.

gerant. His causis cognitis ex voluntate senatus ducibus Humfredo eius fratri Gloceſtriæ, & Philippo Burgundiæ, imperium Reipublicæ administrandæ datur, ac Thomas Clarentiæ alter frater cum Ricardo Varuici comite, viro singulari virtute, in Normaniam mittitur, qui in regione præsit. Postquam est rebus ita prouisum, Henricus in Angliam cum Catharina vxore redijt, cuius aduentus tanta lætitia ab omni ætate concelebratus est, vt homines præ nimio gaudio, vix compotes mentium essent. Porrò non iniuria Angli sibi gaudebant, quandò res ex animi sententia succesſerat, obtento in Francia regno. Quare Hericus exoptatum suum plenè quasi consecutus, Deo grati as agi publicè cupiens, cum Henrico Cantuarien si antistite egit, vt ille confestim in quadriduũ supplicationem indixerit: ipse deinde coacto principũ concilio, res ab se ordine gestas exponit, docetq; in eo esse statu apud Gallos, vt sine eorum opibus, nequeant in tuto collocari, & idcirco rogat, vt ad bellũ pecunia decernatur. Patres libentiſsimis animis morem principi gesserunt, seque ac suas opes præstò esse dixêre. Post hæc, Catharina regina more maiorum, in eo conuentu coronatur. Fuit ille annus salutis humanæ MCCCCXXI, & cũm Henricus regnare cœpit, VIII. Dimisſo concilio, rex primò ex nobilitate, plus militum quinque millia, ex agrestibus alterum tantũ conscripsit, dein imperatam pecuniam studio exigere

Y 4. instituit,

instituit, vt citius ad exercitum in Gallias rediret.

De Scoticis rebus

Poscit locus, vt aliquid de re Scotica subijciamus: in eo enim principum Anglorum cõuentu, de quo suprà memorauimus, Iacobus rex Scotiæ primus missus factus est, post annum decimum, quàm ab Henrico quarto captus fuerat, cui Ioanna Clarentiæ ducis priuigna locata fuerat, vt ex dote puellæ, partem redemptionis solueret, cùm pro altera obsides dedisset, qui ex fœdere in primis promisit se nunquam contra Anglum venturum. is in patriam reuersus res parum quietas reperit, quòd sub idem tempus Robertus Albaniæ dux regni gubernator è vita excesserat: quare cõfestim principum conuentum fecit, in quo postquam ipse cum regina coronatus est, & regni status rectè constitutus, cũ senatu egit, vt se pecunia iuuaret, quod libenter cuncti fecerunt. Rebus ex sententia ita actis, tanta gloriæ cupiditas veræ Iacobum à primo cepit, vt nihil posthac antiquius habuerit, quàm bonas literas passim docendas per viros doctissimos pretio accitos curare, ac iustitiam, bonos mores quos apud Anglos didicerat, colore, cum suis heroibus de virtute certare, iuuentutem legibus continere, bellicisq; exercere artibus, vt ne animi per licentiam & otium insolentes fierent: & quia nouerat apud ipsos Anglos, quantum in bello ars sagittariorum valeret, idcirco pubem Scoticã vsum eius rei diligentius solito perdiscere voluit. Quid, quòd pœnã ijs statuit,

Scoti ad humaniorem vitam traducti

fuit, qui à puero arti operam non dediſſent? Talibus ſtudijs imperium gerebat Iacobus, cùm illa Sylueſtres Scoti duce Chennetho viro forti, non item probo, impedire conati ſunt, qui populationes in meridionalem agrum facere cœperũt. Sed eam procellam multò maiorem fecit Alexander Inſularum, ita eius regnum vocitant, regulus, qui ſe cum Sylueſtribus copulauit. Verùm Iacobus comparato protinus exercitu, tam citò naſcẽti malo remedium adhibuit, vt priuſquam erumperet, in ipſo propè veſtigio ſanauerit, reductis ad ſanitatem eius labis autoribus. Nunc domum repedo.

Interim Thomas dux Clarẽtiæ cum parte exercitus, ex Normania in Andegauenſes profectus, apud belliforte oppidum caſtra ponit, & ibi audiens Francos qui Delphini fidem ſequebantur, in propinquo eſſe, eò cũ paucis equitibus procurrit, qui dum in hoſtem temerè fertur, inter primos interficitur, reliquis aut captis, aut vnà interẽptis. Angli qui ad Belliforte conſidebant, vbi de morte ducis cognouerunt, celeri fuga in Normaniam vnde venerant, ſe recepêre. Henricus accepto de fratris cæde nũtio, valde permotus, primùm omnium Edmundũ Somerſeti ducem, magni vſus & nobilitatis virum in Normaniam præmittit, qui loco Clarentiæ ducis, prouinciam obtineat: dein cũ Ioanne fratre duce Bedfordienſi, & copijs quas parauerat, Caletum quamcelerrimè poteſt tranſ-

transmittit, & inde pari studio profectus, sextis castris ad Vincentianum Nemus(id nomen est regiæ villæ procul à Lutetia circiter passuum mil lia tria,ad Sequanam sitæ)peruenit, vbi Carolus cum regina erat. Hic multa agitant, quæ in rem opus essent: sed Henricus cum Burgundione secreta consilia confert de Delphino omnibus modis opprimendo, quòd certò sciret,illo incolumi, nunquam factiones extinctum iri. Dũ talia agun tur, Catharina quam Henricus domi prægnantem reliquerat, ad Vindesorium castrum enixa est filium,cui patris nomen est impositum. Fama etiam nunc in vulgus valet, Henricum regẽ cùm intellexisset filium in eo castro natum,male de eo esse ominatum, perinde quasi ille locus nascenti puero fatalis fuerit. Catharina simulatque partu leuata est,ad virum venit, multa congratulatione accepta. Reges mox Lutetiam concesserunt, vbi relicto Carolo,Henricus cũ Burgundione, Carnutibus auxilio ire instituunt, quos per eos dies Delphinus obsidione cinxerat, adiutus à Scotis, quorum bene magnus numerus ducibus Ioãne Stuarto Burchaniæ Roberti gubernatoris filio, & Archibaldo Douglassate Victoni comitibus, ei auxilio venerat. Verùm non expectauit aduen tum hostis Delphinus, qui viribus suis diffisus omissa obsidione,in Bituriges cõtendit: illũ enim locum vt imperij tutissimam arcem sibi à princi pio partim eius natura, partim populi fidelitate fretus,

fretus, eligendum statuit, seque eatenus eo continendum, quoad mutata fortuna, liceret rem suis restituere, qui ob id interim ioculatorio nomine, Biturigum rex vulgò dictus est. At Henricus conserendi manum cum hoste cupidus, postquam Drocas, Vindocinum, nonnullaque alia loca recepit, secundum Ligerim iter tendit, in Belsiaque castra facit, incolas à priuatis focis excludit, spoliat distrahit. Belsiam hodie vocant eam partem Celticæ, quæ à Ligeris ripa, ad Sequanam pertinet, Parisiorum & Senonum ĩclusa finibus. Inde Villamnouam oppidum, quod est ad amnem Ionã, in Senonensi agro situm, oppugnatum ire contendit. Hoc adueniens capit, & ad Ligerim regreditur, copijsque trans flumen ductis, in Bituriges proficiscitur, quò se Delphinus, vti dictum est, receperat. Hìc loco æquo potestatem pugnæ ipsi Delphino facit, quam tantum abest vt ille tentare velit, vt statim in vrbem intret. Quo viso, Henricus propius accedens eius vrbis situm cõtemplatur, quem animaduertens defendentibus non itã oppugnantibus idoneum ac commodum esse, postquam agrum quaquauersum populatus est, Syluanectum pergit, ac ibi copiam rei frumentariæ, quæ iam deficere incipiebat, studio comparat. Interea Carolus Delphinus, qui magno artificio manus à prælio abstinebat, quòd infirmum exercitum haberet, & ob id nullum conficiebat iter, quòd ab hoste non bidui minimùm abesset,

vbi

vbi cognouit Henricum ex Biturigum finibus longè excesisse, continuò Conēses qui Ligerim attingunt, obsidet, ac partem copiarum ad vastandos fines Philippi mittit, vt illum ab Anglo diuungat. Non fefellit eum sua spes, Burgundio enim maturè suis auxilio iuit, & cū satis haberet hostibus resistere, per literas Henricum admonuit, vt Conensibus subsidium mitteret, qui datis obsidibus hosti, recepissent se, nisi ad certum diem sibi succurreretur, deditionem facturos. Respondit rex, neminem se missurum auxilio, sed se magnis itineribus iturum: quod vrgente fato, efficere nequiuit: nam siue nimio labore fractus, siue cœli grauitate affectus, cœpit non bellè se habere, qui cum febre in ipsa via subsedit, necessarioque retrò abijt. Quo viso, Bedfordiensis dux confestim Conensibus opem tulit, qui ea obsidione liberati, datos obsides ab hoste receperunt. Delphinus autem ducis aduentu territus, non modò Conēses diuexare destitit, sed etiam reuocatis omnibus copijs, quas in Burgundiones miserat, in Biturigas vt in tutam arcem se continuò retulit.

Rex Henricus interim corpore paulùm alleuato, se Syluanecto ad Vincentianum Nemus commouit, qui protinus ex itinere multò grauius vehementiusque afflictari cœpit, ad quem paucis post diebus aduolarunt Bedfordiensis & Glocestrensis duces eius fratres, cum Ricardo comite Varuici, alijsque ordinum ducibus. Iis venientibus

bus rex comiter dexterā porrexit,& cùm lachrymarent, constanti animo, sineque vllo tristioris mentis argumento, eos consolatus est. Deinde in graueſcente vi morbi, vbi deploratam planè salutem suam sensit, supplex veniā petens, Deo optimo maximo gratias egit, quòd sibi mentis compoti ac nondum aduersam experto fortunam, in flore victoriarum suarum, mors accideret, ac conuersus ad fratres reliquosque qui aderant, eiusmodi verba fecit: Vos principes video mortem meam dolere, at ego non item: nam hæc vitæ breuitas mihi fidei, integritatis, iustitiæ, probitatis, clementiæ testimonium dabit, facietque, vt gloriam in morte, non ignauiæ reprehensionē, aut magnæ culpæ vituperationē relinquam, quæ longinquitas temporis fortasse non præstitisset, sed atque adeo ademisset, cum mortales animi puncto interdum temporis mutari soleant. & hæc ad me refero. Cæterum vos nostra immatura mors non immeritò angit, non immeritò patriæ dolorem inurit, quòd in tanto rerum motu vos intempestiuè desero principe orbos: veruntamen ferendum minus molestè est, quòd res humanæ tales sunt vt illis ad summā semper aliquid absit. Consulite vos, prospicite, prouidete, pro parte quisque sua communiter, vt iter quod ipse tenui, tandem aliquando conficiatis. Oro, obtestorque vos, vt Henricum filium infantem ametis, beneque institua-

tis, quò is vestra opera, cura, gratia, vir euadat, qui

tanto

tanto imperio dignus habeatur. Meam chariſſimam vxorem nunc omnium ærumnoſiſsimam veſtris officijs ſuſtentate, in eamq; amorem eundem, quæſo, velitis habere, atq; ipſe erga vos ſemper habui. Quod ad præſentem rerum ſtatum attinet, in primis admoneo, vt concordes, vnanimesq; ſitis, atque perpetuam cum Philippo Burgundione duce amicitiã pacemq; habeatis, etſi ita viſum omnibus fuerit, Humfredus frater Glocestrenſis dux regni noſtri Anglici adminiſtrandi curam ſuſcipiat, nec aliqua de cauſa ex finibus excedat, quoad Hericus filius imperio maturus erit: at Ioannes Bedfordienſis dux cum Burgũdione, regnum Franciæ gubernet. Sed illud exiſtimato-te, aut vobis Carolum quem Delphinum vocãt, modis omnibus ita armis ſuperandũ, vt manus tandem det, aut illi poſſeſsione Franciæ cedendũ: proinde cauſæ veſtræ non indormiatis, dum gerẽdæ rei facultas datur. Et poſtremò quicquid vſu vobis venerit, illud enixè curatũ volo, illud præcipio, illud iubeo, vt Normaniã noſtris nuper viribꝰ receptã, velut poſſeſsionẽ certã imperij noſtri, dignitatis, honoris, & antiquũ regni patrimoniũ domiciliumque in perpetuum retineatis. Talia dicenti Henrico, reſponderunt omnes ſe imperata facturos, tametſi tanta frangebantur miſericordia, vt præ dolore vix loqui poſſent. Ille cùm poſtea amplius vnum diem vixiſſet, mortem obiuit, vnicum id temporis decus, & lumen patriæ, quo

nemo

nemo vir animi celsitate & magnitudine ac virtute clarior natus, nemo pietate præstantior, cuius desiderium etiã nunc apud mortales pariter permanet, atque à principio apud suos fuit: nam vbi per vulgus fama mortis eius peruasit, cuncti generatim subito dolore conciderunt, quibus ita mœror omnes fermè mentis partes ademit, vt more insanientium, passim fortunam incusarent, quæ tantam gloriam patriæ inuidisset: nimirum regis immatura mors quantum spei potiundi Francorum regni Anglis ademit, tantùm recuperandæ libertatis ipsis Francis fecit. Quocirca iã tũ fuêre, qui suspicati sint illum interijsse veneno. Regnauit annos IX, menses V, dies XXIII. vixit annos XXXVI. Corpus in Angliã deportatum ad Vuestmonasterium, maiorum sepulchro infertur. Fuit statura corporis quæ iustam excederet, corpore gracili, membris æqualibus ac validis, facie decora, collo oblongo, artis militaris peritissimus, ac eius gloria illustrissimus.

POLYD.

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ HISTORIÆ LIBER VIGESIMVS TERTIVS.

MORTE Henrici regis, quanquã res Anglicæ infirmiores videbãtur, principes tamen nihilo secius magno animo bellum instaurandum, & domi pariter atque foris omnia curãda, quæ ex vsu essent, statuunt. Nam primo quoque tempore Humfredus Gloceſtrenſis dux in Angliam reuertitur, conuocatoque principum concilio, exponit quæ Henricus rex eius frater moriens mãdasset, atque quo in statu res Gallicanæ essent. Posteaquam õnia principes intellexerũt, placuit, vt ipsi Gloceſtrenſi ex Henrici mãdato, ſumma imperij traderetur. Is obiuit munus, & ne ſuorum factorum conſiliorumue aliquando pœniteret, vt memor aliorum, oblitus ſui, ſumma cum laude se tractare, cuncta quæ ad regni dignitatem vtilitatẽque publicam pertinerent, prouidere, conſtituere, parare cœpit, & illud à primo curæ habuit, vt Hẽricus nepos bonis inſtitueretur moribus, quem Catharinæ matri, quã ſecum in Angliam paulò antè deduxerat, & omnibus officijs complecteba-

tur,

tur, commendandum curauit: ficque rebus domesticis constitutis, deinde alia parare quæ ad vsum belli necessaria erant, pari diligẽtia instituit. Itaque habito confestim militum delectu, quos in Anglia, in Galliáue ad bellum gerendum idoneos iudicauit, eos rebus omnibus paratos esse iussit, quibus centuriones & duces dedit, qui militaris disciplinæ scientes essent, vt cùm res posceret, præsto essent. Post hæc, ex senatus decreto, pecuniæ summam confecit, quæ ad explicandos rei militaris sumptus opus erat, vt nihil esset, quod retardaret bellum.

Hæc dum apud Anglos à Gloceſtrenſi fiunt, in Gallijs Ioannes Bedfordiæ dux, quẽ vt caput rerum omnium gerendarum Franciæ regentem appellabant, cum Philippo Burgundione duce, pari studio omnibus quæ erant necessaria, prouidebat, sed in primis Carolum Delphinum in potestatem redigere, vt Henricus facere destinarat, nitebatur, cùm Carolus rex è vita migrauit, ob cuius mortem magna accidit rerum cõmutatio, quę adeò Delphinianis rebus opportuna fuit, vt de earum conseruatione visum sit Deo cum primis curæ fuisse. Porrò bene multi ex Francis principibus, qui ante id tempus, partim Anglicanarum opum timentes, partim veriti ne sibi fraudi esset, si ab officio discederent, cum Carolo stetẽrant, vbi de morte regis cognouerunt, nil amplius quicquam pensi habent, quibus modis patriã

pulsis Anglis recuperent, ad suosque se adiungat, itaque vno momento ad Delphinum transeunt, seq; ac omnia sua in eius fidē permittunt. Quod animaduertentes Bedfordiensis regens & Burgundio, vno tempore ad loca opportuna dispositis præsidijs, coactoque in vnum exercitu, principes suos ad se euocarunt, ac apud eos regens concionem habuit, admonuitque, vt ne fidem datam fallerent, néue aut autores essent, vel paterentur Henricum puerū auito regno fraudari, per perfidissimorum hominum odia, vel inimicitias inter Francum & Anglum iampridem extinctas rursus renouari, atque quemadmodum deberēt recordari regnum Franciæ & Angliæ Dei beneficio, vnum ex duobus post hominum memoriā pulcherrimum, fœdere æterno, & animis effectū, ac nuper ita stabilitum, vt nulla humana vis ei resistere posset: & quamuis bellando detrimentum acciperent, illud tamen breui in bonum verteret, si Henricum regem suum colerent, obseruarent, amarent, ac eius hostes persequendos statuerent: ac ita præstaret, vt darent operam suo principi fortiter, fideliterque. Hac habita concione, Henricū communi omnium consensu regem Angliæ & Franciæ dicunt, principesque qui aderant, in eius verba iurare iubent, reliquosque ex toto regno ad id iusiurandum adigunt. His actis, copias ex omni parte accersunt, seque ad instaurandum bellum omnibus rebus parant. In Anglia itidē Henricus

icus sextus rex renuntiatur, eiusq; nomine cuncta geruntur, vt ita per populos maiestatis regiæ decus peruaderet.

Delphinus verò per eos dies in Pictonibus erat, qui cognita morte patris, animũ statim tristitia & gaudio permistum habuit, nempe de obitu patris dolebat, gaudebat autẽ quòd res ad se peruenisset, quã regali nomine auctus, facilius posse se defensitare sperabat, qui conuocatis suæ factionis principibus, se regẽ Carolum septimum pronuntiat, edictoque sic appellari iubet, & ita spe tandem certa vacuã faciendi patriã hostibus erectus, maiore animo bellum comparat. Sunt statim ab initio tumultuosa prælia ab vtrisque facta, quoties casus tulit, vt alteri alteros de improuiso inuadere potuerint, sed aliquanto post conflato vtrinque exercitu, more iusti belli, cœpere inter se rem gerere. Carolus secundis ventis, prout vulgò dicitur, nauigans, vt nullas amplius interponat moras, quibus fortasse ipse infirmari, hostis fortior fieri possit, exercitũ paucis diebus magnum facit, ac Meulanum Normaniæ oppidum ad Sequanã positum subito accessu oppugnare aggreditur, ad punctumque temporis capit, ac omnes Anglos qui in præsidio erant, ad vnum interficit. Quod vbi Bedfordiensis accepit, Thomam Montacutũ Sarisberiensem comitem, virum animi altitudine ac virtute magis cũ veteribus Romanis, quàm cum eius seculi hominibus comparandum, & ló

annem Lucemburgensem, qui Burgundionis ducis magister equitum erat, cum electa militum manu, Meulanum recuperatum mittit. Hi oppidum circunsident, & quia Carolus modicū præsidium illic reliquerat, breui expugnant, ac in Frā cum militem ita sæuiunt, vt ne quisquam omnium euaserit. Qua re feliciter confecta, Sarisberiensis in Campaniā, in qua præerat, cum parte copiarum proficiscitur, ac paucis post diebus, Sedanam oppidum Briæ (est Bria hodie pars illa, quam Cāpaniæ finitimam duo sepiunt flumina Sequana & Matrona) obsidet, ac expugnat, interfectis omnibus, qui collocati in præsidio fuerant, & in ijs Gulielmo Marino eorū præfecto. Parisij interea cum animaduerterent Carolum in dies singulos augeri viribus, quamobrem breui futurum sperarent, vt in eius ditionem redirēt, quod maximè cupiebant, ne eatenus quoad ex animi sententia id accideret, sua fides in dubium Anglis veniret, legatos in Angliam ad Henricum regem miserūt rogatum auxilium, quibus post actas pro officio gratias, responsum est, vt in fide permanerent, quandoquidem nullum eorum ciuitati auxiliū atque præsidium defuturum esset, si ipsi modò sibi non deessent, hostisque fidē non sequerentur.

Item illo ipso anno qui fuit humanæ salutis MCCCCXXIII, & primus, cùm regnare cœpit Henricus, Humfredus Gloceſtrensis dux Iacobinam principem Bauariæ in matrimonium duxit, quæ

quæ nupta erat Ioanni duci Brabantino adhuc superstiti. Quæ res magnam hominibus admirationem præbuit, quòd Gloceſtrenſis contrà quàm ius fasq; erat, alterius viri vxorẽ in matrimonio habere vellet: ſed pluris ipſi Gloceſtrenſi erat mulieris diuitis copulatio, colligatio, quàm hominum admiratio aut ſermo. At Ioannes Bedfordiæ, Philippus Burgundiæ, & Ioannes Britanniæ duces Ambianum conuenêre, ibiq; inter ſe fœdus renouarunt, his additis conditionibus, vt alius alium ac ſimul omnes Henricum regem armis defenderent, ab iniuriaq; prohiberent: idq; fœdus noua affinitate corroboratur, locata Anna Burgundionis ſorore Bedfordienſi, qui id temporis cœlebs erat, quam ille dimiſſo conuentu, Trecas ſecũ duxit, ibiq; fecit ſplendidiſſimas nuptias, atq; inde Lutetiam redijt. Interea nonnulli ciues qui inuiti Anglorum imperio parebant, cùm viderent Bedfordienſem procul eſſe, ſtatuerunt Carolum vrbe recipere, atque non prætereundum tantum commodum exiſtimantes, Carolum de cõſilio admonent, diemq; ſtatuunt, quo ad portas ſit veniendum. Atqui dolus non proceſsit, ſed autoribus exitio fuit. Venit Bedfordienſis per tempus, & celerius coniuratorum opinione, qui de coniuratione certior factus, quos reperit delictiaſſines, pœna affecit. Secundum hæc, ex ea re cognito ciuium animo, dux ſolerter accurateq; inſtituit vrbem munire, cuſtodias paſſim diſponere,

insidias Francorum anteuenire, nihil apud se remissum volens, nihil apud illos tutum ducens. Interhæc, Carolus Crauantum obsedit, quò confestim concurrit Sarisberiensis, & Gulielmus Pola Suthfolchiæ comes, cum quatuor armatorum millibus, commissoq; prælio, Francos cædunt, fundunt, profligant, duobus millibus ex illis occisis, & quadringẽtis captis, quo in numero fuit Bucanus equitum magister, qui statim pòst se pretio redemit, ad militiamq; rediit. Hac re prosperè gesta, cum Sarisberiensis intellexisset aliquot arces in agro Laudunensi à Francis interim occupatas, eò celeriter contendit, pariq; fortuna loca omnia recepit. Contrà Franci eodem tempore Compendio, & in Morinis Croteio oppidis per deditionẽ oppidanorum potiuntur, quæ Angli mox primo aduentu territis eorum animis, qui in præsidio erant, nullo negotio recuperarunt. Dum hæc in Gallijs aguntur, Gloceſtrensis habito in Anglia militum delectu, decem armatorũ millia ad Bedfordiensem, Lutetiam misit, quibus ille præfecit Sarisberiensem, & Robertum Vuyllugby hominem summo loco natum, multumq; prouidentem, ac Gulielmum Polam: ipse verò secum habebat mille & octingentos equites, ac peditum millia octo. Cum ijs copijs Bedfordiensis ex Parisijs mouens, in Normaniam proficiscitur tentaturus, si vspiam posset Carolum ad æquum certamen allicere, quippe qui eo non victo, putabat res suas

nunquam

sunquam perbono fore loco: sed cùm hostis nus quā compareret, Hyueram arcem in Normaniæ finibus longè munitissimam obsedit. Erat intus magna electorum militum manus, qui se fortiter defendebant, quos Anglus circundare vallo & aggere, atq; operibus oppugnare adortus, post paucos dies quam obsidere cœperat, ad deditionem faciendam subegit.

Carolus qui id temporis in Turonibus morabatur, iam inde à principio de ea re certior factus, non magnopere curare negotium est visus, qui interim partim loci natura, partim suorum viribus fretus, copias tantummodo cogebat, quibus ex æquo posset cum hoste acie confligere, itaq; vbi exercitum numero ampliorem contraxit, Ioannem Alenconij ducem suis subsidio mittit, iubetq;, vt, si ita res postulet, non refugiat certamen. Dux celeriter profectus, antequam ad locum appropinquat, de arcis deditione cognoscit, atq; tūiter necessariò commutans, Vernolium petit, paruoq; negotio expugnat, occisa bona parte ex Anglico præsidio: quo magnis munito operibus, mox à Carolo donatur, quòd id suæ ditionis esse debere iampridem contendisset. Quod vbi Bedfordiensi nuntiatum est, nihil cunctatus cum instructo exercitu Vernolium contendit, eoq; modo ad castra hostium procedit. Franci ex improuiso hostium aduentu aliquantulum territi, quid facere expediat, inter se agitant. Placebat ferè om

nibus, vt in castris expectarent, dum quid ipsi hostes molirentur, facilius cognoscerent: nam memores se antea sæpius victos fuisse, quotiens in certamen cum Anglis descendissent, non inuiti ad pugnam conserendam contabantur: sed vbi aciē hostium magis magisq; appropinquare viderūt, sublatis animis, cum varijs vlulatibus, cantuq;, more suo, arma capiunt, ac pro castris consistunt. Prælium missilibus incipitur, sed statim illis missis, pedes conferuntur, nudatisq; vtrinque gladijs, magno clamore concurritur: pugnatur neruose & constanter, atque adeo æquo Marte, vt vtro se victoria inclinaret, nequaquam facilè internosceretur, multis passim vtrinque cadentibus: fremitus æqualis, tenorque idem pugnæ: vbi plus periculi impendebat, ibi pro se quisque acrius resistere ac propulsare nitebatur, itaque amplius horas quatuor, extractum erat certamen, cùm etiam tū euentus incertus esset. Dux Alenconij interea nō desistebat simul orare, simul hortari milites, ne deficerent, néue paterentur hostes iamiam fugiētes vincere. At Bedfordiensis ipse quoque circumire, hortari, renouare prælium vbique, qui ad extremum cùm animaduerteret Francos labore & æstu languidos (ea enim est natura Francorum, vt diutius præliando, laborem nequeant tolerare, plusque terroris incutiant, quàm virium in certamine habeant) minus solito instare, tum denique totis viribus in hostem fertur, quem sui sequentes

tes tanto impetu inuaserunt, vt primùm hostem loco mouerint, inde præcipitem egerint. Ceciderunt in ea pugna ex Francis quinq; millia hominum, & in primis Bucanus equitum magister, atque Ioannes Stuartus homo Scotus, quem suprà ostendimus venisse auxilio Carolo, ac amplius decem ordinum duces homines Franci. Capti sunt circiter ducenti, & in ijs Ioannes dux Alencionij. Sed fama est occisos captosque fuisse ad quindecim millia: ex Anglis duo millia desiderata sunt, partim peditum, partim equitum. Accepta est hæc plaga à Francis eo anno, qui fuit salutis humanæ MCCCCXXV, & cùm regnare cœpit Henricus, III.

Bedfordiensis postquam tanta est victoria potitus, eue stigiò genu nixus, & ad cœlum tendens manus, gratias Deo immortales pro tanto beneficio egit, aliquandiuque præ gaudio lachrymans suppliciter orauit: deinde facta potestate Francis abeundi, Vernolium recepit, impositoque præsidio, in Parisios redijt. Sarisberiensis verò Cenomanorum ciuitatem opibus & armis opulentissimam oppugnatum pergit. Ciues quanquã cùm subito hostis aduentu, tum Sarisberiensis nomine apud hostes pariter atque socios celeberrimo territantur, tamen se magno studio ad defendendum parant, quòd intus redundarent fortissimorum militum multitudine. Anglus quamproximè potuit sine suorum incõmodo, positis castris,

mœnia

mœnia tormentis æneis quæ bombardas Itali vocant,& quorum vsus, qui esse cœpit anno M. CCCLXXX. vt lib. de inuent. rerum II. cap. XI. demonstratur, nō antea Gallis perinde erat cognitus, tanta ruina quassare cœpit, vt intra paucos dies bona murorū parte vrbem nudauerit. Quo viso, Cenomani etiam desperato subsidio, quod ad eum diem frustra expectarant, impetrata militum qui in præsidio erant, incolumitate, deditionem fecerunt. Firmata ciuitate præsidio, cui Gulielmus Suthfolchiæ comes vir fortis præficitur, ad Fanum Susannæ oppidum eiusdem regionis celebre exercitus ductus. Erat in oppido Ambrosius Delorus vir militari gloria illustris, cū magna armatorum manu. Sarisberiensis vbi situm naturamque loci speculatus est, ad eam partem vbi oppidum minus munitum videbatur, oppugnare aggreditur: scalæ admotæ, & clamore primo, impetuque ad murorum summa penè peruentū erat, cùm oppidani cum Franco præsidio, qui impugnam extra oppidū descendere non audebāt, vim hostium ab se arcentes magno animo resistere cœperunt. Certatum est eo die, ac deinde, sæpius multis vtrinque conuulneratis atque interfectis: sed oppidani nihilo minus in bellum intenti erant. Quod vbi Sarisberiensis vidit, atque simul animaduertit se nihil eiusmodi leuibus pugnis proficere, reductis in castra copijs, vallo primū fossaque mœnia circundat, deinde iubet milites

quibus

quibus id negotium datū erat, locis minus munitis tormenta admouêre, ac ita mœnia ipsa dies noctesque verberare: quod sine mora factum est, ita vt muri in magnam longitudinem paucis diebus deiecti sint. Qua re Delorus territus, deditionem fecit, duobus aureorum millibus pro sua suorumque incolumitate solutis, vt tantum inermes cum singulis vestimentis abirent. Exin Salisberiensis Mena arce, ac oppidis nonnullis partim vi, partim pactionibus potitur. Interim fama eiusmodi rerum per Gallias perlata, alijs terrorem, alijs mœstitiam afferebat, cùm in Anglia acceptis victricibus literis, quas Bedfordiensis frequentes dabat, cuncti mortales gaudio exultarent, quòd sui duces singulari prælio hostem vicissent, totq; vno tempore oppida recepissent. Quare senatus supplicationes confestim decreuit, quò eas victorias Deo potius quàm suorum virtutibus acceptas referre videretur. Carolus interea tot vno tẽpore incommodis affectus, nihil de rerum suarū studio remittendum ratus, vndecunque militem colligit, & in primis Iacobum regem Scotiæ auxilium poscit: quod ille non modò non negauit, sed statim Robertum Patillocum virum strenuum cum valida armatorum manu in Galliam misit, qui se cum Archibaldo coniungeret, quanquam Gloceſtrensi Angliæ procuratore reclamante, ac per legatos agente cum Iacobo, vt ne contrà faceret, quàm iuberent iura fœderis, quod paulò antè

cum Henrico rege feciſſet. Sed plus amicitia quã iuſtitia apud Scotum valuit.

Dum ita res in Gallijs feliciter ab Anglis gerun tur, dux Gloceſtrenſis cum Iacobina vxore, tranſ mittit Oceanum, & Montem quod eſt Annoniæ oppidum percelebre, & quicquid locorum Ioan nes Brabantiæ dux nomine dotis vxoris Iacobi næ tenebat, de eo capit. Quod factum Philippus Burgũdiæ dux qui Brabantini cauſam tuebatur, moleſtè tulit, & non dubitãs, quin quod honeſti us, id duci pro ſuo in eum amore, futurum eſſet antiquius, per literas Gloceſtrenſem admonuit, vt ab illo negotio deſiſteret, palàm teſtatus, tam ei turpe eſſe aliena loca occupare, quam alienum vio!are torum. Verùm tantũ abfuit, vt Gloceſtrẽ ſis ſalutaria amici monita audienda duxerit, vt etiam ſiue amore, ſiue auaritia captus, armis quæ de Brabantino cepiſſet, ſe defenſurum iactauerit: qui cùm paucis poſt diebus ob res graues quoti die impendentes, neceſſariò in Angliam reuocare tur, Iacobinam cum magno militum Anglicorũ numero in Annonia reliquit, quæ ſe & poſſeſsio nes ſuas ab iniuria ducis Brabantini defenderet. Cæterum vbi Gloceſtrenſis ex finibus exceſsit, ecce tibi, Brabantinus bellum mulieri intulit, quo ambo aliquandiu conflictati ſunt, cùm ad extre mum res ad Martinum quintum Rom. pontificẽ delata eſt. Is cognita cauſa, ſecundũ nuptias Iaco binæ cum Brabantino iudicauit, ſuaque autorita

te

te matrimonium quod Iacobinæ cum Gloceſtrẽ ſi intercedebat, irritum decreuit. Atque ita re peracta, Iacobina ad priorem adhæſit virum, Gloceſtrenſi non inuito, vtpote quem ius æquè rexerat, ac mulieris importunitas ſupra modum iam faſtidire cœperat.

Per idem tempus Edmundus dux Somerſeti, qui Normaniæ præerat, Fanum Iamæ dirutum olim oppidum quod Britannis finitimum eſt, reparauit, validoque præſidio firmauit. Is Edmundus ſucceſsit in principatum Ioanni ſuo fratri primo duci Somerſeti, qui deinde moriens vnicã tantùm filiam nomine Margaritam reliquit, quæ, vt alibi dicetur, ex Edmundo comitẽ Richemondiæ, genuit Henricum ſeptimum regem. Ioannẽ autem & Edmundum fratres creauit Ioannes comes Somerſeti, quem, vt ſuprà eſt demonſtratum, Ricardus ſecundus fecit Marchionem Dorceſtriæ, quòd ille Ioanne duce Lancaſtrio eius patruo ortus eſſet, genitus ex Catharina tertia eius vxore. Illud bellè admonendum duxi, nihil iniuriæ factum fuiſſe Margaritæ, quòd Ioanni patri in Somerſetenſem principatum non ſucceſſerit: ſiquidem ex veteri inſtituto, apud Anglos, duces & comites titulos dignitatis à comitatibus habent, in quibus ſæpe nihil opum, nihil ditionis illis eſt, ſed eorũ opes in agris ac cæteris poſſeſſionibus conſiſtunt. Quocirca parum refert, quis in eos titulos ſucceſſerit, quos rex ſuo arbitratu illis

diſtribuit,

distribuit, quos duces aut comites facit, vti supra lib. XIX. idem planius feci. Iam satis diuertimus.

Cùm ita sortem belli fortuna variaret, venit in mentem Ioanni Britanniæ duci præteriti temporis, quo Angli tentarant in terra Britannia imperium obtinere, & in præsentia pertimescendum existimabat, ne Francis victis, oculum suo principatui adjcerent, qui talem morbum lateri iamiam adhærentem, quemadmodum ille falso suspicabatur, depellendum statuens, ad Carolum desecit. Confirmauit ea res maiorem in modum animũ Caroli, qui ob res paulò antè male gestas, in terrore erat: quapropter ducis causa, Arthurum eius fratrem, quẽm Angli Richemondiæ comitatu donauerant, & cum fratre defecerat, magistrum equitum dicit, quod munus obtinerat Bucanus in Vernoliana pugna interemptus. Dux verò haud diu pòst superstes fuit, qui tris reliquit filios, Fráciscum, Petrum, & Ægidium. Franciscus patri succesit. Ad Arthurum redeo. Is gloriæ appetentior per nouũ magistratum factus, putauit apprimè se facturum Franco gratum, si Fanum Iamæ, deiecto Anglico præsidio, in potestatẽ redigeret: itaque coactis in vnum propè viginti hominum millibus, oppidum circundat, fortiterq; oppugnare aggreditur. Inopinantes Angli re subita perturbantur, ac vix portas tuentur, sed paulatim collectis animis, captoq; consilio, resistere incipiunt, cùm interim pars per portam arcis, quæ ad mœnia perti

ne

net egressa,& altera ex oppido sese eiecit, ac facto cuneo,antè & à tergo prorupit. Tum Franci subito hostium impetu circunfusi,desperata oppugnatione, partim fugam faciunt, partim interficiuntur,aut in lacu oppidum proximo submergũtur, Ita omissa obsidione, Arthurus in castra quæ in propinquo erant,reuertit,quò etiam ex fuga multi suorum antea se receperant. Nocte autem insequenti, indignati inter se Franci ob rem male gestam,cùm alij alijs culpam adscriberent, namque res bellicæ ita sese habent, vt in victoria ignaui etiam gloriẽtur,in rebus verò aduersis optimis quibusq; militibus simul dedecus assignetur, orto repentè tumultu, omnes desertis castris abierunt, etsi Arthurus maximè reclamabat, præsertim quòd tormenta hostibus relinquerentur. Sed Arthurus dolens tantum conatum male cecidisse,vt suorum fugæ turpitudinem virtute deleret,in Andegauenses inde aduolauit, quacunq; iuit,omnia vastauit,diripuit,abstulit,ac vnum vel alterum oppidum cœpit.

Quo facto, omnis resedit subitò ardor & impetus, cùm dux Bedfordiæ in Angliam discessit, partim curandi nonnullas simultates inter principes regni ex inuidia ortas quam primùm deponẽdas,partim noui militum delectus habendi causa. Is confestim conuocat concilium, de controuersijs diligenter cognoscitur, & ad quos eius mali laudem pertinere constat,iustissimo honestissimoq;

omnium

omnium conuitio castigantur, quod tempore belli per suas priuatas inimicitias populum ad seditionem, ad arma vocarent, quo potissimum deberet omnibus iuxtà vna esse voluntas. Ille postea hortatur, vt dignitatem & existimationem Henrici regis, cuius auspicijs id temporis Gallia sub imperium Anglicum penè redacta esset, omnibus officijs defendere velint. Hæc ita principes mouere, qui odijs mutuis agitabantur, vt statim alij cum alijs inter se, in gratiam redierint, ac de senatus decreto, ingens militum numerus conscriptus fuerit. Quibus rebus ex animi sententia confectis, statuque reipublicæ ex re, ex tempore, constituto meliore, dux eadem propè atque venerat celeritate in Galliam reuertitur, cum electa militum manu, cui præerat Ioānes Talbotus vir inter viros, & nobilitate generis, & animi virtute amplissimus, clarissimusque, qui tot deinceps bellorum victor fuit, vt eius nomen tam maximè formidabile Francis, quàm apud omnes gentes plurimum celebre extiterit, vel etiam nunc. Secutus est ducem & Henricus Vintoniensis episcopus, ac diui Eusebij cardinalis, Ioanne duce Lancastrio, & Catharina eius tertia vxore natus, à loco natali, cognomento Belfordius, vir multò frugalissimus, qui res Anglicas sæpe afflictas consilio & opibus iuuandas maximè omnium curauit. Bedfordiensis paucis post diebus, quàm in Galliam reuertit, fit per exploratores certior, Montargeum,

geum, quod est Aurelianensis agri oppidum, à præsidio esse vacuum, adeò vt nullo ferè negotio capi posset: quo audito, partem copiarum ex Parisijs, supplementumque, quod ex Anglia adduxerat, duce Ricardo Varuicensi comite eò mittit. Ille quāmaximis potuit itineribus peruenit ad oppidum, quod animaduertens validiore firmatum esse præsidio, quam fama erat, non adoritur, sed castra propè ponit, atque obsidione cingit. Celeriter hæc fama ac nuntijs ad Arthurum Francorū equitum magistrum perferuntur, qui cùm videret rem requirere diligentiam, & ipse tempore exclusus nequiret ire suppetias oppidanis, misit confestim Stephanum Hyrum Francum equitem cum bona exercitus parte, qui hostem ab obsidione arceret. Postquam eò ventum est, Franci sua multitudine freti, qua maximè præstabant, castra hostium inuadunt, primoque impetu effractis munitionibus, post magnam editam cædem, Anglos in fugam vertunt. Apud quosdam autores inuenio mille & quingētos Anglos partim ferro cæsos, partim in proximo amne qui in Ionam influit, fracto ob transeuntium impetum ponte, demersos fuisse. Atqui id temporis videtur nihil Francis lætum, quin illud idem tristitia admistū esset, contingere potuisse: nam per eos ipsos dies Nicolaus Borthus à Sommerseti duce missus ad vexandos hostes, in fines Britannorū, qui paulò antè, vt suprà ostendimus, se Francorum amici-

riæ dederant, exiuit, dimissis in ōnes partes equitibus, quibus quoquouersum excursiones sine impedimento facientibus, omnes passim vici, omnia ædificia incēduntur, præda ex omnibus locis agitur, oppida minus munita capiuntur, oppidanis interfectis, aut captiuis abductis, vt se redimerent. Tali modo finibus populatis, Nicolaus in Normaniam sine suorum vulnere, cum ingenti præda ad exercitum redijt. Hæc igitur sociorum clades non immeritò Francorū animos ob victoriam sublatos nonnihil depressit, infirmauitque, quos vicissim plurimum confirmauit Ioannis ducis Alenconij reditus. Is superiore anno in Vernoliana pugna captus, datis pro redemptione coronatorum numūm millibus centum, ab Anglo per eos quoque dies dimittitur.

Dum hæc alibi geruntur, Cenomanorum defectio tentata est: nonnulli enim principes ciuitatis qui iam antè se populi Anglici imperio subiectos dolebant, cùm intellexissent Britannos repudiata ipsorum Anglorum amicitia, Caroli fidem esse secutos, rati eam partem breui tempore superiorem fore, Francum vrbe recipiendum statuunt: itaque ratione rei conficiendæ inita, tempore quoque constituto, per secretissimos nuntios sua clandestina consilia Francarum copiarum præfectis, qui in propinquo stationes habebant, patefaciunt. Illi tantam occasionem nacti, collaudatis ciuibus respondent, se in tempore adfuturos, ac simul

simul omnibus pollicitationibus atque præmijs eos solicitant, vt quod destinasient, nauiter maturent. Vbi is dies venit, præfecti nocturnis itineribus accedunt, factaque per ignem aduentus significatione, vrbi appropinquant. Ciues qui in muris eorum aduentum obseruabant, viso à longè igne, idem signum reddũt: extinctæ deinde vtrinque flammæ, & Franci silentio ad portã ducunt. Coniurati intus ex improuiso ad portam sopitos vigiles in cubilibus obtruncant, portamque aperiunt. Franci cum peditatu ingrediuntur, equites ad portam subsistere iubent, vt quò res postularet, occurrere libero campo possint: tum suos passim dimittunt, qui Anglos cædant. Tumultus erat, clamorque, qualis esse in capta vrbe solet, sed quid rei esset, nemo omnium extra paucos coniuratos, satis pro certo habebat. Reliqui ciues Anglos ad diripiendam ciuitatem credebãt coortos. Anglis videbatur seditio aliqua cum fraude ab oppidanis facta. Gulielmus Sutfolchiæ comes loci præfectus primo excitatus tumultu, vbi ex clamore suorum, qui passim per vrbem ex stationibus ea nocte fortè dilapsi trucidabantur, cognouit Francos intromissos esse, cum suo præsidio in turrim quæ ad portam sita est, quam diui Vincentij portam vulgò vocant, properè confugit, atque inde celeres nuntios ad Ioannem Talbotum, qui Alenconij erat, cum literis mittit, qui petant atque orẽt, vt sibi subueniat. Literis perlectis, Talbotus

cum expedito exercitu in Cenomanos contendit, præmittitque nuntium ad præfectum, qui ei dicat se celeriter subsidio venturum, horteturq; omnes, ne animo deficiant. Interim Franci capta dominabantur in vrbe, ac nihil formidantes perinde sese otio inertiæque dabant, ac si nullum ab hoste immineret periculum, quippe qui se à tantis laboribus quos sustinuerãt reficientes, arbitrabãtur Anglos velut in ea turri in quã se recepissent, inclusos, nihil hostile molituros, sed iamiam de sua salute secum acturos. Adfuit protinus Talbotus maximis itineribus profectus, & à suis per eã portam receptus, quam ipsi occuparant, vrbem ingreditur, & id quod rebatur, soluta omnia, rebus vt fit sequundis, inuenit, nullam stationem ante portas, & ipsas patentes, victorem vagum, ac tantummodo ciuium libertate, & hostium clade gratulantem. Iterum igitur vrbs ab Anglo capitur, ac victores Franci passim trucidantur, neque se cogẽdi, aut arma capiendi spatium datur. Quapropter pro se quisque ad portas tendit, & quia eas ab hoste occupatas inuenit, subitò de fuga desperans, vitam deprecari iam incipiebat, cùm Talbotus per præcones iussit arma deponi, & inermi parci, nec præter armatos quenquam violari. Spe vitæ per hunc modum facta, Frãci arma iactant, seque hosti dedunt: eorum pars necata, pars verò in custodias diuisa. Quo negotio prosperè confecto, Talbotus Pontosonem petit, ac capit,

capit. Gulielmus verò præfectus de Cenomanorum coniuratione quæstionem habere instituit, & de illis qui eius consilij principes fuerant, supplicium sumpsit.

Anglicæ res ea tempestate cùm sic vbiq; prosperæ essent, haud temerè spem fecerunt Thomæ Montacuto Sarisberiensi comiti Aurelianu potiundi. Est ea vrbs potentissima, quam olim Genebum vocabant, ad Ligerim posita in ea parte Galliæ, quam Celticam appellant: verùm quia situs loci suapte natura longè munitissimus erat, & idcirco expugnatio non videbatur opus esse vnius diei, placuit rem tanti momenti in consilium deferri, tametsi ipse solus erat, cuius virtute populus Anglicus Francis longè terribilior vbiq; gentium existebat, cui suo arbitratu multa decernere, multa facere licebat, in quo, vt postea morte obita, facilius apparuit, omnis Reipublicæ Anglicæ salus consistebat, quòd nempe is homo esset semper multò paratissimus, multò expeditissimus, cui plurimum audaciæ ad pericula adeunda, plurimumq; consilij inter ipsa pericula: nullo labore eius corpus fatigari, aut animus vinci poterat, ex quo milites non alio duce plus confidere, aut audere solerent. Postquam in consilio de tanto negotio aliquandiu disputatū est, placuit omnibus Sarisberiensis sententiam probari, quamuis opus arduum ac difficilimum factu iudicarent, quod ipse tamen rem gerendam ex suis tum animi tū

corporis viribus metiendo, facilimum ducebat. Itaq; ille plenus spei bonæ atq; animi, comparatis omnibus quæ ad vrbem oppugnandam opus essent, cum Gulielmo comite Suthfolchiæ, ac Talboto, Aurelianum ducit, atq; non longius mille ferè passibus castra ponit, tum ex propinquo contemplatur situm vrbis, mœniaq;, & quæ pars tutissima mœnibus, vel flumine, quæve custodijs maximè esse videatur. Quibus rebus bene perspectis, quia nulli extra portas milites in agro apparebant, vsque ad muros accedit. Hic ex loci natura Sarisberiensis consilium capit: erat pons in Ligeri, per quem commeatus ex agris continenter inferebantur, item oppida vicina ad ipsum flumen pertinentia, quæ pariter rerum copiam subministrabant, ista primùm in potestatem redigit, præsidijsq; firmat, pontemq; custodijs tenet, ac longo circuitu propugnacula facit, communitq;: deinde ex munitione in munitionem perducta fossa, vrbem circumuallare, ac tormentis locis opportunis locatis, vexare instituit. Aurelianenses contrà sub hostis aduentum, omnia ad defensionem necessaria parant, ædificia suburbana incendunt, agrum ex omni parte commeatu & pabulo spoliant, eaq; in vrbem ferunt: sed vbi hostem cinxisse mœnia viderunt, tum tormenta aduersus illius tormenta ponunt, interiore spatio perpetuas munitiones efficiunt, ne quo loco fractis forte aliqua muris, Anglus introire posit. armatorum numerum

rum parant, qui satis sit ad ipsa mœnia tuẽda, qui bus præficiunt Stephanum Hyrum, & Ioannem filium nothum Caroli ducis sui, qui paucis antè annis in Dagincurtensi prælio captus adhuc apud Anglos in custodia erat. Accessit itaque ad muros Anglus, atq; summa vi oppugnare cœpit. quotidie leuia fiebant prælia, modò ciuibus erumpentibus, modò in propugnaculis certantibus. Angli suis locis sic sagittarios, quorum magnum habebant numerum, locabant, vt bene multi ex oppidanis vulnerarentur, magnus q; incideret timor sagittarum. Dum ita vtrobiq; certatur, Carolus mittit Aurelianensibus subsidio Ludouicum Borbonienſium ducem cum expedita militum manu: is in itinere factus certior aliquot Anglicas cohortes magnam commeatus copiam ex Parisijs in castra ferre, eas ex improuiso inuadendas statuit, atq; commutato itinere, ad eas pergit. Cognouit aduentum eius Ioannes Fastolus, qui cohortibus præerat, ab equitibus antecedentibus, & in vestigio currus consistere, ac ijs circunductis, coronam fieri iussit. Quo facto, dimissis equis, aduenientis hostis impetum tanto animo excepêre, talem q; stragem facere cœperunt, vt Borbonienſis amplius ducentis ex suis amissis, sponte pedem retulerit, qui Aurelianum profectus ægrè cũ paucis est ingressus. Fastolus verò suo itinere vsus, cũ cibis sine impedimento ad castra peruenit. Res per nuntios delata in Angliam gaudium publicũ

duplicauit, quòd per eos dies, circiter octauũ Idus Nouẽbris, Henricus puer multa cærimonia, more maiorum, coronatus est, annum agens ætatis octauum, qui fuit salutis humanæ MCCCCXXIX.

Iam maiorem partem hyemis durauerat Aurelianensis obsidio plena periculi, plena vulnerũ, plena mortis, namq; Angli acerrimè oppugnando, multos passim ex hostibus aut interficiebant, aut vulnerabant, contrà oppidani strenuè se defendendo, par pari referebant, cùm inter hæc, ita casus tulit, vt Sarisberiensis haudquaquam morę patiens, ac potiundæ vrbis cupidus, ex quadam feneſtra ædium, quas in edito loco habebat, oriente sole, subiectam vrbem contemplari rursus diligentiusq; solito inspicere cœperit, vt locum obseruaret idoneum ad nouam oppugnationem, quam omnibus viribus tentandam statuerat, vt qui eam vrbem expugnatam aut deditam volebat. Dum ita faciebat, & sexagesimum iam diem vehementius ciues diuexabat, ecce tibi, pila ferrea siue lapidea magna vi tormenti ænei, è regione domus missa, alterum feneſtræ latus percussit, fregitq;, ac illius aliquot fragmenta in faciẽ eius iecit, quibus ita saucius interijt biduo pòst. Reliquit Aliciam effigiem morum suorũ, probitatis, honestatis vnicam filiam, quam, vti deinde dicetur, Ricardus Neuyllus in matrimonium duxit. Cæterum quantũ damni immaturo Sarisberiensis interitu

Resp.

Respublica fecerit, iam tum perspicuè apparuit: nimirū inde dubio procul cœpit transmarinarū rerum Anglicarum infirmitas, quam etsi ipsi Angli vt longè valentissimum corpus primum non sensere, postea tamen eam tanquam pestem & morbum vires intrinsecus paulatim corrumpentem perpessi sunt: nā statim post huius viri mortem, fortuna belli mutata est, vti infrà perappositè declarabitur. Fuit proinde comitis mors æquè omnibus ducibus lōgè maximo dolori, qui post quā ei iusta quæ mortuo debebantur, ritè fecêre, nihilo secius obsidioni studebant, quæruntq; quod Sarisberiensis facere decreuerat, quo pacto per vim vrbem capiant, vel saltem ciues ad deditionē compellant. Cum primis huic rei magna cū cura vacabat Gulielmus Neuyllus vir impiger, & peritus militiæ, is continenter hostes diuexabat, & suos diligentius noctu vigilias ducere, atque inter diu prælium continuare hortando, pugnando, magno animo incōmoda omnia patiendo, cogebat. Reliqui etiam duces nihil prætermittebant, quod ad debellandos hostes opportunum putarent. Quibus denique rebus factū est, vt Aurelianenses spe subsidij penè lapsi, de deditione facienda inter se agitare cœperint. Post varias dictas propulsandi periculi sententias, plures in summi dedecoris, vltimique vrbis excidij loco ponebāt, ducebantque, se Anglis Franci generis parum amicis subijcere: ex altera parte timebant hostiū victo-

victoriam, quòd ex ea cùm multa mala, tũ certè tyrannis interdum existere soleat, qui propterea arbitrabantur tam imprudentium esse, non ista cauere, quàm nõ nisi seruire volentium illa velle, posseue pati: sed cùm viderent rem in discrimen adductam, ad ignominiam similiter atque miseram sortem declinandam, vnum rebus suis consentaneum iudicabant, vt Philippi Burgundionis ducis fidei se ac omnia sua committerent, quòd ille antiquissima regum Francorum stirpe ortus esset, & omnium opinione perciperetur ita visu venturum, vt tandem aliquando Anglorum amicitiam repudiaret. Probata hac sententia, & cognito per secretiores nuntios de ea re Burgundionis consilio, qui respondérat se id æquis conditionibus admissurum, si modò Bedfordiensi factum probaretur, legatos Lutetiam ad Bedfordiensem mittunt. Ille autem auditis legatis, senatum conuocat, exponitque, quas Aurelianenses ciues pacis conditiones offerrent. Erant qui censerent eas deditionis leges esse admittendas, quò tã magna ciuitas & opulenta per hunc modum ab amicitia Caroli auerteretur: Bedfordiensis verò & bona concilij pars turpe ac nefarium exemplum fore iudicabat, si ciuitas tam longa obsidione pressa, & auspicijs Henrici regis penè capta, in alterius ad extremum quàm in ipsius regis potestatem veniret, quod aliæ scilicet ciuitates Aurelianenses facilè sequerentur, atque idcirco eiusmodi conditio-

nes

nes minimè concedendas. Vicit hæc sententia, & legatis responsum est, bellum Henrici regis nomine geri, & eius imperio subijci oportere. Atque his mandatis Bedfordiensis legatos ab se dimisit. Sed paruo casu, magna crebrò fit rerum cõmutatio: duplex enim inde malum accidit: Burgundionis animus primùm offensus est, qui arbitrans Anglos suæ gloriæ inuidere, iam tum de ijs malã animo opinionem cõcepit: deinde Angli obsidionem Aurelianensem relinquere coacti sunt.

Dum pacificatorijs legationibus Aurelianenses cum hoste agunt, Carolus copias vndique arcessendas, principes Francos ab Anglorum amicitia omnibus pollicitationibus alienandos curabat: item commeatum quem ad obsessos Aurelianenses mitteret, studio parabat, cùm ad eũ puella quædam nomine Ioanna, viginti circiter annos nata ducitur. Hæc ob seruatam virginitatẽ, Puella dicta, & singulari prædita animo ac fatidica, cùm ad Carolum adiuisset, eum primò vestitu regalẽ personam dissimulantem internouisse, deinde ita salutasse fertur: Bono rex animo es, atque mitte timorem, vinces enim, & me duce, patriamque tandem in libertatem pristinam vindicabis, si nõ maiestate indignum arbitrabere fœminæ operati. Carolus qui rebus suis tã affectis valde timebat, facilè dictis credidit, in spem bonam omnino ingressus, vt qui iam tum aliquid diuinitatis in mente Puellæ sibi persuadebat inesse, ex eo, quòd

vestitu

vestitu non regio indutus, ab ea fuisset rex salutatus. Sed aliud fuit, quamobrem in eā spem venerit: Puella enim petijt gladium, quem diuinitus, vti aiebat, erat facta certior in tēplo diuæ Catharinæ in Turonibus, inter antiqua donaria pendēre. Miratus Carolus, gladium inquiri, ac inuentum protinus Puellæ afferri iussit, & periculi potius eius virtutis faciundi causa, quā quòd magnopere confideret facinus aliquod egregiū à fœmina edi posse, armatorum manum cum parte commeatus attribuit, vt obsessos subleuatum iret. Puella ita armata, dux agminis Aurelianum proficiscitur, ac siue frustrata custodes, siue numine diuino tecta, noctis silentio inter tela hostium in vrbem intrauit, cibariaque intulit, sine vllo suorum incommodo. Angli interea qui certū habebant ciues ob rei frumentariæ inopiam, non posse diutius obsidionem ferre, remissius solito vrgebant, negligentiusque excubias ducebant: sed vbi cognouerunt Ioannam Puellam commeatum supportasse, etsi cōtemptui habebant fœminam, quæ militaria munera obiret, tamen ob missum subsidium ira accensi, acrius multò hostem premendum statuunt: itaque duces suos cohortati, vt aliquando pro tantis laboribus, fructum victoriæ caperent, ijs qui primi in murum ascēdissent, præmia proponunt. Qua re pronuntiata, subitò ex omnibus partibus euolant, murumque complent simul tormentis cuiusque generis, simul telis

lis hostes à defensione murorum arcentes, idque sine intermissione faciunt. Hostes quamuis re no ua perterriti, sese tamen non deserebant, nec animo dimittebant, cùm Ioannes Nothus per nuntios celeriter Carolo significauit ciuitatẽ inopia rei frumentariæ premi, ac vsque eò hostem vrgere, vt non possent vires cuiusquam satis esse, atq; rem denique in tali periculo versari, vt breui male casura esset, & ne id accideret, positum in eius diligentia atque virtute. Quibus rebus cognitis, Carolus quamcelerrimè potuit, & subsidium & commeatus copiam misit. Exercitus Aurelianũ ductus, ac castra propè ad millia passuum duo posita. Tum Franci de suo aduentu Puellam quæ Aureliani erat, admonent, rogantque, vt postero die cum electa suorum manu obuiam veniat, seque tutò intromittendos curet. Quod vbi per Anglum fieri licuit, qui ex vsu suo fore ducebat, si quamplurimi in vrbe essent, in qua iam fames dominaretur, postridie illius diei omnes vno momẽto, contendentes de vrbe erumpunt, proximũq; propugnaculum continenti impetu petunt, quod post multam factam vtrinque stragem capiunt, atque incendunt, deinde maioribus animis aliud longè maius oppugnant. Hìc quia bene magna defensorum manus aderat, vehementius depugnatur. Francus qui numero præstabat, facta corona, vndique vrgebat. Anglus vitio munitionis, quæ iam frangi cœperat, omnibus rebus premebatur,

batur ægreq; sustinebat, cui ita laboranti ne Talbotus quidem qui in propinquo erat, & tertiũ tenebat propugnaculum, subsidio ire poterat, veritus ne se absente, ea quoque munitio amitteretur. His igitur difficultatibus Angli aliquandiu pressi, ad vltimum loco summouentur, qui facto repentè cuneo ad Talbotum in tertiũ propugnaculum se receperunt. Talbotus nulla facta mora, cum expedito exercitu aduersus multitudinem cõtendit, qui non mediocri terrore illato, & suos firmauit, vt se ex magno timore colligerent, & hostes compressit, adeò vt protinus se intra mœnia coniecerint. Cædes ab Anglo minor facta, quòd munitio minus firma fuerat, in qua primũ erumpentium impetum excepit. Haud ita multò post Talbotus conuocato consilio, causas quam multas docet, quamobrem obsidionem ciuitatis diu oppressæ, & perinde quasi ope diuina defensæ, aut modis ônibus relinquendam, aut in aliud tempus reijciendam existimet, cùm meliore omine id opus tentari licuerit, vt ne tempus teratur, quo hyeme iam confecta, ad bellũ magis necessarium eatur. Probata non tam libenter quam necessariò generatim à cunctis sententia, & dato profectionis signo, Magdunum pergunt. Discessu Anglorum omnia repentè apud Aurelianenses lætitia & congratulatione plena sunt, quòd tantum periculum vitassent: quare id beneficij Deo acceptum referentes, in plures dies supplicationibus decretis,

cretis, orarunt ad cuncta diuorum templa, communem victoriam expoſcentes. Hinc profectò videamus licet, illum aliquoties minus conſequi, qui plus nimio poſcit: equidem Angli vincere potuerunt, ſed exiſtimantes ſuæ dignitatis non eſſe admittere Aurelianenſium deditionem aliter atque petebant factam, neglexêre victoriam, perinde quaſi in manu eſſet: verùm tantum poſt abfuit, vt Aureliani potiti ſint, vt eos neceſsitas ab incœpto auerterit. Franci autẽ ob pulſum hoſtẽ gloriantes, reliqui negotij gerendi facultatem nequaquam dimittendam ſtatuunt, qui continuò per omnẽ agrum Aurelianenſem percurrunt, oppida quæ hoſtis præſidijs tenebat, recuperãdi cauſa, & primùm Gergeum petunt, paucisq; pòſt diebus capiunt, amplius ducentis Anglis interfectis, & quadraginta captis: ex ſuis verò militibus trecentos deſiderarunt.

At Talbotus, quem oſtendimus relicta Aurelianenſi obſidione, Magdunum ſe contuliſſe, poſtquam oppidum præſidio firmauit, Lauallum cõceſsit, iuxtaq; murum caſtra poſuit, ac perſpecto loci ſitu, ſuos cohortatus tanto impetu oppugnare cœpit, vt poſt tertium diẽ, quàm eò peruenerat oppidum cum arce ceperit, at oppidanos quorũ pertinaciã pœna afficiẽdã iudicabat, grauiter mulctauit. Franci poſt receptum Gergeum, omnibus copijs duce Puella, Magdunũ proficiſcuntur, atq; ſub mœnibus conſiſtunt, Qua re nuntiata, Talbotus

botus & Ioannes Fastolus cum instructo agmine suis protinus auxilio ire maturant. Quod vbi Arthurus Francorum equitum magister per speculatores cognouit, haud mora, accita ad se Puella, & Ioanne Alenconij duce, cum omnibus copijs ad impediendum iter profectus, ad Pataium oppidum quò hostes venturos esse iudicabat, castra fecit, atque equites pro castris instructos locauit, qui in venientem hostem præcurrerent, prælioq; inopinantē exciperent. Angli dum cœptū iter faciunt, viso à longè hostium equitatu, insidias sibi cauendas rati consistunt, peditesq; suos vallū palis more suo, circunducere iubent: cæterum tanta celeritate equites Franci in eos delati sunt, vt nullo sui colligendi dato spatio, equestrem pugnam cōmittere coacti sint. Hoc loco cùm esset amplius tris horas pugnatum, equitatus Anglicus multitudine pressus, in fugam vertitur. Peditatus verò omnibus ferè telis consumptis, gladijs districtis confertus pergit, & parte equitum adiutus, ad suos incolumes Magdunū peruenit. Angli in primo congressu circiter mille cecidere: captiuorum numerus decentum, & in ijs Ioannes Talbotus. Ex Francis interficiuntur milites amplius sexcenti.

At vbi fama per Gallias peruasit Talbotū esse captum, confestim omnium opinione res Anglicæ inferiores iudicantur, adeò vt multa oppida vno momento ad Francos defecerint. Nempe omnes generatim incensi rapiebantur ad libertatē recuperan-

perandã, sperabant tum demum optima, confidebant Deum velle Rempublicã Francã, quæ iamiã exurgere videbatur, saluã, quòd soleat precib. placatus afflictos subleuare.

Carolus de parta victoria certior factus, iam tandem sibi rem restitutam opinione certa mente concepit, qui ea animi præstantia hactenus fuerat, vt rebus aduersis pressus, nunquã se deseruerit, ita nunc Sarisberiensi comite sublato, & Talboto capto, duobus excellentissimis aduersariorum ducibus, eadem virtute auctus maiora audere cœpit, atque ita primùm omnium Rhemos petendos statuit, vt ea potitus vrbe, ibi more maiorum, & solita cærimonia consecraretur, quò cunctis constaret se perinde ritè, vt iure, sicut prædicabat, regem esse, ac appellari: itaque cum ingenti exercitu, duce Puella, quam vt oraculum de rebus agendis consulebat, iter per Campaniã faciens, Altisiodorum contendit, quò vbi appropinquauit, legati ex ciuitate obuiam veniunt, libẽter se omnia facturos quæ vellet, pollicẽtur, si modò datis in aliquot dies inducijs, eius voluntate liceret, officij gratia, prius cognoscere, an ab Anglo subsidium esset expectandum nec ne. Carolus ne gratos in se ciuium animos iniuria læderet, inducias dedit, & castris haud longè ab vrbe cõmunitis, ac præsidio firmatis ne oppidani fidem fallerent, Trecas duxit. Hanc vrbem quæ caput est Campaniæ, bis intra paucos dies obsidere aggres-

sus est, quam demum per deditionem recepit, facta Anglis qui in præsidijs collocati erant, abeundi potestate. Itidem Cathalanenses fecerunt: ibi proposito præsidio, Matronam amnem transgressus, Rhemos armis adortus est, quos nullo ferè negotio recepit: etenim ciues quò Anglorum imperia grauius ferebant, hoc obsidionem minus tolerarunt: sed ne proditionis crimine notarentur, Anglis qui loco præsidio erant, incolumitatē à Carolo impetrarunt. Carolus recepta vrbe, more maiorum consecratur, ad quem totius eius factionis legati principes ciuitatū protinus gratulatum conuenêre, prædicantes intelligere se iam tādem aliquando Deum optimum maximum Frāciæ labores miseratum, reddidisse tibi libertatem, quam à suis olim accepissent maioribus. Altisiodorenses quoque finitis per eos dies inducijs, & nullo ab Anglis misso subsidio, in eius potestatem venêre.

Bedfordiensis interea qui intentis oculis cunctas regni partes intuebatur, animaduertēs famā capti Talboti rebus suis sic nocere, vt aliquot ciuitates ab omni metu vacuæ non dubitarint rebellionem facere, & complures in dies singulos ad defectionem spectare, periculo occurrendi causa, modis omnibus manum cum Carolo conferendam statuit, vt ipse euentus victoriæ, quam Deo iuuante suis promittebat, reliquos populos in officio & metu cōtineret: itaque Lutetia profectus

in

in Carolum contendit, qui paulò antè à Rhemis discesserat Dammartũ, & in itinere aliquot occupatis ignobilibus oppidis, collocatoque præsidio, eo loci manebat, vt Parisios pecunia vel promissis solicitaret. Accessit Bedfordiensis, & castris loco natura edito positis, equites misit, qui hostem ad certamen prouocarent, irritarent, ferroque & verbis lacesserent. Carolus tum quoque sibi dubitandum non putauit, quin productis copijs, prælio dimicaret, sed cùm per speculatores cognouisset Anglum & numero & viribus parem esse, statuit potius sine periculo abstinendum, quàm cũ periculo prælium tentandum, ne cursum rerum suarum quæ iam prosperæ esse cœpissent, temeritate interrumperet interpellaretque. Factæ sunt igitur leues pugnæ tantummodo inter equites in medio spatio, quod inter vtraque castra intercedebat. Cęterum Carolus cùm cerneret Anglorum studium & alacritatem pugnandi, suspicatus ne morando non cõmitteret, vt aut inuitus decertare cogeretur, aut magna cum infamia se castris continere, de media nocte castris sublatis pedem referre cœpit. Qua re multo mane comperta, Bedfordiensis suos ægrè retinuit, ne hostem insequerentur, quod consultò fecit, vt ne fortunam temerè tentaret: qui ita desperans Francum ad pugnã tum elici posse, Lutetiam reuertitur animo augẽdi exercitus, vt cùm in posterum facultas daretur, maioribus viribus Carolum aggrederetur.

His tẽporibus Boëmi qui aliá sectam habẽt, ac cæteri Christiani, propterea quod Ro. pontifici non parent, partim suæ hæreseos tuendæ causa, partim, vt fit, odio in externos concitati cœpere finitimos vexare bello. Quod vbi notum factum est Martino quinto Ro. põtifici, ille primo quoq; tẽpore legatos in Germaniã misit, qui pios principes aduersus Boëmos, tanquam Christianæ religionis hostes, ad arma concitarent: item Henricum diui Eusebij Cardinalem Vintonienſem episcopum legatum fecit, qui ad id bellum gerendum ex Anglia cum aliqua armatorum manu proficisceretur, cui simul iussit, vt religionis iuuandæ gratia, sua autoritate, decimam sacerdotiorum imperaret sacerdotibus. Henricus communicatis pontificis mandatis cum senatu regio, & illo nihil quicquam huic rei præuertendum decernente, pecuniam pariter exegit, ac non mediocrem militũ numerum confecit, quamuis non sine patriæ incommodo tot quotidie tributa conferrentur, totque delectus haberentur, atque ita rebus paratissimus per Germaniam iter propẽdiẽ susceturus iam ad littus peruenerat, milesque naues conscendere cœperat, cùm à Bedfordienſi literæ ad Gloceſtrenſem allatæ sunt, quibus nouum militum supplementum petebat. Gloceſtrenſis magna affectus est solicitudine hoc nuntio, quòd neque vllum paratum haberet exercitum, quem trans mare mitteret, neque spatium esset in eo articulo tempo-

temporis, quo causa belli gerendi in Boëmos, no uus habitus erat militū delectus, ad contrahendas nouas copias, cùm præsertim res in celeritate posita esse videretur, qui propterea necessariò nulla interposita dubitatione, Henricum Vintoniensem magnopere rogauit, vt primum cum exercitu, quem ducebat, ad Bedfordiensem se cōferret, iuuaretq; suos in prælio, quod Bedfordiēsis cū hoste propediē facturus erat, & inde eo cōfecto felicī ter negotio, prout fore cōfidebat, in Boëmos pergeret. Henricus etsi permolestè ferebat suum iter impediri, tamen ne suis deesset, transgressus Oceanum, Lutetiam ad Bedfordiensem concessit.

Interea Carolus factus ab equitibus quos in omnes partes ad cognoscendos populorum animos instigandosq; ad defectionem dimiserat, certior, Compendiēses Bellouacosq; grato in se esse animo, ac maximè cupere ab Anglorum dominatione liberari, & propterea paratos esse sibi venienti aperire portas, si modò id sine capitis periculo fieri liceret, cum expedito exercitu Compendium petijt. Qua re cognita, Bedfordiensis maioribus copijs quas Henricus duxerat, auctus, obuiā hosti perrexit, vt tandem ad æquum certamen eū traheret, qui vix in Syluanectensem agrum peruenerat, cùm Carolus ad montem Piliolum qui inter Compendium & Syluanectū est, iter auertit, vbi idoneum locum nactus copias collocauit, suos ex castris non facile ducturus. Hæc ad Bedfor

dienſem per ſpeculatores ſtatim deferuntur, qui actutum educto in aciem exercitu, propius hoſtē accedit, pugnæq; poteſtatem facit. Franci monte Piliolo ſe continent, & cum hoſte aliquot tumultuarijs tantummodo ab equitibus pro caſtris, factis prælijs, nil amplius tētant. Cōſiderabat enim Carolus quantum in bello fortuna, hoc eſt, ſubitus atq; inopinatus rei etiam minimè accidentis euentus poſſet, cui detrimenta prius crebrò accepta pro diſciplina & documento erant: item cùm per exploratores cognouiſſet multas ac amplas Galliæ ciuitates grauatè Anglorum perferre imperium, ac paratas eſſe quamprimum tentare rebellionem, ſperabat ſine certamine, ipſos Anglos modis omnibus tota Gallia breui tempore expulſum iri, & illud eſſe iudicabat, quamobrem Bedfordienſis vt vir prudens ac ſuorum vulnerum minus expers, de ſumma rei vno prælio decertare tantopere cuperet. Quibus rebus edoctus, in animum induxerat nullo loco, niſi quantum neceſsitas cogeret, ſe fortunæ committere, idq; in rē ſuam fore maximè iudicabat. Bedfordienſis qui Pariſios cū primis ſuſpectos habebat, quòd quicquid ciuitati imperatum eſſet, ita illi facerent, vt inuitis imperatum eſſe facilè appareret, nec multum Burgundioni cōfidebat, cuius rei cauſa pòſt perappoſitè dicetur, vbi animaduerteret hoſtem conſultò certamen extrahere, Lutetiam reuertit. Tum Henricus Cardinalis legatus Romani pontificis

tificis sumpto secum exercitu, quem ex Anglia antea traduxerat, post quintum & quadragesimum diem, quàm in Galliam venerat, iter suum in Boëmos processit: quò vbi peruenit, cùm omnia flagrare bello reperisset, rem Christianam pro virili parte fortiter iuuare cœpit, mansitq; in Boëmis aliquot per menses, vsq; eò, dum cum alijs legatis reuocatus est à pontifice, misso cum maioribus copijs ad id bellum Iuliano Cæsarino sancti Angeli Cardinale. Ac ita Henricus post egregiam sacro bello enauatam operam, domum incolumis redijt.

Carolus post Bedfordiensis discessum, Compendium, Bellouacos, & Syluanectum, oppidanis vltrò in suam potestatem venientibus recepit: qui licet ita fauente fortuna gauderet, non sperabat tamen prius posse se Anglos patria exterminare, quàm eorum & Burgundionis consocietatem disiunxisset, quod tandem aliquando vsu ventu-

rum confidebat: itaque crebris nuntijs ipsi Burgundioni se primùm expurgatum voluit, de eius patris interitu, atque eum monitum, nihil esse alienius ab omni iustitia & pietate, aut quod minus deceat, quàm contra ciues, contra patriam facere, quàm vel ob priuatas iniurias, cum perpetuis hostibus consentire: deinde de pacificatione agitare, offerre conditiones minimè negligendas, pollicerti plura, quàm præstare posset, tanto cœpit studio, vt eius consilium Bedfordiensi facilè non latue-

rit. Quocirca ille maioribus curis anxius, cùm videret Anglicas res valde infirmari, ſtatuit quodcunque aduerſi incideret, primùm omniũ maximopere curandum, vt ſi loca omnia quæ Henricus rex eius frater in Gallijs recuperaſſet, nõ poſſent retineri, conſeruari, defendi, ſaltem Normania à maioribus perdiu poſſeſſa non amitteretur, perinde ac ipſe Henricus in extremo ſpiritu faciundum mandaſſet: quapropter dato imperio ciuitatis Lutetiæ Ludouico Lucembergenſi Morinorum epiſcopo, ac Franciæ cancellario, & præſidio non modico relicto, in Normaniã proficiſcitur, quò vbi peruenit, principes ciuitatum ſpeciatim ad ſe euocat, quibus primùm cõmemorat beneficia omni tempore à ſuis maioribus in Normanos collata, iura & leges redditas, ſimul antiquã Normanorum ducum ſtirpem, qua Angli reges orti eſſent: deinde ſingulos nominatim hortatur, vt animo pariter atque viribus velint incumbere in negotium pacis ſeruandæ, fideique non fallendæ, idque ſi faciant, iam poſſe eos affirmat omnia præclara & magna ab Henrico ſuo rege meritò expectare. Dum hæc agit Bedfordienſis, fit certior nonnullos legum metuentes de oppidis, de agris demigrare: qua re permotus conuocat conſilium ad idque adhibet omnium ordinum duces, quos rogat de populo Normanico in officio continendo, ſententias dicere. Cuncti partiendum exercitum in plures locos iudicant. Itaque pars vna ad oram

ōram maritimā tuendam Ricardo Eboracensiū duci datur, altera in oppidorū præsidijs collocatur, tertia Rothomagum ducenda Edmundo Somersetensi duci attribuitur. Sic rebus constitutis, copijsq; distributis, Bedfordiēsis Lutetiam redit.

Dum hæc apud Anglos in Normania gerūtur, Carolus Fanum Dionysij per proditionē occupat, præsidijsque vincire maturat, ac exin Ioannē Alenconij ducem, & Puellam præmittit, qui Lutetiam vsque percurrant, ciuiū animos ad defectionem tentandi causa, & si ex re esse videant, vrbem oppugnare aggrediantur. Illi agmine quadrato cum scutatis militibus proficiscuntur, vrbique appropinquantes cum magna suorum cæde repelluntur ab Anglico præsidio. Quibus rebus auditis, Bedfordiensis celeriter ad vrbem peruenit, collaudatisque ciuibus gratias egit, quòd Dionysianos secuti non essent. Tum Carolus quem spes frustrata est, aliam rē aggreditur: misit enim Ambrosium Delorum Latiniacum, quod est ad Matronam flumen situm, cui venienti oppidum traditur. Haud multò post Carolus eò discessit, imposuitque præsidium, quòd loco per se munito plurimum confidebat, qui in Andegauenses iter habebat, cùm Angli ex altera parte Fanū Dionysij armis adorti recuperarunt: tentarunt & Latiniacū recipere, sed cùm Puella in præsidio esset, quæ acriter resistebat, defensum egregiè oppidum est. Per eos ipsos quoque dies, aliquot Anglicanæ cohortes,

hortes, quæ ſtatiua habebant, Rothomagi, ducè Thoma Terello viro ſtrenuo, per hoſtium agros populabundæ curſitantes, Claromontem oppidum, quod leui præſidio teneri audierant, primo impetu capiunt. ſed quia locum cuſtodijs, propter ſuorum paucitatē, munire nō poterant, primùm murorum parte nudant, inde diripiunt, ac præda omnis generis refertæ redeunt, vnde venerant. Alia ex parte Burgundiones duce Ioanne Lucemburgenſi, cum bene magna Anglorū manu, Cōpendium petunt, valloque circundant. Sed neque oppugnatione facilè capi poterat oppidum munitum, neque in obſidione vis magna ineſſe videbatur, quia frumentum ſatis antea conuectum fuerat, attamen aut longo certamine expugnandi, aut ad deditionem cogēdi ſpe adducti, ad mœnia ſubeunt, bifariā diuiſo exercitu, & dies ac noctes alij telis, tormentiſque, alij cuniculis ad muros actis, alij prælio propè continenti oppidanos vexant, in idque potiſsimum incumbebant, vt deditio maturius fieret, cùm ſubitò Ioanna Puella Dei vates, vt vulgò appellabatur, at ſuæ omnino ſortis neſcia, ſubſidio venit, ac in oppidum fortiter ſe recepit, ſed paulò poſt cùm oppido egreſſa in hoſtes temerè erumperet, à Lucemburgenſi capitur, Rothomagumque ad ducem Somerſeti mittitur.

De Ioanna puella mira

Hæc Puella cùm vltra fœminæ vires, ſineque vlla ferè peritia militaris diſciplinæ, quā nunquā didice-

didicerat, multa facinora, & illa quidem egregia faceret, apud vulgus in suspitionem venit, vt diceretur magicis artibus ea omnia agere: quamobrē in veneficij crimen vocata, primò iubente duce Somersetensi, diligenter examinata est, an bene sentiret de religione Christiana: deinde quia virili vsa erat vestitu, & omnino venefica habebatur, seuerè damnatur, atque comburitur. Sed Puella infelix priusquam ea pœna affecta sit, memor humanitatis, quę vnicuique innata est, simulauit se grauidam esse, quò aut hostes misericordia frāgeret, aut faceret, vt mitius supplicium statuerent. Verùm postquam ob eam causam, nouem mensēs est seruata ad partum, & res vana apparuit, nihilominus crematur. Visa est ea profectò sententia in Puellam lata longè post homines natos durissima, quæ neque molliri, neque mitigari tempore potuit. Sanè fœmina pro patria ad virilia decora excitata, digna fauore videbatur, cùm præsertim permulta extarent parcendi exempla, & illud potissimum à Porsena Hetruscorum rege editum: is enim composita cum Romanis pace, cùm obsides accepisset, & in ijs Cloeliam virginē, & illa dux agminis aliarum virginum, frustrata custodes inter tela hostium Tyberim tranasset, ad suosque confugisset, ac inde ex fœdere restituta fuisset, non affecit virginem pœna, sed collaudatam & parte obsidum donauit, & domum remisit. Ad rem redeo. Hunc exitum Ioanna Puella habuit;

habuit, magicis, vti vulgi opinio ferebat, artibus quàm bello gerendo aptior. Franci tamen illam etiam nunc ad pellendum patria hostem ex cœlo dimissam ferunt, quippe quam virginē interijsse prædicant. Post Puellæ casum, Franci non se deseruerunt, qui hostes cùm assiduis ex oppido eruptionibus, tum in campo sæpius pugnando, tot incommodis affecerunt, vt illi desperata expugnatione, sua sponte recesserint.

Res Anglicæ per hunc modum in dies magis magisque in terra Gallia infirmiores erant, quod variè afficiebat principes, quorum pars occupatis ægritudine animis, horū temporum malum præillo, quod impendêre prospiciebat, leue admodū ducebat: pars quod acciderat, grauissimum existimabat, quia videbat hostis vires per id auctas, & suas plurimum debilitatas: ac ita tacitis incensus curis, pro se quisque animo versabat, ecquid remedij ad res propè affectas adhiberi posset, cùm ad extremum omnibus visum est, in rem præsentem maximè esse, vt Henricus rex cum nouo exercitu, primo quoque tempore Gallias peteret, partim suos confirmandi, partim Francorum animos, aut metu, aut gratia, quā puer id ætatis pluri mam præ se ferebat, in officio continendi causa. Quocirca conscriptis copijs, quæ satis viderentur ad iter faciendum, & pecunia in sumptus necessarios eroganda ex tributo cùm sacerdotibus tum reliquo populo indicto, confecta, Henricus duce

Henrico

Henrico Cardinale, ex Anglia profectus, primũ Rothomagum, inde Lutetiam venit. Fit illi obuiã tota ciuitas, adoleſcentemque optimæ indolis fauſtis plauſibus regem ſalutat, etſi permulti fortaſſe erant, qui id officij ſimulatè præſtarent, attamen dies ille cunctis æquè lætè concelebratus, populuſque pro concione collaudatus, pecunia, frumento, vino donatur. Bedfordienſis poſt hæc cõuocato principum conuentu, ſic locutus fertur: Ecce principes humanarum rerum ſucceſſus, Hẽricus quintus cùm iure, tum ex fœdere rex veſter futurus erat, ſed ante fermè ætatis maturitatem vita priuatus, reliquit filium qui ſuccederet, ac aui tum regnum poſſideret. Is apud nos eſt, eaque de cauſa, in præſentia huc acceſſit, vt more maiorũ coronaretur, ſuumque Francũ populũ cognoſceret, ab eoque vnà cognoſceretur, qui vnus omnium ex veteri inſtituto, ſolet regem ſuum loco Dei, vt ita dicam, habere, & colere, ac fideliter & vigilanter dicto eius eſſe audiens. Et quãuis ſint, qui Carolum ſequantur, id tamen errore, non perfidia fieri conſtat: quare qui ad officium redierint, ſine fraude erunt. Igitur tantùm ſupereſt, vt vos veſtra fide, quemadmodum hactenus nauiter feciſtis, velitis deinceps dare operam, vt populus in officio permaneat, quo ſanè beneficio tantùm de veſtro rege bene merebimini, vt omnia ab eo ampla expectare potueritis, cuius animum erga vos fore gratum, ex veſtra tantùm conſcien

tia

tia metiamini, licet. Dimisso conuentu, Henricus decimum agens ætatis annum, in æde deiparæ virginis solita cærimonia ab Henrico cardinale coronatur. Facta re diuina, principes Franci in Henrici verba iurant, dein per præconem edicitur, omnes sine noxa fore, qui intra certum diē, in Henrici ditionem redierint. Fuit is annus salutis humanæ MCCCCXXXII.

Dum hæc Lutetiæ aguntur, Meledunum, Corbolium, cum nonnullis alijs locis, partim proditione, partim vi à Carolo recipiūtur. Sed alibi alio euentu res gestæ sunt. Erat bene magnum Francorum præsidium apud Bellouacos, hos Thomas comes Harundellius sperans ad pugnam elici posse, positis procul castris, loco idoneo & occulto, prope ipsam vrbem pedites equitesq; simul collocat, deinde aliquot equites leuis armaturæ præmittit, qui hostes ad eruptionē lacessant. Illi quot mandatum erat, sedulò facientes, vsq; ad portas progressi, vbi Francos ad insequendum paratos conspiciunt, simulantes fugam, in insidias ducunt, se temerè sequentes. Franci in insidias intrantes, passim occiduntur, vnà cum oppidanis, qui simul in hostem concurrerant. Nonnulli cognito ex fremitu equorum dolo, in vrbem ad suos se ægrè receperunt, reliqui interiêre. Non ponitur, quod sciam, ab aliquo autore occisorum numerus, qui omnino non mediocris fuisse creditur. Item Ricardus comes Varuicensis apud Gorneum, eodē

tempo-

tempore cum hoste pari fortuna congressus com
plures interfecit, ac sexaginta equites cepit. Simile
fortunæ vim Rhenatus dux Barri, qui Carolum
opibus maximè iuuabat, per eos illos dies passus
est: Rhenatus enim qui veteres inimicitias cũ An
tonio Vallimontis comite habebat, cõtracto ma-
gno exercitu, Vallimontem oppidum oppressum
contendit, quem vbi comes appropinquare audi
uit, ne ab hoste intercluderetur, relictis militibus
quos secum habebat, præsidio oppidanis, ad Bed-
fordiensem & Burgundionem quorum partes
sequebatur, rogatum auxilium aduolauit, & eo
impetrato, ipse & Antonius Tolongonius præfe-
ctus Burgundionum cum valida armatorũ ma-
nu, suis quos hostis asperè premebat, protinus
subsidio venerunt. Quod vbi Rhenatus cogno-
uit, veritus si hostes appropinquarent muris, idq;
oppidani sentirent, vt vno tempore, & ex oppido
eruptio fieret, & à tergo à comite inuaderetur, re-
licta obsidione, suos in venientes hostes conuer-
tit, impressionemq; facere iubet. Pugnatur aliquã
tisper inter equites, qui primi impetum excepe-
runt, donec peditatus accessit, qui tanto impetu
in certamen venit, vt Franci non modò sustinere
non potuerint, sed confestim in fugam versi sint.
Capitur Rhenatus, cum ducentis militibus. Occi
sa sunt tria circiter millia. Non minor per idem tẽ
poris occasio bene gerendæ rei alia in parte An-
glis oblata est, si eam imprudenter nõ omisissent:

Rober-

Robertus enim Vuyllugby & Matthæus Gogthus homo Vuallus, vir audax, Fani Selerini arcem natura loci munitam obsident, instantq; per vim capere, contrà præsidium quod intus erat, strenuè locum tuebatur. Quo cognito à Carolo, celeriter Ambrosium Delorum cum nonnullis alijs ducibus, suis subsidio misit. Ille quia præfectus arcis erat, & à præsidio quod ipse ibi collocarat, defendebatur, cupidus subueniendi suis, prior iter facere cœpit, sed mox veritus ne non circumueniretur, constitit ad Bellimontem, expectaturus dū eò reliqui duces cum suis copijs peruenirent, quò inde omnes simul in hostes irent. Dum ad eum locum conueniunt Franci, interim Angli qui in obsidione arcis erant, id quod hostis agebat, per speculatores edocti, occurrendum statuunt, antequam alteri ad alteros perueniant. Itaque bona pars de media nocte sine vllo tumultu egressa, castra hostium adeò neglecta reperit, vt mille circiter hominum prius in vallum intrauerit, quàm quisquam penè sentiret: sed cædes in ipso vallo facta excitauit hostes, quos inopinantes tantus terror pauorq; repentè occupauit, vt nemo aut arma capere, aut castris pellere hostem satis conaretur. At vbi illuxit, Angli prædæ studentes hostem atq; huc atq; illuc fugientem non persequuntur, sed contenti tanta præda, eam dum abducere conantur, ecce accidit, vt ex improuiso Franci qui in itinere erant, exaudito clamore pugnantium, sese

concitan-

concitantes superuenerint, atque hostem præda præpeditum magno inuaserint animo. Accurrunt etiam reliqui Franci ex fuga reuersi ad suos: committitur vtrinque atrox prælium, diuque æquo Marte certatur, sed ad vltimum superante multitudine, Angli pedem retulerunt. Eorum nonnulli capti, & in ijs fuit Matthæus Gogthus. Ex Francis multi cecidêre, sed complures capti, quorum in numero Ambrosius Delorus fuit. Robertus obsidionem postea reliquit. Adeò imperatori victoria curanda, præterea nihil, quæ ita difficilis quæsitu, ita fugax est, vt qui eam putat in manu esse, antequam teneat, falli semper ac damnum incurrere possit, aut qui eam habet, nisi retinendam curet, cum incommodo facilè amittat. Angli dum quasi victores prædæ studuerunt, partam victoriam perdiderunt.

Dum autem ita Angli Francique de potentatu, de principatu, de vita denique certant, in terra Gallia per bellorum licentiam, mortalium omnium facultates rapiuntur, thesauri sacri spoliantur, homines passim occiduntur, aut conuulnerantur, cruciatu & supplicio afficiuntur, matronæ constuprantur, virginum raptus fiunt ex complexu parentum, quotidie oppida capiuntur, quotidie diripiuntur, atque oppidanorum opes aliò exportantur, ædificia, vicique incenduntur, ac nulla denique crudelitas in miseros Francos

non exercetur, mitto sexcenta alia calamitatum genera, quibus pariter premebantur. Ad hoc accedebat, quòd res interea vbiuis gentium publica sine legibus, quæ inter arma silent quàmaximè, sine iure, sine iudicijs, iacere cogebatur. Nec Anglia eiusmodi iniuriarũ expers erat, quæ in singulos dies suorum funera, cædes, vulnera, ac tributis assiduis opes suas diminui videbat, ita vt communia propè mala essent, ploratibusque vtriusque gentis, totus Occidens sonaret, ac fama tristitiæ plenissima in omnes orbis partes peruaderet. Quapropter non erat, qui non miraretur, quomodo hi duo populi ad patiendum satis essent, ac maximè misereretur: & cum primis id faciebat Eugenius quartus Romanus pontifex, qui cupidus ineundæ rationis, qua importunissimi belli finis fieret, Nicolaum Cardinalem sanctæ Crucis in Gallias misit ad conciliandam pacem inter reges. Is vbi eò peruenit, ad Carolum primùm adit, eique exponit mandata pontificis, inde eadem Bedfordiensi, hortatur pacem, demonstrat, declarat, argumentatur eam semper honestiorem esse, quàm bellum, in Christianis principibus, qui suorum commodis seruire, qui iustitiam seruare, qui se ratione regere, qui remittere semper aliquid de ira, de iniuria deberent, quæ per bella fieri nõ liceret. Ista in animos principum inducere conanti legato, vterque respondit se paratum ad omnia descendere: atqui cùm res cœpta est agi, tantum abfuit,

abfuit, vt honestis conditionibus essent contenti, vt etiam magis atque magis in pertinacia permanerent. Id Cardinalis animaduertens, desperata pace, vt ne frustra tantum laboris subijsse diceretur, inducias sex annorum confecit, quas vt ægrè ambo principes rogatu Cardinalis concesserunt, ita post eius discessum subitò fregerunt. Non nemo ex recentioribus autoribus tradit Francos priores illas violasse, qui passim Anglorum Burgundionumque amicos mulctarint. Quo factū est, vt irritatis vtrinque animis, acrius solito ad arma itum sit. Fuit ille annus salutis humanæ M.CCCCXXXIII.

Cæterum ad Henricum regem reuertamur. Henricus post aliquot dies, quàm est Lutetiæ coronatus, Rothomagum concessit, vbi dum moratur, Henricus Cardinalis in Angliam reuocatur, ad sedandum tumultum per quosdam perditissimos factum, qui specie perfundendi hominum animos noua religione, quietem regni turbandā statuentes coniurarunt. Sed Gulielmo Mandeuillensi eius maleficij autore capto, ac pœna affecto, cæteri mortem deprecantes confestim ad sanitatem rediere. Cardinalis cum Gloucestrensi de trāsmarinarum rerum statu cōmunicat, idque quod rebatur, docet se suspicari inducias per Francos breui violatum iri, & propterea præstare, vt supplementum militum cum pecunia ad vsum belli necessaria pararetur. Quibus rebus cognitis, Gloc2. cestrensis

ceſtrenſis concilium conuocat, de cuius decreto delectus habetur, pecuniaque imperatur. Dum hæc aguntur, Iacobus rex Scotiæ ad Gloceſtrenſem de pace legatos miſit. Gloceſtrenſis quia rex aberat, de ea re ad concilium retulit. Poſt longam diſputationem pax conceditur, quòd ſpes eſſet longæ cõcordiæ, ex eo, quòd Iacobus domeſticis laboraret ſeditionibus, & inter ipſum Anglum & Francum, ſex annorum induciæ intercederẽt. Dimiſſo concilio, Cardinalis cum copijs coactis, & bene magna pecuniæ ſumma confecta, Rotho magum ad regem reuertitur. Acceſsit etiam illuc Bedfordienſis ex Pariſijs, de rationibus rerum gerendarum agendi cauſa. Hîc rem omnem ad conſilium deferunt, magnaque inter eos exiſtit diſputatio: aliqui ſuſpicabantur Francos haudquaquam in conditione atque pacto manſuros, cùm ſatis conſtaret illis ferè omnibus magnum inuſtum eſſe dolorem, quòd Normania, Lutetia, ac tot egregia oppida ſub Anglicum imperium redacta eſſent, & propterea perſuadere nitebantur, vt nihil de bello remitteretur, ne violatis repentè inducijs, cogerentur in ſummo periculo, de ſummis rebus ſubitum conſilium capere imparati, cùm à militibus, tum à pecunia. Contra ea nonnulli affirmabant, non poſſe continuari bellum tam longo ſpatio induciarum, ſine illarum violatione, cùm perdifficile eſſet, militis manũ à maleficio abſtineri, qui quotidie ob metum hoſtis, in

armis

armis esset, & ideo sibi videri firmatis præsidio locis magis opportunis, debere militem domum mitti, donec induciæ manerent. Hac in vtranque partem habita disputatione, priorem sententiam Bedfordiensis, Somersetensis, & Eboracensis duces secuti, quod ad bellum opus esset parandum, militi stipendium dandum, & ad omnem casum, maiorem exercitum conflandum deliberant.

Tali capto consilio, Henricus rex Caletum primùm, ac inde in Angliam reuertit. Bedfordiensis comitatus regem vsque Caletum, illic aliquot dies est moratus, cùm interim nonnulli milites pristinæ licentiæ militaris memores cœperint passim rapinas facere. Quod postquā ille cognouit, hanc paruulam puniendi causam nactus, eius maleficij autores comprehendendos, ac supplicio mactandos curauit, quò deterreret alios, vt ab alieno facilius manus abstinerent. Atque ita Bedfordiensis oppidum facinorosis hominibus purgatum nouis præsidijs firmauit, qui Lutetiā iter habebāt, cùm aliud interim negotium venit in mentem: etenim paucis antè mensibus amiserat Annam vxorem Burgundionis sororem, cuius mors effecit, vt facilius Burgundionis animus ab Anglorū amicitia sit postea alienatus, qui, vt suprà diximus, alijs etiam de causis, ad id solicitatus fuerat: quare statuit in matrimonium ducere Iacobam filiam Petri Lucemburgensis comitis diui Pauli viri illustris, vt ob eam nouam affinitatem,

vetus hospitiũ quod sibi cũ illa nobili familia intercedere gaudebat, arctiore beneuolentiæ vinculo firmaret: itaque Caleto profectus iter Morinũ versus, vbi comitis erat sedes, contulit, quem ipse comes multa congratulatione accepit, & id quod petebat, filiam Iacobam ei locauit. Ita Bedfordiensis sui optati compos, post factas splendidissimè nuptias, cum vxore Lutetiam venit. Tulit iniquo animo id factum Burgundio, qui cùm in animo haberet Caroli fidem sequi, dolebat Anglum auctum esse affinitate Lucemburgensis familiæ veteris ac præpotentis, quæ ei maximo vbique vsui esse posset. Per idem tempus, Ioannes Talbotus, quem suprà ostendimus ad Pataium oppidum, à Francis captum fuisse, soluto grandi auri pondere, ac restituto in libertatem Ambrosio Deloro paucis antè mensibus capto, missus factus ab hoste in Angliam reuertitur.

Dum alia alibi fiunt, Franci milites cùm stipendio carerent, & inter eos bene magna esset hominum multitudo, quos spes prædandi, studiumq; bellandi ab agricultura, & quotidiano labore reuocarat, cœperunt primò furtim modò Anglos, modò Burgundiones, vt occasio offerebat, capere, eosq; pro facultatibus mulctare, & quãuis per inducias minimè licitum esset, idem tamẽ palàm deinde facere haud veriti. Qua iniuria Angli affecti, arma post sextum mensem, quàm induciæ factæ erant, rursus capere coguntur. Atq; ad huuc modum

modum bellum renouatum est, quod bellum iã confectum, vel ad longius tempus excluſum populi paſsim arbitrabantur, & concupiebant. Atqui Franci induciarum ruptores nihil cunctati ad arma concurrunt, ac Fanum Valerij oppidum in Normaniæ finibus ad oſtium Sommæ ſitum capiunt. Altera eorum manus Ambroſio Deloro duce, excurſiones in agrum Cadomenſem, eodẽ illo momento facit. Contrà Angli duce Bedfordiensi, Latiniacum oppidum ad Matronam, quemadmodum ſuprà diximus, poſitum, paruum quidem, ſed operibus munitionibuſq; altè ſeptum, magnis viribus oppugnant, quod quia primo impetu expugnare non poſſunt, munimentis caſtra firmant, occupatoq; ponte, tutandi cauſa, caſtellũ ſuperimponunt, ac vndique tormentis verberãt. Contrà oppidani viriliter ſe defendũt, & interdũ duce Ioanne Notho Aurelianenſi, qui loco præerat, erumpunt, non ſine ſua tamen cæde. Ibi per aliquot dies ita certando, ſtatiua habita, cùm re longè maioris momenti vrgente, Bedfordienſis aliò reuocatur, qui omiſſa obſidione, Lutetiam rediit, ne per ſuam abſentiam, ciuibus qui malè ſanis erant mentibus, tentandi aliquid in ſe facultas interea daretur: quò vbi peruenit, nulla facta mora, Petrum Lucemburgenſem ſocerum comitem dũi Pauli, & Robertum Vuyllugby cum parte copiarum, ad recuperandum Fanum Valerij miſit. Ii cùm omnium animi ad vlciſcendum arderent,

celeriter profecti, oppidum circumsident, & oppugnare acriter aggrediuntur. Franci qui intus erãt, postquam aliquot dies resistendo consumpserũt, desperato ad extremum subsidio, paciscuntur incolumitatẽ cum hoste, atq; oppidũ dedunt. Exin Lucemburgensis & Vuyllugby præsidio eo loci collocato, ad Bedfordiensem eius belli victores rediere, quòd in oppido, siue ob grauitatem cœli, siue ob cibaria diu seruata minus salubria, quibus miles vescebatur, cępit pestilẽtia sæuire, vt (credo) infelix oppidum post tot acceptas clades, quales iam bis ab obsidentibus Francis primum, ab Anglis deinde passum erat, etiã mortifero tentaretur morbo. Item Franci paulò antè Burgundionum quoq; fines vexarant, aliquot oppidis & arcibus aut captis, aut solo æquatis. Hæc loca dum Burgũdiones recipere nituntur, Bedfordiensis Vuyllugby & Thomam Terellum cũ aliquot cohortibus, amicis properè auxilio mittit. Illi citò profecti, vbi in Laudunensem agrum peruenêre, fortè obuiam habuerunt magnam hostium manum, & cum ea congressi subitò fuderunt, interfectis centũ & sexaginta militib. ac captis aliquot, quos postea necarunt. Angli post hæc, incepto itinere euntes se cum Burgundionibus coniungunt, qui ita iunctis armis, breui loca omnia recepêre.

Interim Talbotus habito in Anglia militum delectu, magnum armatorum numerum in Gallias trãsportauit, Rothomagumq; venit, vbi postquam

quam militem refecerat, Lutetiam ad Bedfordiensem profectus est, cuius aduentus mirum dictu est, quantum spei suis, quātumq; metus hostibus attulerit: optimus porrò dux belli habebatur, & eius rectè cognita bellando virtus meritò Francis formidolosa, suis verò plena fiduciæ erat. Talbotus simulatque de rebus agendis, à Bedfordiensi satis edoctus est, cum expedito exercitu Bellimontem oppidum oppugnatū contendit, quod puncto tēporis expugnat, vicinas similiter arces pari successu in potestatem redigit. Inter hæc comes Harundellius obsidebat arcem Fani Selerini, qua post tertium mensem, quàm oppugnare cœperat, potitur, interfecto præsidio, quod intus erat. Exin Sillum oppidum munitissimum petit, atque obsidet. Oppidani ob recentem stragem ad Fanum Selerini factam, territi, datis subitò obsidibus, promiserunt intra trigesimum diem se oppidum dedituros, nisi sibi à Carolo subueniretur, atque ea tim certos homines ad Carolū miserunt. Carolus de ea re certior factus, Arthurum cū aliquot ordinum ducibus, Sillensibus confestim subsidio misit. Postquam illi in conspectu fuerunt, Harundellius obsides oppidanis restituit, & Francis potestatem pugnæ fecit, loco haud longè à castris, ad id idoneo, quem sub aduentum hostis elegerat. Arthurus etsi dimicare optabat, tamen cùm videret Anglum locum tenere, qui suæ multitudini minimè commodus foret, noluit aduersus pro

dire,

dire, sed nocte insequenti oppidanis commeatu ac præsidio mediocriter adiutis, vnde venerat, abijt. Post hostis discessum, Harundellius oppidū expugnauit, ac in Normaniam discesit, populatis quaquauersum, qua iter fecerat, agris, atque nonnullis Cenomanorū Andegauensiumq; castellis in potestatē redactis. Eò etiā rediere Vuyllugby, & Terellus ex Burgundia victores, vti suprà memorauimus, qui in itinere Louerium oppidum munitissimum occuparunt, militumque custodia firmarunt.

His temporibus ingens agrestium Normanorum, qui Oceanum attingunt, manus, siue à Francis solicitata, siue mutationis rerum cupida, quod vulgus plurimum auet, passim arma sumit, dejectisque per vim præsidijs, loca aliquot occupat, ac solum Anglū persequendū vbique vociferat. Hinc nimirum cognoscere licet, prius Æthiopem posse mutare pellem, vti dicitur, quàm qui terrā incolunt Galliam, valde multum diligere Anglos. Quippe Normanus diu paruit Anglo bene acceptus, qui nunc oblitus officij, non oblitus odij, nō dubitauit venire contra suos principes. Ea turba ita concitata, Cadomum versus iter tendit, vt eo loci aucto armatorum numero, de summa rei cōsilium capiat. Interim Somersetensis & Eboracensis duces audito agrestium tumultu, ac de eorum itinere certiores facti, nulla interposita mora, Harundellium comitē & Vuyllugby cum sex millibus

bus sagittariorum,ac mille trecentis equitibus leuis armaturæ immittunt,qui eos omnibus modis remorentur atque impediant,vt ne egrediantur,progrediantúrue.Harundellius itinere diuerso profectus , Vuyllugby cum parte equitum ac duobus millibus sagittariorum præmittit , qui vspiam prope viam,insidias venienti multitudini ponat.Ille vt imperatum erat faciens,in insidijs se locat, atque per nuntios docet Harundellium de loco insidiarum,quò intelligat,quando inuadendi signum sit dandum. Quo cognito,Harundellius à tergo antecedentem multitudinem sequitur, quasi ceruorum agmen in retia vrgens, qui vbi ignauam turbam loco insidiarum appropinquare conspexit,edito repentè signo,Vuyllugby antè coortus, & post ipse eam vno momento adoritur,quæ subito casu territa manus tẽdere,& proiectis armis mortem deprecari cœpit. Quibus precibus motus Harundellius, militem à cæde subitò reuocauit,cõprehensisque speciatim illis,quorum operatione plebem concitatam existimabat, reliquos domum dimisit incolumes . Fuerunt tamen prius mille homines interfecti illo primo impetu,quàm miles ad signa reduci potuisset. Ita sedato tumultu , & frenis subitò tanto furori iniectis,quæstio acerbè habita, & omnes in quibus culpa erat,damnati necatiq; sunt . Franci interim duce Petro Rupifortensi, Dieppam & quædã alia oppida minus cõmunita de hoste capiunt. At Harundellius

rundellius post tot egregia facinora, aliud non multò post tentauit, quod eius vltimum extitit opus. Erat Gerberoia arx in Bellouacis loco munito posita, sed siue humana vi, siue temporis vetustate penè tota complanata. Hanc quia locus peropportunus ad arcendos repentinos hostium incursus erat, Carolus Stephano Hyro negotiū reficiendi dat. Hyrus magno munitus militum numero, ad locū proficiscitur, parataque materia, atque adhibita fabrorum diligentia, arcē impigrè extruendā curat. Quod vbi Harundellius cognouit, continuò ex Normania in Bellouacos operis interpellandi causā, cum modica admodū armatorum manu contendit. Franci repentino hostium aduentu permoti, locum fabris dant, ac arma corripiunt, seque foras eijciunt. Fit eorum ingens in venientes impetus, quē illi paulisper sustinent; sed cùm Harundellius graui vulnere accepto, ex equo cecidisset, tum facto cuneo, paulatimque omisso certamine, pedem necessariò retulerunt. Harundellius verò ita saucius, paulò post moritur, vir singulari virtute, constantia, grauitate præditus, cuius interitus in tantis rerum fluctibus, maximè suorū animos perturbauit. Franci post discessum hostis, inchoatum opus perficiunt. Incidit Thomæ comitis Harundellij mors in eum annum, qui fuit salutis humanæ MCCCCXXXIIII, & cùm regnare cœpit Henricus, XII.

Ipso illo anno Fanum Dionysij bis est captū, semel

semel à Franco per proditionem, & rursus ab Anglo per deditionem. Item Corbolium, Vicennas, & Meulanum Francus in potestatē redegit: adeò enim oppida maiore ex parte muris nudata habebantur prædæ, vt oppidani qui nihil fide præstare poterant, primis semper oppugnatoribus quoties per præsidia licebat, se dederent, vt ne extrema omnia paterentur. Quo fiebat, vt nil Gallia perturbatius, nil spoliatius, nil egentius esset. Sed neque cum milite melius agebatur, qui tametsi gaudebat præda, interim tamen trucidabatur passim, dum vterque rex ciuitates suæ factionis principes, in fide retinere modis omnibus studeret. Igitur iam cædium satietas vtrunque populum ceperat, iamque tot damna vtrinque illata erant, vt quisque generatim se oppressum, laceratum, perditum ingemisceret, doloreque summo angeretur, disrumperetur, cruciaretur, ac per id animi quamuis obstinatissimi ad pacem inclinarentur. Simul vrgebat ad hoc rerum omnium inopia: passim enim agri deuastati, inculti manebant, cū præsertim homines pro vita tuenda, non arua colere, sed bello seruire necessariò cogerentur. Ita tot vrgentibus malis, neuter à pace abhorrebat, sed alter ab altero eam aut petere, vel admittere turpe putabat. Quare necesse fuit, vt Eugenius pontifex tantæ compositionis autor arbiterque esset, qui tandem extorqueret sua autoritate, consilio, hortatione, arma de manibus tam inuictissimorum

morum in peratorum, aliorũq; belligeratorum, qui nunquam receptui signum dare, nunquam reuocationem à bello audire vellent: qui in bonã spem pacificationis in primis adducebatur, quòd fama esset Philippum Burgundiæ ducem iam sui facti pœnitere. Is etenim à principio cupidus cùm paternæ cædis vindicandæ, tum retinendi imperij dignitatisque, Anglũ omni obsequio complexus est, cogitans nec sibi iuncto cum ipso Anglo fore necesse, peccare in Rempublicam, quam suo iure & arbitratu tunc regebat, nec cum Anglo consentienti de statu dignitatis recedendum esse: at cùm secus ac putarat, postea contigisset, quòd Anglus iure hæreditario, iam imperio vti, ac omnia iudicia, leges, paces, bella penes se esse voluisset, & id paulò antè cognitum fuisset, cùm de deditione Aurelianensium ageretur, quam negatũ est eius nomine fieri, postremò decreuit redire in viam, de qua aberrasset, & stare, & sentire cum suis, cum primùm specie aliqua honestatis liceret, vt ne se nouis sceleribus obligare, néue ea in Anglicum populum concipere diceretur.

Eugenius proinde Rom. pontifex certior factus de eiusmodi hominum mentium motibus, quasi pro certo habens pacem conuenturam, primo quoque tempore Nicolaum Cardinalem rursus in Gallias misit, qui vbi eò peruenit, conuentum ad Atrebatium vrbem indixit, quò conuenêre Henrici regis legati, Henricus Vintoniẽsis Cardinalis,

dinalis, Henricus Eboracēsis antistes, Gulielmus Suthfolchiæ, & Ioannes Huntyngtonæ comites eius legationis principes. Item Franci legati Rhemorum archiepiscopus, dux Borboniēsis, Arthurus comes Richemondiæ, ac honesti equites nōnulli. Burgundio etiam suos misit, Leodiensem, Cameracensem, & Atrebatensem episcopos, cum plerisq; heroibus viris honoratis. In hoc frequenti conuentu, post longam disputationem, Nicolaus Cardinalis homo spectatus in iudicādis rebus, fit omnium consensu, rei disceptatoris rursus singulos sententiam rogauit, quò secundum iustitiā iudicaret. Petebant Angli, vt Carolus declararetur Henrici beneficiarius, contrà Franci alterius factionis Carolo imperium liberum, non precarium esse volebant. Nicolaus his auditis, nihil de possessione tunc decernendum iudicans, leges fœderis in publico proposuit, quas pro præsenti rerum statu, vtrinq; dandas & accipiendas iure censebat. Has tamen vterq; respuit. Atque ita negotio infecto, à conuentu discessum est. Ea res fecit, vt Burgundiones & Franci cœperint mox ad pactiones venire, inter seq; de cōcordia agitare, quā multis de causis, vt suprà planum fecimus, ipse Philippus Burgundio diu antea optarat. Conuenit itaq; pax eiusmodi conditionibus, vt Carolus Burgundioni præter nonnulla loca Burgundiæ finitima, quæ eius maiorum ditionis fuissent, Artheſio, & oppidis Ambiano, Corbia, Perona, Fano

no Quintini, Abbatisuilla, ac Pontiui & Bononiæ comitatib. cederet. Multa alia promisit Francus, quæ postea præstare nequiuit: nãque ipse nihil ex postulatis Burgundionis detrahere aujus est, vtpote qui putabat se repentè beatum fore, si cum tali aduersario non honestam & quam optasset, at necessariam, & ad præsentem fortunam longè commodissimam pacem habere posset: quæ ei postea hono fuit, quod iam tum fore perspexit. Porrò cùm paucis pòst diebus acc:deret, vt congrederentur, ferunt Carolum ita resalutasse ducẽ: Sis tu quoque felix, nunc tandem aliquando ab omni me metu vacuum, molestijs q; ingentibus relaxatum sentio, quòd tu quem Francia secundum regem, habet principem potentissimum, plurisq; facit omnium hominum neminem, ad tuos optato te retulisti: inhærebat nempe menti meæ semper illud Euangelicum verbũ, Omne regnũ contra se diuisum desolabitur. Quàm pertimescebam, ne non id per nostras fieret discordias: nunc proinde salua res est, cùm vnà mecum Anglos cõmunes hostes ex finibus Galliæ exterminandos quamprimum curabis: curabis autem, sicut confido, à me verò omnia tibi ampla expectato. Ad ea Burgundio respondit, se daturum operam, vt ne suæ desiderarentur partes.

Facto ita fœdere, Burgundioni nihil potius fuit, quàm celeriter mittere legatos ad Henricum regem in Angliam, qui dicerent se longo fessum bel-

lo,

so,ac querimonijs suorũ,qui in dies singulos maiora à Franco acciperent detrimenta,qui ingemiscerent,qui palàm quererentur,quòd ipse solus Anglos in gentem suam aluisset,auxisset,armasset,& illorum in terra Gallia retinendorum,quàm Caroli regis consanguinei restituendi studiosior esset:ad extremum coactum fuisse cum Carolo pacem facere, & quoniam longè honestiores pacis conditiones à Carolo offerrentur, idcirco hortarentur eum suis verbis ad id fœdus. Cæterũ Burgundio cui res omnino infigni infamia videbatur,magis fugiendæ culpæ causa,legatos misit, vt videlicet turpis facti notam deleret, quòd diceretur per proditionem ab Anglorum amicitia discessisse, quàm quod ipse magnopere cuperet rebus Anglicis bene consuli. Audita legatione, omnes qui aderant rei indignitate accensi, neque ita iram cohibere,in eaq; sibi temperare,neq; linguæ moderari potuerunt,quin Burgundionem prodi torem,perfidum,ac fallacem appellarint. Sed vbi rumor violatæ fidei in vulgus exiuit, à verbis ad verbera ventum est:etenim populus tam ingrato nuntio concitatus, in omnes Flandrici generis mortales qui Lõdini erant,sæuire vsque eò cœpit vt multi prius vulnerati, cæsique fuerint, quàm publico regis edicto plebs cohiberi potuisset. Voluit princeps suos ab innocentium cæde abstinere manus, cùm ipse placidè legatis respondit, vt suo nomine ducem commonefacerent, ne sine

causa, hostis populi Anglici fieret, sed magis veterem amicitiam coleret, quæ nouo bello potior esset, néue deberet tanquam improuidus pro incertis, certa mutare, proinde sibi consuleret, neu res suas florentes cum Caroli penè perditis misceret, ac ita ab erecta fortuna ad inclinatam temerè desciscceret. His mandatis legati dimissi, cùm interim rex negotium aliquod duci exhibendum statuit, quo implicatus minus posset Francum suis iuuare opibus: itaque nuntios secretos continuò in Flandriam misit, qui principes ciuitatū pecunia solicitarent, ad res nouandas, ad quas suopte ingenio intenti esse solerent. Nuntij officiū fecerunt, & Gandauenses cum primis pro veteri hospitio tentarunt, sed nihil profecere, quòd illi populi iam opinione certa perceperant res Anglicas transmarinas in dies infirmiores fore. Fuit hic ānus cùm hæc gesta sunt, humanæ salutis MCCCXXXV, nobilis morte Ioannis ducis Bedfordiæ, viri tam pace optimi, quàm bello fortissimi, qui Lutetiæ alienissimo reipublicæ tempore morbo extinctus est: corpus Rothomagum delatum, in principe æde ad sepulturam datur.

Post mortem Bedfordiensis Franciæ regentis, ad nihilum omnia cadere cœperunt, vt omnino viderentur regente carere: nā tum Franci populi metu penè soluti, non modò deficere, sed palàm arma in Anglos capere ausi sunt. Ita puncto temporis, magna rerum Anglicarum commutatio accidit.

accidit. Veruntamen Angli non se deserunt, sed omnium consensu, summa imperij Edmundo Somerseti & Ricardo Eboracensium ducibus traditur, in quibus positas omnes suas spes habebãt. Illi statim Robertum Vuyllugby Lutetiã mittũt, qui vrbi præsidio sit. Carolus autem eiusmodi se quundis rebus sublatus, postquam auxiliares copias à Burgundione missas accepit, Arthurum equitum magistrum cum bona exercitus parte, ad Fanum Dionysij oppugnandum mittit, quòd eo oppido recepto, ciuitatẽ Parisiorum se in potestatem redacturum confidebat. Arthurus, vt imperatum est, facit, celeriter ad Fanum Dionysij ducit, atque paucis diebus expugnat, quo feliciter expedito negotio, Lutetiam mouet, quem vbi ciues accedere cognouerũt, rati tempus esse, quo tutò rebellionem facere possent, subitò in Anglos insurgunt, ac vno tempore viri per vicos & cõpita Anglos armis insectantur, & ex fenestris ac tectis fœminæ saxa & aquam calidam in eos dimittũt. Erat intus Robertus cum præsidio, sicut suprà ostendimus, qui aliquandiu conatus rebellem cõ pescere populum, vbi vidit se non posse resistere, in turrim quæ è regione ædis diui Antonij est, cõ fugit. Interim Arthurus cognito tumultu in vrbe orto, portis appropinquat, illisque multo mane à ciuibus patefactis ingreditur, ac protinus locum quo se Angli tenebant, summa vi oppugnare aggreditur. Defenderunt se Angli aliquot per dies

fortiter, quòd sperarent subsidium à Somersetensi & Eboracensi ducibus venturum. Sed duces ignorantes in id loci suos se recepisse, quòd obsessis ab hoste itineribus, certum nuntium in tempore accipere non potuerant, suppetias nullas tulerunt, qui rumore defectionis percrebrescente, omnino existimabant Vuyllugby cum toto præsidio aut captum, aut in tãto populi tumultu esse occisum. Igitur Vuyllugby ad vltimũ desperãs de subsidio, facta deditione, incolumis cum suis Rothomagum se contulit. Atque ita Lutetia longè princeps totius Galliæ ciuitas post quindecim annos, quàm in Anglorum ditionem venerat, à Francis recepta est. Qui fuit annus salutis humanæ MCCCCXXXVI.

At vbi fama amissæ Lutetiæ per Galliam peruasit, tum generatim cuncti pene populi Anglorũ transmarina oppida pro derelicto habent, itè nullam eis certam sedem quò concurrant, nullũ amplius animum, nullum consilium, nullum firmũ exercitum fore ducunt, existimant, pro certo habent. Quæ herclè opinio ante omnes in Philippi Burgundionis ducis animo insederat, is enim id temporis permotus, quòd Henricus rex paulò antè solicitasset Gandauenses, ac reliquos Flandros ad seditionem, cum infesto exercitu ad vastandos Anglorum fines proficiscitur, Caletumq; venit, ac obsidet, totisq; viribus expugnare conatur, eodemq; tempore partitis copijs Guinas proximũ oppidum

oppidum aggreditur. Cæterum oppidani aduersus hostem muniti non mœnibus modò, & armis atque viris, verùm multò magis locorum natura, magno animo se defendunt. Quibus rebus cognitis, Burgundio longè alia ratione oppidanos ad deditionem esse compellendos existimãs, atque à principio tentarat, vni rei studendum curat, vt illi omni commeatu intercludantur, atque subsidio prohibeantur, quò fame domiti, manus tendere cogantur: itaque dispositò passim milite in stationibus, omne littus occupat, tormentis, telis, sagittis hostem dies noctesq; vexat, vt nemo homo de muro suos offendat, repugnétve. Dum ita Burgundio obsidionem continuat, dux Gloceſtriæ cunctis copijs refertus, suis ex Anglia auxilio venire maturat, quem vbi ad alterum littus traijciendi causa, horribili celeritate peruenisse rumor diuulgauit, Burgundio spe oppidi potiundi lapsus, silentio noctis, relicta obsidione, domũ pedem statim refert. Adfuit bene mane ad Caletum Gloceſtrenſis, qui ad stationes hostium egressus, plurima præda potitur, quia hostes trepidè statiua deserentes partem impedimentorum necessariò reliquerant: deinde expedito agmine ad populandos hostium fines contendit, eosq; ingressus, omnia ferro igneq; vastat, prædas passim agit, nec solùm agrum diripit, sed castella & vicos incendit, ac præda inuitatus longius procedit, atque oppida in quæ timor agrestium turbam compegerat, le-

nibus oppugnationibus vexat: ita demum vsque ad Fanum Odomari, nullis obuiam factis, grassatus, cum multa abacta præda Caletum primò, & inde in Angliam reuertitur. Post hæc, amicorum persuasu, inter Henricum regem & Burgundionem, induciæ in paucos annos agitatæ, ad extremum cum vxore, quam id temporis Philippus in matrimonio habebat, habuit autem tris, & ex vltima nomine Isabella Carolum filium susceptū reliquit, pactæ sunt: eius nomine cuncta deinceps inter Anglum & Burgundionem gesta tradunt. Quod ideo factum videri potest, aut ne diceretur Anglus Burgūdioni credere, quem paulò antè fœdifragum esse nouisset, aut ne Franco tantum suspitionis oriretur, cùm intelligeret inducias cū vxore, non cum duce factas, quas vir nullo iure seruare teneretur.

Per idem tempus occidit Henricus Eboracensis archiepiscopus, cui successit Ioannes Chempius, ordine antistitum quinquagesimus. Item è vita excessit Catharina mater Henrici regis, quæ ad Vuestmonasterium maiorū sepulchro illata est. Hæc mulier mortuo Henrico quinto eius viro, cùm id ætatis puella esset, vt minus sciret animo decernere, quid deceret, occultè nupsit cuidā Ouino Tyderio homini Vuallo nobili genere, ac multis virtutibus mirabili, qui genus suum ad Cadualladrum vltimum Britannorum regem referebat, ex quo genuit tris filios mares, Edmundum, Gaspa-

Gaſparem,& tertium, qui monachus ordinis diui Benedicti effectus, non diu pòſt ſuperſtes fuit: ac vnam filiam, quæ monacha quoque facta eſt. Poſtea Henricus rex Edmundū Richemondiæ, & Gaſparem Penbruchi comites fecit, quòd ex matre Catharina ſibi fratres eſſent. Ouinus verò poſt Catharinæ mortem,iuſſu ducis Gloceſtrenſis,bis in carcerē coniectus eſt, quòd auſus fuiſſet per Catharinæ puellæ connubiū miſcere ſanguinem ſuum cum regum ſtirpe nobiliſsima, qui ad vltimum ſecuri percutitur.Is Edmundus Richemondiæ comes ex Margarita filia Ioannis ducis Somerſeti ſuſtulit filium nomine Henricum,qui, vt alibi perappoſitè ſcribemus, regnum adeptus, ſeptimus Henricus eſt dictus.Illis iſdem temporibus Ricardus Varuicenſis comes Rothomagi è vita migrauit. corpus eius in Angliam inde delatum in nouo tēplo, quod Varuici eſt,ſepelitur. Iacobus item rex Scotiæ iunxit affinitatem cum Carolo, qui Margaritam filiam Ludouico eius filio nuptum collocauit,eumque ſibi enixè iuuandum conſtituit. Itaque Iacobus immemor fœderis, quod paucis antè annis cum Henrico rege feciſſet, primo quoque tempore exercitui ſuorū qui adhuc apud Carolum militabant,ſupplemētum ſcripſit, eratque bellū ſimul Anglo facturus, cùm repentè è medio eſt ſublatus:quippe Gualterus eius patruus Atholiæ comes, homo ſeditioſus & regni affectans, facta cum quibuſdam per-

ditissimis hominibus coniuratione, principem inopinantem ad Fanum Ioannis occidendum curauit Quod Anglis incommodo non fuit, quia cùm Iacobus vir esset longè fortissimus, nactus occasionem, quæ postea accidit, haud dubiè res Anglicas Henrici & Edouardi factionibus turbatas mirum in modum afflixisset. Successit patri Iacobus filius eo nomine secundus, qui à principio domesticis seditionibus irritatus, potius suis quàm Anglis infestus fuit, quod alibi abundè ac appositè, disseremus. Decimum septimum annũ iam regnauerat Henricus, qui fuit humanæ salutis MCCCCXXXIX, cùm Londinum ad Vuest monasterium concilium conuocauit, causa rerũ pariter domi ac militiæ rectè & opportunè constituendarum: in quo concilio multa quæ belli necessitas, ac non parum multa quæ regni status requirebat, agitata, prouisa, statuta sunt, & illud quoque, vt non amplius liceret mercatoribus externi generis suas merces in regnum importatas vẽdere alijs quibusuis hominibus, nisi Anglis, vt ne monopolia inter se instituerent. Quæ nempe lex vt Reipublicæ commoda, etiam nunc seruatur.

Interea Carolus post Parisiorum vrbem, multaq; loca alia biennio antè in potestatem redacta, iam in certam propè spem venit, posse se nullo negotio Normaniam recipere, quòd illinc quædam tumultuosiora nuntiabantur: itaque Arthurum & cum eo Ioannem ducm Alenconij cum validissimo

simo exercitu mittit in Normaniam. Ii celeriter profecti, Obruncas petunt, protinusq; obsident. Est ea vrbs in colle posita ad eam regionis partē, quæ ad Oceanum Britannicū pertinet, altis mœnibus munita, quam magnum etiam tuebatur præsidium. Iam hostis per multos dies in obsidione fuerat, parūque profecerat, cùm ecce tibi, subitò Talbotus & Thomas Dorcestrensis comes cū instructis copijs adfuerunt, atque quamproximè potuerunt, hostium castris castra admouerunt, vt pugnandi facultas daretur. Franci oblata facultate certandi, tantum abfuit, vt voluerint ad manus venire, vt etiam sese magis castris continuerint, muniuerintque. Quod vbi Angli cognouerunt, paulùm ex eo loco circiter ad secundum milliarium digressi, locū minus idoneū pro se ad pugnandum ceperunt, vt timorem aduersarijs minuerēt: sed cum ne eo quidem modo Francum ad certamen elici posse animaduerterent, sublatis castris in cōspectu hostium, Obruncas intrarunt, atque eruptione inde facta, Francos remoto iam metu, latius licentiusque effusos, in fugam verterunt, in tercluso que itinere, bene multos exceperunt, exceptosque interfecere. Eodem tempore altera Frā corum manus temerè vsque ad Rothomagi muros populādo dilapsa, à Thoma Terello profligatur. Inter ista, Carolus post tot acceptas calamitates, cùm iter rerum suarum sequundarum non dubitaret amplius interruptum iri, imò in dies

singulos

singulos plus consolationis expectaret, ecce procella ingens impendêre cœpit, qua nil miserius, nil perditius, nil fœdius accidere poterat. Siquidem Ludouicus Caroli filius, adolescens natura immani, moribusque acerbis, cupidus ante tempus sui esse iuris, cum suis æqualibus aduersus patrẽ coniurat, quorum capita erant Ioannes Alenconij, & alter Ioannes qui Ludouico patri paucis antè annis successerat, Borbonienſium duces, ac exercitum facit, curamque regni suscipiendam, seque rerum omnium non ad patris præscriptum, sed suo arbitratu moderatorẽ faciendum statuit. Qua re cognita, Carolus etsi magno statim dolore intercluditur, seque ad miseriam natum inclamat, quòd quasi parũ sit, tot annos in patrio solo, cum externis, cum ciuibus, de dignitate pugnare, vt etiam cum filio de imperio certare cogatur: attamen vt vir consilij magni & virtutis, ac malis iã pridem assuetus, non concidit animo, sed principio obstandum putans, antequam in se impetus fiat, suos quibus fidebat ad se principes vocat, de tantoque euitando periculo, cum eis communicat. Bona pars sentit non armis, at consilio & lenitate id mali auertendum. Quapropter primùm literis pro parte Caroli, quoquouersum ad ciuitates scriptis præcipitur, vt nemo homo sit Ludouici dicto audiens, deinde coniuratis impunitas promittitur, ac postremò per principes viros graues, cum Ludouico ac ducibus de reconcilianda

pace

pace summè agitur, demonstraturque nihil aliud esse in præsentia, tempore haud aliàs magis turbulento, de imperio certare, nisi patriam perditũ ire, quæ hostium armis penè confecta esset. His consilijs & rationibus factum est, vt coniurati depositis armis, confestim in gratiam cum Carolo redierint. Atque ita magna labes quæ Rempublicã obrutura videbatur, prius est restincta, quàm fieri cœpisset.

Angli interim audita hostium domestica seditione, maioribus animis bellum instaurant, atq; aliquot arces in Normania paulò antè amissas recuperant, & Lutetiam oppugnatum ire iam maturabant, cùm de reditu Ludouici in gratiam cũ patre, rumore peruulgato, nuntiatum est Carolum Pontisaram oppugnare. Id oppidum Ioannes Clyffordius vir militari arte egregius, bene magnæ armatorum manus præsidio tuebatur. Quibus rebus cõpertis, dux Eboracensis & Talbotus cum electo militum robore Pontisaram proficiscuntur, positisque prope hostes castris Carolo dimicandi copiam faciuut. Ille autem sine pugna atque periculo, rem confici posse confidẽs, certamen omnino abnuit, sed relicta parte exercitus ad oppidum oppugnandũ, castra mouit. Qua re cognita, Eboracensis certior factus præsidium quòd in oppido erat, satis idoneum esse ad defendendum se, & idcirco nihil esse, quòd illic statiua diutius haberet, ratus, hostem sequitur, præmittit

que

que Talbotum cũ equitibus, qui explorato loco, eum modis ōnibus ad pugnã lacessendo trahat, sed Carolũ neque ibi in certamen traxit ; ita dux multa abacta præda, Rothomagum redijt. Inter hos bellorum fluctus, crebrò literis à pontifice Romano ad reges cõmeantibus, de pace rursus Caleti à legatis vtriusque populi agitatur, quæ cũ fieri non potuisset, in aliud tempus id negotium reiectum est. Ductus fuit per eos dies Carolus Aurelianensis dux Caletum, vt eius pacificationis autor esset, qui boni viri officio functus, cùm per eum non stetisset, quin pax conueniret, tandẽ dimittitur, post annum vigesimumsextũ, quàm in pugna Dagincurtensi captus fuerat. Fuit ille tandiu apud hostem captiuus, quòd soluendo nõ esset, cùm ad vltimum etiam non fuisset sine pretio liberatus.

Initio anni insequentis, duces Eboracensis & Somersetensis qui nullo neq; studio, neque labore, aut cura rebus deerant, belli consilia conferentes, statuerunt diuersis in locis hostes armis inuadendos, vt cùm illi contra singulos duces in se venientes stare cogerentur, omnis vis belli à Normaniæ cui prætimebant, vsque eò finibus auerteretur, dum casus aliquis fortunam belli mutaret: quæ sanè consilia pro temporibus non incauta, valde reliquis omnibus probata sunt: itaque ineunte vere, Robertũ Vuyllugby cũ magnò militum numero in Ambianos ad populandũ agrũ proficiscitur

proficiſci iubent, Ioannem Talbotum cum parte copiarum mittunt, qui Dieppam circunſideat, ipſi verò Andegauorum fines medio tempore vexare parant. Profectus Vuyllugby cùm fines Ambianorum attigit, vt ne aliquod incurſionis ſignũ edatur, quod incendio ædificiorum in primis intelligi ſolet, interdicit ignem inijci in vicos: quo accidit, vt ſine timore vllo, rura colentes prius ab equitatu opprimerẽtur, quàm confugere in oppida poſſent, multis hominũ millibus captis. Franci qui vicinis oppidis præſidio erant, clamore agreſtium excitati obuiam hoſtibus fiunt, præliumque cum ijs faciunt: pugnatur ſtrenuè aliquantum, donec Franci cæde ſuorum, qui primi in certamẽ deſcenderant, territi, terga verterint: quos fugientes partim Angli conſecuti interfecerunt, partim Petrus diui Pauli comes, qui Anglis auxilio veniebat, in via ſpoliauit. Amplius ſexcenti milites Frãci occiſione occiſi. Vuyllugby re feliciter geſta, ingenti præda onuſtus Rothomagum rediit. Dux itidem Somerſetenſis magnam prædam ex Armoricis ciuitatibus abegit. Talbotus interim Dieppam fortiter oppugnabat, vbi quotidiana cõmittebantur vtrinq; prælia, qui poſuit caſtra prope oppidum, in loco edito, quibus præfecit Guliel mum Poyntum, hominẽ attentum, ipſe munitiones tuebatur. Obſidio in multos iã dies extracta erat, cùm Carolus miſit Ludouicum filium cum valido militum robore, oppidanis auxilio. Is vbi

eò

eò peruenit, munitiones oppugnare aggreditur, vbi atrox pugna facta est: cecidêre in primo congressu multi vtrinque, ac simul multi vulnerati sunt, concursabat pro se quisque ex vtraque parte, huc illuc signa transferens, dũ alteri intra munitiones alteros cohibere, & alteros alteri procul arcere conniterentur. Ad vltimum ad manus ventum est: fuit circum munitiones ingens certamẽ, quibus denique Angli eiecti in castra se receperunt, atque inde spe potiundi oppidi amissa, obsidionem relinquentes Rothomagum concesserunt. Carolus interea Fanum Selerini per vim expugnare frustra tentauit, à præsidio Anglico statim repulsus. Dum hæc alibi fiunt, Philippus dux Burgundiæ bellum Petro Lucemburgensi comiti diui Pauli intulit, quòd ille adhuc staret, sentiretque cum Anglo, quẽ haud magno negotio victũ coẽgit, contrà quàm fides Bedfordiẽsi data poscebat, Carolum quoque sequi, quod opes Anglicas nonnihil debilitauit. Cùm per hæc res Anglicæ parum lætæ essent, & Francorum successus ipsis Francis cædes, vulnera, variaque detrimenta afferrent, iterum inter reges de pace agitatum est, quæ cùm coagmentari non potuerit, induciæ tantum decem & octo mensium factæ sunt.

Sic refrixerat aliquãtisper belli furor, cùm rex Henricus in matrimonium duxit Margaritam Rhenati Andegauensium ducis, ac regis Siciliæ filiam, puellam tam vltra alias fœminas pulchrã,

quàm

quàm prudentem, ac animo præter naturam sexus, præditã ingenti, quod eius res gestæ quas suo ordine memorabimus, perspicuè declararunt. Angli aliquot ordinum duces interim in Angliam redierunt, studio visendi patriam, liberos, vxores, necnon parandi supplementi, quod veteri exercitui scribendum ducebant. Itaque rex Henricus non multò post concilium habuit, in quo belli comparandi multa ac varia consilia inita sunt, ad extremum nemo vnus id faciendũ negauit, cùm satis constaret huic rei Francum pariter studere vt finitis inducijs, ad arma iretur: quo circa primũ pecunia imperata, dein de militum delectu habendo decretum est. Sed interim vt populo gratum aliquid fieret, priuilegium irrogatur, vt cùm quarterius (est mensuræ genus) tritici non venditur amplius sex solidis, & octo denarijs, & siliginis quatuor, hordeique tribus solidis, tum vnicuique liceat emere, & exportare eas fruges ad alias transmarinas partes, dummodo ad hostes Anglorum non deferantur. Hanc postea legem Edouardus quartus, ad commoditatem populi approbandã putauit. His constitutis rebus, regni status talis collocatur, quo rex deinceps vtilitati communi plus quàm vnius alicuius aut suæ consulere videatur. Postremò senatus nõnullos principes honoribus augendos pro regis voluntate, sanxit, quos fuisse inuenio Humfredum Staffordiæ, & Henricum Ricardi, de cuius exitu suprà meminimus, filium

filium Varuici comites, quorum alter ſui Varuici comitatus, alter Buchyngamiæ dux creatus eſt: item Thomam Dorceſtriæ, & Gulielmũ Suthfolchiæ comites, & ambos marchiones factos: ſed Gulielmus haud multò poſt ex marchione dux eſt creatus: ac Ioannem Huntyngtonæ comitem, qui Exonienſis dux factus fuit. Reperio præterea Ioannem Talbotum de patria optimè meritum, Salopiæ comitem factum. In eo conuentu Gloceſtrenſis, qui iam animo cernebat rerum mutationem vſu venturam, quæ hominum animos plurimum languefaceret, multis verbis egit, vt omnes Reipublicæ tuendæ fideliter ſtuderent, quòd certò ſciret hoſtes & tempus & occaſionẽ fraudis & doli quærere, ac idcirco non expectandum cenſebat, dum induciarum finis obreperet. Hæc dux auribus audientium inſtillauit, magis audaciæ quorundam comprimendæ cauſa, quos eius, opinor, coniectura ferebat ſine fine, ſuo capiti inſidiaturos, quàm quòd Francorum fidei diffideret, quos cædium quoque ſatietate iã defeſſos ſimilis belli moleſtia iampridem ceperat, atque Anglum tenebat. Sed nihil profuêre bona monita animis malis prauiſque. Fuit ille annus noſtræ ſalutis MCCCCXLV, quo Henricus Chichelei us Cantuarienſis antiſtes mortuus eſt, poſt annũ quàm ſedere cœperat, nonum & vigeſimum. Is longè ſapientiſsimus pater animaduertens hominum ingenia ad percipiendam colendamque virtutem

virtutem literis in primis adiuuari, nihil antiquius habuit, quam curare, vt sui Angli quamdoctissimi euaderent, qui Oxonij binas ædificauit ædes, in quibus duo collocauit scholasticorũ collegia, deditque possessiones ad victum eorum, qui ad literarum studia se conferrent: & alterum omnium mortuorum animarum memoriæ, alterum diuo Bernardo dedicauit, velut duas omnium virtutum aras, quarum sanè opus in ijs cœnobijs etiam nunc maximè feruet, sic, vt nullus autoris neq; labor, neq; impensa perierit. Successit Henrico Ioannes Staffordius episcopus Bathoniensis, & Vuellensis, ordine antistitũ alter & sexagesimus. Sed iam ad ciuiles discordias veniamus.

Dum manebãt induciæ, vt nihil deesset domi, quamobrem mortalium animi continenter solicitarentur, initium turbandi omnia à fœmina factum est. Erat Henricus rex vir miti, simplicique ingenio, qui pacẽ bello, qui requietem solicitudini, qui honestum vtili, & otium curis anteponebat, & quo demum nihil castius, nihil probius, nihil sanctius: in eo pudor, modestia, integritas, patientia summa, qui humanos casus, ærũnas, omnia id genus vitæ tormenta perinde æquo animo ferebat, ac si ipsius culpa contracta essent: cõtinebat se vt facilè quibus præerat, cõtineret, non inhiabat opes, nõ sitiebat honores, at animæ tantũ saluti studebat, qua sola sapienter quidem bona,

eiusq; amissione mala metiebatur, & definiebat. Contrà Margarita vxor, fœmina satis prouida, gloriæ appetens, rationis, consilij, officij, virilium operum plena, in qua multum ingenij apparebat, multum diligentiæ, multum vigilantiæ, multum curæ, sed non expers muliebris naturæ, quæ vehemens ac propensa in mutationem esse solet. Hæc cùm animaduerteret Henricum virum non ad suum, sed ad Humfredi ducis Gloceſtrensis præscriptum regnare, & eundem non magnopere in gerendis rebus diligentiã cogitationemue ponere, statuit sibi curam rerum susciendam, ac ducẽ omni paulatim autoritate qua maximè pollebat, priuandum, vt ne diceretur ipsa nihil quoque sapere, quæ pateretur maritum ætate iam prouectũ sub tutela esse aliena: itaque Margarita quod decreuerat, aliquanto post efficere nititur. At vbi mulier id sua sponte tentauit, subitò nonnulli ad seditionem parati, ad vim prompti, ad facinus & cædem accommodati extiterunt, qui inuidiam in Gloceſtrensem quærentes eã stimularent, hortarentur, ac suaderent, vt res domesticas respiceret, ad calculos duceret, per quos tandẽ comperiret Gloceſtrensem non tam publicam rẽ hactenus, quàm suam priuatam gessisse. Nonnihil etiã rex Siciliæ Margaritam filiam instigabat, vt ipsa cum viro, regnum gubernaret. His persuasionibus mulier accensa, rempublicam cum Henrico viro capessit: & quamuis illud aliud nihil esse diceretur,

tur, nisi arare boue & asino, vt aiunt, tamen illa munia omnia magno animo obire cœpit, quæ primùm omnium non solum Gloceſtrensem à rebus publicis excluſit, ſed dein ab inimicorum iniuria ne quidem prohibendū putauit: conſpirarunt enim haud ita multò poſt nonnulli principes in ducem, eumque in bene multorū delictorum crimen vocarunt, ſed in primis, quòd ſcelerū conuictos grauioribus pœnis affeciſſet, quàm lex Anglica iuberet. Porrò dux vir ſeuerus, cùm eſſet iuris quod ciuile vocatur, peritus, & nocentes graviter plectendos curaret, conuertit in ſe ſceleſtiorum hominum digna factis timentium odium. Quid, quòd etiam nunc legulei cùm volunt ius ciuile, quod hoc peius oderunt, quò magis ignorant, more ſuo, deteſtari, iſtuc ſeueritatis exemplū adducunt, perinde quaſi non debeat ad Reipub. vtilitatem referri, ſi animaduerſio aſpera ſit, & nō maiorem pœnam maior culpa poſcat? Dux quam quam non ſine ſua magna laude, obiectis crimini bus reſpondit, tamen quia iam ad necem deſtinatus erat, nihil cauſam ſuā iuuit, niſi quòd ea animi moleſtia ſe liberauit, vt neque damnationem nec horam mortis nouerit: nam coniurati veriti ne non tumultus fieret, ſi homo popularis palàm mactaretur ſupplicio, eum inopinantē opprimendum ſtatuerunt. Itaque ex autoritate regis, concilium ad Burienſe cœnobium conuocatur, quò ad diem dictum principes conuenêre, & cum ijs

Glocestrensis, qui subitò comprehensus nocte in sequenti, exemplo post hominum memoriam pessimo, strangulatur, omni eius cohorte eodem momento coniecta in vincula: sed eo necato, nemo ex cohorte perijt, tantūmodo nonnulli ignominiæ causa ad suppliciū tracti, vita mox donantur. Corpus ducis ad cœnobium diui Albani deportatum, eo loci humatur. Atq; tali procella ab inimicis immissa, dux repentè obrutus est, post quinque & viginti annos, quàm regnum gubernare cæperat. Ita illis qui pręsunt, nullus, vt verissimè ait Cicero, locus, neque curia summū omniū auxilium, neque domus cōmune præsidium, neque denique lectus ad quietem datus, vacuus à mortis periculo est. Atqui videtur illud Glocestrē se nomen honoris causa comitibus ducibusque datum, fatale fuisse, ad eorum perniciem, quibus illud fuerit, cùm ante Humfredum, Hugo Spenserius, & Thomas Vodestocus Edouardi tertij regis filius, ille comes, hic dux Glocestriæ, miserabili supplicio vitam finierint, & post illos Ricardus tertius rex, Glocestriæ dux ciuili bello trucidatus est, ita vt nomen illud perinde in prouerbium de calamitosis hominibus verti posset, ac olim Equus Seianus venerat. Ad rē redeo. Vbi de nece ducis fama per vulgus manauit, multi subito metu corruêre, multos horror perfudit, adeò summa visa est omnibus immanitas. At Respublica ob mortem ipsius ducis, magnum nempe damnum

fecit,

fecit, cùm nemo vnus id temporis esset, quo magis innisa staret, quod euentus rei docuit: equidē post indignam Gloceſtrenſis necem, boni ſibi timentes, ſua ſponte ex aula ſe remouerunt, in quorum locum ſucceſſere plerique, qui & ipſi ſibi imperium optantes, facilè viam patefecerunt nouis factionibus.

Anno qui ſecutus eſt, qui fuit ſalutis humanæ MCCCCXLVII, è vita exceſsit Henricus Cardinalis Vintonienſis epiſcopus, qui vnus omniū erat, cuius & conſilio & opibus quibus valebat, ita Henricus iuuari potuiſſet, vt depulſo animi periculo, facilè in perpetua pace domi fuiſſet: quanquam eam grauem iacturam, quam Hēricus rex in eius morte fecerat, ſarcire poſſe viſus eſt Guliel mus Vuanfletus, qui illi in epiſcopatum Vintoniēnſem ſucceſsit. Is etenim homo propter iuſtitiā, prudentiamq́, diu Angliæ cancellarius fuit, & cū permulta egregia opera feciſſet, illud vnum in primis præclarum extitit: nam vt patria eruditiſsimis hominibus in dies magis magisq́ affluēret, Oxonij ſcolaſticorum collegium collocauit loco opportuno & ampliſsimo, poſſeſsiones quoque dedit, ex quarum vectigalibus, ſumptus neceſſarij ad illorum conuictum ſuppeditarētur: & opus diuæ Mariæ Magdalenę dedicauit, vt quemadmodum bona fœmina pedes Chriſti ſuaui olim refecerat vnguēto, ita illa loci præſide, bona ingenia ibidem perenni doctrinæ nectare paſcerentur, id

quod ab eis sedulò fit. In concilio autem quod admittendæ fraudis causa indictum fuerat, post editum scelus, nihil memorabile agitatum est, excepto quòd Gulielmus Suthfolchiæ marchio factus est dux, quippe qui eò quòd eius nefarij consilij princeps fuisset, vti postea diluxit, vt Gloceſtrensis necaretur, dignitate auctus est: quo etiam autore, ingens populo tributum est indictum, omnibus potius inuitis, quàm negãtibus, quòd illinc vbi tantum facinoris erat factum, citius abire liceret: etenim cùm bonæ principum parti videretur iam potestas liberè decernendi, esse erepta, cuncti statim partim dolore affecti, partim quod machinati fuerant, iam executi, domum discesserunt. Ac ita conuentus est dimissus.

Dum hæc in Anglia fiunt, Franciscus Aragonẽsis Normanus eques singulari virtute & homo officiosus, qui semper Anglorum partes secutus erat, Fulgeras oppidum Normaniæ finitimum ac veterum fortunis opulentum, de Francisco Britãnorum duce ex improuiso capit, bonisq; spoliat. Quo detrimento accepto, dux per nuntios docet Carolum de iniuria sibi facta, & quia induciæ erant, rogat, vt velit ab Anglo repetere, quod cõtrà quàm fas esset, Aragonensis rapuisset, qui illius fidem sequeretur. Carolus auditis queremonijs ducis, legatos protinus ad Somersetensem ducem misit, qui repeteret Fulgeras, cum rebus induciarũ tempore raptis. Somersetensis audita legatione, respondit

spondit sibi non probari facinus, quod suo pariter atque regis Henrici iniussu commissum esset: sed si Carolus mitteret legatos Louerium, eódē se missurum aliquod viros graues, qui simul de repetundis agerent. Conuenêre legati ad locum, & vnà facientes iudicarunt Fulgeras cum bonis esse restituendas, ac damna compensanda: quod Franciscus facere negabat, multisq; rationibus factum suum tuebatur. Ad vltimum cùm Francus res sociorum repeteret ab Anglo, & Anglus affirmaret non esse sibi in sua manu, vt id redderetur, quod alter possideret, ac culpæ vitādæ gratia, promitteret, si Francus bona ablata armis à Franciſco reposceret, se eum non esse defensurum, re infecta à colloquio discessum est. Interea Frāci, qui, vt natura sunt vehementiores, non magis de repetendis rebus à socio ablatis, quàm de noua iniuria facienda, ob recentem acceptam, cogitabant, Larcham per proditionem occupant, dimissis Anglis, qui nihil tale timentes subitò oppressi sunt. Per hunc modum, reddita iniuria iniuriæ, inducīæ violatæ sunt, & ad arma iterum concursum est. Et quia res speciem iniuriæ magis, quàm doli præ se ferebat, Somersetensis non armis, sed per legatos Larcham à Franco repetere cœpit. Ille autem se redditurum oppidum respondit, si Fulgeræ Britanno duci restituerentur. Cæterum diluce re deinde breui Caroli consilium cœpit, qui cùm intelligeret rem Anglicam post Gloceſtrēſem ex-

victoriam

tinctum, orbam consilio, & seditione ardere, cernebat animo facultatem sibi recuperandæ Normaniæ breui datum iri, quare statuit nihil ex fortuna sequunda remittendum, sed tempori seruiendum: itaq; copijs tripartitò vno tempore dimissis, & ad victoriam fama rei prius gestæ iuuante, intra paucos dies per defectionem redegit in potestatem Mantenses, & Lexouium, etsi haudquaquam incruento suo milite. Quibus rebus ex animi sententia confectis, Carolus animo & viribus auctus, Vernonem ingenti ardore militum expugnare adoritur. Oppidani quamuis re repentina territi, tamen freti præsidio, & spe subsidij sese inuicem cohortantes, per dies complures fortiter restiterunt: sed postquam tardius desiderio, & opinione omnium auxiliũ differebatur, coacti sunt cum hoste pacisci, vt si intra certum diem sibi nõ subueniretur, dimisso Anglico præsidio incolumi cum suis fortunis, deditionem facerent. Adfuit eodem momento Somersetensis dux. Quo cognito, Carolus obsidionem reliquit.

Ita bellum ante finẽ induciarum subitò ortũ, quo nihil incommodius cadere potuerat, cùm satis per seipsum duces Anglicos solicitos haberet, accesit, vt repentes populorum defectiones impedirent, quò minus illi res suas affectas sublevare possent: sanè dum vni ciuitati opem ferre parabant, tres quatuórue fortunam sequentes, ad hostes deficiebant. Cuius rei causa potissimum

erat,

erat,quòd fama per omnem Galliam iam peruaserat,post interitum Gloceſtrenſis,populum Anglicum per principes factionum, in diuerſa trahi ſtudia, & Gulielmum nuper ex Marchione ducē Suthfolchiæ factum, cū nonnullis alijs, qui,ſicut poſtea liquidò patuit, necādi Gloceſtrenſis patris patriæ autores fuerant, ita ipſum populum conficiendæ pecuniæ cauſa,diuexare,premere,ſexcentis afficere incommodis, vt animi hominum nō ad bellum externum intenti, ſed de propulſandis domeſticis iniurijs cogitabundi eſſent, & eas ob res, non ſtipendium militi, non ſupplementum exercitui,vt facto opus erat,parari. Quæ mala cū rex nō magnopere reſpiceret, nec Margaritæ eius vxoris, quam penes etſi totius regni gubernatio erat,eſſet ea depellere, inde proculdubio factum, vt vbi cognitum eſt quo in caſu res Anglica eſſet, & hoſtibus animus creuerit, & Normanis, Aquitaniſq; diminutus vſque eò ſit, vt omni ſubſidio deſperato,ad Francum certatim deinde deficerēt. Igitur poſt paucos dies,quàm fama tantę infirmitatis per Gallias diuulgata eſt,Frāci haud vllo ferè negotio potiti ſunt Conſtantia,Giſortio,Caſtrogaliardo,Fano Landi,Fecano,Alenconio,Nouocaſtro,& in Vaſconibus Mauliſſone,cum eiuſmodi locorum arcibus deditis ad extremum ab ipſis Anglis ,qui repentinis populorum defectionibus compulſi in eas ſe receperant . Item pari euento Rothomagum occuparunt,Hanc vrbem Somer

ſeten-

setensis, Talbotus, & cęteri belli duces aliquandiu viriliter ac constanter defenderunt, defendissent que haud dubiè à præsenti periculo, si plus negotij non habuissent in continendo populo in fide, quàm in resistendo hosti, qui tamen sine fine, tempus doli quæritans, vbi est faciundæ fraudis occasionem nactus, nullo pacto coërceri potuit, quin Francum intra muros receperit. Qua re cognita, duces cum præsidio in arcem confugerunt. Hic per aliquod dies se tenuerunt, identidem vrbem missilibus diuexantes: postremò spe subsidij, ac cibo deficiente, necessariò pacta cum hoste incolumitate, Cadomum se receperũt, quod Dauid Hallus loci præfectus vir bellicosus & solers, firmis tenebat custodijs. Franci post hæc sequentes victoriam, & rerum gestarum fama freti Hareflorum ducunt, atque oppugnare adoriuntur. Erat oppidi præfectus Thomas Cursonus vir animo magno, qui accepto tristi de re Rothomagensi nuntio, nequicquam deterritus primo congressu hostem magna clade affecit, qui temerè muros scalis capere tentauit. Factus deinde suo periculo cautior Francus munitiones fecit, & admotis tormẽtis, dies noctesq; verberare cœpit. Ita in multos dies oppugnatio extracta, cùm Cursonus nihil videret subsidij à suis submitti, oppidum Franco reliquit. Adfuit non multò pòst Carolus, & Harfleum alterum oppidum maritimum cis Sequanã adortus, etiam per deditionem recepit. Adeò fortuna

tuna immodica est, quæ vehementissimè aut fauet, vel persequitur. Dum hæc alibi geruntur, Thomas Terellus accepta noua, sed omnino mediocri militum manu ex Anglia, Lexouium oppidū oppugnare aggreditur, cuius breui potitur, impositoq; præsidio, Cadomum raptim contendit, vt se cum Matthæo Gogtho, qui, vt suprà ostendimus, in obsidione arcis Fani Selerini captus fuerat, ac paulò antè se redemerat, coniungeret, atq; simul hostem quem fama erat Cadomum petere, prius vspiam adorirentur, quàm eò peruenirent. Sed in itinere ipse solus illo ipso die cum parte hostium quam fortè obuiam habuit, ausus venire in certamen, post magnam vtrinque editam cædem, profligatur. Francorum altera pars iam Cadomum peruenerat, quod quia Terelli casus omnem ciuibus spem subsidij præciderat, paucis pòst diebus per deditionem recepit, data Somersetensi qui in arce erat, cum reliquis Anglis, liberè abeundi facultate. Simili quoque conditione Baiocensium vrbem & Fallesiam recipiunt, sed in deditione Fallesiana præter incolumitatem Anglis concessam, Talboto & alijs qui intus erant, datum etiam est, vt fortunas omnes secum ferrent: Quam doquidem Franci pro suo veteri instituto, non in auro, sed in orbis terrarum imperio potiūdo, gloria se & prædicatione efferunt. Quibus rebus relicui Normani inuitati, omni iam dubitatione depulsa, se per legatos in Caroli potestatem permittunt,

tunt, ita vt sola Chereburgi arx maritima retineretur ab Anglis. Ad eam postremò Franci accesserunt, factisq; circa locum paruulis prælijs, etiam per deditionem potiuntur. Duces autem Somerseti & Eboracensis cum reliquo exercitu in Aquitaniam proficiscuntur, rem ibidem quoque cadentem iuuandi causa. Tali modo Henricus rex perdidit Normaniam, post annos triginta, quàm Hericus quintus eius pater illam armis recuperauerat. Qui fuit annus salutis humanæ MCCCCLI, & cùm ipse regnare cœpit, XXIX. Circiter exitum eiusdem anni, migrauit è vita Franciscus Britanniæ dux sine liberis, cuius operatione, vt etiam iam nunc fama est, Ægidius eius frater homo clarissimus neci datus est. Petrus in fratris opes successit, sed eo breui vita priuato, Arthurus eius patruus dux creatur, & hic vix biennio exacto, morbo interijt, sine liberis. Ex quo hæreditas venit Francisco secundo, ex Ricardo eius fratre nepoti.

Deuicta Normania, Carolus nullum bellandi tempus intermittit, optimè gnarus, variam ac mutabilem sæpe esse belli fortunam, qui primo quoque tempore in Aquitanos ducit, quos non multo labore in potestatē redigit: vbi enim fama amissæ Rothomagensium vrbis ad eos peruenit, iam tum rebus Anglicis diffidentes videre visi sunt futurum esse, vt in Francorum ditionem redire cogerentur. Quanquam duces postquam eò peruenerunt, non desistebant loca communire, copias

copias debilitatas augere, populum hortari, vt in fide, vt in officio permaneret, item crebris pariter literis atq; nuntijs Henricum regem de periculo amittendæ prouinciæ docere, rogareque auxiliũ, at nullum tamen ex Anglia comparuit. Quo factum est, vt Aquitani cùm postea ob oculos habuerint hostem tam ad occupandam, quàm ad vastandam prouinciã paratum, dum pro se quisque nihil prorsus aliud nisi agros, nisi villas, nisi rem familiarem tutandam curaret, negligentius timidiusque bellũ pararint, quò ne resistendo amplius damnum facerent. Angli tamen qui suapte natura etiam in morte animo concidere non solent, totis viribus connixi sunt aduersam auertere fortunam, qui postquam nonnulli populi ad Francos desciuêre, & iam Burdegalenses tumultuari cœperunt, venientibus hostibus obuiam facti, haud procul ab vrbe præliũ faciunt. pugnatum est valentissimè, sed ad vltimum superante multitudine, Angli funduntur, multi quidẽ cæsi, sed aliquot etiam capti. Ex Francis qui numero bis altero tanto præstabãt, amplius decem millia desiderata tradunt, qui idcirco hostem minus persecuti sunt, contenti ea victoria tametsi admodũ cruenta, per quam postremò in Aquitania rerum potiti sunt: nam hæc clades ita demum Anglicas opes afflixit, vt vbi ad vicinas ciuitates perlata est, eueſtigiò legatos de deditione ad Francos miserint, atque non multò post veram deditionem fecerint,

fecerint. Post Burdegalam receptam, Baiona vltima Aquitaniæ ciuitatum, in Francorum potestatem venit. Angli tantis calamitatibus deuicti, qui cædibus superfuerant, ducibus Somersetensi & Eboracensi, ad classem se recipiunt. Hîc nihil vrgente aut impediente hoste, qui eorum discessu gaudebat, ad iter se parant, & postquã suos captiuos ab hoste redemerunt, naues conscendunt sequundoque vento in Angliam redeunt. Atque ita Aquitania amissa est, post annos circiter CCXCIX, quàm Henricus secundus, illam nomine dotis Aleonorę vxoris, vti suprà lib. XII diximus, possidendam acceperat. qui fuit annus salutis MCLIII, & post annos CCXXII, quàm Henricus tertius eandem à Philippo Augusto Francorum rege, Ioanni eius patri paulò antè ademptam, receperat. Fuit is annus salutis humanæ quo ab Anglo in Aquitania desitum est regnari, MCCCCLII. Has autẽ victorias fortiter à Carolo adeptas, non tam Francorũ armis, quàm animis assignandas manifestò constat: sanè non vsque eò Anglorum opes id temporis diminutæ erant, quin bello gerendo satis essent, verum perpetuæ populorũ, qui in eam gentem male animati erant, defectiones fecerunt, vt vis nulla valuerit. Equidem cùm iam inde ab initio fuerint, qui dicerent aliã rationem esse ciuium, aliam reliquorum, & per id affirmarent nullam externorum habendam, factum est,

Ag 1452

sic modo et His panis contingere posset q̃ et nihil curant exteros p̃serim Euangelicos!

est, vt cõmunis humani generis societas direpta ac naturale quoddam odium gentibus mutuum sua sponte innatum sit. Hoc igitur venenum iam pridem multos infecit populos, adeò vt (de alijs taceamus) fieri quodammodo non possit, vt quis piam in terra Gallia natus multũ diligat Anglũ, vel è contrario, Anglus diligat Francum, eo odio ex contentione potentiæ, & imperij orto, ac vt suprà demonstrauimus, in multos annos, per cædes & strages vtrinque factas, aucto. Hæc igitur labis causa fuit, quæ transmarinis Anglorum rebus tanta venit. Cæterum Carolus Francorum decus & lumen ac imperator fortissimus, vnus fuit, qui suis pugnando restituit rem, atque iure belli auxit.

Finito externo bello, discordia domestica reuiuiscere cœpit: porrò bona pars principum ob res male & infeliciter gestas, fremebãt, & alij in alios culpam conferebant, ac vniuersi vnum omnium Gulielmum Suthfolchiæ ducem tanquam pestẽ & perniciem patriæ omnibus precibus detestabãtur, quòd pecuniam publicam dilapidasset, quòd exercitui stipendium non dedisset, quòd supplementum mittendum non curasset, quòd aulam bonis consiliarijs vacuã fecisset, quò suo arbitratu cuncta ageret. His vocibus factum est, vt multitudo concitata ducem cum eius clientibus, parricidij, peculatusque accusarit, ac publicè ad supplicium petiuerit. Quo viso, regina metuens seditionis

nis agit cum rege, vt multitudinis leniendæ causa ducem in carcerem conijciat : quod factum est. At paucis post diebus, regina rata plebem eiusmodi ignominia, qua Gulielmus affectus esset, satiatam esse, eum custodia liberari iussit, ac apud regem in pristina gratia posuit . Ad ea multitudo magis quàm antea agitata cœpit vociferari, indignum esse facinus hominem tot scelerum maculis notatissimum in regia manere, ac in honore haberi. Quæ postquam rex audiuit, tum demum animaduertens nihil esse quod amplius dissimularetur, primò clientes ducis culpæ socios supplicio affecit, dein ipsum ducem in exilium ire iussit, eo consilio, vt inde sopita multitudinis ira, ad se euocaret, eò quòd in reginæ oculis habitaret. Atqui homo flagitiosus ac capitalis nullis potuit seruari modis, qui cùm nauem conscendisset, & Galliam peteret, subitò ab aduersarijs comprehensus interficitur . Atque ita Gulielmus à Deo, vti par est credere, meritas habuit pœnas, qui absque multis alijs facinoribus, dictus est necem Gloecestrensi esse machinatus, quò sic hominis innocentis sanguis tandem eius cæde lueretur.

pœna diuina,

Sed extincto Gulielmo Suthfolchiæ duce, frui pace per intestina mala non licuit, quorum causa atque initium, vt dictum est, ex certamine factionum est ortum , quæ fuerunt semper, eruntque populis magis exitio, quàm bella externa, quàm fames, morbiue, quibus in primis delectabantur

factiones sint exitiosæ,

Cantia-

Cantiani populi tam iniuriarum intoleranter patientes, quàm nouarum rerum semper cupidi. Ii enim aut à Ricardo Eboracēsi duce solicitati, qui cupiditate regni adductus nouis rebus studebat, cuius consilium eò pertinebat, vt per discordiam populi sibi autoritatem faceret, caputque factionis esse inciperet, aut auidi vlciscendi iniurias à quæstoribus regis sibi speciatim factas, arma capiunt, Ioannem quendam cognomento Caddum ducē sibi constituunt, atque coacto agmine, Londinum contendunt, qui vbi propè accesserunt, in proximo colle castra faciunt. Hic inito maturè consilio, eligunt qui sua postulata plena querimonijs ad regem deferant, exponantque se cōmunis libertatis causa, arma sumpsisse aduersus nonnullos eius consiliarios, qui per acerbissimas pecuniarum exactiones populum vexassent, atque si de illis meritum supplicium sumeretur, paratos esse arma deponere. Rex non audiendos rebellium legatos existimans, vt concitato populo furoris ocyus frenos injiciat, Humfredum Staffordium equitē cum electa militum manu, aduersus Cantianos protinus mittit. Cantiani venientē Humfredum armis inuadunt, primoque congressu profligant, eaque re feliciter gesta, multitudinem cùm vrbanam tum agrestem vndique ad spem prædæ euocant, atque vnà vrbem infestis armis petunt, in quam primò sine vllo maleficio intrāt, deinde verò cupiditate adducti, quorundam ciui

f. um

um domos magis opulentas ſpoliant, & ne prædæ ſtudere dicerentur, ſe iniurias aduerſus eos ciues vlciſci prædicabant. Sed ea res ad vltimum illis damno fuit: nanque plures optimates quos is tumultus occultè delectabat, vt qui in ſpe erat alicuius Reipublicæ correctionis, vbi animaduerterunt Cantianos ad diripiendam vrbem ſe conuertere, ſibi timentes non vltrà expectandũ iudicarunt, quorſum ille furor euaderet. Verùm dum ita Cantiani in ciues ſæuiunt, nulli prius illis reſiſtere conantur, quàm Ioannem Sayum principem Angliæ quæſtorem cum pleriſque de nobilitate viris, ſecuri percuſſerint. Tunc Thomas Chaltonus vrbis prætor, & vicecomites Thomas Canyngius, ac Gulielmus Hulynus tanto malo quouis modo obuiam eundum ſtatuentes, magnam militum manum properè comparant, & quia Ioannes ductor multitudinis cis Thameſim, ad ſuburbanum vicum diui Georgij ſuos continebat, eoque in ſingulas noctes ſe recipiebat, duce Matthæo Gogtho, de media nocte in rebelles impetũ faciunt, pontemque interfectis cuſtodijs, cum preſidio occupant: ſed non imparatos offenderunt Cantianos, illi enim qui ex metu, in armis quocunque diei noctiſque tempore erant, vbi ex clamore ſuorum cognouerunt ciues pontem tenere, extemplò in eos inſurgunt: fit prælium puncto temporis atrox. Matthæus vbi vidit contrà atque ratus erat, magna vi reſiſtere Cantianos protinus

tinus suos cohortatus non vltrà procedit, sed locū pugnæ tantisper tenere mititur, donec illucesceat vt reliqui ciues ex clamore exciti certò sciant, vbi loci suis laborantibus succurrendum sit. Verùm tanto impetu multitudo vrgere cœpit, vt paulatim ciues pedem referre, deinde passim cadentes, pontem relinquere coacti sint. At Cantiani celeriter subeuntes vbi pontem tenuerunt, vtrinque in domunculas quæ super pontem constructæ erāt, ignem injciunt. Tum verò lugubre spectaculum cerneres: nam alij ignem fugientes in aduersos gladios morituri præcipitanter ruebāt, alij vt matres cum liberis, in subiectū flumen se ejciebant, alij demum vociferantes ab ipsis flammis suffocabātur, multi præterea aduersis vulneribus in ipsa pugna conciderunt, & in ijs Matthæus Gogthus vir summa virtute, pietate in patriam, gloria militari, qui amplius annis viginti, cum magna laude, in exercitu transmarino fuerat, sed ad extremum ita vsu venit, vt qui toties cū externo hoste pugnarat, inuictusque euaserat, à suis demum mortis præmio muneratus sit. At rex vbi vidit Cantianos armis superari non posse, eos lenitate compescendos putans, publico edicto omnibus qui in eo tumultu fuissent, impunitatē concedit, præterquam Ioanni Caddo ductori, cui id facinus vt sceleris capiti, fraudi esse omni modo voluit. Quo audito, plebs vt sui optati compos, domum cum ciuū spolijs confestim properat, relicto suo duce,

qui aliquanto post captus, pœnas capite soluit.

Hoc ita sedato Cantianorum tumultu, alter mox valde pernicioſus derepentè ortus est, qui multò grauius Reipub. vires labefactauit: nam vt corpus acerbius ægrotare solet, si morbo leuatū rursus ægrotare cœperit, sic res ipsa publica finitis transmarinis bellis, & Cantiano tumultu, cùm incideret denuò in bellum hoc ciuile, vehementius afflictata est. Etenim Ricardus dux Eboracensiū, qui eo iure quo suprà in vita Ricardi secundi docuimus Eboracensi familiæ regni venire hæreditatem, fretus, regnum affectabat, vbi accepit Cantianos nihil suo furore profeciſſe, tum maiora ausus cœpit Eboraci noua consilia conferre, cum Thoma Corteneio comite Deuoniæ, & Edouardo Brucho viro acris ingenij, quo pacto sine perfidiæ nota, posset illud obtinere: & quia solus id tēporis Edmundus dux Somerseti erat, qui vigilijs, curis, periculis, quæ plurima adierat, & sententijs officium boni cōsiliarij faciebat, cum primisq; regnum factionibus purgatum, regem saluum, res quietas volebat, eum contra suam voluntatem, contra conatum venturum non dubitans, sibi petendum statuit, quò aut extingueret, aut populi odium, principumq; inuidiam in eundem concitaret, commoueret: itaq; parare exercitum, allicere donis iuuenes quosq; fortiſsimos, de se ingenia pollicendo, summo studio maturat, & vt ne in regem quicquam moliri videatur, specie vlciſcen-

dæ

dī publicas iniurias, palàm magno artificio prædicat se armis persecuturum malos aliquot regis cōsiliarios, qui populum Anglicum contrà quā necesse esset, sexcentis quotidie detrimentis afficerent, regnumq; prædæ haberent, multaq; alia in vulgus iactat, vt ne suum consilium aduersarijs diluceat. Ita pro commodo Reipub. se id bellum sumere prædicando, exercitum bene magnū in Cantianum agrum ducere pergit, quò vbi peruenit, locum castris deligit, à Londino longè millia passuum decē, ibiq; per certos exploratores, in singula diei tempora, quæ apud regem agantur, cognoscit, & vt, si ad manum veniendum sit, ne militum supplemento careat, iubet Edouardum filium comitem Merchiæ, virum animi pariter atq; consilij magni, nouas interim domi copias contrahere, seq; cum illis sequi. Quæ cùm Henricus rex cognouisset, senatu aduocato, res quæ ad se de Eboracensis aduentu in Cantianum agrum essent delatæ, omnibus exponit, quæritq; à singulis quid de eo motu iudicent, quidq; remedij domestico tanto bello adhibendum. Visum est cunctis peropportunum esse, vt celeriter cum expedito exercitu, iretur obuiam Eboracensi, positisq; in cōspectu castris, ab eo quæreretur, ecquid esset, quamobrē more hostis patriæ, arma sumpsisset.

Hoc comprobato consilio, rex penè quadrato agmine instructo, in conspectum hostium celeriꝰ opinione eorum, exercitum adducit, indeq;

mittit legatos, qui causam tanti motus intelligãt, agitentq; de concordia, si modò cognoscant iusta ab aduersarijs postulari. Ricardus dux postquam audiuit legatos, siue certaminis periculo, siue subito regis aduentu, siue expectatione melioris occasionis motus, respondit, se depositis armis, vltrò ad regem venturum, si antea dux Somerseti eius iussu, in custodiam mitteretur, responsurus ad ea, quæ ipse illi obijceret. Hoc accepto per legatos responso, rex cùm animaduerteret, se non posse sine pernicioso certamine, ducem ad sanitatem reuocare, neq; sine tumultu, domesticas seditiones sedare, si armis vteretur, causa conciliandæ pacis, iussit Somersetensem consultò se in domum abdere. Quo facto, Eboracensis exercitum dimittit, ac ad regem venit, multaq; de Somersetensis superbia & auaritia queritur, ac solum eum criminando ab alijs gratiam inire studet. At Somersetensis existimans tam suo officio conuenire, quàm Reipublicæ conducere eam haudquaquam indignitatem pati, non potuit se continere, quin in castra veniret, ac coràm obiectis criminibus responderet, ipsumq; Eboracensem perduellionis accusaret, quòd consilia de occupando regno cum socijs iisset. His vocibus factum est, vt rege Londinũ redeunte, Eboracensis vt captiuus ductus in vrbem fuerit. Hîc rex habito principum concilio, dum de causa cognoscere instituit, duces acerbius inter se congrediuntur, & alter alteri crimina nefaria

faria obiectat. Sed Somersetensis qui cernebat animo, quæ paulò pòst acciderunt, maximè vrget, vt Eboracensis arripiatur, & per quæstionem cogatur perspicua facere sua consilia, atque de crimine fateri, & confessus de maiestate damnetur, vt vnius principis iactura, bellum intestinum restinguatur, ac filij hostes patriæ iudicẽtur, ad idq; Deum deuocat, vt ne inimicus euadat. Hoc agebat Somersetensis, quia pro certo habebat, Eboracensem regnum affectare, ac se pariter atque Henricũ regem ad necem destinasse. Sed non potuit fati necessitas vllis rumpi humanis consilijs: nanque quò minus Somersetensis sententia vinceret, multa obstiterunt: primùm fiducia Eboracensis sine exercitu ad regẽ venientis, quæ visa est multis argumentum esse fraudem minimè concipiẽtis, tametsi insidiosa erat: deinde rumor nouus, quo ferebatur Edouardus ducis filius manu ingenti iuuentutis delectæ summæque spei stipatus Londinum properare: & tertio loco, legati à Burdegalensibus missi, qui significabant Henrico, ciues facta coniuratione, paratos esse in eius potestatem redire, si in Aquitaniã exercitum mitteret, & ad id inuitare occasionem, quòd nullæ Frãcorum copiæ apud se essent, quæ ad prælium cõmittendum idoneæ forent, ac propterea nil debere esse, quod huic bello anteuerteretur. His igitur de causis, Ricardus dux Eboracensium permissu regis, domũ liber discesit, plenus iræ & indigna-

tionis, qui iam tum statuit animo extrema etiam audenda, quò inimicorum iniurias tandem aliquando vlciſceretur. At Somerſetenſis per eiuſmodi certamen, Eboracenſi duce in exiliũ quodãmodo acto, maiorem nactus autoritatẽ, vnà cum Margarita regina, rerum potitur. Fuit ille annus ſalutis humanę MCCCCLIII, & ab eo quo regnare cœpit Henricus, XXXI, cũ natus eſt Edouardus vnicus ipſius Henrici ex Margarita filius, is ſtatim ab ineunte ætate, ſpem optimæ indolis præbuit, qui ſumma virtute florere cœpit, cum primùm ſapere cœpit. Quo etiam anno Ioannes Staffordius Cantuarienſis archiepiſcopus moritur, in cuius locum ſubditur Ioannes Chempius Eboracenſis epiſcopus, ordine antiſtitum ſexageſimus ſecundus, quem Nicolaus quintus Rom. pontifex Cardinalem fecit. Eboracenſi diœceſi præficitur Gulielmus Bothus Conuentrenſis & Lichefeldenſis epiſcopus, qui fuit ordine Eboracenſium epiſcoporum alter & quinquageſimus.

1453.

Audita Burdegalenſium legatione, placuit renouare bellum, collaudataque Burdegalenſium ciuium fide, rex recipit ſe Talbotũ cum exercitu in Aquitaniã miſſurum, bellumque Franco terra marique illaturum. Legati accepto ex animi ſententia reſponſo, clàm, quemadmodum venerant, domum reuertuntur, expoſitoque Henrici mandato, ſuos ciues confirmant. At Talbotus vbi regi placuit copias contrahi, & contractas quãprimũ

Anglici renouant bellum in Aquitania.

in

in Aquitaniam transportari, tanta animi alacritate id bellum obiuit, vt nunquam aliàs rebus belli cis magis studuisse visus sit. Quid, quòd angebatur singularum horarum expectatione, dum exercitus fieret? Igitur milites deligit optimos quosque, tela, equos, & cætera instrumenta militiæ, itẽ cõmeatum affatim, ac denique omnia parat, quæ in bello vario & multarũ rerum egente, esse vsui solent: sic omnibus rebus ex sententia paratis, atque nauibus instructis, in Aquitaniam proficiscitur, qui vbi vento non aduerso eò peruenit, interramque copias exposuit, omnem agrum Burdegalenſibus vicinum percurrit, emittitque quoquouersum cohortes aliquot, quæ latè procurrẽtes incolis terrorem incutiant. Burdegalẽses audito Talboti aduentu, ad eum multa de nocte, secretos nuntios mittunt, vt propius accedat. Interim tantus repentè terror omnes extra eos, qui coniurationis conscij erant, intus inuaserat, vt omnia turbata essent. Sed milites Franci in primis qui vrbi præsidio erant, Talboto appropinquante, profugere conantes, in manus hostium incidunt, quos arma abijcientes Talbotus incolumes seruat. Recepta Burdegala, atque præsidijs firmata, Talbotus inde progressus aliquot vicina oppida cũ arcibus, nullo ferè negotio recipit: cuncti enim eius regionis populi generatim libentissimis animis in Anglorum potestatem se permittebant, quòd à Francis ob diuturnum bellum inopia rerum

Burdegalenſes recipiunt Anglos à Francis deficiunt

Rebellionis ca.

rum omnium affectis, crebra detrimenta acciperent. Quamobrem eodē tempore ex longinquis etiam ciuitatibus, legati ad Talbotum veniunt, & quæ imperasset, sese cupidissimè facturos pollicētur. Interea Carolus qui in Turonibus erat, vbi quæ Talbotus agebat, ex crebris nuntijs accepit, & simul de Burdegalensium aliorumque populorum defectione certior factus, magnis continuò coactis copijs in hostes proficiscitur, præmittitq; bonam exercitus partem in agrum Petragoricensem, quæ Castillionem oppidum, quod Angli receperant, ac præsidio tenebant, oppugnet. Franci celeriter profecti oppidum circumsident, munitiones opportunas faciunt. Re cognita, Talbotus cū parte exercitus, magnis itineribus Castillionem petit, aliquot Francos per agrum incautè vagātes intercipit, iuxtaque hostium munitiones castra ponit, postridie instructa acie, hostem qui se vallo continebat, inuadit.. Fit prælium atrox in eo ipso vallo, adeoque anceps, vt nulli diu constaret, vtrò se victoria inclinaret. Sed cùm Franci post paulū suis integris defatigatos subinde iuuantibus, acrius pugnam redintegrassent, & Talbotus ictu tormenti eodem momento percussus, ex equo cecidisset, Angli postremò casu ducis territi, sese in pedes dederunt: multi tamen in vestigio interfecti, ac pedites ipsi alij aliò dilapsi sunt, qui præcipitante sole, conferti ad suos ægrè se retulerunt. Mille & amplius desiderati sunt Angli homines, & in

ijs Talbotus, ac plerique viri illustres, qui honestũ duxerant ordinem. Hunc exitum vitæ habuit Ioannes Talbotus comes Salopiensis, post quatuor & viginti annos, quàm in Gallijs cũ summa gloria belligerauerat, vir nempe clarissimus, fortissimusque, cuius virtute populi Anglici nomen maximè Gallis formidolosum extiterat. Equites Angli qui fugam primi fecerant, alij ad proxima loca quæ à suis tenebantur, alij Burdegalam se receperunt. At Franci victoria vtentes, acrius solito Castillionenses vrgent, quos haud multò post omnem subsidij spem abijcientes, deditionem facere compellunt. Castillione recepto, reliqua oppida paucis post diebus, aut per vim, aut per deditionem de Anglo capiunt. Restabat Burdegala, in qua omnis vis Anglorum erat: hanc oppugnare Carolus aggreditur, multisque frustra consumptis diebus, nihil hostibus nocebat, quinimò ipse multis quotidie afficiebatur incommodis cũ Angli ex turribus, quas in littore fecerant, frequẽter irrumperẽt, & ex altera parte ciues coniurationis socij, qui locum veniæ apud Francum minimè futurum suspicabantur, fortiter se defenderent. Sed ad extremum vtrique fame penè suffocati, necessariò conditiones à Carolo sæpius antè oblatas reddita vrbe, minus repudiarunt, quæ eiusmodi fuêre, vt proditio nulli ciuium fraudi esset & Anglis abire liceret, qui ita dimissi cum armis ac fortunis in Angliam incolumes rediere.

Hic

Burdegala obsessa iterx se Franco submittit.

Finis bellorx Anglicorx in Gallia

Hic demum finis externorum bellorum, & idem domesticarum cladium renouatio fuit: nãque vbi metus hostilis qui adhuc in bonis artibus regnum retinebat, mentibus principũ decessit, ita gloriæ & dominationis certamen inter eos esse cœpit, vt iam tum manifestè in duas factiones populum perinde traxerit, atq; posthac duo, Henricus rex qui ex Lancastria familia originẽ ducebat, & Ricardus dux Eboracensis, qui genus suum maternum ad Leonellum Edouardi tertij filium referebat, de regno inter se certarint. Ex quo tantum breui tempore istæ duæ factiones apud omnes pollere cœperunt, vt multos mortales perdiderint, regnumq; multum labefactauerint, dum alteri alteros vincere quouis modo, & victos acerbius vlcisci arderent. Sed initium eiusmodi turbandi omnia, vt suprà diximus, à Ricardo duce Eboracensi ortum est: hunc enim libido inuaserat potiũdi regni, nec id quibus modis sibi pararet, desinebat animo excogitare, cui nihil potius visum est, quàm optimatum inuidiam concitare in Somersetensem, cuius nutu periniquo animo ferebat regnum gubernari: itaq; statum Reipublicæ passim apud omnes principes, multò miserrimum esse prædicare, eundem detestari, lugere non cessabat, & causam tanti mali Somersetensi duntaxat adscribebat, quem iniquum, perfidum, insolentem, ac dirum tyrannum appellabat, conscindebat, vituperabat: Henrico etiam regi permulta

Seditiones intestinæ in Anglia,

multa vitio dabat, quòd vir esset ignauus, vecors & omnino ad Rempublicam rectè gerendam minimé idoneus, & propterea optimatum interesse aiebat de remedio cogitare, vel potius excogitare. Talia querendo dux breui effecit, vt bene multi principes præsentem regni statum quo vtebātur, itidem minus probarent, ac simul mutari omnia studerent, quippe quos ambitio iuxtà atq; auaritia iampridem inuaserat, in præsentiaq; vehementer vrgebat. Igitur cū varia sensim esse cœpissent partium studia, Eboracensis suæ factionis socios in primis facit duos Ricardos Neuyllos, alterum Sarisberiæ, alterum eius filium Varuici comites. Hic vxorem duxerat Annam sororem Henrici ducis Varuici, paucis antè mensibus mortui, & nomine dotis ipsius puellæ, eum comitatum assecutus est. Is erat adolescens non veris tantùm virtutibus mirabilis, sed etiam arte quadam ab ineunte ætate, in ostentatione earum virtutum compositus: namq; summa ingenij facultate, comitateq;, in mira apud multitudinem gratia erat, ad quā ineundam simul eius in omnes liberalitas iuuabat, præterea animi altitudo cum paribus corporis viribus, eandem fauoris auram augebat. Quibus rebus populus adductus persuasum habebat, nullam esse tam grandem rerum molem, quā ipse Ricardus ferre non posset: quapropter tantū breui tempore valere cœpit, vt quò ille inclinaret, eò quoq; maioris partis populi studium sese verteret.

teret. hæc de filio. Alter Ricardus Neuyllus patet pari virtute, sed gratia dispari, is in matrimonio habebat Aliciam vnicam filiam Thomæ Montacuti comitis Sarisberiensis, quę suprà scripsimus in obsidione Aurelianensi interijsse, in eiusq; opes succesit, ac ex ipsa Alicia suscepit liberos Ricardū Varuici comitem, Ioannem, & Georgiū. Ad propositum reuertor.

Dux Eboracensis postquam duos Ricardos, patrem & filium secum esse vidit, bellum comparat, in idq; totus & mente & animo insistit, ac nō multò pòst cum expeditis cōpijs Londinum versus iter facere incipit. Londino terrori summo fuit fama tanti tumultus, cùm quisq; se aut in magno periculo, aut apud vnum, vel alterum principem in offensa fore prospiceret. Rex cognito aduersariorum aduentu, exercitum cogit, celeriterq; contrà proficiscendum statuit, vt vspiam in Eboracensi agro manus cum eis cōserat, procul à Londino, quòd eam ciuitatem ob inconstantiam plebis nouarum rerum cupidam, suspectam haberet. Cæterum non longius bidui via aberat, cùm nūtiatur Eboracensem adesse, qui magnis itineribus venerat: tum necessariò castris ad Fanum Albani positis, suos sub armis tenet, ac interim aduersarijs per legatos præcipit, ne cōtraueniāt, néve vt patriæ hostes populum seditione vexent. Hoc dum Henricus pacis potius quam belli appetens agit, Ricardus Varuicensis comes bellicum canit, primus

primus omniũ regios milites prælio lacessit, quòd eius pars multitudine & peditatus robore præstaret. Illi contrà nihil cunctantes in campum pariter descendunt. Pugnatur acerrimè vtrinq; à mane diei, ad horam nonam, multa cum cæde, donec ad vltimum alijs integris ex aduersariorum multitudine, alijs fessis succedentibus, regiæ copiæ fusæ, fugatæq; sunt, multis militum interfectis, cũ suis ducibus, in quibus fuêre Edmundus dux Somerseti, Henricus secundus comes Northumbriæ, Ioannes Clyffordius, ac plerique alij equites fortissimi. Sed ob Somersetensem ducem amissum, Hẽricus rex magnum atque incredibilem accepit dolorẽ, quòd in eũ omnes spes suas posuerat, quodq; talis belli dux qui tot annos pro patria, aduersus Francos strenuè pugnasset, ad extremum à suis ciuibus occisus esset, apud quos tamen nõnihil viri virtus valuit, quòd eius corpus in proximum diui Albani cœnobiũ delatum sepeliendum curarunt. Reliquit Edmundus tris filios, Henricum, Edmundum, & Ioannem, qui Henrici regis etiã partes secuti sunt. Multi præterea capti, quo in numero & Henricus ipse. Fuit is annus salutis MCCCCLVI, & cùm regnare cœpit Hẽricus, XXXIIII, fœdatus hac domestica clade. Quo anno Ioannes Chempius Cantuariensis archiepiscopus moritur, vix triennio eius pontificatus finito: quem secutus est Thomas Burscherius Elyensis episcopus, ordine antistitũ Cantuariensium sexagesimus.

gesimus tertius, qui mox Cardinalis tituli Sancti Cyriaci factus est. Per idem temporis Osmundus qui olim Sarisberiensis episcopus fuerat, per Calistum Rom. pontificem, inter diuos refertur, quòd vir sanctissimus fuisset: eius corpus etiam nunc Sarisberiæ in principe æde multo cum cultu asseruatur, quòd ibidem crebra edantur miracula. Migrauit & è vita Carolus Francorum rex, qui se per crebras calamitates in omni memoria celebrauit: non enim is iuuentutē suam in voluptatibus, sed in laboribus exercuit, qui satis habuit auitum recuperare regnum. Hinc cognoscere licet calamitatem plerunque illustrem esse ad gloriam, contrà voluptatem nunquam. Successit patri Ludouicus vndecimus.

Eboracensis dux post adeptam victoriam, reputans secum à principio prædicasse, idcirco se arma sumere, vt Respublica ad commodiorem statum perueniret, muniuit se lenitate, misericordia & liberalitate, quando tantum abfuit, vt Henrico regi manus intentarit, vt etiā eum non secus ac belli victorem Londinum deduxerit. Hic habito confestim concilio, cum suis duobus Ricardis Neuyllis, & nonnullis alijs principibus, quos ad id consilium adhibendos putauit, se regni protectorem, Ricardum Neuyllum patrem, magnū Angliæ cancellarium, & Ricardum Neuyllum filium Caleti præfectum creandos curauit, quò penes se, & Ricardum cancellariū regimen esset, &

& alter Ricardus res bellicas curaret, atque Henricus verbo, non item re, rex esset, cui tunc parendum ducebant, vt ne populi furorem in se concitarent, quòd propter vitæ sanctitatem, ille mirificè ab eo diligeretur, coleretur, obseruaretur. Quibus rebus ita actis, ipsi tres tam domi quàm foris summã imperij habent, qui vt etiam suo arbitratu cùm libuerit, sine certamine, possint Henricũ aut regno vitáue spoliare, paulatim consiliarios veteres senatu excludunt, honore deijciũt, autoritate priuant, ac nouos suæ factionis homines in locum illorum substituunt: idem de magistratibus toto regno decernunt, constituunt, peragunt. Atqui interea Henricus Somersæti, qui patri Edmundo in principatũ successerat, & Humfredus Buchyngamiæ duces, ac complures alij principes qui cum Henrico rege sentiebant, stabant, eiusq; vicem dolebant, cùm non ignorarent, quorsum illa ducis Eboracensis insidiosa humanitas tenderet, primo quoque tempore prouidendum iudicant: itaque secretò ad Margaritã reginam adeũt, cum ea consilia communicant, exponuntq; Eboracensem fraude regem petere, vt scilicet eum per artificia inopinantem facilius opprimat, & propterea velit rebus maturè prospicere, quod nauiter faceret, si virum ab insidiatoribus segregaret. His monitis regina valde permota, quæ sibi ac viro æquè timebat, paucis post diebus nacta occasionem per anni tempus hortatur virum, vt specie

quærendi secessus magis salubris, Conuentriam se conferat, ibique rebus suis prouideat. Rex igitur videns se in periculo versari, nulla facta mora, eò concedit, actoque suorum amicorum conuentu, Ricardum Eboracensem ducé de regni gubernatione, & Sarisberiensem comitem à magistratu deturbat, atque per literas ambos ad se vocat. At illi ea noua iniuria offensi, postquam inter se per aliquot dies tractarunt, quatenus & quomodo sibi agendum foret, ad vltimum ita indignati sine tumultu, Ricardus Eboracum, Sarisberiensis in suum principatum, & Varuicensis Caletum proficiscitur. Quid verò inter se statuerint, quóue consilio abiuerint, certũ non habeo quod tradã, nisi fuerit, quòd rebus ad bellum gerendum imparatissimi essent.

Recrudescentes sic seditiones animũ in primis Londinensi plebi dederunt tumultuandi, quæ ex leui turba concitata, in externos præsertim negociatores, more suo, insurrexit, multosque illorum vulneribus affectos, prius fortunis ōnibus spoliauit, quàm à senatu coërceri potuisset. At rumor eiusmodi turbatarum rerum ad Francos delatus, maioris detrimenti causa fuit: Franci enim qui id tẽporis Normaniæ littora classe tuebantur, audientes omnia apud Anglos seditionib. turbari, & spe prædandi adducti, cum aliquot nauibus orã Cantianam subitò petunt, ac de nauibus descendunt in terram, incensisq; passim vicis, magnam

prædam

prædam faciunt. Inuitauit & hæc ciuilis discordia Iacobum Scotiæ regem ad bellum aduersus ipsos Anglos gerendum. Is à principio inimicitias susceptit cum Gulielmo Douglassatium comite viro nobili, & multæ cognationis, quòd sibi persuasum haberet, eum affectare regnum. Vsque eò creuit suspicio, vt rex postremò comitem in colloquium euocatũ, & forsitan ex innocentiæ fiducia, liberè obiectis respondentem, in vestigio interficiendum curauerit. Qua iniuria Archibaldus Morauiæ comes, & Hugo comitis fratres permoti, regem armis persequendum sibi statuunt, bellumque ei palàm faciunt, quod diu Iacobum habuit, multisq; incommodis affecit, sed ad extremum superatis aduersarijs, regnum pacatum reddidit: quo facto, cùm audiret Anglos inter se regno decertare, statim eorum fines populatum contendit, & quia nusquam armatorum manus vlla apparebat, Roxburgum obsidet, tormentisq; admotis, oppugnare aggreditur. dũ ita in id negocij incumbit, ecce tibi, subitò vnũ ex tormentis æneis rumpitur, cuius frustis ille percussus ilicò occidit. Scoti tamen ob mortem regis, facultatem reliqui negotij gerendi haudquaquam dimittunt, sed valde vrgentes paulò pòst Roxburgo potiuntur. Reliquit Iacobus filios ex Maria vxore tris, Iacobum, Alexandrum Albaniæ ducem, & Ioannem. Iacobus tertius ætate puer rex creatur, cui præceptor datur Iacobus Chen-

nethus diui Andreæ archiepiscopus, qui diu fuit etiam regni gubernator, quod vir esset probus, atq; homo rebus omnibus longè ornatissimus.

Interea Henricus certior factus, ducem Eboracensem nihil hostile aduersus se domi moliri, Londinum reuertitur, & conuocato concilio, exponit Gallos cognoscentes regnum ciuilibus discordijs fluctuare, nuper ausos fuisse oram Cantij vexare latrocinijs, & Scotos ex altera parte eadē re inuitatos Roxburgū cepisse, ac verisimile esse, neutros quieturos, nisi intelligant inter principes concordiam conuenisse, & vt id tandem aliquando fiat, se velle dare operam, vt Eboracensem reconciliet, omniumque voluntates recuperet, quò ne libertas regni in discrimen per ciuilia odia adducatur. Probato ab omnibus eius consilio, quā primum viros ætate graues ad Eboracensem atque alios illius factionis principes legat, qui eos ad se venire iubeant. Venit dux Eboracensis, & Sarisberiensis comes, cū reliquis socijs Londinū, magno armatorum numero stipati, ne temerè in insidias quas in primis curabant cauendas, incideret. Varuicensis quoq; comes Caleto profectus adfuit. Hîc postquam de antiquis iniurijs, multa vtrinque facta sunt verba, & de peccatis tam recentibus quàm iā ferè obliteratis, multæ simul querimoniæ in medium missæ, tandem metus externi belli tantū ponderis habuit, tantū omniū animi à nefario bello abfuerūt, vt depositis priuatis

tis odijs & offensionibus, principes salutis patriæ studiosi, dato à singulis iureiurando, in pristinam concordiam reducti sint. Quæ sanè res tantum omnibus lætitiæ attulit, vt passim principes plebeiique inuicem sibi congratulantes summo gaudio exultarent. Quocirca gratias Deo agendi causa, toto regno & in primis Londini supplicationes publicæ multa cum veneratione decretæ, quibus ipse rex & regina cum magna nobilium cohorte interfuerunt. Fuit hic annus humanæ salutis M. CCCCLVIII, & cùm regnare Henricus cœpit, XXXVI.

Nona secessio in Anglia

Sed perfidiosi seditiosiq; homines, concordiæ similiter atq; sacramenti memoriam facilè deposuerunt, quod ita vsu venit, vt ij nec priuatos focos, nec publicas leges, nec fœderis iura chara habeant, quos discordiæ, quos cædes ciuium, quos bellum delectat. Non enim multis post diebus quàm ita principes cum suo rege in gratiam redierant, subita turba, casu ne, an astu, non satis constat, facta est: siquidem aliquot ex regia familia venerunt ad manus cũ comite Varuicensi, ad Vuestmonasterium, vbi post longam dimicationem, comes auxilio eorum, qui sese conflictus sedãdi causa, pugnantibus opposuerant, adiutus, ægrè se ad flumen recepit, atque inde scapha vectus, ex periculo euasit. Ad hunc motum, tantum repentè exarsit bellum, vt cuncti generatim mortales in discrimen armorum adducti sint. Comes post accep

Nonum bellum intestinum in Anglia

tam iniuriam, se Eboracum ad ducem, ad patrem comitem Sarisberiensem contulit, illisq; expostulauit, qua affectus fuisset contumelia à regijs satellitibus. Hæc cùm quæstus esset, veritus ne non per absentiam præfectura deturbaretur. Caletum trajecit, ibi expectaturus diē ex die, dum de summa rerum dux deliberaret. Dux & comes ea offensione accensi, minaciter vociferabantur inter se, id nihil aliud esse, nisi fraudem, nisi fœminæ (de Margarita regina intelligebant) rabiem, cui pro libidine omnia sibi licere ducenti nihil prius esset, quā per muliebres artes, omnem regni nobilitatem cruciare, diuexare, perdere. Sed postquam verba fecerunt, ad rem veniunt: statuunt enim inter se, vt comes magno instructo exercitu, Londinum proficiscatur, atq; cum rege de iniuria expostulet violatæ concordiæ, & si præstare cognouerit, non omittat occasionem vlciscendi suum decus, aduersus reginam eiusq; consiliarios malè Rempublicam gubernantes: atque ita capto consilio, Sarisberiensis iter facere incipit. Interea regina in primis quæ Somersetensis & Buchyngamiæ ducum consilio fulta, ducta atque adiuta, virili diligentia, vigilantia, celeritate plena erat, pro certo habebat comitem Varuicensem de industria proximam illam turbam commouisse, vt eam nactus occasionem, destinatum facinus omnibus modis ederet, quo tandem aliquando Eboracensis rerum potiretur. Quare non imprudentissima mulier existi-

existimans nihil esse, quod vnquam amplius cũ aduersarijs de concordia agitaretur, vbi cognouit comitem Sarisberiensem in armis esse, concilium conuocat, rebusq; male sanis remedium quærit. Plerique censebant expectandum comitis aduentum quo cognosceretur, vtrum bellum vel pacẽ afferret. Alij argumentum sumebant ex seditione nuper concitata, non posse rem sine dimicatione transigi, & idcirco de obuiam itione, celeriter statuendum. Hæc vicit sententia, atque confestim Iacobus Tuchettus Audley regulus cum exercitu mittitur, qui Sarisberiensi comiti in itinere occurrat, cum eoq;, si ita res poscat, manus conserat. Iacobus magnis itineribus profectus, in Lichefeldensem agrum peruenit, quò iam conuenerant hostes, & quamproximè potuit, eorum castris castra propinqua posuit. Postero die Sarisberiensis oblatam pugnandi facultatem non dimittit, sed prima luce prælium incipit. Est acerrimè pluribus horis pugnatum, vicit ad vltimum Sarisberiensis, magna cùm hostium tum suorũ facta strage. In eo fuit numero Iacobus Tuchettus, ita vt præter paucos nobiles captos, omnis regius exercitus propè deletus sit.

Post hoc prælium, Ricardus dux Eboracensis animaduertens consilia sua iam patefacta, illustrata, satis nota esse facta regi & reginæ, qui omnibus locis conabantur futurum malum procul auertere, iam tum existimauit non esse amplius

apud eos dissimulationi locum, ac idcirco tam regni adipiscendi, quàm vitæ tuendæ causa, sibi fortiter in id negotium incumbendum statuit: itaque vnà cum Ricardo Sarisberiensi omnium consiliorum ac fortunæ socio, nouum exercitum conflat, atque simul ambo breui ingenti militum multitudine in vnum contracta, in Eboracensi agro castra ponunt, ibique vel hostes operiri, vel inde venientibus obuiam ire constituunt. Quæ vbi tumultu maiore etiam quàm res erat, nuntiantur Londinum, rex quamprimum vndecunq; exercitum coëgit, magnaque, vt in rebus trepidis fit, vsus celeritate, prius in agrum Eboracensem peruenit, castraque non lõgè ab hostibus posuit, quàm illi certò propè scirent eum esse venturum. Sed bellum haud memorabile fuit: nanque conIurati diuersi subitò abierunt, cuius rei causam subijciam. Venit ex Caleto ad id bellum Ricardus comes Varuicensis, cũ magna militũ manu, seque cum duce & patre coniunxit. Dux ita auctus copijs, statuit postridie illius diei cum hoste prælium committere, sed interim Andreas Trolopius, vir summæ belli scientiæ & fidei, qui diu sub Henrico rege Caleti stipendium fecerat, vbi animaduerit contra ipsum regem esse veniendum, cuius crediderat Varuicensem conseruatorem, non desertorem fore, haud mora vlla facta, cum suis militibus nostru ad Henricũ transiuit, à quo vti fidelis veteranus belli dux perbenignè acceptus

tus est. Quod simulatque Eboracensis cognouit, animi pendêre mirandum in modũ cœpit, quippe cui dubitanti quid se facere conduceret, permagnum pondus afferebat, quòd certò sciret regem multitudine militum præstare, & doleret Andream optimum ducem sibi aduersarium factũ esse, cuius virtus quantum antea fiduciæ, tantum postea formidinis afferebat: ita cùm nullum consilij sui exitum reperiret, quia nihil deliberari poterat, quod non videretur incurrere in aliquam difficultatem, demum etsi à bello discedere detrimentosum esse iudicabat, tamen constituit in præsentia, vt tempus ferebat, cedere: itaque ipse transgressus Oceanum, in Hyberniam se compegit, omnibus ferè necessarijs eius consilij expertibus: comites verò Sarisberiensis & Varuicensis cum Edouardo eius filio comite Merchiæ, Caletum se receperunt: reliquus exercitus partim captus, partim dissipatus est. Rex post fugam hostium in Vualliam magnis itineribus contendit, vt ducem Eboracensem, quem per eam regionem ad littus properare acceperat, in itinere comprehenderet, præmisitque aliquot equites, qui littus omne ante caperent. Verùm Eboracensis magno pretio naui conducta, antea iam traiecerat, quàm equites appropinquarent. De qua re rex in itinere certior factus, ad Ludlolliũ constitit: hîc dum moratur, habito suorum principum concilio, aduersarios omnes patriæ hostes denuntiat, illorũ bona publicat.

publicat, publicataque veneunt, ac vxores cum liberis custodiri iubet, præmia bene meritis distribuit, rebelles captiuos aut supplicio afficit, vel mulctat, siue exilio damnat, de controuersijs veteribus cognoscit, finitimos qui eũ maximè saluũ se velle ostendebant, ac illuc concurrebant, in fidẽ recipit, optimates viros probos sibi amicissimos prouincijs Eboracensi & Dunelmensi tuendis, defendendisque præficit, ac postremò Henricum Somersetj ducem Caleti præfectum facit. Sed verum est vetus verbum, Vt matura satio sæpe decipit, ita sera semper mala est. In hoc nempe negotio gerendo, mora sola nocuit regi, qui si à principio eum locum à manibus aduersariorũ eripuisset, procul dubio nullo eos ferè negotio deleuisset.

mora nocet

His actis, rex Londinum reuertit, magnoque opere fretus fauore militum, qui eius stipendio conducti in præsidio Caleti erant, nulla interposita mora, Somersetensem ad suam præfecturam in continentem misit. Dux Caletũ proficiscitur, expositoque regio mandato, sibi oppidum tradi iubet, quod Varuici comes se facturum negat, atque clausis portis, eum procul ejcit. Ille perterritus, quòd omne præsidium consentire intellexit, Guinas quod est proximum ditionis regiæ oppidum, profectus est, & illud à præfecto qui dicto audiens fuit, recepit. tum maiori studio animoq; ad vlciscendum iniuriam incumbens, cœpit quotidie tumultuosa prælia cum comitis militib. face-

re.

re. At Varuicensis dum sui ita leuibus dimicationibus cum Somersetensi tempus terunt, cõtracta magna nauium copia, mittit bonam armatorũ partem quos secum habebat, in Cantium ad Sanduicum portum, qui locum spolient, prohibeantque accessu aduersarios. Illi subitò in portum delati, naues aliquot instructas & ad traijciendum paratas, quæ Somersetensi auxilio mittebantur, de improuiso adoriuntur, ac non multo labore capiunt, ducuntque cum bene magna præda Caletum. Tum Varuicensis videns nullum ab hostibus periculum impendêre, in Hyberniã ad ducẽ Eboracensem transuolat, ac de rebus agendis cũ eo communicat, agitat, deliberat: quo facto, confestim Caletum reuertitur, renuntiatque patri & Edouardo Merchiæ comiti, ducis sententiã esse, vt primo quoque tempore cum instructo exercitu in Angliam transeant, nullaque gerendæ rei facultate omissa, regem Henricum armis vsque eò diuexent, dum ipse cum magno militum numero subsidio aduenerit. Illi hoc comprobato consilio, in Angliam protinus delati, Londinum proficiscuntur: nam vrbs nullis firma custodijs, nullis belli apparatibus locuples, venientibus patêret, necesse fuit. Hîc de sordida plebe homines & quoscunque ad se concurrentes armant, cæteraque bello necessaria parant, atque inde cũ collectitio exercitu, Northantonum contendunt, quò rex paulò antè venerat. Quibus rebus cognitis, regi-

na

na Somerseti atque Buchyngamiæ ducum opibus & cõsilio adiuta, quæ his rebus magis quàm rex intenta erat, in qua vna ille acquiescebat, magno animo exercitum cogit, vocatisque vndique ad se principibus suæ factionis, qui singuli cum electo armatorum robore conuenerant, breui ingentes copias conficit. Rex postquam studio atq; opera ducum & reginæ cognouit se non contemnendum habere exercitum, statuit cum aduersarijs confligere, atque extra oppidum in proximis pratis secundum Nyham flumen castra posuit, & vbi hostes adesse intellexit, venientibus obuiam factus, signum pugnæ dedit. Non retardarunt hostes certamen: multo mane cœptum est pugnari, & iam meridies aduentabat, cùm rex vincitur: paulò minus decem millia hominum cecidêre, & in ijs Humfredus Buchyngamiæ dux, Ioannes Talbotus comes Salopiæ iuuenis præstantissimus, maiorumque suorum similimus, Thomas Egromondiæ regulus, complureſque alij. Captiuorum autem numerus multò maximus fuit, quòd equitibus bene multis placuit, dimissis equis, more suo, pedestrem facere pugnam, & ante omnes in aduersariorum potestatem Henricus rex cecidit, homo ad miseriam humanam, calamitatem, & ærumnam natus. Reliqui principes qui tantæ stragi superfuerunt, cum regina, & Edouardo principe, in agrum Eboracensem, & inde in Dunelmensem fuga se contulerunt, vt eo loci aut

exerci-

exercitum reficerent, aut si nulla in præsens spes renouandi belli esset, in Scotiam pergerent, ibi expectaturi, dum melior bene gerendæ rei facultas daretur. Victores comites Henricum captiuum Londinum ducunt, conuocatoque principum concilio, illum omni regia potestate deijciendum summè curabant, cùm dux Eboracensis certior factus de adepta victoria, ex Hybernia statim adfuit, ingressusque curiam, primò locum occupauit, qui regi in senatu datus est, deinde coram omnibus se regem dixit, docens id iure se fecisse. Sed ad extremum habita est reuerentia maiestatis: nã senatus consulto decretum est, vt post mortem Henrici, hæreditas regni familiæ Eboracensi veniret, ac interim Ricardus dux Eboracensis regni rector esset. Sic erat placitum Deo, vti Henricus vir sanctus per tot calamitates, quibus continenter afficiebatur, regno terreno priuaretur, mox cœleste habiturus: nam non potest vnquam vir bonus, quamuis mille affectus supplicijs, non esse beatus. Cæterum illud infortuniũ apud vulgus prodigio creditur esse demonstratum, quandoquidem ferunt, cùm ipse Henricus paulò antè in senatu ornatus regio habitu consideret, subitò coronam è capite in terram cecidisse. Fuit is annus quo hæc acta sunt, salutis humanæ MCCCCLX, & cùm regnare cœpit Henricus, XXXVIII.

Sub hæc, Eboracensis certo sciens, reginam nõ contentam fore decreto concilij, in agrum Eboracensem

censem properè contendit, vt eam persequatur, ea straq; locat ad pagum in occidentem versus longè ab Eboraco XV. circiter M. pass. situm arceque communitum, quem Vvakefild vocant, atq; hic de inuadendo hoste, cum suis consultat. Erãt qui sentirent non esse prius confligendum, quàm Edouardus eius filius cũ nouis copijs adesset. Sed dux sua belli scientia ac militum suorum viribus fretus acie instructa, contra hostes ex castris exijt. At regina quæ virum armis repetere deliberarat, & ob id iam magnum exercitum fecerat, vbi cognouit hostes appropinquare, confestim obuiam facta, eos prælio aggreditur. A principio miro vtrinq; impetu pugnatur, donec bona parte eorũ qui prælium inierant, interfecta, paucitas militum Eboracensis à multitudine circumuenta sit. Tum regina suos cohortans, momento horæ reliquos hostes superat. Cecidit in pugna Ricardus dux Eboracensis illius factionis caput, cũ Edmundo filio comite Rotlandię, item Thoma Neuyllo, Dauid Hallo, Ioanne Parre, Gualtero Lymbrico, Ioãne Gedclyng, Eustachio Vvenuorthe, Guidone Haryngtono, viris equestris ordinis, ac centurionibus strenuis Iacobo Fiziames, Rodulpho Hastyngio, Ioanne Bammo, & Rolando Digby. Captus verò inter alios est Ricardus comes Sarisberiensis, alterum eius conspirationis caput, qui aliquanto pòst, cum nonnullis alijs, capite mulctatur, quorum capita lanceis fixa Eboracum depor

tata

tata sunt, vt spectaculo essent populo, reliquisque aduersarijs terrori. Exin regina cum expedito exercitu Londinum ad liberandum virum approperat, eratque ad Fanum Albani, cùm obuiam habuit comitem Varuicensem, qui secum Henricū captiuum ducens, ibat subsidio Eboracensi. Hîc mulier haud minori animo, quàm in agro Eboracensi fecerat, hostem adorta profligauit, atque virum recepit. Margarita regia cōiunx multò hercle felicius suis, quàm mariti auspicijs belligerabat. Varuicensis qui vnus omnium erat in quo cuncta belli moles nitebatur, post acceptam ad Fanum Albani plagam, certior factus Edouardū Merchiæ comitem, post illud Eboracense prælium, quo dux eius pater interierat, in Vvalliam se contulisse, ibiq; profligato Gaspare comite Penbruchi, qui Henrici partes sequebatur, & ei se venienti opposuerat, nouum parare exercitum, ad eum iter contulit, quem in itinere cum benè magna armatorum manu venientem, ad fines agri Oxoniensis offendit. Hîc ambo de summa rei disputantes statuunt Londinum petendum, quòd pro se stare compertum haberent. Atque ita capto consilio, Edouardus à suis rex declaratur, abrogata ōni prorsus regia potestate Henrico, quòd non stetisset pacto, neque paruisset senatusconsulti decreto, perinde ille iam quasi vicisset. At Henricus interea qui Londinenses suspectos habebat, ac eò neutiquam accedendum ducebat, quòd aduersa-

riorum

riorum reliquias ex altera parte supra caput esse prospiceret, ex Fano Albani Eboracum pergit, atque ibi copias auget, qui iam ad finem laborum, ac periculorum extinctis aduersæ factionis capitibus, peruentum esse putabat, adeo vt vno denique prælio, quod reliquum erat, se deleturū speraret.

Sed secus atq; Henricus rebatur, euenit, quando pro duobus capitibus, vnum longè valentissimum extitit, quod deprimi nō potuit. Erat enim Edouardus in desiderio Londinensium, in gratia cum plebe, in ore, in sermone omnium, habebat cùm humilium tum amplissimorum hominum studia, à cunctis propter liberalitatem, clementiā, integritatem, fortitudinem, generatim in cęlū laudibus ferebatur. Quapropter miro omnium ætatum & ordinum studio mortalium cōcursus ad eum fiebant, vt alij sua ad bellandum nomina darent, alij ex parte ciuitatum, operam & opes pollicitarentur, ac in eius verba iurarent. Quibus rebus Edouardus in spem victoriæ adductus, quāmaximas poterat copias parabat, vt commisso cum hostibus prælio, vnus denique dies omnes labores ac victorias confirmaret: itaque his munitus copijs, Eboracum contendit, accedit propè ad millia pass. XI. ac ibi ad viculum nomine Touton considet. Henricus vbi cognouit hostes adesse, non statim de castris exiuit, quòd dies Palmarū, quem vocant, Domino sacer instaret, quo potius orandum, quàm pugnandum sibi statuerat, vt postridię

strídie eius diei felicius prælio seruiret: sed miles more suo nequicquam patiens moræ, effecit, vt eo ipso die prima luce, postquã multis verbis hortatus est, vt pro se quisq; fortiter pugnaret, signũ præliandi dederit. Aduersarij nihilo secius idem fecerunt. à sagittarijs pugna incipitur, sed breui cõsumptis sagittis, res cominus geritur tanta cæde, vt cadauera sola pugnantibus impedimento essent. Ita amplius horas decem erat dimicatũ, dubia adhuc victoria, cùm rex Henricus vidit hostium copias augeri, & suos paulatim pedem referre, quos rursus hortatus cùm acrius instare coëgisset, ipse cum paucis equitibus paulùm ex eo loco progressus euentũ pugnæ expectabat, cùm ecce, subitò sui in fugam vertuntur: quo viso, in pedes se quoque dedit. Desiderata sunt ex vtraq; parte circiter viginti millia hominum. In ijs fuit Henricus tertius comes Northumbriæ, & Andreas Trolopius, complureſque alij principes. Numerus verò captiuorum aut conuulneratorum, quorum partim curati, alij mortui sunt, omnino fuit millia decem. Ea pugna mirabilem in modum debilitauit Reipublicæ Anglicæ vires, quandò ij qui cæsi sunt, & numero & robore ad quæuis externa bella gerenda satis fuissent. Edouardus vt bene victoria vteretur, postquam suos parum à tanto labore refecit, aliquot equites leuis armaturæ misit, qui in fuga Henricum aut reginam comprehenderent. Sed illi tota ea nocte continenter

ierunt, ita vt nullam partem noctis aut diei insequentis itinere intermisso, in fines Scotorum die secundo incolumes peruenerint, qui statim misere ad Iacobum regem, vt pro veteri necessitudine, regno reciperentur, atque eius opibus in tanta calamitate tegerentur. Erant in procuratione regni, propter regis ætatem, complures principes, & in primis Iacobus Chennethus diui Andreæ archiepiscopus, vti suprà ostendimus: horum consilio monitus puer Iacobus, postquam audiuit, qui missi fuerant, tantum abfuit vt Henrici preces vel fortunam despexerit, vt etiam confestim illi obuiam factus sit, atque in regiam duxerit, quem postea plurimum consolatus, vt parato æquoque animo ferret, quod proximus belli euentus tulisset, multò humanissimè accepit, toto tempore, quo in Scotia fuit. Hac humanitate deuinctus Henricus, vt regem cuius auxilio in præsentia maximoperè nitebatur & confidebat, quopiã beneficio sibi obligaret, siue vt aduersariorum opes minueret, Beruicum oppidum ei tradidit, in pertuum habendum: fama tamen tenet Henricũ ea miseria coopertum non spontè id fecisse, sed inuitum, quò sibi in terra Scotia esse tutum liceret. Verùm quoquo modo res transacta sit, satis constat Iacobum recepto oppido, promisisse se Henrico suum officium pro sua parte præstaturum, id quod haud segniter postea fecit. His actis, Margarita cum Edouardo filio in Gallias ad Rhe

natum

natum patrem Andegauensium ducem se contulit, exercitum illic ope patris paratura. Henricus autem in Scotia cum aliquot principibus suæ factionis, qui eum secuti erant, morari statuit, dum per amicos adiutus rursum arma caperet, vt breui fore sperabat, & sibi ac rebus suis consulere liceret. Hæc de Henrici sexti regis varia fortuna hactenus, qui regnauit annos XXXVIII. Veruntamen cùm ille post decimum annum, quàm pulsus fuerat, regnum denuò recuperasset, commodùm in proximo libro reliqua de eius pariter vita atque morte persequemur.

Vide Fol. 1323

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ HISTORIÆ LIBER VIGESIMVS QVARTVS.

EDouardus post Henricum profligatum, partim tanta victoria, partim communi principum populorumq; ad se defectione elatus, triumphâtis imperatoris ritu Lóidinum reuertitur, conuocatoque more maiorum, concilio ad Vvestmonasterium ad III. calend. Iulij, rex creatur, qui post primum Gulielmum Normanum regẽ, quartus Edouardus nuncupatus est. Fuit is annus salutis humanę MCCCCLXI. Eo ipso anno iterum Edouardus consiliũ habuit, in quo primùm regni status quasi de integro collocatur, quod valde fuit è Republica propter ciuile bellũ diu neglecta, dein ex eius sententia omnia, Henrico rege, constituta in concilijs olim habitis, rescinduntur, antiquantur, tolluntur: postremò duo eius fratres natu minores Georgius Clarentiæ, & Ricardus Gloceſtriæ duces, item Ioannes Ricardi Varuici comitis frater Montacuti marchio, & Henricus Burscherius frater Thomæ Cantuariensis archiepiscopi Essexiæ, ac Gulielmus Facombrigius Cantij comites facti

cti sunt. Huic Henrico Burscherio viro longè nobilissimo, optimo, rerumq; gestarum ornamentis clarissimo, Ricardus dux Eboracensis nuptũ dederat Elisabeth sororem suam, vt eum in primis certum belli ac fortunæ socium omni tempore haberet. Posthac illud idem fecit, vt Edouardus rex ipsius Ricardi filius eundem Essexiæ comitẽ crearit, quo & pater & filij iuxtà sui adiutores essent. Susceperat enim Henricus ex Elisabeth vxore filios mares quatuor, Gulielmum, Thomam, Iohannem, & Henricum, atque vnicam filiolã nomine Isabellam, quæ pauculos vixerat dies, in quibus in agendo industria, in negotijs labor, in periculis fortitudo, & in prouidendo summum fuit consilium, sed cùm primis in Gulielmo maximo natu eiusmodi extitêre virtutes. Is in matrimonium duxit Annam summo loco natam & probatissimam puellam, Iacobi Lucemburgensis diui Pauli comitis filiam, ex qua creauit filios Henricum, qui nunc comes est Essexiæ, de quo libro XXVI. plura dicemus, ac Ceciliam atque Isabellã hæc ante ætatem nubilem morbo perijt, illa Gualtero Ferryso nupta est. Sed ad suum redeat oratio exorsum.

Dum ita omnia Edouardo bellè cadebant, Hẽricus Somersẽti dux iam rebus Henrici regis diffidens, ad eum deficit, à quo perbenignè accipitur sed ducem protinus facti pœnituit: nanq; interea Henricus rex comparato apud Scotos non mo-

dico exercitu, ex improuiso in Dunelmensem ăgrum aduolauit. Quo audito, Somersetensis clă ad eum se contulit, multiq; regis amici eum sunt secuti, sed multò maximus hominum numerus spe prædæ vndique celeriter cõuenit, adeo vt Hẽricus existimaretur armis non longè impar hosti. Cuius rei famam augebat, quòd quaquauersum ille pergebat, oppida, agros vastaret, incẽderet, prædasq; ageret: peruenit ita populando ad pagum, quem Exhamum vocant, vbi loci Ioannẽ Marchionem Montacuti obuiam factum inuasit, cõmissoq; acri prælio, vt crebrò antè acciderat, profligatur, amissa maiore exercitus parte: ipse cum paucis continuato cursu in Scotiam se recepit, alij aliò dilapsi salutem fuga quæsiuerunt. Capti sunt Henricus dux Somerseti, Robertus comes Hungerfordi, & Thomas Rossus. Somersetensis ilicò mutati consilij pœnas capite luit, illi verò Nouum castrum ducti, morte quoque non multò pòst affecti sunt, quò alij sperare desinerẽt, cùm suis principibus ægrotis non amplius animas esse viderẽt. At rex Edouardus etsi ea noua victoria res demũ suas satis confirmatas esse pro tempore arbitrabatur, tamen magnopere curabat, vt ne Margarita Henrici vxor ad solicitandos hominum animos, in Angliam rediret: quocirca toto littore præsidia disponebat, maritimos aditus claudendi causa, scribebatq; ad singulos meridionalis oræ populos, ne mulierem venientem reciperent, neve vlla

re

re iuuarent, qui si recepissent, aut iuuissent, se eodem loco illos, quo aduersarios habiturum: ad eam item partem quæ ad Scoticum agrum pertinet, custodias habebat, ne quispiam ad Henricū ex regno adiret. Sed quicquid periculi ab Henrico imminebat, statim sublatum est, quippe ille siue metu depositio, siue mentis errore atque adeò affectus haud in occulto diu fuit, qui in Angliam persona per vestitum dissimulata, redire ausus, vix pedem intulerat, cùm à locorum custodijs excipitur, Londinumq; ad Edouardum ductus, in custodiam traditur. Tum capto Henrico, regni status pacatior fuit, cùm homines eius factionis minus deinceps rebus nouis studendum sibi omnino iudicarent. Quare Edouardus ab hostili metu penè vacuus, conuocato ad Vuestmonasteriū totius populi concilio, rebus domesticis bellè constituendis totum ferè quadriennium proximum liberius impertiuit, qui, vt est in veteri verbo, Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere, primum omnium de sententia, & autoritate concilij, suis militibus benè meritis agros illorum, qui Henrici partes sequebantur, distribuit, dein generatim populum ad sui beneuolentiam omni genere liberalitatis incendit, amplissima q; munera principibus suis largitur, atque vt ab vniuersis gratiam iuxtà ineat, sese cum plebeis tum nobilibus hominibus, vltrà quàm par esset, familiarem præbet, quod vitæ institutum postea

non mutauit: item leges partim corriguntur, partim nouæ eduntur, moneta tam aurea quàm argentea quæ hodie in vsu est, diuiditur, quos numos aureos alios regales, alios nobiles, argenteos verò grossos appellant: postremo edicto toto regno peruulgato, omnibus aduersarijs qui depositis armis, sese in eius fidem permitterent, iniuria condonatur, vt qui non permisissent, ob id illi meritò pœnas subirent. Hæc officia quantū in eius rem fuerint, qualive ob ea ipsa populus erga eum animo extiterit, facilè illud planū faciebat, quòd solo populi fauore fultus vinci post hac minimè posse videretur.

Atqui Edouardus non contentus suorū bene uolentia, nouas externorum quoque principum amicitias quærendas, & eas affinitate firmādas statuit, vt vel illi, quādo opus esset, sibi auxilio forēt, vel saltem non nocerent. Itaque primum Margaritam sororem Carolo Philippi Burgundionum ducis filio collocauit, deinde Ricardum Varuici comitem in Gallias legauit, qui puellam nomine Bonam Carlottæ reginæ Franciæ sororē, ac Ludouici ducis Sabaudiensium filiam sibi vxorem peteret. Dum comes in Galliam profectus, cum Ludouico rege apud quem erat Bona puella, quę reginæ sorori ancillabatur, de noua affinitate agitat, Edouardus mutato repentè consilio, Elisabeth Ricardi Riuerij comitis filiā, quæ olim nupta fuerat Ioanni Graio equiti, qui ex ea binos libe

ros

tos Thomam & Ricardum suscepérat, in matrimonium ducit, de eoq; matrimonio, ob mulieris humilitatem, non modò necessarios principes, verumetiam Ricardū patrem mulieris cælat. Qua de causa, vbi fama rei actæ per regnum peruasit, cuncti protinus mortales mirari, principes verò fremere, pasimque voces emittere, regem ex sua dignitate non fecisse, easque nuptias ei crimini dare, dedecori assignare, quòd cæco amore, nō ratione ductus esset. Sed inde vel initium profectum est simultatis postea ortæ inter Edouardum & Varuicensem, vel occasio latentis odij effundendi captata creditur: nanque Edouardus postquam per Varuicensem, vt nemo homo ignorabat, regnum adeptus est, cœpit eius autoritatem quam summā fecerat, sic suspectam habere, vt eam minuendam duceret, quò pro suo iam iure cuncta domi ac foris ageret. Ita vsu venit, vt amici inter se perrarò paria paribus respondeant, imò sæpissime ingentia beneficia ingenti culpa animi ingrati compensent. Hæc Ricardum Varuicensem nō fugiebant, qui etsi magnam sibi gratiam relatum iri sperabat, tamen pro tempore eatenus dissimulādum putabat, quoad facultas daretur talis, qua per impotentiam regis liceret beneficia exprobrare. Nec abhorret à veritate Edouardum tentasse, vt aiunt, nescio quid in domo comitis, quod ab honestate omnino abesset, cùm homo esset, qui facilè puellis oculos adijceret, easq; deperiret. Cæterum

terum quicquid fuerit, siue iniuria, siue æmulatio imperij, quamobrem amicitia violata sit, postea-quam comes per literas amicorum cognouit ipsum regem occultè habere vxorem, & irritum infectumq; euasisse, quicquid ipse in ea legatione de noua affinitate iungenda, apud Ludouicum regem egisset, tanta repentè animi indignatio eũ cepit, vt iam tum ipsum Edouardum vt hominẽ imperio minimè dignũ, omnibus modis regno pellendum iudicarit. Fama tamen etiam nunc in vulgus circunfertur, discordiæ causam extitisse, quòd comes dehortatus fuisset regem Margaritã sororem Carolo Philippi ducis Burgundiæ filio collocare, quem ipse peius quàm mortalem quẽpiam odisset, ac propterea quòd Edouardus noluisset eius audire consilium, tantum simultatis inter eos ortum, perinde quasi ea res tam parui momenti potuisset, aut debuisset comitem alienare à suo principe. Et hæc mera vulgi fabella. Sed ad propositum redeamus. Varuicensis ita stomachatus, commotus, iratus, vt ne se atque consilium suum præcipitaret, dissimulanter tam diu tantas iniurias patiendas decreuit, quoad tempus ad perficiendum negotium idoneũ adesset, qui cùm paulò pòst regias literas de reditu accepisset, quamoptimè potuit apud Ludouicum regem, excusauit Edouardi mutationem consilij, illud quodãmodo assignans amori, in quo nullus vnquam inesset modus: atque ita in Angliam reuersus, regem

more

more suo adiuuit, atque legationem sine vllo, vt potuit, conceptæ iræ indicio renuntiauit. Exin nō interceſſerunt multi dies, cùm comes non ſine regis commeatu, in ſuum comitatum cùm animi tum valetudinis cauſa, ſicut prædicabat, ſe contulit. Fuit is annus ſalutis humanæ MCCCCLXVII. & VI, cùm regnare cœpit Edouardus. Quo etiam anno Georgius Neuyllus comitis frater, in Gulielmi archiepiſcopi Eboracēſis nuper demortui locum ſurrogatur, antiſtitum ordine quinquageſimus ſecundus: & Philippus Burgundionum dux moritur, cui ſucceſsit Carolus filius, vir & animi magnitudine, & belli ſcientia longè præſtantiſsimus.

1467

Erat in ſuo comitatu Varuicenſi Ricardus, vt diximus, cùm ad ſe euocauit Georgium archiepiſcopum Eboracenſem, & Ioannem Montacuti Marchionem fratres, cum ijs poſt vnum atque alterum diē, de varijs rebus locutus, & tandem quærendi de rege appoſitam nactus occaſionem, ſuū concilium communicat, hortaturque multis verbis, atque rationibus, vt vnà ſecum velint Henrici regis partes ſequi, iuuareq; quo in regnum reſtituatur, hic aiens: Non me leuitas animi, à qua lōgè remotus ſum, fratres, ſed iudiciū mouet, quod tandem mihi faciam licet de Henrico rege et Edouardo: ille porrò vir eſt ſanctiſsimus, ſuorum amiciſsimus, ac beneficij memor, qui filium habet Edouardum, ad laudem, ad gratiam, ad liberalitatē natum

natum, à quo vnusquisque expectare plurima poterit, qui patrem in calamitate subleuandum curarit: hic contrà homo contumeliosus, ingratus, voluptati deditus, & iamiam omnis laboris fugiens, qui nouos homines potiusquàm veteris prosapiæ viros in honore habendos statuit, quare futurum est, vt aut ille nobilitatem, vel eum nobilitas breui tempore perditum eat. Sed ante omnes nobis audendū est, qui primi læsi sumus. Is enim non ignoratis credo, post ademptum regnū, primò secretò, deinde palàm honori domus nostræ inuidere, de eo q; quotidiè aliquid detrahere cœpit, perinde quasi ille nos eo honore, non nos eū dignitate auxerimus, ac ob id nuper ab eo in legatione Gallica, nullo numero habiti sumus, quo existimationis fama, quam ipsi apud omnes principes regni, partim virtute patris, partim nostris laboribus collegimus, penitus minueretur, infirmaretur, pro nihilo putaretur. Duxit his rationibus facilè in sentētiam suam archiepiscopum, at Marchionem non item, quippe qui à principio moueri non potuit, vt quicquam in Edouardum tentādum esse probaret, sed ad vltimum cùm Varuicēsis multorū principum operam & opes pollicereturtractus tandem in societatem belli est. Post hæc, Varuicensis vir sagacissimi ingenij persentiens Georgium ducem Clarentiæ, nescio quam ob causam, non esse bono erga Edouardum fratrem animo, primùm apud eum, tentandi gratia,

de

de rege paululùm conqueritur, deinde cùm dux idem apud eum faceret, patefaceretq; nonnullas iniurias à fratre acceptas, tum maiora ausus, aperit consilia sua duci, rogatque, vt ea sequi velit: sed ne vlla lenitatis suspicio oboriatur, docet quàm il la cauta, quàm expedita, quàm euigilata suis cogitationibus sint, atque hortatur, vt ipse etiam de tã to negotio, curam, & cogitationem suscipiat, quò omnia prouisa, perspecta, certa quodammodo habeãtur, cui post multas pollicitationes filiam quã habebat, nubilem despondet. Dux suasu rogatuq; varuicensis fatigatus, ex eius voluntate omnia se facturum recipit. Varuicensis ita cum duce communicato consilio, Caletum cuius loci adhuc prę fectus erat, & ibidem vxorem ac filias seruabat, redire statuit: sed vt initium tantæ seditionis, qua postea per plures annos Anglia agitata est, tandẽ aliquando fieret, iussit archiepiscopum Eboracensem & Marchionẽ fratres statim post discessum suum, aliquem tumultũ in agro Eboracensi concitandũ curare, quo ita bellum ciuile dum ipse longè gentium abesset, inchoaretur. His constitutis rebus, probatisque consilijs, cum duce Caletum proficiscitur. Hîc postquam iureiurando dux promisit fidem datam se perpetuò seruaturum, Isabellam filiam comitis natu maiorem sibi despon sam in matrimonium ducit. Quo expedito negotio, maturius ambo de bello gerendo consilia & rationes inter se conferre incipiebant, cùm non secus

secus ac præceptum erat, ingens factus est tumultus in agro Eboracensi, cuius initium ductum est ab impietate.

Erat Eboraci vetus ac opulentissimum xenodochium, id est, domus hospitalis, diuo Leonardo dedicata, vbi mēdici & inopes homines hospitio accipiebantur curabanturque ægroti. Huic domui tam sanctæ tota ea prouincia pietatis causa, numerum quendam frumenti vt frugum omnium primitias, qui pauperibus vsui esset, quotannis contribuebat, quem quidem frumenti numerum agrorum cultores, persuasu quorundā Varuicensis factionis principum, velut fama erat, dare primò recusant, argumentantes id quod dabatur, non pauperibus, sed diuitibus loci præfectis dari, deinde procuratores hospitalis debitum frumentum flagitantes armis inuadunt. Ex ea re conuentus occulti, coniurationesque fiunt, ita vt intra paucos dies, ad quindecim millia hominum in vnum conuenerint, instructoque agmine Eboracum versus approperarint. Vbi fama frequens tanti motus peruenit in vrbem, omnia metu repleuit, ciues animo excubantes mutuo pauore suspensi incertique manebant, vtrum obuiam furenti agrestium turbæ irent extra muros, an intus se continentes eorum violentiam ex muris propulsarent. Sed Marchio eius regionis præfectus metum continuò ciuibus ademit, qui consilium vitandi periculi peropportunum capiens,

factus

factus est venientibus obuiam ad ipsas vrbis portas, vbi post longum certamen, Robertum Huldernum ducem cepit, atque ilicò capite mulctauit, quo facto, suos multa iam de nocte à pugna reuocatos intra mœnia recipit. Plebs morte ducis nihil territa, sed magis furore accensa, Eboracum quod oppugnare non poterat sine bellicis machinis, quas secum non habebat, præteriens Londinum versus contendit, cupida turbandi omnia. Quòd autem marchio ducem plebis conscitatæ à suis conspirationis socijs supplicio affecit, illud idcirco feciſſe videtur, vt vel consilium tegeret, vel quia iam tum destinasset animo, cũ Edouardo stare, cum quo, vti postea apparuit, gratiæ coniunctionem habebat. At rex cui iam cœperãt tam Varuicensis quàm Clarentiæ ducis fratris consilia nota fieri, id quod erat ratus, vbi crebris nuntijs ac literis, quæ ad eum volabant, significatum est, eam hominum multitudinem infestis armis Londinum petere, continuò Gulielmum Harbertum quem biennio antè comitem Penbruchi fecerat, cum magna Vuallorum manu obuiam mittit, mandatque, vt si vspiam facultas detur, cum multitudine confligat. Comes celeritate vsus haud longè à Northantono, Eboracensem plebem castra habere reperit, vbi & ipse positis castris, postero die cum ea prælium fecit, in quo ad punctum temporis profligatur. Eboracenses eo secundo prælio contenti subitò refrigent, qui non

non progrediuntur, sed præda onusti domum re
pedant expectaturi, dum Varuicensis veniret, qui
haud multò post cum duce Clarentiæ genero, ad
eum tumultum Caleto profectus adfuit, multi-
tudinisque ducibus collaudatis, ac omnibus mi-
litibus generatim congratulatus victoriã exerci-
tum maturè parare cœpit. Rex verò nihil terri-
tus quòd comes Penbruchensis rẽ à primo male
gesisset, eum rursus cum supplemẽto, quod pro
rei necessitate paratum habebat, aduersus hostes
mittit, ipse cum paucis subsequitur: qui vt ad om
nia paratior esset, in itinere suas vtcunque potest
copias ex hominibus suæ factionis ad se confluẽ
tibus auget, omnibus dictitans se stirpem scelera
torum hominum perditum ire. At Varuicensis
vbi cognouit aduersarios appropinquare, sine
mora ad Clarentiæ ducem, qui cum exercitu in
propinquo erat, mittit, vt celeriter ad se copias ad
ducat, significans prælij faciundi tempus adesse.
Dux accepto nũtio, confestim ad comitẽ accedit.
Ita ambo exercitu coniuncto, ad pagum quem
Banbericum vocant, vbi hostes castra posuisse in
telligebant, pergunt, ibique cõmisso prælio Pen-
bruchensem capiunt, cæso aut fuso omni eius ex
ercitu. Inter alios, de nobilitate interfectus est Ri-
cardus comes Riuerius pater Elisabeth reginæ, ac
eius filius Ioannes Vdeuilla. Rex Edouardus cir
citer extremum diei tempus, cum mediocribus
copijs deinde aduenit, cognitaque suorum strage,
ad

ad quinque passuum millia longè ab eo pago con
stitit. Varuicensis cum victore exercitu ad oppidũ
suum reuertit, vbi biduo pòst, comes Penbruchi
cum reliquis ex nobilitate in pugna captis, securi
percutitur. Interea agi de pacificatione cœptum
est, propter quod frequentes vltro citroq; nuntij
à rege ad comitem, & à comite ad regem comme
abant, cùm iam rex in spem concordiæ adductus
minus caueret, minusq; extrinsecus timeret, per-
inde quasi res omnis transacta esset. Quo per ex-
ploratores cognito, Varuicensis cum valida ac ex
pedita militum manu, de nocte quamoccultissi-
mè potest, ad regia castra venit, cæsisq; militibus
qui pro vallo excubabant, regem inopinantem
capit, secumq; Varuicũ ducit, & vt fallat amicos,
inde eum nocturnis itineribus in agrum Ebora-
censem ad arcem quam Middelamiam vocant,
custodiendum mittit. Sed nullus locus tam lon-
ginquus erat, quò fama capti regis non repentè
peruaserit, quę multos mortales pauore atque tre
pidatione affecit. Ipse verò vbi in arcẽ cõiectus est,
cœpit ita præfectum ac custodes arcis blandè ap-
pellare, rogare, atq; tanta præmiorum spe onera-
re, vt ab illis promissorum copia corruptis missus
factus fuerit, tametsi rumor dissipauit id non in-
uito Varuicensi esse factum, quod credibile esset,
si comes postea ab armis discessisset. Sed hoc fuit
infelicitatis Henrici regis, quandò hinc meherclè
perspicere licet, iam tum extremum eius domus

fatum veniſſe, quod nullo potuit neq; conſilio neq; humanis opibus auerti, ita fortaſſe Deo cordi erat: Varuicenſis enim ac eius amici vnius in primis Henrici iuuandi, defendendi, conſeruandi cauſa, ſua corpora periculis opponebant, opesq; effundebant, quòd pro certo haberent, viuo Edouardo, neq; ſe neq; Henricum poſſe rerum potiri, & tamen illi in poteſtatem redacto ſpatium effugiendi periculi dederunt: adeò quando res noſtra ad nihilum caſura eſt, nobis omnes mentis partes nunc metus, nunc audacia, nunc amentia, nunc angor adimit. Sed domum redeamus.

Atqui Edouardus ita ab inimicorum manibus ereptus, ſe protinus Eboracum contulit, vbi à ciuibus magno gaudio acceptus, duos in vrbe dies cauſa faciendæ armandæque alicuius militū manus, moratus eſt: ſed cùm ibi exercitum conficere non poſſet idoneum, & ſibi Londinum etiã per medios hoſtes proficiſcendum conſtitueret, inde Lancaſtrum petijt, vbi Gulielmus Haſtyngius eius cubiculi præpoſitus conſidebat. Hîc adiutus à Gulielmo copias ſuas auget, ac illis inſtructus, Londinum incolumis peruenit, qui vt cura, labore, conſilio, rebus ſuis tempore turbulento non deſit, nihil prius habet, quã ex principibus iã alienatis, ſibi amicos, ex valde titubãtibus, firmos reddere, & populi animum rerum nouarũ motu ſuſpenſum ad priſtinum officium, ad ſui ſtudium & beneuolentiam reuocare. Cæterum Varuicenſis

fis & dux vbi regem Edouardum per proditionem suorum, manus euasisse suas, ac vno puncto temporis, omnes priores conatus male cecidisse cognouerunt, dolore disrumpuntur, torquentur, anguntur, & statim principes amicos in vnum conuocant, consilium rursus cōmunicant, rationes hostium explorant, quò aliud initium belli faciant, quod capto rege, iam finitum putarant. Iis principibus augebat interim animum, quòd bene multi quibus præ discordia, minimè pax cordi erat, gratuitò se nouo bello seruituros pollicerentur. Studebat & rex pari atque hostes diligētia rebus bellicis, vt aduersarios per vim, aut ad sanitatem reduceret, aut deleret, quò per eos tandem aliquando omnibus esse tutis liceret.

Erat per eiusmodi principum seditiones, status regni longè miserrimus, quandò templa passim domusque spoliabantur, cædes, incendia fiebant, armis, cadaueribus, cruore, luctu omnia cōplebantur, agri vastabantur, oppida, ciuitates fame suffocabantur, aliaque mala accidebant, quæ ex sæuitia bellorum proficisci solēt. Quas ob res, multos ex optimatibus casus Reipublicæ miserebat, qui quotidie tam apud regem, quàm apud Varuicensem, & ducem, de reconciliatione accuratè agebant, suadentes eis vicissim, vellent plus beneficiorum gratiam apud seipsos, quàm iniuriæ dolorem valere, & recordari cùm nefarium sit non alere parentes, multò nefarius esse, patriā

communem parentem per contentionem peruer-
tum ire, quò tandem seditio intestina ac exitiosa
è medio tolleretur. Flexit principum cùm autori
tas tum deprecatio ita mentem regis & comitis,
vt vltrò data, acceptaq; fide, comes ipse cum duce
Clarentiæ, Londinum modica omnino pro peri
culi magnitudine, armatorũ caterua stipatus ve-
nerit, atque ad Vuestmonasterium cum rege lon-
gum de compositione sermonem habuerit, vbi
inter irarum plenos, nulla ad vltimũ de pace actio
esse potuit. Itaque rege diui Thomæ Cantuarien
sis voti causa mausoleum visente, comes cum du
ce, Varuicum discedit, nouumq; exercitũ in Lin-
colnienſi agro parat, ac illi præficit Robertum e-
quitem filium Ricardi Vuelles, virum bello stre-
nuum. Hæc celeriter Londinum perlata mouent
regem vehemẽter, qui aduersarios ad aliquas po-
tius concordiæ pactiones, quam amplius ad arma
venturos sperabat: sed quò magis præter spem,
rumor noui belli incidit, hoc properantius exer-
citum conscribit, atque eodem tempore crebris
nuntijs vocat ad se Ricardum Vuelles. Ricardus
ita accitus primò valetudinem ac occupationem
excusat, deinde cùm excusatio non admitteretur,
sperans se factum suum facilè apud regem purga
turum, Londinum proficiscitur, ducitq; secũ Tho
mam Demoke equitem, cum quo soror nupta e-
rat, qui vbi Londinum peruenit, ab amicis fit cer-
tior regem sibi valde succensere, ita vt timore affe
ctus

ctus in asylum quod est ad Vuestmonasterium, raptim cum Thoma confugerit, ibi mansurus, dū ira principis deferuescerent. Edouardus verò qui sperabat sine armis istum tumultum supprimere, data fide, eos ex asylo ad se vocauit. Illi fide regia freti veniunt. Tunc rex iubet Ricardum admonere Robertum filium, vt ab armis discedat, atq; interim paratis copijs, in hostes ire pergit, ducens secum ipsum Ricardum, & Thomam, vixq; biduī aberat à Stanfordia oppido, vbi hostium castra erant, cùm intellexit Robertum nihil paternis literis motum in armis esse, qui ea re indignatus, tā Ricardo quàm Thomæ contrà ac fides data erat, pessimo exemplo, protinus caput ceruicibus abscindi iussit. Robertus verò vbi vidit regem accedere, atque accepit patrem cum Thoma morte esse affectum, se ad proximum vicū qui Egecot nominatur, retulit, ibiq; aliquantum dubius stetit, pugnaret nec ne, quòd magni periculi res esset, cum tantis copijs dimicare, ante aduentum Varuicensis: sed ad extremum iuuenili audacia accensus, instructa confestim acie in certamen descendit. Pugnatur per aliquot horas, magno conatu, multisq; vtrinque cadentibus, denique Robertus dum retinere suos iamiam se fugæ dantes cupit, ab hostibus circūuentus capitur, vnà cū Thoma Delalante equite, multisq; alijs: quo ita capto, omnis exercitus depulsus dissipatusq; est. Rex victoriæ potitus, Robertum & Thomam cum nonnul

lis alijs, eodem momẽto morte mulctauit. In hac pugna fama tenet ad decem millia hominũ cæsa.

At comes Varuicensis, qui id tẽporis ad oppidum suum erat, atque propẽdiem ad exercitum venturus, vbi cognouit celerius opinione sua prælium commissum, ac à suis male pugnatum esse, quamuis rebus suis iam minus cõfideret, tamen necessariò dissimulandum ratus, quòd in bello sæpe vana pro veris valere soleant, vt socios quibus res desperata videbatur, iamque omnes in fuga erant, consolaretur, verbo pariter atque re, nouas cœpit parare copias, & simul multis promissis niti ad studium sui perducere Thomam Stanleium, qui eius sororem in matrimonio habebat: quod cùm efficere non potuisset, negante Thoma se arma in Edouardum laturum, tum demum videns nihil esse, quòd diutius tempus tereret, ac desperans posse se inimicorum viribus resistere, cum duce Clarentiæ genero, Exoniam proficiscitur, dumq; hîc pauculos dies moratur, cùm nullam haberet facultatẽ eorum, quæ opus forent ad bellum, deliberat Ludouicum Francorum regem, cum quo amicitiam paucis antè annis, dum apud eum legationis munus obiret, conciliarat, quamprimum adire, spe aut alicuius habendi auxilij, aut commouendi regis in Edouardum: & ad iter interim naues vndique conducit, ac in portum quem Dermouth vocant, adducendas curat, quas non multò post armis, cæterisq;

rebus

rebus necessarijs instructas, ambo cum vxoribus, & magno suorum familiarium numero conscendunt, atque primo vento in Normaniã nauigant: quos præfectus eius regionis liberaliter accepit, statimque Ludouicum regem de aduentu Varuicensis certiorem facit. Cœperat iampridem Ludouicum ex fama rerum gestarum, admiratio Varuicensis tanta, vt nihil ei optatius esset, quàm homini gratum facere: qui vbi cognouit terram Galliam attigisse, magno perfusus gaudio misit illi obuiã aliquot principes, mandauitque, vt dicerent se diu optasse occasionem, qua liceret eum iuuare, & nunc oblatã non omissurum, ac propterea rogarent, vt non grauaretur Ambasiam (est ea regia villa ad Ligerim posita) ad se venire, cum duce genero, quoniam futurum esset, vt nunquam eius laboris pœniteret. Incidit hæc Varuicensis fuga in annum nonum, cùm Edouardus regnare cœpit, qui fuit salutis humanæ MCCCCLXX. 1470
Fuga aduersariorum curam Edouardo maximè acuit, quòd Varuicensis absentia in dies magis magisque augebat omnibus desiderium eius videndi, quippe qui solem excidisse sibi è mundo putabant, adeò celebre huius hominis nomen apud populum erat, vt non aliud magis coleret ad cœlumq; ferret. Quid, quòd illud vnum loco, cantilenæ, in ore vulgi potissimũ resonabat, cùm publicè plausus daret? Quo factum est, vt comitis factio intra paucos dies mirabilem in modum ad

aucta sit. Quocirca rex duplici solicitudine angebatur, qui timebat hostem foris & domi: sed reditum Varuicensis in primis sibi cauendū existimabat: itaque primo quoque tempore ad Carolum ducem Burgundiæ, quem suprà demonstrauimus Margaritam eius sororem in matrimonio habere, nuntios rogatum misit, vt ipse qui cum Francis in fœdere esset, Ludouicum regem admoneret, ne Varuicensem & ducem Clarentiæ hostes Edouardi regis socij sui, ac sibi affinitate arctissima coniuncti, armis aut pecunia iuuaret Carolus non modò id impigrè fecit, sed etiam Ludouico minatus est multa, si illis opem ferret. Ea tamen tantum abfuit, vt Francus pōderanda duxerit, vt etiam facilè contempserit, qui ad illa respondit, se integro fœdere, posse & velle iuuare amicos, & præsertim eos, qui suis haberentur factis clari, cuiusmodi esset Varuicensis comes, & id, si faceret, neque ei oneri, neque sumptui fore. Hæc vbi in Angliam nuntiata sunt, molestiam asperserunt, multoque grauiorem curam Edouardo attulerunt, vt diligentius per quæstionē captiuorum exploraret, qui essent aduersariorū amici. Quare factum est, vt permulti sibi metuentes partim in asyla fugerint, partim in regis fidem venerint. In ijs fuit Ioannes Montacuti marchio, qui rursus sese Edouardi amicitiæ dedit, deuouitque, quem ille multa comitate blandisque modis accipiebat, vt ad amicitiam alios inuitaret.

Interea

Interea Varuicensis cum duce, Ambasiam proficiscitur, cuius videndi causa, passim per totum iter, populorũ concursus fiebant, adeò eius fama inter Gallos etiam celebris erat, vbi accipitur à Ludouico comiter prolixeque, cui sui aduentus causam longo sermone exposuit. Ludouicus nõ minus præsentia amici, quã fama captus delectatusque, opes suas ei non defuturas pollicetur. Adfuit non multò post Margarita vxor Henrici, cũ Edouardo filio principe Vualliæ, Gaspare Pẽbruchi, & Ioanne Oxonij comitibus, qui paulò antè ad Margaritam traiecerant. Hîc posteaquã multa inter se communicarunt, quæ ad salutem pertinerent, ad formam sanciendi fœderis venitur, autore Ludouico rege. Primum omnium Anna Varuicensis filia, quam secum adduxerat, Edouardo principi despondetur: deinde comes & dux iureiurando promittunt se non prius arma deposituros, quàm Henrico aut Edouardo Angliæ regnũ restitutum foret: postremò regina & princeps se facturos comitem & ducẽ Reipublicæ gubernatores, qui eatenus id imperij obtinerent, quoad Edouardus per se ad tale munus obeundum idoneus esset, eaq; omnia sanctissimè obseruaturos recipiunt. Multæ præterea conditiones quas tam ratio quàm negotij magnitudo poscebat, inter eos conferuntur. Iuncto sic fœdere, Ludouicus rex largitur Varuicensi arma, viros, naues, quibus instructus Angliam tutius adire queat, Rhenatus quoque

quoque Margaritæ pater eundem pro sua parte iuuat. Iam exercitus non contemnendus conscriptus, & classis ad Sequanæ ostium parata in anchoris stabat, cùm comes ab amicis ex Anglia literas accepit, quibus significabant tantam eius reuersionis hominibus passim toto regno expectationem fieri, dari, moueri, vt iamiam in armis vbi q̃ essent eius aduentũ præstolantes, & propterea iter maturaret, sine vllis etiam copijs, quoniam vt primùm littus attingeret, multa statim armatorũ millia, vti mox contigit, in ipso littore præsto adessent, ad omnia munia obeunda. & istuc plebis studiũ. Sed multos quoque principes esse quàm paratos suppeditare pecuniam in bellum, dare arma mittere commeatum, & manibus, & opera iuuare. Acceptis literis, comes mirificè lætatus statuit tantam benè gerendæ rei facultatem non omittere, & quia Margarita cum filio nondum ad iter expedita erat, ipse & dux atque Oxonienſis & Penbruchi comites cũ parte exercitus, ac paratæ classis, præcedere decreuerunt, ad tentãdam primam belli fortunam, vt si illa benè succederet, tum Margarita cum principe subsequeretur. Rem igitur administrandam sine vlla mora, & confestim gerendam Varuicensis ratus cum duce, ac reliquis socijs, postquam quantum potuerat, gratijs agendis, Ludouici merita in Henricum regem, in se extulit, ab eoq̃ dimissus est, ad classem venit, suisq̃ militibus in naues impositis Angliam cursu petijt.

Interea

Interea Carolus dux Burgundiæ iniquo animo ferens cõmitem à Ludouico rege adiutum cõtra Edouardum exercitum ducere, classem multarũ nauium circa Normanicum littus disponit, vt eũ venientem intercipiat. sed Varuicẽsis nullo à Burgundionis classe affectus incommodo, incolumis cum omnibus socijs in Dermouth portum peruenit, vnde sexto antè mense, in gallias traiecerat. Vbi in terram descensum est, comes per præconẽ nomine Henrici regis, edici iubet, vt omnes qui per ætatem id facere possint, arma capiant, aduersus Edouardum ducem Eboracensem, qui in præsentia contrà quàm ius fasque esset, regnum occuparet. Quo facto, dici non potest, quàm celeriter fama aduentus Varuicensis per omnes regni partes peruaserit, atque ad primũ nuntiũ, quot vnà armatorũ millia ad eum conuenerint. Comes tãtis copijs refertus Londinum versus iter facit. At Edouardus rex vbi cognouit Varuicensem accedere, amissa in præsens õni spe sui defendendi, ac eò in posterũ tẽpus, extremos conatus reseruandos ratus, non de parando exercitu cogitat, quo aduersarijs resistat, sed de sua ipsius salute anxius, cum Ricardo fratre duce Gloceſtriæ, Lynũ maritimũ oppidũ petit, ibiq; nauẽ ad iter paratam nactus, in Flandriam, ad Carolum, vento admodũ sæuo, ac ob id, non sine magno vitæ periculo, nauigauit. Elisabeth verò eius vxor per idem tẽporis grauida ad Vueſtmonasteriũ confugit, seque asylo

Edwardus in Flandriam fugit.

asylo inclusit, vbi filiū peperit, quem Edouardū nominauit. Cognita fuga Edouardi, Varuicensis magis accelerat, cunctisque cedentibus, Londinū peruenit, & ciuitatē Cantianorū tumultu, qui sub fugā Edouardi, suburbia spoliarant, turbatam, ili cò pacatā reddit, eoque beneficio gratius ab omnibus acceptus, inde ad turrim venit, ac Henricū regē carcere liberat, regioque indutū vestitu ac comitatū in primis Ricardo Lee vrbis prætore, binisque vice comitibus Roberto Draper, & Ricardo Gardener, cum toto ciuitatis senatu, ad templū diui Pauli per mediam vrbē, populo dextera siniſtraque gaudente, plaudente, gratulante, ducit, ibiq; pro re ex animi sententia gesta, Deo gratias agit. Fuit ille annus quo Henricus in regnū est restitutus, humanæ salutis MCCCCLXXI.

Ita Henricus toties victus regnare iterum incipit. Post hæc, circiter VI calendas Decembrias, cōciliū ad Vuestmonasteriū habet, in quo primum Edouardus patriæ hostis declaratur, quòd regnū occupasset, eiusque fortunæ ōnes publicantur, eadéque sententia in ōnes fertur, qui illius partes secuti fuissent, atque simul de ōnibus captiuis eiusdē factionis suppliciū sumendū decernitur. Deinde omnia decreta, constituta, acta ipsius Edouardi rescindūtur. Postremò verò Varuicēsis comes vt de patria benè meritus sit regni gubernator, cui Clarentiæ dux collega datur. Sic Respub. in nouū peruenit statū. Venit ad id cōciliū Ioannes Montacuti

Montacuti marchiõ,qui multis verbis crimen diluens,quòd metu scilicet mortis,ad Edouardum paulò antè transisset,veniam obtinuit, vt id inuitus faciens nihil dein communi commodo inseruiret.Porrò si is cum Edouardo stetisset, dubio procul minus hostis quàm fucosus amicus læsisset,quoniam quæ cauemus,rarò haudũe grauiter nocent.At Margarita regina per ões dies, ex eo die,quo Varuicensis in Angliã profectus est,incerta expectatione euentus solicita,non cessabat orãdo victoriã à Deo poscere, quam ad vltimũ vbi ex viri literis cognouit partã esse, confestim cum Edouardo filio nauem conscendit,ac in Angliam redire tentat:sed quia hyems aspera erat,vi tẽpestatis ad terram reiecta,in aliud tẽpus iter suum differre cogitur.Per idem tẽpus Gaspar comes Pẽbruchi reuersus est in Vvalliã,ad comitatum suũ, vbi reperit Henricũ Edmundi comitis Richemõdiæ fratris filium,vix decimum agentem annum, vt captiuũ custodiri, cæterum liberaliter educari, apud vxorẽ Gulielmi Harberti,quem suprà memorauimus Edouardum fecisse Penbruchi comitem,ac in bello captũ Varuicensis iussu securi percussum.Hunc Margarita mater filia vnica Ioãnis primi ducis Somersetj,vix quatuordecim nata annos peperit,quæ deinde licet Henrico filio Humfredi ducis Buchyngamiæ ,& tertio loco Thomæ comiti Derbij nupserit,nullos tamẽ amplius ex se genuit liberos,quasi rata satis sibi fuisse fol: 1238

se vnicū & talem in lucem edidisse filium. Gaspar itaque puerum Henricum ab vxore reguli Harberti accepit, eumque secum aliquanto pòst Londinum rediens, ad Henricum regem duxit. Rex vbi puerum vidit, aliquantum tacitus illius altam indolem contemplatus, principes qui aderant, sic affatus dicitur: Iste nempe iste est, cui nos ac nostri aduersarij rerum possessione cedemus. Ita vir sanctus prædixit futurū, vt Henricus quādoque regni potiretur. Eo ipso anno (vt suo memorem loco, quod suprà lib. IX. dixi me nō omissurum) Sixtus quartus Rom. pontifex certior factus à Iacobo tertio rege Scotiæ, episcopos Scotos non habere primatem, quem eis liceret per ciuilia Anglorum bella, consulere de his, quæ ad religionem pertinerent, & rogatus, vt prouideret opportunè, creauit Episcopum sancti Andreæ totius Scotiæ primatē, vt propter tumultus & ciuiles & externos, qui sæpe inter vtranque nationē oriebantur, ne amplius ipsi episcopi suo capite carere dicerentur, quanquam ad id multum reclamante Georgio Neuyllo Eboracensi archiepiscopo, eique duodecim subiecit episcopos, Glasguensem, Rossensem, Brechnensem, Doukeldensem, Doumblacensem, Aberdonensem, Cathanensem Candidæcasæ, Lismorensem, Morauensem, Orchadensem & Sodorensem: huius sedes in Mona insula locata est, quæ Eboracensis censetur diœceseos.

Dum

Dum hæc alibi gerebantur, Edouardus etsi extra patriam erat, non desperabat tamen maturam recuperandi regni opportunitatem: nam partim Burgundio magnum illi pollicebatur auxilium partim quotidie à suæ factionis viris per literas & nuntios secretos, ad reditum solicitabatur, ac continenter bene multi aut legum metuentes, siue odio rerum præsentium acti, ac suarum cupiditatum licentiam obtinere auentes, ex Anglia ad eum confugiebant, qui magis atque magis ad iter vrgebant. His promissis stimulatus Edouardus haud quicquam iam miserius, quàm diutius vno die remanere, aut optatius, quàm euolare ratus, vix duobus armatorum millibus contractis, paratisque nonnullis nauibus, cùm primùm ver apparêre cœpit, in Angliam traiecit, delatus ad littus Eboracensis agri, in portum, quē dicunt Raueni-portum. Hic expositis in terram militibus, cum suis belli ducibus agitat, quorsum primò sit eundum, propter enim armatorum paucitatem, nullum satis videbatur tutum esse iter: post longam consultationem placuit omnibus, vt aliquot leuis armaturæ equites ad propinqua loca quoquouersum mitterentur, qui agrestium voluntatem explorarent, tentarentque, si vellent pro Edouardo rege arma sumere. Illi profecti diligenter etiam atque etiam officium faciunt. Simile vero videtur esse, Edouardum virum prudentem nequaquam cum tam modica militū manu, ausum

fuisse

fuisse Angliam adire, nisi certò sciuisset se magna habiturũ confestim auxilia: quo argumẽto neuti quam dubium est, ducem Clarentiæ cum eo iam tum secretò in gratiam redijsse, & marchionem Montacuti simul in eius societatem venisse, cuius quidem rei post manifesta indicia extiterunt. Qui exploratum ierant, tentatis vicinorum populorũ animis, quantum facultas dari potuit, postero die ad Edouardum reuertuntur, & renuntiant omnes vicinitates stare firmiter in fide Henrici, ac nõ esse, quòd amplius solicitentur, cùm licet hortati sint plures, vt eius fidem sequerentur, neminem hominem tamen voluisse ob metum Varuicensis, quicquã de ea re audire. Quibus rebus cognitis, Edouardus necessariò consilium cõmutat, ac vbi à principio se regnum repetere prædicarat nunc tantummodo suum principatum Eboracensem quærere diuulgat, vt ea iusta de causa, apud omnes plus sibi fauoris conciliet. Dictu incredibile est, quanti ea res tametsi ficta momenti fuerit, tanta est aqud cunctos mortales iustitiæ vis: vbi enim homines audiuerunt Edouardo nihil cupiditate regni remotius esse, nihil propius quàm patrimonium repetere, misericordia moti vel illi fauere incipiunt, vel omnino non obsistere, quò minus suum Eboracensem principatum recipiat. Reperto hoc modo leniendi aut sibi reconciliandi hominum animos, Edouardus iter Eboracum intendit, ac Beuerlacũ proficiscitur.

Comes

Comes qui per eos ipsos dies Varuici erat, vt
resciuit Edouardum reuertisse in Angliã,& Ebo-
racũ contendere,statim per literas & nuntios Mõ
tacutensem fratrem, qui cum bene magna militũ
manu ad Pontifractum hyemarat,monet,quanti
periculi res sit, si hostis Eboracum perueniat,atq;
iubet,vt vel venienti occurrat,cũ eoque confligat
siue eatenus transitu prohibeat, quoad ipse cum
maioribus copijs , quas impigrè comparabat in
tempore adsit.Et quoniam certum non habebat
per quam partem hostes iter haberent, primùm
ad singula oppida Eboracensis agri,deinde Ebo-
racũ certos misit nuntios,qui nomine regis iube-
rent omnes in armis esse , ac portas Edouardo
claudere. Interea Edouardus nullis resistentibus,
Eboraco appropinquat. Quod vbi ciues cogno-
uerunt,sumptis repentè armis,ad portas tuendas
concurrunt, atque duos primarios ciuitatis obui
am mittunt,qui suis verbis moneant, ne accedat,
néue se periculo obijciat, quòd omnibus modis
eum armis arcendum sibi constitutum esset.Edo
uardus auditis legatis , nonnihil animo turbatur
in magnisque curis, hæc maximè eũ solicitabant:
nanque si pedem referret, timebat,ne se vt fugien
tem agrestes prædæ cupiditate insequerentur: sin
procederet, ne ab Eboracensibus eruptione fa-
cta,subitò circumueniretur:qui idcirco nõ armis,
sed mollissimo modo agendũ ratus, legatos sup-
pliciter rogat,vt suo nomine ciuibus dicant,se nõ

venire repetitum regnum Angliæ, sed principatū auitum Eboracensem, ac propterea velint suum iuuare principem, qui si per eos illum reciperet, perpetuò eius beneficij memoriam retineret: ita blandè loquendo eos domum dimittit, ac simul expedito agmine portis appropinquat. Ciues Edouardi responso aliquantulum deliniti, quòd ille videretur nihil, vt aiebat, esse in regem Henricum moliturus, de muro cum eo colloquuntur, iubentque, vt aliò abeat, quod si quamprimum faceret, nullum affirmant eū accepturum esse detrimentū, sin minus, non longè abesse à periculo vitæ. Ille autē comiter singulos principes nominatim ac honorificè appellando, multaq; pollicēdo rogat, per eos sibi liceat in vrbe sua saluo esse. Toto ferè die in eo colloquio consumpto, ad extremū ciues spe præmiorū onerati ad pactionē venerunt, vt si Edouardus iuratus promitteret se ciues suos benignè accepturū, & Henrici regis in posterū dicto fideliter audientē fore, eū reciperent mœnibus, opibusque iuuarent. His conditionibus lętatus Edouardus, postero die prima luce facta per sacerdotē ad portam, qua vrbē intraturus erat, re diuina, inter sacra vtrūq; se sanctissimè seruaturū iureiurādo promittit, ac ita vrbe recipitur: qui tamen tantū aberat, vt alterū seruare in animo haberet, sicut statim pòst perspicuū extitit, vt etiā nihil prius sibi curandū, quàm Henricum per sequendū, regnoque spoliandum statueret. Ita plerunq;

runque principes viri similiter atque humiles cupiditate cæci,& ōnis religionis pariter ac honestatis obliti,solent per Deum immortalē,iurando fidē dare,quam tamen fallere iam antequā dent,sibi certū est:atque ij exēplis non ignotis,vno ōnino vel altero tēpore meritas periurij pœnas luūt, ita vt ea labes sæpenumerò ad eorum etiam nepotes perūeniat. De hac re non pigebit memorare in vita Ricardi tertij regis, loco perappositō, vbi fortasse cognoscī licebit,Edouardi progeniē istius quoq; periurij noxæ non expertem fuisse. Edouardus sic sedato populi tumultu, Eboracum ingreditur, depositaq; omni sacramenti memoria, vrbem præsidio firmat, vt ne aliquid in ea innouetur,atq; copias auget,& illis iam paratis,eò minus sibi cessandum ratus,quò audiebat aduersarios segnius rem agere,Londinū versus proficiscitur,qui de industria omissa recta via,quæ Pontifractum ducit,vbi loci diximus Montacutensem cum exercitu esse,iter ad dexteram flectit, minus longè quatuor millia passuum ab hostiū castris, quæ cùm transisset,nullo ab hostibus facto motu in rectū iter parum vltra eum locū regressus,Nothyngamiā petit. Cæterùm id Edouardi facinus magnum ciuibus Eboracensibus inusit dolorē, quòd puderet tam bellè deceptos esse,ne dicam inhonestè.

At vbi fama diuulgauit Edouardum fine aliquo accepto incōmodo Nothyngamiam peruek2. nisse,

nisse,tum passim principes ad eum deficere incipi unt,quippe qui arbitrabantur Marchionem aut noluisse aduersarios armis aggredi,quòd cum eis sentiret,aut non ausum exire de castris,quòd minimè par hostibus foret:igitur vtrum esset,putabant tutius esse ad Edouardum iam magno fultum exercitu se adiungere,quàm cũ periculo pro Henrico stare. Ea re animo sublatus Edouardus motis repentè castris,Leceſtriam venit, vbi cognouit comitẽ ad Varuicum esse,eoq; Ioannẽ Oxonienſem comitẽ cum benè magna militum manu accesisse,vt ãbo in se ducerent:qui id præuertendum ratus,eòdẽ cum exercitu discedere statuit,spe aut dimicandi,aut coniungendi se cum fratre duce Clarentiæ,quem Londino cum exercitu venientem antè vspiam adeundum putabat, quã ad socios perueniret,veritus ne de sententia deturbaretur,quòd cognosceret ducẽ non admodum constantẽ esse. Comes quidem Varuicensis interea merebat,& angebatur,quòd cùm ipse raptim õnibus prouidisset Marchio tamen non modò eò vbi hostium arma primùm concrepuissent, non iuisset,sicut monitus erat,sed etiam passus esset illos cum tã parua armatorum manu, præter suos oculos,sine certamine transirẽ,qui proinde vt in tempore cum aduersario,qui more amnis vires eundo acquirebat,acie in itinere consligat,copias vndique egit,ad seque celeriter accersendum curat ducem Clarentiæ,qui Londini exercitum cõ

scribebat,

scribebat, quem cùm cunctari, ac vt dubium belli atque pacis omnia negligenter agere accepisset, iã tum suspicatus eum à fratribus corruptum, sine mora, cum suis copijs, Conuentriam proficiscitur, vt hosti venienti obuiam fiat. Inter hæc Edouardus peruenit Varuicum, vacuumque præsidiis occupat, inde ad comitem contendit, iuxtaque eum castra ponit, ac postridie quàm eò peruenerat, omnibus copijs eductis, acie instructa, comiti potestatẽ pugnandi facit, qui se à duce, vt diximus in fraudem deduci suspicans, mœnibus continebat, cùm interea nuntiatur ei ipsum ducẽ cum ingenti exercitu appropinquare. Quod vbi Edouardus intellexit, sublatis castris, illi obuiam fit, & ne compositus dolus videatur, acie instructa incedit tanquam pugnam facturus: itidem & dux facit. Sed vbi in conspectũ ventum est, Ricardus dux Gloceſtrensis perinde quasi omnis controuersiæ constitutus esset disceptator cum duce primum in secreto colloquio congreditur, deinde ad Edouardum redit, & illud idem facit: ad vltimum nõ ad arma, sed ad pacẽ conclamatur, tum depositis vtrinq; armis, fratres in amplexum concurrunt.

Secundum hæc, Edouardus eo loci per præconem edici iubet, ducem & qui eum secuti essent, sine fraude in perpetuum fore. Placuit & Varuicensem ad defectionẽ tentare, ad quem dux certos principes ex amicis allegauit, qui primò suum factum excusarent, deinde eum hortarentur, vt

vellet, dum licebat, aliquam pactionē cum Edouardo facere. Audiuit comes mandata ducis, ōnibusque precibus illum detestatus est, quòd cōtra fidem datam, ad Edouardum tam turpē transitionem feciſſet: ad mandata verò nullū aliud dedit reſponſum, niſi quòd mallet ſui, quàm perfidi ducis ſimilis eſſe, ac ideo non prius ab armis diſcederet, quàm aut vitam amitteret, aut vlciſceretur inimicos. Exin Edouardus ita firmis auctus copijs magna cum fiducia Londinum proficiſcitur, quò vbi fama peruenit, ducē Clarentiæ ad fratres reuertiſſe, atque ſimul omnes aduentare, tanta ciues trepidatio inuaſit, vt neſcirent quorſum ſe verterent, ſed breui timor eos in Edouardi partē flexit. Sub idem tempus venēre literæ à comite ad Henricum regem, ad Edmundum Somerſeti ducē, ad Eboracenſem archiepiſcopum, reliquosque regis conſiliarios, vt intenderent ciuitatem in fide per biduum aut triduū retinere, poſt aduentum aduerſariorum, quoniam ipſe interim cum ingentibus copijs adeſſet. Illi officium impigrè fecerunt, quod fruſtra fuit. Porrò Ioānes Stokton eques vrbis prętor, & Ioan. Crosby, ac alter Ioan. Vuarde vicecomites in eo temporis articulo in ſuam curiam conuocato ciuitatis ſenatu, maturè inter ſe agitare cœperunt, vtram partē ſequi præſtaret: ad vltimum cùm ſecum reputarent Henricum talem eſſe, qui per ſe non valde multùm rebus publicis moderaretur, contrà Edouardum non

non ad alterius, sed ad suum præscriptum consu-
esse regnū gubernare, ac talem esse, qui se & suos
ab iniuria defendere posset, omnibus placuit ad
eum adhæresc ere. Quo cognito consilio, plebs
nouarum rerum cupida, vbi Edouardus accessit,
nullo imperio coērceri potuit, quin illi alacris ob
uiam ierit, venientemque regē consalutarit. Quo
viso, Somersetensis ac reliqui pro se quisque diffu
giunt. At Henricus vt hostia immolanda in ædi-
bus episcopi, quæ ad diui Pauli templum sunt,
solus relinquitur, ac nescius quid consilij caperet,
vt quem molestiæ iam hebetiorem reddiderant,
eo loci ab Edouardo capitur, rursusque in custo-
diam traditur. Introiuit Edouardus Londinum
ad III Idus Aprilis: post mensem autem sextum,
quàm in Flandriam traiecerat, concioneque ad-
uocata, ciuium fidem plurimum collaudauit, egit
que speciatim senatoribus gratias, quòd populū
in officio erga se continuissent: alios autem non-
nullos siue ciues, siue mercatores exteros, quos
sciebat pecuniam contulisse Henrico, ad paran-
dum exercitum, multis verbis castigauit, & de eo
rum peccatis valde conquestus, ad extremū sine
metu esse, seque eis delictorum veniā dare edixit,
qua lenitate multitudinem sibi valde deuinxit.

Comes interim videns in celeritate ōne posi-
tum esse certamen, hostes magnis itineribus in-
sequitur, vt si qua difficultate essent tardati, vti
sperabat, prius cum eis manum consereret, quàm

Londinum accederent, quod facere multum referre putabat, cùm eum non fugeret eam ciuitatem omni cõmeatu vacuam, nullisque munitionibus circumuallatam, non posse obsidionẽ tolerare, ac propterea solere vt plurimum victorem sequi: Itaque iam bene multum itineris confecerat, cùm audiuit Edouardum Londino potitum coniecisse Henricum in carcerem: qui tum rem huc necessariò deductam animaduertens, vt õnia vni demũ prælio cõmittenda essent, ad Fanum diui Albani constitit, partim reficiendi militis, partim capiendi consilij causa. Erant in exercitu principes Ioannes Exonienſis dux, alter Ioãnes Oxonienſis comes, Edmundus Somerſeti dux, & tertius Ioannes Montacuti marchio frater comitis, quem ipse comes iam perspiciebat inuita, vt dicitur, Minerua huic bello seruire, & propterea nesciebat quantum illi confidendum esset, attamen fraternus amor omnem ferè tollebat suspicionẽ: sed quicquid de eo vel alijs sentiret, ipse vnus intrepidus statuit sibi in hostes eundum, atque ita à Fano Albani digressus, ad pagum qui in medio spatio est, inter ipsum Fanum Albani, & vrbem Londinũ, distatque ab ipsa vrbe millia passuum decem, quem Barnetum vocant, venit. Est pagus iste in colle positus, qui planitiem ad dimicandũ aptam in summitate habet. Hìc comes positis castris, hostes expectabat. Rumore interea Londinum perlato de comitis aduentu, Edouardus

ad

ad exercitum quem paulò antè ad vrbem secum duxerat, nouũ ex robore iuuentutis statim conscriptum adiungit, itẽ noua vndique quærit auxilia, arma, tela, equos, & cætera instrumenta militiæ deintegro parat, & denique toto animo, ac opibus in hoc bellum incumbit, quippe quod omnium laborum finem sibi allaturum sperabat: ita parato immenso exercitu, it obuiam hostibus, ac vt, si vsu veniat, paratior sit ad dimicandum, vbicunque eos offendat, quadrato incedit agmine: ducebat secum Henricum captiuum, eo fortasse consilio, vt aduersarij videntes in prælio regem suum captum, deterrerentur, aut, si ei fortuna belli aduersa foret, per eum seruari posset: peruenit post meridiẽ in collẽ ad Barnetum, ibique haud procul ab hostibus castra ponit, quæ vt ne ea nocte in certamen descendere cogatur, nouis subitò munitionibus sepit, mora enim ei vtilitati erat, quòd vndique multi auxilio venirent, cõtrà hostibus damno, quia illi longè à suis, nihil spei in nouis præsidijs habebant. Pernoctauit tamen vterq; in armis: nanque ob vicinitatem castrorum, tantus vtrinque hominum, equorumque fremitus audiebatur, vt neuter exercitus quieti se dare auderet. Atqui vbi cœlum albescere cœpit, Varuicẽsis suas sic acies instruit: In sinistro cornu marchionem fratrem, ac Oxonienſem comitem cũ parte equitatus locat, dexterum ipse cum Exoniensi duce tenet, in medio inter vtrunque cornu sagitta-

ſagittarios ponit, quibus dux Somerſeti præerat: ita inſtructos ad certamen milites multis verbis adhortatur, vti forti atque parato animo eſſent, ac meminiſſe vellent ſe pro libertate patriæ contra tyrannum, qui regnum perperàm inuaſiſſet, pugnaturos eſſe. Edouardus idem facit, qui poſtquã omnes ſuos ordine locauit, quia ingens adhuc militum copia ſupererat, cùm continenter gratificandi gratia, ad eum principes concurrerent, eam omnem multitudinẽ in vnum cogit, ad ſubſidium ferendum, quos ita in aciem ductos multis adhortationibus incẽdit, commemorans ſe illos duxiſſe ad dimicandum aduerſus rebelles atque ſeditioſos homines, qui nil aliud niſi mortalium omniũ diſſidium, niſi ciuium cædem, niſi patriæ exitium quærerent. Poſtquam illuceſſere cępit, edito vtrinque ſigno, itur in certamen: primùm ſagittis res eminus geritur, deinde gladijs cominus pugnatur. Edouardus fretus multitudine militum, qua longè præſtabat, acriter inſtat: comes priſtinæ virtutis memor haud timidus reſiſtit. Ita maxima vi vbiq; certatur, multis paſsim cadentibus, quibus integri ſubinde ſuccedebãt. Interea omnes milites intenti in pugnam euentum expectabant, cũ poſt longam dimicationem, comes ſuos à multitudine premi animaduertens, cum expeditis equitibus in prima acie laborantibus ſuccurrit, hoſtemque pedem parum referre coëgit. Quod vbi Edouardus vidit, alios ſubitò ſuis ſubſidio mittit, tum

prælium

prælium maiore cæde,quàm hactenus gestum sit redintegratur. Iam à mane propè ad meridiem, dubia victoria pugnatum erat, cùm Edouardus quem iã tædebat longioris prælij,copias quas ad subsidium extra pugnam habebat,impetum facere in hostem iussit. At comes vbi vidit subsidiarios hostium milites in certamen venisse,tum non territus,sed in spem victoriæ adductus,suos etsi iã fessos maximè cohortatur,vehemẽter incitat, impense rogat,vt hunc extremum laborẽ magno animo ferant,identidem inclamans finem adesse pugnæ: verùm cùm illi longo labore defatigati nihil ferè eiusmodi vocibus excitarentur,ipse animo inuictus inter medios hostes vadens,dum incautus longè à suis cædendo hostẽ incurrit,ibi pugnans confoditur,vna cum Marchione fratre,qui eum iamiam victorem sequebatur:post mortem comitis,reliqui in fugã coniecti passim capiuntur. Hunc exitum vitæ habuit Ricardus comes Varuici,qui ei per tot varios casus ob magnitudinem animi,longè ante decursam ætatem obrepsit. Cæsa sunt ex vtraque parte,decem circiter millia hominum,captiuorum autẽ numerus tantus fuit, vt nullo pacto computari potuerit. Edmundus dux Somersetensis cum Ioanne comite Oxoniensi,cursu non intermisso,dum Scotiã petit, mutato consilio,propter itineris longitudinẽ,in Vualliã ad comitẽ Penbruchi se recipit,& alij aliò prosequisque fugit: dux verò Exonienſis ægrè ad

Vuestmonaste

Vueſtmonaſterium confugit, ibique in aſylum ſe abdidit. Edouardus quãuis non incruentam victoriam adeptus, eius tamẽ lętitia maiorẽ in modũ ſublatus, cum Henrico captiuo, more imperatoris triumphantis, Londinũ reuertitur. Corpora comitis & Marchionis eôdẽ poſtea conuecta ſunt, quæ priuſquã terra humarentur, toto biduo in æde diui Pauli in feretro iacuêre, vt ab õnibus exanimata cernerentur, ne populus ob aliquam ſimulationẽ nominis Varuicenſis, ad nouas deinceps ſolicitaretur ſeditiones. Cæterùm fertur rex Edouardus non adeò gauiſus ob Varuicenſis cædẽ, quin ſummè doluiſſet interitum Marchionis, quẽ, vt demonſtrauimus, pro amico habebat.

Interea Margarita regina certior facta, ob reditum Edouardi in Angliam, omnia iterum turbata eſſe, facto ex delectibus ſtatim non mediocri exercitu, in inſulam cum Edouardo filio, quamcitiſsimè poteſt, redire nititur, ſed obſtante fato, tardata aduerſa maris tẽpeſtate, ſerius quàm res requirebat, applicuit ſe ad portum, quẽ Vaymuthum vocant. Hîc vbi deſcendit in terram, intelligit Edouardum rerum potitum, Henricum virũ à ſuis deſertum, & captum, Varuicenſem interfectum cum fratre, eiuſque copias partim deletas, partim diſsipatas, & denique plagam acerbiſsimã acceptam, cùm re, tum tempore. His auditis, miſera mulier metu corruit, dolore diſrumpitur, intercluditur, torquetur, tẽpus calamitoſum, fortunã

aduerſam

aduersam, ærumnam deplorat, fatum Henrici incusat, quod iã veniſſe pro certo habebat, & deniq; ſe afflictat, ac præ morte vitam aſpernatur, quod fortaſſe animo prouideret deteriora, quæ ſupra caput erant, iamque impendebant. Potuit tum Margaritæ in mentẽ venire, ſe magna ex parte in iſtiuſmodi incidiſſe mala, ob indignam Humfredi Gloceſtrenſis ducis cædem, cuius conſilij quanquam fortè particeps non fuerat, peccauit tamẽ, quòd bonum virum ſeruare potuerit. Sanè eo vno viuo, ac Rempublicam regente, nunquam Henricus tot adiuiſſet vitæ pericula. Vtinã eiuſmodi euentorum cauſas bene multi ponderarẽt qui æquũ & iuſtum potentia & voluntate ſæpiſsime metiuntur. Ad rem redeo. Margarita videns nihil eſſe, quòd bellum cõpararetur, iamque penè ſuam & filij ſalutem iuxtà deſperans, ad proximũ cœnobiũ ordinis Ciſtertienſis, quod eſt ad vicũ, quẽ Bellilocũ vocãt, profecta eſt, ac in aſylũ quod ibi eſt ſe recepit. Rumore interim de eius aduẽtu diuulgato, Edmũdus dux Somerſeti, cum Ioãne ſuo fratre, Thomas Corteneius comes Deuoniæ (is ab initio alterã partẽ eſt ſecut⁹) Gaſpar comes Pẽbruchi, Ioãnes Venlochius, & Ioãnes Lõgſtrotherus Rhodiorum militum præfectus, celeriter Bellilocum conueniunt, reginamque adeunt. Mulier plena triſtitiæ, vbi vidit principes amicos paulùm animo exhilarata, paulumq; reſpirans à metu, vt ne dicatur quicquam imprudenter feciſſe, multa

multa cum eis disserit,& docet causam, quamob rem in tempore adesse nequiuerit, ac qua ratione ad id asylum confugerit, rogatque singulos,vt velint filij saluti primùm omnium fideliter consulere,&cùm in pręsens desperaret posse se aliquid armis proficere,iterum,si modò per anni tempus, per hostes liceret,in Galliam sibi eundũ iudicabat illicq; vsq; eò manendũ,donec Deus meliorẽ belli gerendi facultatem daret. Dux cum alijs, postquã reginam multis verbis consolatus est,incipit de ratione belli longo sermone permulta conferre,primũque sentit,nullas interponendas esse moras,vt ne per eas ipsi infirmentur,& fortior fiat Edouardus,qui exercitum paratum non haberet, cùm proximo facto prælio,omne penè iuuentutis eius factionis robur infractum foret, quique nuper sequundã belli fortunam aduersus Varuicensem habuerit,meritò aduersam futuro bello sentire posset,cùm rerum bellicarũ non rarò magna cõmutatio ad punctũ tẽporis accidere soleret deinde affirmat bonã principũ partẽ pro Henrico rege stare, ac sua sponte homines militares ad opem ferendã venturos,si modò ipsa velit,vti aliàs sæpè feciſſet,dux agminis esse in hostẽ, atque ad hæc ipse magnas copias pollicetur,maioresq; nomine vtriusque comitis promittit: & postremò postquã permultis argumentis,victoriã in manibus esse demonstrauit,omnes rogat,vt bono animo sint,& quia celeritate opus esset,non ãplius de

ratione

ratione belli, sed de ipso iã bello gerendo statuant
Regina cui maximæ curæ erat, non de sua quidẽ,
sed de filij salute, quæ ob id anxio & solicito ani-
mo erat, quæ nihil boni ferè opinione augurabatur, ad ea respondit, se hanc sententiã facilè probaturã, si nullius charioris rei præterquã vitæ suæ iacturã fieri posse videret, sed suspicari, ne dum illi vellent affectis succurrere rebus, Edouardi principis, in quo ônis spes domus sita esset, vita nõ pericliteretur, ac propterea aut bellum in aliud tempus reijciendũ, aut filiũ in Galliã remittendum, qui in tuto, ac in arcano operiretur, dũ primi belli exitus obreperet. Nimirũ mater non iniuria consulere conabatur vitæ filij, cùm ei secundũ virum, quẽ pro perdito putabat, nihil illo esset amabilius charius, iucundius. Ita regina prudentissima rogabat, vt principes bellicæ artis periti, ea antea secum benè considerarent, quòd postea si bellum sumendum iudicarent, se non negaret in eorũ sententiã venturam. Sed longiori disputationi locus haudquaquam fuit, affirmante duce, ônibus decretum esse, dum vita suppeteret, bellũ aduersus inimicos gerere, ac propterea quod summo consilio statutum esset, summo etiam consensu faciendũ esse.
Ita ônibus ad vnũ, ad bellum incitatis, pro se quisque exercitũ cõparat, dux per totum principatũ suum diligenter delectũ militum habet, idẽ facit comes Deuoniæ, comes etiã Penbruchi ad comitatũ suum copias conscribendi causa discedit. Regina

gina in hanc spē benè gerendæ rei tandē adducta, Hoc benè sit, inquit, ac statim Bathoniam de sententia ducis pergit, illic expectatura, dum socij redeant: sed quoquo esset gentiū itura, paucis notū erat, vt ne eius consilium aduersarijs prius patefieret, quàm quò ibat, perueniret.

Rex autem Edouardus vbi cognouit Margaritam in Angliam venisse, ac ducem Somersetensem & eius socios exercitum conflare, confestim aliquot leuis armaturæ equites quoquouersum mittit exploratum, quantæ sint hostium copiæ, quóue iter habeant. Illi id quod præceptum erat celeriter facientes, postquam bonam occidentalis regionis partē obierunt, quę cognouissent, diligēter retulerunt. Rex cùm nihil certi de itinere hostium ab exploratoribus accepisset, statuit eis vspiā prius occurrendū, quàm Londino appropinquarent: itaque cum eo quem Londini contraxerat exercitu, in Oxonienſem agrum proficiscitur, locumque castris idoneum quærens ad Abyndoniam deligit, eoque ad se copias quæ alibi cogebantur, venire iubet. Hîc vbi omnem exercitum in vnum coēgit, atque cognouit aduersarios Bathoniam peruenisse, ibique causa maioris colligendi militum numeri, ex illis, qui ad eos vndique confluebant, morā facere, inde digressus, Marlebrigiū qui pagus distat à Bathonia circiter millia passuū quindecim, contendit, eoque properat, vt prius cū hostibus facta potestate pugnandi, possit acie

confligę-

confligere,quàm in Vualliam eant,quò suspicaba tur, id sanè quod erat,illos concessuros, ad coniungendùm se cum comite Penbruchi,qui illic in gentes parabat copias.Atqui regina vbi cognouit Edouardū ante se esse,Bathonia discedit,Bristolliumque petit, ac inde aliquot equites præmittit exploratum,si per Gloceſtrensem agrum, tutum iter ad Vualliā pateat,quò augendi exercitus gratia,primò sibi eundum,ac mox sine mora,in hostem vbicunque statiua haberet,infestis signis tẽdendū statuerat.Equites citò reuersi, renuntiant Gloceſtriā oppidū stare in fide Ricardiducis fratris Edouardi,& licet primùm promissis, deinde minis oppidanos ad defectionẽ tentarint,illos tamen nihil moueri.Ea re cognita,regina Bristollio se mouet,ac ad vicū ad Sabrinā flumen sitū, quẽ Teuchisberiā vocant,proficiscitur,præteriẽs Gloceſtriā,vt in oppugnando oppido ne tẽpus conterat.Hîc positis castris,Somersetensis audiens Edouardū,qui eorū vestigia sequebatur,haud procul esse,suos in aciẽ ducit,non magnopere id consiliū probantibus cæteris belli ducibus, qui Penbruchensem expectandū iudicabant.Adfuit non multò pòst Edouardus cū instructo exercitu, datoq; vtrinq; signo,prælium cõmittitur:post longū atq; acre certamen,Edmundus dux sentiens suorum paucitatẽ à multitudine hostiū valde premi,protinus milites ad signa reuocat,vt conferti facilius obsistant.Recreauit ea res paululū militis animū,

qui ferocius cædere cœpit: sed cùm regina non haberet milites integros, quos saucijs & defatigatis summitteret, à multitudine oppressa, demũ vincitur, suis ferè ad vnũ cæsis, aut captis. Occubuêre mortem in pugna ex nobilitate Thomas comes Deuoniæ, Ioannes Venlochius, Ioannes Somersetensis frater, cũ benè multis alijs. Capti sunt Margarita regina, Edouardus princeps, Edmundus dux Somerseti, Ioannes præfectus diui Ioannis, ac equites amplius viginti. Ii omnes biduo pòst, præter Margaritam, & filiũ, in eo vico capite mulctantur. Edouardus princeps adolescens præstantissimus, aliquantò pòst ductus ad colloquiũ cũ Edouardo, interrogatur ab eo, cur eius regnum ingressus ausus esset id armis diuexare: cui præsenti animo respondit, se auitum regnũ recuperatũ venisse. Ad ea Edouardus nihil respondens, tã tũ manu adolescentem procul submouit, quẽ in vestigio qui circunstabant, circunstabant autem Georgius Clarentiæ, Ricardus Gloceſtriæ duces, & Gulielmus Hastyngius, crudeliter trucidarunt, eius corpus cum reliquis interfectorum cadaueribus in proximo cœnobiò monachorum ordinis diui Benedicti humatur. Margarita verò captiua Londinum ducta, & non multò pòst pretio dimittitur, quæ in Gallias profecta, in perpetuo mœrore iacuit, nec tã id propter se, aut propter virũ, quorum iã ætas penè acta erat, quàm propter amissum Edouardum filiũ, quẽ ipsa, quẽ pater Hericus

ricus superstitē vitæ,ac dignitatis suæ relinquere sperabat,ex quo nihil ambobus in ōni vita acerbi us accidere potuerat. Edouardus ob victoriā,quę ciuilium bellorum finē fecit, immortaliter gauisus,postquā eā omnē regni partē in qua aduersarij in vnū conuenerāt,diligēter lustrauit, Lōdinū reuertit,vbi tridui supplicatione,gaudiū miris hominum studijs celebratum est. Hæc summa rerū bellicarum Edouardi. Fuit ille annus salutis MCCCCLXXI,& XI,cùm ipse Edouardus regnare cœpit.

Sub Edouardi reditum, Thomas Facombrigius filius Gulielmi Facombrigij comitis Cantij ex concubina genitus,homo summæ audaciæ & factiosus, quem ad perturbandam Rempublicā mali in primis mores stimulabant, magnū fecit tumultū:is enim aliàs à Varuici comite præfectus maris constitutus,qui transitum qui est inter Caletum & Douerum tueretur,quò nulli qui Edouardi partes sequerentur, impunè transirent,post ea factus egens tā amicis quàm inimicis infestus, cœpit palàm latrocinari:quo factum est, vt breui tēpore multarum nauium classe munitus,omnia circùm littora latrocinijs turbaret, qui ad vltimū in Cantium delatus,in terrā descendit,contractaque non parua Cantianorum manu,Londinum recto itinere petijt, spoliauitque primo accessu, clamante turba se venisse liberatum Henricum regem suum. Sed vbi cognitum est Margaritam

prælio victam esse, tum Gulielmus Edouarde vrbis prætor in eum annum creatus, & Ioannes Aleyn, ac alter Ioannes Chelley vicecomites, cum bona armatorum manu facto repentè impetu, Facombrigium præda exutum profligât, multis in fuga Cantianorum aut interfectis, aut captis. Iste tumultus quanquam paruus, si paulò antè ortus fuisset, haud dubiè res Edouardi in magnũ adduxisset discrimen. Fuit nempe Edouardus in istis postremis bellis lõgè fortunatissimus, quòd diuerso tempore à suis aduersarijs vexatus fuerit armis. Sanè si per idem temporis quo Varuicensis Londinum cum paratissimis copijs properabat, Margarita regina ex altera parte terram Angliam cũ exercitu attigisset, quod mulier ter summè conata est, & hæc à tergo, & ille antè eodem momento vrgere cœpisset, aut si Edmundus Somerseti dux ad Teuchisberiam, non prius suis pugnandi signum dedisset, quàm Gaspar Penbruchi comes cum auxilio aduenisset, vel si Facombrigius simul Londinenses vexasset, vnum siue alterum modis omnibus futurum erat, vt Edouardus necesse haberet, aut fugam rursus capere, aut turpiter manus dare. Ac tantum in omni re, sed in bello potissimùm, valet bona hominis, vt vulgò dicitur, fortuna. Quanquam fortè illud potius venit ex infortunio familiæ Lancastrensis, quod viri sapientes diuinæ iustitiæ adscribendũ iam tum existimarunt: quia regnum ab Henrico

quarto

quarto sexti Henrici auo, per vim quæsitum non potuisset perdiu ab ea possideri familia, atque ita aui peccatum ad nepotes redundasse. Nunc ad rē redeo. Facombrigius celeriter ad naues ex fuga se recepit, sed aliquanto post ad Suthantonensem portum, quò inconsultè accessit, captus, luit capite pœnas. At Gaspar comes Penbruchi vbi intellexit reginam ad Teuchisberiam, cōmisso prælio victam esse, & nullam amplius spem salutis superesse, de itinere cum militibus, quos secum ad socios ducebat, retrò Chepstollium abijt. Dum hîc moratur mœrens, quòd festinatio quæ improuida semper est, & cæca, omnes ad extremū Henrici opes perdidisset, cum suis, quid consilij foret capiendum agitabat, cùm eò mittitur ab Edouardo Rogerius Vuagham, vir fortissimus, qui comitem per dolum caperet. Comes insidiarū certior factus, Rogerium intra oppidū capit, atque capite mulctat. Ita Rogerius passus est à comite mortē, quam ei per dolum intentabat. Comes inde digressus, se Penbruchū recipit, quē statim Morganus Thomas ab Edouardo missus circumsidet, fossa & vallo septum tenet, fuga prohibet: sed ille octauo post die à Dauid fratre Morgani amico fideli obsidione liberatus, confestim ad oppidū maritimū, quod Tynby vocant, discedit, atque in de parato actutum nauigio, in Gallias cū Henrico nepote ex fratre comite Richemondiæ, paucisque familiaribus nauigat, qui fortè in Britanniā

13. delatus,

delatus, Franciscũ ducẽ suppliciter adit, expositaque sui aduentus causa, eius se fidei atque Henricum nepotẽ cõmittit. Dux accipit comites hospitio libenter, tractat honore, humanitate, gratia, nõ secus, ac si ei fratres essent, dataque fide, pollicetur apud se deinceps procul ab iniuria fore, atque vltrò citroque quocunque voluerint, tutò ituros.

Edouardus pacato per hunc modũ regno, vt ne amplius noui fierent motus, totum Cantium, quòd illinc proximus tumultus duce Facombrigio profectus esset, paucis diebus obiuit, vltusque est acerbè rebelles. Quo confecto negotio, vt omnibus videretur iam parta quies, vtque omnia ab inimicorum metu vacua essent, Henricus sextus paulò antè regno spoliatus, in turri morte affectus est. Hunc, vt fama constãs est, Ricardus Gloceſtriæ dux gladio percussit, quò ita Edouardus rex eius frater omni hostili metu liberaretur. Sed quisquis sanctissimi viri percussor fuerit, satis liquet tam patricidam, quam parricidij autores de disse cõmissorum pœnas, qui cùm deinde non habuissent inimicos, in quos sæuirent, in seipsos, sicut infrà perappositè delarabitur, crudelitatem exercuerunt, proprioque sanguine suas polluêre manus. Exin Henrici corpus ex turri nullo cum honore, ad templum diui Pauli delatum, toto die ibi in capulo iacuit, ac postridie ad cœnobium monachorum ordinis diui Benedicti, quod est in vico, qui Chertesseius vocatur, & distat à Londino

no quindecim millia passuum, deportatum est, eoque loci sepultũ, sed non multò post ex eo loco ad Vindesorium Castrũ delatũ, in æde diui Georgij nouo mausoleo infertur. Illud autẽ cœnobiũ ad Chertesseiũ quondam posuit diuus Erchẽualdus Londinensis episcopus, circiter annũ salutis DCLXXIX, vti suprà libro quarto ostendimus. Regnauit Henricus annos XXXVIII, & post receptum regnum, menses VI. Vixit annos LII. suscepit ex Margarita Edouardum vnicum filiũ principẽ Vualliæ. Fuit statura procera, corpore gracili, cui mẽbra per õnia respondebãt, facie decora, in qua cõtinuè renitebat illa bonitas animi, qua maximè præditus erat. Abhorrebat suapte natura tã corporis quàm animi vitia õnia, ex quo iã inde à puero honestus fuit, integer, mali expers, boni capax, contẽptor rerum õnium, quæ animos mortalium labefactare solent. Item iniuriarum quibus identidẽ affectus est, sic patiens, vt non vindictam appeteret, sed ob illud ipsum, Deo opt. max. gratias ageret, quod per id sua delicta dilui putaret. Quid, quòd vir bonus, gratus, pius, modestus, sapiens, tot sibi mala cùm suis tum suorum maiorum permultis peccatis, vitijsque venisse prædicabat? Quapropter non quã dignitatẽ, quos honores, quẽ vitæ statum, quẽ filium, quos amicos amisisset, magnopere cogitabat, aut dolore torquebatur, sed in qua apud Deum offensa esset, id curabat, id lugebat, id dolebat. Hæc & eiusmodi veræ

Descriptio Henrici

sanctitatis officia fecerunt, vt eius nomine, dum viuebat, miracula à Deo edita fuerint. Ex quo Hẽricus septimus rex non immeritò abhinc paucos annos eum inter diuos referendum apud Iulium pontificẽ Romanũ curare cœpit, sed morte pòst statim obita, id officium præstare nequiuit. Fuit præterea Henricus animo liberali, qui bonarum artium studia mirabatur, & eos diligebat, in quibus eas esse videret: quare suos ipse quoque iuuit vt doctrina erudirentur: condidit enim scholam magnificã ad Hetonã pagum proximum Vindesorã, in qua collocauit collegium sacerdotum puerorumque magno numero, qui inibi nutrirentur, docerenturque grammaticã gratuitò. Idẽ Cãtabrigiæ autor fuit collegij regij, quod hodie ita disciplinarum cultu floret, vt facilè õnium collegiorum sit princeps. Ad rẽ redeo.

Sic rex Edouardus bona curarum ac formidinis aculeorum parte abiecta, vt ne qua factionis aduersæ vestigia remanerent, inimicorum reliquias õnes vbique gentium extinguendas statuit: itaque Georgium Eboracensem archiepiscopũ Varuici comitis fratrẽ vinculis maceratum Guinas mittit, vbi diu in custodia fuit, sed postea dimissus statim ex angore animi occidit: cui succesit Laurentius Bothus, & Laurentio triennio pòst mortuo, Thomas Rotheramus episcopus Lincolniensis, qui fuit antistitum ordine quinquagesimus quartus. Rex item Ioannẽ comitẽ Oxoniensem

qui,

qui non multò post cladē ad Barnetum pagum acceptā, in Cornubiā profectus, mōtē diui Michaelis occuparat, in suā potestatē redegit, misitque protinus ad arcē transmarinā, quā vocant Hammū, vbi loci amplius deinde annos duodecim in custodia fuit. Multi præterea in diuersis locis, ob minimā etiam suspitionē capti, aut in vincula ducti, aut grauiter mulctati sunt. Secundū hæc, vt ne vicinitates rebellium receptacula forent, cum Iacobo Scotorū rege inducias in viginti annos fecit. Sed ne solicitudo vel omnis penitus metus regis menti decederet, per idē tēpus intellexit comites Penbruchi, & Richemondiæ in Britanniā delatos, à duce perliberaliter hospitio acceptos, id profectò quod longè molestissimè tulit, perinde quasi mens eius aliquid præsagiret mali, quod malū vt auerteret, confestim secretos legatos ad ducē misit, qui magna munera illi pollicerētur, si vtrūque comitē sibi traderet. Audiuit dux legationē regis Edouardi libenter, & vbi cognouit comites tā opulentam esse prædā, non sibi dimittendos, sed apud se diligentius solito retinendos statuit, qui legatis respondit, se ob datā fidē, non posse comites tradere regi, sed eius causa, ita eos custoditurum, vt ōnino nihil esset, quod suspicaretur quicquā periculi ab eisdē sibi procreari. Legati postquā quod petebant, impetrare non potuēre, eo responso contenti, ad regem rediēre. Rex tum ad ducē rescripsit, vt quod sponte recepisset, pro sua

dignitate

dignitate,gratia,& constantia,faceret,ac simul pecuniâ,auxilium,& ingentia munera promisit,deditque deinceps quã plena manu in singulos annos. Tum dux videns comitum mansionẽ in rẽ suã maximè fore,vt ne forsan aliò terrarũ se conferrent,eos diuisit, remotisq; Anglicis ministris, quos secũ illi duxerant,alios Britannos homines dedit,qui eis inseruirent,custodiæque essent. Interea rex ad III. Idus Octobris,anno postquã regnare cęperat,XII,qui fuit salutis humanę MCCCC LXXIII,conuocauit concilium ad Vuestmonasterium,in quo primum reuocantur in pristinum vsum ōnia ab eo constituta & leges,quæ paulò antè fuerunt ab Henrico sexto rescissæ,ac de publicandis vendendisque rebelliũ bonis,itẽ de reducẽdis de exilio,qui vt patriæ hostes paucis antè mẽsibus ab aduersarijs dãnati fuissent,statuitur: secũdo loco pecunia,cuius incredibiles erãt angustiæ in regio ærario,imperatur:tertio tã publicæ, quã priuatæ discordiæ quæ inter principes,qui admodum pauci erant, bona eorum parte domesticis cladibus absumpta,ortæ erant,placantur,sedãtur, tolluntur. Iuuit illud negotium quantum in eo fuit,summopere rex,qui vt sui exẽplo alij iniurias obliuiscerentur,odiumq; deponerent, omnibus qui eo tẽpore in regno essent,ac hactenus alterius factionis fuissent,pœnã criminis læsæ maiestatis aut legum violatarum remisit.

Dum ita Edouardus rebus domesticis componendis

ponendis vacat, ecce tibi, vocatur à Carolo duce Burgundiæ ad bellum externũ aduersus Ludouicum regem Gallorũ sumendũ, ne non semper esset aliquid, quamobrem quies domestica turbaretur. Non poterat rex in eam belli societatem multis de causis non venire, quarum duæ potissimũ erant: vna, quòd Ludouicus eius hostis quippe qui Varuicensem contra ipsum in Gallijs armasset: altera, quòd Burgundioni extra affinitatem, multis in sua fuga acceptis ab eo beneficijs obligatissimus foret: quapropter postquã de tanto bello faciundo, cũ suis principibus cõmunicarat, Burgundioni respondit, se venturum in partem belli, contra Francum. Sanè per idẽ tempus, ingens bellum inter Carolum & Ludouicũ flagrabat, & quia Ludouicus vir durus ac asper, & iuxtà amicis atque inimicis contumeliosus erat, multi Francorum principum eius importunitatẽ abhorrentes, aut palàm vel occultè cum ipso Burgundione sentiebant. In ijs erat Ludouicus Lucẽburgensis magister equitum, qui clàm consilia afficiendi aliqua clade Ludouici, quò vel resipisceret, vel periclitaretur, cum Burgundione, & bene multis de nobilitate hominibus conferebat, adeò vt Gallia domestico pariter atque externo premeretur bello. Burgundio consilia õnia cũ Edouardo cõmunicauit, vt facilius ad bellum alliceret. Quæ res omnino vt incitamentum victoriæ regẽ tandem ad id bellum traxit, qui primo quoque

tempore

tempore exercitum cum classe parare cœpit,& quia magni impendebant sumptus in illum exercitum,& pecunia paulò antè ex tributo collata in rei domesticæ sumptus abiuerat, venit in mentem rationem aliquam inire, qua posset amicos locupletiores artificio quodã incitare,ad erogandam pecuniam,vt qui id non fecissent,crimen ingrati animi subirent:itaque suis quæstoribus præcipit,vt ad se locupletes generatim accersant,eisq; sigillatim explicét causam belli gerẽdi,& ærarij regij inopiã,ac rogent,vt pro sua in regẽ fide,voluntate,gratia, velint aliquid suppeditare pecuniæ in belli sumptus.Sed ne plura, ita ars valuit, vt alij acceptorum beneficiorum memoria,alij pudore, alij metu permoti, cùm pro opibus quisque suũ studium nauare cuperet,regem pecunia iuuerint. Rex autẽ vt beneficium sibi gratum fuisse ostenderet,eiusque memoriam perpetuaret,id tributũ gratuitò collatũ beneuolentiã appellauit, tametsi complures fortasse cum maleuolentia, eam beneuolentiã præstiterunt. Ita Edouardus rebus belli cis paratissimus, & exercitu ad viginti armatorũ millia conflato, Caletum quarto Nonas Iulias traiecit,ad quẽ Carolus statim adiuit, congratulatusq; ei victoriam magnopere hortatus est, vt huic bello totis viribus operam daret, per quod haud dubiè res tandem suas de Franco reciperet.

At Ludouicus vbi cognouit Edouardum iam in continentẽ cum exercitu venisse, copias auget, &

& quò plus periculi à tot simul potētissmis hostibus imminere videt, hoc celerius obuiā periculo eundum statuit: qui cum ijs copijs, quas celeriter contraxerat, præmittit ad Atrebatiū fines Robertum Stoteuillensem summū ducē, qui primùm venientis Angli impetū excipiat: ipse interim Syluanecti morabatur, cogitationem habens, quonam pacto res ad pactionē deducere posset: nam cùm à suis relictus esset, quos ipse reliquisset, animo prouidebat longius fore bellū, & sibi periculosius, si semel sanguis hauriri cœpisset, proinde nil ei potius erat, quàm concordiā amplecti. Talia Ludouicus meditabatur, cùm Edouardus se Caleto cōmouit, in Atrebatesque venit, ad quē confestim legatos de pace misit. Audiuit Anglus legationē, eaque audita, cœpit aliquantum frigere, minus à pacificatione abhorrere: nam etsi vir fortis erat, & confisus rerum fama gestarum, bellum quàm pacē cum Franco haud antiquo nominis Anglici amico malebat: tamen cùm secū recoleret, ciuilia bella ita consumpsisse opes Anglicas, vt si opus foret nouo militū supplemēto, ferè desperaret se id posse cōmodè ex suis conficere, ac non ignoraret vacuū domi esse ærariū, vt non posset diu stipendium militi dare, putauit modis omnibus necessitati parendum, & abstinendum bello, quod honorificis cōditionibus cōponere posset, cùm præsertim quereretur Burgundionē ac Lucēburgensem non seruare, quæ à principio promissa

De pace cum Gallo,

missa fecissent. Igitur legatis orantibus, vt vellet in colloquium cum suo rege venire, respondit tandē id se facturum, ac ita tēpore & loco constituto eos dimisit. Illi vbi responsum ex animi sententia retulerunt, Ludouicus simul exercitu, simul auro munitus, Pinquiniacū quod est oppidum in Ambianorum agro, vbi loci congressus regum futurus erat, prior accessit, quò & nō multò pòst Edouardus frequenti etiā stipatus militum manu venit. Hîc reges in ponte qui est in Somma flumine congressi, longum inter se sermonē habēt, qui ad extremum inducias in multos annos his conditionibus paciscūtur, vt Ludouicus pro impensis in apparatum belli factis, det in præsentia Edouardo septuagintaquinque millia aureorum, ac deinde in singulos annos quinquagena millia.

Post hæc, vt noua amicitia necessitudine cōfirmaretur, corroboraretur, stringeretur, Elisabeth Edouardi filia Carolo Ludouici nato pacta est. Ita facta pace, ac accepta pecunia, Edouardus Caletum reuertit, & inde in Angliam. In eo bello extra Ioannē ducē Exonienſem, interijt nemo: is in asylo, vti suprà ostendi, erat, & secutus regē, postea contrà ac fides data fuerat, subitò è medio est sublatus. Fuit ille annus salutis humanæ MCCCCLXXV. Ludouicus deinceps fideliter promissum vectigal Anglo pependit, vsque ad initium anni, quo ille est mortuus, id opinor, tum soluere negauit, perinde quasi futuræ sortis sciens. Vnde argumentū

1475

mentum sumere licet, à principio non inducias, sed fœdus conuenisse inter reges, quod ãbobus cõmodo fuit. At Burgundio,& Lucemburgensis vbi cognouerunt Edouardum feciss pacẽ cum Ludouico, vehementer indignati ad eum literas aculeatas, minaces, odiosasq; dederunt, quòd per eum stetisset, cur minus Ludouicum vlti essent; quas tantum abfuit, vt ille qui post tot bellorum nexus, solùm sese militaribus occupationibus tã dẽ relaxare vel plenè exoluere cupiebat, curandas existimauerit, vt ne flocci quidem fecerit. Atqui Lucemburgensi in primis Edouardi alienatio, per quam coniuratorum consilia patefacta fuerunt, malo fuit, qui paucis pòst diebus captus, Lutetiæ securi percussus est, vltimus apud Gallos Conestabilis, quem vocant.

Edouardus rex per hunc modum rebus tam militiæ quàm domi pacatis, quanquam tot bellorum victor longè beatissimus habebatur, qui in summa iam quiete ætatẽ tutò degere posset, tamẽ cùm Henricus adolescens Richemondiæ comes, reliquus vnus ex sanguine Henrici sexti superstes esset, multum sibi abesse, ac eam solam rẽ vsque eò suam felicitatẽ turbare iudicabat, vt in metu quasi perpetuo esset: quare decreuit iterum solicitare Franciscum ducẽ Britanniæ largitionibus, promissis, precibus, ad illum sibi prodendũ, quẽ sperabat post extinctam propè Henrici sexti ab se factionem, facilius esse suis satisfacturum optatis:

itaque

itaque legatos grandi auri pondere onustos quã primum ad ducẽ mittit, & vt postulatio honestior videatur, iubet eos declarare duci, se ideo Henricum petere, vt sibi affinitate coniungat, atq; ita funditus reliquiæ factionis aduersæ euellantur: quanquam illud nõ per affinitatẽ, etsi postea cõsecuta est, sic, vt rex diuinasse visus sit, sed atq; adeò per necẽ Henrici efficiendũ erat. Audiuit legatos dux humaniter, & primò negare, ac multa excusare cœpit, quamobrem id facere sibi non liceret: ad extremùm, cùm præcib. defatigatus, tum pretio victus, Henricum legatis tradidit, quẽ per literas magnopere Edouardo simul cõmendauit, nequaquam ratus se cõmendare ouem lupo, sed filium patri, quippe qui credebat Edouardum daturum omnino Elisabeth maximam natu filiam Henrico in matrimonium. Legati tam desiderata præda potiti, magno cum gaudio ad Fanum Macloui vrbem maritimam pergunt, vt inde conscensa naui, in Angliam nauigent. Henricus qui sciebat se ad mortem trahi ex mœrore animi, in itinere in febrem incidit. Interea Ioannes Chenlettus inter Britannicos principes talis, cuius paucos pares ea terra tulit, & duci maximè acceptus, ruri erat, ac vbi id factum resciuit, rei indignitate permotus, celeriter in aulam redijt, suoque more, adiuit familiariter ad ducem, tacitusque ac tristiculus stetit aliquandiu, sic, vt dux miratus eum tam deiectum gerere vultũ, petiuerit, ecquid sibi vellet illa

illa animi tristitia, quam præ se ferret. Ad ea Ioannes inquit: Dux illustris, iste pallor vultus nuntius mortis mihi est, quæ si ante hunc diem mihi accidisset, profectò minus multò nocuisset, quòd ad tantum non fuissem seruatus dolorem, quem animo meo recens factum tuum incredibilem insusit, qui haud dubiè me vitam siue statum amittere, siue perpetuò deinceps longè miserrimũ viuere coget. Tu enim dux famam virtutis habes optimis actibus collectam, quam cuncti mortales vno ore ad cœlum ferunt: heu, hanc tamen ingentissimam (tua bona venia dictum sit) minimè omnium conseruandã curare videris, qui nuper immemor datę fidei, Henricum comitem Richemõdiæ adolescentẽ innocentissimũ carnificibus tradidisti laniandũ, discruciandũ, ac denique necandũ. Quocirca qui te amant, inter quos, ipse vnus de multis sum, non possunt non dolere, cũ videãt celeberrimũ nomen tuũ tantæ perfidiæ nota in perpetuũ maculatũ iri. Ad ea dux continuò respõdit: Tace, quæso, mi Ioannes, nil tale futurum est de Henrico, illum enim Edouardus rex sibi generum optat. Tum Ioannes subdit: Mihi crede, illustrissime dux, Henricus iã penè perijt, quẽ si semel tuis finibus pedẽ efferre permiseris, nemo mortalium posthac à nece eripere poterit. His Ioannis vocibus dux motus, qui antea vel Henricum ab Edouardo fraude peti, haud suspicatus erat, vel pecunia ab honestate, fide, probitate deductus,

quid deceret,non considerauerat,ilicò Petrũ Landosum quæstorẽ suum mittit,qui Henricum intercipiat.Petrus celeritate vsus,statim post Anglicos legatos ad Fanum Maclouij peruenit,simulatoque negotio,dum eos longiore consultò sermone instituto detinebat,per suos Henricum vix semiuiuum in asylum quod in ea vrbe est inuiolatissimum,bono modo induxit,atque non multò pòst metu mortis liberatum, ac ob id iã satis confirmatum,ad ducẽ reduxit, Hinc equidẽ cognoscere licèt,verissimã esse illam græcã paræmiã:Homo homini Deus. Siquidẽ Henricus adolescens suo immerito ad mortẽ proditus, repentè opera Ioannis Chenletti optimi principis seruatus est. Dij faxint, vt talia exempla documento sint illis, qui alijs præsunt,si qui sint officij monitoris egentes,quò addiscant tandẽ aliquando,& recipere in suã familiã,in suum consilium,qui sciant benè admonere,& eorum monita non aspernari. At legatis Anglicis sic pretio & merce spoliatis, ac ob id maximè querentibus,vt ne penitus vacui domũ redirent,Petrus pollicitus est se daturum operam vt Henricus aut retineretur in asylo,in quod per eorum incuriã aiebat eum se recepisse, aut apud ducem in carcerem rursus conijceretur, adeò vt pertimescendus non esset.Atque Anglus tanti de Britanno emit inimici custodiam tridui.

Edouardus rex qui interea scire cupiebat,quid cum duce actum esset,& idcirco singularum horarum

tarum expectatione torquebatur, cùm per legatos intellexerit, nihil propius factum fuisse, quàm vt Henricus ad se captiuus duceretur, plurimum doluit negotium non succesisse, sed lenitus, quòd audiuisset eum custodiri, rem deinceps familiarē, quæ admodum angusta erat, reliquis curis præuertendam censuit: itaque aliquantum suis accuratè seruiuit commodis, sed honestatis memor, postquam satis ærarium numis impleuerat, vt ne in auaritiæ crimen incurreret, iam se per liberalitatem, bonum atque vtilem Reipublicæ principē præbebat, cùm ecce tibi, in immanissimum incidit facinus, Georgium enim fratrem ducem Clarentiæ comprehendi subitò iussit, atque necari: extinctus est, vt aiunt, in dolio vini Cretici, pessimo in omni memoria hominum exemplo. Causam autem necis licet ipse de multis qui id temporis inter cōsiliarios regis, non mediocris autoritatis fuerant, quæsierim, nullam tamen certam habeo tradere. Fama in vulgus iam tum exijt, regem territum vaticinatione hominis fatidici, in Georgium fratrem sæuisse, qui prædixisset ita futurū, vt post Edouardum, regnaret vnus aliquis, cuius nominis prima litera esset G. Quod quia sic solent dæmones suis præstigijs hominum mentes implicare, qui eiusmodi illusionibus delectantur, dixerūt postea vaticinationem illam nō caruisse successu, cum post Edouardum, Glocestrensis dux regnū occuparit. Alij verò aliā ferunt necis causam, quæ

Fratricidium

Dæmonū præstigiæ fallaciæ

eiusmodi est: Per id enim tempus glisçente veteri odio inter fratres, quo nihil est vehementius, dux amissa vxore, per operam Margaritæ sororis petebat sibi nuptum dari Mariam vnicam filiam Caroli ducis Burgundiæ. Edouardus inuidens fratris felicitati, eam affinitatem impediuit. Inde redintegrata simultate, quidam ducis administer eodem tempore veneficij damnatus afficitur supplicio. Contra id factum cùm dux non potuisset se tenere, quin vehementer reclamaret, rex ob eam querimoniam valde commotus, ducem in carcerem detrusit, ac non multò pòst iure siue iniuria, maiestatis damnatum morte affecit. At mox Edouardum eiusmodi facti pœnituisse certum est argumentum, quòd ferunt, si quando pro cuiuspiã dãnati vita oraretur, solitum esse inclamare, O infelicẽ fratrẽ, pro cuius salute nemo homo rogauit manifestè innuentẽ illũ principum inuidia interiisse. Reliquit dux binos liberos, Margaritam, quæ postea nupsit Ricardo Polo, & Edouardum, quẽ rex Varuici comitẽ fecit. Hæc eo anno gesta sunt, qui fuit salutis humanę MCCCCLXXX, & XIX cùm rex Edouardus regnare cœpit. Ita depositabellorum & domesticarum seditionum quæ accidere antea potuissent, omni cura, rex seuerius soli to nobilitatis crimina notare, & auidius pecuniæ conciliandæ studium habere cępit, propter quod multi persuasum sibi habebant, illum deinceps euasurum durũ principẽ, cùm post mortẽ fratris,

1480

se

se à cunctis timeri animaduerteret, & ipse iã timeret neminẽ. Sed per breuitatẽ vitæ id fieri non licuit. Ac res interdum sequundæ tam malo sunt potientibus, quàm aduersæ patientibus bono.

Sub idem tempus Iacobus rex Scotiæ egit per legatos cum Edouardo, vt Ceciliam filiam collocaret Iacobo filio, quam ille iuueni libens desponsit. Hæc erat ætate minor Elisabeth, quam suprà dixi Carolo Ludouici regis Galliæ filio iampridẽ desponsam fuisse. Verùm nec vna, nec altera consecuta est affinitas, cùm bona principũ pars soleat sæpenumero magis id quod in rẽ suam præsentẽ esse videt, quam quod honestum sit, postremò sequi: nam Ludouicus rex postquam hostili metu liberatus est, non affinitatẽ modò cum Edouardo iam fide firmatã spreuit, sed promissam pecuniam pendere propè palàm negare cœpit, qui ita tergiuersando, vnius iam anni vectigali Anglum omnino fraudarat, cùm eam ille iniuriam armis vindicandam sibi constituit. At Scotus certus ac perpetuus Francorum socius, vbi audiuit Ludouicum non stare promissis, sibi etiam licere quod libebat, arbitratus, fractis inducijs, Anglicos fines repentina incursione vexauit. Quare Edouardus valde commotus, statuit ei bellum facere: postea tamen cùm Iacobus illud factum non suo consilio, sed quorundam suorum insolentia excusarit, leniri facilè potuit, nisi ad vltimum à fratre ipsi us Iacobi ad id bellũ sumendũ solicitatus fuisset.

Porrò Iacobus homo acris ingenij, ſuijpſius vltrà quàm par erat, & conſilij ſemel capti, & ſenſus minimè aſpernans, non facilè bene admonentes audiebat, & cum nollet reprehendi, homines nouos ad conſilia capienda adhibebat, ita nobilitati infeſtus quotidie alios criminando, alios mulctando cogebat, aut ſua ſponte in exiliũ ire, aut ſimulatis negotijs, aliquò terrarũ fuga petere. In ijs fuit Alexander dux Albaniæ eius frater, qui cùm in Gallias iter haberet, apud Edouardum moratus, non ceſſabat eum ad ſuum decus maturè vlciſcẽdum incendere. Igitur cùm Edouardus in animo haberet, vt dictum eſt, vindicare recentem iniuriã & incitaretur à duce arma in Iacobũ mouere, & ille ſimul magna auxilia polliceretur, iſtud tandẽ non grauatè faciendum cenſuit, tum quòd Iacobus præter violatas nuper inducias, opportuna miniſtraſſet Henrico ſexto, ac eius factionis viris auxilia, tum verò quòd confideret ducẽ ſibi fore fidelem, ſi ſua opera, expulſo fratre, Scotiæ regno potiretur: itaque Ricardum fratrem ducem Gloceſtrenſem, Henricum quartũ comitẽ Northumbriæ, Thomam Stanleium, & ipſum Albaniæ ducem cum valido exercitu, aduerſus Scotos protinus mittit. Iacobus interea certior factus de Anglorum aduentu, copias quas in præſentia ſcribere potuit, ſubitò inſtruxit, ac obuiam hoſtibus factus, vſque Beruicum, ad tuendos fines acceſsit: verùm vbi cognouit Anglos & armatorũ roboro

re & numero præstare, militemq; suum non satis sibi fidum esse persensit, de media nocte mouens, Edimburgum redijt, eo loci hostē expectaturus. Dux Gloceſtrensis Scotiam ingressus, agros latè vastabat, vrebat, ac longius procedēdo, haud procul ab hostium castris erat, cùm animaduertens nullum ex nobilitate Scotica ad ipsum Albaniæ ducem confluere, non iniuria fraudē suspicatus est, qui idcirco cū Iacobo rege inducias fecit, atq; recta via Beruicū cōtēdit, quod interim Thomas Stanleius non sine suorum cæde expugnarat. Iacobus autem qui suos Scotos sibi infestos habebat, eam iniuriam capti oppidi post factas inducias, necessariò deuorauit. Dux Albaniæ postea dolens fuisse se autorem belli, quo & patriæ & sibi nocuerat, cùm iam apud Anglos nullo haberetur numero, in Gallias proficiscitur, atque non multò post Lutetiæ equestri certamine interficitur. Reliquit filium nomine Ioannem.

Hoc feliciter expedito negotio, alterum quod instabat bellum rex Edouardus sibi primo quoque tempore gerendum statuens, consilium conuocat, atque ratus præ iniuria præsenti à Francis facta, præteritas omnes pro nihilo existimandas, principibus commemorat, ab illis fœdus nuper violatum, vectigal negatum, nuptias filiæ repudiatas, ac propterea hortatur, vt velint patriæ decus maturè defendere. Quibus rebus omnes æquè permoti, respondent sese non ignorare optatissi-

mum esse, cũ Frãcis dimicare, quos sæpe vicissent, & pro dignitate patriæ nullum non ferendum laborem, & idcirco paratos armis tantas offensas persequi, eiusque dictis audientes esse. Cognita principum voluntate, seorsum etiam sacerdotibus, quòd eis arma ferre per leges minimè licitũ sit, pecunia in bellum gerendum insumenda imperatur. Sed ecce, dum de his rebus curã & cogitatione susçipit Edouardus, repentè incipit ex morbo omnibus medicis incognito, laborare, paucisque post diebus quinto Idus Aprilis, ad Vuestmonasterium, vbi loci conuẽtus fiebat, excedit è vita, annum agens ætatis circiter quinquagesimum, qui fuit XXIII cùm regnare cœpit, salutis verò humanæ MCCCCLXXXIII. Corpus ad Vindesorium Castrum funerali pompa deportatum, in templo diui Georgij ad sepulturam datur. Susçepit ex Elisabeth vxore filios decem, reliquit superstites septem, mares duos, Edouardum principẽ Vualliæ, & Ricardum ducẽ Eboracensem, ac tertium ex concubina, nomine Arthurum, natum ad probitatem & gratiam. fœminas quinque, Elisabeth, Ceciliam, Annam, Catharinam & Brigidam, quarũ aliæ alijs viris nupserunt, præter Brigidã, quæ monacha facta est. Fuit Edouardus corpore procero, ac eminenti, quippe qui inter omnes, excelleret statura, honesta facie, lætis oculis, patenti pectore, cætera ad pedes vsque, modulo corporis æqualia, ingenio acri, animo magno, memoria.

moria tenacissima eorum quæ semel imbibissent, in rebus gerendis solers, promptus in periculis, in hostes vehemens, ac horribilis, in amicos & hospites munificus, in bellis gerendis lõgè felicissimus, libidini indulgens, in quam suapte natura propẽsus erat, cuius pariter rei atque humanitatis quæ plurima ei innata erat, causa, sępissimè inter priuatos, vltrà quàm maiestatis honos posceret, sese familiarẽ præbebat, quapropter percrebuit rumor illum interisse veneno. Paulò ante exitum vitæ, suprà diximus eum cœpisse sensim in auaritiam labi, olim summa in õnes semper liberalitate vsũ. Cæterũ regnum quod propter bella ciuilia populatũ, ac tã viris militaribus, quàm opibus penè exinanitum acceperat, rebus omnibus post sedatas ciuiles discordias, multò opulentissimũ reliquit. Honores præsertim sacerdotales præclarissimis quibusque viris deferẽdos semper curauit, eosq; in primis ad cõsiliũ adhibuit: reliquos verò quos ex vulgo dilexit, opibus honestauit, non dignitate id quod multi principes nulla habita honoris ratione, minimè faciũt: quibus virtutibus ita populorũ suorũ animos sibi deuinxerat, vt magnũ apud eos sui desideriũ mortuus reliquerit.

POLYD.

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ HISTORIÆ LIBER VIGESIMVS QVINTVS.

Anno 1483

RICARDVS dux Gloceſtriæ per eos illos dies, quibus rex Edouardus eius frater exceſsit è vita in agro Eboracenſi erat, ad quē Gulielmus Haſtyngius regij cubiculi præpoſitus, certos nuntios cum literis Londino datis, celeriter mittit, qui eum de morte fratris certiorem faciant, ſuiſque verbis ſignificent, regem morientē ei ſoli vxorem filios, opes, & denique omnia comminiſſe, propterea hortentur, vt quamprimum velit ire ad Edouardum principem in Vualliam, & cum eo Londinum venire, ad rerum omnium curam ſuſcipiendam. Hæc vbi Ricardus intellexit, cœpit ſtatim incendi cupiditate regnandi: ſed quia nulla exiſtebat cauſa, quæ ſaltem ſpecie conficiendi negotij honeſta videretur, eam in præſens cogitationem in aliud tēpus reijcit, interim dat ad Eliſabeth regi nam literas beneuolentiæ plenas, quibus eā multis verbis conſolatus, maria & montes, vt dicitur, de ſe pollicetur, ac vt fidem ſtudij ſui & charitatis erga filios fratris maiorem faciat, cōuocatis vndique nobilibus Eboracum, ibi cunctos in verba Edouar-

Edouardi principis iurare iubet, & ipse primus omniũ dat iusiurãdum, quod paulò pòst ante alios violaturus erat, ita reliqui ões conceptis verbis iurati sunt. His actis, ille nõ mediocri collecta armatorum manu, suo tempore ad proficiscendũ se parat. Princeps verò Edouardus id ætatis puer cui pro suo iure viuere non licebat, agebat per idẽ quoque tempus in principatu suo ad Ludlollium sub tutela Antonij comitis Riuerij auunculi, Thomæ Vvagham cubiculi præpositi, ac Ricardi Graij equitum. Hos Elisabeth regina, ac Thomas Marchio Dorcestriæ eius filius ex Ioanne Graio prio re viro, qui Londini erat, crebris nuntijs admonent, vt confestim principem Londinum deducant, quò patris funere facto, rex more maiorum creetur. Illi reginæ & Marchionis imperata faciẽtes, haud multò pòst iter Londinum versus intendunt. Approperabat & Ricardus Londinum, cui ad Northantonum obuiam fuit Hẽricus dux Buchyngamiæ, cum quo benè longum habuit sermonem, adeò vt ipsum iam tum ei suum consilium occupandi regni aperuisse, apud vulgus credi tum sit, cùm præsertim dux postea obsecundando, siue metu siue obsequio, cum eo steterit. Itaq; Ricardus ex illo, destinatum animo facinus sibi artificio tentandum, ac si minus quàm sperabat, cõmodè caderet, tum demum voluntate non occulta obeundum statuit, cui nempe infelici non veniebat in mentem, se peccare sine summo Reipublicæ

publicæ detrimento, atque suæ domus interitu, non posse. Sanè sic conscleratis hominibus accidit, vt sua quemque fraus, suum facinus, suum scelus, sua perdita audacia, de sanitate ac mẽte deturbet. Ita capto consilio, Ricardus ad principem conuolat, qui præcedebat cum paruo comitatu, iamque Stonyngstratfordiam (est id pagi nomen) peruenerat, cùm ille vnà cum Henrico duce, militum caterua stipatus, eum assecutus in potestatem recepit, Antonium verò & Thomam Vvagham cũ nonnullis alijs comprehendit, comprehensosque quia suis consilijs minus assensuros esse suspicabatur, retrò ad arcem Pontifractensem custodiendos misit.

At vbi fama tam importunæ horriferæque rei Londinum peruenit, cùm admiratio, tum pauor omnes occupauit, sed in primis exanimauit Elisabeth reginam, quæ in fuga subitò fuit: nam iam tum nihil synceri esse rata, cum reliquis filijs, vt eos à præsenti periculo eriperet, & Marchione, in asylum ad Vvestmonasterium se abdidit. Fecerunt illud idem principes, qui cum ea salutis filiorum causa sentiebant. Hastyngius autem qui secretas gerebat inimicitias cum Marchione, ac alijs qui reginæ partium erant, & ob eam rem hortatus erat Ricardum ad susciendam curam principis, cùm vidisset omnia iam spectare ad arma, & multò secus cadere ac putarat, facti sui pœnitẽs ad ædem diui Pauli amicos quibus magnæ curæ

vitam,

vitam, dignitatem, amplitudinem Edouardi principis esse sciebat, in vnum conuocat, atq; quid agẽdum sit, cum eis disputat. Hîc nonnulli quos recens Ricardi factum maximè pupugerat, maturè Edouardum principem quem iamiam pro oppresso habebant, in libertatem asserendum iudicabant, quò oriens incendium prius restingueretur, quàm latius manaret, affirmantes nullũ posthac consilium à periculo vacuum fore, nisi nefarium incœptum quod testificabatur in Ricardi animo nihil boni insidere, subita vi auerteretur. Reliqui omnes nil esse sentiebant, quod armis vel vi vterentur, vt qui rem haudquaquam dirum aliquem exitum habituram suspicabantur. Quamobrem placuit expectare, dum Ricardus veniret, declararetq;, quid esset, cur tutores in vincula coniecisset. Et hoc demum cunctis probatum est cõsilium, quod è Republica esse constaret, vt vnusquisque principum, quatenus liceret, à contentione abesset. Adfuerunt non multò pòst Ricardus, & Henricus duces, cum principe, diuerteruntque ad ædes episcopi Londinensis, quæ sunt iuxta tẽplum diui Pauli, vbi principem vsque eò esse voluerunt, dum cætera expedirentur.

Tum Ricardus rerum omnium procuratiõ suscepit, sed maximo cœpit angi dolore, quòd sine tumultu non liceret sibi alterum fratris filiũ Ricardum ducem Eboracensem in suam tutelã recipere, quem mater in asylo seruabat: nam nisi ambos

ambos fratres simul in sua potestate haberet, omnino desperabat se efficere posse, quod curabat: in eum idcirco de sinu matris eripiendũ spe & mente oculos defixit, itaq; quod per vim non poterat, per artes, vt statuerat, perficere nititur, qui vocata ad se bona principum parte, Ne viuam, inquit, si nepotum commodis non seruio, quandò eorum calamitatem cum Republica iuxtà atq; mecum coniunctam scio. Igitur postquã Edouardus frater rex noster nuper moriens me regni gubernatorem constituit, nihil mihi prius fuit, quàm vt huc venirem, duceremq; mecum Edouardum principem eius filium maiorem natu, vt maturè omnia de consilij sententia gererentur: quia mihi decretũ est, nihil sine vestra autoritate agere, quos socios, adiutores, participes rerum omnium gerẽdarum mihi esse volo, vt vestro testimonio facilè dicar, quicquid posthac in administratione regni egero, totum illud fide optima contulisse ad vtilitatem Reipublicæ, atq; commodum Edouardi principis, cuius curam atque tutelam ea dũtaxat de causa, patrẽ eius mihi credidisse, vobis explora tũ esse existimamus. Verùm vt ne id munus obirem, prout debebam, Antonius Riuerius nuper impedimẽto fuit, quem propterea coacti fuimus in vincula cum alijs conijcere, qui simul obstiterunt, vt eorum exemplo alij addiscerent nostra mandata non habere contemptui. Sed ecquid dicemus de malo consilio ab illis qui me semper pessimè

Oratio fraũ dulenta tutoris regni,

pessimè oderunt, dato Elisabeth reginæ? quæ nul
la iusta de causa, tam imprudenter metum simu-
lans, ausa est filios regis tanquam facinorosos, mi
seros, perditos, in asylum vnicum in terris perfu-
gium egestatis, æris alieni, nequitiæ, rapere? perin-
de ac si nos iremus eos perditum, & iam omnia
spectarent ad violentiam. Quæ res tametsi nobis
& regno longè maximo dedecori est, tamen dan-
da est venia sexui, à quo eiusmodi furores facilè
proficisci solent. Nos autem huic morbo mulie-
bri in Rempublicam nostram pessimo vtiq; ex-
emplo sæuienti, primo quoque die mederi debe-
mus. Quale equidem putatis futurum spectacu-
lum eius diei, quo nouus rex coronabitur, si dum
pompa peragetur, eius mater, frater, atque soro-
res in asylo permanserint? Qualis populi concur-
sus illuc fiet, cuius autoritate rex creãdus est? quos
ille suo principi plausus tristitiæ potius quàm læti
tiæ plenos dabit? Profectò nemo est quisquam
vnus è populo, qui non iure sibi timere debeat,
putetq; omnem iam legum maiestatem esse vio-
latam, si regina ac filij in asylo diutius fuerint. Igi-
tur collibeat, vt aliqui vestrûm ipsam reginam a-
deant, curentq; eam cum filijs quamprimùm in
regiam reducere, quæ si fortè vt deprauata ab ini-
micis qui in me inuidiam concitare, culpam deri-
uare studeant, de sententia nulla potuerit ratione
deduci, tum agant, vt saltem data publica fide, Ri-
cardum alterum filium in vestram permittat po-
testatem,

testatem, qui cum alijs principibus interfit, cùm frater rex creabitur. Iam animi mei sententiâ habetis, nunc quod ex Republica esse ducitis, facite, qui à me omnia præclara expectare & potestis & debetis. His ab eo dictis, visum est omnibus, qui nihil fraudis subesse suspicabantur, tam iustum, quàm honestum, quod Ricardus suadebat. Itaq; placuit, vt Thomas Cantuariensis archiepiscopus, Henricus dux Buchyngamiæ, Ioannes Hauardus, ac plerique alij viri graues id negotij gererent, qui ad asylum profecti cœperunt multis cùm verbis, tum rationibus reginam hortari, vti in regiam cum filijs rediret, cui tam priuatâ quâ publicam fidem dederunt. Sed mulier quodammodo prouidens animo quod mox contigit, nullis potuit flecti rationibus, quo se Ricardi fidei cõmitteret. Quod illi animaduertentes, postremò Ricardum eius filium tantummodo sibi tradi petiêre, quod etiam ægrè post multas pollicitationes obtinuerunt. Ac ita innocens puer à complexu matris diuellitur.

Ricardus per hunc modum, id quod ei in optatis erat, propè consecutus, nepotes ex episcopi ædibus, ad turrim duxit: non attulit tamen ea res suspitionem cuipiam, quòd illinc pompa cùm rex coronandus est, ad Vuestmonasteriũ produci soleat. Quo facto, Ricardus cuius animus partim cupiditate occupandi regni ardebat, partim tanti sceleris edendi conscientia torquebatur (conscientia au-

tia autem facit, vt pœnã ſemper ante oculos verſa
ri putent, qui peccarint) nihil prius poſtea habuit,
quàm multitudinẽ largitionibus lenire, aduerſari
os muneribus, præmijs, promiſsis deuincire, dein
de in turri vbi ipſe cũ nepotibus morabatur, no-
ua quotidie de rebus quæ inſtabant agendis con-
ſilia ſubdolè ac aſtutè cum principibus inire, con-
ferre, capere. Hęc erat ars, vt dum populo expecta
tio faciebat nouæ pompæ deſiderium, ſenſim con
ſultando, exploraret principũ voluntates, ſimulãs
ſemper non ſe ſummã poteſtatẽ affectare, ſed re-
ferre omnia ad regni vtilitatẽ: ita cõmunis vtilita-
tis nomine, aliquot dies ſuã cupiditatẽ tegẽdo, ve
landoque, adeo diſtraxit optimatũ animos vt illi
ões extra paucos quos iã inde ab initio, quod eſ
ſet acturus minimè celauerat, nullo pacto perſpi-
cerent, quare cunctaretur, quorſũmve eius conſi-
lia eſſent euaſura, tã multa toties proponebat, tã
pauca explicabat, vt mens non conſcia recti vacil-
lare ſolet. Sed interim animaduertit Gulielmũ Ha
ſtyngiũ maximè ões inſtare, vrgereque, vt E-
douardo principi debitus tandẽ honor deferre-
tur, qui vnus inter ões heroës, vt gratioſus & libe
ralis plebi multũ acceptus erat, plurimũque apud
ões ordinũ viros, honeſtoſque homines auto
ritatis habebat, ſiue eius potentiã veritus, ſiue deſ-
perans poſſe eũ in ſententiã ſuã trahere, ſtatuit ho
minẽ prius de medio tollere, quã reliquis quibus
nondũ planè confidebat, ſuum conſiliũ patefieret

Occidendi practica,

quare furore incredibili ardens efficiendi quod destinarat, insidias eiusmodi ei facit. In cubiculo proximo illi in quo cum principibus conuentū frequentē agebat, clā nōnullos manu prōptos collocat, mandatque eis, vt accepto signo, repetè prodeuntes circumueniant ōnes qui secum consederint, & in primis manus inijciant Gulielmo Hastyngio, atque ilicò obtruncent. Sic cōposito dolo circiter pridie Idus Iunij accersiri iubet in turrim speciatim Thomā Rotheramū archiepiscopū Eboracensem, Ioannē Mortonū Elyensem episcopū, Henricū ducē Buchyngamiæ, Thomā Stanleiū, Gulielmū Hastyngiū, Ioannē Hauardum, cōplūresque alios, quos aut metu vel beneficio sibi fideles fore confidebat, reliquos verò optimates cū Ioanne Russello Lincolniensi episcopo Anglię cancellario, quos nolebat in tā diro fœdoque interesse spectaculo, iussit illo ipso die esse in curia ad Vuestmonasterium cū magistratibus, vt simul edicerent populo diē, quo Edouardus princeps regio esset honestandus honore. At principes vocati benè mane cōueniunt ōnes in turrim frequētes, tanquā de toto negotio deliberaturi. Hīc clausis foribus, soli quasi teste tantùm Deo, dum inter se de rebus grauioribus agere volunt, Ricardus qui nihil nisi atrox & sæuum cogitabat, sic eos alloquitur: Vos huc hodierno die principes arcessendos ea duntaxat de causa curaui, vt vobis ostēderē, in quanto mortis periculo versēr: ego enim

abhinc

abhinc paucos dies, neque noctu, neque interdiu quiescere, neque bibere, aut cibum capere queo, quare sensim me sanguis, me vires, me spiritus deficit, supraque modū ōnia iā mēbra, vt videtis (brachiū enim ostendebat) exiliora fiunt: quod vtique malū in me proficiscitur ab illa maleſica muliere Elisabeth regina, quæ suis veneficijs me infecit, quibus læsus paulatim dissoluor. His dictis vt parū ad rē facientibus, cùm nemo responsum daret Gulielmus Hastyngius qui Ricardum non oderat, ac liberè ōnia cū eo loqui solebat, respondit, reginā esse magna pariter infamiæ nota atque pœna dignā, si magicis artibus vsam ei nocuisse constaret. Ad ea Ricardus subdit: Ego, inquā, huiusce mulieris veneficijs pereo. Cui Gulielmus idem quod antea respondit. Tū Ricardus vt signū daret illis inuadendi, qui in insidijs erant, clariore voce inquit: Quid igitur Gulielme, si tuis rationibus dū car ad interitum? Vix ea fatus erat, cū illi quibus datū erat negotiū prodiēre, ac facto vndique impetu, cōprehenderunt ipsum Gulielmū, vtrunque antistitē, Eboracensem, & Elyensem, ac Stanleiū. Isti tres diuersi in carcerē eo loci conijciūtur, Gulielmo verō vix dato confitendi peccata spatio, caput ceruicibus abscinditur. Ita Hastyngius suo ad extremū periculo didicit, illā naturæ legē secundū euangelicum verbum, Omnia quæ vultis, vt vobis faciant homines, sic & vos facite illis, impunè violari non posse. Is vnus fuit ex percussoribus E.

douardi principis sexti Henrici filij, qui demũ patri est affectus cæde. Vtinã eiusmodi exẽpla essent tandẽ aliquando documento ijs, qui quod lubet, ad sibi licere putant. Nunc ad rẽ redeo. Quo facto per totã turrim est exclamatũ, Proditio, proditio. Quæ vox vbi per vrbẽ peruasit, ciues & vniuersus populus pro veris ea primò dicta accipientes, simul ignari quæ intus gesta essent, eandẽ vocẽ geminare cœperunt: postea verò quã rẽ, prout gesta erat, rumoribus terrificis dissipatis intellexerunt, tum pro se quisque à domesticis hostibus sibi timere, fœdissimãque mortẽ, aut miserabilẽ fugam cogitare cœpit, cuncto generatim populo gemente, ob extinctum hominẽ, in quo cùm ipse, tũ optimates qui Edouardi filios amabant, spes suas positas haberent. Neque illos præteribat, nemini iã Ricardũ esse parsurũ, quò sibi regnũ obtineret, regnique autoritatẽ in tyrannidẽ verteret. Ricardus post hæc contentus cæde Gulielmi Hastyngij Thomã Stanleiũ dimisit incolumẽ, veritus ne si eum iniuria afficisset, Georgius regulus Strangius eius filius aliquẽ in se populi tumultũ vspiam non concitaret. Ioannẽ Mortonum Elyensem episcopum qui facilè õnes prudentia ac grauitate antecedebat, custodiendum tradidit duci Buchyngamiæ, quẽ dux protinus misit in Vvalliã ad arcẽ suã, quæ ad Brechonotum oppidum est: Thomã verò Rotheramum Eboracensem archiepiscopũ cõmisit custodiæ Iacobo Terello equiti. Voluit

Trepidatio lon diti,

eos

eos antistites quibus haudquaquã sua cõsilia probatum iri putabat, eatenus in custodia retineri, quoad rerum potitus neminẽ timeret.

Quibus rebus actis Ricardus iam certò sciens nihil esse quod amplius dissimularet, per literas mandat præfecto arcis Pontifractensis, vt Antonium Riuerium, Ricardum Graium, ac Thomã Vuagham securi quamprimũ percutiat, id quod breui post factum est. Interim ipse Londini iam omnia pertimescens, primùm omniũ sese armatorum caterua stipat, deinde maximos quosque ex nobilitate viros largiendo atque pollicendo sibi conciliandos summa ope curat, quorũ bonã partem magis terrore quàm spe beneficiorum ad ductam, in suam traxit amicitiam: mox eorum potentia fultus, aliam sibi aggrediendã viam statuit. Siquidem desperabat posse se plebem ita muneribus vincire, vt illa æquo animo suum ferret imperiũ, quã non ignorabat libertatis tuendæ, ac conseruandi iura regni causa, facilè ad arma concitari, idcirco eã timebat: cui proinde multa cogitanti res postremò in mentẽ venit, qua ipsa plebs specie quadã honestatis decepta minus abhorreret ea, quæ ipse esset acturus. Itaq; homo regnandi cupiditate cæcus, quem nulla iam turpitudo retardare poterat, postquam sanguini suæ domus minimè parcere constituerat, etiam honori non parcendum ratus, rem eiusmodi excogitat & cõminiscitur. Sermonem habet secretum cum Ro-

dulpho Shao theologo id temporis magni apud populum nominis, eique exponit hæreditatem paternam iure sibi venire, vt ætate maiori omnibus filijs, quos Ricardus pater dux Eboracensis ex Cecilia vxore susceperisset, cùm satis constaret Edouardum qui antè regnauerat, nothum fuisse, id est, non ex iusta legitimaque vxore natum, idque per argumenta non ignota, & rogat, vt velit de Paulino suggesto, de ea re concionando, populum docere, quò ille tandē aliquando suum verū agnoscat principē: ac illud ait se magnopere petere, quòd existimet præstare, vt potius matris post habeat decus ac honestatem, quàm patiatur tali regum stirpe tam nobile regnum diutius turpificari. Rodulphus siue metu perculsus, siue amentia arreptus, recipit se ei morem gesturum. Atqui vbi dies adfuit, Ricardus qui nomine aliena fungendi vice, suas opes iā firmauerat, stipatus agmine armatorū, more regio, ad templum diui Pauli venit, ibique concioni arrectis auribus interest, quo audiente, Rodulphus vir doctus dedita opera, nactus occasionem loquendi non de re diuina, sed de tragica, cœpit multis rationibus docere Edouardum non fuisse à Ricardo Eboracensi duce creatum, sed ex quodam alio, qui matris notitiam furtim habuisset, & id certis argumentis dilucere, quòd Edouardus neque effigie, neque corporis forma Ricardo patri similis fuisset, cùm ille statura magnus, hic pusillus, ille facie ampla, hic

breui

breui & cõpacta esset: sed neminẽ hominẽ posse dubitare, si talia benè considerentur, quin Ricardus foret verus ducis filius, qui iure regnum patri debitum possidere deberet, & proinde hortari principes, cùm in præsentia rege carerent, vellent Ricardum verã regiam prolẽ regem facere, repudiatis alijs, qui turpi essent genere orti. Hęc vbi populus audiuit, mirabilẽ in modum ei in viscera hæserunt, quippe qui rei indignitate permotus, õnibus precibus execratus est concionatoris pariter temeritatẽ, audaciã, insulsitatẽ, atque Ricardi nefariæ mentis erroré, qui non videret quanta familiæ suæ, & totius regni esset turpitudo, quantum dedecus, quanta labes, dãnare in publico matrẽ pudicissimã fœminã adulterij, inurere optimo fratri de se benè merito perpetuã infamiæ notã, infligere innocentissimis nepotibus probrum æternum. Quapropter vno momento vidisses alios nouitate miraculoque rei attonitos more amẽtium stare, alios flagitij atrocitate perterritos sibi timere, quòd regiorum puerorum amici essent, alios demum vicẽ ipsorum puerorum, de quibus iã actum esse iudicabant, dolere. At fama in vulgus est, filios Edouardi in ea concione nothos appellatos fuisse, non Edouardum, quod õnino à veritate vacuum est, quoniã Cecilia mater Edouardi, vt dictum est, adulterij falso insimulata, passim postea apud benè multos principes, quorum aliqui adhuc viuunt, tantã iniuriã à Ricardo filio sibi

factá questa est. Cæterùm Ricardus ita matre vt adultera publicè vituperata, & Edouardo fratri ignominia aspersa, non pudore, vti debuerat, sed lætitia prolatæ in apertum rei per quã curabat sibi regnũ deberi, õnibus planum fieri, affectus, in turrim perinde quasi à patribus rex iã renuntiatus cũ regio comitatu redijt. Verùm Rodulphum Shaũ tantæ rei turpitudinis præconẽ, qui nõ multò pòst ab amicis ob eius infamiã verecundantibus grauiter castigatus ad sanitatẽ redijt, adeò facti sui pœnituit, vt mœrore animi breui consumptus, meritas suæ leuitatis pœnas dederit.

Iam per hæc Ricardus & dominatũ consecutus videbatur, & illud vbiq; quanuis metu magis quã hominũ consensu prædicabatur, cùm ipse timoris causa periculorũ vndique impendentium, necessariò sibi contandum constituit, tametsi amici vrgebant, vt id quod latebat, erũperet, & quod reliquũ erat, maturè perficeretur, tamen vt ne factũ suum facile improbaretur, voluit etiã atq; etiam populũ monitum, & rẽ omnẽ ad iudices referri, qui eã terminarent: Itaque circiter XIII calendas Iunias, iussit iudices ac ciuitatis Magistratus Robertum Bylles prætorẽ, & Thomã Norland, ac Gulielmũ Martyn vicecomites cũ senatoribus in curiã ipsius prætoris frequentes conuenire, ad eosque misit ducẽ Buchyngamiæ, cum nonnullis alijs principibus, quos in consilio habebat, vt suã agerent causam, suisque verbis rogarent, vt illi auditis

Ricardus tam suam procuret agi.

ditis negotij peragendi rationibus, vellent id decernere, quod ad patriæ, quod ad ōnium salutem pertineret. Dux in primis longa oratione manda ta Ricardi exposuit, & ex eius parte demonstrauit, pro causa aliud nihil nisi ius, nisi fidē, nisi constantiā, nisi honestatē, nisi æquitatē pugnare, cùm ille regnū sibi repeteret, quo antea per fratrē Edo uardū fraudatus fuisset, & propterea vellent sua autoritate de tāto negotio agitare, ac constituere, quò per fauorē populi qui eorum iudicio regeretur, ei liceret regnū suum tandē aliquando obtine re, quod Reipublicæ cōmodo foret, cùm Ricardus ea prudentia & modestia esset, vt ab eo ōnia æqua cuncti expectare possent. Ea fuit ducis postulatio, simulque sententia, contra quam, quia ius inter arma silet, nemo ire ausus est. At Ricardus perinde quasi territi iudices secundū eū iudicassent, postridie eius diei regali amictus vestitu, ac firmo armatorū præsidio constipatus, ex turri per mediā vrbē, ad Vuestmonasteriū progreditur ibi in sede regia sedens, regē tum primū se gerit, alia enim decernit, de alijs acturū se nuntiat, magistratibus præcipit, vt ōnia deinceps suo agant nomine, itē diē præfinit, quo populus cum principibus adsit paratus in ipsius verba iurare. Hæc vbi per ōnes partes regni fama diuulgauit, variè acce pta sunt: illi enim qui Edouardi ac eius Eboracen sis domus partiū erant, detestabantur Ricardi audaciā tanquā pestem, eam demum familiā ad interneciōē

ternecionē consumpturā. Contrà qui Henrici sē xti regis fidē secuti erant, illa ōnia in rem suā fore iudicabant, quòd breui tēpore ita vsu veniret, vt Ricardi regnū nemini homini tolerabile esset, & principes illius funditus euellendi causa, antequā radices altius ageret, facilè sua officia conferrent in Henricū Richemondiæ comitē ipsius Henrici ex fratre nepotē, ad regnumq; euocarent. Ricardus interim haud secus ac eius violentia posceret, veritus est, vt ne quā multi reginæ amici essent, qui populū ad arma vocarent, cùm cernerent imperiū præripi Edouardo principi: igitur primo quoque tēpore quinq; millia armatorū ex Ebora cēsi agro (fidebat illis ante alios) collecta duce Ricardo Rateclyffo ad se mitti iussit, præcepitq; nōnulla Ricardo in itinere curanda. Is ea multitudine vallatus ad Pontifractū constitit, ibique iussit præfectum arcis supplicium sumere de Antonio Riuerio, Ricardo Graio, & Thoma Vvagham, sicut Gloceſtrenſis præceperat, quemadmodum suprà scripsi, vt ipso præsente, tam dirum facinus fine tumultu conficeretur: quo facto, Londinum contendit. Ricardus ea fidelium hominum cater ua munitus, confidenter ad cætera exequenda aggreditur: itaque coacto principum concilio, ad Vvestmonasterium pridie Nonarum Iulij, rex creatur, coronaturque, vnà cum Anna vxore, populo magis ob metum non repugnante, quàm approbante, dictusque est Ricardus tertius. Fuit ille annus

Richardus se militibus munit

Rex coronatur ao 1483

annus humanæ salutis MCCCCLXXXIII.

Ita Ricardus iniussu populi, per potentiam, voluntate quorundam principum fauentium, contrà quàm ius fasque esset, regni potitus est, qui nõ multò post rebus Londini ex sententia constitutis, Eboracum iter habet, rectaque Glocestriam proficiscitur. Dum hîc morabatur, ad singula temporis puncta ita scelerum conscientia mordebatur, vt perpetuò in timore esset, quem vt ab se õni modo depelleret, nepotes ad mortem ei constituti sunt, quòd illis saluis, sine periculo esse nullo pacto liceret: quocirca per literas Roberto Brachynburio præfecto turris Londinensis mandat, vt aliquo honesto modo nepotes ipsos quamprimùm necandos curet, atque inde Eboracum discedit, libentissimis animis à ciuibus acceptus, qui ob eius aduentum, aliquot dies gaudiũ publicè celebrarunt. Sed Ricardus vt copiam sui omnibus etiam ruri habitantibus faceret, plausus captandi cupidus, edixit diem, quo supplicationem archiepiscopus Eboracensis eius rogatu decreuit in cuius pompa ipse cum regina redimitus corona incederet. Duxit secum Ricardus Edouardum comitem Varuici ex Georgio fratre duce Clarentiæ nepotem, per quem vt ne sibi aliquid periculi procrearetur, misit eum custodiendum ad arcem quam vocât Schereshuton. Cæterum præfectus turris Londinensis, vbi regis horribile mandatũ accepit, rei atrocitate attonitus, ac veritus si obediret,

mandatũ horribile de nepotũ necandis,

diret,ne sibi aliquando fraudi foret,illud non cõtinuò confecit, sperans regem sanguini aut ætati parsurum, vel triste consilium commutaturum. Veruntamem tantum abfuit, vt alterum sit consecutũ,cùm mens immota maneret, vt Ricardus statim atq; accepit præfectum differre quod præcepisset,alteri,id est,Iacobo Terello dederit negotium cædis maturandæ. Ille imperata facere compulsus dolenter Londinum proficiscitur, ac regios pueros exemplo in omni memoria propè inaudito,necauit.Ita Edouardus princeps cum Ricardo fratre interijt:sed quo genere mortis miselli pueri affecti fuerint, non planè liquet. Ricardus verò per id factum cura & metu releuatus, non diu celauit cædem, sed paucis pòst diebus rumorem mortis puerorum in vulgus exire permisit, vt,sicuti credere par est, postquã populus cognouisset nullam iam ex Edouardo superstitem esse virilem prolem, ipsius dominationem æquiore animo ferret. Verùm vbi eius insignis facinoris fama per regnum peruasit,tantus generatim omnium animis inhæsit dolor, vt eo cunctum iam metum vincente, passim lachrymarent, & post consumptas lachrymas gemerent, vociferantes: Ecquisquam certè omnium est tam Dei,sacrorũ, religionumque,tam hominum hostis, qui à tanto occisionis scelere non abhorruisset? Sed speciatim amici reginæ & puerorũ inclamabant: Quid hîc faciet alijs, cùm suos crudeliter nullo eorum in

in se merito iugularit? pro certo habentes tyrānidem sæuissimā iam inuasisse Rempublicam. Sed matri puerorum infelici quæ adhuc in asylo erat, ille rumor instar mortis fuit: vt enim de nece filiorum cognouit, ad primum nuntium rei immanitate exterrita metu repentè corruit, iacuitque exanimata aliquandiu, post ad se reuersa flet, vlulat, implet clamoribus ædes, percutit pectus, scindit comam, denique tanto victa dolore, mortē sibi quoque precatur, sua identidē charissima pignora vocans, seque ipsam insaniæ condēnans, quòd alterum filium ex asylo insidiosis delusa promissis inimico ad necem tradidisset, quæ secundum Deum, & filios, se maximè ōnium violatā sentiebat, sed post longam lamentationē, cùm aliter vlcisci nequeat, Deū inuocat perfidiæ vltorē, quasi certū habēs aliquando eū id facturū. Quotus est quisq; qui si ad eiusmodi pueros indigna morte mactatos aspiciat, nō terreatur, cū tale quid soleat interdū propter peccata maiorū accidere, & illorum noxa ad posteritatē redundare? Illud fortasse istis duobus innocentibus pueris contigit, quòd Edouardus eorū pater neglectæ religionis crimē subijsset, per sanctissimū iusiurandū, qui vt superiore libro ostendimus, ad portas vrbis Eboraci, aliud mente aliud verbis promissum fecit, vt illud ilicò diluxit, & postea per ducis Clarentiæ fratris necem, magna se suosque pœna apud Deum obligasset.

Neglectæ religionis insigne exemplum

Dum

Dum hæc alibi geruntur, iã ſupplicationum dies venit, quo die Eboracũ multi mortales conuenerant, ſtudio noui regis videndi. Tum in ſupplicationibus magno apparatu à ſacerdotibus cõſtitutis rex inſigni redimitus diademate interfuit, magna heroũ comitante caterua. Sequebatur & regina coronã quoque geſtans, quæ manu ducebat Edouardũ filiũ etiã parua ornatum corona, tanto ciuium honore, lætitia, gratulatione, vt Ricardum in cœlum plauſibus ferrent. Peracta ſupplicationũ põpa, rex haud ita multò poſt concilium habuit, in quo poſteaquã de ſtatu illius prouinciæ maturè conſtitutum eſt filius regis vnicus Edouardus annos natus circiter decẽ, princeps Vualliæ, ac Ioannes Hauardus vir conſilij magni, ſcientiæ in bello, & virtutis, dux Northfolchiæ, & eius filius Thomas florens & illuſtris adoleſcens comes Surræ factus eſt. Itẽ ex principũ eius regionis numero, augetur regius domeſticus ſenatus, quòd Ricardus in illorũ fide ſummã ſpẽ poneret, vti ſuprà demõſtrauimus. Poſtremò quia nihil erat mali, nihil aduerſi, quod mens regis tot delictorũ cõſcia nõmetueret, placuit prouidere, ne Hẽricus Richemondiæ comes ab inimicis ſtudio turbandi õnia in Angliã reuocaretur. Itaque Thomas Huttonus vir ſolers ad ducẽ Britanniæ legatus deſignatur, qui ſumma orationis & pecuniæ vi ageret, vt dux in perpetua ſaltẽ cuſtodia comitẽ retineret, prout rogatu Edouardi eius fratris

hactenus feciſſet,qui protinus in Britanniã tranſmiſit. Quibus actis rebus, rex Londinum reuerti tur,cui tota ciuitas officij cauſa, obuiam prodijt. Ita Ricardus nouo quodam genere immanitatis in ſummã gloriam venerat, vulgique admiratione beatus dicebatur, cùm aliquanto poſt de ſuo ſtatu paulatim ſe demigrare ſenſit,nec in eo ſe vllo conſilio retinere potuit: enimuero poſt necem filiorum Edouardi,quoties aliqua non bona tempeſtas in præſens tempus,aut in poſterum impendêre apparebat,ſubitò populus ex recenti facinorum regis memoria,eam ſoli Ricardo aſsignabat vociferans Deũ expiare in miſeros Anglos ſcelera regis, quẽ idcirco criminabatur, deteſtabatur, ac denique ad ſummum vocabat ſuppliciũ. Cùm ita Ricardus male ab omnibus audiret,& quamuis non eũ fugeret, à quibus illæ voces in primis emitterentur,nec tamen auderet manu vindicare iniuriam,ratus errantis eſſe,interdum monitorem officij non repudiare, incidit rurſus ex tanta felicitate,in timorem animique triſtitiam, & quia præterita corrigere non poterat, ſtatuit infamiæ notam nomini ſuo inuſtam omnibus officijs delendam,ac de ſe talem ſpem faciendam, vt deinceps nulla amplius calamitas ſua culpa,reipublicæ accidere crederetur: quanquã difficile eſt mutare animum,& quod moribus inſitum ſit,ſubitò euellere:itaque ſiue ob eam cauſam, ſiue quia vt tunc vulgi opinio ferebat, malorum actuum

iam

iam pœnitebat,cœpit deinde alterius vitæ quoddam initium ordiri,nomenque boni viri prætendere,quò iustior,mitior, populatior, ac liberalior præsertim aduersus inopes haberetur, atque sic primùm apud Deum, veniam cõmissorum meretur, deinde apud homines inuidiam leuaret,ac se in gratia poneret. Inchoauit multa opera tam publica quàm priuata,quæ immatura morte prę reptus non perfecit. Instituit Eboraci collegium centum sacerdotum. Item eius aures amicorum bonis monitis iam patêre incipiebãt, cùm statim post satis luculenter apparuit, timorem qui rarò est diuturni magister officij,non iustitiam, fecisse ad punctum temporis Ricardũ meliorẽ, quando quidem hominis bonitas quæ fucosa erat, citò refrixit. Ex quo eius cuncta consilia ad nihilũ subitò cadere cœperunt: nam Edouardum filium vni cum primò amisit,tertio post mense, quàm princeps Vualliæ factus fuerat, deinde autore Henrico duce Buchyngamiæ, facta est contra eum coniuratio,quam etsi prius quàm coalesceret,indicio detectam comprimere conatus est.

Quoniam autẽ ad hunc locum peruenimus, opus est altius repetere quædam perappositè, quibus explicare possimus initium ortæ discordiæ inter regem & ducem. Humfredus enim olim comes Herefordiæ,de cuius interitu suprà libro decimo octauo meminimus, duas ex se genitas reliquit filias, easque fecit hæredes, hoc est,Mariam, quæ

quæ nupsit Henrico comiti Derbiensi filio maiori natu Ioannis ducis Lancastriæ, qui postea adeptus regnum quartus Henricus dictus est: & Aleonorā, quam in matrimoniū duxit Thomas Vodestochus dux Gloceſtriæ, & comes Buchyngamię. Ex Thoma & Aleonora vna filia nomine Anna orta superstes sola fuit, cui publicatis bonis patris à Ricardo secundo rege, qui ducē morte affecit, dos Aleonoræ matris iure hæreditario venit. Hęc primo desponsa est Thomæ Staffordio, sed illo prius quàm puellā deduceret, vita priuato, deinde locata fuit Edmundo ipsius Thomæ fratri comiti Staffordiæ. Is creat Humfredū ducē Buchyngamiæ, & Humfredus Henricū. Atque ita per Annę & Mariæ nuptias, diuisa est hæreditas comitis Herefordiæ, ac pars vna familiæ Lancastriæ, & altera venit genti Staffordiensi, vnde duces Buchyngamiæ originē ducunt. Post aliquot autē annos omne genus Henrici quarti regis defecit in Edouardo principe filio Henrici sexti, qua extincta domo, Henricus Buchyngamiæ iure sibi optimo putauit repetendā illā partē patrimonij comitis Herefordensis, quæ nomine dotis Mariæ, familiæ Lācastriæ venisset, quā tunc Ricardus rex iure regio cum reliquis gentis Lancastriæ bonis possidebat. Igitur dux paucis pòst diebus nactus idoneā de ea re sermonis habendi occasionē, repetijt à Ricardo illā partē patrimonij Herefordensis comitis iure hæreditario sibi debitā. Ad ea Ricardus, qui e-

ius rei causam iâ mortuâ putarat, protinus ira accensus, respondisse fertur: Num Henrice dux, vis tibi id ius Henrici quarti vindicare, quo ille perperàm regnum occuparat, atque ita ad illud viam patefacere? Quod Ricardi responsum in pectus ducis altè descendit, qui ex eo tempore ira & indignatione agitatus, cœpit cogitare quonam pacto hominem ingratum de regno deturbaret, cuius causa, multa contrà quam fas esset, persæpe iniustus fecisset. Dux ita animatus, haud multò pòst Ricardum Eboracum proficiscentem vsque Glocestriam comitatus est, & inde eo non negante, in Vualliam se contulit, vbi bonam patrimonij partem habebat: hîc dum moratur, partim recenti acceptæ iniuriæ memoria stimulatus, partim pœnitens quòd hactenus per se non modò non obstitisset Ricardo male agenti, sed plurimum fauisset, statuit se ab eo disiungere, id licet ab initio factu oportuisset, ac quod antea animo agitauerat, perficere: itaque consilium suum Ioâni episcopo Elyensi, quem, vt suprà memoraui, captiuum apud se, in Brechonotensi arce habebat, aperire incipit. Elyensis fraudē suspicatus primum quærit quatenus id moliatur, oratq; ne sibi noceat: postea vbi nouit iustum odium eius, & Ricardo diu debitum, non negat de coniuratione loqui. Tū dux omnia explicat Elyensi, totumq; se patefacit, indicans excogitasse modū, quo & Edouardi & Henrici sexti genus quod supererat, per affinitatem cō

iunctū

iunctum in regnum vtrique stirpi debitum restitueretur: nam Ricardum non fratrē, sed hostem Edouardi appellabat. Modus iste erat, vt Henricū comitē Richemondiæ, quē fama erat post cognitam mortē Edouardi regis, apud Franciscū Britānū ducē liberatum esse custodia, quāprimum arcessendum curarent, opibusque iuuarent, dummodo ille prius iureiurando promisisset, se post adeptū regnum, ducturū in matrimoniū Elisabeth filiā Edouardi natu maiorē. Probauit Elyensis episcopus tā consilium ducis, quā modum rei peragendæ, curauitque, vt Reginaldus Braius minister Margaritæ matris Henrici, quæ nupta erat Thomæ Stanleio, venerit ad ducē in Vuallią, atq; cognita eius sententia, ad Margaritā properè rediret, feceritque eam certiorē de ōnibus, quæ inter ipsum ac ducē ad cōmunem salutē agitata essent. Hoc nimirum fuit, quamobrē dissensio orta sit inter regē & ducem, & coniuratio contra ipsum regē facta. Veruntamen vulgus aliter prædicabat: dicebant enim ducē à principio eo consilio minus dehortatū fuisse Ricardum peq; tot facinora regnū occupare, vt ille deinde iuxtà Deo ac hominibus inuisus regno pelleretur, atque ita ipse ad illud, ad quod modis omnibus aspiraret, à populo vocaretur, ac propterea arma in Ricardum ad extremū mouisse. Sed ad incœptum redeamus.

Iam antequā dux iræ plenus alieno cœpisset in Ricardum esse animo, nouæ conspirationis

fundamentum inter Elisabeth reginam vxorem Edouardi,& Margaritam matrem Henrici,Londini iactum fuerat, sic: Margarita inualetudinis causa,vtebatur medico nomine Ludouico natione Vuallo,& quia vir grauis erat, ac non minimi vsus,sæpe cum eo solebat liberè loqui,& familiariter suspirare. Ea autem post cognitam cædem filiorum Edouardi prudens mulier cœpit bene sperare de fortuna filij, rata id factum facilè posse Reipublicæ bono esse, si contingeret, vt Henrici sexti & Edouardi sanguis per affinitatem misceretur, atque ita duæ longè pernicioſissimæ factiones simul per vnam colligationẽ vtriusque generis tollerentur:quare statim opportunitatem tam non aspernata, inter conferendum exponit Ludouico iam adueniſſe tempus, cùm filia Edouardi maior natu dari in matrimoniũ Henrico filio,& Ricardus rex inimicus patriæ ab omnibus habitus facilè omni honore deijci,ac regno spoliari posſit, & propterea orat, vt cum regina de tali negotio secretò agat: nã regina eius quoque opera vtebatur,quòd esset medicus artis peritiſsimus. Ludouicus nihil cunctatus reginam conuenit, quæ adhuc se asylo tenebat, ac rem non vt mãdatam sibi, sed tanquam ab se excogitatam narrat. Placuit consilium adeò reginæ, vt iusserit Ludouicum ad Margaritam adire,quæ Londini in ædibus viri sui morabatur,atque suis verbis promittere,se daturam operam, quò omnes amici Edouardi

uardi viri sui, partes Henrici eius filij sequerentur si modò ille iuratus esset, se post adeptum regnū, ducturum in matrimonium Elisabeth filiam, aut Ceciliam ætate minorem, si illa prius moreretur, quàm ipse potiretur regno. Ludouicus actutum officio functus inter mulieres facilè negotiū confecit, qui ex eo quòd medicus erat, sine suspitione aliqua, internuntius ac socius est illis nouæ conspirationis in Ricardum adiunctus. Ita Margarita in bonam spem adducta, constituit Reginaldum Braium ministrum suum hominem longè fidelissimum coniurationis caput, eique præcipit, vt quam secretissimè potest, ex nobilitate aliquos in quibus ingenium, fides, diligentia sit, in partē suā trahat, qui auxilio esse possint. Reginaldus intra paucos dies, exacto antea à singulis sacramento, in coniurationis societatem conuocauit Ægidiū Dabeneium equitem, Ricardum Gilfordium, Thomam Ranmeium, Ioannem Chenium, complureſque alios. Regina item suos amicos consilij ac negotij maturandi participes facit. Margarita verò interim Christophorum Vrsuychum sacerdotem probatum, spectatum, ac officij plenum in familiam recipit, datoq; ab eo iureiurando, consilia ōnia illi aperit, idq; tutò se facere cōfidit, quòd Christophorus Henrici sexti regis semper studiosus, à Ludouico medico apud ipsam in gratia positus esset. Itaque mater salutis ac gloriæ filij studiosa, dat negotium Christophoro proficiscen

diin Britanniã ad Henricum, illique significandi omnia, quæ cum regina acta essent: sed antequam ille iter facere inciperet, ecce, subitò facta est certior de eodẽ consilio atque ipsa ceperat, à duce Buchyngamiæ inito, quemadmodũ suprà cõmemorauimus: quod vbi cognouit, cõmutato consilio, Christophorũ apud se retinet, ac Hugonẽ Coneueium in Britanniã mittit, cum benè magna pecuniæ summa, ad Henricum filium, mandatque ei, cuncta exponat, atque hortetur ad reditum, & in primis admoneat, vt in Vualliã accedat, vbi loci paratum auxilium inueniret. Mittit & post illum Ricardus Gilfordius ex Cantio Thomã Ranmeium cum eisdẽ mandatis. Ij celeriter eò vecti, per idẽ ferè tẽpus perueniunt ad Henricum, quẽ suprà diximus apud ducẽ Britanniæ, post mortẽ Edouardi, sui iã fuisse iuris. Henricus accepto nuntio, gratias Deo agit, ratus id quod tota mẽte precebat, non potuisse sine nutu diuino accidere, atq; ob id mirabiliter lætatus õnia cum duce confert, indicatque se in certã potiundi Angliæ regni spẽ ingressum, & idcirco orat, vt illud eius pariter auxilio atque voluntate fiat, quando cùm licuerit, parẽ referret gratiã. Dux etsi paulò antè à Ricardo rege per Thomã Huttonum eius oratorem, quẽ suprà dixi eò legatum fuisse, pecunia & precibus solicitatus fuerat, vt Henricum comitẽ in custodiã denuò truderet, promisit tamen auxilium, deditque perlibenter. Tum Henricus præmissis

in

in Angliã Hugone Coneueio,& Thoma Ranmeio,qui eius aduentum nuntiarẽt,quòd cætera quæ consilio prouideri possent,ab amicis cauerentur, ibi vsque eò esse voluit,dum quæ ad nauigãdum opus essent,pararentur. Interea in Anglia principes conspirationis multa simul moliebantur, alij opportuna loca armatis hominibus firmata tenebant,alij occultè ad tumultus plebẽ solicitabant, alij alibi intenti paratique erant,vt statim cognito Henrici accessu,belli initium facerent,alij verò inter quos Ioannes Mortonus Elyensis antistes primus erat,per secretos nuntios inuitabant ad nouã coniurationẽ ones,quibus certò sciebant odium in Ricardum secum cõmune esse.

Inter hæc indicatur Ricardo de coniuratione principum,qui ancipiti malo permotus, quòd neque exercitum paratum haberet,neque si bellum subitò cõpararet,satis constaret,vbi loci occurrendum,aut manendum,quóve eundum esset,statuit aliquantum rem dissimulare,donec exercitum cogeret,ac ex rumoribus vulgi ,exploratorumq; diligentia,omnia aduersariorum consilia inuestigata,cõprehensa,illustrata,patefacta essent,aut per artificium eiusmodi,aliquẽ coniuratorum caperet,quandò non sunt occultiores insidiæ , quàm hæ ,quæ latent in dissimulatione intelligentiæ,vel in aliquo humanitatis nomine. Et quia ducem Buchyngamiæ sciebat coniuratorum esse caput, sibi illud primùm omnium clã aut vi amputan-

dum iudicauit: itaque longè humaniſsimis literis ducē ad ſe accerſit, præcipitque nuntio, qui literas defert, vt multa ſuis verbis promiſſa illi faciat, bonoque modo perſuadeat redire in regiam. Dux ſtomachi valetudinē excuſans reſpondet nuntio, ſe in præſentia non poſſe venire. Ricardus excuſationē non accipit, ſed eum rurſus ad ſe minaciter euocat. Tum dux apertè negat ſe ad inimicū iturum, atque ſimul bellum parat, perſuadetque conſilij ſui ſocijs, primo quoque tēpore alij alibi tumultus faciant. Ita vno ferè momento ac tēpore, Thomas Marchio Dorceſtrię de aſylo egreſſus, ac ab ōni periculo, opera Thomæ Rouelli ſeruatus, in agro Eboracenſi, Edouardus Corteneius cum Petro fratre epiſcopo Exonienſi, in Deuonia, in Cantio Ricardus Gilfordius cum aliquot nobilibus, agros paſsim incolentes ad arma concitat, initiumque belli facit. At Ricardus interim contracta ingenti armatorum manu, ne vires ſuas diſsiparet, dum vellet ſingulos inſectari coniuratos, de creuit cæteris omiſsis, in caput, id eſt, in ducē arma vertere, qui Londino mouens Sarisberiā verſus iter ingreſſus eſt, vt de via, in ducē iret, ſi vſpiā exploratū haberet, eum ſe caſtris tenere: iamque vix bidui à ciuitate aberat, cùm dux magno cum militum Vuallorum robore, quos inuitos & à pugnando pro eo abhorrentes, vt homo acer magis imperio, quàm pretio armauerat, quod defectionis cauſa fuit, obuiam illi ire contendit, verū ſubi

tò

tò in itinere à maiore parte ſuorum militum deſtitutus, in fugam ſe neceſſariò coniecit, qui dū fugiebat, ob ſubitā fortunæ cōmutationē valde territus, & cū non ſatis conſtitutū haberet, quod ſibi capiendum conſiliū foret, abdidit ſe in domū cuiuſdā familiaris ſui nomine Humfredi Banaſter, quē quia à puero bonum virum habuerat, idcirco ſibi fidiſsimum fore confidebat, ſeque eius fidei cōmiſit, apud eum vſque eò in occulto manſurus, dum aut ſibi reparandū exercitum, aut eum dū in Britanniā ad Henricum comitē deliberaret. At vbi ſocij qui in bellum iā ingreſsi erant cognouerunt ducē à ſuis deſertū fugiſſe, & nuſquā comparere ſubito timore perculſi, cū pro ſe quiſque in pedes ſe daret, ac de ſalute deſperaret, aut aſyla aut ſolitudines petunt, fugāve per mare tentant, quorum bona pars paucis pòſt diebus, incolumis in Britanniā peruenit. In ijs fuit Petrus Corteneius Exonienſis epiſcopus, cū Edouardo ſuo fratre comite Deuoniæ, Thomas Marchio Dorceſtriæ, cum Thoma filio admodū puero, Ioannes Burſcherius, Ioannes Vuelles, Edouardus Vdeuylla vir bello ſtrenuus frater Eliſabeth reginæ, Robertus Vuyllugby, Ægidius Dabeneius, Thomas Harundellius, Ioannes Chenius cum duobus ſuis fratribus, Gulielmus Barcheleius, Gulielmus Brandonus cū Thoma fratre, Ricardus Heggecōbius: & hi ferè ōnes equeſtris ordinis viri. Item Ioannes Haluellius, Edouardus Ponyngus ſummus

mus copiarū dux,ac Christophorus Vrsuychus, Ioannes Mortonius Elyensis episcopus per idem quoque tēpus,cum plerisque alijs nobilibus viris in Flandriā traiecit.

Atqui Ricardus horribili vigilantia ac celerita te plenus,qui iam Sarisberiam peruenerat,vbi de fuga ducis ac aliorum coniuratorum cognouit, eos sibi persequendos constituens, primò ad om nes vicinos portus milites dimittit, qui maritimos exitus occupent,claudant,teneant,transitúq; prohibeant fugientes, deinde si quis indicasset de duce,decernit præmia,seruo libertatem,libero im punitatem,ac mille libras.Item quoniam à Thoma Huttono dudū ex Britannia reuerso acceperat,tantū abesse,vt Franciscus dux vellet sua causa tenere in custodia Henricum, vt etiam eum ad uersus se paratus esset opibus enixè iuuare, pariter aliquot naues rebus omnibus instructas per oram maritimam, quæ ad Britanniam vergit,dis posuit,vt si Henricus fortè veniret,aut intercipe retur,aut littoribus arceretur: præterea vt mirificè.vbique essent custodiæ, milites alios locis op portunis locauit, qui vias, qui calles, qui aditus omnes insiderent, alios autem quoquouersum misit,qui quærerent, si vspiam ducem, vel aliquē sociorum inuenire, & comprehendere possent. Iis passim cuncta rimantibus Hūfredus Banaster, dubium est,metu an pretio ductus, Henricū ducem hospitem suum prodidit,qui eum confestim Saris-

Sarisberiam ad Ricardum duxerunt. Dux diligẽter examinatur,& interrogatus quæ sciebat, sine quæstione indicat,sperãs,quia ingenuè fateretur, futurum vt sibi liceret Ricardum alloqui, quod summè rogabat: sed postquam de crimine fassus est,protinus securi percutitur. Hanc mortem dux passus est à Ricardo rege,quem vltra aras,vt dicitur, iuuerat, qui cum societatem periculi verius quàm imperij, per hunc modum coiuerat. Hinc profectò animaduertamus licet, illum operam perdere, & vitam suam magno obligare scelere, qui homini improbo auxilio est,quandò cùm ab eo pro beneficio, vt plurimum maleficium recipit,tum à Deo meritam ad vltimum pœnam sem per habet.

Dum hæc in Anglia fiebant, Henrico Richemondiæ comiti parato exercitu ad quinque millia Britannorum,ac classe quindecim nauium instructa, iam dies decessionis obrepserat, qui ad sextum Idus Octobris, anno salutis MCCCCLXXXIIII,& secundo, cùm regnare cœpit Ricardus, vento non aduerso nauigare cœpit, sed sub vesperum orta subitò tempestate, ita afflictatur, vt naues aliæ aliò vi sæui venti impellẽte, cursum flectere compulsæ sint, nonnullæ in Normaniam reflatu delatæ, aliæ in Britanniam. Nauis in qua Henricus erat,cum vna altera naui, totam noctẽ iactata fluctibus, bene mane tandem deponentibus ventis,circa meridionalem insulæ oram, contra

tra portum,quem Polam vocant,peruenit. Hinc Henricus prospiciens omne littus à militibus ob sessum esse,quos, vti diximus, Ricardus passim dispossuerat,edicit, ne quisquam omnium descendat prius in terram,quàm reliquæ naues conuenirent,quas dum expectat, vnam mittit scapham exploratum,an amici sint, qui eo loci præstolentur. Tum qui missi sunt, magnopere à militibus de terra rogantur,vt quamprimum descendant,clamantib.se à duce Buchyngamiæ missos,vt prę̃stò essent, qui Henricum tutò ad castra comitarentur,quæ ipse in proximo cum florentissimo exercitu haberet,quò ambo iunctis copijs, Ricardum fugientẽ persequerentur. Henricus id quod erat, fraudem suspicatus,postquam vidit nullam suarum nauium in conspectum existere,sublatis velis, vsus sequundo vento, in Normaniam venit, quasi flatu ipso venti eum à periculo retrudente. Hîc ad littus,sui ac suorum ex labore recreandorum causa, triduum moratus, statuit cum parte comitatus redire in Britanniam pedibus, ac interim misit legatos petitum à Carolo octauo Francorum rege, qui Ludouico patri paulò antè mortuo successerat,iter per Normaniam.Rex Henrici miseratus fortunã,non modò iter libenter,verũetiam pecuniam in itineris sumptus dedit. Sed ipse regis humanitate fretus,iam antea naues domum præmiserat,& iter facere aggressus, parum tamẽ processerat,cùm legati rediêre,qui eo beneficio

ficio valde lætatus,ac bonæ ſpei plenus in Britanniam reuertit, aliud inde conſilium capiendum ratus:at vbi in Britannia fuit, ab amicis accepit, duce Buchyngamiæ in Anglia capite mulctato, marchionem Dorceſtriæ cum bene magno Anglorum principum numero, illuc paulò antè ſe quæſitum aduenisſe,atq; apud Venetos eſſe:quibus cognitis rebus, vehementer doluit primos amicorum principum conatus male cecidiſſe,attamen ex altera parte gauiſus, quòd tot egregios duces ſocios belli haberet,iã tum ões rationes ſuas conſolidatas,ac rẽ ſuam ſaluã opinione propè cẽrta concipiens,celeritate ſibi vtendũ iudicauit,qui in Rhedones profectus, miſit ſtatim aliquot ex ſuis,qui Marchionẽ cum reliquis optimatibus ad ſe ducerent.Illi vbi cognouerunt Henricum poſt longã aberrationẽ incolumẽ rediſſe in Britanniã,miro affecti gaudio(cùm enim neſcirẽt vbi terrarum eſſet,timebant ne incidiſſet in manus Ricardi)ſine mora ad eum conuolarunt. Hîc multa inuicẽ congratulatione facta, poſteaquam de rebus agẽdis aliquot per dies inter ſe agitarunt iam aduenit Chriſti dies natalis,quo vnà in templum conuenientes,cętera fide ac fędere ſanciunt & Henricus primum dato iureiurando, promittit ſe ſimulatque regno potitus fuerit, ducturum in matrimonium Eliſabeth Edouardi regis filiam deinde illi in Henrici perinde ac ſi iam rex creatus eſſet,verba iurant,pollicentes ſe prius vitam, nedum

dum res amissuros,quàm Ricardum apud suos regnare patiantur,ferant,sinant. Quo facto,Henricus confert ōnia cum Francisco duce,etiam atque etiam rogat,vt se maioribus copijs iuuare velit,quò protinus in patriam cupidam sui reuerti queat,& in primis mutuam pecuniā dare, quòd quam accepisset ab amicis,ea iam abijsset in sumptus in priorem belli apparatum factos, & quam daret,se fideliter redditurum,eiusque singularem in se beneficentiam omni studio,cura,opera, plena manu aliquando compēsaturum recipit. Dux auxilium promittit,quo ille fretus,suscepta rursus naualis apparatus cura,ad nauigandum se expedit,vt nihil sit,quòd excludatur tempore.

Interea Ricardus Londinum reuersus,aliquot coniurationis participes diuersis in locis comprehensos,& ex ijs Georgium Brunum, Rogerium Clyffordium,Thomam Selengerium equites,itē Thomam Ranmeium,Robertum Clyffordium nonnullosque alios etiam ex eius familia supplicio affici iussit, postea concilium coēgit, in quo primum exules omnes senatus decreto, hostes patriæ iudicandos, dein illorum bona publicanda,ac non contentus ea præda quamuis opulenta, postremò magnam pecuniæ summā populo imperandam curauit:nam sui purgandi, gratiæq; à plebe ineundæ causa,tantas iampridem largitiones fecerat,vt iam egēre inciperet. Sed nihil fermè propius factum fuit,quàm vt Thomas Stanleius

in

in numero quoque hostium haberetur, propter operationem Margaritæ vxoris Henrici comitis matris, quæ vulgò coniurationis caput diceretur. Verum cùm mulieris studium nullius esse momenti iudicaretur, senatus cẽsuit, ac iussit, vt Thomas qui in se nihil culpæ esse probauit, vxorem omnibus ministris nudatã sic apud se custodiret, vt nullum deinceps neque ad filium neque ad amicos internuntium mittere, nec moliri in regẽ quicquam posset, quod & factum est. Item eiusdem concilij autoritate, cũ Scotis qui paulò antè circa fines excursiones fecerant, pax confecta est. Quibus rebus ita actis, videbatur omnis coniuratio penè iam extincta, sublato duce, ac cęteris eius socijs partim quoque morte affectis, partim longè gentium exulantibus, cùm adhuc Ricardum dubitantem magis quàm fidentem suis rebus, metus ferè perpetuus reuersionis Henrici comitis, & eius sociorum diuexaret, torqueret, excruciaret, quapropter vitam miseram habebat, qui vt ne diutius in ea molestia esset, statuit tandem aliquando omnem timoris ac tumultus materiam euellere, idque dolo vel vi conficere: itaque nihil post eiusmodi captum consilium, putauit opportunius ãtiquiusque, quàm vt iterum pecunia, precibus, præmio solicitaret ducem Britanniæ, quòd in eius manu esset, vt à periculo cũcto vacuus redderetur, qui idcirco confestim misit certos nuntios ad ducem, qui ei præter ingentia munera, quæ secum

secum tulissent, promitterent ipsum in singulos annos daturum omnia vectigalia prædiorum Henrici, ac reliquorum Anglicorum principum, qui cũ eo essent, si illos deinceps apud se in custodia retineret. Nuntij cum istiusmodi mãdatis profecti non potuêre rem cũ duce agere, ex eo quòd ille ex graui diuturnoque morbo infirmus factus cœpisset mentis errore affici: quamobrem Petrus Landosius eius quæstor, homo cùm sagacis ingenij, tum magnæ autoritatis, suo arbitratu res omnes gerebat, qui ob id Britannorum principum inuidiam grauiter in se concitarat. Hunc Anglicani legati conueniunt, expositisque mandatis, vehementer rogant, vt ipse cui omnia facere integrum esset, velit Ricardi desiderium diuturnum explere. Petrus qui in magna apud suos offensa erat, arbitrans si Ricardo satisfaceret, se fore potentiorem aduersus aduersarios, respondit se facturum, quod Ricardus petebat, si modò fidem non falleret, & id quidem domesticarum inimicitiarum causa: nam Henricum non oderat, quem, vt superiore libro ostendi, antea ad Fanum Maclouij à periculo liberarat. Sic cũ causa semper peccamus. Atqui Reipublicæ Anglicæ fortuna obstitit, quò minus funesta pactio conficeretur: nam dum vltro citroque negotij agendi causa, frequentes nuntij, crebræque literæ inter Petrum & regem volabant, Ioannes Elyensis episcopus, qui in Flandria agebat, ex Anglia à suis necessarijs de insidijs certi

or factus, per Christophorum Vrsuychum, qui ad eum per eos ipsos dies ex Britannia venerat, cō festim Henrico de cōposito dolo indicauit, admonuitque, vt quam primū cum alijs principibus ex Britannia ad Francos se conferret. Erat tunc Henricus apud Venetos, quando de fraude cognouit, qui nulla interposita mora, Christophorū ad regē Carolum legauit rogatum, vt sibi in Franciam tutò ire liceret. Qua re facilè impetrata, legatus celeriter redijt ad principem suum.

Tum comes Henricus rebus suis maturè prouidendū ratus, cum paucis suorū cōmunicat consiliū, exploratisque itineribus, præmittit principes omnes Anglos, simulans se illos rei familiaris causa, allegare ad ducē, qui tunc haud procul à Gallorum finibus, animi gratia morabatur, ac secretò comitē Penbruchensem legationis principem admonet, vt cùm fuerint ad confines Britannici agri, subitò via recta omissa, in Franciā se recipiant. Illi quod præscriptum erat facientes, nullo temporis puncto intermisso itinere, Andegauenses petunt. Ipse verò biduo post ex Venetis digrediens, ac quinque duntaxat comitatus ministris, ad amicum qui in proximo villā habebat, se ire simulat, & quia ingens Anglorū multitudo in vrbe relinquebatur, eius profectio nulli suspecta erat: at vbi quinque prope milliaria progressus est, de via recta in proximā syluam se proripit, vestesque seruili sumpta, vnum ex ministris itineris ducē, tan-

quam dominum, vt seruus sequitur, qui tantâ celeritate nullo tamen certo itinere profectus est, vt non prius vspiâ nisi equos reficiendi causa morâ fecerit, quàm intra Andegauensium fines ad suos se recepisset. Porrò post quartum diẽ, quâ Henricus fuga euaserat, Petrus educturus erat copias descriptas, cum certis ducibus, quos ad conficiendum quod statuerat, delectos habebat, vt eas traderet Henrico, perinde quasi eum in patriã redeuntẽ comitaturas, sed reuera, imprudentẽ ac inopinantem cum reliquis principibus Anglicis, derepentè in vincula ducturas, quò per id facinus Ricardo pro vectigali promissio satisfaceret. At Petrus quæstor, cui non deerat astus, vbi accepit Hẽricũ discessisse, id quod erat animo cernens, subitò quoquouersum equites dimisit, qui eũ sequerẽtur, & si consequi possent, cõprehenderent, cõprehensumque ad se adducerent. Equites tanta celeritate vsi sunt, vt nihil factum fuerit propius, quã vt eum assequerentur: nam vix comes ante vnã horam fines Gallicos attigerat, quàm illi eò perue nerint. Anglos verò circiter trecẽtos numero, qui apud Venetos remanserant, cognita Henrici fuga quia eius consilij ignari erant, tanta inuasit trepidatio, vt iam salutem suam desperarent. Verunta men secus accidit, atq; pertimescendum sibi putarant: dux enim iniquo animo ferens comitem tã inhumaniter acceptum, vt fuerit coactus ex eius fugere regno, & ob id valde Petro iratus, cui, tametsi omnis fraudis nesciens erat, eam culpam assigna-

signabat, vocauit ad se Edouardum Ponyngum, ac alterum Edouardum Vdeuylla, & rogata pecunia in itineris sumptus, iussit ducere omnes Anglos ad comitem. Ita Henricus omni sua cohorte accepta, mirum in modum gauisus est, qui, vt ne ingratus haberetur, remisit nonnullos ad ducem, vt suis verbis dicerent, se cũ socijs, eius beneficio conseruatum, habere in præsens gratiam, sed in posterum tempus aliquando relaturum: ipse verò paucis pòst diebus adiuit ad Carolum regem. qui ad oppidum erat, quod ad Ligerim situm Angeum vocant, cui postquam pro beneficijs acceptis gratias egit, sui aduentus causam primò exposuit, deinde auxilium rogauit, quò eius immortali beneficio, ad suos principes tutò redire posset, à quibus generatim ad regnum vocaretur, Ricardi tyrannidem abhorrentibus. Promisit Carolus auxilium, iussitq; bono animo esse, quòd libenti animo, suam ei præstaret beneuolentiam, qui statim pòst Montargeum discessit, duxitq; secũ Henricũ, cum omni eius nobilium comitatu. Dũ hîc Henricus moratur, Ioannes comes Oxonienſis, quẽ suprà ab Edouardo diximus in arce Hãmo custodia teneri, vnà cum Iacobo Bluntio loci præfecto, & Ioanne Fortescuto equite, qui oppidi Caleti portas custodiebat, ab ipso subornatis, ad illũ venit. Sed Iacobus præfectus quia in arce vxorẽ relinquebat, eam prius nouo præsidio firmauit, quàm inde abiret. Henricus viso comite, incredi-

bilé cepit lætitiam,quòd homo magnæ nobilitatis,scientiæque in bello,& integerrimæ fidei, suarum partiũ studiosissimus,tandem vinculis, Dei nutu,solutus,in tẽpore tam opportuno sibi venisset auxilio, in quo tutius,quã in quocunque alio spes suas ponere,atque ipse acquiescere posset:nãque alios qui Edouardi partium fuissent, non vti que eum fugiebat,pro mala tẽporũ conditione in suam fidẽ venisse,hunc autẽ qui toties pro Henrico sexto pugnasset, putabat cœlesti ope ea custodia liberatũ,vt haberet hominẽ suæ factionis, cui tutò ónia crederet,ac idcirco ob aduentum Oxonienſis immortaliter gauisus,cœpit de rebus suis melius sperare.Non multò pòst Carolus Lutetiã proficiscitur,quẽ Henricus secutus,ibi rem suam peragendam curat,qui rursus Carolum orat, vt se totum tuendum suscipiat,quò si ipse & socij salui essent,similiter etiam salutem suã ei omnes possint acceptã referre.Interim illius amicitiæ & fortunæ benè multi Angli,qui vel ex Anglia continẽter confluebant,vel ibidẽ bonas artes studebant, sese dabant,deuouebantque .In ijs fuit Ricardus Fox sacerdos vir summo ingenio,homoque doctus,quem Henricus statim in secretiorem familiaritatem recepit,ad summosque breui tempore perduxit honores,qui nunc Vintonienſis est episcopus.

Ricardus interea certior factus,quas socij coniurationis in Britãnia inter se pactiones fecissent, &

& quemadmodū duce Henrico omnes in Fran ciam euasissent, quamuis magna de spe deiectus, quòd dolus non processisset, tamē alia via occurrendum statuit, vt ne Henricus per connubium Elisabeth neptis ad regnū aspiraret. Et quia præ ijs quæ antea regnandi cupiditate cæcus obiuisset facinoribus, cætera omnia, vt monet prouerbiū, Taurum tollet, qui vitulum sustulerit, parui momenti ducebat, quæ deinde auderet, venit ei in mentem res post hominum memoriam tam iniquissima dictu, quàm factu longè teterrima: dū enim secum agitabat, quanta mali moles instans esset, si Henricus per nuptias neptis augeretur, cuius rei rumore esse nonnullos audiebat, qui iamiam eius rebus studere viderentur, constituit Elisabeth reginam modis omnibus sibi reconcilian dam, quò illa & se & filias in suam ipsius fidem permitteret, ac eo pacto Hēricus affinitate neptis fraudaretur, &, si aliter instantibus malis mederi non posset, & fortè vsu veniret, vt Anna vxor è vita excederet, tum ipse neptem in matrimoniū potius duceret, quàm per eam affinitatem regnū periclitaretur, perinde quasi eo cadente, regni ruinam edi necesse esset: itaque frequentes nuntios ad reginam in asylum mittit, qui eius factū apud eam expurgent, & ei pariter atque Thomæ marchioni eius filio omnia pollicendo, summa spe mulierem onerent. Nuntij viri graues licet primò refricando memoriam cædis filiorum, aliquid re

ginæ animum vulnerarint, eiusque dolor vix consolabilis videretur, tot tamẽ eam rationibus atq; promissis aggressi sunt, vt paruo negotio lenire cœperint (sic enim illius sexus animal mutabile est) adeò vt mulier non surdis auribus audiret, & demum in fidem regis se venturam polliceretur, quæ haud ita multò post oblita iniuriarum, immemor datæ fidei Margaritæ Hérici matri, primò filias in Ricardi potestatem tradit, deinde secretis nuntijs marchionem filium qui Lutetiæ erat, admonet, vt relicto Henrico, quamprimum in Angliam redeat, à rege ad magnos vocatus honores. Ricardus ita placata Elisabeth regina, filias omnes fratris ex asylo in regiam recepit. Restabat tantùm, vt domus nuptijs vacua fieret, quod omni modo sibi faciendum iudicabat, sed nonnihil ferum animum deterrebat à tanto flagitio, quòd se antea, vti suprà memorauimus, simularat virũ bonum, & propterea verebatur, ne non immatura vxoris morte offenderet opinionem, quam populum de se bonam animo imbibisse credebat: vicit tamen in ingenio iampridem à recto auerso prauum consilium, nã primò se à coniugali toro abstinere, ac simul cum multis optimatibus de vxoris infelicitate quæri cœpit, quòd non gigneret, & id præsertim deplorauit apud Thomam Rotheramum Eboracensem archiepiscopum, quòd vir esset grauis & probus, quem paulò antè è custodia dimiserat, qui ex illo existimauit futurum,

rum,vt regina haud diu superstes foret,idque qui busdam amicis suis prædixit, deinde rumorem diuulgandum, autore incerto, de morte reginæ vxoris curauit, vt vel mulier ex fama rei dolore affecta,in morbum incideret,pariterque vel periculum faceret, si id postea accideret, an populus sibi crimini daret. At regina vbi audiuit tam horrificum rumorem suæ mortis in vulgus exisse,de se actum esse rata,virum adiuit tristis, ac multis cum lachrymis interrogauit,ecquid esset, quamobrem se interficiendam iudicaret. Ad ea rex,vt ne ferreus videretur, si nullum daret vxori amoris signum,osculando blandè respondit,consolatusque eam, iussit bonum animum haberet. Sed regina siue dolore seu veneno cõfecta,paucis pòst diebus occidit,sepultaque est ad Vuestmonasterium. Hæc est illa Anna altera filia Ricardi comitis Varuici,quæ olim Edouardo principi Henrici sexti filio pacta fuerat. Rex sic coniugali vinculo solutus,iam adijcere oculos Elisabeth nepti,eiusque nuptias concupiscere cœpit: sed quia tantum nefas,puella reclamante,omnes abhorrebant,statuit nihil non cunctanter agendum,cùm præsertim curis vndique vrgentibus premeretur,quòd quotidie nobiles alij ad Henricum transirent,alij socis coniurationis occultè fauerent. In ijs in primis erat Thomas Stanleius, Gulielmus eius frater, Gilbertus Talbotus,ac sexcenti alij,quorum studia tametsi Ricardus ignorabat,nemini tamen v-

ni confidebat,& multò minus Thomæ Stanleio quòd in matrimonio haberet Henrici matrẽ,pro ut res ipsa declarauit,nam cùm is per eos dies vellet se ad sua prędia conferre,animi causa,vt aiebat sed re vera quò præstò esset,vt Henricũ venientẽ auxilio exciperet,rex vetuit,nec prius abire permisit,quàm reliquerit in regia Georgiũ Strangiũ regulum filium nomine obsidis.

Dum ita futuri motus tantis curis Ricardus afficitur,ecce tibi,iam illum erupisse audiuit,certior factus Hammũ arcẽ stare pro Henrico,Oxoniensis comitis opera,& eũ cum Iacobo Bluntio loci præfecto,ad ipsum Henricũ aduolasse:quare principio obstandũ iudicans,confestim bonã partem præsidij quod Caleti erat,ad recuperandã arcẽ misit. Qui in arce erant,vbi viderunt aduersarios appropinquare,se celeriter ad defensio nẽ muniunt, ac protinus nuntios ad comitẽ Henricum rogatũ mittunt auxilium. Henricus sine mora ,comitem Oxoniensem cum electis militibus, suis subsidio mittit:in primo accessu positis non longè ab arce castris,dũ hostes intentos ex ea parte tenent, Thomas Brandonus cum triginta valentibus viris, per paludẽ quæ loco adiacet,in arcẽ intrant. Tum qui intus erant,accepto nouo subsidio,acrius solito ex muris hostẽ vrgent, Oxonienſis etiã à tergo nõ minus instabat Quo factũ est,vt hostes vltrò fecerit inclusis potestatẽ abeundi cum fortunis. Quam conditionẽ Oxonienſis,qui idcirco venerat,

rat,vt liberaret amicos à periculo,& cum primis vxorẽ Iacobi præfecti,non aſpernatus,relicta arce,cũ ſuis omnibus incolumis Lutetiã ad Henricũ redijt. Ricardus poſt hæc ab exploratoribus intellexit Henricũ apud Francos tẽpore excluſum defatigari,continenter de auxilio ſupplicando, ac nihil proficere,nihilque ei procederẽ,ſed cuncta quæ diligentiſsimè cogitata eſſent,haud bellè cadere,quæ cùm ita eſſe crederet,perinde quaſi totius belli victor,ac omni metu liberatus nil eſſe dubens,quod vigilaret in re tuta,reuocauit à ſtationibus ſuis naues,ac cunctos milites,quos antea diſpoſuerat,ad arcendos hoſtes:ſed ne imparatus offenderetur,mandauit nobiles oram maritimã habitantes,& præſertim Vuallos viciſsim more patrio,vigiliarũ munus obire,vt ne aduerſarij expeditũ ad littus receptũ haberent,in terramque deſcenderent. Nam belli præſertim tẽpore,qui Oceanũ accolunt,in vicinis tumulis lucernas pilis affixas locant,ac vbi ex hoſtiũ aduentu, maior illuſtriorque res accidit, ſubitò lucernas accendunt, clamoreque per agros& regiones ſignificant:hinc alij deinceps excipiunt,proximiſque eodẽ modo ſignũ edunt,atque ſic celeriter ad omnes vicos & ciuitates fama perfertur,& agreſtes ciueſque ſeſe aduerſus hoſtes armant. Ac ita Ricardus pauliſper moleſtia leuatus,ſolutiore cœpit eſſe animo, vt ne diligentia omẽ auerteret,quod ſupra caput erat. Ea nanque vis diuinæ iuſtitiæ eſt,vt quis minus

nus cernat, minus prouideat, minus caueat, cùm vicinus est ad malorum facinorum pœnas dedendas.

Id temporis quo Henricus comes apud Francos auxilij impetrandi causa morabatur, permulti principes propter Caroli regis ætatem, regni rectores, erant inter se parum consentientes. cuius simultatis princeps caput erat Ludouicus Aurelianensium dux, qui cùm in matrimonio haberet Ioannam Caroli sororem, primas in Republica administranda partes tenere nitebatur. Quibus rebus fiebat, vt ad neminem vnum imperij summa deferretur, & Henricus comes qui dies noctesque nullum locum prætermittebat itineris in patriam maturandi, cogeretur sigillatim omnes adire, rogare, obsecrare. Ita res extrahebatur, cùm Thomas Dorcestriæ marchio, quem suprà diximus à matre domum vocari, partim ob id, de successu Henrici desperans, partim Ricardi promissis subornatus, clàm & noctu Lutetia decesit magnisque itineribus in Flandriam cõtendebat. Quod simulatque comes & alij Anglici principes cognouerunt, valde commoti, à Carolo petiuerunt, vt per eius mandatum liceret sibi hominem suorum consiliorum conscium vbicunque inueniretur remorari, eaque re facilè impetrata, quoquouersum discurrere cœperũt: sed Humfredus Chenius vestigia antecedentis sagacius odorando, recta via secutus, marchionem ad Compendi-

um

um oppidum consecutus est, atque ita ei persuasit vt aliquanto post ad socios reuersus sit. Comes Henricus ea molestia liberatus, vt ne dubitando, & dies prolatando magnas opportunitates amitteret, néue amicorum qui ipsum præstolabantur, mentes amplius expectatio cruciaret, statuit sibi non cunctandum, sed atque adeò maxima vtendum celeritate: itaque impetrato à Carolo leui præsidio, ac tam ab eo quàm à priuatis amicis pecuniam mutuatus, pro qua marchionem sponsorem, vel potius obsidem vnà cũ Ioanne Burscherio reliquerat, Rothomagũ proficiscitur. Dũ hîc moratur, & ad ostiũ Sequanę classem parat ad eius aures rumor detulit Ricardũ regẽ mortua vxore, statuisse in matrimoniũ ducere Elisabeth filiam Edouardi fratris, ac Ceciliam aliam ipsius Edouardi filiam nupsisse cuidam filio terræ, viro minus se digno. Cœpit ea res haud parui omnino momenti, quippe quæ spem omnẽ capti consilij exequendi socijs præcidebat, Henricũ grauiter mordere, quòd per id iam videret sibi non licere vllius Edouardi filiarum nuptias expectare, quamobrem pertimescendum putabat, ne illius amici se deserererent. Igitur re ad paucorum consilium delata, placuit eam profectioni anteuerti, quò tentaretur, si alia adiungi auxilia possent, atq; ex vsu visum est trahere in societatem belli per affinitatẽ Gualterum Harbertum veteris hominem inter Vuallos potentiæ, qui sororem nubilẽ

domi

domi haberet,& ad id procurandum nuntij missi ad Henricum Northumbriæ comitem,qui aliam Gualteri sororem in matrimonio habebat,vt ille id negotij gereret. Sed viæ adeò obsessæ erant,vt nullus illorum ad eum penetrare quiuerit. Atqui melior nuntius venit à Ioãne Morgano iurisconsulto, qui eodem tempore significauit Ricardum cognomento Thomam, virum magni vsus ac strenuum, & Ioannem Sauagium rebus Henrici summè studere, ac Reginaldum Braium non mediocrem pecuniæ summam in stipendium militum confeciſſe,& propterea monebat,vt primo quoque tempore Vualliam rectà peterent.

Tum Henricus maturato opus esse ratus, vt amici inter spem metumque haudquaquam amplius suspensi tenerentur,postquam Deum precatus est,vt felix faustumque esset,cum duobus tantum armatorum millibus,ac paucis nauibus,Calend. Augusti,ex Sequanæ ostio,sequundo vento discessit,qui septimo pòst die,sub solis occasum, Vualliã attigit,in portũ delatus,quẽ Mylfordium vocant,ac confestim in terram egressus, primùm occupauit locũ,cui Dalla nomen est, vbi aliquot aduersariorũ cohortes sui arcendi causa,præterita hyeme statiua habuisse audierat:inde prima luce mouens,Hauerfordiũ,quod est oppidum minus decẽ millia passuũ procul à Dalla, profectus est,summa omniũ voluntate receptus, idq; adeò celeriter fecit,vt simul adesse,& venire nuntiaretur

tur. Hîc intelligit Ricardum Thomã, & Ioannẽ Sauagiũ contrà atque in Normania factus fuerat certior, ſuis & ſuorũ opibus Ricardum enixè iuuare. Cæterũ Penbruchenſes omniũ animos perturbatos eodẽ tẽpore confirmarunt, qui per Arnoldũ Bottelreiu hominẽ fortẽ, petita præteritorũ commiſſorum venia, ſe ſuo Gaſpari comiti operã dare paratos eſſe ſignificarunt. Henricus auctо ſic exercitu, Hauerfordio diſcedit, ac millia paſſuũ quinque Gaërdiganiã verſus progreditur. Dum hîc milites ſe reficiunt, profertur repẽtè per caſtra incerto autore rumor, Gualterũ Harbertũ & qui ad Charmardinũ oppidum caſtra habebãt cum ingenti armatorum manu non longè abeſſe Ex qua re orto ſtatim tumultu, pro ſe quiſque expedire arma, atque tela tentare, intendereque incipiebat, ſimulque aliquantus timor omnes occupabat, cũm equites ab Henrico exploratum præmiſſi, omnia vti erant, quieta eſſe, ac nullum viæ incõmodum impendêre renuntiarunt. Sed longè maxima õnes lætitia affecit Grifinus vir ſumma nobilitate, qui quanquã ſe antea cum Gualtero Harberto, & Ricardo coniunxerat, tamen eodem penè tẽporis punctо, ad Henricũ cũ ſuis etſi paucis militibus defecit. Illo ipſo quoque die Ioannes Morganus ad ipſum Henricũ venit. Procedebat Henricus, nullo ferè loco moratus, qui, vt expeditius iter faceret, nonnulla loca aduerſariorũ præſidijs munita aggreſſus, nullo ferè negotio expugnauit,

gnauit,& cùm secundũ hæc per speculatores intel lexisset Harbertũ ac Ricardum ante in armis esse statuit in eos contendere,& illis aut fugatis,vel in fidẽ receptis,aduersus Ricardũ regem ducere. Sed vt amicos rerũ ōnium certiores faceret, allegauit ad Margaritã matrẽ,ad Stanleios, ad Talbotum, ad alios,ex suis fidissimos quosque cum mandatis. Erat autẽ hæc summa mandatorũ,se amicorũ fretũ auxilio,decreuisse Sabrinã transire,& per agrũ Salopiensem Londinum petere,propterea illos rogare,vt sibi obuiã essent,cum quibus & loco,& tẽpore opportuno de suis consilijs plura cõmunicaret. Ita cum his mandatis abeuntibns nũtijs,ipse Salopiã ire pergit,cui in itinere fit obuiã Ricardus Thomas, cum benè magno militum numero,seque accepta atque data fide,in eius potestatẽ tradit. Biduo antè Henricus promiserat Ricardo Thomæ præfecturã perpetuã Vualliæ,si in suã fidẽ veniret,quam postea regni potitus,dedit liberaliter. Nuntij missi interea diligenter mandata executi,& pecunia quã acceperant à singulis, ad quos missi fuerant,onusti,rediêre ad Henricũ eo ipso die,quo ille Salopiã peruenerat, significaruntque amicos paratos in tẽpore ad officiũ præstandum. Hoc nuntio in bonã spẽ Henricus adductus,iter initum ire contẽdit,ac ad pagum quẽ incolæ Neuuportum appellant,peruenit,positisq; in proximo colle castris,illic pernoctat. Venit ad eum ad vesperam Gilbertus Talbotus,cum quin

gentis

gentis & áplius armatis: deinde Staffordiam progreditur, ad quem dum eo loci moratur, accesſit Gulielmus Stanleius paucis comitatus, qui habito breui cum eo colloquio, ad ſuos milites, quos cogebat, reuerſus eſt. Inde digreſſus Lichefildiam petit, atque extra mœnia eam noctem manet, poſtero die multo mane in ciuitatem introit, honorificeque accipitur. Nudiuſtertius fuerat ad eum locum Thomas Stanleius paulò minus quinque millibus armatorum ſtipatus, qui cognita Henrici aduentu, ſine mora, ad vicum quam Aderſtonã vocãt, præceſsit, illic dũ Hericus accederet, expectaturus: hoc auertendæ ſuſpitionis cauſa fecit, veritus, ſi priuſquam ad manus veniretur, ſe cũ Henrico ſtare, & ſentire palàm oſtẽderet, ne Ricardus qui adhuc eius fidei nequaquam penitus diffidebat, Georgium filium morte non afficeret, quem ſuprà diximus, apud illum in cuſtodia teneri obſidis nomine.

At Ricardus interim qui per idem tempus Nothyngamiæ erat, factus eſt certior Henricum cũ cæteris exulibus, qui illum ſequebantur, in Vualliam peruenisſe, ac eius imparata & infirma omnia, contrà ſuos paratiſsimos, quos ad cuſtodiam prouinciæ diſpoſuiſſet. Is rumor ſic illius animũ inflauit, vt primum id non magnopere curandũ exiſtimarit, arbitrans Henricum propter paucitatem ſuorum temerè progreſſum, turpem modis omnibus habiturum exitum, cum eò peruenisſet

vbi

vbi aut inuitus dimicare cogeretur, aut viuus caperetur, per Gualterum Harbertum, & Ricardū Thomam, qui Vualliam pari propè imperio obtinerent. Veruntamen postea secum reputans, rem interdum paruam in bello magnum facere motum, ac prudentiæ esse, non contemnere hostium vires, quamuis modicas, casibus futuris maturè prouidendum iudicauit: itaque Henricum Northumbriæ comitem, ac alios amicos principes, quos opibus suis ipsius salutem anteposituros sperabat, iussit habere protinus delectum militū, atq; cū instructis copijs, ad se properè venire. Itē crebris nuntijs, atque literis præcepit Roberto Brachyngburio præfecto turris Londinensis, vt ad se quamprimùm accederet, duceretque secum tanquam belli socios Thomam Burscherium, Gualterum Hungerfordium, complurésque alios equestris ordinis viros, quos ipse suspectos habebat. Inter hæc verò auditum est, Henricum sine vllo accepto incommodo, Salopiam peruenisse. Quo rex nuntio commotus, ardere dolore, scelus que suorum qui fidem fefellissent, maximè clamare, simulque alijs minus confidere cœpit, adeò, vt sibi primo quoque die occurrendum aduersarijs statuens, subitò præmiserit exploratores, qui specularentur, quam viam tenerent hostes. Illi diligenter officio functi, non multò post reuertuntur, indicantque Henricum ad Lichefildiā castra habere. Quod vbi cognouit, quia iam armatorū

numerus

numerus ingens conuenerat,continuò militibus in ordines deductis,iubet acies quadrato agmine incedere,per eã viã qua intellexerat hostes ventu ros esse,cunctisque in medium coactis impedimentis , ipse cum suis stipatoribus sequitur,alis vtrinque discurrentibus equitum:ita seruatis ordinibus,Leceſtriã sub solis occasum peruenerunt cùm interea HenricusLichefildia mouens,ad proximũ vicum,quem Thomuuorth dicunt, ire cõtendebat,cui in itinere obuij fuêre Gualterus Hũgerfordius,Thomas Burscherius,ac plerique alij, qui se in eius fidẽ permiserunt:ij enim animaduertentes se Ricardo suspectos esse,vt ne ad inimicũ inuiti ducerentur,parũ vltra Stonyngstratfordiã, Robertũ Brachyngburium ducẽ deferentes, nocturnis itineribus adHenricũ transierunt. Confluebant passim & alij nobiles ad eum, qui Ricardũ in dies singulos,peius omnibus mortalibus oderant.

Accidit in itinere casus Henrico memorabilis: is enim licet magno esset animo,& eius copiæ passim augerentur,tamen in timore non paruo erat, quòd nihil certi videretur sibi polliceri posse de Thoma Stanleio,qui,vti demonstraui ,propterea quòd à Ricardo periculũ filio metuebat , neutrò adhuc inclinabat,& de Ricardi rebus longè aliter ac amici significarant,nuntiaretur nihil firmius esse,nihil paratius:quocirca cũ eis timor non de nihilo esset,ipse viginti tantũ comitatus armatis,

substitit in itinere incertus consilij, vt deliberaturus, quidnã faceret: accedebat ad hoc quòd audierat, Ricardũ cũ innumerabili exercitu appropinquare. Dum ita subtristis à longè sequebatur, ônis exercitus Thomuuorth peruenit, & cũ interuentu noctis ipse præcedentiũ vestigia videre nequiret, postquã diu errabundus, suos non inuenisset, ad quendã viculum à quo castra aberant plus tria milliaria, venit, plenus timoris: qui ne in insidias incideret, nihil à quoquã scisscitari ausus, mansit illa nocte ibidẽ, non magis ob præsens quã ob futurum periculum territus, porrò verebatur, vt id alicuius futuræ plagæ prodigium foret. Neque minus exercitus ob subitã ducis absentiã mœstus erat, cùm Henricus postridie albescente cœlo, ad exercitum redijt, excusans se id non errore, sed de industria fecisse, quòd esset extra castra, gratum nuntium à quibusdã occultis amicis accepturus: deinde Aderstonã clã proficiscitur, vbi Thomas Stanleius & Gulielmus fratres statiua habebant. Hîc Henricus cum Thoma & Gulielmo congreditur iunctisq; dexteris, ac reddita mutuò salute, de cõmuni statu inter se gratulantur, atque ônium animi ad lætitiã excitantur: post hæc consilium faciẽdi prælij cum Ricardo, si ad manus veniret, quem haud procul abesse audiebant, inter se conferunt. Sub vesperum eius diei, Ioannes Sauagius, Britannus Sanfordius, Simon Dygby, cõplureſque alij à Ricardo deficientes, ad Henricum cum electa armatorum

matorum manu veniunt. Quæ res & viribus auxit, & bona spe Henricum magnopere impleuit.

Interea Ricardus audiens hostem aduentare, prior ad locum pugnæ parum vltra Leceſtriam, Bosuuorth (id pagi nomen est) accedit, ibique positis castris, suos ea nocte à laboribus recreat, hortaturque multis verbis ad futurum prælium. Fertur eadem nocte fuisse Ricardo terribile somniū: visus est enim per quietem, videre circa se obuersari imagines quasi malorum dæmonum horrificas, & illas non finere se quiescere. Quæ equidē visio non tam subito pauore eius pectus perculit, quàm anxijs impleuit curis: nanque statim post animo æger, ex ea re grauem pugnæ futuræ euentum præsagiebat, ac non ea animi aut vultus alacritate, qua antè ad certamen accedebat, qui vt ne hostium metu territus, diceretur eam præ se ferre tristitiam, multis mane somnium suum recitauit. Verum id, credo, non fuit somnium, sed conscientia scelerum, conscientia, inquam, eò grauior, quò culpa maior, quæ si aliàs nunquam, at extremo vitæ die, solet nobis commissa nostra repræsentare, ac illorum simul impendentes pœnas monstrare, vt meritò ad id temporis punctum, male actæ vitæ pœnitentes, hinc tristes migrare cogamur. Iam ad propositum redeo. Postero die Ricardus rebus omnibus paratissimus, cuncto exercitu ex castris educto, aciem dirigit mirabili longitudine productam, ac peditibus equitibusq;

q 2. confer-

confertam, vt procul aſpicientibus terrorem ob multitudinem armatorum præbeat, & in fronte ſagittarios locat, inſtar munitiſsimi valli. His ſagittarijs præficitur Ioānes dux Nortfolchiæ. Poſt eam longam aciē, ſequebatur ipſe rex cum electo militum robore. Interim Henricus à colloquio amicorum digreſſus, animo iam erectiore eſſe incipit, qui nulla facta mora, propius hoſtes caſtra ponit, ibique pernoctat, bene autem mane militē ſe ad arma expedire iubet, ſimulq; mittit ad Thomam Stanleium, qui iam vt medius loco pugnæ appropinquarat, cum ſuis copijs accedat, ad milites ordinandos. Is reſpondet, vt ille ſuos in aciem ducat, dum ipſe inſtructo exercitu adſit. Quo reſponſo Henricus contrà atque opinabatur, tempo riſque opportunitas ac magnitudo rei poſtulabat, dato, quamuis nonnihil anxius reddatur, pen derēque animi incipiat, tamen nihil cunctatus, ne ceſſariò ita ſuos ordinat: aciem inſtruit ſimplicē, propter ſuorum paucitatem, ſagittarios ante aciē conſtituit, quibus præficit Ioannem comitem Oxonienſem, in dextero cornu aciei locat Gilbertū Talbotum, qui id tueatur, in ſiniſtro verò ponit Ioannē Sauagium. Ipſe autē fretus auxilio Thomæ Stanlei, cum vna equitum turma, pauciſque peditibus ſequebatur: nam omnium militum eius omnino numerus vix erat quinque millia, abſque Stanleianis, quorum tria circiter millia, duce Gulielmo, pugnæ interfuerunt: regiarum verò copia-

copiarum bis alterum tantum fuit. Ita vtrinque instructa acie, vbi procul inter se milites conspicere potuerunt, sese galeis armant, atque ad pugnã parant, expectantes arrectis auribus, inuadendi signum. Inter vtrumque exercitum intercedebat palus, quam Henricus de industria ad dexteram dimisit, vt suis instar munitionis esset: simul etiã id faciendo, solé à tergo reliquit. At rex vbi vidit hostes præterisse paludem, suos impetum in eos facere iubet. Illi subitò sublato clamore, primùm sagittis hostẽ petunt, qui pugnam nihil retardans, ferociter & ipse sagittis ferire incipit, sed vbi cominus ventum est, gladijs deinde res agitur. Oxonienſis comes interim veritus ne sui præliando à multitudine circũuenirentur, edixit per ordines, ne quis miles à signis plus decem pedes procederet. Quo cognito mandato, cùm sese cuncti spisse coëgissent, & parum à certamine cessassent, aduersarij vt territi ob eam rem aliquid fraudis suspicati, ipsi quoque parumper pugnam intermiserunt, & id quidem multi non grauatè, qui malebant regem perditum, quàm saluum, ac ideo minus fortiter pugnabant. Tum Oxonienſis vna in parte cõfertis manipulis, in hostes impetum renouat, & alij in parte altera, facto cuneo, vnà vrgentes integrant pugnã. Dum ita inter primas acies vtrinque dimicatur, Ricardus primò à speculatoribus procul Henricum paucis stipatum armatis esse intelligit, deinde iã propius accedentẽ, certius ex signis

Henricum cognoscit, qui tum inflammatus ira, concitat calcaribus equum, atque in eum ex altero latere vltra acies incurrit. Sensit contra se Henricus Ricardum ire, & quia omnis spes salutis in armis erat, se certamini auidè offert. Ricardus primo impetu aliquot interfectis, & vexillo Henrici deiecto, vnà cum Gulielmo Brandono vexillario congreditur cum Ioanne Chemo homine longè fortissimo, qui se venienti obtulit, quẽ magna vi in terrã trudit, viã sibi ferro vbique faciens. Sustinuit tamen Henricus impetum diutius, quam etiam eius milites putarant, qui victoriã iã penè desperabant, cùm ecce tibi, Gulielmus Stãleius cum tribus armatorum millibus suppetias tulit. Tum verò tẽporis puncto, reliquis in fugã coniectis, Ricardus inter confertissimos hostes prælians interficitur. Interea Oxonienſis post breue certamen cæteros etiam, qui in prima acie pugnabant, in fugã nullo ferè negotio vertit, quorum benè magnus numerus in ipsa fuga cecidit. Sed multò plures non inuiti, qui Ricardum metu, non itẽ voluntate secuti erant, se prælio abstinuerunt, atque nullo accepto detrimento, abierunt, quippe qui non salutẽ, sed exitium principi quẽ oderant, expetebant. Cæsi sunt mille circiter homines, & in ijs ex nobilitate Ioannes dux Northfolchiæ, Gualterus Ferrysius regulus, Robertus Brachyngburius, Ricardus Rateclyffius, cõplureſque alij. Biduo pòst Leceſtriæ Gulielmus Chatysby legulcius, cum

paucis

paucis suis socijs, supplicio afficitur. Ex illis autē, qui se in pedes dederant, Franciscus Louellus regulus, Humfredus Staffordius cum Thoma fratre ac benè multis comitibus confugerunt in asylum diui Ioannis, quod est ad Colcestriā oppidū Essexiæ maritimū. Captiuorū verò numerus maximus fuit, quoniā occiso Ricardo, cūcti euestigiò proiectis armis, in Henrici potestatē vltrò se tradiderunt, quorū maior pars id à principio feciſſet, si per Ricardi exploratores vltrò citroque volitantes licuiſſet. In ijs principes fuēre Henricus Northumbriæ, & Thomas Surræ comites, hic in custodiā traditur, vbi diu fuit, ille vt voluntarius amicus in gratiā recipitur. Amisit Henricus in ea pugna vix centum milites, inter quos vnus princeps fuit Gulielmus Brandonus, qui Henrici militare signū ferebat. Pugnatum est ad XI calend. Septembris, anno salutis humanæ MCCCCLXXXVI, durauitque dimicatio āplius duas horas.

Ricardus potuit, vt fama est, salutē fuga quęrere: nam qui circa eum erant, vbi viderunt militē iam inde ab initio certaminis, lāguidè ac segniter arma mouere, atque alios clàm prælio excedere, fraudem suspicati, hortati sunt eum ad fugam, & cùm iam manifestè res inclinata esſet, equum velocem adduxerunt. Ille verò quem non fugiebat, populum sibi infestum esse, spe deposita omnis posthac futuri euentus, fertur respondisse, se eo die aut bellorum, aut vitæ finem facturum, adeò

magna audacia, magnaque vis animi in eo fuit: qui propterea sciens certò illum diem, vel regnū sibi deinceps pacatum redditurum, vel perpetuò adempturum, corona regia redimitus in certamē descendit, quò aut initium, finémue regnandi ex illo faceret. Ita miser subitò similem exitum habuit, atque ijs accidere solet, qui ius, qui fas, qui honestum pro eo habent, ac voluntatem, impietatem, improbitatē. Sanè ista sunt exempla lōgè hominum vocibus vehementiora, ad deterrendum eos, qui nullam horam vacuam à scelere, crudelitate, flagitio, præterire patiuntur. Henricus adeptā statim victoriam, Deo optimo maximo multis precibus acceptam retulit, dein incredibili lætitia perfusus, in proximum collē se recepit, vbi postquā collaudauit milites, iussitque curari vulneratos, atque occisos sepeliri, immortales omnibus principibus gratias egit, pollicitus se memorē beneficiorum fore, milite interea eum magno clamore regē salutante, plausuque libentissimo animo dante. Quo viso Thomas Stanleius coronā Ricardi inter spolia repertā capiti protinus imposuit, perinde ac si iā populi iussu rex fuisset more maiorum renūtiatus: atque id primum fuit felicitatis omen. Post hæc, Henricus collectis ōnibus sarcinis, cum victore exercitu Leceſtriam ad vesperā perrexit, vbi reficiendi à labore militis, itinerisq; Londinū versus parādi causa, duos moratur dies. Interim Ricardi corpus cuncto nudatum vestitu,

Henrico 7 Corona impo nit.

ſtitu,ac dorſo equi impoſitum,capite & brachijs ac cruribus vtrinque pendentibus,Leceſtriam ad cœnobiũ Franciſcanorum deportatur,ſpectaculũ meherculè miſerabile,ſed hominis vita dignum, eoque loci ſine vllo funeris honore, biduo pòſt terra humatur. Regnauit annos duos & totidem menſes,pluſque die vno. Statura fuit puſilla, corpore deformi,altero humero eminentiore, facie breui ac truculenta,quæ olere malitiã,& dolum, ac fraudẽ clamitare videretur:dum in cogitatione aliqua verſabatur,inferius labrũ aſsiduè mordebat,quaſi ita fera in eo corpuſculo natura in ſe ipſam ſæuiente:ſimul pugionẽ quẽ ſemper geſtabat,dextera manu ex vagina dimidio tenus pariter recondendo,atque condendo. Ingenium verò habuit acutum,ſagax,verſutum,ad ſimulandum atque diſsimulandum aptum: animum autẽ elatum ac ferocẽ,qui eum etiã non defecit in morte quã deſtitutus à ſuis maluit per ferrum capere,quã per turpem fugam, incertæ ac fortaſſe pòſt paulò morbo, vel ſupplicio interiturę vitæ parcere.

POLYD.

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ HISTORIÆ LIBER VIGESIMVS SEXTVS.

QVÆ POST mortem Edouardi gesserit Ricardus, ac nobiliũ defectionem, præterea eius interitũ superiore libro explicauimus, nunc autem quæ postea acciderunt, commodùm exequemur. Ao 1486 Henricus rerum potitus à primo sibi seditiones extinguendas statuit qui priusquam Lecestria discederet, Robertum Vuyllugby in agrum Eboracensem misit, qui duceret ad se Edouardũ comitẽ Varuici, Georgij ducis Clarẽtię filiũ, decẽ & quinq; annos natum, quẽ Ricardus in arce quam Schereshutton vocant, hactenus tenuerat. Enimuero Henricus non sine causa verebatur, ne per hunc puerum, ab hominibus audacissimis sibi aliquando noceretur, qui permultis ab ineunte ętate pressus malis, nihil potius optabat, quàm in pace esse. Robertus ad arcem profectus, Edouardum à præfecto sibi traditum Londinum deduxit, vbi miselus puer ad calamitatem natus, in custodiam protinus conijcitur. Erat in eadem arce Elisabeth virgo, Edouardi filia ætate maior quam Ricardus ad

ad connubium sibi seruabat, quemadmodum suprà demonstraui, verùm tantũ aberat vt puella ad id consentiret, vt etiam maximopere detestare tur, perhorresceretque. Quid, quòd omnis populus eam longè importunissimam libidinem non modò Ricardo, sed eius domestico senatui summo crimini verterat, quòd tam nefarium hominis consilium corroborasset? Proinde Deus castã virginis mentem iuuit, ab eoque flagitio defendit quæ paulò post multis cùm viris tum matronis comitata, Londinum ad matrem reuertit. Interea Henricus iter Londinum versus facere cœpit, ingenti passim rura incolentium lætitia & congratulatione eum regem appellãtium, sed vbi appropinquauit vrbi, Thomas Hylle prætor, ac Thomas Bretayn, Ricardusque Chester vicecomites, & cum his totus senatus atque ōnis ciuitas in eum summè officiosa obuiã effusa est, non modò vniuersi salutabant, verumetiã pro se quisque victrices venientium dexteras quæ tyrannum occidissent, contingere cupiens alius gratulabatur, alius gratias agebat, quòd eorum opera incolumis esset Respublica, sublatis malorum autoribus. Igitur gaudium generatim celebratum, ac Deo aliquot dierum supplicationibus, ad ōnia diuorum tẽpla, passim honor habitus est. Cæterum amici speciatim lætitia exultabant, quòd animo cernerent factionẽ aduersariam exterminatum iri. Secundum hæc, concilium more maiorum indicitur,

tur,ac dies dictus,quo Henricus Elisabeth puellã in matrimonium duceret. Ea porrò res & gaudiũ principibus adauxit,& Henrici nomen in magna apũd populum gratia posuit,pro certo habentẽ, venisse diẽ,cum factionũ fons & seminarium tandẽ aliquando exhauriretur . Postea coacto ad Vuestmonasterium concilio,pridie calend. Nouẽbris Henricus principum atque populi iussu, rex creatur,dictusque est Henricus eo nomine septimus. Fuit ille annus salutis MCCCCLXXXVI. Henricus sic regnũ adeptus est,quod Dei nutu atque cõsilio gestũ,& prouisum esse,visum est quãdò abhinc,id est,ex hoc anno salutis 1486, annos DCCXCVII memoriæ proditum ferunt, vocẽ diuinitus Cadoualladro vltimo Britannorum regi,vt suprà memoraui,redditã,eius progeniẽ rursus regnaturã. Istius vocis fato Henricum ductũ regnum obtinuisse,opinio per animos hominum iampridẽ peruaserat, quod & Henricus sextus futurum prædixerat.

Igitur Henricus rex ritè factus,primum omnium vetus Athenienſium exemplum,vt dicitur,sibi reuocandum putat, hoc est, omnem actarum rerum pariter ac iniuriarum memoriã delendã. Itaque post fundatum in eo concilio patrum ac populi autoritate regni statum,placuit publico edicto,omnibus parci,ac bona restitui, qui in Henrici fidem venirent, in eiusque verba iurarent, & qui non venissent, post XL. dies, quàm potestas veniendi

veniendi facta foret, numero hostium patriæ haberi. Quo factum est, vt bene multi qui se asylis tenebant, ad sanitatem redierint, studiorū diuersarum partium obliti. Deinde de amicis ratio habita, & alij dignitate, alij opibus, quisque pro meritis aucti. In ijs Gaspar Henrici patruus dux Bedfordiæ, Thomas Stanleius comes Derbij, Ægidius Dabeneius & Robertus Vuyllugby Broke reguli creantur (regulos, sicut alibi diximus, vulgus dominos vocat) & Edouardus filius maior natu Hērici ducis Buchyngamiæ, in suas restituitur possessiones, quas Ricardus rex publicauerat, vnà cū aliis exulibus. Postremò in eo cōuentu, quædā à Ricardo ac Londinensibus decreta rescinduntur, atque leges quæ id temporis è Republica esse videbantur, populo dantur. Constitutis rebus publicis, ac dimisso concilio, Henricus absentium etiā rationem habendam ratus, Thomam Dorcestriæ marchionem ac Ioannē Burscherium, quos Lutetiæ pro accepta mutua pecunia, quasi pignori reliquerat, quamprimum redemit, atque Ioannem Elyensem episcopum ex Flandria accersendum curauit. Item consilium domi constituit, de cuius sententia, cuncta iustè & rectè gubernarētur, causæque ad ipsum relatæ sine litium acerbitate deciderentur, in quod quidē consilium à principio viros propter prudentiā singularē, fidem, & grauitatē claros delegit, Ioannem Oxoniensem comitē Gasparem ducē Bedfordiæ, Thomam Stanleium Derbien-

Derbienſem comitē, Georgium regulū Strangiū, eius filiū, & Gulielmum fratrē ſui regij cubiculi præpoſitum, Robertū Broke regulum, ſuæ domus regiæ præfectum, quē Stouardum dicunt, Reginaldum Braium, Ioannē Mortonum Elyenſem epiſcopū, Ricardum Fox, Ioannē Dynham, quē poſtea fecit Angliæ theſaurariū, quem vocāt, id eſt, quæſtorē, Ægidium Dabeneium, Ricardū Gilfordium, Ioannē Chenium, Ricardum Tonſtallum, Ricardum Eggecōbium, Thomā Louellum, Edouardum Ponyngum: ac alios deinde ſapientes homines ſibi conſiliarios optauit, ad conſiliaque rerum gerendarum continenter adhibuit quō in numero erat Ricardus Thomas homo Vuallus, Morganus Kyduellus, Thomas Graius marchio Dorceſtriæ, homo bonus & prudens, Georgius Talbotus Salopiæ comes, vir nobilis ſapiens ac in ōnibus vitæ partibus moderatus, Ioānes Rysleius, Thomas Ormondiæ comes, homo Hybernus, Henricus Marneius, Gulielmus Say, vir ſui equeſtris ordinis primarius, Gulielmus Ody, Gilbertus Talbotus, Gulielmus Vdallus, Thomas Troys, Ricardus Nanfantus, is aliquādiu Caleti præfectus fuit, Robertus Poyntus, Iacobus Hubertus, Carolus Somerſetus, homo paratus, atque nobilis, Thomas Hauardus comes Surræ, vir prudentia, grauitate, conſtantia ſumma, Henricus Burſcherius Eſſexiæ comes ſingulari bonitate præditus, Gulielmus Blontus Monioij regulus

lus disertus, ornatus, Ioannes Burscherius, Ioannes Fyneux, Petrus Eggecõbins, Hugo Conueius, Thomas Terellus, Henricus Vuyat, Robertus Throgmartonus, Thomas Brandonus, homo fortis ac experiens, Ioannes Vuyngfildus nobilitate æque vt virtute præclarus, Edmundus Dudleius, Edouardus Belknapus, Ricardus Hemsonus, ac deinceps plerique alij consilio boni. Restabat ad corroborandum præsentẽ rerum statum, vt Henricus Elisabeth puellã Edouardi filiã perinde ac pollicitus erat, sibi matrimonio iungeret, quod & fecit. Ex illo quies Anglicano populo iã parta visa est, quòd Lancastria & Eboracensis, duæ præpolentes æquè opibus vt nobilitate familiæ, tandẽ aliquando in vnã coiuissent domum, vnde certa regia proles ventura esset, quæ in posterum tempus regnum obineret. Quibus rebus actis, etsi õnia quieta ac tuta videbantur, Henricus tamen præteritis malis doctus, sibi adhuc inimicorum insidias pertimescendas ducebat, quòd mortales ab incunabulis odio factionum imbuti, non facilè soleant virus ex animo expuere: itaque primus omnium Angliæ regum stipatores corporis habere cœpit, quòd à Francis principibus sumpsisse fertur. Cæterum quia ad cauenda pericula, parum interdum foris arma valent, nisi sit consilium domi, idcirò suum domesticum senatum, quemadmodum suprà dictum est, constituit, in eumque grauissimos quosque ac sapientissimos viros, & præsertim

præsertim eos quos ōnium suorum consiliorum periculorum, calamitatum iam inde ab initio socios, adiutores, participes habuerat, adsciuit, vtpote qui cunctas suas curas in Republica rectè regēda sibi defigendas putabat, memoria tenens se ad imperium à populo Anglico eius rei causa esse vocatum, ac propterea sua permagni interesse curare, quò regnum legibus, institutis, moribus pariter refloreret, atque spes cunctis renascerentur fore melius. Atque tale gubernationis fundamentum Henricus à principio iecit.

De morbo vom Englisch sweiss,

Eodem anno nouum morbi genus peruasit per totum regnum, sub primum Henrici in insulam descensum, dira quidem lues, & quam nulla sit ætas antea, quod constet, perpessa: subitò enim sudor mortifer corpus tentabat, ac simul dolor caput stomachumque vehementi caloris ardore affectum angebat. Quo in morbo homines qui à principio erant, quia alij æstus minus patientes, si in lecto erant, stragula dimouebant, si vestiti, vestes deponebant, alij sitientes frigidum potum sumebant, alij demum patientes caloris fœtorisq́, nam sudor graue olebat, additis stragulis, sudorē prouocabant, æquè omnes aut ilicò, aut nō multò postquam sudare cœpissent, moriebantur, ita, vt ex omni ægrotantium numero, vix cētesimus quisque euaderet. Neque vlla interim medicorū ars aut scientia quicquā opitulabatur, quòd morbi nouitas omnem illorum excluderet peritiam.

Verùm

Verum post vigintiquatuor horas (tanto temporis spatio vis eius morbi sæuiebat) abeunte sudore, nonnulli confirmabantur: non eò tamen ita expurgati erant, quin iterum atque iterum in morbum reciderent, multique inde perirent. Sed ea res remedium tanto malo ad vltimũ monstrauit: nã qui semel primò sudarant, cũ deinde rursum ægrotarent, obseruabant ea, quę in prima curatione profuissent, & illis pro remedio vtentes, addebant semper aliquid ad curationẽ vtile. Itẽ & illi ijdẽ cùm iterũ in idem valetudinis genus inciderent, ex priore obseruatione earũ rerum per quas se confirmassent, ita se curare didicerunt, vt vim sudoris illius facilè tolerarent. Quibus rebus ita vsu venit, vt post ingentẽ mortalium stragẽ, remedium vnicuique proptissimum inuentũ sit quod huiusmodi est: Si quis interdiu sudore corripiatur, cum vestitu protinus cubatum eat: sin noctu & in lecto, tum quiescat, nec se è loco moueat, vsque ad viginti quatuor horas exactas: interim ita se stragulis oneret, quò nõ prouocetur sudor, sed sua sponte molliter stillet, cibi nihil capiat, si tãdiu famẽ tolerare possit, neque plus potionis consuetæ ac calfactæ hauriat, quàm modicè satis sit ad sitim extinguendã: inter hanc curationẽ in primis caueat, ne manum quidẽ aut pedẽ sui refrigerandi recreandiq; causa, extra stragula proferat, quod facere letale est. Hoc remediũ est nouo morbo inuentũ, qui tantum Angliã id tẽporis peruasit, &

posthac sæpe grauiter afflixit. Atque annus primus cùm regnare cœpit Henricus, tali fuit peste insignis, id quod iã tũ in vulgus opinio tulit prodigiũ esse duri eiusdẽ regis futuri imperij: atqui potius, si quid veri vana potest monstrare religio, portendit Henricũ vsque ad extremum vitæ spatium, nullũ tranquillum atque otiosum spiritũ esse ducturũ, quandò ab initio cœpit suorũ seditionibus vexari, adeò vt nunquã ei postea per illas licuerit esse quietum, securúmve. Ad rem redeo.

Postquã Henricus Londini res suas ex sententia constituerat, bonoque loco esse viderat, reliquas regni partes sibi obeundas censuit, quò animos hominum factionũ contagione contaminatos purgaret, & ante omnes, Eboracensem prouinciã aduersariarum partiũ in primis studiosam in officio contineret: itaque primo quoq; tẽpore Eboracũ proficiscitur, & quia paschales festi dies instabãt, eius rei causa iter Lincolniã cõuertit, quidum ibi cõmorabatur, factus est certior Franciscum Louellũ regulum cum Humfredo Staffordio abijsse ex asylo Colcestrensi, sed quò terrarũ se contulisset, neminẽ hominẽ pro certo habere, qua de re id minus curandum existimans, Eboracum prout constituerat, perrexit: quo simulac peruenit, rumor repentè per totã vrbẽ diuulgauit Fraciscum cum benè magnis copijs adesse, ac infestis armis ipsam vrbẽ petere, & Humfredum cũ Thoma fratre, in Gloceſtrenſi agro inter agrestẽ multitudinem

tudinẽ tumultum concitasse, atque inter se partitos, qui portas vrbis, qui muros, qui vias occuparent. Ad primum nuntium vt incertum, rex parũ mouetur, sed vbi cognouit ex literis suorum vera esse, quę antè rumor attulisset, ingenti afficitur trepidatione, quòd non exercitũ, nõ arma quibus suos armet, parata habeat, non eo deniq; loci sit, vbi militem eo tẽporis puncto scribere possit, in ea ciuitate scilicet aliàs inimica, cui Ricardi nominis memoria recens in animo hæreret: sed quia res diligẽtiã requirebat, vt ne spatiũ daretur aduersarijs vires augendi, Gasparẽ Bedfordiæ ducẽ cum tribus militum millibus leuiter armatorũ, quia bona eorum pars ex corijs thoraces sibi fecerat, properè ire obuiã hostibus iussit, & quid sui consilij esset, cõmonefecit: ipse interim vndecunque potest, militẽ cogit. Bedfordiensis more tumultuarij exercitus raptim profectus, vbi castris hostiũ appropinquauit, & paulisper cum suis ratiocinatus, quomodo sine certamine, illorũ conatus reprimere posset, confestim præcones edicere iussit õnibus impunitatẽ dari, qui arma deposuissent. Quæ equidẽ res permagni fuit momenti: nanque Franciscus siue ob id minus suis confidens, siue timore perterritus, de media nocte à suis clã discessit. At illi cognita fuga ducis, sine mora, cuncti ad pedes Bedfordiensi iacentes, veniamque precantes, in regis potestatẽ se tradiderunt. Sic impetus aduersariorum, qui in regẽ fiebat, ex quo cædes

multorum esset consecuta, Bedfordiensis opportuno consilio repēte resedit, atque Franciscus magis periculi timens, quàm gloriæ appetens, non tē tato certamine, in comitatum Lancastrensem perpetuo cursu se recepit, admisitque ad Thomam Brogtonum equitē magna in ea regione autoritate, apud quē aliquot per menses latuit. Humfredus etiá ex Franciſci fuga pauore affectus, discedit à suis in asylum, quod vocant Colnamū, abest ab Abyndonia circiter millia passuum duo, & quia id asylum perfugio non est illis, qui contra regis maiestatē cōmisissent, Humfredus inde extractus capite mulctatur: Thomæ verò fratri, qui vnà cū eo erat, venia datur, quòd non spontè, sed fratris impulsu, in id bellum ingressus fuisset. Rex sic sedato tumultu, qui eius animum magno timore impleuerat, & Eboracensis prouinciæ statu diligēter collocato, Lōdinum reuertitur, ac paucis pòst diebus Vintoniam petit, vbi loci Elisabeth regina eius vxor puerum peperit, quem Arthurum appellauit, atque Londinum aliquantò pòst regreditur.

Interea ex parua fictaque re, initium maioris motus ortum est, quod pro artificio rei, facinus audax censendum est, at pro tempore, nulla admiratione dignum, quoniam iampridem permulti homines inter seditiones, quas superioribus libris memorauī, aut orti aut nutriti, nec in armis diu nec in otio esse poterant, partim domi sedentes,

tes,ac male cogitantes, partim per licentiam bellorum omnia prædæ esse cupientes,ac ad vlciscendas partium iniurias vehementer ardentes, qui neque belli neque pacis iura vlla esse volebant,ex quo vt improbi facilè aut odio emolumentóue in fraudem impellebantur, nec deerant turbarū ac seditionum duces autoresque. In ijs fuit Ricardus Simondus presbyter, homo sordido loco natus,cui fraudes & doli à primo cordi erant, cæterum non indoctus, & propterea discipulum sibi elegit Lambertum Symenellum puerū non malo vsquequaque ingenio,per quem fallaciam eiusmodi confinxit. Venit perfidioso homini æquè improbo ac facinoroso,qui iam ab alterius factionis principibus subornatus fuerat,in mentem facere suum Lābertum regem, & se Anglorum antistitum primarium:cuius consilio materiam dedit, quòd in vulgus fama valeret filios Edouardi regis aliquò terrarum secretò migrasse, atque ita superstites esse,ac Edouardum Varuici comitem ducis Clarentiæ filium vel necatum, vel breui necandum. Hi rumores quamuis vanissimi, spem fecêre Ricardo Simondo, vt venturum tempus putaret, cùm Lambertus aptè posset alicuius ex istis regijs pueris personam sumere, & regnum repetere,vt qui certum quasi haberet,omnino nō defuturos,qui eum iuuarent,cùm odia ex factionibus orta vt plurimum æterna sint, quod ille ex seipso metiebatur:ita ea spe ductus, suum Lam-

bertum Oxonij vbi literas ſtudebat, regalibus moribus inſtituere, bonis erudire artibus, regiam proſapiã edocere miro ſtudio cœpit, vt cùm opus foret, vulgus pueri indolem miratus, fidem ſuo commento facilius haberet. Haud ita multò poſt fama paſsim diſsipauit Edouardum comitem Varuici in carcere interijſſe. Quod vbi Simondus reſciuit, exiſtimans eſſe tempus obire deſtinatum facinus, mutat adoleſcentulo nomen, vocatque eum Edouardum, quòd illud nomen filio ducis Clarentiæ fuiſſet, qui & id ętatis puer erat, vt alter alteri annis non præſtaret, ac protinus cum eo in Hyberniam traijcit, ibique ſecretò conuenit nonnullos Hybernorum principes, quos parum fidos eſſe Henrico ex fama cognorat, dataque ab illis fide, narrat ſe ſeruaſſe filium ducis Clarentiæ à morte, ac duxiſſe in eam terram, quam audierat ſemper vnicè amaſſe nomen & genus Edouardi regis. Res facilè ab illis credita inde alijs aperitur, ſicque pro vera habetur ſine cõtrouerſia, vt Thomas Gerardinus inſulæ cancellarius ſpecie veri deceptus in primis, puerũ vt regia ſtirpe procreatum acceperit hoſpitio, ſummaque ope iuuare cœperit: primò enim conuocatis ſuis clientibus, indicat de aduentu adoleſcentis, & quẽadmodũ ei reliquo ex virili regia prole, regnum Angliæ debeatur, & propterea eos hortatur, vt cũ ſuo tum pueri nomine, ſe ſequi velint, atque pro ſe quiſq; ipſum in auitum regnum reſtituendum curare: deinde

deinde cum reliquis principibus rem communicat, qui cognito eius consilio, in illum multò sese officiosiores sibi ostendentes, operam suam pollicentur. Per hunc modũ fama celeriter ad omnes Hyberniæ ciuitates perfertur, quæ confestim in fidem pueri veniunt, eum regem certatim appellantes, ita vt secta iam præpollente effecta, principes statuerint alios alibi belli socios adiungendos qui continuò dimittunt certos nuntios in Angliã ad eos, quos sciebant Ricardi regis partes secutos esse, qui orent, rogent, obtestentur, vt in fide manent, atque velint regium adolescentem opibus iuuare: alios itidem nuntios mittunt in Flandriam ad Margaritam sororem Edouardi, quæ nupta fuerat cum Carolo duce Burgundiæ, rogatum etiam auxilium. Carolus enim nullis ex Margarita susceptis liberis, vnicã ex priore vxore reliquit filiam nomine Mariam, quam in matrimonium duxit Maximilianus Frederici Imperatoris filius ex qua duos genuit filios, Philippum & Margaritam. Hosce Mariæ quæ haud diu post superstes fuit, & Maximiliani liberos Margarita Caroli altera vxor materno complexa amore, mira charitate nutriebat, accipiebat, fouebat, studioseque rebus domesticis operam tribuebat, quæ eiusmodi officijs magnam apud Flandros sibi autoritatem compararat. Ista igitur Margarita etsi non ignorabat domũ suam Eboracensem à Ricardo fratre duntaxat funditus euersam esse, tamen non satu-

rata odijs,quibus omnis ferè Henrici sexti proge nies extincta esset, nec memor affinitatis, qua ad vltimum,vti suprà ostendimus, reliquus alterius familiæ sanguis alteri in perpetuum admistus foret,in Henricum regem pessimè animata, iraque simul accensa non cessabat omnia tentare, quam obrem hominē vt alterius factionis caput opprimeret,perinde quasi eius sanguine suæ domus interitum lui vellet:adeò magna vis est ciuilium simultatum, vt interdum sapientissimos quosque ab honesto auertat, præcipitetque. Igitur mulier certior facta de noua subitò orta in Henricū factione,quātus rē,prout erat, simulatā nō item parui momēti arbitraretur, nō modò promisit nuntijs se opem laturam,sed operā quoq; daturā,quò maiora auxilia ipsis conspirationis socijs adiungeretur.

Quibus rebus in Angliam Henrico nuntiatis, haud secus atque par erat, valde commotus est, quòd fraude vnius longè sordidissimi improbissimique hominis tantum in se bellum comparare tur: verùm vt vir sciens, homoque prudens iudicabat genus belli crudelissimi fore, si in campum descenderetur, in quo sæpe area multorum scelerum esse soleret, ac idcirco primùm omnium tentandum sibi constituit,si sine armis, quorum exitus semper incerti, posset suos ad sanitatem antè reducere,quàm malum nondum latè dissemina tum per terram Angliam manaret. Itaque conuocato

cato principum concilio, ad Cartusianorum cœnobium, quod parum abest à regia villa, quâ ipse postea appellauit Richemondiam, quonam pacto mota tẽporis procella deuitari possit, diligenter consilium exquirit. Cunctis primo consessu videtur vtile factu, vt priusquam cætera agitentur, illis omnibus venia commissorum præteritorum proponatur, qui in officio deinceps permanserint, vt ne si id differatur, interim Thomas Brogtonus eques, qui Franciscũ Louellum apud se diu seruarat, præsensque aderat, atque alij eius amici tempore tam difficili ac periculoso, desperata venia, palàm erumpant: nam quanquam ij eius coniurationis consiliorum affines esse putabantur, quia tamen id nullo certo constabat indicio, non videbatur conducere quicquam in præsentia in eos grauius constituere, partim vt ne tumultus augeretur, partim verò, vt si posthac ab officio discederent, id eis suo merito fraudi foret. Quare statim edicto tota Anglia diuulgato, cunctis generatim sontibus etiã capitaliũ rerum condẽnatis parcitur, pœnaque remittitur. Deinde post longã consultationẽ, quorundã mentes & sententiæ eò inclinabant, vt in rẽ præsentẽ esse ducerent, filium ducis Clarentiæ populo ostendi, quò illa opinio vana puerum esse in Hybernia, decederet de mentibus hominũ. Sunt simul multa quæ ad statum Reipublicæ pertinebant, decreta. Inter cætera, Elisabeth quondã Edouardi regis vxor ónibus possessionibus

sessionibus mulctatur, propterea quòd se atque fil as Ricardo regi cõmisisset, contrà atque ab initio factæ conspirationis in Ricardum, receperat principibus illis, qui cũctis suis fortunis neglectis, quas in Anglia habebant, eius potissimum rogatu & causa, ad Hẽricum in Britanniã trãsissent, ab eoque iusiurandum exegissent, quo ille obligarat se ad ducendã illius filiã maiorẽ natu in matrimoniũ, & id per eã non stetisset, quin irritũ fuerit, ac principes Henricum secuti perpetuò exularint. Graue quidẽ certè delictum, sed eius exitus ex eo minus omino legibus visus est vindicãdus, quòd tantum abfuit, vt alijs vel Henrico nocuerit, vt eti am adiumento fuerit, cùm per id Ricardus rex facinus facinore cumulare ausus religionẽ neglexerit, neptis connubiũ petendo, ac ob istuc, Deũ magis iratũ sibi fecerit, vnde eius ruina erupit. Hinc profectò cognoscamus licet, improbos non humani iudicis consilio trahi, sed Dei nutu, perinde quasi sua sponte ad meritũ exitium properare. At q; ita regina sua in se leuitate magnã deriuauit inuidiã, qua confecta miserã deinceps vixit vitã. Tales res nostræ sunt, semper inconstantes, quales ipsi sumus. Atqui vnum Elisabeth reginæ opus fortuna diminuere non potuit: illa enim dum Edouardus vir regnabat, Canthabrigiæ loco magnifico scholasticorum collegium instituendũ curauit deditque fundos, ad eorum victũ. Vocatur Reginæ collegium, eo ipso certè dignũ nomine, quod omni

ōni tēpore doctissimis hominibus ibidē assiduò studio eruditis affluit. Sed ad rem reuertamur.

Rex dimisso concilio, Londinum venit, ac insequenti die dominico, educi per mediā vrbē, ex turri, iussit Edouardum filiū ducis Clarentiæ, ad tēplum diui Pauli. Hīc adolescens, vt edoctus erat sese omnibus ostendens, interfuit in supplicatione, in cæterisque sacris, ac simul collocutus est cū multis principibus, & præsertim cum ijs, qui coniurationis participes habebantur, quò illi facilius intelligerent Hybernos ex re vana, nouos dementer facere motus. Sed animis malè sanis nihil hæc profuit medicina: nanque Ioannes comes Lincolnienſis, Ioannis Polæ ducis Suthfolchiæ & Elisabeth Edouardi regis sororis filius, hanc nouandarum rerum facultatē haudquaquā omittendam ratus, statuit Hybernorum conatus, vt ne malè caderent, modis ōnibus corroborandos. Sanè vir ingenij acrimoniæ pleni, & cōsilij non modici, veneno ciuilium inimicitiarū iampridē infectus, nō poterat in animū suum inducere, vt patienter videret Henricū aduersæ factionis hominē regnare qui propterea inito cum Thoma Brogtono, ac plerisque alijs amicis consilio, decreuit ad Margaritā materterā traijcere, & eius opibus nixus, ad nouę seditionis autores adhęrescere. Itaque statim post dimissum à rege principum conuentum, comes clàm in Flandriam ad Margaritam venit, quò aliquot antè diebus, Franciscus Louellus se receperat.

rat. Hîc pro suo quisque sensu ac desiderio, in rerum gerendarum rationem locutus est, quarum post longam disputationẽ, summa fuit, vt comes cum Francisco properè Hyberniam peteret, Lambertum fictitium nepotẽ regio honore honestandum curaret, Hybernorum auxilia cum nouo rege, in Angliam adduceret, amicis vndique ad arma vocatis, bellum Henrico faceret, & si res feliciter caderet, tum Lamberto in ordinẽ redacto, Edouardum comitem Varuicensem verum nepotẽ carcere primũ liberaret, ac postea ex auctoritate principum amicorum, regem constitueret. Rex Henricus interim, qui sperabat suos principes post visum Edouardum filium ducis Clarentiæ quieturos, nec esse quempiã tam improbum putabat, qui de eo quicquam fingeret, nec tam furiosum, qui crederet, solùm studebat Hybernorũ temeritatẽ compescere, cùm repentè de fuga comitis Lincolnensis cognouit, qui ob eã rem valde cõmotus, inimicorum iniurias quas nullo cõsilio vitare se posse animaduertebat, iam tum apertè persequendas, vindicandasq; armis statuit: itaque certos belli duces quoquouersum missos exercitum parare, atque in vnum locum cogere iussit, vt omni multitudine in eam partẽ impressionẽ facerent, qua aduersarios venire constiterit: ipse interim timens ne non plures in Flandriam ad comitẽ trasfugerent, omnẽ oram quæ ad orientem solẽ spectat, obire passim præsidijs, custodijs, vigilijsque

vigilijsque munire cœpit,& iam ad cœnobium di ui Edmundi peruenerat, cùm intellexit Thomã Marchionẽ sui purgandi causa,ad se approperare quem missso obuiã Ioanne comite Oxonienſi, de itinere in turrim Londinenſem duci iussit,vt si ess set amicus,sicuti reuera erat,illud tantillum indig nitatis eius salutis causa subire haud ægrè ferret, sin inimicus,ne noceret:quo facto, Nordouicum petit,& ibi Christi die natali acto,Vualsingamiam progreditur,ingressusque diuæ virginis templum quod in eo pago ob summam miraculorum reli gionẽ,sanctissimum est,orat,precatur,atque vota facit,vt ope diuina,& virginis Mariæ ductu,sibi li ceat inimicorum insidias cauere,& se & patriam ab instanti periculo defendere, eiusque vitiosas partes sanare.Ita precatus Cantãbrigiã,& inde Londinum celeriter reuertitur.

Inter ea Ioannes comes Lincolnienſis & Fran ciscus Louellus, accepto à Margarita exercitu duorum circiter millium Germanorum, quibus præerat Martinus Suardus homo Germanus, summo genere natus, ac rei bellicæ scientia præ stans,in Hyberniam traijciunt, atque Dublini Lã bertum puerum perinde quasi regia stirpe ortum more maiorum, regem creandum curant. Post hęc Hybernorum egentium ac ferè inermium co acta ingenti multitudine,quorum dux erat Tho mas Gerardinus,cum nouo rege,in Angliam na uigant,ac dedita opera, haud à Lancastro procul

in

in terram descendunt, freti opibus Thomæ Brog toni, qui princeps erat coniurationis socius. Rex autem Henricus qui suæ causæ non indormiebat, quod acciderat suspicatus, paulò ante aduentum hostium dimiserat per oram occidentalem aliquot equitum turmas, cùm ad obseruandum aduersariorum accessum, tum ad aliquos de Hybernia profectos excipiendos, ex quibus hostium cõsilia cognosceret, & ipse copijs coactis, quibus Gasparem Bedfordiæ ducem, & Ioannem Oxonienſem comitem præfecerat, Conuentriam petebat, quò vix peruenerat, cùm equites officio functi renuntiarunt comitem cum suo collectitio exercitu, ac nouo rege, in oram Lancastrensem esse appulsum, quod vbi intellexit, de obuiam itione, cum suo domestico senatu agit, cùm res non inanis videretur postulare consilium pariter ac celeritatem. Cunctis vna mente probatur, vt ipse aduersarios venientes excipiat, quoquo gentium ierint, seque receperint, ne illis spatium detur maioris faciendi exercitus. Ita capto consilio, rex Nothyngamiã petit, ad proximamque syluam, quæ Bonrys vocitatur, castra ponit, quò non multò post cum magno armatorum numero conuenit Georgius Talbotus comes Salopiensis, Georgius regulus Strangius, ac Ioannes Chenius, egregij belli gloria duces, cũ pluribus alijs rei militaris peritissimis: nã Hericus ex vicinis comitatib. nobilissimũ & fortissimũ quẽq; partim ad se euocarat,

partim iusserat, vt qui arma ferre posset, quã paratissimi forent, subsidio venire, si opus esset. Itaque vno propè tẽpore habito militũ delectu, magnæ copiæ coactæ sunt, quarum centuriones & duces erant, Rodulphus Longfordius, Ioannes Montigomerius, Henricus Vernonus, ex Pek, Rodulphus Shurleius, Gotthofredus Folgehan, Thomas Grysleius, Edouardus Suttonus, Humfredus Stanleius, alter Humfredus Stanleius, Gulielmus Hugtonus, Gulielmus Meryngus, Edouardus Stanopus, Geruasius Clystonus, Brianus Stapultonus, Henricus Vuyllugby, Gulielmus Perpoynt, Ioannes Babyngtonus, Gulielmus Bedyllus, Robertus Brundellus, Ioannes Markhã, Gulielmus Merbury, Edouardus Aborogh, Gulielmus Tyruuitus, Ioannes Huseius, Robertus Shefildus, Gulielmus Neuportus, Rogerius Ormestonus, Thomas Tempesta, Gulielmus Knyuettus, Henricus Vuyllugby, Edouardus Hastyngius regulus, Ioannes Dygby, Simon Dygby Haryngtonus, Ricardus Sacheuerellus, Ioannes Vyllers, Edouardus Fyldyngus, Thomas Pulteneius Nicolaus Vaux, Thomas Grynus, Nicolaus Gryfinus, Edmundus Lucy, Edouardus Belknapus, Robertus Throgmartonus, Georgius Graius, è Ruthyn, Guido Volstonus, Thomas Fynderius, Dauid Philippus, Thomas Cheneius, Robertus Cottonus, Ioannes Sancti Ioannis, Ioannes Mordantus, Thomas Terellus, Ioannes Raynsfordius,

us,Robertus Payntonus,Robertus Daniel,Henricus Marneius,Edmundus Armidellus. Accurrebant vsque ab vltimis finibus simul alij principes viri,& centuriones,& in his erat Georgius Oglius, Rodulphus Neuyllus, Ricardus Latemerius, Gulielmus Bulmerius,Ioãnes Langfordius,Gulielmus Norres, Ioannes Neuyllus è Thortinbrigio,& Ioannes Gulielmus.Ita regi in horas singulas mirum in modum exercitus augebatur.

Comes Lincolnienſis interea Eboracenſem agrũ ingreſſus cum ſocijs, lento incedebat gradu, ac ſine vllo maleficio incolarum, quippe qui ſperabat aliquem populi concurſum ad ſe fieri, ſed vbi vidit paucos ſe ſequi,&nihil eſſe,quod de refe rendo pede cogitaret,cùm hoſtes in armis eſſent, ſtatuit nihilominus tentare fortunam belli,ſciens Martem eſſe communem, memorque Henricũ biennio antè,parua armatorum manu viciſſe Ricardum regem,qui magnas ſecum habuerat copias:quare ſuis confiſus viribus,ex agro Eboracenſi Neuuarcum verſus iter facere cœpit, vt ibi auctis copijs,in regem, quem venire obuiam,& vix bidui abeſſe intellexerat, recta via contenderet. Cæterum priuſquam ille eò peruenire, Hericus cui nulla hora operis comitis erat ignota,ad veſperam illius diei, qui ante prælij diem illuxerat, celerius opinione eorum obuiam venientibus factus,Neuuarcum acceſsit, parumque illic moratus,tria millia paſſuum progreſſus eſt,ibique poſitis

sitis castris pernoctauit. Comes verò cognito regis aduentu nihil territus, ire pergit, eodemque die peruenit ad viculum proximum aduersariorum castris, quē vocant Stoke, eoque loci castra facit. Postero die rex ex omnibus copijs triplici instructa acie, Stoke proficiscitur, ac prope castra comitis consistit, atq; facit æquo in loco pugnandi potestatem. Potestate facta, comes copias educit, signoq; suis dato, in certamē descendit: pugnatur vtrinq; fortissimè ac acerrimè, neq; Germani homines asperi & exercitati in armis, qui in prima acie erant, Anglis in dimicando cedebant, sicuti nec etiam Martino Suardo eorum duci animi & corporis viribus omnino multi præstabant. Contrà Hyberni etsi præliū magnis animis edebant, attamen cùm patrio more, nullis armis corpora tecta haberent, ante omnes passim cadebāt eorumque cædes alijs multò maximè formidini erat. Dimicatum est plus tris horas æquo prælio, cùm ad vltimum prima regia acies longè confertissima firmissimaque, quæ sola pugnam iniuerat, cōtinuabatq;, tāta vi in hostes impetum fecit, vt primùm alios alibi resistentes aduersariorum duces interfecerit, deinde cæteros ōnes in fugam verterit, qui in ipsa fuga aut capti, aut cæsi sunt. Verùm cōfecto prælio, tunc magis apparuit, quā ta audacia fuisset in exercitu hostium, siquidem illorum duces Ioannes comes Lincolnienſis, Frā ciscus Louellus, Thomas Brogtonus, Martinus

pugna ao 1489

Suardus,ac Thomas Gerardinus Hybernorum ductor,in eo ipso loco omnes interfecti sunt, quē viui pugnādo cepissent. Cæsa ad quatuor millia hominum,& in ijs duces quinque,quos memorauī. Rex dimidio minus ex suis, qui primā fecēre impresionē,amisit. Lambertus verò puer rex cōmentitius cum Ricardo suo præceptore capitur, sed vitæ vtriusque parcitur,quòd ille innocens nihil per ætatē peccasset,vtpote cui nihil pro suo iure facere licuerat,& iste facerdos esset: qui tamen vt intelligeret lapidē solere super eius caput cadere,qui illum in altū emiserit,vt aiunt,æternis tenebris vinculisque demandatus est. Viuit adhuc Lābertus,ex rege,accipitrū domitor factus, postquā aliquantisper in coquina regia veru verterat,aliaque viliora munera obiuerat. Atque ita primus Margaritæ conatus malè cecidit,quę continuò vt illud ex rumore in Flandriā perlato cognouit,cœpit miserandum in modū afflictari,lugere, mœrere,ac iam tum excogitare simul, quo pacto aliud quodpiā grauius negotium Henrico regi facesseret,quemadmodum infrà appositè demonstrabimus.

Henricus postquā sic res magni momenti non magno item motu,summum periculū breui tumultu,bellū intestinum optato euentu sedatum est,duplici eodē puncto temporis liberatur metu præsenti & futuro. Porrò cùm ille animaduertisset aduersarios quibus ipse numero armatorum

ac

ac viribus longè præstabat, tanta animorū constā
tia in se arma ferre, atque ad extremū haud segni
ter in certamen descendisse, suspicatus est illos plu
res habere sui consilij socios, qui tēpore & loco op
portuno eis auxilio venirent: quare cùm vidisset
in prælio hostiū aciē manifestè inclinatā, edixit, ne
quis Ioannē Lincolnienſem comitē interficeret,
vt ab eo totius coniurationis fons aperiretur: sed
ferunt milites noluisse eū seruare, veritos, id quod
fortè fuisset, ne vnius vita seruata, multorū vitas
perderet. Incidit hoc domesticū bellum in annū
salutis humanæ MCCCCLXXXIX, & III, cùm
regnare cœpit Henricus, qui etiā nobilis fuit mor
te Thomæ Burscherij Cantuarienſis archiepiscō-
pi, viri sanè & doctrina & moribus clarissimi, in
cuius locum substituitur Ioannes Mortonus Ely
ensis episcopus, par nēpe virtute antistes, quem A
lexander sextus Romanus pontifex Cardinalem
& Henricus Anglię cancellariū fecit, qui fuit ordi
ne Cant. archiepis. LXIIII. Secundū hæc, rex occi
sorum spolijs collectis, ac corporibus sepulturæ
datis, Lincolniā proficiscitur, vbi dum moratur,
primum Deo triū dierum supplicationibus, grati
as agendas curat, ac statim signum militare quo
vicerat, ad Valsyngamiū templum mittit, vt ibidē
velut victoriæ quā diuæ virgini auxiliatrici acce-
ptam referebat, trophæū monumentumque sta-
tuatur, deinde de quibusdā captiuis suppliciū su-
mit, & paucis pòst diebus Eboracū petit, prouinci

am quaquauersum lustrando, vbi aduersarij exercitũ in eum conflarant, quam seuerè purgare nititur, multis in vincula datis, ad quos aliquid criminis pertinere cõperisset. Hæc faciendo, Nouum castrum peruenit, & iam magnã ętatis partem in ea regione manserat, cùm postremò indidem misit in Scotiã Ricardum Fox, qui paulò antè Exoniensis episcopus creatus erat, & Ricardum Egge combiũ equitẽ, legatos ad Iacobum regẽ. Summa legationis erat, vt fœdus induciásve cum Scoto facerent, magni enim æstimabat Henricus, si cum finitimis regibus amicitiam ac pacẽ haberet, & præsertim cum Iacobo rege, quò suos Anglos eius rei scientes, & ob id se ad vicinitates receptum habituros desperantes, facilius in fide contineret. Legati perbenignè accepti, auditique sunt à Iacobo rege, quippe qui eis à primo suum summũ in Henricum regẽ studium summã voluntatem, egregiã fidem, at non itẽ suorum esse ostendit, ingenuè fassus suos Scotos natura & voluntate diuersos non facilè posse promiscuè cum Anglis consentire, quare ne eorum animos offenderet, legatos rogauit, vt septẽ annorum inducijs contenti essent, quibus pollicebatur se cum Henrico pacẽ continuam secretò habiturũ, ac inducias in totidẽ annos sępe deinde renouaturũ. Hoc agebat Iacobus quòd sciret suum nomen bonæ populi parti ita odio esse, vt ille nullum eius factum magnopere cõprobaret. Legati perspecta Iacobi erga Henricũ beneuolentia,

beneuolentia, inducias quas obtulit, vltrò firmarunt, domumque reuerſi, legationé regi ordine renuntiarunt, qui Scotum in ſe optimè animatum pro tẽpore, ex ſuo maximè vſu eſſe iudicans, mira affectus eſt lætitia. Sed hæc aliquantò pòſt acciderunt.

Henrico à Nouocaſtro interim Londinũ diſcedenti ad Leceſtriam, occurrunt legati à Carolo rege Francorum miſsi, qui ſignificarent ipſum recuperaſſe nõnulla loca, quæ à Maximiliano rege prius tenerentur, ac bellum habere cum Franciſco Britanniæ duce, quòd ille aliquot Francos principes rebelles hoſpitio accepiſſet, eorúmque caput eſſe Ludouicum Aurelianenſium ducem, & propterea orare pro communi coniunctione, & hoſpitio, vt vel iuuare vellet, vel ſe medium eſſe, nihilq; de alterutra parte iudicare. Rex quamuis Carolum, quo paulò antè adiutore, regno potitus erat, diligeret, attamen non ignarus qua ratione illud bellũ in Britannos ſuſcepiſſet, minimè grato animo eum nuntium audiuit. Siquidem Franci nullam cum duce, niſi imperij fines propagandi cauſam belli habebant, quòd ille ſenex ac lethargicus ſine liberis maribus eſſet, quamobrem in ſpem occupandæ Britanniæ facilè veniebant, primique non inuiti, vti ſimulabant, bellum facere incipiebant. Hoc Henricus animo cernens nequaquam ex re ſua fore, vt Britannia amica populi Anglici, & quæ ei ſæpe vſui fuerat, à Gallo occuparetur,

ſtatuit ſibi ſuccurrendū duci, vbi videret res eius in periculo verſari: quod etiam vt faceret, accendebatur charitate illa paterna, qua eum dux iam inde ab initio, cùm in Britanniā veniſſet, cōplexus ſemper fuerat. Contrà recens memoria accepti beneficij à Carolo faciebat, vt ingrati animi crimē horreret, ſuaderetque, ne quid in illum tentaret, quod inhumanitatis vitio dari poſſet. Res ita per ſe difficilis erat, quia rex in capiendo conſilio, nihil prætermittebat, & tamen non explicabat quicquam, quod ſatis placeret. Sed poſtremò ad belli caſum rationes ſuas accommodandas cenſuit, vt ſi vſu veniret, quò Britannus, cuius ſumma in ipſum merita conſtarent, in periculum adduceretur, tum illi palàm opēm ferret, vi & armis ab iniuria eundem defenſurus. Atqui interim vt ne alterius partis odium ſubiret, legatis reſpondit ſe operam daturum, vt pacificatio aliqua inter regem & ducem amicos communes conſequeretur: itaque dimiſsis à ſe Caroli legatis, confeſtim Chriſtophorum Vrſuychum ad Carolum legat cui dat in mandatis, vt primò congratuletur Carolo ſuis verbis, adeptam victoriā aduerſus Maximilianum, deinde eum certiorem faciat, de aduerſarijs ab ſe deletis, ac poſtremò offerat ipſum fore pacis conciliatorem, inter eum, & ducem, & ſi id Carolo cordi ſit, tum quamprimùm ad ducem proficiſcatur, concordiamque conglutinandam ſedulò ſuo nomine curet. At vbi Henricus Londinum

dinum victoriam reportauit, ciues propter eam valde lætati sunt, quòd pericula quæ antea suis rebus imminere suspicabãtur, iã deuictis quietis violatoribus, penitus sublata esse viderent. Ipse quoq; rex odij inimicorum faces paulò antè ardentes extinctas putans, non poterat non gaudere, qui idcirco multò se in cunctos humanissimũ, æquè ac in eos longè liberalissimum præstabat, qui bona, qui fortunas, qui seipsos in communionem periculorum contulissent, atque non multò post Thomam marchionem custodia liberatum, in pristinam gratiam & familiaritatem recepit, quòd eius virtus & fides satis probata foret.

Interea Christophorus cum mandatis in Galliam profectus, accipitur comiter à Carolo, cui posteaquam mandata Henrici exposita sunt, placuit, sicuti ostendebat, vt Henricus disceptator pacis esset. Quo viso, Christophorus sine mora, in Britanniam transiuit, ac pro parte regis sui, ducẽ conuenit, exposuitque mãdata diligẽter. Et quia duci Francisco ex longo morbo mens integra nõ erat, adhibitus est Ludouicus Aurelianensis dux, qui vnà cum eo & alijs eius consiliarijs, legatum audiret. Is vbi cognouit ab Henrici legato de pace agi, quam sibi commodo fore non putabat, respondit protinus, conuenire potius Henrico, pro veteri hospitio, quod ei cum Britannis olim fuerat, auxilium ferre Francisco duci necessario suo, hostium ferro, manu, copijs, oppugnato, quam

vanam tentare concordiæ compositionem: &, si nulla esset apud ipsum memoria beneficiorum acceptorum, debere tamen considerare, Britanniam esse instar munitissimi valli Anglis, aduersum Gallos, ac illud si à Gallis expugnaretur, hostes multò proxime regnum suum fore. Hæc Aurelianensis homo Francus suijpsius commodi causa, quòd hostis patriæ esset, in præsentia dicere coactus est, qui sciebat illud idem, atque Henricum non fugiebat, haudquaquam in rem Anglorum esse, vt Britannia à Francis possideretur. Cæterũ Christophorus accepto responso, ad Carolum primò iter flectit, ac apud eum paucos dies moratus, quæ cum Francisco de pace egisset, illi renuntiat, deinde in Angliam reuertitur. Dum hæc gerebantur, Carolus dura obsidione premebat Nanetes, & quò magis ad eam rem incũbebat, hoc studiosius apud Anglum, literis, nuntijs, cohortationibus in pacis negotium insistebat, quęrendo moram subdolè rei conficiendæ, scilicet veritus ne per eũ victoriæ penè partæ, sibi potiri non liceret, quippe quẽ propẽdiẽ suspicabatur Britannis suppetias laturum esse. Quocirca Bernardum Dobenensem honestum equitem properè ad Henricũ misit rogatum, vt controuersiæ quouis modo finem faceret. Rex huiusce etiã rei cupidus, qui malebat negotium pace quàm armis terminari, vt ne ipse cogeretur in societatẽ belli contra Francos venire, libenter in istam pacificationẽ quam consecuturam

cuturam esse confidebat, quasi deintegro se inter posuit, qui statim tris designauit oratores, Sanctum monachũ ordinis diui Benedicti Abyndonensis cœnobij abbatẽ, Ioannẽ Lilium natione Lucensem, pontificis Romani quæstorẽ, iurisconsultum, ac bonis moribus ornatũ, & Ricardum Tonstallum equitem, virum ætate & prudentia grauẽ, qui reconciliandæ amicitiæ causa, primò ad Carolum, deinde ad Franciscũ ducẽ irent, quibus mandata ad rẽ conficiendã dedit opportuna. Sed per eos ipsos dies, Ioanne Lilio ex pedibus laborante, Christophorus Vrsuychus in eius locũ surrogatur, atque ita Oratores in Gallias proficiscuntur, qui vbi cum Carolo de forma fœderis faciendi agitarunt, Ricardus cum Christophoro ad ducẽ discesit. Hic de summa rei agitur, & id quidem frustra, quia Britannus constanter omnes à legatis propositas conditiones repudiauit, vt qui odorabatur Francum aliud moliri, atque Anglus existimabat. Quæ cùm ita essent, legati spe & actione concordiæ sublata, omissa, ad Carolum redeunt, & quæ gesissent, narrant, eodemque tempore per literas Henrico cuncta significant.

Inter hæc Edouardus Vdeuylla homo fortis & animosus, dẽ quo superiore libro memini, siue otij fugiens, siue amore quẽ erga ducem habebat motus, magnopere orat Henricũ regẽ, ut sibi eius voluntate liceat, cum aliqua armatorum manu ire Britannis amicis auxilio, & vt ne id ei à Fran-

co

co crimini verti posſit,ait se clàm & sine cõmeatu discessurum,quò fugæ haudquaquam simulatæ fidem faciant.Rex qui sperabat pacẽ suorum legatorum opera factum iri, tantum abfuit, vt Edouardi ardori indulserit, vt etiam summopere prohibuerit,ne id genus strategematis moliretur,ratus suæ dignitatis alienum esse offendere Carolum,cui cuperet in primis gratũ facere, ob rem modici momenti,quam nihil Britanno profuturã opinaretur.At Edouardus vbi à rege quod optabat,prohibitus est,id sibi pro suo iure, eo insciente,faciundum statuit, qui raptim & secretò profectus in Vectẽ insulam,cuius ipse præfectus erat,illic contracta armatorum manu, numero circiter quadringentorum, in Britannos traiecit, seque cum illis aduersus Francos coniunxit.Eius rei rumor in regiã Caroli perlatus,non mediocrẽ legatis Anglicis timorẽ incussit,quippe qui optimè gnari Francorum ingenia ad vlciscendas iniurias,esse subita,formidabant ne ab se manus abstinere non possent.Vicit tamen ius gentiũ,& veritas simul eos ab iniuria defendit:dum enim legati in metu sunt,& Franci id factum esse fraude ab Henrico suspicantur,ecce tibi,nuntius ab ipso Hẽrico qui se amico purgatum volebat,venit ad Carolum,qui de transitu Edouardi ad Britannos,verisimo docuit argumento,quod Vdeuylla abisset,cum exigua armatorum copia,quã neque decuisse regẽ mittere, nec posse rem Britannicam multum

multum iuuare, perſpicuum eſſet. Huic nuntio ta metſi Francus non magnam fidē habuit, tamen ira in præſens mitigata, rem bellè diſsimulauit. Le gati poſt hæc renouatis in duodecim menſes cū Carolo inducijs, domū redièrе. Rex multa de rebus tranſmarinis à legatis liquidius eruditus, intel lexit Francū omnia ſuo agere artificio, quòd nil ab eo remotius abeſſet pace, nil eidem pluris foret quàm bellum, & illud omnibus rebus manifeſtè anteuerteret. Quod vbi cōpertum habuit, id quod principio decreuerat, maturandum ratus, confeſtim ſuorum principum conuocato cōcilio de auxilio Franciſco duci ferendo deliberat, dein pecunia in futuri belli ſumptus decreta. Poſt hæc permulta ſtatuta ſunt, quæ pro tēpore, ac rerum occaſione, multò Reipublicę vtiliſsima viſa fuêre. At dimiſſo concilio, rex celeriter delectum militū haberi iubet, ſed vt ne amicitiam qua cum Caro lo coniunctus erat, diſiungere videatur, mittit cō tinuò legatos in Franciā, qui ei exponant, ipſum nuper feciſſe ſuorum principum conuentum Rei publicæ cauſa, & in eo conuentu cunctis placuiſſe optimatibus, pro vetere hoſpitio, ac mutuis ſtudi is, maturè ſubueniri Britannis vicinis, qui alias diu ſub Anglico fuiſſent imperio, quique Angliā cùm externis tum domeſticis hoſtibus laborantē ſæpe armis atque cæteris opportunis iuuiſſent au xilijs, ac idcirco ipſis principibus cùm tot cauſas in illis tuendis defendendiſque haberent, viſum eſ

ſe

se nullum in amicos officium sine maxima culpa posse prętерire,& propterea commonefaciant eũ aut eo bello desistere,vel si id abnuat,æqui bonique facere,si oporteat ex voluntate suorum principum,Britanno suppetias ferre,opitulari,auxiliari:veruntamen vt id fiat amicitia incolumi, eius verbis polliceantur suum exercitum iturum esse adiutum Britannos,non persecutum Francos, nisi quatenus in terra Britannia morẽtur. Cum his mandatis legati properè in Gallias profecti, Carolo ordine omnia exponunt, qui eam rem parui omnino facere visus est,quia sperabat illud auxilium ad tempus non adfuturum. Dum ista Anglus agit,à Britannis commisso prælio,ad Fanum Albani,qui locus illorum est,malè pugnatur aduersus Francos:ibi Ludouicus dux Aurelianensium inter alios capitur, qui postea in arce Biturigensi diu fuit,& ad extremum pœnas capite soluisset,nisi fuisset Ioanna eius vxor, altera Caroli regis soror,quæ eam iniuriam viro condonari à fratre impetrauit.Interfecti sunt multi copiarum duces, & in ijs Edouardus Vdeuylla, ac Iacobus Galeotus homo Italus Neapoli natus,vir belli gerendi peritissimus.Hoc prælio in Angliã nuntiato,Henricus rex vidẽs maturatò opus esse,quã celerrimè potest,Robertũ Broke regulũ, Ioannẽ Cheniũ, itẽ alterũ Ioannẽ Mildelgtonũ, Rodulphum ex Heltona,Ricardum Corbettum, Thomam Leygtonum, Ricardum Laconum,& Edmundum

mundum Corneuillum, ſtrenuos duces cũ octo millibus militum, quos electos paratoſque habebat, Britannis ſubſidio mittit. Ii ſequundo vento vſi, eò celeriter perueniũt, ac poſtquã ex labore ſuos recrearũt, inſtructa acie prẽter caſtra hoſtiũ cõſiſtunt. Franci cognito Anglorũ aduentu, quos aliàs experti ſciebant in prælio præſertim dũ recentes ſunt, penè inuictos eſſe, ſeſe primò in caſtra metus cauſa peritè & callidè contrahunt, deinde equites leuis armaturę dimittũt, qui illos defatigãdi ſtudio tumultuoſã pugnã diuerſis in locis faciant. Ita aliquot per dies leuibus prælijs certatur, ſed plus detrimenti à Franco accipitur, quod ſagittarij Anglici vehementer eos diuexabant, cũ Franciſcus dux moritur. Tum Britanni principes partim pecunia, partim factionibus ſolicitati, in diuerſa abeunt ſtudia, adeò vt non amplius patriam tueri, ſed perditum ire viſi ſint. Quod Angli animaduertentes, qui iam anni tempore, ineunte hyeme excludebantur, neceſſariò poſt menſem quintum quàm eò ierant, domum reuerterunt. Reliquit Franciſcus moriens Annam filiam, & alteram ętate iuniorem, quæ non multò poſt eius obitum interijt.

Placuit patribus, quemadmodum ſuprà oſtendimus, ad faciendos ſumptus in id bellum Britannicum, conferre pecuniam tributo generatim in ſingula capita impoſito, poſtea Eboracenſes pariter atque Dunelmenſes eam ſoluere recuſarunt,

siue magnitudine summæ grauati, siue monitu quorundam, qui nouum aliquod negotiũ Henrico exhibendum secretò curabant. Illi qui cum imperio præfecti erant ad exigẽdas pecunias post quam nihil se proficere animaduerterunt, ad Henricum Northumbriæ comitem eius regionis præfectum rem deferunt, is verò haud in re segnis regi per literas significat populum ardentem dolore, clamare sexcentis incõmodis se his paucis annis nullo suo delicto affectum, non posse neque velle imperatam pecuniam persoluere. Rex mandat comiti, vt omni modo pecuniam exigat, ac recusantes ad id faciendum compellat, quò concilij decreta à rudi plebe non rescindantur. Populus audito regis responso, in comitem tanquam eius iniuriæ caput impetum facit, atque eum occîdit. Quod admissum facinus maius multò statim sequitur: nam cuncti deinde sumptis raptim armis, Ioannem Egromontum equitem hominem factiosum sibi ducem constituunt, seque cõtra Henricum regem, libertatis tuendæ causa, ituros palã vociferantur. Sed vbi ad discrimen ventum est, consedit ac remisit se subitò furor, nam alijs aliò, sicut in re fieri solet, à qua consilium abest, diffugientibus, ea manus dissoluta est, atque dum pro se quisque suæ saluti consulere laborabat, penè singuli pœnas dederunt. Etenim rex audito tumultu, statim Eboracum se contulit, cuius aduentu rebelles & seditiosi subitò territi, passim se fugę manda-

Libertatis defensio popũlaris est irrita,

mandarunt, quos ille ad supplicium requisiuit, puniuitque captos grauiter: Ioannes verò Egromontus illorum ductor in Flandriam ad Margaritam confugit. Rex ex animi sententia sedato tumultu, reliqui tributi exigendi negotium dedit Ricardo Tonstallo equiti amplissimo, ac statim Londinum redijt, iam tum rectè edoctus, populum suum Anglicum deinceps tam non perdifficilimè passurum se emungi, quàm grauatissimè nimium emungi. Fuit is annus salutis humanæ MCCCCXC, & IIII, cùm regnare cœpit Henricus. 1494.

Accepit his temporibus Scotia funestam plagam, illatâ ex eo, quòd nomen Iacobi regis summo esset nobilitati odio: nobiles enim cùm male accepti essent à suo principe, sicut in extremo libro vigesimoquarto suprà memorauimus, postquam diu tolerarunt id incõmodum, & ea grauí patientia nihil melius agi cum rebus suis animaduerterant, se ad extremum armis in pristinã libertatem vindicãndos statuerunt: itaque coniuratione facta, regi propalàm mortem intentant: sed ne videantur contra patriam facere, filiũ eius nomine Iacobum adolescentem ad virtutem natum, etsi nolentem, sibi ducem constituunt, vociferantes passim se malum regem, non regnum euersuros, afflicturos, deleturos, quò ita ab sese omne perfidiæ vitium propulsent. Qua re cognita, Iacobus subitò ancipiti malo mordetur, torquetur,

Regis Consilium de seditione sedanda

quetur, angitur, quòd se conferere manum cum suis ciuibus, quorum dux filius esset, quo secundum seipsum, nihil in terris charius haberet, nihil aliud esse censebat, nisi caput cum cæteris membris pugnare, non resistere verò periculosum esse, quòd augeretur animus inimicis: sed vt ad vtrunque malum tentaret remedium, primum ad cohibendum furorem concitati populi, exercitum parauit, deinde legatos ad filium atque principes de pace misit, item alios cum literis ad Carolum & Henricum reges rogatum, vt curare vellent deleri tam nefariũ bellum inter ipsum, ac eius ciues, quorundam perditissimorum hominum impulsu ortum: simul etiam ad Innocentium Romanũ pontificem literas eodem exemplo dedit quibus orabat, vt pro sua fide, gratia, probitate, quam celerrimè posset, legatum aliquẽ mitteret ad rebelles principes, qui eos suo nomine iuberet impia arma de manibus deponere. Infelix senex sperãs diem tempusque simul, & præces ac amicorum rogatus lenituros iras, sanitatemque animis allaturos, hæc omnia remedia adhibere tanto nascenti morbo prius voluit, quàm in tam fœdam dimicationem ingrederetur. Veruntamen irritatis nobilium animis, nulla salutaris medicina fieri potuit: primùm legatis ab eo ad principes missis, atrox datum est responsum, id est, si ille se imperio abdicaret, posse agi de pace: idẽ deinde oratores à Carolo & Henrico regibus amici vicem alienã pro

Exacerbati animi non facilè sedantur

sua

sua quasi iniuria dolentibus, missi retulerunt. Legatus verò ab Innocentio pontifice missus, de quo infrà plura dicemus, tardè aduenit. Vbi igitur nihil flectere potuit animos principum, ad extremū vtrinque ad arma concurritur, cōmissoque prælio, post multam æditā cædem, Iacobus rex interficitur. Tum principes Scoti sic acceptas iniurias vlti, Iacobum eius filium huiusce nomine quartum regem faciunt.

Legarat Innocentius Rom. pontifex Hadrianum Castellensem, hominē Hetruscum natū Corneti, quod veteres Castrum nouum vocarant, qui in Scotiam proficisceretur, ad tollendas ipsius autoritate ex illorum principum animis discordias. Is quamuis magnis sit itineribus profectus, tamē cùm peruenit in Angliā, cognouit ab Henrico rege, ad quē etiam à pontifice mandata habebat, se tardius venisse, quā res requireret, quare eius monitu, sibi iam pedē referendum, ac ex Anglia non excedendum ratus, vix bidui moram fecerat, cū nuntius cædis Iacobi regis venit. Māsit deinde Hadrianus in Anglia aliquot menses, in quem à primo Ioannes Mortonus Cantuariensis archiepiscopus, omnia humanitatis officia conferre studuit, hominis doctrina ac moribus ductus, quippe qui eum in summa etiā apud regē gratia posuit. Atqui Henricus cùm hominē sibi à Mortono cōmendatum videret, non minimi esse vsus, iam tū mirificè diligere cœpit, eiusque opera cū apud In-

t. nocentium,

nocentiũ, tum apud Alexandrum sextũ pontifices ita deinde vsus est, vt primum Herefordensem, & eo mox relicto, Bathoniensem & Vuellensem episcopatum ei detulerit. Cæterum Hadrianus breui pòst tẽpore Romam reuersus, per omnes honorum gradus in collegiũ Cardinalium venit: nã Innocentius eum primò collectorẽ, id est, quæstorem pontificiũ in Anglia, & protonotarium vnũ ex septẽ creauit, postea Alexander pontifex eundem diu secretiorẽ familiarem habuit, Cardinalẽque fecit. Sed quotusquisque est, qui ista quæ ignauis iuxtà atque solertibus & dari, & auferri possunt, miretur? Alia nẽpe Hadriani laus est, & hæc quidẽ æterna: erant enim in eo plurimæ literæ nõ vulgares, sed reconditæ, ac summum bonorum verborũ delectus iudicium, qui memoria nostra primus omniũ post illud disertissimum Ciceronis sęculũ, suis scriptis mortales excitauit, ad perfectas literas de doctissimorum autorum fontibus hauriendas, docuitque modũ purè, nitidè ac luculenter loquendi, sic, vt eo doctore, in præsentia vbique gentiũ latinitas ab integro renascatur. Nunc redeo rursus eôdem.

Hadriani pontificis laus,

Res Britannicæ interea nondum sedata discordia, rursus omnia obturbãt: Maximilianus enim id temporis cœlebs, nuptias cum Anna Francisci ducis filia per procuratorẽ facit, & vt puella quod promisit, seruare religione teneatur, nouo res modo peragitur: nocte enim insequenti, Anna nu

NB solemnitas in celebrandis nuptijs per procuratores vel vicarios

da

da torum coniugalem matronis nonnullis, ac principibus testibus ingreditur, & procurator mariti vice, cuius in eo negotio vicarius erat, alterũ crus genu tenus, intra stragula iniicit perinde quasi ita puellæ notitia habita, matrimoniũ pro cõsummato habeatur. Sed parum valuit istæc religio, apud eum, qui hanc prædã alteri eripere auebat: Carolus porrò rex Annæ nuptijs inhiabat, & eas cum Maximiliano factas pro nihilo ducebat, qui propterea non cessabat interim Britannos bello premere, quò tandem & puella & principatu simul potiretur, cui vtrunque obtinere iam certũ erat: cæterum suo huic desiderio solum putabat Henricum regem impedimento fore, veritus ne non in se nouum mitteret exercitum, quippe qui vnà cum Ferdinando Hispaniæ rege, summè Annam, ac Britannos sibi iuuandos statuerat, vt ne inuiti cogerentur in Francorum potestatem venire, cuius rei causa, ambo fœdere coniuncti erant, ad eam iniuriã propulsandam: quare primo quoque tempore misit Franciscum Lucemburgensem, Carolum Mariganum, ac Robertum Gagui num ministrum ordinis sanctæ trinitatis, quem vocãt, oratores ad Henricum, qui de pace agerẽt. Ii in Angliam profecti, honorificè à rege accipiuntur, qui rogati vt mandata referant, petunt, vt per eum liceat Carolo iure dominatus quod in terrã Britanniã habet, de nuptijs Annæ suo arbitratu decernere. Contrà Henricus illud in primis quæ-

rit, vt ne puella quæ Maximiliano iam ritè matrimonio iuncta esset, contrà quàm ius, fasque sit, cogatur quempiam alium inuita virum habere. Ita multis diebus inaniter consumptis, ad vltimũ tamen de conditionibus fœderis actio nõ inanis futura videbatur, cùm illius sanciendi causa, commodissimum visum est, vt Henricus legatos ad Carolum mitteret, qui eius similiter nomine ac autoritate id negotij maturè conficerent. Itaque rex quamprimum Francos oratores magnis donatos muneribus ab se dimittit, suosque, hoc est, Thomam Goldestonum Cantuariensis cœnobij præfectum, & Thomam Ormondiæ regulum viros prudentes atque integerrimos, illos sequi iubet cum mandatis ad Francum, quibus omnem sui consilij rationem rectè declarabat. Inter hæc Alexander sextus Romanus pontifex, qui Innocentio paulò antè mortuo successerat, ex vsu suo legarat ad Carolum in Franciã Leonellũ episcopum Concordiensem, virum summa industria, operaque probata, cui inter cætera mandata, dederat etiam negotium reconciliandæ concordiæ, inter reges. Is in Galliam profectus, postquam mandata pontificis exposuerat, ac ea ferè omnia quæ postulasset, à rege facilè impetrarat, aliam deinde rem quæ in motu erat, aggressus, Carolum principes que Francos est multis verbis hortatus, ad pacem inter se & Henricũ conciliandã, à qua vbi sensit Francorũ animos non abhorrere, idẽ apud Anglum

glum officium facturus in Angliã quamprimum proficiſcitur, cui venienti oratores Anglici cũ Frãcis ad Caletum obuiã fuêre. Ibi de cõmuni negotio poſtquã inter ſe aliqua cõmodùm contulerũt, ille in Angliam, iſti ad Carolũ ſunt profecti. Henricus amicè accepit Leonellũ venientẽ, audiuitq; benignè ſe luculenta oratione ad conſeruandã retinendãque amicitiam Francorum hortantẽ, eiq; ſuum deſideriũ planum fecit, quod erat vt iam in honeſto otio per iſtas exitioſas inimicitias acquieſcere ſibi liceret. Leonellus cognita regis ſententia, quaſi de pace nihil eſſet, quod amplius dubitaret, properè in Gallias reuertitur, cupidus, vt Concordienſem decebat epiſcopũ, omnibus ſuperioris tẽporis iniurijs funditus euulſis, reducendæ cõ firmandæque cõcordiæ. Anglici oratores interim cum Carolo cõgreſsi, dẽ integro cum eius conſiliarijs de pacis negotio agitare cœperunt, quod vtrinque artificio ſummo gerebatur. Angli enim legati, vt pauca tandẽ quæ cupiebant, aſſequerẽtur, permulta poſtulabant, Franci autẽ, vt nihil in fine concederent, õnia repudiabant, ſtomachabantur, pernegabãt, qui interim largitionibus cõfiſi, quas more patrio, in õni re peragenda, effuſe faciunt, ac præ illis, minus interdum ſpei in armis ponunt, non deſiſtebant principes Britanniæ ſingulos ſoli citare, appellare, hortari, itẽ Annam puellã verborum õnium illecebris irretire, quò vellent ſe in fidẽ Caroli permittere, ſed ſpeciatim puellã per illas

t 3. etiam

etiã honestas matronas, quibus in disciplinã tradita erat, aggredien dã curabant, vt tam splendidis nuptijs, non recusaret se Carolo regi potentissimo iungi: & ne virgo legum pertimescens religionis metu cõmoueretur, ac ab auditione de ea re auerteretur, eius auribus instillabant, facta cũ Maximiliano sponsalia nullius esse momenti, quòd iniussu Caroli regis, ad quẽ dominatus Britanniæ proprietas pertineret, facta forent, essetque matrimoniũ non consummatum. Hæc nimirũ causa erat, cur nulla concordiæ actio firma esse posset. Præterea Franci quoniã Carolus iam diu apud se seruarat Margaritã filiam Maximiliani sibi pactã, itidẽ affirmabant ea sponsalia non teneri, quòd puella id ætatis esset, qua nondum posset neque dari neque duci in matrimoniũ, ac ob id integrũ esse Carolo eã repudiare, his artibus puellã nescià mali in eã adduxêre sententiã, vt ad extremũ non nullis Britannorum principibus, pretio deductis ab officio, adiutoribus, credens se iure posse facere, quod Franci petebant, non negauerit venire in fidẽ Caroli, atque ei nubere, vt hoc demũ pacto se atq; patriam bello liberaret, quo duriter premebatur. Quod sanè remedium principes illi Britanni, qui cum Franco sentiebant, ideo rebus quoq; publicis magis consentaneum iudicabant, quòd iam pro certo haberent, se frustrà expectare subsidiũ à Maximiliano. Tum Carolus hoc pacto negotio ex sententia cum Anna principe clàm con-

fecto

fecto, Anglicos oratores re infecta domum redire facilè permittit, ac quantum potest, nuptias maturat.

Henricus interea vsque eò patientia vsus, dū res in quo casu esset, luculentius appareret, antequā legati redirent, animaduertens Francos astu omnia agere, non amplius legationibus pacificatorijs, sed armis controuersias omnes finiendas statuit, & id quidem non sine molestia, quòd meminerat illa superiora in se Caroli officia, quæ eius animo infixa perpetuò mansissent, nisi fuisset tam iusta de causa ad bellum vocatus, sed cùm culpa vacaret, non dubitauit captum necessariò consilium sequi: igitur conuocato principū concilio, primum exponit causas belli sumendi contra Francos, deinde eos poscit pro bello pecuniā. Causas belli cuncti generatim probant, suamque operā pro se quisque offert. Rex collaudata suorum virtute, vt populus tributo non grauaretur, cui gratificandum existimabat, voluit molliter ac leniter pecuniam à locupletioribus per beneuolētiam exigere. fuit id exactionis genus ab Edouardo rege excogitatum, vti in eius vita scripsimus. Itaque egit cum amicis, vt sponte in sumptus belli pecuniam corrogarent, quòd ipse ex ea re beneuolentiam singulorum mensurus esset, vt qui scilicet plus daret, plus diligere se censeret. Hinc videre licet perinde in Republica valere, quòd semel actū sit ad principis vtilitatem, ac in iudicijs

rem semel constitutam, ad præiudicium iudicatu
ris præbendum. Rex ita bene magnam pecuniæ
summam commodè confecit. In eo item conuen
tu nonnulla decreta sunt, quæ ad præsentẽ regni
statum maximè conducerent.

Flandri domantur a Maximiliano,

Dum hæc in Anglia fiebant, Maximilianus do
mabat Flandros, à quibus paucis antè diebus per
tumultum captus, in custodiam traditus fuerat,
cui rex Henricus auxilio miserat Ægidium Da-
beneium Caleti præfectum, cum tribus armato-
rum millibus: sed hæc aliquantò prius acciderãt.
Ad vltimũ vltus Flandros Maximilianus, in Ca-
rolum sibi manu vindicandum statuit, quòd ille
ad se Margaritam filiam repudiatã per eos ipsos
dies remisisset, quodq; prout suspicabatur, Annã
Britannorum principem præripere conaturus es-
set: sed quia tantam belli molem per se diu ferre
non poterat, Henricum regem sibi socium quæ-
rendum putauit: quo capto consilio mittit Iaco-
bum Contibaldum virum grauem in Angliam,
qui regem ad eam societatem hortetur, eiusque
verbis recipiat ipsum seruiturum bello amplius
duobus annis, cum decem minimum armatorũ
millibus, & cùm ipse prior paratus fuerit in bellũ
exire, tum admoniturum Henricum, ante sextũ
mensem, quàm in hostem eatur. Maximilianus
hoc nuntio maximè excitauit Henricum, qui de-
creuerat, sicut suprà memorauimus, Britannis vl-

Sic Hollandis vltimo discrimine tempore Hugh.

timo saltem in discrimine opem ferre, quod iam
aduenisse

aduenisse tempus ratus, sua sponte bellum comparabat, cùm illi grauiter diuexarentur, quo Frãcos libertati ipsius populi Britannici, vitæ, sangui ni imminentes cohiberet, arceret, propulsaret: verùm vbi audiuit Maximilianum illud idẽ facturũ maiore animo ad id studium incumbens, respon dit Iacobo se daturum operã, ne offenderetur im paratus à Maximiliano belli socio. Atque ita cõpositis rebus, Henricus legatum ab se dimisit. Interea Carolus Annã Britannorum principẽ in fidẽ recepit, in matrimoniumque duxit, eius principatu dotis nomine potitus. Sic denique Britanni in Francorũ potestatẽ venêre. Hoc vbi Maximilianus resciuit, nimia ira percitus, quòd Francus non satiatus iniuria repudiatæ filiæ, etiã Annã sibi pactam eripuisset, Deum tantorum facinorum vltorẽ deuocare, ac õnia in Carolum maledicta conferre, eidéque iamiã sexcentas mortes intentare, sed pòst paulùm, vt se collegit, suum decus armis vlciscendũ existimans, continuò oratores ad Hẽricũ misit cum mandatis, ad quẽ & literas dedit, quibus cõmonefaciebat regẽ, vt quãprimũ exercitum pararet, ac se breui tẽpore præstò fore, vt Franco bellum faceret.

Credit promissis Maximiliani Henricus, quòd non ignorabat capitale odiũ inter eũ & Francum exardere, & protinus delectum militum habendũ militesque armandos, ac classem instruendã curat qui celeriter nuntios in õnes regni partes dimittit

vocatque

vocatque ad se optimos quosque bellipotentes. Quo audito nuntio, haud mora, summi medij infimique homines sumptis certatim armis, conueniunt partim cupidi operā nauandi rebus sui principis, partim conserendi manū cum Gallis, cum quibus Angli non inuiti confligere solent. Itaque primo quoque tēpore pro se quisque cum benè magno militū numero Londinū approperat, & ante alios Ricardus Thomas cū ingenti Vuallorum manu, itē Thomas Derbij, Georgius Salopię Thomas Harundelli, Edmundus Suthfolchiæ, Edouardus Deuoniæ cum Gulielmo filio adolescente animi pariter atque corporis viribus florente, Thomas Ormondiæ, Georgius Cantij, comites, Thomas Dorcestriæ marchio, Ioannes Chenius, Ægidius Dabneius, Ricardus Gilfordius, Ioannes Raynsforthus, Iacobus Terellus, Ioannes Sauagius, Thomas Baro ex Heltona, Gulielmus Bulmerius, Edouardus Stanleius, Gulielmus Percius, Thomas Tempesta, Ioannes Fortiscudus, Ioannes Vuyngfildus, Georgius Neuyllus Burgenniæ regulus, Thomas Terellus, Edouardus Ponyngus, Gulielmus Say, Robertus Vuyngfildus, Ioannes Verneius, Ricardus Polus, Ioannes Darellus, Gulielmus Bolognus, Ioannes Donne, Ioannes Rysleius, Robertus Littonus, Georgius Verius, Gilbertus Talbotus, Edouardus Hauardus, Henricus Haydonus, Robertus Brandonus cum Thoma fratre, Gulielmus Knyuettus, Ricardus Beancampus,

Beancãpus, Ricardus Delabere, Gualterus Basker uillus, Matthæus Brũnus, Ioannes Peche, Thomas Burſcherius, Ricardus Cornuallus, Ioannes Harundellius, Gulielmus Treuanionus, Ioannes Baſſettus, Thomas Berynfildus, Ioannes Mortimerius, Thomas Vueſt regulus Delauare, Ioannes Suche regulus, Edouardus Haſtyngius regulus, Ioannes Polus Cobani regulus, Gulielmus Sandes Dauid Ouinus, Henricus Roſſus, Gulielmus Matreuerſus, Alexander Baynhã, Robertus Clarentius, Henricus Hogardus. Ita exercitu valido conflato, cuius præfectus erat Gaſpar Bedfordiæ dux, & Ioannes Oxonienſis comes, rex non multò pòſt cæteris rebus õnibus paratiſsimus, mittit Chriſtophorum Vrſuychum, & Ioannẽ Ryſeleium equitem ad Maximilianũ, vt nuntient ſe in armis eſſe, celeriterque in continentẽ venturũ, ſi modò intelligat eum quoque paratũ eſſe. Illi in Flandriã profecti, officioque functi, ad regẽ literas dederũt quę eũ vehementer perturbarunt, curãq; animo maiorẽ iniecêre: equidẽ ſignificarunt nihil imparatius, nihil impeditius, nihil inermius Maximiliano, quòd ille totus ferè iaceret, ex numorum caritate laborans, adeò vt in eo nihil eſſet, nullus vſquã delectus, nullæ copiæ, nulla arma, & denique omnia deficere, præter voluntatẽ, & propterea nil eſſe, quod eius viribus confideret. Hæc Henrico & formidinẽ & mœſtitiã attulerunt, qui rectè ponderabat, ſi tantum bellũ ſolus ſumeret, illud magis periculoſum

riculosum sibi futurũ: sin verò omitteret, ōnes se vecordiæ accusaturos esse: sed suos Anglos illud neque boni nec æqui facturos suspicabatur, qui meritò tantũ belli apparatũ eodem illò pertinere arbitrari possent, vt per simulationẽ belli lucrum faceret, pecunia iã speciatim exacta: quare simul multa timebat, simul dolebat à Maximiliano autore belli suscipiendi, ita societate defraudari: qui dũ quid consilij in re ancipiti caperet, assiduè animo excubabat, cũ suoque domestico senatu agitabat, statuit ad vltimũ, suo Marte, fortiter viriliterque rẽ obire, nõ ignorans, militarẽ gloriã hoc præclariorẽ haberi, quo difficilius colligatur, cùm præsertim videret se non posse incolumi fama, à bello discedere. Edicit itaque suis militibus expeditionẽ in Galliã, quibus tamen nequaquã aperit Maximilianũ se fefellisse, vt id rescientes ne minus alacrioribus animis in id bellũ intendant, simulq; ōni futuro periculo prouidendi causa, antè copias sic auget, quã traijciat, vt etiã solus formidini hostibus esse possit. Igitur conflato ingenti exercitu, VIII Iduũ Septẽbris Caletũ petit, ibique positis castris, aliquot dies ad armandum militẽ commoratur. Quo in loco reuersis Anglicis legatis ex Flandria, ōnes tum demum cognouerunt nihil auxilij venturũ esse à Maximiliano. Quæ res non metũ Anglis satis suis viribus confidentibus, sed admirationẽ cunctis attulit, qui eã fabulã exaudierant, quòd Maximilianus accepta à Franco nuper

tam

tam insigni iniuria, non adesset, non instaret, non vrgeret, non denique potius opponeret sexcenta corpora, si tot haberet, quā desereret Anglos in cōmunē hostem mouentes. Verùm Maximiliano non animus vlciscendi, sed facultas belli gerendi defecit, qui & pecunia & milite in terra Flandria parū ōnino amica carebat.

Carolus verò rex interea tametsi animo pariter atque armis paratus, venientibus Anglis obuiam ire statuerat, attamen præ se ferebat, nil malle quàm pacem, non quin sciret eam magno sibi cōstituram, sed omnes sumptus in pacē impendendos leuiores bello ducebat, quòd Britanniæ principatum nuper adeptus timeret, ne se bello Anglico occupato, Britanni quorum maior pars grauatissimè eius imperium ferebat, subitò deficerent. Item iuuenis gloriæ cupidus, per ipsos illos dies inuitabatur à Ludouico Sfortia duce Mediolanēsium, ad bellū contra Ferdinandū regem Neapolitanum gerendum, quem haudquaquā grauatè audiebat, arbitrans optatum negotium sibi in finum Dei nutu, delatum: nam in primis cupiebat illud regnum armis recuperare, diu antè sibi, vti assueueratione assueuerabat, debitum, ex eo, quòd Rhenatus vltimus Siciliæ rex olim sine liberis maribus moriens, testamento fecisset hæredem Ludouicum regē eius patrem, cuius etiā rei causa diligentius curabat amicitiā sibi esse cum vicinis regibus, ac principibus, quò domi cōpositis rebus vacare

vacare posset totis viribus Italico bello: itaque concordiæ cupidissimus, negotium dedit Philippo Desquerdo viro primario summo officio ac virtute prædito, qui Annoniæ præerat, vt nauaret operã, quò Anglum sibi reconciliaret. Is imperata faciens, quãprimùm ad regẽ Henricum antequã in continentẽ veniret, literas dedit, quibus significabat se pro suo in vtrunque regem officio & obseruantia, curã & cogitationẽ talem fuscepturum vt speraret posse eũ & Carolũ Maximiliani nomine distractos, rursus in pristinam concordiam reducere, si libêret aliquos suorum ad fines agri Gallici mittere, qui secum sermonem haberent, quibus tales pacis conditiones offerret, vt omnino ei liceret cum honore ab armis discedere. Rex qui iudicabat re Britannica iam amissa, quam in animo fuerat cum primis conseruare, & Maximiliano suæ causæ non satis seruire in præsentia valente, ex vsu quoque suo esse, negotiũ sine hominum cæde conficere, quiq; Philippum bonæ fidei virum esse sciebat, præmisit Ricardum Exoniensem episcopum Caletum, qui vnà cum Ægidio Dabeneio de pace ageret cum Philippo. Hi simul congressi, sine intermissione de fœdere faciundo vsque eò agitarũt, dum tandem æquis conditionibus, sicuti infrà dicetur, conuenerit. Rex interea, vt diximus, Caletum transgressus, vbi omnia ad iter necessaria parauit, illinc mouens quadrato agmine, Bononiã ducit, captoque idoneo castris loco,

loco, magna vi oppidum oppugnare aggreditur. Erat intus firmum præsidium, quod impigrè oppidum tuebatur, verùm priusquam ad durum certamen veniretur, ecce, subitò fama per castra diuulgauit, pacem à legatis esse confectam. Quæ res quanto Francis gaudio, Anglis militibus tanto fuit dolori, qui parati dimicare, nullumq; pro sua laude periculum recusaturi fremebant, atque vociferabant oblatam victoriæ occasionem per conditiones nulli neque vix regi vtiles, turpiter interpellari: sed ordinum duces aliquot, qui spe gloriæ onerati, æs alienū domi fecerāt, suis possessionibus oppigneratis, quò huic bello magis seruirent, in primis dolebant, atque Henrico succensebant, quòd perinde quasi hostes metuens, intempestiuam pacem admisisset. Ita cunctos indignantes rex edocet quanto detrimento, & quot fortiū virorū morte necesse esset expugnationē oppidi longè munitissimi constare, & ideo summæ se iniquitatis condemnari debere, nisi eorum vitam sua salute chariorem habeat: sic suos consolatus exercitum Caletum reducit, quòd iam tum odorari cœperat motus impendentes, per quendam Ricardum alterum Edouardi regis filium apud Flandros, operatione Margaritæ principis, ab inferis ad superos subitò reuocatum. Quos quidē motus dubio procul bello quod flagrabat, ipse Henricus implicatus, postea non sine suo malo comprimere coactus fuisset, atque tunc accipere

ab

ab hoſte, non dare cõditiones pacis, niſi voluiſſet vno momento & militiæ & domi hoſtibus labo rare. Hæc animo proſpiciens Hẽricus, eo conſilio rem cum Franco tranſegit, vt externo bello liberatus, expeditius domeſticis futuris turbis occurreret. Summa autem pactionis fœderis fuit, vt pacis conditiones: Carolus primùm ſolueret bene magnam pecuniæ ſummam Henrico, pro ſumptibus in id bellum factis, iuxta æſtimationem legatorum, deinde in ſingulos annos millia aureorũ vicena quina penderet, per aliquot annos, pro impenſa ab ipſo Henrico facta in copias, quas Britannis auxilio miſiſſet, idem dedit & ſingulis Henrici conſiliarijs primarijs munera, conſtituitque tam ex ſua liberalitate, quã more maiorum, vt ex ærario ſuo quotannis eis pecunia promeretur, quò conſultãdo vel fauerent rebus ſuis, vel minus aduerſarentur, & id, rege Henrico non abnuente, quoniam humanitatis eſt à quouis amicitiæ cauſa, donum capere. Franci reges poſtea bello Italico implicati, id annuum vectigal etiam Henrico octauo ſeptimi filio pependerunt, quò tandem debitam pecuniam perſoluerent, amicitiamque ſeruarent. Henricus paucos dies Caleti moratus, in Angliam cũ exercitu redijt. Fuit is annus ſalutis humanæ M. CCCCXCIII, & cùm Henricus regnare cœpit, VII. In ea Bononiẽſi oppugnatione vt breui nulla ferè cædes facta eſt: ex Anglis in primis cecidit Ioannes Sauagius vir ſtrenuus, qui cum Ioanne Ryſeleio

Ryseleio clā castris egressus, dum temerè oppidi muris obequitaret, à Gallis subitò circūuentus capitur: sed ira accensus, cùm etiā captus animi magnitudine reluctaretur, pugnando interficitur. Ioannes verò Ryseleius concitato equo, ad suos incolumis se recepit. Henricus vbi fuit in Anglia, nihil prius habuit quā Alphonsum ducē Calabriæ in collegiū equitū Garterij ordinis adsciscere, cui haud multò pòst per Christophorū Vrsuychum legatum suū, misit insignē eius ordinis vestitum. Legatus Neapolim profectus, tradidit duci religio sum amiculū, quod ille summa cum reuerētia accepit, ac reuerentius induit, qui eo munitus, & per id ab Henrico amicus appellatus, aduersus ōnia inimicorū arma se tutum fore sperabat: ea enim causa fuit, quamobrē per idē maximè tēpus, in illud collegiū venire voluerit, cū audiret Francos in se bellum cōparare. Atqui iampridē ea consuetudo ferendi auxilij obsoleuerat, cui rei memoria nostra testimonio fuerunt frequentes quorundā Italorū principum implorationes, qui patria pulsi neque vel à Francorum neque à Burgundionum sociorū equitum collegijs subleuati sunt. Alphonsus paucis pòst diebus legatū Anglicū āplissimis donatū muneribus domum dimisit.

Carolus secundū hæc, cum Ferdinando Hispaniæ rege fœdus icit, Ruscinone oppido, quod est positum ad Pyrenæos montes, ei restituto. Itē adiutoribus multorū principum legatis, qui regum

animos lenire conabantur, venit & cum Maximiliano in colloquiū, pacēque ad tēpus coagmentauit, quò sic bello Italico quod Ferdinando regi, atque adeò ōnibus Italis sibi faciendum statuerat, maioribus viribus ac expeditius operā dare posset. Quibus rebus confectis, Carolus equitatu, peditatu, classibus, auxilijs Italorū paratus in Italiā irrupit, nullo negotio potitus est regni Neapolitani, cum Venetis sequundum prælium edidit, domū victor reuertit. Post eum, Ludouicus rex cùm iā via patēret, iterum Italos inuasit, recepitq; regnum ipsum paulò antè amissum de Federico rege, sub imperium ditionemq; redegit Mediolanum, sed aliquantò pòst varia vsus fortuna, regnum amisit, cum Mediolanensi principatu. Atque ita Galli tēpestate nostra nihilo melioribus euentis in Italia bella gessēre, quā eorum quondā superiores fecisse, memoriæ proditum est, quippe qui quot primo accessu loca cladibus affecerunt, totidē postremò sua cęde nobilitarunt, id quod tamē multos miseros mortales ōnibus antea fortunis euersos parum ōnino subleuauit. Inde Hispani in Italiā venerunt, qui profligatis Gallis, Neapolitano regno potiti sunt, quod etiā nunc tenēt. Germani quoque, hoc est, Heluetij nouissimè in partē prædæ vocati, aliquot oppida ceperunt, habentque.

In Italiam expeditio Gallorū

Inter hos verò pòst homines natos valde terribiles Italiæ motus, nullus ferè populus, nulla priuata

Italiæ miseræ conditio

uata domus,nulla nobilis familia,nullus denique locus fuit,quin aceruis corporum,ac ciuiũ sangui ne redundarit,cladẽ,iniuriã, detrimentum, plagã acceperit,atque modis õnibus sufferre oportuerit,vno vel altero tẽpore,alia õma mala,quæ ex in imicorum victoria exstitissent. Quæ equidẽ tanta reginæ quondã terrarum labes non sua sponte facta est,sed ipsi Itali ruinæ viã fecerunt:nã ętate nostra,ita vsũ venit,vt principes Italiæ cùm suas res sub manus succedere pari gaudio atque lætitia exultarent,& ob id,desides domi sedentes ac mulierum quasi ritu,inter se altercantes,discordias concitarent,inimicitias & simultates non cum hostibus,quẽadmodum consueuerant,at secũ exercerent,facilè pristinæ gloriæ immemores studio vlciscendi iniurias,per libidinẽ dominandi,suæ Rei publicæ fundamenta euertere affectarint: & quia de domesticis viribus desperabant,protinus exteros homines pecunijs,donis,pollicitationibus tẽtare,concitare,solicitare,hortari,ac nuntijs frequẽtibus accersere placuerit. Illi autem partim præmio,partim spe imperij atque prædæ adducti, magno cum agmine,in Italiã aduolarunt,eãque maiore ex parte deuastarunt,spoliarunt,occuparunt. Ac ita Itali velut furore acti, dum alij alijs nocere conati sunt,Italiã mari atque altis montibus naturæ beneficio vndique septã,exteris gentibus reserarunt,seque ferè õnes perditum ierunt. O progeniẽ equè iniquã,vt impiã,tanti ne tibi discordia

Ruinæ Italiæ causæ.

fuit, vt æternum patriæ malum inureres? & tandē multò miserrimā, quòd visa ruina, quam edidisti, magis te pœnituit cœpisse, quā licuit desistere. Sic peccati dedisti pœnas, simulque cognouisti, etsi serò, in salute tuæ reipub. tuā salutē fuisse repositam. Istius autē mali caput fuit Ludouicus Sfortia, qui id tēporis res Mediolanensium suo arbitratu, duce Ioanne Galeatio nepote ex fratre, gubernabat. Quāobrem reclamante Alphonso duce Calabriæ quòd per id, ipse Ioannes Galeatius eius gener suo fraudaretur imperio, Ludouicus solicitauit Carolum ad bellum Neapolitanū, quo Alphonsus qui Ferdinando patri paulò antè mortuo successerat, primū regno, deinde vita priuatus est. Sed Ludouico haud diutinæ lætitiæ inimici interitus fuit: si quidē à Ludouico rege, qui Carolo successerat, per Heluetios, quorū benè magnū cōduxerat numerū, proditus capitur, ducitur que in Galliā, vbi miserrimè vitā finiuit, perinde vt in euāgelico verbo est, Væ homini, per quem scandalū venit. Cœpit hæc malorū lues in Italia id tēporis sæuire, cū Carolus in eā terrā descendit, duratque etiā nunc qui est annus salutis humanæ MDXII. Plus nimio fortè diuertimus, sed ad filiū Edouardi hominū astu ab orco in lucē reuocatum, iam veniamus, qui regni quietē nonnihil obturbauit.

Margarita Burgundiæ princeps nutrita inter nobilium factiones, vt suprà memoraui, non poterat non peius in dies singulos odisse Henricum Angliæ

Angliæ regem, ex eo quòd familia longè inimicissima ortus esset, quare dies noctesque pestem aliquam in eum conferendam cogitabat, qua tandem aliquando homine confecto, sanguine inimici expleret odium suum, & imperium regni ad quempiam suæ factionis virum peruenire: itaq; posteaquam vidit omnes Ioannis Lincolnienſis comitis, atque suos conatus paulò antè malè ceciderisse, ad antiquissimum officium reuersa, aliam ab integro ordiri cœpit telam, quæ Henrico inextricabilis esset. Fortè reperit iuuenem quendam hominem Tornacensem, forma non ineleganti, ingenio acuto, vafroque, cui nomen erat Petrus, cognomine Varbechus, sed postea ob eius vecordiam contemptui ac ludibrio habitus, appellatus est ab Anglis Perychinus, qui Anglicam nonnullasque alias callebat linguas ac à paucis cognoscebatur, vt homo obscuro loco natus, & qui egestate pressus, iam inde vsque à pueritia, vagari per diuersas nationes & gentes cœperat. Hunc Margarita aptum esse existimans quem confingeret esse illum Edouardi regis sui fratris filium ducē Eboracensem, cui nomen fuit Ricardus, apud se aliquandiu occultè tenuit, docuitque ita diligenter de rebus Anglicis, dæque Eboracensis domus institutis, atque genere, vt ille postea omnia memoria teneret, facilè narraret, mores repræsētaret, faceretque apud omnes fidem per ea, se in Eboracensi familia procreatum: quia hoc generi hominum

natura quasi datum est, vt qui sunt eius stirpis, cupidè suorum maiorum laudes consequi nitantur. Margarita ita parato negotio, quod inimico exhibendum curabat, vbi audiuit Henricum regem aduersus Carolum bellum comparare, rata tempus idoneum esse, ad res nouas moliendas, misit Petrum clàm in Hyberniam vt ibi iuuenis vafer inter Syluestres homines ad nouos semper motus paratissimos, nouæ factionis semina iaceret. Petrus in Hyberniam delatus, breui tempore sua astutia tantum gratiæ cum illis hominibus iniuit, vt bene multi principes dictis fidem habentes, eum non secus ac si re, vt verbo prædicabatur, regis filius esset, honore & dignitate tractare cœperint, & sequi, & armis iuuare, ac cætera suppeditare, quæ ad bellum opus forent, non negarint. Inter hæc, fama eius rei ad Gallos perlata, Carolus vocauit ad se Petrum, vt illum armaret in Héricum contrà se venientẽ. Cepit lætitiam Petrus ex eo nuntio, seq; iam in cœlo esse putabat, quòd inciperet in familiaritates regũ intrare, ac statim ad Carolum se contulit, à quo amanter accipitur, ornaturque cohorte ac cæteris rebus, quę hominem regio genere ortum decerent. Verùm haud multò post facta, vt dictum est, cum Anglo pace, Carolus hominem ab se ablegauit, qui ita de tanta spe deiectus ad Margaritam in Flandriam redijt. Margarita cui à principio quotidie horæ quibus expectabat certum scire, quomodo cũ iuue-

ne

ne actum esset, longæ videbantur, & postremò de eo repudiato à Franco, dolor in animo hærebat, venientem Petrum perinde quasi nuper natum ac ab se nunquam antea, sicut bellè dissimulabat, visum, tanto accepit gaudio, vt vix præ lætitia, cõpos mentis esse videretur, atque vt gaudiũ suum apud omnes notum faceret, primùm congratulabatur palàm nepoti salutem, iuuabat, delectabat, iterum atque iterum audire, quonam pacto ille à cæde seruatus, per alienas partes euagatus fuisset, postliminioque redijsset, quò sic cunctis fidem faceret, illum omnino esse Ricardum Edouardi fratris filium: postea adolescenti summos honores habere cœpit, quem etiã eius causa, Flandri principes omnibus officijs prosequebantur: & quò cõmentum magis specie veritatis occludebatur, eò plures credebant adolescentem nutu Dei, saluum esse, ac ab initio, per quempiam fidelem Edouardi eius patris familiarem, aliquò terrarum longè gentium deductũ, atq; sic euasisse manus Ricardi regis, qui tandem aliquando auitum regnum recuperaret. Peruasit vno ferè momento fama non obscura tanti miraculi, per omnes vicinas ciuitates, sed multò celerius per Angliam, vbi equidem operæpretium est non silere rem non modò vulgo creditam, verumetiam statim fuisse viros quoque illustres, qui id pro certo habuerint. Itaque vbi diuulgari cœpit Ricardum Edouardi regis filium viuere, atque apud Flandros in summo ha-

beri honore, non aliter actutũ germinant seditiones, ac ineunte vere, solent arbores se in varios induere flores: primùm enim perditissimi quique homines qui se ob infinita edita scelera, asylis continebant, aut egestate ac ære alieno opprimebantur, ad Petrum in Flandriã aduolant, deinde principes quamplures inter se coniurant, quorum alios impellebat temeritas, alios certò quodámodo scientes Petrum esse Ricardum Edouardi filium studium factionis Eboracensis solicitabat, alios arbitrantes se male muneratos ab Henrico rege, ob operam ab se in eum enauatam, cùm indignatio, tum auaritia vrgebat, alios demum desideriũ nouandarum rerum præcipites in eam coniurationem agebat. Ita rumor non quidem raucus renati Ricardi ducis Eboracensis trahebat totam ferè Angliam in partes, diuexabatque spes & metus animos hominum, nec erat qui de tali re non vehementer laboraret, pro se quisque de suo sensu, & periculum & commodum metiebatur.

Rex autẽ vbi audiuit de hoc importuno Margaritæ cõmento, tam ipse, quàm eius amici haud mediocriter mirabantur, potuisse cuiquam mortalium talem dari mentem, vt confidenter auderet tam pernicioſam atque non modò mirabilẽ, sed omnino prodigio similem excogitare fabellã, per quam manifesta fallacia sic faciem veritatis præ se ferret, vt multi Anglorum optimatum (id etenim ille iam persentiebat) quod malitiose & stolidè

ſtolidè ſimulabatur, pro certo haberent, ita vt iam tum animo cerneret, eā fabulā peſtilentiſsimā ali quid ōnino ruinæ editurā, niſi maturè conſtaret inter ōnes, fabulā, nefariāque fraudem eſſe. Alij autem quibus bella, tumultus, ſeditiones cordi erāt, nouitate hac gaudentes, nihil in re tectū aut veteratoriū, ſed quicquid fama diſsipaſſet, ſyncerum & apertū eſſe ducebant, ſibique illud lucro atque honori fore ſperabant, quod in primis coniuratorū ſpem alebat. Et quoniā res magni erat momēti, ac multorū opibus iuuanda, idcirco placuit cōiuratis præmittere aliquos in Flandriā ad Margaritā, qui cognoſcerent, quando Ricardo duci Eboracenſi iter in Angliā cōmodum eſſet, idq; ſtatim ſibi ſignificarent, vt ipſi ſub eius aduentū, opportuna auxilia ſubminiſtrare poſſent. Itaque de cōmuni ōnium conſenſu, Robertus Clyffordius eques cum Gulielmo Barleio, in Flandriā miſſus eſt, qui ōnia amicorū noui ducis conſilia Margaritæ aperuit. Margarita aduentu Roberti valde lætata, illi facilè perſuaſit ōnia eſſe vera, quæ rumor de Ricardo duce diuulgaſſet: poſtea oſtendit Petrū ipſum, qui Ricardi perſonā multa arte induerat, miriſque laudibus apud eū in cœlum tulit, quòd eſſet ōnibus virtutis bonis ornatiſsimus, ſuorūque maiorū ſimilimus. Robertus viſo adoleſcente, credidit protinus eum regia ſtirpe ortum, illudq; ad ſocios ſcripſit, & vt plus fidei dictis haberetur, addidit ſe de facie rectè nouiſſe hominē. Tum acceptis

ptis Roberti literis, principes noui consilij causa concitandi, populi ad aliquos motus faciendos, passim prædicant, nihil à vero esse vacuum, quod paulò antè de duce Eboracensi vulgò dictũ esset: sed id tã simulatè faciunt, vt audientes neminẽ vnum eiusmodi rumoris certum autorem notare queant. At rex vbi animaduertit rẽ vanam haudquaquam apud vulgus euanescere, iam sibi consulendum, iam patriæ cum qua suum malum cõiunctum videbat, prospiciendũ putat, qui coniurationẽ aliquã iam factã suspicans ex eo, quòd Robertus Clyffordius clàm discessisset, continuo viros aliquot equestris ordinis cũ electissimis militibus, quoquouersum ire iubet, qui õnes maritimos exitus claudant, vt ne cuipiam potestas sit nauigandi, néve vllus sine cõmeatu, continentem petat, aut in insulam accedat, quin vias quoque omnes & calles, ne quis ad littora eat, vel vspiã hominũ conuentus fiant, diligentissimè custodiri mandat. Post hæc, vt ne in Anglia, aut alibi homines eius rei credulitate quæ etiam in optimi cuiusque mentẽ facilè irrepere potest, decepti vel obstinati diutius insaniant, exploratores ad õnes Belgicę ciuitates mittit, qui originẽ Ricardi ducis promissis præmijs indicantibus perquirant, scribitque ad amicos, vt idẽ faciant. Illi in Galliam profecti, dum alij alia loca peragrant, quidã Tornacũ perueniũt, ibique intelligunt Ricardum humili loco natum, nomenque à primo habere Petrum, cognomento

to Varbechum,idque multorum testimonio con
stare. Ita cõquisitores regij officio functi celeriter
redeunt,ac cõperta demonstrant. Sed amici qui-
dam regis per literas,& secretos nuntios, multò
planiora ea õnia faciunt. Igitur Henricus patefa-
ctam fraudẽ primo quoque tẽpore nõ modò per
Angliam,verumetiã per omnes transmarinas par
tes diuulgandã magnopere curauit, qui cõfestim
legauit in Flandriam ad Philippũ archiducẽ,eiuſ
que consiliarios,cùm ille per ætatẽ,nõdum ad ge-
rendas Respublicas idoneus esset,Edouardũ Po-
nyngum equitẽ,ac Gulielmũ Varamum iuriscõ-
sultum,sacerdotem summa modestia & grauita-
te præditum,qui palàm declararent illum adoles-
cẽtem sordido genere natum ,falsò sumpsisse per
sonã & nomen Ricardi ducis Eboracensis,qui o-
lim vnà cum Edouardo fratre,in turri Londinen
si,iussu Ricardi patrui necatus fuerat,sicut nemo
homo nesciebat, & secus credere, vel affirmare,
summæ esse dementiæ,cùm satis etiam argumen
to non mediocri liqueret Ricardũ regẽ tollendo
è medio Edouardum maiorem natu Edouardi
regis fratris filium,nihilo plus securitatis habitu-
rum futurum fuisse,si passus fuisset seruari Ricar
dum alterum filium,qui paterno nomine, itidem
regnum Angliæ iure obtinere deberet,ac propte-
rea rogarent Philippum,eiusque principes consili
arios,vt ne vellent tam manifesto commento sin
gularis nequitiæ pleno fidem habere,néve tam fu

cosæ

cosæ personæ quæ suum ipsius & nomen & genus fraudulenter mentiretur, auxilium ferre, aduersus ipsum, qui superioribus annis Maximilianum eorum principem bello Gallico pressum, domesticisque seditionibus laborantem iuuisset. Cū his mandatis legati in Flandriam profecti, humaniter à Philippo accepti sunt, atque postea facta copia fandi, Gulielmus luculentam habuit orationē qua diligenter mandata regis explicuit, in extrema sua ipsa oratione nonnihil cauillatus in Margaritam, quòd monstra pareret, quæ ætate iam decursa, intra paucos annos, duos, Lambertum, cuius suprà mentio facta est, & Petrum, non octauo nonóve, vti fit naturaliter, sed centesimo octogesimo mense, enixa esset: tot enim menses conficiūt annos circiter quindecim, quot quidem ānos ambo pueri antè habuerant, quàm illa eos quasi è partu, in apertum protulisset, & illos quidē non infantes, at id ætatis pueros, qui statim nati bella regibus facerent. Cæterum ilstuc scomma etsi Margaritę magnum inusit dolorem, maioremque fecit Petrō, quòd fraus iam diluxisset, tamen eò magis mulier inflammata, quàm territa, nihil restinxint odium, sed ignem nouum subijcere cupiens, tum Petrum aduersus Henricum sibi armādum statuit. At Philippus & eius consiliarij post longā disceptationem, an Petrus foret Edouardi filius, nec ne, responderunt oratoribus, se deinceps Henrico gratificandi gratia, nullam Petro opem laturos,

ros, sed si Margarita ferret, non esse in manu sua, vt illam impedirent, quandoquidem mulier libera in sua dotali terra omnia pro suo iure ageret. Hoc accepto responso, legati in Angliam redeunt, actaque edocent.

Interea Henricus in rem suam vigilanter incumbens, præstare existimauit procellas quas impendêre cernebat, consilio, non armis, si id per suos principes fieri liceret, auertere, optimè gnarus sæpe ex tumultu tumultum solere oriri: itaque statim misit exploratores in Flandriam, alios quidem, qui simulantes se ad Eboracensem ducem transfugisse, scrutarentur coniuratorum consilia eorumque omnia: alios verò qui Robertũ Clyffordium ac Gulielmum Barleium promissa impunitate, ad reditum hortarentur. Illi vtrunque diligenter fecerunt, & nomina quorundam conspiratorum nouerunt, & Roberto Clyffordio vt ab incœpto in quo nihil esset firmitudinis, desisteret, persuaserunt. Gulielmus verò Barleius de sententia deduci non potuit, qui tamen non diu in ea voluntate fuit: nam biennio post, data ab Henrico venia, ad sanitatem reuocatus, domum se retulit. His actis, qui in Flandriam missi fuerant ad indagandas inimicorum technas, alius post aliũ à fictitio duce clàm discedentes, ad Henricum redière, atque nomina quorundam qui in coniuratione erant, detulerunt. Nonnulli tamen illic remanserunt, vt Robertum redeuntem comitaren

tur

tur, quorum ſtatio mirabilem in modum coniu-
ratorum ſpem infirmauit, quòd paulatim læde-
rentur, & neminem hominem cauendum cerne-
rent. Rex omnes coniuratos exploratorũ indicijs
patefactos comprehendi, atque ad ſe Londinum
perduci iuſsit, quorum principes fuerunt Ioãnes
Rateclyffus, Simon Mõfordius, Thomas Thuar-
tus, equites, Gulielmus Dabeneius, Robertus
Rateclyffus, Ricardus Leſeius, complureſque alij.
Item ſacerdotes aliquot, Gulielmus Richefordi-
us, & Thomas Ponys, ambo monachi Domini-
cani ordinis, Gulielmus Suttonus, Gulielmus Vr
ſeleius decanus, quem vocant, diui Pauli & Ro-
bertus Laybornus. Reliqui verò nouę ſectæ ſocij
vbi audiuerunt indicatum eſſe de coniuratione,
in diuerſa aſyla ſe receperunt. Illi omnes compre
henſi proditionis damnantur, ex quibus ſecuri
feriuntur tres duntaxat, Simon Monfordius, Ro
bertus Rateclyffus, & Gulielmus Dabeneius, vt
capita & autores eius nefarij conſilij. Cæteris au-
tem vnà cum ſacerdotibus, ob reuerentiam ordi
nis, parcitur. Fuit & conceſſa vita Ioanni Rateclyf
fo, ſed Caletum ductus, ibique in cuſtodiã tradi-
tus, quia corruptis cuſtodibus fugere conatus
eſt, mox ipſe etiã capite mulctatur. Pauci deinde
interceſſere dies, cùm Robertus Clyffordius, par
tim Henrici promiſsis adductus, partim quia au-
dierat pleroſque illuſtrata iam coniuratione, pœ-
na affectos, ac inccepto negotio nil perditius, nil
deſpera-

desperatius esse,clàm ex Flandria discesserit. Rex de ea re certior antea factus,confestim in turrim Lo dinensem se contulit,eo loci expectaturus, dum Robertus veniret. Eò pertinebat illud consilium, vt si Robertus principes aliquos eius coniurationis participes indicaret,sine suspitione possent accersiri ad eum locum,in custodiam. Ponam prius quàm cætera explicemus opinionem,quæ id temporis vehemens per animos multorum peruaserat, de Roberti transitu ad Flandros. Fuêre qui putarint Robertum exploratum ab Henrico missum fuisse,& ea de causa,facilè redijsse cum eo in gratiam. Verùm secus atque creditum est, certo argumento fuisse constitit, quòd id consilium & Roberto malo fuit:nam non mediocrem eius nomini notam inusit, & illius amicis fraudi, quin posthac Robertus cum Henrico rege in minore gratia multò fuit,vt qui culpa non vacarit. Igitur Robertus Eboracensis familiæ studiosissimus,à principio causa nocendi Henrico,ad Margaritam transisse visus est,vt errore ductus, qui Petrũ pro Ricardo Edouardi filio habuerit. Ad rem redeo.

Transitio

Robertus interea venit,& regi ad pedes prouolutus veniam primùm petiuit, deinde interrogatus,totius coniurationis ordinem,& quæ in Flandria gererentur,aperuit, postremò sociorum nomina detulit,& in primis Gulielmi Stanlei. Ea re cognita,rex valde perturbatur, quòd Gulielmus eius culpæ affinis esset, qui præpositus ipsius cubi

culi

culi erat, cui summam rerum omnium fidem ha bebat, cuius multa in se merita, sed maximum illud beneficium numerabat, quòd eius præsertim opera, Ricardum regem vicisset. Quas ob res nõ poterat adduci, vt Roberti primùm dictis crederet, sed vbi certæ res veri indicij apparuerunt, deinde Gulielmum comprehendi, atque examinari iussit. Ille nihil inficiatus, sed si quid peccatũ erat, ingenuè fassus est. Peccatum eiusmodi fuisse ferunt: orto enim sermone inter Gulielmum & Robertum, de Petro, qui se falso Edouardi filium prædicabat, Gulielmus professus est se nunquam arma in eum iuuenem laturum, si certum haberet Edouardi filium esse. Id arguit Gulielmũ ira, vt fit, ad punctum temporis permotũ, alieno ab Henrico esse animo, vnde suspitiones ortæ, ad quas postea accessere ea, quæ Robertus indicauerat. Interea rex dubius animi erat, quid de Gulielmo statueret, consiliumque capiendum euentu ponderabat: nã timebat ne eius supplicio Thomę Stãlei fratris de se bene meriti animũ offenderet: cõtrà si iniuriã cõdonaret, ne cæteri ea lenitate audaciores facti, peiora molirẽtur. Itaq; ad extremũ placuit, vt seueritas vinceret, ac ita Gulielmus capite damnatus morte afficitur.

Quid autẽ fuerit, cur syncera Gulielmi volũtas in Hẽricũ regẽ, similiter versa sit postremò in maleuolẽtiã, atq; regis amor aduersus Gulielmũ, mutatus in odium, rationem vtriusque rei hanc afferunt:

afferunt: Henricus enim, vt cætera ab initio collata mutuò inter eos officia omittamus, in illo prælio, quo denique Ricardum regẽ & vita & regno spoliarat, paucis stipatus armatis cùm repentè ab ipso Ricardo circũuentus esset, ita vt eius vita iãiam periclitaretur, Gulielmus missus cum valida militum manu, à Thoma fratre, qui prope locum pugnæ, cum suis copijs consederat, confestim ac peropportunè subsidio venit, eumque à cæde seruauit incolumẽ, interfecto ibi eodem momento Ricardo rege, sicut superiore libro est à nobis abũdè explicatu. Fuit certè hoc beneficiũ post hominum memoriã maximũ, per quod Henricus à periculo mortis liberatus, conseruatusque, regnum sibi quæsiuit. Contrà Henricus statim vt regnum obtinuit, gratiæ non oblitus, de qua meminerat, & prædicabat libenter, primum Thomã Stanleiũ fecit comitẽ Darbiensem, deinde Gulielmum magnis donatum muneribus cubiculo suo præfecit, summoque in honore habuit. At Gulielmus tametsi magnũ amicitiæ locum apud regẽ tenebat, magis tamen dati qũàm accepti beneficij memor mensurã adhuc confertã & superfluentẽ, iuxta eu angelicum verbum, sibi datũ iri sperabat, adeò vt minoris merita regis in se collata faceret: quæ cũ ei Henricus animaduerteret sordere, cœpit sic succensere, vt irritatis animis, vterque suę gratiæ fructum amiserit. Atque ita vsu sæpe venit, vt ex eius modi iniqua meritorũ æstimatione habita, sum-

mum beneficiũ,ſumma ſequatur inhumanitas.
Redeo rurſus eòdẽ. Cæterùm videbatur tẽpus e-
ius animaduerſionis quo ſeditionũ vulnera retra
ctari ſummopere incipiebant,ſeueritatẽ tum ma-
ximè poſcere,cùm homines perinde quaſi ab om
ni metu vacui,auderent paſsim iactare voces pro
bri plenas in Henricum veluti regem nullo iam
numero habendum,qui Eboracenſis ducis in ſin
gulas horas aduentum præſtolabantur. Verũ cũ
eiuſmodi probroſi ſermones ad illius aures per-
ueniſſent,& aliquot meritas contumeliæ pœnas
luiſſent,ac vidiſſent malè cecidiſſe eorũ conatus,
qui primi dementer res nouas tentaſſent,ſimulq;
omnia prouiſa,parata,conſtituta aduerſus impen
dentes motus,cœpêre ſua ſponte quieſcere, ita vt
viderentur vniuerſi non nolle in officio permane
re. Poſt Gulielmi caſum,fit regij cubiculi præpoſi-
tus Ægidius Dabeneius vir fideliſsimus modera
tiſsimuſque.

Solùm reſtabat,vt Hybernia purgaretur, quò
ſi qua ſemina nouæ ſectæ aduerſariorũ inter illos
homines feros à Petro Varbecho ſuperiore anno
iacta fuiſſent,maturè extirparẽtur: itaque Henri-
cus primo quoque tẽpore Henricũ Deneum mo
nachũ Langtonienſis cœnobij præfectũ,virũ bo-
næ frugi ac officij plenum,quẽ inſulæ cancellariũ
deſignauerat,& Edouardum Ponyngũ cum be-
ne magno militum numero,eò miſit, qui confe-
ſtim loca luſtrarent,in quibus Petrus moratus eſ
ſet,

set,& quos reperissent tantæ perfidiæ affines,in eos grauiter vindicarent.Illi celeriter in insulâ delati concilium nobilium regis nomine conuocant, quo coacto,Henricus cancellarius eos primùm hortatur,vt in fide maneãt, deinde iubet sumptis armis sequi Edouardum copiarum ducẽ aduersus rebelles,qui paulò antè siue errore ducti, siue libidine nocendi agitati,Petrũ pecunia vel armis iuuissent.Promisit pro sua quisque parte auxilia, sed pauci postea ea subministrarũt,vt qui Anglos plus fronte quàm mente colerent.Postquã nuntiatum est Edouardum Ponyngũ venisse persecutum ões,quos Petrus sui studiosos habuisset,nõ fuit quisquã õniũ ad quem etiã leuiter ea culpa pertineret,quin raptim in proximas syluas sese abdiderit.Hic simul more patrio cõsilia inierũt,quibus in locis deberent aut Anglis insidias tendere, aut cum illis,si ita necessitas ad periculũ vocaret, manũ conserere.In omni Hybernia duo sunt hominũ genera,quẽadmodum est à nobis loco perappositò, suprà decimotertio huius operis volumine demonstratũ:vnum mite & vrbanum: ad hos vt magis tractabiles ac diuites nauigant frequenter vicinitatũ continentis mercatores negotiandi causa,sed Angli in primis cõmeant, quorũ mores illi facilè imbibunt, linguamq; ex assiduo cõmercio,maiore ex parte intelligunt,& ões parent regi Anglo.Alterũ genus ferum,incultũ, stultum,asperum,qui à neglectiore cultu, rusticisque

moribus, Sylueſtres appellantur, habentque quā-
plures regulos, qui inter ſe continenter belligerāt,
qua de cauſa, reliquos Hybernos ferocia præce-
dunt, ac nouarū rerum longè cupidiſsimi, ſecun-
dū rapinas & latrocinia, nihil tumultibus magis
amant. Ad iſtos Sylueſtres Hybernos Petrus ſe
principio contulit, eiſque ōnia facilè perſuaſit, quę
de ſe falſo prædicabat. Igitur Edouardus Ponyn-
gus perſecuturus generatim illos, qui Petrū acce-
piſſent, iuuiſſēntve, aduerſus Sylueſtres Hyber-
nos arma conuertit, cùm præſertim ad eos etiam
ōnes alij eius culpæ participes ſe recepiſſent, vt ſi-
mul ab iniuria ſe iunctis armis defenderent: ſed
cùm nihil ſequundi accideret, quòd principes Hy
berni promiſſa auxilia nō miſiſſent, & Sylueſtres
per ſaltus vagantes ob ſuorum militum paucita-
tem, nuſquā ad pugnam faciendā cogere poſſet, tū
neceſſariò pedē retulit, & iracundia ac ſtomacho
exardēs, quia ſuſpicatus erat ea ōnia dolo ac frau
de Geraldi comitis Chyldariæ, qui inſulæ præfe-
ctus erat, accidiſſe, prout ab inimicis comitis ad ip
ſum delatum fuerat, eum de improuiſo cepit, cap
tumque duxit in Angliam ad regē. Huic poſtea li
cet multa obiecta fuiſſent, non defuit tamen inge
nium ad leuandā culpam, quā facilè in alios deri-
uauit, ac ita ſe purgauit, vt à rege miſſus ſtatim fa-
ctus in Hyberniā redierit, præfecturāq; rurſus ob
tinuerit. Multa nēpe Henrico venerunt in mentē,
quamobrē minus ſeuerè, quā aduerſarij Geraldi
factum

factū peruolebant, ea in re agendum iudicarit, primū hominis autoritas apud suos Hybernos, deinde conditio tēporis, quò initium fieri alicuius belli sentiebat, & tertio loco fiducia iampridē in comite collata. Repressa magis quā cōpressa sic seditionū peste, rex nihil esse existimans quod in præsentia de bello curaret, ad VIII calendas Iulias, animi recreandi causa, in Lancastriū comitatum profiscitur, vt ibi visat Margaritam matrē, quæ cum viro suo Thoma comite Darbiensi, in eo comitatu per illos eos dies erat.

Dum hæc in Anglia geruntur, Petrus Varbechus in Flandria quanquam summū accipiebat dolorem, quòd patefacta coniuratione, & socijs ab Henrico supplicio affectis, promissa auxilia nō viderētur ventura, oblatam tamen imperij spem haud negligendā statuit, fretus ducibus suis viris desperatis naufragisque, & in primis multitudine perditorum hominum vndique ex vicinis populis, ac asylis Anglicis ad se conuenientium, quos spes prædandi ab agricultura & quotidiano labore reuocarat: itaque cum ea hominū caterua impositā in naues, quas ope amicorum parauerat, ex Flandria soluit, petiturus eam partem Angliæ, in quam ventus deferret, qui vbi ad oram maritimam Cantij peruenit, quia magna erat maris tranquillitas, per quam naues secundū littus, sine incommodo in anchoris teneri poterant, ibi cursum sistit, exponitque in terram aliquot suo-

rum militum, vt significent se omnibus esse refer
tum copijs, spemque victoriæ non dubiam faciãt,
ac ita tentent, si Cantiani velint secum stare, ac se
ducem sequi, qui aliàs sua sponte in reges facto
tumultu, arma mouere non formidarint. Cantia
ni primùm audito ducis Ricardi Eboracensis ad-
uentu, quia iam fabula satis diuulgata erat, dubij
aliquanti: sper fuêre, vtrum illum sumptis armis
iuuare, & sequi, an non recipere mallent: sed ad vl
timum memoria repetentes nouos ab se antehac
factos motus semper sibi malo fuisse, existima-
runt in rem suam minus fore, si se cum homine
magis ad vastandam Angliam, quàm ad vincen-
dum parato coniungerent, idque dubium non
esse inter se disputabãt, quòd Petrus non aliũ ferè
militem nisi externum haberet, qui templa, qui
priuata tecta, qui vrbes, qui oppida, qui vicos, non
patriam sed prædam putaret: igitur ab illis nil esse
quod non metueretur, ac propterea ab officio nõ
discedendũ iudicantes, decreuerunt in eos irrum
pere, qui descendissent, postquam dum se arma-
rent, alios plures ex nauib. in terram bonis verbis
euocassent: ita composito dolo, se ducem secutu-
ros conclamant. Verum cunctatio deliberandi at
tulit Petro suspitionem, vtpote quem non fugie-
bat vulgus solere non consultò, sed subitò ac te-
merè semper ad nouos se incitare motus, propter
quod statuit non prius pedẽ è naui egredi, quàm
omnia tuta videret: permisit tamen aliquot plu-
res

res suorum in terram descendere qui vbi aliquan
tulo longius à nauibus progressi sunt, ecce tibi,
subitò à Cantianis magno conatu contendenti-
bus circumueniuntur, multisque acceptis vulne-
ribus, ad naues repelluntur. Comprehensi sunt
in ea fuga bene multi, qui postea omnes supplicio
affecti sunt. Petrus omisso incœpto, in Flandriam
vnde venerat, abijt, expectaturus illic dum tracta
ret cum suis amicis, de rebus in posterum tẽpus
cautius agendis. Rex verò in itinere certior factus
de hostium accessu, voluit Londinum pedem
protinus referre, sed postridie illius diei refrigera-
to iã rumore, ac altero accepto nuntio, de re bene
gesta, iter reliquum conficere perrexit, misso con-
festim Ricardo Gilfordio in Cantium, qui ipsius
nomine, collaudata eius populi fide ac virtute,
gratias generatim ageret, pro officio amanter col
lato, polliceretur que ipsum fore memorem, atq;
simul excubiarum munia circa littora, more pa-
trio, obeunda curaret.

Petrus & eius duces in Flandria omnia inte-
rim circumspectantes consilia, nihil reliqui habe-
bant, præter vnum tutissimũ, vt incœptos cona-
tus continuarent, postquam non essent ciues, aut
populi, cũ quibus furorẽ suum, qui nihil refriges
cebat, consociarent, vt ne tarditas belli gerẽdi aut
spatiũ daret Hẽrico vinciẽdi loca opportuna præ
fidijs, quòd audierint nihil esse quod ille potius
faceret, vel amicis quos in Anglia se habere con-

fidebant, animũ adimeret: itaque reparato confestim exercitu, statuunt ad Hybernos primùm transire, & ibi auctis copijs, inde, si ita expediat, occidentalem Angliæ partem attingere: si verò id non procedat, recto demum cursu ad Scotos se recipere, quòd illis haud vnquam soleat perpetua cum Anglis intercedere amicitia. Hoc capto consilio, Petrus idoneã proficiscendi nactus tempestatem, Hyberniam petit, vbi paucos dies moratus, quòd intellexisset spem victoriæ minimè ponendam in solis Hybernis, qui nullis armis tegentes bellando corpora, parum aduersus Anglos in prælio valerent, cùm ventus cœpit flare sequundus, in Scotiam nauigat, regemque Iacobum supplici ter adit, sicque alloquitur: Non arbitror, maxime rex, te fugere, quæ superioribus annis labes facta sit domus Edouardi quarti Angliæ regis, cuius, si nescis, ego filius sum seruatus à cæde, Dei optimi maximi nutu: Edouardus enim pater moriens constituit tutorem filiorum Ricardum fratrem ducẽ Gloceſtrensem, quẽ quò maioribus affecerat beneficijs, hoc magis filios amaturum speravit. Sed heu me miserum, quàm secus atque ille putarat, euenit? Is non tutor stirpis nostræ, sed extinctor penè fuit, ecce, ex improuiso tyrãnus regnãdi cupiditate captus, Edouardũ meum fratrẽ, meque vnà interfici iussit. Ille autem cui tam immane atque horrificum negotium opprimendi nos miseros innocentes datum erat, quanto magis

gis scelus abhorrebat,tanto magis non edere, sibi timebat:itaque dubius animi, vt demũ & tyranno morem gereret,& in parte culpa vacaret, fratrem necauit,me verò conseruauit,ac in continẽtem raptum qui aliò terrarũ duceret,& cùm longè gentium abessem,subitò, quẽadmodum fecit, desereret,socium dedit. Sic Ricardus regnum tan quam sui sceleris prædam occupauit:ego verò ita saluus, per ætatem tamen meijpsius ferè oblitus, vsque eò per varias gentes vagatus sum,dum tandem aliquando qualis essem edoctus,ad Margaritam amitam meam, quæ olim cum Carolo duce Burgundiæ nupta fuerat, veni,quæ me vt ab inferis ad superos reuocatum summo cum gaudio accepit, quoniam mulier cui nihil præter dotẽ in ea terra est, non ita me iuuare, sumptusque belli necessarios suppeditare potuit, quin mihi pro recuperando regno, necesse esset alienas expectare opes, idcirco eius monitu hac modica armatorũ stipatus manu ad te confugi, à quo fama iampridem per orbẽ peruasit,nunquam quempiã per iniuriam suis fortunis euersum aut finibus electũ, perinde vt ipse à puero fui,auxiliũ frustra petijsse. Te ipse igitur nunc patria domoque exul ac rerũ omnium egens per maiestatẽ regni tui rogo, vel atque adeo precibus omnibus oro,& obtestor,vt mihi subuenias, vel de loco saltem cõmodes, vt non sit amplius mihi errandum:nam si tua opera & beneficio & gratia,mihi licuerit auitum recipere

re regnum, non modò me, sed omnes reges qui ex nostra stirpe orti illud posthac obtinuerint, ita tibi obstringes, vt illi in referenda gratia, nunquã sibi satisfeciſſe putarint.

Rex ad ea respondit, vt bono esset animo, quã doquidẽ ita eum acciperet, vt quisquis esset, nunquã pœniteret, in Scotiã peruenisse. Post hæc, conuocato principum concilio, interrogauit, ecquid singuli sentirent de ijs, quæ Petrus corã dixisset, ecquidque deliberandum censerent. Illi quibus sanior mens erat, multis argumentis affirmabant, ea õnia perinde ac somnia habenda, atque nihil esse, quòd longior consultatio solicitos teneret. Alij verò non parum multi hanc dari nouã belli gerendi aduersus Anglos occasionẽ, è Republica fore ducebant, quòd licet nihil euentorum exploratum esset, tamen videretur bellè casurum modis õnibus negotium, si Petri causa, qualiscunque esset, maturè defendenda susciperetur, quandò bello inchoato, si Petri res benè iret, nihil ille suis adiutoribus negaturus esset: sin minus, Hericus nullas nõ pacis conditiones offerret, vt ne Iacobus rex suis aduersarijs socius foret. Visa est hæc sententia pluribus potior, quare rex siue errore ductus misericordiaq; cõmotus, siue simulans, cœpit postea Petrum habere in honore, eumq; iã palã Ricardum ducẽ Eboracensem appellare, & vt cunctis huiusce rei fidẽ faceret, eidẽ Catharinam filiã Alexandri comitis Huntlei sibi genere propinquã nuptum

tum dedit. Illò ea affinitas pertinebat, vt rex partim leuaret inuidiã, qua breui futurum prospiciebat, vt ex eo maximè flagraret, quòd inducias cum Anglo haberet, partim verò, vt ne leuitatis ac cusaretur, si postea constitisset Petrum alium hominẽ esse, atque ille prædicasset. Quibus constitutis rebus, dum rex bellum cõparabat, Petrus lætitia exultans, quòd ex animi sententia, Scotos in studium sui duxisset, vt ne sibi deesset, prædicabat magna auxilia ab Anglis amicis longè sibi obuiã ventura, cum primùm fama esset, ad arma vẽtum esse. Scoti etsi hisce promissis exiguam habebant fidẽ, tamen in spẽ propè certã prædæ potius quàm pugnæ vocati, se celeriter armant, in finesque Anglorum contẽdere incipiunt: rex verò vt ne quid temerè fiat, veritus ne Angli cognito Petri accessu in Scotiã, circa fines præsidia disposuissent, aliquot equites præmittit, qui speculentur an agrorum coloni in armis sint, nec ne. Equites quaquauersum secundum hostium agros profecti vbi õnia quieta esse cognouerunt, ad regẽ reuersi, nuntiant tempus aggrediendi ad inuadendum aptissimũ esse. Ille tum Angliã ingressus, primũ õnium passim per præcones significandũ curabat, illis duntaxat parsum iri, qui protinus in Ricardi ducis Eboracensis fidẽ veniissent: deinde metus inijciendi gratia, tã crudele bellũ faciebat, vt non homines, quorũ humanitatis est cæde satiari hominum, & misericordiã impartiri infirmis, sed incendiũ ac calamitosa tempestas

tempestas per agros, per vicos, per fortunas perua
dere videretur, qui prædando longius progressus
iã Northumbrorũ agro latè populato, vltra itu-
rus erat, nisi vidisset noui ducis hominẽ Anglum
studiosum esse neminẽ, & milites præda onusti se
sequi posse negassent, ac concursus agricolarũ sus-
pitionẽ insidiarũ attulisset: ita multũ prædæ secũ
trahens in Scotiã reuersus est. Operæpretiũ est co
gnoscere hoc loco genus quoddã ridiculæ miseri
cordiæ, qua Petrus permotus visus est nihil alie-
no cõmodo habuisse potius: dum enim Scoto ita
sæuiente in Anglũ, nihil aliud nisi gemitus, & plo-
ratus exaudiretur, ille sui semper similis, qui frau-
dẽ õnia agebat: animaduertens nullos ad se fieri
Anglorũ concursus, & veritus ne ob id, dolus elu
ceret, haberetuŕq; contẽptui, ratione quadam na-
turali machinæ tegendæ causa, fertur inclamasse:
O me ferreum, qui meorum calamitate non mo
ueor: atque rogasse regẽ, vt ne vltra suã gentẽ af-
fligeret, neu patriã maiore incendio deformaret,
perinde quasi patriæ amore victus, iã misereri co-
geretur: & rex respondisse, sibi videri eum non su
am, sed alienã rẽ curare, qui appellaret Angliã suã
patriam, suaḿq; gentẽ, ex qua tamen nemo õni-
um bellũ eius causa & nomine sumptũ iuuaret,
auxilioque veniret. Ita rex hominis infantissimi
leuitatẽ perbellè coarguit, quem deinceps in dies
magis neglexit, cùm eius facta cum dictis, & rerũ
successus cum promissis minimè consentirent.

At

At nobiles Angli eius regionis, vbi ex fuga clamoreque incolentium rura, cognouerunt Scotos adesse, valde conterriti, subitò ad loca munitiora confugiunt, ibique ad se vndique accersitis armatis, ad resistendum se parant, præsidia circa vias disponunt, alia dimittunt, quacunque putant hostes transituros, simul crebris nuntijs de improuiso Scotorum accessu, regem certiorem faciunt. Quibus rebus cognitis, Henricus subito malo perturbatur, domesticarum solicitudinum repente aculeis punctus, quippe qui non hostes tantum, verumetiam suos principes pertimescendos putabat, ne eorum quispiam defectionis initium faceret, periculumque sibi crearet: quare ipse quoque accepto nuntio rem magnam & multæ cautionis esse ratus, opportuna remedia impigrè parat, ad primam periculi procellã propulsandam. Verùm cita hostium fuga omnes Anglorum conatus extraxit: Scoti enim facta omnis generis præda contenti, ocyus pedem retulerunt, quàm Angli se in vnum collegissent. Atque hoc Scotici belli initiũ fuit. Rex Henricus postquam cognouit Iacobũ intra suos fines se recepisse, collaudata nobilium Anglorum eius regionis virtute, qui in officio permansissent, destitit ab incœpto negotio occurrendi periculo iam præterito, sed ne hostibus ex eo maleficio animus crescceret, decreuit sibi quampri mum armis vindicandam iniuriã: itaque coacto principum concilio, quid causæ instet, qui sit mentis

tis suæ sensus, illis aperit, multisque rationibus docet, ex Reipublicæ vsu maximè esse, bellum ab hoste inchoatum persequi. Placuit cunctis, qui nō minus quàm ille stomachabantur, ob tantā Scotorum audaciam, vt bellum sumeretur, ac ad id gerendum, aliquid pecuniæ tributim penderetur, quod & factum est: nam post longam disputationem, de concilij sententia, tributū haud omnino graue in singulorum hominum capita indicitur, sed id tamen generis exactionis, quod agrestium turba omni tēpore abhorruit, grauiterque tulit. Deinde eo in conuentu, leges nonnullæ perpetuatæ, aliæ nouæ latæ sunt, quæ statui regni optimo conducerent. Ac ita rex dimisso concilio, bellum de integro comparat. Scotus interea nec suæ causæ deerat, qui prospiciens Anglos non quieturos esse diu, nequaquam minore studio in exercitu conscribendo hærebat, vt vel hostibus in se mouentibus obuiam iret, resisteretque, vel rursus fines Anglicanos ingressus nouas prædas ageret. Ita ambo reges rei bellicæ iuxtà studebant, sed Henricus lacessitus iniuria, tantum animi aduersus Scotum gerebat, vt nihil procrastinauerit, qui longè prior valentissimas copias parauit, easque duce Ægidio Dabeneio splendidissimo & forti viro, in Scoticum agrum ire iussit. Ille rebus omnibus paratissimus iam iter facere cœperat, cùm domi grauior seditio derepentè orta, bellum externum interpellauit.

Quæsto-

Quæstores interea quoquouersum dimittuntur, qui decretam ac imperatam in bellum Scoticum pecuniam colligant, quã dum alij conferunt Cornubienses qui minimã insulæ partẽ eandem que steriliorem incolunt, de tributo indicto recusant, eius grauitatem se ferre non posse vociferant, & dolore similiter atque iracundia ardentes, primum parum modicè regis nomini temperãt, eius consiliariorum crudelitatẽ mali causam esse fremunt, conqueruntur, lamentantur, deinde palàm furentes exitium autoribus tanti facinoris intentandum, eosque modis omnibus ad supplicium sibi petendos constituunt. Ita commoto populo duo ex eo hominũ cœtu, Thomas Flammochus leguleius, & Michaël Ioseph faber ferrarius viri audaces sese seditionis duces profitentur. Ii vbi viderunt turbã ira & furore esse inflammatam, nõ cessabant multò acrius concitare, more amentiũ, exclamantes indignũ esse facinus, vt pro minimo motu à Scotis facto, & puncto tẽporis sedato (putabant enim homines rerum omnium rudes id bellum iã restinctũ, quod tũ maximè ardere incipiebat) tanta cũ acerbitate premerentur miseri cũ primis Cornubienses tributo, qui loco minimè frugifero nati, maximè õnium mortalium victũ sibi manibus quærerent, tantũ in fodiendo plũbo dies noctesq; hærentes, & propterea quiduis esse perpeti satius, quã in tanta vi, atque miseria versari. Sed eã culpã in primis assignabant Ioanni Mor-

tono

tono Cantuarienſi archiepiſcopo, ac Reginaldo Braio, quòd principes eſſent domeſtici regij ſenatus. Et talia præmia, vt plurimum habent illi, qui apud principem autoritate valent, quiā ſic vſu venit, vt ſi quid recti fiat, illud principi acceptum referatur, ſi quid mali, id conſiliarijs crimini vertatur. Quod ſi benè multi ſecum vacuo animo ponderarent, haud ad illum locum multis laboribus aſpirandum ducerent. Nunc ad rem redeo. Quocirca hortabantur, vt ſumptis quamprimùm armis, ſe ſequi non formidarent, promittētes ita futurum, vt ipſi nihil damni facerent, nec illi impunè ferrent, qui vexandi populi per exactiones, autores fuiſſent. Atqui ſi quos videbant, videbāt autē cōplures, ſuū imprudens, calamitoſum, ac nefarium conſiliū improbare, dicereq; ſummę demētiæ eſſe, capitis periculū adire, pro re quā ſuppliciter principē poſcere deberēt, eos vt vecordes, ſtultos, pigros, multis verbis malè accipiebant, adeò ſe atq; ſuos perditū ire auebāt duces lōgè perditiſſimi. His vocibus bona pars plebis ſtimulata, ſigna tādē cōſentiētis multitudinis nō incerta dedit. Illi collaudata populi audacia, vbi ea quæ opus eſſent ad profectionem pararunt, agmē fluctuantis vulgi Vuelliam verſus ducunt, ituri Londinū, vbi ſe regem tenere audierant. Quæ poſtquam Henrico per certos homines ab eius quęſtoribus miſſos, nūtiata ſunt, eū valde pupugerunt, quòd vno tempore perincommodè duplici vexaretur

bello,

bello, externo, ac domestico, & quoniam par periculum ab vtroque imminebat, aliquantulum pependit animi vtrum vtri anteuerteret. Inter hæc factus est certior Iacobum Tuychettum regulũ Audeleium cum nõnullis alijs de nobilitate, societatem coiuisse cum Cornubiensibus, & illos citato agmine Londinum approperare: tum videns domesticum bellum in foribus esse, deliberauit omnes vires in illud conuertere, vt eo sedato tumultu, deinde expeditius Scoticis rebus seruiret: itaque Ægidium Dabeneiũ in Scotos proficiscentem cum exercitu, de itinere ad se euocat, habitoque nouo militum delectu, copias augendas curat. Item vt se bello domestico præoccupato, ne Scotus finitimos Anglos diuexet, obturbet, violet, mittit Thomam comitẽ Surræ principẽ præstantissima virtute præditum, quẽ bello contra Ricardũ gesto, vt suprà dixi, captũ paulò antè libertate donarat, biennioque pòst in locum Ioannis Dynhã demortui, regni quæstorẽ fecerat, in agrum Dunelmensem, qui ibi aliquã armatorum manũ colligat, atque vna cum alijs regionis principibus, hostes eatenus finibus arceat, quoad Ægidium cum exercitu, post debilitatũ ac repressum Cornubiensium furorẽ, quod factu facilimũ ducebat, illuc remittat: cùm interea audito tã terribili motu, vndique principes viri equitesque multò fortissimi Londinũ properabant, manũ aliquã armatorũ factã pro se quisque ducebat, quo in nu

mero erat Henricus Essexiæ comes, Gulielmus regulus Monioij, Edmundus Suthfolchiæ comes Ricardus Thomas, Gulielmus Say, Thomas Hauardus Surræ comitis filius, adolescens illustris ac strenuus, Robertus Lyttonus, Thomas Baudus, Robertus Clyffordius, Gulielmus Dauers, Georgius Verius, Thomas Terellus, Ricardus Fizleues Ioannes Raynsforthus, Thomas Montigomerius Ioannes Vuyngfildus, Robertus Brugthonus, Iacobus Terellus, Robertus Fenys, Gulielmus Careus, Robertus Drurus, Ioannes Andelius, Robertus Vuyngfildus, cum Ricardo fratre, Robertus Brandonus, Thomas Vuest Delauare, Thomas Fenys Dacres, Dauid Ouinus, Henricus Rossus, Ioannes Deneuyssus, Henricus Selengerius, Ioannes Paulettus, Thomas Troys, Gulielmus Sãdes, Edmundus Graius è Vuiltona, Ioannes Verneius, Thomas Brianus, Ricardus Polus, Thomas Harecortus, Ioannes Hãpdenus, Edouardus Barkeleiensis, Gulielmus Bolongnus cum Thoma filio, Henricus Haydonus, Robertus Clarentius, Philippus Calthorpus, Robertus Louellus, Iacobus Hubertus, Ioannes Vuyndham, Ioannes Burscherius, Thomas Vuodus, Matthæus Brunnus, Ioannes Shaius, Thomas Frouuicus, cum multis alijs inferioris ordinis viris pugnandi peritissimis vt simul vim aduenientium hostium ab vrbe & agris prohiberent. Per illos ipsos dies Carolus Frãcorũ rex reuersus à bello Neapolitano, legatos ad

Henricũ

Henricũ misit, qui ei significarent ea, quæ ipse in Italia egisset, & mãdata quæ pertinerent ad bene uolentiã conseruandam: nã Carolo nihil antiquius erat, quàm cum Anglo amicitiã perpetuare, & id quidẽ, quia in varios Italici belli laqueos sese ac suam gentẽ induerat, ex quorũ nullo illa ad hunc diẽ, qui est annus salutis MDXXIIII, se expedire potuit. Henricus vbi cognouit legatos Caroli Caletũ peruenisse, misit obuiam aliquot heroës, qui exciperent illos venientes, ad Douerumque de industria vsque eò remorarentur, dum seditio supprimeretur, atque curarent, ne quid de eiusmodi rerũ tumore ad legatorum aures perueniret, id quod diligenter factum est.

Interim Cornubienses Vuellia, vbi loci Iacobum Audeleium suum principem ducẽ læti acceperant, digressi, Sarisberiam primum accedunt, deinde Vintoniam, ac postremò in Cantium sperantes Cantianam plebem in societatem belli facilè venturã. Quæ porrò opinio eos valde fefellit: celeriter enim sub armis fuit Georgius Cantij comes, item alter Georgius Burgenniæ regulus, Ioannes Polus Cobani regulus, Thomas Burscherius, Edouardus Ponyngus, Ricardus Gilfordius Gulielmus Scottus, Iacobus Cromerius, Ioãnes Peche, alter Ioannes Darellus, Henricus Vuyatus Ricardus Haulte, & Ioãnes Foggus, ac alij ad patriam ab omni maleficio iuxtà defendendã, atq; ad populum in officio continendum attenti. Sed

Cantiani partim memores aliàs sibi nouos mo-
tus damno fuisse, partim suorum nobilium custo-
dijs intercluſi, tantū abfuit vt voluerint ad agmē
adhæreſcere, vt etiam eorum aditum ſermonem-
que defugerint, quò ne in ſuſpitionem vllā apud
regem caderent. Ea res adeò minuit animū igna-
uæ multitudini, vt ſtatim poſt non exiguus illo-
rum numerus deferbuerit, clamque ex agmine
noctu excedens domum repedauerit. Cæterum
ductores agminis poſtquam viderunt Cātianos
minimè ſe mouere, tum ſuis freti viribus in collē
proximum Londino, quem Blakethfelde vocāt,
omnem multitudinem ducunt, ibique in plani-
tie, quæ in vertice collis ampla eſt, poſitis caſtris,
iubent ſe ad certamen inſtruere, vt cum rege ma-
num conſerant, ſi obuius fiat, vel vrbē oppugnēt:
nanque arbitrabantur regem, terrore affectum
hactenus non auſum fuiſſe quicquam de obuiā
itione cogitare, ac propterea maioribus animis
quaſi certæ fiduciæ potiundæ victoriæ pleni, vrbē
inuadendam conſtituebant, qua rex ſe incluſiſſet.
Sed Henricus ſecus atq; illi putabant, omnia age-
bat, qui conſultò noluit venienti turbæ ſe oppo-
nere, quò eam procul domo, vnde nulla ſpes eſſet
ſubſidij, longo itinere defatigatā, ac penè remiſſo
furore, ſuæ iam ipſius temeritatis pœnitentē vſpi-
am intercludere, armiſque ſubitò vndiq; circum-
uenire tutius poſſet. Interim ingens in vrbe trepi-
datio in ſingulas diei horas exiſtebat, conclama-
batur

batur vicatim ad arma, concurrebatur ad portas, item custodiæ vbique atque vigiliæ mirificæ erāt, vt fortè noctu ne illa hominū inops multitudo derepentè descenderet, ad diripiendas ciuiū opes, mœniaque intraret. Ita ciuitas iussu regis, & operacu,ra, solertia Ioannis Tate prætoris, item Ioannis Shaa, ac Ricardi Haddon vicecomitum, atq; totius senatus, munita, armata, parataque erat, ad defendendum sese aduersus repentinos rebelliū incursus & impetus, cùm rex eripuit cunctis protinus timorem, qui vbi cognouit Cornubienses in proximo colle paratos, ad multumq; diei intentos ad dimicandum esse, confestim mittit Henricum Burscherium Essexiæ, Edmundum Polam Suthfolchiæ comites, ac Ricardum Thomam, duces belli excellentes, cum magno numero cùm sagittariorum, tum equitū, qui collem dextra sinistraque circundent, vt insessis ōnibus vijs, spes ōnis fugæ hostibus adimatur, postea ipse cum instructo exercitu vrbe egressus, in collem fortissimo præstantissimoq; animo contendit, præmittitque Ægidium Dabeneiū cum militū robore. Is vbi in collē peruenit, tum comites cum Ricardo Thoma in hostē impetum faciunt, primaque impressione in fugā vertunt, occisione occidunt resistentes āplius duo millia, capiunt deterritos infinitos, & in ijs ductores multitudinis, qui paulò pòst supplicio afficiuntur. In Michaële Ioseph altero ex illa fæce hominū duce mira fuit vis animi, quē fe-

runt dū ad mortē traheretur, seipsum consolatū, quòd ob id facinus speraret sui nominis memoriā perpetuatū iri: adeo medios ac infimos viros perinde vt summos gloriæ cupiditas incēdit. Rex vix trecentos ex suo exercitu desiderauit, qui pro suo instituto, reliquis captiuis vitā concessit: at in duces non itē lenis, quòd non contentus eorum supplicio, voluit vt more maiorū, corpora Thomæ Flāmochi & Michaëlis Ioseph in partes scissa diuersis in locis suspenderentur circa Cornubiā, quò notior testatiorque esset pœna rebelliū: sed audiēs cæteros qui domi erāt, nihil ferè ob suorū acceptā plagā fractos animo, ad res nouas adhuc moliendas non imparatissimos esse, si modò stimularentur, mutauit consiliū, ne maioribus curis se eo tempore oneraret, quo satis habebat sedare domesticas seditiones, vt sic in Scoticū bellū prōptius in posterum tēpus incūbere posset, contentus in præsens re tam bene gesta.

Dum hæc apud Anglos gerebantur, Iacobus rex Scotorum per speculatores fit certior, nullum exercitū Anglicū contra se paratum, & regē Henricum ac nobiles aliquot cum plebe Cornubiensium, in seipsos versos ciuili discordia detineri, qui idcirco anticipandum bellum quod hostem in se renouaturum cum primum per eas seditiones licitum foret, certò propémodum sciebat, iudicans raptim fines Anglicos rursus ingressus, agros vastat, vrit, à nullo loco manus abstinet, ac dum pars

suorum

suorum agrum Dunelmensem latè populatur, ipse cum altera militum parte oppugnare aggreditur arcẽ Noramum, ad limitẽ Angliæ & Scotiæ sitam, quã Dunelmensis episcopus tenebat. Hanc Ricardus Fox Dunelmensis episcopus, paulò ante aduentum hostium firmo præsidio muniuerat, qui prospexerat ita futurum, vt Scotus cùm intelligeret apud Henricum õnia plena esse discordiæ, primo quoq; die in fines Anglicanos excurreret. Is est Ricardus, quẽ suprà appellauimus episcopum Exonienſem, qui postea ob eius singularẽ animi virtutem ad episcopatum Bathonienſem, & Vuellenſem, atq; postremò ab illa cæde ad Dunelmenſem euocatus est. Hic õnia quæ acciderãt, quã primùm crebris nuntijs regi qui tunc Londini erat, significat: itẽ per alios homines certos quã celerrimè potest, arcessendum curat Thomã comitẽ Surræ, qui in agro Eboracensi, iam benè magnum militum numerum contraxerat. Thomas certior factus rẽ non abesse à periculo, maturat iter suum, quẽ pari celeritate sequuntur ex õni parte principes, quorum vnusquisque pro opibus, quàm magnã armatorum manum fecerat, & in his virtute bellique scientia præstantes reguli, Rodulphus comes Vuesthumbriæ, Thomas Dacres, Georgius Strangius, Rodulphus Neuyllus, Ricardus Latemerius, Georgius Lumleius, Ioannes Scroppus, Georgius Oglius, Thomas Baro ex Heltona, Henricus Clyffordius, Gulielmus Co-

nyers, Thomas Darcius. Itē equites tam fortiſsimi, quàm prudentiſsimi, Gulielmus Percius, ac tres alij eodē nomine, Bulmerius, Gaſcognus, & Penyngtonus, Rodulphi tres, Bigottus, Bouys, ac Elarker, Thomas Apparus, atque duo alij Vartonus, & Stranguychus, Ioannes numero octo, Cō ſtabulus, Rateclyffus, Sauellus, Gouerius, Moſgrauus, Mallerius, Aloder, & Euerynghamus, Brianus Stapeltonus, Thomas Vorteleius, Marmaducus Conſtabulus, Chriſtophorus Pikerynus, ac alter Chriſtophorus Vuardus, Gualterus Strykſondus, Rogerius Bellinghamus, Gulielmus Heron, Rodulphus Graius, Nicolaus Ridleius, Gualterus Griffithus, Ioannes Heron, Rodulphus Feneuicus, Thomas Graius, atque Chriſtophorus Curuynus, præterea Robertus Varcoppus, Rolādus Tempeſta, & Iacobus Metcalfus, cōpluresque alij viri tametſi inferioris ordinis, virtute tamen haudquaquā impares. At Scoti poſtquā cōplures dies in oppugnatione arcis conſumpſerant, & nō paruo ſuorū detrimento, nullam partē munitionum conuellere potuerant, iā ſua ſponte eā dimittendā ſtatuebant, cùm rumor attulit Thomam comitē aduenire cum exercitu, ac fermè bidui abeſſe. Tum rex videns nihil eſſe, quod de expugnāda arce āplius in præſentia laboraret, ſublatis caſtris, hoſtium finibus exceſſit. Atqui Thomas cognito regis diſceſſu, magnis itineribus ſequitur, Scotiāq; ingreditur, ſpe propè certa conſequendi,

alicuiúsve

alicuiúsve prælij faciendi: sed longius abeunte rege, quàm vt conduceret vltrà pedē inferri, ac deficientibus cibarijs, quæ præ festinatione, in paucu-
los dies secū tulerat, postquā fines latè vastauit, exercitum in Dunelmensem agrum reduxit, vbi positis castris dum intelligeret, quid Henricus consilij de bello cepisset, expectandum decreuit.

Inter hæc peruenit in Scotiam Petrus Hyalas vir ingenio ac prudentia, non item doctrina præditus, missus à Ferdinando rege Hispaniæ ad Iacobum regē, qui de pace concilianda inter reges ageret: Ferdinando enim ac Elisabeth eius vxori, mulieri cui noster Christianus orbis paucas pares tulit, amicitia cū Henrico intercedebat, nihilq; optatius erat, quàm vt locata Catharina filia Arthuro Vualliæ principi eius filio, intercederet & affinitas: item par necessitudo erat cum Iacobo Scotiæ rege. Igitur Ferdinandus se vtriq; regi libē tius pacis faciendæ autorem obtulit. Petrus statim cœpit omni ope, atq; opera cum Iacobo agere, quibus legibus pax coagmentanda esset, ac cū spes bona arrideret, per literas rogauit Henricum vt aliquem suorum sibi sociaret, rei conficiendæ causa. Henricus qui quantum sine magno incommodo licebat, pacis amator, ac, vt ita dicam, alumnus erat, vel potissimum id temporis, quo suorū seditionibus vexabatur, protinus dedit negotiū Ricardo Dunelmensi episcopo, qui in propinquo erat, vt primo quoque tempore Petrum conueniret.

niret. Ita Ricardus & Petrus vt arbiter pacis, cum legatis Scoticis congrediuntur. Hîc sexcentæ proponuntur conditiones, sed post longam disputationē, nulla satis placebat, vnaque tantummodo res officiebat, quòd Hēricus rex peteret sibi tradi Petrum Varbechum, sui regni quietis turbatorē. Contrà rex Iacobus in primis negabat se quicquam concessurum, quod ipsi deinde vitio dari posset, & quamuis iam tū cœpisset percipere fraudem, tamen quia ei cum Petro affinitas erat, longè turpissimum facinus iudicabat hominem ad cædem prodere. Multis itaque consumptis diebus, ad extremum cùm in tam diuersis mentibus pax vlla haud esse posset, induciæ quæ loco pacis haberentur, conuenêre in aliquot annos, his conditionibus factæ, vt Iacobus confestim tota procul Scotia, Petrum Varbechum ablegaret. Dum hæc alibi fiebant, rex Henricus multa congratulatione audiuit legatos Caroli regis, quos suprà memorauimus in itinere retardatos, vt ne ad eum adirent, dum Cornubiensium negotium tumebat: pari etiam comitate accepit Philippi Flandrorum principis legatos, qui fœdus & amicitiam petitum venerant, quam rem opportunissimam domesticis motibus gratissimè concessit: ita conciliata finitimorum principum pace, gratias postremò ingentes Ferdinando & Elisabeth principibus per literas egit, quòd autores fuissent pacificationis, quæ nuper inter ipsum & Scotum secuta esset,

esset, Petrum verò eorum legatū digno remunerauit præmio. Incidit hæc regum concordia in eū annum, qui fuit salutis humanæ MCCCCXCVIII, & cùm regnare cœpit Henricus, XII. Petrus autem Hyalas mansit apud regē Henricum, qui sui negotij gerendi occasionē nactus, ita cum eo egit, vt breui post facta sint sponsalia inter Arthurum Vuallię principem eius filium, & Catharinam Ferdinandi filiam, loco & tempore constitu to, cùm puella ad virum ducenda foret. Ad Scotum redeo. 1498

Non fefellit fidem datam Iacobus rex Scotus, qui iam certò sciens se fraude peti, Petrum Varbechum ad se vocauit, suaque in eum officia collata modicè commemorauit, hortatusque est, vt aliquò terrarum migraret, vbi vsque eò morari tutò posset, dum melior facultas sui negotij agendi daretur, cùm ipse necessariò pacem cum Anglo fecisset, & ob id, affinitas quam cum eo haberet, sibi tanti haud esse posset, vt deinceps liceret eius nomine, amplius arma sumere, quod à principio libens fecerit, sperans ab Anglis eius amicis auxilia opportuna ministrari: sed cùm ea frustra expectata sint, demonstrauit per hęc, oportere non molestè ferre morā, quæ tandē aliquando posset rebus affectis adiumento esse. Hæc atque alia huiusce modi rex dicendo, Petrum aliò ire iussit. Ille autē cognita regis voluntate, vehementer ea destitutione perculsus est, iā videns nihil sibi apud Scotos

tos reliqui esse,sed multis acceptis beneficijs, cùm parē gratiam referre nequiret,vt non videretur ingratus,æquo animo regis mandata accepit,ac paucis pòst diebus cum vxore in Hyberniā discessit, eo consilio,vt in Flandriā adMargaritā rediret,aut cum Cornubiensibus se coniungeret. Sed vtcunque sit,dum in Hybernia moratur,dubitationeq; æstuat,per certos nuntios intelligit Cornubiēses ex recenti suorū clade nihil domitos,adhuc malè in Henricū animatos,paratosque esse rursus arma capere,& iniuriā vlciſci:quāobrem putans ex vsu suo fore,oblatā occasionē non dimittere, nulla facta mora,ad eos transuolat,solicitat,concitat, tantaq; pollicetur,vt dux eodē momento appellatus sit cunctis se eius dictis obedientes fore clamātibus.Petrus per hæc in bonā spem rursus adductus,statuit nihil temerè agendū, sed primū loca munita quoquouersum pergeret,in potestatē redigenda,quæ sibi præsidio esse possent, ac deinde auctis copijs,quibusuis contrà tendentibus obuiam eundū. Hoc capto consilio,Exoniā petit, atq; obsidet,&quia tormentis carebat,quibus mœnia quatefaceret,portis tantū infringēdis studet, quas cædere saxis,instare ferro, ligna circundare, ignē subijcere magna vi incipit. Ciues videntes hinc muros ab hoste cinctos,& illinc incendiū fieri,primò pauere incipiunt, qui statim de suo casu per nuntios noctu funiculis ex muro demissos, regē certiorē faciunt,deinde magno animo ignē igne

arcendum

arcendum rati, ligna fractis iá portarum clauſtris, ad incendiū addunt, quò flāma vtrinque erūpens ac ōnem aditū occupans, perinde hoſtē iñgreſſu, atque ſuos exitu prohibeat, & ipſi interim foſſas aliaſque intus pro foribus munitiones faciunt. Ita ōnis obſidentium circa portas conatus malè cecidit, & ciues flāma à flamma conſeruauit. Tum Petrus neceſſariò ad portas, certamine omiſſo, diuerſis in locis quæ debiliora videbantur, vrbē oppugnat, admotiſque ſcalis, ſæpius cum magno ſuorum detrimento, ſumma murorū capere tentat, ſperans interim ciues aut metu, aut cōmeatus inopia victos ad deditionē cōpellere.

Rex autē acceptis nuntijs, haud ſegnius quàm res requirebat, exercitum Exoniam ducit, præmiſſis bene multis leuis armaturæ, equitibus, qui de eius aduentu paſſim cunctos certiores facerēt: nam interea duce Edouardo Corteneio comite Deuoniæ, cū Gulielmo filio adoleſcente optimo fortiſſimo, nobiliſſimi quiq; cū magna militum manu, Exoniēſibus ſubſidio ire maturabāt, & in his erat Thomas Trencherdius, Edmundus Careus, Thomas Fulfordius, Gulielmus Corteneiūs, Ioannes Haleuellus, Ioannes Crokerus, Gualterus Corteneius, Petrus Eggecombius, & Gulielmus Sanctimaurius. Hæc vbi ad aures Petri peruenêre, relicta obſidione, Tantoniam (eſt id proximum oppidum) mouet, ibi exercitum ſuū recenſet, inſtruit ad certamen cum hoſte futurū

quanquam

quanquam eo exercitu parum confisus, vti post ea apparuit, cuius bona pars dexteris duntaxat armatis, reliquo corpore inermis, ac pugnandi nesciens erat. Henricus cognita hostium discessione, iter protinus Tantoniam versus intendit. Eò venit Edouardus dux Buchyngamiæ adolescens magnitudine animi ac ingenij virtute singulari præditus: post quem sequebatur ex vicinis locis multitudo nobilissimorum equitum cùm armis tum cæteris ad bellum gerendum necessarijs rebus longè paratissimorum. Erat in eo numero Ægidius Briggius, Alexander Baynham, Mauritius Barkeleiensis, Robertus Famius, Ioanes Guissus, Robertus Poyntus, Henricus Vernonus, Ioannes Mortimerius, Thomas Tremaylus, Edouardus Suttonus, Amisius Paulettus, Ioannes Byknellus, Ioannes Sapcotus, Hugo Lutrellus, Ioannes Vuadham cum Nicolao filio, Ioannes Spek, Gulielmus Sanctimaurius, Ricardus Beaucampus è sancto Amando, Franciscus Chenius, Rogerius Tokettus, Thomas Longus, Nicolaus Latemerius, Ioannes Turberuilla, Gulielmus Stortonus, Rogerius Neuburgus, Gulielmus Martinus, Thomas Lyndus, Henricus Rogerius, Gualterus Hungerfordius, Ioannes Semerius, Edouardus Darellus, Mauritius Barous, Gulielmus Norres, Ioannes Langfordius, Ricardus Corbettus, Thomas Bluntus, Ricardus Laconus, Thomas Cornuallus, ac cõplures alij milites egregij. At rex interea

rea cùm appropinquasset, siue ne dimicandi moram faceret, siue belli fortunæ metuens, præmisit cum militum robore, Robertum Broke regulū, Ricardum Thomam, & Ægidium Dabeneium, qui prælium inciperent, ipse verò sequebatur, vt cùm instare certamen videret, aut suis auxilio iret vel à tergo, eodē temporis puncto, se objiceret. Cæterū non fuit quòd rex eo vteretur consilio: tantū enim abfuit, vt Petrus expectauerit certamē vt postquā intellexerat hostes in armis esse, etiam clàm & noctu se in fugā dederit, continentique cursu in asylum, quod est ad cœnobium Belliloci sese abdiderit. Id Petrus animi ne vecordia, qua præditus erat, an fraudem suspicatus fecerit, perin de incertum est, ac satis constat illud bono fuisse regi, qui ad manus venire non est coactus cum Cornubiensibus, quibus desperatio ita vires auxerat, vt cunctis iuxta eò prælio, aut ad vnum cadere, vinceréve certum esset.
Henricus cognita fuga Petri, dimisit quoquouersum equites, qui eum sequentes consequi niteren tur, sed ille plurimum viæ progressus, non antè est visus, quàm in asylum se receperit: at non itē eius duces, qui in fuga capti, ad regem ducuntur. Cætera omnis multitudo vbi neque Petrum, neque ducum signa conspexit, ignara vbi nam foret iacerét ne fraude aliqua interfectus, an fugisset, non satis certum habebat, quod sibi consilium capiendum, quídue agere præstaret, sed ad vltimum

cognita

cognita eius turpissima fuga, cuncti actutum cõmuni malo, communi metu, communi periculo oppressi, abiectis armis, manus tendere dareque cœperunt, quibus rex pro sua lenitate facilè ignouit: qui inde sine certamine victor Exoniam profectus, collaudatis ciuibus pro officio facto, gratias egit, ibique nonnullos ex Cornubiensibus recentis tumultus autores supplicio mactandos curauit. Equites regij interea nullis prohibentibus, vsque ad montem diui Michaëlis currendo peruenerunt, ibique inuentam Catharinam Petri vxorem, ad regem captiuam duxerunt. Henricus mulieris venustatem miratus, non milite prædã, sed imperatore dignam putauit, atque eam cum honesto matronarum comitatu, Londinum ad reginam statim misit, vt certam partæ victoriæ nuntiam.

Dum autem rex Exoniæ moratur, haudquaquam se vicisse, aut materiam seditionum sustulisse existimans, nisi Petrum eius pestis caput in potestatem redigeret, primum duabus equitum turmis asylum vndique sepit, ne spes vlla fugæ Petro supersit, deinde venia omniumque obliuione proposita, per fidos nuntios iuuenem tentat, si velit in suam fidem venire. Petrus iam sine spe, sine sede, sine fortunis, qui animaduertebat se in summa rerũ õnium difficultate versari, quòd illo desperatissimo vteretur perfugio, & omnem rei bene in posterum gerendæ facultatem de manibus

bus amissam duceret, vbi venia propositã esse audiuit, tum demũ publica fide fretus, sponte de asylo exiuit, atque sese in Henrici potestatẽ permisit. Ac ita tantus subitò tumultus sedatur. Rex sic gesto feliciter bello animo mirabiliter lætanti, Londinũ proficiscitur, ad quẽ quacũque transibat, populi concurrebant Petri videndi causa, qui õnibus miraculo erat, quòd homo alienigena, & nulla re ipsa, quanquã verbo aliter canebatur, maiorũ cõmendatione fultus, ausus fuisset tantũ regnum diuexare dolis, ac tot cùm populos tũ principes nõ sine multorũ ex illis pernicie, suis astutijs ad credẽdũ ea adduxisset, quę de se falso hactenus prędicarit. Henricus vbi Londinũ peruenit, Petro custodes dedit, qui ab eius latere ne pedẽ quidẽ discederent, vt ne aufugeret, néve ad res nouas solicitatus, iterũ regni quietẽ turbaret. At rumor in Flandriã perlatus, Petrum nihil profeciſſe, sed in vincula datũ, attulit Margaritæ principi lachrymas multas, quæ prius expectando nuntiũ rerum gestarũ multas habuerat noctes plenas timoris. His rebus prosperè gestis, Henricus non ignarus maximã illecebrã esse peccandi impunitatis spẽ, vt suos deinde in officio facilius contineret, quam primum quæstionẽ habuit, cõperitque tam in Deuonia, quàm in Somerseto cõplures fuisse, qui Cornubienses in ipsum mouentes, ac postea fusos & fugatos domũ redeuntes pecunia & cõmeatu iuuissent, quos õnes pro grauitate delicti, pro facultati

bus mulctandos ſtatuit,illâq; prouinciâ dedit Annisio Pauletto equiti,cui non multò pòſt Robertũ Scherburnũ diui Pauli decanũ quẽ dicunt, collegam adiunxit. Ii à primo velut procella per fortunas fermè ōnium vtriuſque comitatus habitatorum peruadunt,quò ne quiſquã ōnium eius capitalis rei affinis ſociuſque ex merita labatur pœna: mitius tamen cũ benè multis actũ, qui metu aut vi,non itẽ voluntate peccaſſent.

Eodẽ anno res ſubita & ab initio nullius momenti ſic redintegrauit ſimultatẽ inter Henricum & Iacobũ reges,vt vix manus abſtinuerint, quæ eiuſmodi fuit. Quidã iuuenes Scoti armati propter Noramum arcẽ acceſſerunt,tacitique circũſpiciebant,quaſi vellent cognoſcere,quæ ibi fierent: ſed cùm nihil appareret hoſtile,& iã gradum referrent,qui arcis præſidio erant,non eſſe,quod ſciſcitarentur rati,non mouerunt ſe. Verùm die poſtero cùm ijdẽ ad locum adirent,Angli orta repentè alicuius fraudis ſuſpitione,conclamarunt, Ecquid ad ſe venirent,an ſpeculãdi cauſa? Ad ea Scoti multò ferocius reſponderunt. Quibus vocibus vtrinque animis irritatis,ad arma concurritur, & poſt multa vtrinque accepta vulnera,aliquot ex Scotis interficiuntur,reliquis à multitudine qua Angli præſtabant,in fugã coniectis. Hæc vbi Iacobus reſciuit,clamare cœpit nihil ſibi incertius eſſe,quã pacẽ cum Anglis habere,idéque Henrico per literas ſignificauit,cum eoque de ijs rebus iracundius

us ac vehementius expostulauit. Hericus qui præ quiete, & finitimorum principū amicitia, nihil magnoperè curabat, vt tandē aliquando sibi liceret in ocio honesto post tot labores abusque pueritia exantlatos acquiescere, respondit, id non suo consilio factum, sed militum temeritate, & propterea non putaret violatā esse fidē, quandoquidē ipse causam cognosceret, & si culpa apud suos foret, pœna ab eis non abesset. Non potuit hoc responsum, etsi longè æquissimum, ingentē molem ire, qua Scotus agitabatur, excutere. Quare Ricardo Dunelmensi episcopo qui præter cæteros dolebat quòd suorum qui arcē tenebant, causa, renata esset inter reges discordia, nihil potius deinde fuit, quàm Iacobum placare, ad quē crebras dabat literas, rogando, vt si qua offensiuncula facta esset eius animi, errore suorum, daret se more suo, ad leuitatē, humanitatē & gratiā. Rex perspecta Ricardi fide & grauitate, ira iā deferuescente, respondit humaniter ad eius literas, & quia venerat ei in mē tē cum illo nonnulla sua cōmunicare consilia, petiuit, vt ad se de ijs rebus, quæ nuper accidissent, agendi causa veniret. Ricardus postulata Iacobi quāprimum ad Henricum detulit, cui causa colloquendi adeò iusta visa est, vt permiserit eum ire. Accepit rex comiter Ricardum, ad cœnobiū Melrosæ, id loci nomen est, secundum fines Scoticos, quod monachi Cistertiensis ordinis habent, & primum de recenti suorum cæde questus, facilè iniu-

riam condonauit: deinde remotis arbitris, docuit quàm veteres, quáq; iustæ causæ necessitudinis sibi cum Henrico intercederent, & eas maiore quodam amoris fœdere corroborari se summè appetere, quod procul dubio fieret, si ille vellet sibi Margaritam filiam ætate maiorem in matrimonium dare, ac iampridem in animo habuisse, id connubium per legatos petere, quod maturè faceret, si suã diceret sententiam, ne rem negandam posceret. Ricardus ad ea modicè respondit, operamque suam pollicitus, bonam omnino oratores de cõnubio mittendi spem regi fecit, qui domum reuersus õnia suo regi, quæ cum Iacobo egisset, ordine retulit. Ea mirũ in modum delectarunt Henrici animũ, cui pax maximè cordi erat, & iampridem cõstitutum, nulli causam dare bellorum. Neque interceſſerant multi dies, cùm Iacobi legatio adfuit, ad petendum Margaritæ filiæ regis coniugiũ. Henricus auditis legatis, rem ad consilium detulit. Erant qui suspicarentur posse aliquando fortè contingere, vt hæreditas regni Margaritæ veniret, ac propterea eam non externo principi locandam iudicarent. Ad ea rex respondit, Quid tum? si enim tale quid accideret, quod Deus omen auertat, video futurũ, vt nostrum regnum nihil inde damni faceret, quoniam accesio Angliæ non ad Scotiam, sed ipsius Scotiæ ad Angliam fieret tanquã ad totius insulæ caput multò nobilissimum, cùm semper quod minus est, soleat ad decus & honorem

rem ad id adiungi,quod est longè maius, quemadmodum olim Normania in ditionē & potestatem venit Anglorum maiorum nostrorum. Ita laudata regis sapientia,& cunctis vna voce rem probantibus,Margarita virgo regi Iacobo pacta est.

Iā interim cœpit dies fatalis mortis Petri Varbechi,& Edouardi comitis Varuicensis aduentare,quandò vna procella ambos absorbuit. Porrò Petrus siue quòd grauiter ferret se custodiri, seu quòd ad res nouas ab amicis solicitaretur,seu denique quòd sui perdendi libidine continenter stimularetur,fugam tentandam statuit,sperans non defuturam bene rei gerendæ occasionem, si se ab Anglorum manibus semel eriperet: & quamuis nō ignoraret,nihil ferè se agere, nihil moliri,nihil cogitare,quod Henrico latêre valeret in tempore, spe tamen euadendi adductus,quæ hactenus eius miseriam consolata erat, voluit potius illud audere, quàm præsentem calamitatē diutius sufferre: itaque deceptis custodibus, se fugæ mandat,imò seipsum in arctiorem custodiam dat, in suppliciū præcipitat:nam cùm ad littus properaret, & parū itineris processisset,diuulgato rumore de eius fuga, omnes subitò viæ à regijs satellitibus, qui eū custodiebant,insessæ sunt,quorum ille insequentium clamore tremefactus, ac animi pariter atq; consilij inops,aliò versum atque cœperat, iter necessariò intendit, peruenitque ad Bethleemense

cœnobium monachorũ Cartusianorum, ac præfecti loci se fidei cõmisit, suppliciter rogitans, vt ad regem adiret, sibique ab eo vitam deprecaretur. Præfectus hominis calamitatẽ miseratus, ad regẽ venit, de Petro indicat, de eius salute multis precibus orat, idque impetrat. Ita Petrus in aulam ad Vuestmonasterium reducitur, ignominiæ obijcitur, qui compedibus vinctus, in ipsius aulæ vestibulo integrum diem, nullo non ludibrio à turba petitus exploditur, postridie eius diei Londinum per omniũ oculos traducitur, aliquotque horas in foro paribus probris exponitur, ac postremò in turrim conijcitur. At Edouardus Varuici comes in carcere ab incunabulis extra hominum ferarumque conspectum nutritus, qui gallinam ab anser̃e non facilè internosceret, cùm nullo suo delicto supplicium quærere posset, alieno ad id tractus est. Siquidem monachus quidam Augustinianus nomine Patritius, vt comiti, credo, inuidiã conflaret, discipulũ quem habebat (nomen, quod sciam, non ponitur) subornare, eiusque auribus instillare cœpit, se illi regnum facilè paraturum, si suum vellet sequi consiliũ. Discipulus non modò id se facturum non renuit, sed iterum atque iterũ rogauit, vt quod destinasset, maturè tẽtaret. Quotus enim quisque est tam legum aut periculi metuens, qui nolit regnandi causa quiduis tentare, facere, & pati? Itaque subtiliter cõmunicato consilio, confidenter etiam in Cantium aliàs ad res

nouas

nouas non ſurdum ambo proficiſcuntur, ibi adoleſcens primo clàm nonnullis indicat ſe Edouardum Varuici comitem eſſe, & nuper ope & arte Patritij ex turri Londinenſi aufugiſſe, & quia dictis habita fides, dein palàm id ipſum prædicat, cunctorumque auxilium implorat. Verùm ſeditio prius caput amiſit, quàm illud efferret, eueſtigiò præceptore cum diſcipulo in vincula rapto, & hoc necato, & illo æternis tenebris mãdato, quòd monachus eſſet. etenim tantũ apud Anglos ordini tribuitur, vt ſacerdoti vel de maieſtate damnato, alijsve ſontibus qui reliquis initiati ſint ordinibus, vita concedatur: id quod etiam fit, quia longa iam conſuetudine epiſcopi in eiuſmodi maleficijs, cauſæ cognitionem non habent, ex quo eis minus licet tales ita dãnatos deſecrare, aliter enim morte non ſunt afficiendi. Quid, quòd ita vſu venit, vt qui legere ſciant, cuiuſuis rei capitalis præter maieſtatis crimen, damnati, eodẽ loco habeantur? quòd per id ordinis affines cenſeantur, atque ita ſalui in cuſtodiam detrudantur. Iis vt ſi caſu euaſerint, ne ſpes vlla vitæ amplius ſit, in palma manus ſiniſtræ ſub pollice inuritur homicidis M litera, quia Anglicè murdre homicidium dicitur, furibus verò T, quòd fur theſht vocatur: qui ſic ſtigmatiæ effecti, ſi in peccato rurſus inuenti fuerint, tũ meritas illicò dãt pœnas. Cuius ſanè inſtituti autor fuit, ipſe rex Henricus in concilio, quod anno regni ſecundo habuit, illud à Gallis, opinor,

mutuatus: nam apud eos eiusmodi dánatis homi
nibus solet amputari altera auris, certa posthac
maleficij nota. Custodiēdi verò onus, eius religio
nis causa, episcopis imponitur, mulcta illis indicta
si eorum negligenti custodiæ effugerint. Quod
equidem institutum bellè furum sectam nutrit,
auget, armat, cùm postea sexcentæ inueniantur
viæ, quibus ex carcere, vno vel altero tempore,
multi illorum educantur, purgato vtcunque furti
homicidijve crimine, quod fit, cùm nemo homo
iam reclamat: nam si offensus & læsus actionem
non prosequatur, tū reus furti iam inde ab initio
liberatus discedit, ita iure patrio iubente. Sed ad
rem. Petrus interea etiam in carcere non desinit,
cum sua peste ac pernicie, cumque eorum exitio,
qui se cum eo congregarant, insidiari, quippe qui
nonnullis ex custodibus corruptis, fertur consti-
tuisse interfecto arcis præfecto, se per vim eo car-
cere liberare, atque rapere secum ad eandem liber
tatem Edouardum Varuici comitē, quem antea
in eam spem impulisset. Sed dolus patefactus nō
processit, & ille de spe conatuque depulsus, cum
socijs ad iudiciū trahitur, damnaturque, ac paucis
post diebus laqueo suspenditur. Hāc sui pernicio
si cōmenti pœnam Petrus habuit, qui vt viuendo
suis nefarijs fraudibus permultos magnos viros
miserè perire coēgerat, ita moriendo nonnullos
ad suppliciū secum rapuit. In ijs fuit Edouardus
Varuicensis comes, qui securi percussus est, quòd
cum

cum Petro, vti iam tum rumor dissipauit, consen
fisset, ad fugam parandam, id quod tentare custo-
dijs maximè capitale est. Is fuit annus salutis hu-
manæ, cũ hæc acta sunt, MCCCCXCIX, & XIII,
cũ regnare cœpit Henricus.

Annus qui secutus est, insignis fuit & pestilen- 1500
tia, quæ cùm multos alibi mortales, tum Londini
plus triginta millia absumpsit, & memorabili incẽ
dio regiæ villæ ad Thamesim sitæ, quã Henricus
de integro condidit, mutatoque nomine, Riche-
mondiam appellauit, quòd ipse olim eius regio-
nis comes fuisset. Eius igitur pestilentiæ vitandæ
causa, rex Caletũ traiecit, quò simul per otiũ pro-
uideret, vt ne quid de consuetis vigilijs à suo præsi
dio remitteretur, quæ eo loci continẽter aguntur,
aduersus repentinos finitimorũ incursus. Dum
Caleti morabatur, venit ad eum officij gratia Phi
lippus Flandriæ princeps, quẽ perhumaniter acce
pit, qui fœdus, quod paulò antè per legatos icerãt,
nouis pactionibus multò firmius corroborarũt.
Interea deferuescente pestilentia, Henricus in An-
gliã redijt, quò vix peruenerat, cùm aduenit Gas-
par Pous homo Hispanus doctrina pariter atque
moribus clarus, missus ab Alexandro Romano
pontifice, qui Anglis viã patefaceret, qua cœlũ ip-
sum adirent: agebatur iubileus Romæ, qui annus
salutis humanæ erat ML. & vt longinqui populi
eò proficiscendi labore leuarentur, pius pontifex
quoquouersum legatos misit, qui eam cœlestem
gratiam

gratiã impartirẽtur Christianis, quibus per bella, per itinera, per inimicitias, minus Romã petere liceret. Veruntamen non fuit gratuita liberalitas, Alexander enim saluti hominũ prospiciendo, per honestam causam, suis quoque cõmodis seruiendũ statuerat, quare pretiũ suæ gratiæ constituit, & vt rex id fieri non impediret, partẽ gratiæ offerebat, ac populus libentius iuuaret, prædicabat se primo quoque tẽpore bellũ aduersus Turcas susceperum. Ita pecunia non mediocris cõfecta est, at bellũ nondum inchoatũ in Turcas, qui de nobis multa interim oppida ceperũt. sed dij meliora. Ipsum illum annũ trium antistitum mortes nobilitarunt, Ioannis Mortoni Cantuarienſis, Thomę Langtoni Vintonienſis, alterius Thomæ Rotherami Eboracenſis. Huic succesſit Thomas Sauagius Londinenſis episcopus, ordine Eboracenſiũ archiepiscoporũ quintus & quinquagesimus, in cuius locum Gulielmus Varamus, de quo suprà meminimus, surrogatur. At Cantuarienſis Henricus Deneus Sarisberienſis episcopus, archiepiscoporũ Cantuarienſium ordine LXV. & Vintoniẽſis Ricardus Fox Dunelmenſis episcopus, fit antistes. Cæterùm id tẽporis multò insignius fecêre duo longè splendidissima connubia: Henricus enim Margaritam filiã Iacobo regi Scoto, & Ferdinandus Hispaniæ rex Arthuro Henrici filio Vualliæ principi Catharinã filiam locauit, & vtriusque puellæ nuptiæ õnium generum ludis factæ. Non

inuitus

inuitus cum Scoto iunxit Henricus affinitatẽ, vti
ſuprà oſtendi, cui cùm nihil antiquius eſſet, quam
tandẽ aliquando procul armis curriculum vitæ
perficere, putauit per eã coniuctionẽ facere, vt ni-
hil hoſtile amplius à Scoto in ſe tentaretur, ac nul
lus ſuorum deinceps receptũ ad Scotos haberet.
Quapropter ita inter reges conuenit, vt perinde
non liceret Anglis adire Scotiã ſine ſui regis cõmẽ
datitijs literis, vt Scotis cõmeare in Angliã. Atqui
Arthurus qui nuptiarũ cauſa Londinum venerat,
mox in Vualliã in ſuum principatum cum vxore
reuertit, quò illum pater paucis antè annis miſe-
rat, vt adoleſcens iã inciperet benè imperare, & ne
erraret, eum probatiſsimorum hominum familia
honeſtarat: dederat enim ei præfectum cubiculi
Ricardum Polum affinẽ ſuum virum optimum,
ornatiſsimum, domus verò Dauid Philippũ. Fuê
re ſimul in conſilio equites Gulielmus Vudalus,
Ricardus Crofthus, Petrus Neutonus, Henricus
Varnemus, Thomas Engleſildus vir probus, fru
galiſsimus: itẽ Ioannes Vualeſtonus, Hẽricus Ma
rineus, & Gulielmus Smythus ſacerdos conſilij
præfectus atque Carolus Bothus iuriſconſultiſsi
mus: hic nunc Herefordenſis eſt epiſcopus, ille o-
lim Lincolnienſis fuit.

Cæterum cùm vſu ita veniat, vt ex eodẽ fon- Transitio
te, gaudium & mœror ſæpe fluat, operæpretium
eſt, vt repetamus Arthuri & Catharinæ nuptias,
poſteaquã ea quæ interceſſerant, explicuerimus.

Paucis

Paucis enim antè mensibus Edmundus Pola Suthfolchiæ comes, filius Ioannis Suthfolchiæ ducis, ex Elisabeth Edouardi regis sorore genitus, homo audax, fortis, rapiduſq; in consilijs, reus parricidij fit, quòd hominem plebeium, interalterationem, occidisset, & quanquam ei rex pepercit, ille tamen iniquo animo ferens, quia vt reus ad iudicium subeũdum vocatus fuisset (nam id ignominiosum est) paulò post in Flandriam ad Margaritam materteram sine regis cõmeatu ierat, sed statim post ita se de facto suo Henrico expurgauit, vt visus sit carere crimine, atque idcirco sine fraude redierit. Is igitur dum nuptiæ Arthuri & Catharinæ Londini fiunt, ac omnis populus se voluptati dat, & in primis Henricus gaudio perfunditur, in Flandriã cum Ricardo fratre rursus discedit, seu ære alieno pressus, quod ingens ob eas nuptias fecerat, siue à matertera solicitatus, siue denique inuidia stimulatus, vt qui non poterat æquis oculis videre Henricum hominem aduersariæ factionis tot iam annos regnantẽ. Hæc res, credo, tristis inter lætas accidit, vt ne Henricus fortasse nimio gaudio repentè spiritum efflaret, quod aliàs contigisse, memoriæ proditum est: qui vbi de Edmundi fuga cognouit, valde perturbatus, iam tum cœpit nouos pertimescere motus, & se magnopere condemnare inertiæ, quòd illi peperciſſet: quanquam satis constabat, eum feciſſe id consultò, vt eatenus cum Edmundo dissimularet,

ret,quoad de coniuratione aliquod indicium haberet, quam modis omnibus iam factam animo cernebat. Quocirca statim vt comes è Flandria reuersus est,Robertus Cursonus homo valens & meditatus, qui per eum in equitum ordinem venerat,Hammi arcis prefectus,perinde quasi vnus aliquis ex coniuratis, in Flandriam fugit, dubio procul explorandi causa, quæ apud Margaritam agitarentur. Hæc opinio per animos hominum à principio peruasit,ac etiamnum tenet, & argumẽtum sumunt ex eo, quòd Robertus nulla priuatim affectus,quod quisque sciret,iniuria, ad inimicos Henrici transierit,& post omnia illustrata,patefacta,oppressa,vindicata,in gratiam ab ipso Hẽrico receptus sit. Verùm vtcũq; res acciderit, morbo animi,an artificio,post finitas nuptias,tanta in Henrico fuit cura,diligentia,vigilantia,vt deprehenderit essẽ,qui ei pestem aliquã partim machinarentur,partim haud syncero essent vsquequaque in ipsum animo, eosq; nominatim cognorit quorum bona pars intra paucos dies cõprehensa est. In ijs fuit Gulielmus Corteneius Edouardi Corteneij Deuoniæ comitis filius,vir summa nobilitate,existimatione,virtute,qui habebat in matrimonio Catharinam Edouardi regis filiam: alter Gulielmus frater ipsius Edmundi, Iacobus Terellus,& Ioannes Vuyndham. Ambo Gulielmi suspitione magis quàm peccato,ob propinquitatem coniuratorum,in custodiam traduntur,vt

ibi

ibi si quid sit delicti, luant. Quare Gulielmus Cor teneius post aliquot annos ab Henrico octauo, qui patri Henrico in regnum succesit, missus factus est, fuitque apud eum in magno honore, atq; gratia, sed cùm ad suum militaris artis studiũ continuò redijsset, facilè in morbum incidit, quẽ pleuresim vocant, qui cùm apud Anglos rarus sit, ac id circo minus cognitus, medicorum incuria perijt. filium vnicum nomine Henricum reliquit suæ virtutis superstitem. alter Gulielmus est etiam faciliorem multò custodiam ab eodem rege consecutus: Iacobus verò & Ioannes supplicio mactantur. At Edmundus vbi audiuit amicos partim morte affectos, partim æternis vinculis mandatos, sibi timere cœpit, & õni in præsentia desperato successu, per varios Germaniæ Galliæque populos vagari, & cùm nusquã tutam fidem inueniret, ad extremum vt intelligeret grauẽ vitæ exitũ homini debitum nulla humana ope aut opera auerti, vitarive posse, sese in potestatẽ Philippi Flandriæ principis permisit. Ricardus verò eius frater homo experiens, ita per idem pelagus hactenus est cautè versatus, vt in nullam diram inciderit tẽpestatem.

Vix Henricum regem domesticæ seditionis periculo defunctum, maior cura excepit coẽrcendi nonnullos, qui eius conspirationis participes in diuersa asyla se recepissent, expectaturi dũ melior facultas daretur: nam venit ei in mentem, his quoque

quoque religiosis clausſtris ſeras ponere, quò ne aliqua inde mali labes fieret: qui per literas & legatos cum Alexandro Romano pōtifice egit, vt ſua autoritate ōnes Anglos exules religionis hoſtes decerneret, velut populi turbatores concitatoreſque turbarum, & aſyla non amplius eis receptaculo fore, qui ex illis ſemel exiſſent: quod pontifex conceſsit, & Henrico bono fuit, quia metu eius ignominiæ, bene multi facilius ad ſanitatem redierūt, & qui in tuto erāt, minus auſi ſunt ſe periculo obijcere. Ita rebus ex animi ſententia Henrici compoſitis, multiplex repentè ortus eſt luctus: Arthurus enim princeps poſt quintum menſem quàm Catharinam in matrimonium duxerat, è vita exceſsit. Triſtem huiuſce connubij exitum fertur Catharina puella iam inde ab initio pertimuiſſe, ex eo, quòd vbi à parentum complexu diſceſsit, nauemque conſcendit, de fluctibus atque huc atque illuc iactata per ſæuam tempeſtatem, ad vltimum terram Angliam attigerit. Item non multò poſt Eliſabeth regina mulier electiſsima enixa puellam, quæ paucos vixit dies, moritur. Secutus eſt reginam in cœlum redeuntem, Reginaldus Braius verè pater patriæ, homo ſeuerus, ac ita recti amator, vt ſi quid interdū peccatum eſſet, illud acriter in Henrico reprehenderet. Id officij vel nauiter faciebat Ioannes Mortonus, qui biennio antè, quemadmodum ſuprà diximus, mortē obiuerat, ita vt ambo regiæ potentiæ moderatores

deratores iuxtà essent, cùm tamen vulgi opinio ferret eos regiæ indolis potius corruptores, adeò semper tam errat vulgus, quàm princeps: dum patitur & audit officij monitores, neutiquam errare potest. Moritur quoque per ipsos illos dies Henricus Cantuariensis archiepiscopus, cui successit Gulielmus Varamus Londinensis episcopus, antistitum Cantuariensium ordine sextus & sexagesimus, & Varamo in Londinensem episcopatũ Gulielmus Baronsus: Baronso verò post aliquot menses mortuo, Ricardus Fiziames Cicestrensis episcopus, pater veteris prosapiæ, magnæ doctrinæ, summæque bonitatis. Interea Henricus concilium habuit, in quo nonnulla è Republica constituta sunt, & illud quoque, vt fures & parricidæ conuicti, qui beneficio trium literarum, hoc est, quòd legere sciant, seruantur, stigmatiæ fierent. de ea re paulò antè memini. Posthæc, pecunię ad Rei pub. vsus necessarios decretæ sunt, & exulũ bona proscripta. Actus est & sacerdotum conuentus, sicuti moris est, quò & illi pecunia Rempublicam iuuarent. Fuit is annus salutis humanæ MDII, & XVI, cùm regnare cœpit Henricus.

Hactenus aspera bella, nefarias seditiones, multorum mortes scripsimus, nunc rerum familiariũ certamina, fremitus mentium, & vota facta perappositè hoc loco perstringemus. Henricus enim rex cùm iã senectã agere inciperet ætatẽ & ante id tempus, domesticarum seditionum tumultuumque

Transitio ad iudicia fiscalia.

que scrupulis ac aculeis grauiter punctus morte magis bellum ciuile horreret, statuit ita prouidere vt omnis talis futuri mali materia tolleretur, quod omnino facturu se pro certo habebat, si suos ciues præsertim locupletiores, aliquantulu attenuaret, optimè gnarus homines ob rerum copiam facilè insolentiores fieri, nihilq; opibus ferè charius habere, cùm eas vel amittendi metu, vel acquirendi spe adducti, plerunque soleant pacem aut bellum amplecti: sed vt ne diceretur facere iniuriã, cuius ipse esset publicus vindex, cogitationem suscepit, quo id modo fieri posset honesto. Cui talia cogitanti venit in mentẽ suos Anglos consuesse acceptas leges sic negligere, vt si de ea re quæstio haberetur, non dubiu, quin permulti cum primis magni viri, itẽ mercatores, artifices, aratores, pecuarij, illarũ violatores deprehenderentur. Hoc capto cõsilio, cœpit recognoscere leges, & qui non observassent, leniter mulctare: deinde constituit duos fiscales iudices, Ricardum Hemsonũ, & Edmundum Dudleiũ, iuris patrij sui cõsultos. Ii vt à principe maiorẽ gratiam certatim initent, à primo caterua delatorũ qui reorum nomina deferrent, armati, præ studio conciliandæ pecuniæ minus officij, periculi, humanitatis rationẽ habere potuerũt, tametsi à primarijs viris sæpenumerò admoniti fuerant, vt manus aliquando abstinerent. Sed rex postquã maximam fecerat pecuniã, populi finẽ eius mali à Deo assiduè poscentis misertus, suæ cle

mentiæ,humanitatis & gratiæ ita meminit,vt am
bos iudices ab se ablegandos,& pecuniâ illis à qui
bus iniustè exacta esset,restituendâ statuerit.

His tẽporibus mortua est Elisabeth regina Ca
stellæ,Ferdinandi regis Aragoniæ vxor,sine virilis
sexus liberis,ex quo regni Castellæ hæreditas ve-
nit Ioannæ eius filiæ maiori natu ex Ferdinando
genitæ,quæ nupta erat cum Philippo Flandrorũ
principe.Is igitur dotis nomine,id regnũ consecu
tus,benè magna parata classe,circiter Idus Ianua
rij,anno qui fuit salutis humanæ MDV,cum vxo
re ex Flandria soluit Hispaniã petiturus,qui vix
in altum euectus erat,cùm mala subitò tẽpestas
ventis contra se flantibus,exorta est. Classis ali-
quandiu iactata fluctibus,ad extremũ maxima vi
ventorũ superante,dissoluitur,ac naues aliæ aliò
versum,circa Anglicanũ littus propelluntur. Na-
uis prætoria cum duabus alijs,ad occidentalẽ in-
sulæ oram delata,se in Vynmuthũ portum rece-
pit:tum rex qui marinorũ fluctuum insolẽs erat,
æquè corpore atque animo defatigatus,sui ex lan
guore nauseaq; reficiendi causa,scaphã conscẽdit,
seque in terrã protinus eiecit,etsi ducibus dehor-
tantibus,quasi animo cernentibus futurũ, vt illa
descensio esset õnibus molestiam longioris morę
allatura. Cognito autẽ peregrinarum nauiũ ap-
pulsu,fit confestim accolarũ,præsertim nobilium
qui secundũ eam orã habitant,cõcursus ad littus,
ad arcendũ hostem,si hostis esset:sed cùm intelle-
xerant

kerant amicũ esse,tum Thomas Trencherdius eques dux multitudinis,ad regẽ adiuit, multaque comitate rogauit,vt ad suũ domicilium, quod in proximo erat,vellet accedere,ac putãs se gratum suo regi facturũ,si vsque eò illũ retardaret, dũ ea de re certior fieret,eodẽ momento celeres nuntios ad Henricũ misit,qui õnia significarent. Interhæc longius rumore de Philippi accessu perlato, multitudo hominũ continenter ad littus concurrebat: ante alios aduenit Ioannes Carous eques magna armatorũ manu stipatus,is itidẽ cũ Thoma regem rogauit,vt nollet prius abire,quàm cũ Henrico suo amicissimo & affinitate coniunctissimo colloqueretur,cùm præsertim certum haberet,eum intra biduum ad summúmve triduum venturum. Philippus necessitatem sui negotij excusans,demonstransque se angustijs tẽporis maximè excludi,ac propterea moram sibi dãno futuram,primum negauit expectare, dum Henricus accederet,postea fortasse veritus ne non sibi liceret ad naues redire si id tentaret,necessariò annuit dictis. Interea Henricus cognito Philippi accessu, incredibili voluptate afficitur: tum ob vetus amoris vinculum,quo simul astricti erant,tum ob id, quod iam tum prospiceret eius aduentum in rem suam omnino fore: itaque primum per crebras literas & nuntios, Thomam & Ioannem equites commonefacit,vt bono modo regem morentur, dum ipse veniat,deinde heroũ cateruas obuiam

mittit,qui Philippum ad ipsum deducant. Verùm Philippus videns iam manendum esse,non expectauit Henricum,sed ad Vindesorium Castrum ad eum perrexit. Secuta est haud multò post & Ioanna eius vxor. Hic reges post longa & varia colloquia inter se facta,cœpêre de fœdere renouando agitare: Anglus Edmundum Polam exulem in potestatem suam tradi poscebat, id Philippus in manu sua esse negauit,& quãuis duceret facinus esse importunissimum,se hospitis sui necandi autorem esse,ad extremum tamẽ cùm nullam neque excusationem,neque rationem accipi animaduerteret ab Henrico,qui vitam Edmũdo vltrò concedebat,ex eius voluntate omnia se facturum promisit,atque confestim Edmundum accersendum curauit. Secundum hæc ,Henricus vt tempus extraheret, vsque dum optata potiretur præda,Philippum duxit Londinum,vt vrbem regni caput videret,atque parum moratus eôdem pòst eduxit. Interea Edmundus qui Philippi aduẽtum in Angliam sibi fatalem iam à principio horruerat ,& in externorum principum fide nihil amplius spei ponendum certum habebat,non admodum inuitus venit,sperans futurum,vt tandẽ aliquando post concessam vitam,ab Henrico libertatem quoque consequeretur,sed si ea spes falleret,saltem in patrio solo moreretur,sepeliretur q̃. Ita renouato fœdere,Philippus in Hispaniam proficiscitur,vbi paucis pòst diebus morbo affectus

mortem

mortem obijt, nondum triginta natus annos. Genuit ex Ioanna filios sex, mares duos, Carolum, & Ferdinandum: fœminas quatuor, Aleonoram, Elisabeth, Mariam, & Catharinam. Statura fuit iusta, facie venusta, corpore crasso, ingenio bono, animo forti & liberali. Illa tẽpestas qua Philippus conflictatus est, loco prodigij à vulgo habita est, quandò vis ventorum quæ mare concitarat, ex fastigio turris diui Pauli, Londini, aquilam ęneam quæ lanceæ infixa, vt pinna ventorum flatum facili motu indicabat, euellit, deiecitque in terram, quæ cadendo alteram aquilam proximæ tabernę signum infregit. Hinc iam tum persuasum est religiosis portentorum obseruatoribus, Maximilianum Imperatorem qui aquilam gerebat insigne, facturum esse iacturam, qualis proculdubio fuit, amittere Philippum filium.

Henrico post Philippi discessum, habita quæstione, fides Georgij Neuylli Burgenniæ reguli, & Thomæ Gryni equitis in dubium venit, quòd suspicaretur eos fuisse à principio Edmundi consilij participes, quare ambos in custodiam dedit, ac non multò post iam purgatos educi iussit. Sed Thomas priusquam liberaretur è vita migrauit. Georgius verò princeps modestus atque probus quia sui semper similis ab Henrico inuentus est, paulò mox cum eo in gratiam multò maiorem redijt. Pax foris domique erat in futurum triennium duratura, nullaque amplius causa seditionũ,

cùm Henricus cœpit debilitate quadam tentari, & id ei ter in singulos annos circiter vernum tempus accidit. Sed quia principis mala plerunque solent populo communia esse, redijt & eodē tempore ille pestilēs sudor, de quo in principio huiusce libri memini, qui tamen per multorum mortes inuento iam remedio, minus nocuit. Tertia pestis repentè erupit: iudicum enim fiscalium de quibus suprà memoratiimus, operatione, paulatim permulti opulentiores viri iure patriæ priuati extiterunt. Res est tam dictu mirabilis, quàm factu miserabilis, & tamen ius appellatur, cùm potius sit peruersus iuris vsus, vt fit, per iudiciorum corruptelas introductus. Quis enim alterum interdum imprudentem, inopinantem, inscientem apud iudices in ius vocat, ille iam reus statutis diebus, nominatim in foro à nomenclatore inclamatur, qui demum si non respondeat (quomodo respondere potest omnis negotij ignarus, & sæpe procul à foro amplius centum ducentis ve passuum millibus?) condemnatur, priuaturque omnibus bonis, & vt patriæ hostis perpetuis demandatur vinculis: cæterum bona non actori, sed principi cedunt. Qui ita condēnati sunt, vulgò dicuntur extra legem esse, hoc est, omni iure patriæ per legem homini dato priuati. His technis bene magnus mortalium numerus circumuentus, postremò, vti infrà explicabitur, extrema principis gratia conseruatur.

Interea

Interea Alexander Romanus pontifex mortuus est, in cuius locū surrogatur Franciscus homo Senensis Pij secundi nepos, qui & ipse Pius dictus est. Hunc Henricus iampridem apud pontificem sui regni protectorem constituerat, qui eius honoris accessione mira voluptate affectus, confestim Gilbertum Talbotum equitem, Ricardum Beerrum Glasconiensem abbatem, & Robertū Scherburnum oratores designauit, qui ipsius nomine pontifici gratulatum irent, atque vt moris est, obediendi promissum facerent: sed Pius non expectauit congratulationem, qui post sextum & vigesimum diem, quàm sedere cœperat, è vita excessit. Eodem quoque tempore mortem obijt Ægidius Dabeneius regij cubiculi præpositus, in cuius locum surrogatur Carolus Ioannis fratris Edmundi vltimi Somerseti ducis filius nothus, vir spectatus, homoque honestus. Item non multò post rex Henricus cooptandū curauit in collegiū equitum Garterij ordinis Guidonem Vbaldum Vrbini ducem, virum in militari arte probatum, ac latinis græcisque literis iuxtà doctissimè eruditum. Petiuit id decus Guido, vt Federici patris lōgè post hominum memoriam principis clarissimi, qui per Edouardum regem, in illum ordinem antea venerat, honorum omnium particeps esset. Et quia fama diuulgarat Iulium secundum hominem Ligurem Pio successisse, rex suam legationē ad eum misit, & per illam, vestitum insignē

Guidoni tradendū. Guidò accepto amictu, haud multò post Baldesarem Castillionem Mantuanū equitem honestum ac nobilem legatum ad Henricum misit, per quem, equites ei possessionē Garterij ordinis tradiderunt. Dum hæc alibi gerebantur, Ludouicus Francorum rex desperata iam virili prole ex se creanda, Claudiam filiam ętate maiorem, quam paulò antè Carolo regi Castellę desponderat, Francisco Valesio Delphino Engolismensi duci locauit. Id factum vbi Henricus resciuit, statim duxit fore, vt ex vsu esset Mariæ filiæ, quam domi habebat Caroli æqualem. Itaq; missis vltrò citroq; legatis, negotium tandē opera Ricardi Vintonienſis episcopi eius legationis principis, Caleti, quò Flandrenses oratores conuenerant, conficitur, ac ita Maria virgo decimū agēs annum Carolo pacta est.

Iam instabat finis triennij de quo suprà memini, Henrico fatalis, quippe qui iam manifestè languebat, prospiciebatque futurum, vt sibi in paucos dies vita supereſſet: quare statuit aliqua grātuita liberalitate sui desiderium apud populū relinquendū, qui primo quoque tempore, edicto toto regno diuulgato, omnibus pœnam remisit, qui leges generatim violassent, in ijs tamen esse noluit, neque homicidas, neque fures, quòd ea facinora non ipsum, sed alterum læsissent. Propter acceptū munus, publicè supplicationes pro salute principis decretę. Ille verò interim morbo iam consumptus

ptus,ad XI calendarum Maij à vita discesſit,in ſua Richemondia villa,qui fuit annus ſalutis humanæ MDVIIII. Corpus funerali pōpa ad Vueſtmonaſterium delatum,in ſacello quod ipſe condiderat,ſepulturæ datur. Regnauit Henricus ānos tris & viginti,ampliuſque menſes ſeptē,vixit LII. Suſcepit ex Eliſabeth vxore filios octo,mares quatuor,totidēq; fœminas:reliquit ſuperſtites tris, Henricum principem Vualliæ,Margaritā,& Mariam. Corpore fuit gracili,ſed benè firmo ac valido:ſtatura,quæ parum iuſtā excederet, forma eximia, vultu præſertim in ſermone hilari, oculis glaucis, dentibus raris,capillo etiam raro,ingenio magno ſagaciq;,& à literis non alieno, animo excellenti, atque forti,in ſummis quoque periculis, & naturæ ipſius habitu propè diuino. Res conſultò grauiterq; gerebat,quò ſuę prudentię opinio per hominū animos facilius peruaderet:quippe non ignorabat ſuā vitam multorum oculis obſeruari, ac ob id,principē oportere tantum alijs ſapientia antecedere,quantum potentia præſtet. Etenim quis illi quicquā tribuerit,cuius leuitātē expertus eſt? Erat præterea moderatus,honeſtus,frugi,comis,& benignus,& adeò ſuperbiæ atq; arrogātiæ abhorrens,vt in eiuſmodi vitijs notatos durus ac aſper eſſet. Nemo homo tanta apud eum autoritate fuit,vt vel poſſet,auderétve quicquam ſuo arbitratu agere. Quid,quòd ne matri quidē fœminę prudentiſsimæ iſtuc poſtremò permiſſum? Et eo ſe

1508.

Deſcriptio Regis.

vti

vti instituto dictitabat, quò nõ immeritò rex dice
retur, qui regere, non regi vellet. Iustitiæ seueriſsi-
mus custos, qua vna re, plebẽ sibi maximè deuin-
xerat, cùm illa vitam ab iniurijs potentiorũ ac per
ditorũ hominum maleficio vacuam duceret. At-
qui cum ista seueritate, coniuncta existebat mise
ricordia, quã ille læſis facilè impertiebatur: nam ci
ues à suis iudicibus diminutos seu exinanitos v-
no vel altero tempore augebat, subleuabatq;, quò
sic pennas eis inciſas renaſci velle se testaretur, id
quod argumentum non dubiũ erat, eum, sicut ip
se aiebat, studio coërcendi ferocẽ populi inter fa-
ctiones nutriti animũ, non itẽ cupiditate cogendę
pecuniæ, ea cœpisse vti seueritate, quẽadmodum
suprà demonstrauimus, quanquam saucij ista nõ
tam seueritatis quàm auaritiæ tela esse clamabãt.
Sanè modestus princeps non emungebat suos
fortunis immodicè, qui regnum rebus omnibus
longè locupletiſsimũ reddidit, reliquitque, quod
planum præter cætera fecit immanis auri pariter
atque argenti copia, quæ in annos singulos, in in-
sulam importata est à mercatoribus vltrò citroq;
cõmeantibus, quos ille sæpenumerò pecunia mu
tua data gratuitò iuuabat, vt mercatura ars vna õ
nium cunctis æquè mortalibus cùm commoda,
tum necessaria, in suo regno copiosior esset. Atq;
ita viuendo Henricus rex virtute, fortuna, gloria,
rebusque gestis clariſsimus extremum edidit spi-
ritum, qui dubitari non potest, quin reuersus sit in
cœlum

cœlum, ad eum locum, vbi æuo sempiterno frua
tur, quandoquidem impiger fuit religionis iuxtà
obseruator ac cultor, libenter enim rebus diuinis
operam dabat, intereratque dum fiebant, nec vllo
negotio aut tempore ab eo officio excludebatur,
attentè audiebat quotidie binas ternásve missas,
quas vocamus, & sæpe conciones sacras, assiduè
inopibus hominibus eleemosinam dabat, & id
quidem in occulto, cùm licebat, iuxta illud Chri-
sti seruatoris præceptum, vt ne sciret eius sinistra
manus, quid dextera faceret, illiusq; muneris ob-
eundi causa, domi ex maiorum instituto, habe-
bat ministrum, qui eleemosynarius dicitur. Sacer
dotio honorem habebat, illudque piè colebat, li-
bens iuuabat, largè augebat, qui delubrū ad Vuest
monasterium, & cœnobia tria Franciscanorum
quos Obseruantes appellant, vnum apud villam
suam Richemondiā, alterum Greneuychi, tertiū
Neuuarchi condidit, ac ijs assignauit totidem cœ-
nobia, quæ familia altera Franciscanorum, qui
Conuentuales vulgò nuncupantur, Cantuariæ,
Nouicastri, & Suthantoni diu habuerat. Item ora
bat multum, & festis præsertim diebus, horas reci
tabat canonicas. Sed non suis adeò fretus est pre-
cibus, quin sacerdotes cuiusque ordinis sui adiu-
tores non expeteret: quos etenim integros atque
innocentes esse certò quasi sciret, illis secretò largi
tiones faciebat, vt pro se orarent, ac toto passim
regno, certis in templis, iusta quotannis sibi post-

quam

quam mortem obijsset, facienda constituit, ad id-
que ex suo, mercedem paratam voluit, vt cura at-
que opera in supplicando diligentius à rerum di-
uinarum administris poneretur. Hæc Christiani
principis vita, qui animo ex corporis custodijs li-
berato duceret alteram esse vitam, & eam quidé
multò meliorem, ad quam aspiraret. Fecit testa-
mentum, & primùm omnium iussit dari, restitui
pecunias, si quæ in ærarium per fiscales iudices, in
iustè delatæ fuissent, deinde domum hospitalem
paulò antè ab se eo loci, in suburbijs Londinensi-
bus, cui Sauoia nomen est, qui Thamesim tangit,
inchoatam perfici, in eāq; inopes hospitio accipi.
Hoc maturè factum est, illud verò hominū mul-
ctam iure vel iniuria irrogatam iuxtà repetentiū
importunitas, peruersitasq; impediuit. Vnde cog
noscere licet, in eiusmodi rebus pietatis causa di-
stribuendis, esse vnicuique non aliena, sed sua vtē
dum manu.

Iisdem temporibus perfectæ literæ similiter
latinæ atque grecæ ex Italia bellis nefarijs exclusę
exterminatæ, expulsæ, sese trans alpes, per omnē
Germaniam, Galliam, Angliam, Scotiamque effu
derunt. Sed Germani cum primis eas in suas ciui
tates adscripserunt, quandò illi vt quondam mi-
nimè omnium literati erant, ita nunc maximè
docti sunt. Idem Gallis, Anglis, Scotis, vt de alijs
sileamus, à Deo optimo maximo munus est im-
pertitū. Quippe solæ literæ sunt, quæ quidē certè

nostra

nostra benefacta cũ æternitate adæquent, nostrique nominis commemoratione seruent, idcirco rursus quàm multi magni viri, fœminæque nobilissimæ vbique gentium cœperunt iuuare bonarum artium ac disciplinarum studia, quæ vt apud Anglos vehementius colerentur, Margarita Henrici mater mulier sanctissima, hortatu Ioannes Fiscerij Roffensis episcopi, viri summa doctrina, summa gratia, summa integritate, Cantabrigię in loco nobili ac celebri, binas extruxit magnificas ædes, in quibus duo instituit scholasticorum collegia, & alterum Christo seruatori, alterum diuo Ioãni euãgelistę dedicauit, deditq; ad illorũ victũ, largiter fundos. In ea etiam academia, Ioannes Alcocus Episcopus Elyensis, pater sanctimoniæ & virtute clarus, paulò antè autor fuit collegij, quod IESV consecrauit, vt eo duce, qui ibi ad bonas colendas disciplinas se darent, non errarent, sed ad veram gloriæ & laudis mercedem accipiendam, quam ille bene semper agentibus promisit, recta via contenderent. Per id quoque tempus, Gulielmus Smyth episcopus Lincolniensis Margaritæ exemplo ductus, Oxonij scholasticorum collegiũ collocauit in aula, quã vulgò vocant Brasyn Nose, hoc est, æneũ nasũ, quòd eo loci imago ærea facie admodum immani pro foribus extet. Item Ricardus Vintonienſis episcopus, tale eiusmodi opus Oxonij effecit, appellauitque corporis Christi collegium. Idem etiam virtutis & gloriæ

Collegia duo Cantabrigiæ edificata.

Collegia Oxonij

stimulus

ſtimulus concitauit Ioannem Coletum decanũ, quem dicunt, diui Pauli, ad iſtiuſmodi bonas literas propagandi ſtudium. Is partim animi atque mentis virtute, partim vitæ ac morum integritate ornatus, apud ſuos Anglos alter penè Apoſtolus Paulus habitus eſt, quòd natura ſanctus ac religioſus, vt primum ex pueris exceſſit, atque ab his artibus, quibus ætas puerilis ad humanitatẽ informatur, ſe ad diuinarum literarum ſtudium contulit, & Paulum ſibi præceptorem delegit, in eoque cùm Oxonij & Cantabrigiæ, tum in Italia ita exercuit, vt homo factus ad vnguẽ, ſicut ajunt, cùm domum redijt, cœperit Londini vbi natus eſt, Paulinas legere epiſtolas, & in templis ſæpe concionari: & quoniam non ſecus docebat, quã viuebat, idcirco mirum in modum mortales in eius optimis præceptis acquieſcebant: erat enim homo continentiſsimus, qui ſemel in die cibum capiebat, non ſitiebat honores, non cupiebat opes non quærebat diuitias, quæ tamen eum fugientẽ ſecutæ, tandem conſecutæ ſunt. Sanè accidit, vt ex duobus & viginti filijs, quos Henricus Coletus eius pater ciuis ſumma modeſtia & grauitate, ex Chriſtiana vxore nobili muliere ſuſceperat, ſolus ipſe ſuperſtes fuerit, eique paterna hæreditas venerit. Tum Ioannes videns plures ſuos ciues naturæ tantum habitu, euadere viros graues & modeſtos, putauit illos ipſos multò excellentiores fore, ſi excolerentur doctrina: quapropter ſtatuit

ſuis

suis sumptibus iuuare pubem Londinensem, ad percipiendam, colendamque doctrinam, qui circiter ista tempora, posuit in ea parte cœmiterij Paulini, quæ ad orientem solem spectat, magnificam scholam, deditque præceptorem Gulielmū Liliū, & alterum qui rudiores informaret pueros, quòd in eo erat literatura, mores boni, diligentia summa: nam Lilius vir, quemadmodum dicit Horatius, integer vitæ scelerisque purus, postquam in Italia aliquot per annos, perfectis literis operam dederat, domum reuersus, Anglorum primus apud suos, eas docuit: antea enim Cornelius Vitellius homo Italus Corneti, quod est maritimū Hetruriæ oppidum, natus nobili prosapia, omnium primus Oxonij bonis literis iuuentutem eruditiuit. Dein secutus est doctrinę & morū magister Ioannes Ionys. Iis autem ludi literarij magistris, Coletus ex suis facultatibus, in annos singulos stipendiū constituit, quò illi & posthac alij omni tempore gratuitò docerent. Ac vt Londinēsis iuuentus è Paulina schola multò est politior, sic tota Anglia, multi studijs & doctrinis dediti, perfecta literatura florent.

POLYD. VERG. VRBINA. ANGL. HIST. LIB. VIGESIMISEXTI FINIS.

Henricus octauus.

PROOEMIVM EIVSDEM IN LIBRVM XXVII.

PER difficile est, quod sis cum spe magna ingressus, id non exequi vsque ad extremũ si animus præsertim se antea in laboribus minus fregerit. Sed de nobis loquamur licet, vt ostendamus nauem nostram benè cursum confeciſſe, quæ gubernatore hactenus neq; valde insciente, neque inerti vsa est. Quippe iamdudum inchoaueram historiam Anglicam, quæ exiguo tempore absolui non potuit, cùm in me interea senectus sensim irrepsit, quæ hominibus æquè vires, ac eorum animos diminuere solet, ego tamen historiam meã haud imperfectam mihi relinquendam statui. Postea verò quàm Guielmo Normano rege, apud Anglos constitutum est, vt vnus deinceps rerum potiretur, reges vsque ad ætatem nostram, fuêre ex & viginti, quorũ quæ in vita quisq; egerit literis suo ordine mãdauimus. Deinde secutus est Henricus eo nomine octauus, numero verò regum vigesimus septimus, cuius res gestas vsq; ad trigesimum regni ipsius annũ perscripsi.

scripsi, qui posthac octo regnauit ānos, cùm ip
se id temporis in Italiam reuocatus fui negotiō
rum causa, vbi perdiu mansi: at simulac inde
reuerti in Angliam, interrupta iam serie rerū
publicarum, quas in dies singulos annotare pri
us solebam, non statim post idem mihi institu-
tum tenere per valetudinem incommodam li-
cuit. Igitur pars maxima rerum gestarum Hē
rici foras data est. simul cum alijs, quas socius
belli cum Carolo Imperatore in terra Italia ad
uersum Gallos curauerat peregeratq;. Quibus
in rebus exponendis noluissem profectò mul-
tus videri, si breuitas potuisset cuncta absolu-
tè cōplecti. Cæterū quod restat, suo tēpore in v
nū colligetur locū ad historiā perficien-
dam, quo liber iste tādem more su
periorū librorum, ipsius re-
gis vitæ exitu termi-
netur.

POLYDORI VERGILII VRBINATIS ANGLICÆ HISTORIÆ VIGESIMVSSEPTIMVS.

HENRICVS Vuallię princeps ſtatim vt patris funus fecit, in matrimonium duxit Catharinam, quæ Arthuri mortui fratris vxor fuerat, idque Romani pontificis autoritate lege ſolutus, ónis ſcrupuli euellendi gratia efficiendum curauit, quod fas atque iura ſinebant, cùm Arthurus nullos ex ea puella ſuſcepiſſet liberos. Nanq; lex à Moſe populo data eſt, de qua fit mentio in Deu. cap. XXV. vbi legere licet: Quando habitauerint fratres ſimul, & vnus ex eis abſque filijs mortuus fuerit, vxor eius non nubat alij, ſed ducet eam frater ipſius, & primogenitum ex ea natum nomine fratris ſui appellabit, vt ne deleatur nomen eius ex Iſrael. Hanc legem Chriſtiana eccleſia poſtea receperat, pacis confirmandę cauſa, inter principes noſtros. Atqui caſus inopinatus interueniſſe dicitur, quaſi teſtis non violatæ Catharinæ virginitatis, quòd ei per imbecillitatem naturæ viri admodũ adoleſcentis, virginem adhuc eſſe licuerit, ſicut illa

Ao 1509
Obijt ao 1547

sanctè affirmabat, & cum ea testabantur fœminæ probatissimæ, quibuscum ille de rebus suis secretioribus sæpè communicare solebat. Post hæc cõcilium ad certum diem edicitur, vt princeps more maiorum rex crearetur. Agebat Henricus annum ætatis decimùmoctauum, & ob id minus experiens, qui se à primo ad literas discendas dederat, idcirco ex principibus parẽtis familiaribus in primis sibi consilarios delegit Gulielmum Varamum Cantuariensem archiepiscopum, regni cancellarium, Ricardum Vintonienſem episcopũ Thomam Hauardum comitem Surrę, regni quę stolem, Georgium Talbotum domui regiæ præpositum, Carolum Somersetum cubiculi præfectum, Thomam Louellum, Hẽricum Viatt, Thomam Rutall, Edouardum Ponyngum, ad quos rerum administrandarum curam detulit. Illi veriti ne copia & magnitudo opum (nulli enim regũ antea cùm in numerato, tum in mouentibus rebus maior venerat hæreditas) malo nõ esset adolescentis indoli, cœperunt studiosè Henricum ad consilium adhibere, negotijsque gerendis assuefacere, vt ille se paulatim ad res agendas sponte accommodaret, qui iam tum veluti tener iuuencus iugum gubernandi regni horrere videbatur. Sed primum omnium testamentum Henrici regis de mortui, hoc est, voluntatem conseruandam summopere curabant. Itaque tota Anglia edictũ proponitur, vt si quis esset violatus bonisve priuatus

per

per iudices fiscales, accederet ad regem, resque suas repeteret, qui omnibus de iniurijs satisfacere paratus foret. Vbi edictum diuulgatum est, cuncti à quibus aliquid iure vel iniuria detractum fuisset, ad regiam accurrunt, & pro se quisque suam repetendarum rerum causam iustiorem esse argumentantes, iniuriam acceptam exponunt, queruntur, lamentantur. Consilium autem causas cognoscit, & quos manifestò læsos esse comperit, ijs pecunias restitui iubet. Qua re audita, bone Deus quanto cæteri impetu etiam meritò puniti ruunt vrgent, instant, multa comminiscentes confingentesque, quibus quouis modo amissa recipere possint, eaque de causa largitiones faciunt, amicorū opera vtuntur, & denique nihil non intentant. Hoc vehemens studium atque cupiditas iudicibus fiscalibus pariter perniciei, ac rerum repetitoribus damno fuit. Porrò consilium desperans posse se moderari desiderium populi, eiusque simul postulationibus satisfacere, statuit repetitores nō amplius audiendos esse, iudices verò fiscales Ricardum Empson & Edmundum Dudleium in custodiam dando s, cum accusatoribus atque delatoribus vti pernicioſis hominibus, ad sedandū plebis animi motum & expectationem, quos illa in primis ad pœnam vocabat. At paucis pòst diebus, iudices viri graues iurisque periti coram consilium causam suam constanter dicunt, & Ricardus ætate maior eiusmodi verba pro re facit: Op-

De legibus Anglicis

timi pattes non ignoratis, scio, quantum leges sine consentaneæ humanæ vitæ & vtiles, sine quibus nec domus vlla, nec ciuitas stare potest. Ipsæ eæ leges apud nos incuria atque negligentia magistratuum partim labefactatæ, partim iam antiquatæ erant. Quod quidem malum quotidie plus crescens Henricus septimus princeps sapientissimus opprimere voluit, qui nobis negotium dedit, vt curaremus, vt leges vsitatæ in suo permanerēt statu, & inusitatæ ad pristinum vsum reuocarentur, ac qui eas perfregissent, illi merita pœna afficerentur. Igitur officium fecimus quàm fidelissimè potuimus, ad Reipublicæ maximum profectò commodum. Proinde suppliciter oramus, vt vos vestræ probitatis, humanitatis, & iustitiæ simul memores, nihil de nobis graue decernatis, quin potius de referendis gratijs aliquid constituatis. Hæc multis illorum benè dicta visa sunt: sed plures qui putabant eam legum recognitionem duce auaritia esse factam, sicut in vita Henrici demōstratum est, & non multò antè acriter mulctati fuerant, vnde infenso erant animo, iudicarunt, vt iudices qui eam causam egissent, ac alios pecunia mulctassent, ipsi morte mulctarentur: qui ab ea die mox securi percussi sunt. Accusatores autem delatoresque ignominia per vrbē notati, aut mœrore animi periēre multi, aut alij mulctantur, vel vinculis æterniſque tenebris mandantur.

Iam dies concilij ad Vuestmonasterium habē

dā

diaduenerat, vbi Henricus cum Catharina vxore à Cantuariensi archiepiscopo corona redimitur, sacraturq; octauo Cal. Iulias, anno qui fuit salutis humanæ MDIX. quo eius pater è vita excesserat, qui dictus est Henricus eo nomine octauus. Dum publicum gaudium celebratur, lætitiam mœror velut sæpè comes sequitur: Margarita enim Henrici auia moritur, ob cuius obitum non nihil respublica damni fecit, quippe mulier erat prudentissima atque sanctissima, quæ cùm videret Henrico per ætatem non licere suum officiũ præstare, ita à principio prouidere, consulere, prospicere cœpit, vt summa imperij penes optimos quosque principes esset, quò ne quid ipsa respublica detrimentum acciperet, quæ aliquot menses cõmuni multorum consilio gubernata, postremò ad duos, Ricardum Vintonienſem episcopũ, & Thomam comitem Surræ eius administratio peruenit, qui inter se secretas habebãt simultates, quas autoritatis æmulatio in dies singulos magis magisque augebat. In ijs diuersa erant studia: Vintonienſis suis amplis rebus contentus regis tantũ ac reipub. vtilitatem quærebat: comes verò qui olim paternæ hæreditatis maiori ex parte, propter ciuilia bella & factionum seditiones, naufragium fecerat, suo interim priuato commodo inseruire cogebatur, qui idcirco ad latus regis assiduè adhærens, benè magna identidem ab eo beneficia habebat, quæ ille tam suis quàm alijs postea ad ar-

bitrium suum daret, tribueret, deferret. Ista Vintō nienſi visa ſunt eò breui tempore euaſura, vt comes primas apud principem teneret omnino, niſi maturè obuiā conatibus eius præiretur, id quod ſibi modis omnibus faciundū deliberauit. Acceſſit in eandem paleſtram & tertius Gulielmus Cō ton in regio cubiculo primus miniſter, ſed is cū magis rei familiari quàm potentiæ ſtuderet, nihil dabat ſuſpitionis. Interea Chriſtophorus Benbri cus Eboracenſis archiepiſcopus Romam legatus ad Iulium Romanum pontificē mittitur, & Tho mas Ruthal deſignatur Dunelmenſis epiſcopus.

Foedus & bella contra Venetos

Dum hęc in Anglia gerebantur, alibi Iulius pō tifex, Maximilianus Romanorum, Ludouicus Francorum, & Ferdinandus Hiſpaniæ reges facto fœdere, bellum in Venetos ſuſcipiendum ſtatuunt. Cauſa conſpirationis erat, quòd Veneti dū ardebat Italia bello, ipſi multis vrbibus & caſtris, quæ aut Romani pontificis, aut regum ditionis fuerant, potiti eſſent. In hos itaque arma ſumunt, ſua loca pro ſe quiſque recuperaturi: ſed Ludoui cus primus, qui id temporis Mediolanū tenebat, cum expedito exercitu ad manus venit, hoſtemque vna pugna vicit, capto Bartholomæo Aluiano duce exercitus. Mirum equidem dictu eſt, quā tum res Veneta eo prælio affecta ſit, quando præter Venetias, quicquid ferè in continenti erat, ad punctum temporis amiſſum eſt. Tā Veneti Gallicam fidem experti ſunt, vel potius meritam pœ

nam

nam habuerunt, qui paulò antè Ludouicũ regem ſuis opibus aduerſus Ludouicum Sfortiam Mediolanenſem ducem iuuerunt. Ita vno tempore Põtifex recepit Ariminum, Rauennam, Fauentiam: Maximilianus Veronam, Vicentiam & Patauiũ: ſed hæ duæ ciuitates aliquanto pòſt in Venetorũ ditionem rurſus per ciuium defectionẽ redierũt: Ludouicus Cremonam, Brixiam, Bergomum: Ferdinandus in ora Apuliæ Brunduſium, Tranũ, & Hidruntum, oppida paucis antè annis à Ferdinando rege Neapolitano Alphonſi filio Venetis oppignerata. Per hunc modũ diuiſa eius belli parta præda eſt. Ab illo tempore inter ipſos ſocios diſcordia orta eſt: nanq; Gallus totius Italiæ imperium affectans, Venetos propè iacentes in primis delendos putat, quos vt domi ſemper concordes ac rebus ſuis nunquam indormientes, & breui vim habituros armatorum ad nocendum, & ſolos ſuis deſiderijs impedimento fore rebatur. Itaque Alphonſo duce Ferrariæ in amicitiam ſuam accepto, quamprimum contra Venetos iturus erat, cùm Iulius pontifex & Ferdinandus eius conſilium intellexerunt, qui per id factum, iam apertè fœdus violatum arbitrantes, neceſſariò cũ Venetis pacem faciunt, atque ſimul vno momento arma in ipſum Gallum conuertunt. Ex quo deinde variè inter eos vſque eò pugnatum eſt, donec ad extremũ fortuna belli, vti alius perappoſitus infrà locus planũ faciet, controuerſiam diremerit

Cæterũ

Cæterum hinc Pontifex causam arripiens Bononiam proficiscitur, ac Alphonsum ducem sibi persequendum constituit. Alia fertur huius dissidij causa fuisse, quòd cum Iulio pacatam Italiam reddendi gratia, iampridē certum deliberatumq; foret, exterminare Gallum, voluit vti opera ducis, qui Romani pontificis beneficiarius esset, cùm illoque consilium suum communicauit, & dux diffidens viribus pariter atque vitæ Pontificis id ætatis hominis qui breui moriturus videbatur, pernegauit ab amicitia Ludouici desciscere, à quo postea ei palàm auxilia missa sunt. Commouit Gallus eodem tempore, Bernardinum Cardinalem sanctæ crucis hominem Hispanum sic, vt ille cū Francisco Borgia, Federico sancti Seuerini, & Carolo Finario Cardinalibus, in Galliam profugerit, ibiq; cum alijs Gallicis Cardinalibus contra Iulium facere cœperit. Interea in agro Bononiēsi ab exercitu Iuliano malè cum Gallo pugnatum, & ipse Iulius amissa Bononia, Romam retrò abijt, qui vbi eò peruenit, missis quaquauersum nūtijs, à principibus amicis præsidia petit, & ea in primis à Ferdinādo rege flagitat, quòd de eius re maximè ageretur. Ferdinandus, cui nihil prius erat quàm rem Christianam continenter iuuare, exercitū sub armis habebat aduersus Mauros, & ei Hēricus gener Angliæ rex opem tulerat, qui miserat Thomam Darcium equitem rei militaris scientē cum mille & quingentis sagittarijs, sed vbi audi-

uit

uit res Italicas in periculo esse, omisso tantisper sa
cro bello, omnes copias duce Raymundo Cardo
na, & Petro Nauarra viro longè fortissimo pedi-
tum præfecto, in Italiam necessariè misit, quę suis
ac Pontificis rebus subsidio currerent. Ita nostra
intestina bella semper Christiano nomini damno
fuêre. Tum re infecta, Thomas ad Henricum re-
diit. Nec etiã alio memorabili expectato euentu,
Edouardus Ponyngus missus auxilio Carolo Ca
stellæ principi aduersum Carolum Geldrensem
ducẽ, propter locorum insolentiam, domũ per e-
os quoque dies reuertit. Eodem tẽpore, peruene-
rat Romã Christophorus Eboracensis archiepis
copus legatus, qui Iulio pontifici fuit multò acce-
ptissimus gratissimusque, quem ille vt maiorem
ab Henrico rege gratiam iniret, fecit Cardinalem
per eumq; cœpit euocare regem ipsum in societa
tem belli, vti Gallus vndiq; oppugnaretur.

Haud multi interessêre menses, cùm Ferdinã
di copiæ in Italiam aduenerunt, seque cum Ponti
ficis exercitu coniunxêre, qui tunc in agro Bono-
nienſi statiua habebat, cui Franciscus Maria Vrbi
ni dux Iulij ex fratre nepos præerat, homo animi
magnitudine & rei bellicæ scientia longè præstan
tissimus, atque vnà ambo Bononiam obsessum
contenderunt. Item non solum ad cõmune peri-
culum, sed etiam ad aciem præstò fuerunt & Ve-
netorum copiæ. Qui autem in vrbe erant, fortiter
se defendebant: sed paulò pòst superueniente Gal

lorum

lorum exercitu, qui apud Rhegium erat, hostem procul summouerunt, quotidianaq; prælia cũ eo faciebant. At Iulius pontifex veritus vt iste vltimus conatus malè caderet, primo quoque tẽpore conduxit ingentẽ Heluetiorum manũ, præbuitq; illis legatum Matthæũ Sedunensem Cardinalem, hominé etiam Heluetium, quẽ ipse paulò antè ea dignitate honestarat, simulque ex Heluetijs satellites ad custodiam corporis accepit, quò eam gentẽ tali beneficio deuinctam haberet. Interim Gallus vndique accersit amicos, curatque in fide retinendos, & ante omnes Anglum, nouasque in Iulium, cuius odium pertimescebat, machinas cõmolitur: Itaque eo impulsore, Cardinales qui in Gallia erant, Bernardinum præsidẽ faciunt, & ille continuò sua autoritate consilium Pisas vocat, ac non multò pòst cum omni sacerdotum cœtu eò concedit. In Pisano conuentu primùm omnium Iulio cuncta autoritas abrogatur, multáque in eum statuuntur, deinde publico edicto reliqui Cardinales euocantur, qui cum alijs de nouo pontifice creando deliberent. Iulius contra, vt clauũ clauo, sicut dicitur truderet, Romæ conciliũ habere cœpit, quod Lateranense appellauit. Atque ita natum schisma egregiè vtrinque alebatur, quod omnium bonorum animos valdè perculit, cùm inde Christiana religio maximè labefactaretur. Hæc eo anno gesta sunt, qui fuit salutis humanæ millesimus quingentesimus vndecimus.

Legatus

Legatus interea Anglus Christophorus Cardinalis, literis & nuntijs significabat Henrico regi, Iulium pontificē auxilia ab Anglia expectare, & quo magis sciebat se Pontifici ob delatū sibi Cardinalatus honorem debere, hoc impensius obtestabatur, rogabatque regē, vt eius salutis rationē haberet, ac neutiquam Pontificē de reipub. Christianæ libertate optimè meritum, pateretur ab improbis hominibus oppressum iri, sed speciatim amicos rogabat, vt animo & opibus in id bellum incumberent. Christophori studium ita Henricū permouit, vt res ad consilium delata sit. Multæ & variæ sententiæ in utramvis partē dictæ sunt: Rex ætate florens, ac opibus æquè vt viribus præstans bellum suscipiendum censebat, nonnulli id è republica fore negabant, argumentantes ita vsu facilè venturū, vt pulso ad extremū tota Italia Gallo, dum amici qui longè gentium absunt, parta quiete fruerentur, ipsi in bello soli essent. Illud alij nihil esse quod pertimesceretur, putabāt, affirmantes nunquam posthac futurum, vt Gallus manū ab Italia abstineret, quamuis in ea occupanda operam non sine detrimento, perpetuò perderet, exempli causa, more culicis circa ardentē candelā volitantis, ac ad vltimum inflammatis alis, grauiter læsi cadentis, sed omnino præstare, vti ex rerū successu, postea consilium caperetur. In hanc sententiam benè multi venêre, existimantes Iulium ab omni periculo vacuū, ex eo, quòd haberet cōplures

plures longè potentissimos belli socios. Postremò tamen vicit regis sententia, quam consiliarij potissimum probarunt, partim vt ne regij animi alacritas bellandi extingueretur, qui iam tum militarem disciplinam pluris quàm cæteras artes faciebat, partim verò ne ingrati animi nota Angliæ inureretur, quæ noluisset communẽ reipublicæ Christianæ antistitem iniuria prohibere. Ita bellũ esse suscipiendum, decretum est. Secundùm hæc, de ratione gerendi belli agitatum, & post longam disputationem, placuit sociare arma cum Ferdinãdo rege, quòd finitima Galliæ loca teneret, vnde nullo negotio in hostem facere impetum liceret: eaque res Henrico cum Ludouico Carrocio Ferdinandi legato conuenit, vt Ferdinandus cum octo peditum & quinque equitum millibus, bellũ cum Franco ad Aquitaniæ fines gereret, & Henricus totidem sagittariorum millia mitteret, ac daret conferretque stipendium in partem equitum, & loca quæ de hoste caperentur, redirent in ditionem Ferdinandi aut Henrici, quæ eorum maiores olim possedissent. Quibus rebus ita peractis, exin de concilij autoritate, populo generatim pecunia imperatur. Atque vt ne tanto bello sine iusta causa Henricus se implicare diceretur, quam primum legauit Ioannem Iunghe sacerdotem ac iurisconsultum ad Ludouicum regem, qui eum suis verbis hortaretur ad pacem æquis conditionibus cum pontifice Romano faciendam. Erant

conditiones

conditiones eiusmodi, vt Bononia restitueretur, Pisanus conuentus seminarium pessimi schismatis agi desineret, ac postremò causa Alphonsi Ferrariæ ducis per æquos arbitros iudicaretur. Ad has equidem Francus conditiones dubio procul honestas descendisset, nisi obstitisset, quòd iam antè factus erat certior de consilio belli aduersus se capto, per Antonium Pierrepontium equitem oratorem suum, quem apud Henricum habebat, atque ita stomachatus minimè dictis legati Anglici fidem habendam putabat. Porrò consultationi de bello in Francum gerendo interfuit Hieronymus Bonuisius homo Italus, patria Lucensis, qui paucis antè diebus opera Christophori Cardinalis missus fuerat legatus ad Henricũ à Iulio, vt regem in amicitia retineret. Is prius à Franco in itinere deprauatus, postquam Londinum peruenit cum Anthonio oratore Gallico clandestina colloquia facere cœpit, & quæ ille retulisset, Anthonius impigrè suo regi significaret. Sed ea res tantummodo autori fraudi fuit, quæ breui illustrata, Hieronymum penè perdidit, quando nihil propius factum est, quàm vt supplicio mactaretur. Post captum belli consilium, nullũ Henrico regi maius studium fuit, quàm exercitum, classemque parare, ac Maximilianum regem qui cum Gallo stabat in partem belli trahere. Itaq; Robertum Vynchefildum equitem ad eum legauit, crebrisque literis agebat, vt ab amicitia Ludouici regis disiungeret.

At

At Maximilianus ad omnia more suo cunctabatur, cùm vt demũ quod ex re sua esse animo duceret, honestius sequi sibi liceret, tũ verò quia non mediocriter Venetis vnis fœderatorum succensebat, quòd sibi non multò antè Patauium & Vincentiam ademissent. sed hanc controuersiam Põtifex ad tempus trãsegit, factis inter Maximilianũ & Venetos annuis inducijs, vt eo tantulo temporis interuallo aliqua pax conciliari posset. Aduenit hoc interim spatio ex Gallia Ioannes Iunghe renunciauitque Henrico & consilio legationem suam, cuius summa erat: Tantum abfuisse vt Ludouicus aliquam fando pacem habendi significationem fecisset, vt etiam parum amicè respondisset. Qua re audita, non fuit omnium quisquam, qui dubitaret, quin bellum Franco pacis abhorrẽti meritò inferretur, quod ei per certum nuntium mox est indictum.

Hæc dum alibi fiunt, Veneti animum ad Brixiam recuperandam intendunt, perinde quasi non dubitantes tẽpus esse, cùm id tutò periclitari possent, quòd Galli satis haberent resistere hostibus, qui in Bononiensi agro contra eorum castra considebant. Quare tentatis ad defectionem ciuibus, duce Andræa Gritto ciue suo Brixiam petunt, mẹniaque intrant, præsidio Gallico aut interfecto, vel in arcẽ coniecto, ac subitò copias quas suprà demonstrauimus esse in Pontificis castris, accersunt. Cuius rei vbi Gasto Flussatiũ comes & Nemorsi

morsi dux Gallici exercitus præfectus certior factus est, non aliud in præsentia quod magis instaret, præuertendum sibi esse existimans, festinanter cum electa militum manu ex omni multitudine, qua hostibus longè præstabat, Venetorum copias quæ iam bidui aberant, sequi incipit, & in itinere consecutus profligat, inde pari atque discesserat ab exercitu continuato cursu, Brixiam profi ciscitur, suis auxilio succurrit, de mediaque nocte ad arcem accedit, atque per posticum admittitur: postero die multo mane in præsidium Venetum erumpit, ac post mutuam cædem factam, delet, capto Andræa Gritto duce, cum nonnullis alijs. Tũ Gasto re feliciter gesta ferocior effectus, ac ciuibus defectionis pœnas tanta crudelitate expetit, vt nulli neque ætati neque sexui parcat, postea vrbem hostilẽ miserandumque in modum diripit, bona militi pro tanto labore suscepto, prædæ nomine distribuit. His rebus ad punctum temporis confectis, nulla facta mora, ad exercitum in agrũ Bononiensem reuertit, qui ab illo belli successu, sibi statuit omnibus locis hosti occurrendum esse, atque etiam inuitum ad certamen eliciendum, id quod postea maturè fecit. Ita Brixia intra viginti dies bis capta est. Andreas Grittus in Galliam captiuus ducitur, quò antè missus fuerat Bartholomæus Aluianus ipsorum Venetorum dux exercitus. Interea Pontificis & Ferdinandi exercitus cognito detrimento à Venetorum copijs accepto, se

cc. in

in Adriaticam oram recepit, vt ibi loco idoneo positis castris, expectaret vsque dum vel supplementum à Pontifice mitteretur, vel Heluetij in Mediolanensem principatum erumperēt: sed neutrum per Gallorum celeritatem fieri licuit: nā Gasto secutus hostem propter Rauennam, ad tria millia passuum, collatis signis præliari coēgit, etiā ad Pascha summum diem festum. Hîc itaque cōmissa acri pugna, à prima luce ad meridiem dimicatur, interfectis antequam ad manus veniretur, bombardarum, quas vocant, ictibus plus decem tum hominum tum iumentorum millibus: ad extremum, Raymundo Hispanarum copiarum duce, homine ante id tempus pugnæ insolenti pedem referente, Galli præter spem victoria potiuntur, quæ breuem tamen eis lætitiam dedit, vti infrà explicabitur. Cęsa sunt eo die vtrinque amplius viginti hominum millia, & in ijs Gasto, cum multis alijs ducibus, qui ita sua crudelitate atque iracundia, quam nuper post hominum memoriā teterrimā, in miseros Brixianos exercuerat, pœnā dignam habuit. Capti sunt in primis Ioannes Medices Cardinalis, exercitus pontificis legatus, Fabritius Columnensis, Petrus Nauarra, complures que alij ordinum ductores. At vbi fama acceptæ cladis per finitimos populos peruasit, protinus legati ad duces Gallorum vndique missi, qui pollicerentur, quę imperarent, se facturos. Quin etiam Romæ trepidatum: sed Galli sibi suorum vulnerū

conscij,

cõsciij, pedẽ vltra ferre non sunt ausi, quippe qui procellã quæ repentè mota est, animo cernebant, atque ita paulò pòst Mediolanũ redeunt. Quò illi vix peruenerant, cũ Heluetij in Italiã descenderunt, & primùm Veronam profecti Gallicũ præsidium quod per speciem amicitiæ, eam vrbẽ cõtra Maximiliani loci domini voluntatẽ tenebat, turpiter dimiserunt, deinde per Brixianũ agrum, iter facientes se cum Venetorũ copijs, quas senatus nuper cõparauerat, coniunxêre, atq; vnà Gallum latè fugientẽ, vsque ferè ad Alpes persecuti sunt, quorum bonã partem agrestes in ipsa fuga trucidarunt. Tanta passim cædes facta est, vt vix decima pars ex tanto exercitu incolumis euaserit Ita nouissimè Galli memoria nostra, Italiam perinde ac sæpè aliàs fecerant, suis cladibus nobilitarunt. Cùm autem huiusce modi tempestas & turbo impendêret, Bernardinus præses cum suo sacerdotum cœtu Pisis discedens Lugdunũ se fugæ recepit, in itinere amisit Ioannẽ Medicem Cardinalem, quem velut prædam minimè opulentam negligenter custoditum agrestes interceperunt, in libertatemque vindicarunt. Et hæc in initio anni gesta sunt, qui fuit salutis humanæ MDXIII, & cũ regnare cœpit Henricus IIII.

Galli itrux ex Italia abigũtur ab Heluetijs.

Henricus rex in sociale bellum iam ingressus, exercitum permagnũ ex robore florentissimæ iuuentutis delectum, cum classe sexaginta nauium, armis ac ônibus rebus ad rem naualẽ pertinenti-

Classis Anglica

bus instructa, constlauerat, & cùm ver appropinquaret, delegit viros aliquot cùm fortes, tum prudentes, quorum consilio res militaris administraretur, ac terrestribus copijs ducem præfecit Thomam Dorcestriæ marchionẽ virum strenuum, & classi Edouardum Hauardum Thomæ comitis Surræ filium, hominẽ fortitudine summa. Hi alacres & fiduciæ pleni in Cantabros transeunt, seq; in terrã è nauibus emittentes ad maritimũ oppidum quod Fontirabeum vocant, considunt. Aduenium statim pòst aliquot equites à Ferdinando missi, qui de ratione belli gerendi cum eis agant: sed primùm fit inter eos gratulatio, dein ad rẽ suam aggredientes, statuunt Baionam proximã Aquitanię vrbẽ, quę ab eo oppido abest circiter milia passuum duodeuiginti, armis adoriri, & eò Ferdinandi copias qui missi fuerant, quãprimum vẽturas renuntiant, id quod postea factum non est, vnde accidit vt ab Anglico exercitu in ea terra nihil sit memorabile gestum: quod Angli tanto molestius tulerunt, quanto animi omniũ magis erecti in expectationem præclari alicuius facinoris toto eo tẽpore fuerunt, quo ille exercitus aberat. Cuius quidem rei causa extitit inconstantia Ioannis regis Nauarræ, quam exponendam ducimus. Blancha enim Caroli regis Nauarræ filia olim regni hæres facta nupsit Ioanni, qui Aragonum postea rex fuit, & pater Ferdinãdi, de quo modò memini, quem ex secunda vxore sustulit, ex qua ille

Dissidiũ de regni Nauarræ successione.

susceptit

ſuſcepit Carolum,qui ſine liberis mortuus eſt, & Aleonoram:hanc Gaſto Fluſſatium comes vxorẽ habuit,ex qua creauit quatuor filios,totidemque filias,ſed de duobus duntaxat natu maioribus dicendũ nobis eſt,de Gaſtone,& Ioanne. Gaſto autem qui ſucceſsit patri,duxit in matrimoniũ Mariam ſororẽ Ludouici ducis Aurelianenſium,quĩ in prẽſentia Francorũ rex eſt eo nomine duodecimus,ex eaque generauit Gaſtonẽ ducem Nemoſi,quem prælio ad Rauennã facto interfectum fuiſſe ſuprà memorauimus:ille verò habuit in matrimonio Magdalenam ſororẽ Ludouici vndecimi Francorũ etiã regis,ex qua genuit duos filios Phœbum & Catharinã,ſed hic regnum occupauit,qui poſt aliquot annos,quàm regnare cœperat,ſine liberis moritur:cui in regnum ſucceſsit Ioannes Alanni Libretenſis reguli filius,huic Catharina illius ſoror in matrimoniũ collocata erat. Verùm quoniam hîc plus potentia quàm ius valuit, Gaſto Ludouici regis ex ſorore nepos ea potiſsimũ re fretus,cœpit regnum Nauarræ vt ſibi debitum repetere,quòd reliquus vnus eſſet virilis ſexus,ex familia Gaſtonis olim viri Aleonoræ Nauarræ reginæ. Contrà Ioannes cauſam ſuã apud regẽ acriter defendebat,dicebatque ius ex eo ſecũ facere,quòd vir eſſet Catharinæ Phœbi regis ſororis,cui regnũ iure hæreditario obueniſſet: nec obſtare legem apud ſuos Gallos obſeruatã, quæ fœminis regni hæreditatẽ abroget,quã Hiſpania

non recepisset, cuius finibus Nauarra continetur. Atque ita lis de regno Nauarræ, sub iudice erat. Ioannes igitur rex rebus suis metuens, se Ferdinãdi amicitię dedit, & vt ab iniuria Ludouici regis prohiberetur, accessit ad conditiones fœderis cũ Hẽrico icti, id quod peropportunè accidisse visum est, quòd per eam tertã quæ ad Vascones pertinet longè cõmodissimè liceret nouos motus in Francos facere. Cæterùm dũ Ioannes bellum in Ludouicum cũ fœderatis parat, ecce tibi, de Gastonis aduersarij cæde nuntiũ accipit, quo ab omni prorsus metu & cura liberatus, & sententiã mutat, & in fide non manet, ac vt gratiã à Ludouico ineat, mittit legatos ad eum, qui significent se cũ eo stare. Audiuit libenter Gallus legatos, & quia ei res maximè expediebat, protinus cum Ioanne pacẽ fecit. Qua re maturè confecta, Ioannes quem magnoperè facti sui pudebat, iam tum cœpit secũ agitare, quonã pacto sine fraude posset Ferdinandi amicitiã repudiare. Vrgebat, instabat, flagitabat interim Hispanus, vt cum promissis copijs in castra veniret, quò simul omnis exercitus Baionã oppugnatũ pergeret. Ille verò primùm se anni tempore excludi, deinde copias nondũ coactas habere respondit, multaque incõmoda excusare cœpit, quamobrem tẽpus extraheret, quoad se aduersus vim muniret, sed cũ id intempestiuè ageret, facilè suo delicto in suspitionẽ Ferdinando venit, qui vbi ãplius opinione sua illum cunctari animaduertit,

maduertit, vt tandē aliquandō hominis fidei periculū faceret, petiuit ab eo sibi obsides dari, in quorum numero eius filius esset. At Ioannes qui omnia dolis agere cogebatur, id se facturū negauit, tātum pollicitus iter per suum regnū, Hispanis copiis tutum fore. Tum Ferdinandus iam satis diluxisse fraudem perspiciens, Federico Tolletano duci Albæ qui eius exercitui præerat, mandat vt celeriter in Ioannē hominem in se animo inimico irruat. Federicus quod iussus erat, ad faciendū paratus, in Nauarros proficiscitur, castrisque in eorū finibus positis, equitum turmas quocunque dimittit, ad intelligendum vbi loci Ioannes esset, vt facto in eum de improuiso impetu, primū omnium in potestatē redigat. Verùm Nauarrus nō expectauit dum dux appropinquaret, qui vbi cognouit eum in se contendere, in ipso articulo tēporis, sæua conditione astrictus, collectis fortunis quas secum deferre posset, cum vxore & liberis in Galliam aufugit, atque ita spontè se regno spoliauit, dum ne per vim amitteret, vehementer laborabat. Hac audita regis fuga, cunctus populus deditione facta obsides dederunt. Dux qui benè multa iam loca deuastarat, post hæc sine iniuria aut maleficio totam confestim obiuit prouinciā, positis passim præsidijs, quibus facilius in officio contineretur.

Eo negotio prosperè confecto, Ferdinandus summè gauisus quòd tanto regno repentè sine

vllo sui militis vulnere potitus esset, per quod tutum haberet accessum ab Hispania ad Vascones & recessum à Vasconibus ad suos, continuò misit ad castra Anglica nuntios, qui marchioni exponerent suam diligentiã, & ad quem finem res Nauarrica deuenisset, ac propterea oportere necessariò mutare consilium, vt quemadmodum à principio decretum fuisset, initium belli ad Baionam fieri, ità modò præstaret ducere exercitus in mediterraneos Vascones, quibus sine aliqua commeatus aut locorum difficultate, bellum inferri posset & idcirco hortarentur, vt ad sua castra quamcelerrimè posset accederet, quò iunctis armis in hostẽ vnà sese mouerent. Nuntij ad Marchionẽ profecti de victoria docent, atq; in quanto cõmodiorem statum res peruenissent demonstrant, quòd antea aliena ope, id est, Ioannis regis auxilio, nunc autẽ eo fugato, fiducia virtutis nitendum sibi foret, ad spem certã vincendi hostem: ex quo cõmonefaciunt, rogantes multũ vt ad castra regia veniat. Marchio consilio conuocato, de summa rei deliberare incipit. Erant sententiæ eorum, qui eundẽ censerent, satis conuenientes, cùm si quid grauius accidisset, incolumis in Nauarram receptus haberetur. Sed frequentes ierunt in alia omnia, qui arbitrarentur nullo casu, neque pro loco, neque pro tempore, neque pro rerũ euentu, cõmittendum esse, vt contra præscriptũ Henrici principis sui veniretur, qui iussisset vt Baionam primùm oppugnare

hare ingrederentur. Hanc sententiam nemo reliquorum omniũ improbabat, perinde quasi quispiam exploratum habere posset domi, quod militiæ gerendũ foret, aut non liceret in re bellica lõgè semper incertissima, vnũ vel alterũ sequi, quod recens causa posceret. Sed vbi omnis exercitus id quod agebatur percepit, vociferando, Hispanisq; haud valdè benedicendo, se ne digitum quidẽ dissessurũ à voluntate regia, clamitando ita confirmauit excitauitq; animos, vt duces militẽ obedientem fore desperantes, signa abeundi se daturos minus negarint. Itaque Marchio nuntijs respondet, se non habere mandatum à suo rege, aliò vt prius eatur, quã Baiona expugnata sit, & propterea rogare, vt rex Ferdinandus promissi memor suas copias primo quoque die ad se mitteret, vti eo loci bellum instrueretur, quo ab initio placuit inchoatum iri. Contrà nuntij multa proponunt, quapropter periculosum sit, relicto Nauarræ regno, quod sub imperium redactum erat, alibi facere bellum, vbi ipsi sine vllo postea labore, & commeatu prohiberi, & itinere intercludi possint, si ita vsu interim veniat, vt Ioannes regnum suum recuperet: & si nihil moueat, moueat autem ipsa rerum immutatio, quòd Ioannes Nauarrus amicus erat cùm id consilij captum est, vt Baiona prima omnium locorum armis inuaderetur: at eo nunc pro hoste habito, necessariè aliam habendã esse rei gerendæ rationẽ: etsi ille regno pulsus erat, tamen

men timendum, quando quidē satis constaret eū illud ipsum vehementius laborare, vt scilicet reciperiat. Veruntamen Marchio ad istiusmodi argumentationes respondens inquit: Fac ita futurum esse, at nostra interest administrandi belli modū à nostro imperatore constitutum tenere atq; seruare. Ex quo, ad vltimum, tantum abfuit vt Marchio adduci posset, vti vellet mutare castra, vt palàm responderit, se de re prius regē consulturum quàm aliquid suo arbitratu decerneret. Ita nuntij dimissi ad Ferdinandum rediêre, qui accepto responso statim in Angliam ad Ludouicum legatū suum scripsit, vt de eo ipso modo gerendi belli cū Henrico ageret. Scripsit etiam Marchio sic, vt re ad consilium delata, tandem Ferdinandi sententia omnibus cordi esse cœperit, qui animaduertebant expedire potius inde bellum moueri, quò sine periculo recurri posset, quā in locorū eiusmodi difficultates præcipitari. Quocirca Henricus celeriter per literas Marchioni præcepit, vt se protinus cum exercitu Hispano coniungeret. Atqui interea cū tanta in militibus Anglicis redeundi domum esset cupiditas, quanta ab initio bellandi fuit alacritas, quippe à quibus iam omne benè agendi negotij studium cum spe discesserat, & hyems instaret, Marchio antè redire in Angliā est coactus, quàm literas regis accepisset. Succensuit Henricus mirū in modum, Marchionēq; cum cæteris ordinum ducibus malè accepit, quòd iniussu suo exercitus

reuertisset

reuertisset,& iam quęstionẽ habere cœpit,vt sontes puniret:sed cùm maiorẽ partem in simili culpa esse cõperisset, consiliariorũ rogatu omnibus iuxtà ignouit. Reuertitur haud multò pòst cũ reliqua parte classis Edouardus Hauardus, qui aliquid victoriæ secum reportauit:nam dum oram Aquitanię obiret,emissa foras ex ipsa classe repentinò in Britanniam militum manu,postquam aliquot vicos inflãmarat,ingentem prædã abduxit. Post Anglorum discessum, omnis belli moles in Ferdinando resedit,qui vt ne parta amitteret,fortiter vbique resistebat.

Erat vel in armis Iacobus rex Scotiæ,Francorum semper amicissimus,vt vbi audisset flagrare Aquitaniam bello,non dubitaret vti temporis opportunitate:sed certior factus Anglos nihil tentasse,pedẽ retulit,quò de suo facto Henricum cælaret:qui tamen id quod erat suspicatus, legauit ad eum Nicolaum Vuest sacerdotẽ & iurisconsultũ, qui eius voluntatẽ perscrutaretur,& consilia cognosceret.Rex respondit se paribus Henrici & Ludouici regum beneficijs æquam ac mutuam voluntatem tribuere debere,& neutrum eorum cõtra alterum iuuare,idque facturum esse.Nicolaus postremò petiuit,vt eam voluntatẽ suam vellet literis Henrico significare,vti omnis suspicio in posterum tẽpus ab eius mente remoueretur. At Iacobus illud abnuit, aiens, non decere sua aperire consilia per literas,quæ possent intercipi, quandò

ex

ex sua etiam re esset, cum Franco amicitiâ, consuetudinẽ, familiaritatemq; perpetuare: atque ita legatum dimisit. Sed Anglo verba dari non potuerunt, qui omnia sibi cauenda existimans, ilicò misit Thomam comitẽ Surræ in agrum Eboracensem, qui conscriptis militibus, coactaque hominũ multitudine, ac eadem armata, instructa, prẽsto esset ad resistendũ, si repentina vis vlla tempestatis ad septentrionem cõmoueretur. Ille quod præceptum erat diligenter fecit, sed post hæc, vbi cognouit circa fines Scotorum omnia quieta esse, dispositis ad loca opportuna præsidijs, Londinum rediit. Iam eunte æstate, per exploratores significatum est, Gallum ingentẽ classem secundum Britannię littus paratam habere, & illâ propédiem in altum exituram, ad reddendum totũ vndique mare infestũ, atque vastanda loca Angliæ maritima. Quare audita, Henricus iussit Edouardum Hauardũ suæ classis præfectũ ire citò obuiã, qui oram Anglicam obeundo, auerteret Gallicã classem à cursu, si quem in insulâ teneret, aut cum ea cõfligeret si loco commodo potestas daretur dimicandi. Erant in classe duæ maximæ naues, quarum alteri præerat Carolus Brandonus eques, alteram ducebat Thomas Cheneuettus vir etiam equestris ordinis plus animi qu ávsus habens in re militari: hi, quos gloriæ cupiditas in primis ad virtutẽ excitabat, inter se æmulatione famæ & laudis certantes præibant, Britanniamque cursu recto petebãt

sed

sed Carolus velociori progrediēs gradu, prior ex alto conspexit vnam Gallicam nauem arcis instar adeo magna & ingens immanisque erat, ante Brestanum portum in anchoris stantē qui ratus oblatam esse alicuius præclari facinoris faciundi occasionem, nihil cum præfecto cōmunicat, sed in eam magno se impetu concitat. Franci Anglicas naues in se venientes conspicati, sese expediunt, atque primā recto cursu accedentem bōbardarum ictibus in fronte excipiunt. Facit idem Carolus audacter procedens vt cominus manum cōserat, sed interim tormentorum vi fracto nauis malo, retrorsum ire cōpellitur, id quod ei saluti fuit: quē vbi Thomas auertisse se prospexit, vehemēter gauisus, veluti tali facultate data pro certo haberet vocari se ad victoriam, subitò insequitur, vna tantum nauicula comitatus, ac in Francā nauem maiori animo quā consilio fertur: quia res periculosa non erat temerè attentanda, cùm hostē iam constaret non imparatissimum esse se defendere. Hic iniectis derepentè catenis, pugna atrox cōmittitur & summa contentione pugnatur, non solū maritima, sed propè terrestris, cùm iam patēret à naui ad nauem transitus. Benè multi propugnatores aut in vestigio interficiebantur, aut in mare miserabiliter præcipitabantur, cùm altera Anglica nauicula, extra prælium, circūeundo Gallicam nauē ita tormentorū ictibus perforauit, vt diuersis in locis aquam reciperet. Iam per hoc ab hoste non

mediocri

mediocri accepto detrimento, parum aberat quin Anglus superior esset, cùm media dimicatione siue hostium desperatione, vt nè perirent inulti, seu casu aliquo vt fit, ingens flamma continuò emicuit ex Gallica naue, irruitque in Anglicanam. Tum pugnantes ignibus vndique circundati, properè pro se quisque à certamine ad incendiũ extinguẽdum conuertuntur: verùm cùm naues catenis cõstrictæ maximè inter se hærerent, nulla humana vi flamma vndique superans cõprimi prius potuit quàm vtranq; nauẽ postremò vnà cum hominibus absumpserit. Erat spectaculum post homines natos longè miserrimũ, cùm hinc ignis deuoraret, illinc mare absorberet: in hoc tamen vt illũ effugerent multò plures sese eiecerunt, quorum nonnulli suorum occursu seruati sunt. At ita pugna vtrisque iuxtà funesta atque pernicioſa fuit, at victoria nulla. Periêre ex Anglis plus sexcenti, & in ijs Thomas nauis præfectus: à Francis maior iactura facta est, etenim amplius mille homines desideratos fuisse fama percrebuit. At tantum cladis vtrinq; acceptũ est ex eo, quòd prælium commissum vorante flamma ocyus propémodũ exitũ habuit quàm principium, quare à neutra parte valuerit pereuntibus subsidio quisquam currere.

Res Italicæ

Per idem tẽporis, in Italia studia hominũ varia res variæ turbabant. Florentini adhuc cum Ludouico rege Francorũ fœdere coniuncti erant, quòd eius amicitia illis ciuibus præcipuè conduceret, pe-

nes

nes quos speciatim gubernatio ciuitatis existebat qui in Gallia cum primis negotiabantur,& ob id neque metu territi,neque monitis edocti sententia desistebant,tametsi Iulius pontifex assiduè admonebat,hortabatur,rogabat,vt in tẽpore rebus suis prouiderent, néve expectarent dũ per arma non liceret capere consilium:quando eis Genuenses exẽplo esse possent,qui vel in Gallia quamuis mercaturam facerẽt,tamen audita Mediolanensiũ defectione,Gallos ab se ablegarant,vt Italiæ quieti consuleretur.Id eò agebat vehementius Iulius, quò certius habebat eam pertinaciã breui Florentinis nocituram,qui iam cœperat autoritatẽ dare familiæ Medices,vt per eã cùm libêret ciuitatem à Gallo alienaret:nam ea de causa paulò antè Ioannem Cardinalẽ Medices vt exulẽ apud suos nullo habitum numero,legatum suo exercitui præbuerat, vt ei ciuium Florentinorũ beneuolentiã reconciliaret.Porrò ea familia Medices abhinc aliquot annos,fortunis omnibus exturbata, exilio mulctata est,quòd Petrus Medices Ioannis Cardinalis frater, iniussu populi in potestatẽ Caroli octaui Francorum regis,dum ille per Hetruriam iter Neapolim versus faceret,Pisas,atque alia quædam oppida magni omnino momenti tradidisset Igitur cũ Florentinorũ mẽtes nullis monitis sanari possent,mãdato Iulij&Ferdinãdi regis,Raymũdus dux Hispani exercitus qui id tẽporis ad Mutinam castra habebat,in Hetruriã vnà cum Ioanne

ne Cardinale legato proficiſcitur, ibiq; vaſtitatem tectis atque agris primùm infert, deinde Pratum proximũ Florentiæ oppidum ad oppugnandum aggreditur, quod intra biduũ capit, captumque diripit, omni præſidio interfecto, vt fama crudelitatis ad Florentinos delata magis terreat. Interim Florentiæ cognita Prati oppidi expugnatione, populus tumultuari cœpit, vociferans paſsim, haud prudentiæ eſſe, opulentiſsimam ciuitatem ad extremum periculo cõmittere, ac plus diligere amicitiam Franci regis tota iam penè Italia pulſi, quã patriam, quàm liberos, quàm coniuges. Augebãt clamorẽ plebis aduerſæ factionis optimates, qui familiam Medices in vrbem recipiendam curabãt. Dum ita populus in tumultu trepidationeq; erat, Petrus Soderinus princeps ſenatus, id eſt, Confalonerius, quod nomen eſt ſummi honoris, in curia ſe magiſtratu abdicauit, atque ſui conſeruandi cauſa, de vrbe exiuit. Tum ciues legatos ad Ioannem Cardinalẽ & Raymundum miſerunt, qui dicerent, ſe imperata facturos, ſi ſine iniuria mœnia intrare vellent. Ita Florentia in deditionẽ poſtremò venit, & compoſitis ex Iulij ſententia rebus, Ioãnes cum Iuliano fratre (nam Petrus ætate maior frater fuſo apud Caietam Gallorum exercitu antè perierat) vrbi præficitur, qui mox mutata populari ciuitatis forma, ad priſtinum ſtatũ rempublicam redegit. Raymundus verò cum victore exercitu præda onuſto, ad recuperandam Brixiam, quam

quam adhuc Galli tenebant,& Veneti fruſtrà ali quot dies oppugnarant,maturè contendit,eamq; ad primum impetum cepit, facta poteſtate Gallis abeundi. Potitus eſt vrbis Hiſpanus, poſthac diu Venetis reclamantibus, quòd id contrà eſſet, ac per fœderis conditiones exceptum foret, nulla ei ratio pluris fuit quàm pecunia,qua Venetus ſenatus ad vltimũ rem amiſſam ab ipſo redemit,quẽadmodum planius infrà fiet. Per eoſdẽ dies Matthæus Gurgenſis epiſcopus Maximiliani legatus, duxit Mediolanum Maximilianũ Ludouici Sfortiæ filium,atque in auitum principatum reſtituit, poſt annos decem & tres,quàm Ludouicus pater de illius poſſeſsione eiectus fuerat. Quo facto, Gurgenſis cum Venetis de pace agere cœpit,quæ fieri minimè potuit. Venetis conditiones à Maximiliano rege oblatas repudiantibus, qui ob id à fœderatis iam in hoſtium numero haberi cœperunt. Exin Matthæus Romã proficiſcitur,nouũq; fœdus cum Iulio icit,cuius ſumma fuit,vt Maximilianus concilium Lateranenſe ſua autoritate cõprobaret,& Piſanum reſcindendũ decerneret. Vtrunque Gurgenſis Maximiliani nomine præſtitit,qui præmij loco Cardinalis poſtea factus eſt. Hæc in Italia geſta ſunt,cùm Bernardinus præſes Lugduni eiſdẽ armis reluctabatur,atq; Iulius pugnabat,qui ſua autoritate omnia miſcebat.

Dum iſthæc foris à fœderatis Henrici amicis gerebantur,vna domi cura Ricardum Vintoniẽ

sem episcopum, & Thomam Surræ comitē solici
tos habebat, quomodo alter fortunā alterius de-
primeret: sed Vintonienſis id anxius agebat, comi
tis potentiam iam pertimescendam ratus, quòd
consanguineos & affines in dies singulos hono-
ribus opibusque augeret, quare hominē quærita-
bat quem comiti obijceret, qui eum tandē aliquā
do de gradu deijceret. Erat in familia regia Tho-
mas Volsæus sacerdos diuinis literis non indo-
ctus, vnus ex eo numero qui quotidie corā prin-
cipe rem diuinā faciebant, homo sagax, idē & au-
dax, ac ad quidlibet agendū multò paratissimus.
Hunc Vintonienſis, quanquam ei non benè satis
cognitum, vt par est credere, putauit idoneū, quē
ad latus principis adiungeret, & primùm apud re
gem ipsum ad cœlum laudibus ferre, deinde cū
eo consilia inire cœpit, narrando quæ cogitasset,
ac hortando monendoque, vt se totum daret ad
cogitationē reipublicæ gerendæ suscipiendā, ad
quam ei iam gradum ipse feciſſet, vnde si annite-
retur, peruenire ad summā dignitatem, cum sum
misque viris æquari valeret. Hæc Volsæus non
surdis audiuit auribus, qui in eam protinus spem
venit, vt iam tum profiteretur, se omnes certè vi-
as persecuturum, quibus ad id quod volebat, per
ueniri posset, ad efficiendum, vt comes ab omni
curatione, & administratione rerum deinceps va
caret, si semel apud regem locū obtineret, ex quo
voces quas missurus esset, ad eius aures perduci,

ac

ac sine interprete percipi possent. Quibus rebus constitutis, Vintonienſis paucis pòst diebus Volsæum præfectum largitionis regiæ inopibus hominibus faciendæ, quē eleemosinarium dicunt, creandum & in numerum consiliariorū regis adscribendum, adsciscendum, in consiliumq; cum primis adhibendū curat, eique multum publicè similiter ac priuatim tribuit, de hominis prudentia, vigilantia, industria summè prædicando. Non ignorabat comes, quatenus ille Vintonienſis fauor erga hominē nouum pertineret, sed vsque eò dissimulandum ducebat, dum Thomas vt nauta imperitus iam pelagum ingressus, nauim suam ad aliquos appulisset scopulos. Atqui Volseus vbi eam præfecturam est adeptus, & iā ad latus principis adhærescere cœpit, mirum dictu est quantum breui gratus acceptusq; fuerit ei, & iuuenum cohorti, quam ille in delitijs habebat, nam homo facetus, tam persona sacerdotali abiecta, quàm nulla grauitatis ratione habita, sępenumerò cum illis adolescentibus vnà psallebat, saltabat, sermones lepòris plenos habebat, ridebat, iocabatur, ludebat: at extra iocū, regi grādia de se pollicebatur, quod vt remotis arbitris commodius ageret, domi suæ voluptatū omnium sacrarium fecit, quò regē frequēter ducebat, ibi eius auribus inculcabat, instillabat, iterabatq; rempublicā per multos rectores malè se habere, cùm pro se quisque suo cōmodo inseruiret, sed si sibi summa rerū administranda-

rum crederetur,non dubitandũ,quin longè melius cũ rebus publicis ageretur,sine molestia principis,quẽ potius deceret in flore suæ ætatis, animũ literis,ac interdum honestis voluptatibus delectare,quàm affligere curis. Hæc & eiusmodi identidem memorãdo,in eam spẽ iuuenem impulit, vt sibi persuaderet,procurationẽ gubernandi regni tutius vni,quàm pluribus,ac alteri quàm sibi cõmitti licere,donec adesset maturitas ætatis,& iamtum eum rebus gerendis præfecit. Volsæus per hunc modũ magnam repentè nactus potestatem cœpit per licentiã rempublicam gerere,multa suo iure atque arbitrio agere,fretus potissimũ Vintonienſis ope & auxilio,qui alumnũ suum cunctis enixè anteponebat: propter quod cùm à multis bonis malè audiret,etsi vir bonæ frugi erat, sensim se à publicis negotijs remouebat. Ast Volsæus rerum potitus, tum primum omniũ memor veteris prouerbij, Qui ipse sibi sapiens prodesse nequit,nequicquã sapit,fortunas suas admodum tenues sibi augendas statuit: nanq; non sunt nostræ nobis vtilitates omittendæ,cũ his ipsi nos egeamus:qui breui permagnis affluens diuitijs, & autoritate simul florens:animo statim effertur,fitque planè superbus,sic vt ad nobiles etiam viros haud multũ haberet respectum:neq; amicos præsertim veteres magni faciebat,qui ad ipsum concurrebant,concurrebat autẽ maxima multitudo, partim cõgratulandi ei honorẽ tantum nuper adeptum,

eptum, partim ſuorum negotiorum cauſa, quorũ aliquos non libenter alloquebatur, aliquos verò ne intueri quidẽ volebat, quibus cùm à pueritia coniunctiſsimus fuiſſet familiaritate, vſu, conſuetudinéve. Etenim prioris ętatis eius ſtatus non ſolùm animus, ſed aures quoque à cõmemoratione abhorrebant, qui parentem habuit virũ probũ atlanium, id quod reminiſci nolebat, vt rem non vtique perſona ipſius dignã: quare ſecum totos dies cogitabat, qualis eſſet, non vnde eſſet, cùm reuera potius gaudere atq; gloriari debuiſſet, ſe ex nihilo tantum euaſiſſe virum. Ex quo factum eſt, vt nemo homo auderet deinde de priſtina amicitia meminiſſe, quæ ipſi cum illo fuiſſet. Atqui idẽ maius æquè vt clarius ſignum paulò pòſt dedit, quo licebat eius inſolẽtiã facilè cognoſci: primus enim ac nouiſsimus, quod ſciam ſacerdotũ omnium, epiſcoporum & cardinaliũ, veſtitum exteriorem ſericũ ſibi induit, quo & ſacerdotes aliquot qui ab eo gratiã inire cupiebant, temerè vſi ſunt. Quæ ſanè res tametſi ridicula, magnã fecit ordini ſacerdotali inuidiã, id eſt, odium concitauit. Polle bat apud regẽ vel Carolus Brandonus autoritate de qua tamen cũ Volſæo minimè certabat, quòd inter ſe vna & mente & voce conſentiebant. Erãt quoque plures in gratia cum principe, eius ætatis æquales, qui pro ſe quiſque rebus ſuis diligenter inſeruiebant. Atque ita ſimultas quam Vintoniẽſis cum comite habebat, fecit vt Rex Henricus par

tem oneris sui Volsæo impertiuerit, qui ea tamen parte leuatus, quoniam erat benè moratus institutusque, & ad imperium natus, non discessit omnino ab officio, at simul vt tempus tam honestè quàm vtiliter traduceret, accuratè vacabat literis, vacabat animi gratia musicæ, legebat studiosè libros diui Thomæ Aquinatis, & hoc agebat horta tu Volsæi, qui totus erat Thomisticus: item vti gloriæ cupidus incumbebat sedulò in rem milita rem, cuius decus sciebat præstare cunctis alijs.

Pontificis solliciti ad bellum

Bellum paci interim præuertendũ Iulius Romanus pontifex curare cogebatur, à quo Christophorus Cardinalis incitatus, suos Anglos literis ac nuntijs quotidie ad arma vocabat, significans Romanum pontificẽ omnes suas spes in Anglicis opibus sitas habere, quæ ad hunc diẽ parum iuuissent: sed multò magis id per amicos agebat, quorum magna erat eodẽ tempore autoritas. Itaque rursus ad consilij conuentũ res delata est, vt postquam tanta controuersia aliter tolli non poterat, tandem aliquando armis dirimeretur. Henricus qui animo magno fortiq; erat, ita cum nonnullis suis principibus viris agebat, vt illi secum si reputarent populum Anglicum ea indole esse, vti nullo alio duce, nisi rege, soleret sæpius feliciter bellum gerere, idque benè ex multis constare exẽplis, manifestè dicerent oportere ductu regis, cuius auspicijs bellum incœptum erat, confici: & huc illud accedere, quòd si Gallus intelligeret contra se Anglũ

regem

regem venire, multò facilius eum ipsum adductū iri ad aliquam pacis conditionē. Eam sententiam perpauci cōprobabant, existimantes grauius esse bellum, quàm vt rex, qui nondū vidisset prælium aut cruorem fundi, obiectaret se periculo, & propterea præstare affirmabant, vt ducibus id negotij daretur, qui rei bellicæ scientes haberentur, cū eorum copia non deesset. Hoc consilium pluribus longè magis placebat, quā regi, qui ad gloriam excitatus per virtutē, & iustam belli causam, auebat suam militiā inchoare. Dum in consultatione res versabatur, ecce tibi, literæ veniunt à Maximiliano, qui Iulij pontificis rogatu scribebat, vt Henricus qui tantum laboris hactenus pro defensione Romani pontificis suscepisset, vellet etiā nunc primo quoq; tēpore in continentem cum exercitu aduersus Gallum transire, seq; ei comitē cum aliqua armatorū manu, fore pollicebatur. Quibus cognitis rebus cuncti in priorē dictam sententiā ierunt, arbitrantes, postquā iam oporteret Henricum id ætatis adolescentē vsum rei militaris addiscere, nullo alio doctore felicius illud facere posse, nisi Maximiliano belli duce Veterano. Atque ita de consilij sentētia, bellum gerendū esse, decretum est. Dum ad eam expeditionē cuncta parantur, Henricus misit Edouardum Ponyngū, Thomam Bulleyne, & Ioannē Iunghe legatos ad Maximilianum, qui eius nomine & Ferdinandi regis, cum illo fœdus percuterent, id quod maturè

Legati de fœdere pactum

Classis Anglica

factum est. Interea parata classe, Edouardus Hauardus præfectus in altum mittitur, qui maris imperium penes se obtinendum curet, vt Francus traijcienti exercitui ne insidias faciat. Ita classe præmissa, Henricus copias traducere parabat, cùm Iulij pontificis mortis nuntium accepit, qui circiter nono calendas Martias morbo perierat, quod ille grauiter tulit, veritus ne tantus belli apparatus nō frustra esset, si nouus pontifex fortè pacē quàm bellum mallet. At paucis pòst diebus factus est pō tifex Ioānes Medices Cardinalis, dictusq; est Leo decimus. Is haud aliud atque Iulius laborauerat de continuando bello constituens, quāprimum fœdus cum Henrico & Iulij amicis fœderatis renouauit, sed speciatim se ac incœpti belli negotiū Henrico cōmendauit, quæ sanè commendatio tā tum habuit pōderis, vt toto regno supplicationes pro felici Leonis statu decretæ fuerint, & Henricus ad eum scripserit, se eius causam fortiter defensurū. Hęc officia bona ex parte eò pertinebant vt Leo in posterum benignior esset erga Thomā Volsæum, in petendis honoribus, cuius nutu autoritateque plurima gerebantur. Inter hæc classis Anglica aliquot triremes Gallicas, quibus Ioannes Vasco Rhodianus miles præerat, speculata, vsque ad Britannicum littus insecuta est, sed cùm illæ secundū terram consediſſent, quò maiores hostiū naues accedere nequirent, Edouardus cogitans secum, si in eas cum paruis nauibus inuade-

ret,

tet,certamen in conſpectu futurum, vbi aut cupiditas gloriæ,aut ignominiæ metus,ſuos ad virtutem excitaret,tentandum ſtatuit. Itaque armatis ſubitò aliquot nauiculis, quibus exiguitas aquæ nō officeret,magno impetu in triremes fertur,& dum alij aliàs aggrediuntur, ipſe prætoriam acriter oppugnat.Franci hoſtis audaciā mirantes nō pugnæ ſtudent,ſed totis viribus connitentes catenas ſoluunt,atque hoſtiles nauiculas ſummouēt. Quo facto,Edouardus à multitudine circumuentus,cum paucis ſuorum qui in eadem naui erant, pugnando interficitur.Reliquæ nauiculę cognito ducis interitu,non vltra conatæ certamen relinquunt,ad claſſemq; ſe recipiunt,quæ amiſſo præfecto,rectà domū petiuit,cui rex præpoſuit Thomam Hauardum ipſius Edouardi fratrē,hominē animo ferocē& bellandi peritum. Veneti interim apud Italos initium rurſus turbandi omnia fecerunt. Erat captiuus apud Ludouicum regē Andręas Grittus, cum Bartholomæo Aluiano copiarū duce,ſicut ſuprà memoraui,qui cùm audiret principes fœderatos ſuam magis vtilitatem quærere, quàm datæ fidei rationē vllam habere, vt ſe in libertatem aſſereret,ſuum ſenatum ad nouā amicitiam cum Gallo conciliandam non ceſſabat hortari.Senatus id cùm cōpluribus de cauſis, tū maximè quòd Hiſpanus ſibi Brixiam, & Maximilianus Veronam reſtituere negaret,faciendum iudicauit:quare nouo fœdere, hinc Veneti,illinc Frāci bellicum

bellicum in Italia canunt. Cuius rei fama vbi diuulgari cępit, permulti mortales admiratione obstupefacti, illud iam trito sermone prouerbium in vtroſq; multis paulò antè factis ac receptis vtrinque iniurijs, ab omni concordiæ spe distractos, iactabant, Amici facti sunt Pilatus & Herodes. At fœderati pro hostibus Venetos habere incipiebant. Quocirca Ferdinandus iam certum sciens non licere per Venetos iam quiescere, vt vno tempore rebus Italicis iuxtà atque Nauarrensib. prouideat necessariò inducias cum Gallo in duodecim mẽses ea lege pacisciturvt extra Italiam armis abstineatur. Eas inducias Anglus omnib. precibus detestatus est, atque non mediocriter socero succensuit, quòd secus ac res poscereturua, qui sub armis exercitum habebat, à socijs desereretur. Cœpit & Leo pontifex quouis modo quieti studere, qui iã tum minus vehemens in Gallũ erat, & Bernardino Pisani concilij præsidi eiuſq; socijs veniã palã promittebat, si vellent ad sanitatẽ redire, id quod paulò pòst fecerunt. At Ludouicus rex Venetorũ societate gauisus, vt occasionẽ quam optarat benè rei gerendæ datam teneat, nullo prætermisso tẽpore, nouas copias ducibus Ludouico Tramolienſis regulo, Roberto Marchia, & Iacobo Trauicio homine Mediolanenſi, Sfortiano nomini longè inimicissimo, in Italiam mittit, spe propè certa ductus recuperandi Mediolani. Ij postquã eò peruenerunt, Nouariã loçũ munitissimũ in finibus

eius

eius Mediolanēsis principatus proficiscūtur, quòd ea vrbe recepta, Mediolanum se nullo negotio in potestatē redacturos confidebāt. Ante Gallorum aduentum, Maximilianus dux cum parua Heluetiorum manu Nouariā intrauerat, eam defensurus vsque eò, dum maior Heluetiorum numerus quē conduxerat accederet, & tanta fiducia oppugnantibus Francis obsistere cœpit, vt, ita Heluetijs volentibus, portas patêre non vetuerit. Interea Mediolani, ij qui Franco fauebant, tumultū conflant vrbēq; eijciunt Andræam Burgensem loci præfectum, sic, vt nihil propius esset factū, quàm vt subita totius ciuitatis defectio sequeretur, cùm Heluetiorum exercitus numero circiter octo milliū aduenit castraq; posuit ad Olegium pagum, qui à Nouaria paulò minus octo millia passuum abest, ac nuntios ad ducem misit, qui eū de suo aduentu docerent. Verùm nuntij, obsessis ab hostibus omniū viarum aditibus ad ducē peruenire nequierunt, qui ad extremū ab hoste rem omnē cognouit: quippe Franci vbi acceperunt subsidium appropinquare, simulantes velle se oppugnationem redintegrare, retrò ad millia passuū tria abeunt, factisque loco palustri castris, se quàm maximè possunt eo loci muniunt. Tum dux egressus vrbe se cum nouo exercitu coniungit, atque hostem magno animo inuadit. Primo impetu omnis Gallicus equitatus post desperatā victoriam sese in fugam confert, relicto peditatu, cuius numerus erat

plus

plus decẽ millibus, inter hostium fauces, qui ẽnes aut capti aut interfecti sunt. At vbi Mediolanum fama detulit hostiũ victorem esse ducẽ, actutum in eos sæuitia adhibetur, qui ex turbis in vrbe nuper factis, deprehensi erant Francorum esse amici. Altera ex parte Hispani qui Brixiæ erant, aggressi Venetorum copias, quæ duce Aluiano Frãcis subsidio ibant, vno momento profligant.

Res Anglicæ.

Alibi dum ista à socijs belli geruntur, Henricus rex exercitu ad triginta armatorum millia comparato, propẽdiẽ in continentem iturus erat, cùm factus est certior à quæstoribus, Eboracenses atq; Dunelmenses populos recusare soluere pecuniã per tributum in singulorum capita impositũ nuper imperatam, quòd id genus exactionis semper peius quàm quicquam odissent. Placuit duabus de causis illis parci, quarũ erat altera, quòd Iacobi Scotorũ regis fides suspecta erat consilio, quod verebatur, vt motus nisi ilicò sedaretur, spẽ ei faceret moliendi aliquid in Henricum, dum abesset: altera, ne rex qui omnibus humanitatis ac clementiæ officijs suorũ animos allicere ad beneuolentiam studebat, duriusculus diceretur. Itaque populo pecunia remissa est, at suspicio vrbanæ alicuius turbæ non itẽ, quæ sine acerba seueritate haudquaquam adimi potuit: erat enim in custodia Edmũdus Pola, qui post mortẽ Ioannis patris, se ducem Suthfolchiæ appellabat, quem, vti suprà dictũ est, in Henrici septimi potestatẽ venisse demonstrauimus.

Dux Suthfolciæ decollat.

tmus. Hunc consiliarij nonnulli de medio tollendum sentiebant, quòd periculũ esset, ne absente Henrico, per populi seditionem in libertatẽ vindicaretur. Sẽtentia à paucis dicta, à paucis facilè probatur, & Edmundus securi percutitur. Ita locũ vacuum fieri oportuit, quẽ fata iam Carolo Brandono promisissent. Sed ad propositum reuertamur. Henricus Caletũ transmisit circiter Calend. Iul. anno eodem salutis humanæ MDXIII. Hîc officia & imperia distribuit, leuis enim armaturæ equitib. Ricardum Thomã præfecit, sagittarijs Edouardum Ponyngum, peditatui Georgiũ Talbotum, & Carolum Somersetum, hos deinde duos præmittit ad proximum oppidum Morinum, nunc Terrouana vocitatur, iubetq; capto loco castris idoneo, illud obsidere. Illi igitur cũ parte bona copiarum profecti, prope oppidum castra faciunt, ad ripam fluminis, quem incolæ Blangiũ appellant, à quo duo colles pari accliuitate nascũtur, in quorũ altero, qui ad septentrionẽ spectat, ipsa vrbs sita est, & Blangio amne alluitur. Eodẽ loci vallum circunducunt, munitionibus sepiunt, muros interdiu noctuq; tormentis verberant. Nõ offenderunt Angli locum à præsidio vacuum, nam Ludouicus rex ratus hostẽ ad Morinum armorũ initiũ facturum, antè & cõmeatu & milite firmauerat, cui præpoliti erant Antonius Crequius, & Franciscus Thilynius, ambo reguli militaris gloriæ fama clari. Erat præterea haud procul Ludo-

uicus Halleuinus Picaunæ regulus, cum magno equitatu, qui hostem frumentatione, populatione atque commeatu prohiberet, repentinosque prō loco & tēpore in eundem impetus faceret. Is loca frequenter castris hostium vicina obibat, itineraque intercludere nitebatur, insidijs modò in vna, modò in altera parte collocatis, in quas aliquot hostium currus qui ex Caleto cōmeatum in castra importabant, casu inciderunt. Interim Caleti copiæ augebantur, accersitis amplius quinq; peditum Germanorum millibus cum turmis aliquot Burgundionum equitum. Itē auxilia vndique ferebantur: nanq; Maximilianus misit oratores, qui pactionē nuper factam conficerent: & vicinarum ciuitatū legationes ad Henricum concurrebant, quæ cibaria & ōnia alia exercitui necessaria pollicitæ sunt, si modò miles à maleficio manum abstineret. His rex gratias egit, respōditq;, militē suum nemini homini damno fore, sed atque adeò commodo omnibus, quandò de amicis cuncta emeret, nihil raperet, qui statim pòst ad castra instructo agmine perrexit. Galli verò equites toto itinere nouissimā aciem lacessiuerunt, haud tamē propius accedētes, quàm quò telū adijci posset, ne cogerentur dimicare. Cæterùm regis aduentu tanta spes est iniecta militibus, adeoq; animus creuit, vt pro se quisque cuperet admotis repentè scalis, tentare ad muros oppugnationē, ita erant cuncti operam suā in bello nauare parati. Aduenit haudmul-

to

tò pòst Maximilianus, Ardea oppido viciſque hoſtium aliquot in itinere, direptis ac incẽſis. Hîc de ſumma totius rei agitur: cenſebat Maximilianus optimum factu, ſi rex cum parte copiarũ tranſiret flumen, ſecundumq; mœnia, pro oppidi portis, caſtra poneret, quò prohiberet ne cõmeatus importarentur, néve præſidium vllum intromittere tur. Hæc ſentẽtia haud õnibus probabatur, quòd vererentur ne ita vſu veniret, vt intercluderentur eodẽ momento præſidio eruptionem, & equitatu à tergo impetum faciente, ac tum obſtante flumine, quod eo loci nec pedibus nec equis tranſmitti poterat, exercitus alter alteri ſuccurrere nequiret. Verùm ad extremum ea ſententia vicit, ſic, vt rex ductum in aciẽ exercitum flumen traiecerit. Illo ipſo die licuit videre, quantum in bello inopinatus valeat caſus, qui vtrique parti magnæ fuit formidini: contigit enim vt Francus vno tẽpore atq; Anglus trans flumen ſe contulerit, ille cauſa commeatus ac præſidij in vrbẽ inducendi, iſte verò vt oppidum vndique obſideret: vnde ortus timor & ſuſpicio, hoc accidiſſe, quòd alter alterius conſiliũ antea intellexiſſet, vel idcirco inter ſe inſidias tendere conſtituiſſent, cùm reuera neutrum eſſet. Itaque rex vbi Francum ad oppidũ venire nuntiatũ eſt, continuò ſuos ad pugnã expeditos eſſe iubet, atque obuiã procedit. Hoſtis per ſpeculatores cognoſcens Anglum aduentare, ſtatuit ſine peditatu quo carebat, non conſerendã manum, ex quo primum

mùm constitit, vt daret spatium curribus, quos rē pentè retrò abire iusserat, ad castra redeundi, dein de pedem referre, ac postremò latè fugere cœpit. Equitatus Anglicus aliquot millia passuum secutus, amplius ducentos equites cū sex militaribus signis cœpit. In ijs fuit Ludouicus dux Longauillæ, & Rhenatus Claromontis regulus: est id Andegauensis agri oppidum. Ita profligatis hostibus rex reuertitur, positisque prope vrbē castris, præsidium ac ciues mœnibus includit, qui iam tum subsidium pariter atque defensionē desperare cœperunt, quòd murorum, qui iam vndique quatefacti erant, magna ruina impendēret: quare dediti onem faciendā rati, cum Anglo incolumitatē pactiscuntur, atque se in eius fidē & potestatem tradunt. Rex primùm ōnium præsidium missum facit, deinde vrbē ingreditur, & quid faciendum sit, cum Maximiliano & suis consiliarijs belli ducibus consultat. Post longam disputationē collibitum est, vrbē non retineri, sed muris nudatam relinqui paruo præsidio munitāvsque eò dum alibi ad maiora facinora via daretur, & id erat, vt iter ad Burgundiā aperiretur, quod Tornacum vrbs imprimis firma, & Francorum clientela munita intercludebat, quapropter illud modis ōnibus in potestatē maturè redigendum statuerunt. Ita Morino moris exuto, & multis in eo vicis aduſtis, ac omnium quæ extra mœnia fuerant, hominum pecudūq; præda abacta, Tornacum itur. Interea

in Anglia frequentes habebantur supplicationes, cunctis à Deo exposcentibus, vt Henricus feliciter militaris disciplinæ rudimẽtum poneret: sed cùm de victoria ad Morinum parta auditum est, tunc duplicatæ preces atque gratiæ actæ, quò cætera tã to initio deinceps responderent. At vbi Tornacũ peruentum est, rex peropportunè inita oppugnã di ratione, ac paratis rebus, mœnia passim milite circundat, ducibus imperat quod quisque curet, castra ipse tenet, pro quibus Edouardus Buchyn gamiæ dux vir veteris prosapiæ & bello egregius cum militũ robore stat, deinde signo dato, simul vrbs acerrimè inuaditur. Ea res vt malũ improuisum maximè ciues terret, qui minimè omniũ bellum sibi cum Anglo futurum cogitarant, tamẽ suis freti viribus, metum paulò pòst excutiunt, ar reptisq; armis se fortiter defendunt, nuntiosq; ad Ludouicum regẽ petitum auxilium crebros mit tunt: sed cum ira resedit, vires melius metientes a nimaduerterunt se intus annonam in paucos dies habere, & non esse quòd sperarent aliquid importari posse, hoste õnes aditus obsidente, ac propterea videbatur præstare, prius de pace legatos ad hostẽ mittere, quàm animi vtrinq; verbo & ferro irritati implacabiliores fierent. Itaque primos ciuitatis suæ ad Henricum legant pacẽ æquis condi tionibus oratum. Legatio audita est, & pax ea lege data, vt ciues paterentur vsque eò præsidium apud se esse, dum placeret regi illud in vrbe habe-

Tornacum obsidetur.

re, datentq; in eius stipendium in annos singulos dena coronatorũ millia, ac in præsentia quinquaginta millia penderẽt. Quibus rebus peractis, Tornacenses demum se in fidẽ Henrici tradunt, qui postero die more triumphantis imperatoris vrbẽ ingreditur. Biduo pòst Maximilianus cum Carolo Castellæ principe & Margarita filia, congratulãdi gratia ad Henricum adiuit. Hic Maximilianus cum rege de toto belli negotio agere cœpit, qui videns res Gallicas iam apertè longè infirmissimas esse, plurimum hortabatur Henricum ad sequendam victoriã. Contrà Henricus iuuenis quieto ingenio, qui non suæ, sed Romani pontificis iniuriæ vindicandæ causa bellum susceperat, ratus Francum satis esse doctum, ad erratum suum agnoscẽdum, in eo bello cessandum putabat. quæ sententia cùm iam hyẽs instaret, postremò retinetur. Atque ita rex firmata vrbe præsidio, ad octo circiter suorum Anglorum millia, cui Edouardum Ponyngum præfecit, ingentis belli victor domum redijt, postquam ciuitatẽ ordinarat, & militi benè merenti ac alijs præmia dederat, in quibus Thomas Volsæus fuit, cui vectigalia episcopatus loci assignata sunt, vt ne episcopus homo Gallus illis deinceps potiretur. Maximilianus verò dolens Anglum benègerendæ rei occasionẽ dimisisse, in suã mox Germaniã se recepit. Cæterùm id equidem magno argumento fuit Angliã in statu rerum suarum esse perquàm moderatã, atque suis opibus contentã;

contentam: nanq; si Henricus memoria nostra, rebus Gallicis cùm ab Italis tum ab Hispanis sæpè malè affectis nocere voluisset, dubio procul potuisset, ex eisq; suas maximoperè augere: sed placuit suo vti instituto, quèadmodum Christianum decet principem.

Interea Iacobus Scotiæ rex cui iampridē constitutum erat, sicut suprà dictum est, auxilio iuuare Francum non modò vsque ad aras, veluti loco prouerbij dicitur, verùm etiam paululum vltrà, si ita posceret necessitas, vbi audiuit Henricum iter in Gallias habere, sensim exercitū parat, quo præstò sit, vt amico opē ferat. Id Anglus per explorato res intelligēs, confestim tā per suas quàm Leonis Romani pontificis literas Iacobum de iure amicitiæ ac affinitatis, itē de fide iurisiurādi dati monet, atque rogat, vt se amicum inimicúmve tandē aliquando profiteatur: Ille demum professus est se Anglo amicum, quanquā eum partim fœderis religio, partim cōmodum quod ad se suamq; gentē quotidie amplissimum à Gallis proficisci non ignorabat, summè tenebat, & idcirco nolebat sine causa, suum consilium de tanta re quod esset, patefactum iri, sperans nequaquā sibi necesse fore, aut religioni aut commodo officere. Qua re cognita, Henricus aliquanto liberius incœpto bello studere cœpit, qui tamen tantùm aberat, vt Iacobi dictis fidem habendā putaret, vt quāprimum misit Thomā comitem Surræ Eboracum, qui vsq;

eò eam obtineret prouinciã, defenderetque ab iniuria, dum bellum Gallicum conficeretur. At postquã Anglus se in Gallias traiecerat, & Morinos bello premere ingressus erat, Ludouicus rex suis viribus diffidens, cœpit crebris nuntijs Iacobum vrgere, hortari, rogare, vt facto in vicinos Anglos impetu, hostẽ à maleficio rerum suarum auerteret, domumq; redire cogeret. Amici rogatu Iacobus motus vt prius õnia consilio tentaret, quàm iniustum bellum susciperet, protinus nuntiũ ad Henricum misit, qui diceret se antè offensum ab eo, & in præsentia maiori affici iniuria, quòd Ludouici regis Francorum, quibus cum vetus hospitium suis Scotis intercedebat, regni fines vexaret, & propterea nisi euestigiò manus abstineret, ipsum primo quoque die eius regnum pari clade affecturum. Nuntius celeriter in Anglica castra profectus mandata retulit, cui Henricus respondit, Iacobum regẽ nunquam ante id tempus de vllis iniurijs questum, & neque etiã nunc posse iure conqueri, si Romani pontificis solicitudines aliqua ex parte alleuandi gratia, bellum in Francum motũ sit, & ideo eum iussit suis verbis regi dicere suo, vt fidem, perinde atque Christianum principẽ decebat, seruaret, quandò si contra religionẽ faceret, non posset istiusmodi culpæ pœnã effugere. Cum his mandatis nuntius dimissus aduolauit domũ, & quæ referenda erant diligenter exposuit. Atqui fatum quod Iacobo infestum erat, nulla ratio ad

cauendũ

cauendum valuit, ita ille quod destinarat, non exe
qui non potuit: qui vbi vidit nihil se minis profi-
cere, armis agendum putauit, quæ multò iustiora
ducebat, quia antea Anglo bellum indixisset. Itaq;
instructo repētè exercitu ad sexaginta armatorū
millia, paratisq; omnibus quæ vsui forent, præda
bundus in fines Anglorum contendit, primoque
accessu Noramum arcē capit, captamque magna
ex parte cōplanat. Inde circiter sex passuum mil-
lia progressus, verticē montis quem Floddonem
incolæ vocant, occupat, ibique positis castris, regi-
onem quaquauersum populatur. Citò ad omnia
oppida & pagos totius eius regionis rumor aduē
tus Scotorum perfertur, qui vbi maior atque illu
strior incidit, clamore per agros excipitur, perua-
ditque ad nobiliū stationes, quas circa fines Tho
mas comes frequentes disposuerat: huic enim bel
li duci præstantissimo, Henricus à principio bellū
gerendum dederat: qui ipse igitur ante ōnes certi
or factus Nouumcastrum proficiscitur, quò se
Thomas classis præfectus eius filius cū mille cir-
citer armatis in tēpore applicuit, qua ille re nō me
diocriter gauisus nihil ferè moræ facit, sed statim
Alneuichum pagum petit, indeq; nuntios accersi-
tum nobiles viros mittit. Nuntij properantes tan
ta diligentia vsi sunt, vt breui eò conuenerint ali-
quot egregij duces, Thomas regulus Dacris, Hen
ricus regulus Clyffordius, Ricardus Neuyllus re
gulus Latemerius, Henricus regulus Scroppius,

Scotus Angliæ inuadit,

Angli celerrimē se ad defensionē parant,

Gulielmus regulus Cognerſius, Gulielmus Bulmerius, Philippus Tylneius, Edouardus Stanleius, Nicolaus Appliardus, Edmundus Hauardus comitis alter filius, Thomas Buttlerius, equites fortiſsimi, ac cõplures alij, quia tota regio iam in metu erat, & quiſque pro ſe, pro opibus, certum armatorum numerum duxerint. Hinc habito inter ſe conſilio, poſtquam officia partiti, & de ratione belli adminiſtrandi deliberarunt, comes ſingulos nominatim hortatur, vt cõmunis ſalutis cauſa arma capiant, & ſe ſequantur: Quo facto, agmẽ inſtruit, ac in hoſtẽ proficiſcitur, ab eiuſq; caſtris mille paſſus caſtra ponit, parum citra flumen, quẽ incolæ Tyllum appellant: & quia in caſtris exigua erat cõmeatus copia, neceſſariò ad manus venien dum ratus, quinto iduum Septẽbris prima luce ad flumen accedit, tranſireque incipit. At rex vbi cognouit Anglos petere flumen, ſuſpicatus eos properare ad occupandum præſidijs alterũ montem, qui inter bina caſtra intererat, factis multò mane magnis ignibus, vt fumus auferret hoſtibus viarum proſpectum, ac ſublatis caſtris, quadrato agmine ire pergit ad antecapiendum eum montem, perinde quaſi pro certò habeat, hoſtes locum caſtris idoneum, non itẽ certamen quærere. Quid, quòd deſpecta eorum paucitate, inerat in mente opinio, illos vel in prælium non deſcenſuros, ſeu, ſi deſcenderent, in pedes ſe raptim datu ros, id quod permultis olim imperatoribus exitio fuit,

fuit, qui scilicet non æstimauerint, neque formida rint suorum hostium vires. Interim Angli transmisso flumine, ad radices Floddonis peruenêre, duplex inde consecuti cõmodum, quòd ab hostibus nõ poterant deorsum versus tormentorum ictibus peti, & ab ipsis illi descendêtes sursum versus maximè feriri. Iam vterq; exercitus ad radices montis accesserat, cùm vtrinque signũ pugnã di datur: præcedebat ad dexterum cornu Edmũdus Hauardus cum tribus circiter peditum millibus, in quem primus à Scotis fit protinus impetus. Instabat Edmundus fortiter, cùm sui subitò territi in fugã sese dederunt, quos & ipse sequi cogitur. Hoc eiusmodi parum faustum dimicandi initium, ecquis crederet, Anglis cõmodo, Scotis damno fuisse? quippe vbi Iacobus vidit primos terga vertisse, ratus totum hostium exercitum iã iam in fuga esse, equũ dimittit, ac suis se sequi iussis, ire persecutum fugientes parat. Tum eius duces, ne id faceret, vehementissimè rogabant, orabant, obsecrabantq;, argumentantes nullum instare periculum, quamobrẽ imperator deberet ab officio discedere, cuius interesset prouidere saluti omnium, castigare inertes, hortari fortes, submittere fessis integros, cani iubere receptui, & id genus obire munera belli, non autẽ pugnare, nisi cũ foret necessitate victus & eum tunc haud plus vno homine valere, sed si dignitatis gradum teneret, pro centum millibus vnum esse suo exercitui.

His precibus atque vocibus rex nihil motus, rectis ordinibus, cū nobiliū caterua in primā aciem procurrit, vbi peditis officium faciens, non fugientes Anglos, sed acriter resistentes inuenit, ab eisq; interficitur, cum tota acie, quæ prima cum hoste manum conseruit. Reliqua pars exercitus, cui præpositus erat Alexander Hohomus regij cubiculi præfectus, tametsi suos videbat pereuntes, à fronte & à tergo ab hoste circunclusos, tamen tantum abfuit vt iret subsidio, vt ne pedē quidem efferret è loco quo consistebat. Porrò visa inconsiderātia regis, qui in mortē ruere voluisset, stupor omniū animos ac velut torpor quidā insolitus membra tenebat, intuentesq; alij alios immobiles permanebant, desperantes post amissum regē, posse se victoriā glorioſam consequi, quæ casu inaudito, excidisset quasi è manibus. Non defuerunt tamē qui id crimini darent Alexandro soli, quòd inuadendi signum non dedisset. Sed desine mirari: sic Deo placitum, vt Iacobus rex aut violatæ nuper fidei, aut impietatis maturā haberet pœnam. Is enim admodum adolescens, in bello ciuili dux hostium, sicuti superiore libro exposui, quāuis nolēs arma in parentē tulit, interfuitq; prælio, in quo ille morte occubuit. Si eiusmodi exēpla ob oculos interdum haberemus, minus ōnino peccaremus, quandò serius citiúsve nemo homo nocens pœnas non persoluit. Cæterùm res Anglica longè feliciſsima extitit: nam si Iacobus cautè pugnasset

vel

vel post eius cædem, si Scotos principis vlciscendę mortis furor inuasisset, prout fieri par erat, dubio procul victoriā reportassent: quid enim pauciores & defatigati aduersus plures, & valētes potuissent? Quocirca Angli diuini beneficij benè memores, etiā nunc victoriam Deo illam acceptam referunt. Pugnatum est amplius tris horas, cecidēre quindecim millia hominum, quorum pars tertia ex Anglis fuit. Nocte insequenti, Scotorum exercitus populabundus eā qua venerat via domū redijt, qui vbi intra suos fines pedē tulit, cœpit passim ab ōnibus malè audire, quòd vt vecors & impius neque regis mortē vindicandam, nec suis pereuntibus opem ferendā curasset, ac sic æternas ignominiæ maculas patriæ inusisset. Sed Alexandrum multò magis vniuersi sceleris damnabant, qui nō ducis, at hostis potius officium fecisset. Inter spolia hostilia, corpus Iacobi duobus acceptis vulneribus, exanime reperitur, quod etiā tum plurimum maiestatis prę se ferebat, deindeLondinū deportatur, ad cœnobium Bethleemicum Carthusianorum monachorum ordinis. At postea in plebis Scoticæ mentibus inhæsit, Iacobum viuere sed eluendorum delictorum causa adhuc vagari, id quod Flandri de suo Carolo duce inaniter prędicant, quia viri laude digni etiam post mortem, per famā, viuere dicantur. Reliquit Iacobus rex filium nomine Iacobum, & Margaritā vxorem prągnantem, quæ alterum peperit, sed breui pòst hoc

mortuo

mortuo, solus ille superstes extitit, Iacobus eo nomine quintus, ętate admodum puer. Ab initio habito principum concilio factus est gubernator regni Iacobus Betonus Glasguensis archiepiscopus vir magnæ virtutis & consilij: tributi sunt consiliarij, Alexander Hohomus, cum Gulielmo fratre, item alter Alexander Gordonus Hūtelius comes, Gauinus Dumbar Aberdonensis episcopus, & Iohannes Harrensis comes, qui rerum omnium agēdarum potestatē haberent. Margarita autē regina haud multò pòst nupsit Archibaldo Douglassati, Angusię comiti, viro summo genere nato, singulari bonitate & modestia prædito, id quod mulier ex re sua atque filij potissimum fore putauit, veritas si alteri externo principi nuberet, ne filij tutela non relinquenda sibi esset. Anno 1611

Bellum ab Henrico susceptum, & tā felici successu hactenus gestum, maximo vsui fuit rei Christianæ: nam Francus tum demum rebus suis per incōmodè cadentibus & malè affectis timens, iā cum Leone pontifice Romano de cōpositione pacis, concordiæ, amicitiæ agere cœpit, & primū omnium Bernardinum Cardinalē cum socijs ad eum remisit, quos ille in pristinum honoris gradum restituit, deinde cum Maximiliano rege inducias fecit, & postremò ab Henrico de impetranda pace per amicos summè curabat, & quia per eosdem dies amiserat Annam vxorē, significabāt amici eum etiam cupere vxorē ex Anglis habere.

Interea

Interea Hēricus expectabat quatenus Leo de summa rei statueret: qui eodē tempore concilium ad Vuestmonasterium habebat, in quo primùm de legibus actum, per quas modus præsentibus hominum moribus poneretur: deinde de pecunia, quæ more maiorum, prophanis pariter atque sacerdotibus imperata: postremò Thomas comes Surræ fit dux Northfolchiæ, quē dignitatis locū Ioānes eius pater prius obtinuerat: placuit id decus Thomæ deferri, eò, quia paulò antè in bello Scotico egregiā pro republica nauasset operā: itē Thomas eius filius, Surræ comes loco patris: Carolus Somersetus comes Vigornienſis, Carolus Brandonus dux Suthfolchiæ. Benè multi mirandum putarant tantum Carolo honoris haberi, vt dux crearetur, id quod eò pertinebat, sicut postea diluxit, vt honestius ille cum rege affinitate coniū geretur, quod futurum esse, iam apud Henricum decretum erat: sed aliquid in præsenti rē retardauit, quia rumor erat Gallum breui cum pace nouas nuptias quæsiturum, quod fecit vt rex Henricus fando dein visus sit alienigenā hominē domestico anteferre, in collocatione sororis Mariæ in matrimonium. Hæc Ludouico regi facilè ad aures peruenerunt, qui ratus id sibi cōmodum fore, confestim per literas Leonis pontificis Romani & pacē, & sororis connubium ab Henrico petiuit, & impetrauit. Nam cùm Leo, qui caput erat belli, pacē dandam suis literis decerneret, nō equidem

dem fuit quicquã negandum, cùm præsertim Carolus princeps Castellæ cui Maria pacta erat, impuber esset. Pax autẽ ea lege conficitur, vt Ludouicus rex augeret dotẽ puellæ Mariæ, assignatis agris, ex quibus illa post mortẽ viri, vectigal ad tricena bina millia coronatorum in singulos annos caperet, & millia centum penderet quotannis Henrico, vsque ad quinquennium cõpletum: Maria verò sponsa circiter quinto idus Octobris, anno qui fuit salutis humanę MDXIIII. deducta est in Pontiuum, ad virum, vbi nuptiæ plenæ concordiæ, plenæ honoris, tranquillitatis & piæ pacis Abbauillæ coniunctæ sunt: quibus celebratis, Ludouicus homo senex, & qui valetudine infirma erat Lutetiam perrexit, quòd Mediolani recipiẽdi causa iter in Italiam habebat, cum copijs quas iã parauerat, sed per mortẽ, quæ statim pòst accidit, ei nõ licuit nouum bellum gerere. Atque ita Maria puella post octogesimum diẽ, quàm nupserat, vidua relinquitur, id quod portendit, quẽadmodum emanauit in vulgus, mala tẽpestas tam terra quàm mari subitò orta in eius transitu, fuitque magna amplius viginti diebus, adeò vt õnis puellæ comitatus valdè iactatus longè abiuerit, ac alij ad alia loca delati, tardè ad eam redierint. Ea autẽ affinitas comitata pace mirabilẽ in modũ animos extulit Francis, vt sibi tẽperare nescirent, qui cùm haberent Franciscum regẽ, qui Ludouico succesit, iuuenẽ ætate florentem, & copias ingentes ad bel-

lum

lum Italicum paratas, omnibus æquè arma intentabant, iactâtes se etiâ Anglo formidini esse, quòd repudiata nuper Caroli principis amicitia, noluisset & pacem & affinitatẽ secum coniungere: sed eas voces pretium pro pace datum facilè reprimebat, ostendens dantis non recipientis metum. Res autem Anglicæ per hunc modum in dies prosperè procedebant, quarũ prosperitate Thomas Volsæus mirificè gloriabatur veluti autor solus tantæ felicitatis, ex eo, quòd tã summa esset autoritate apud regẽ, sed & inuisus inde magis cùm propter eam insolentiã, ac detractam simul opinionẽ probitatis, tum propter eius nouitatẽ generis. Is ideo per id tẽporis factus est Lincolnienſis episcopus: quorum sanè honorum atque dignitatũ ille per quàm cupidus monimentum aliquod vspiam ponendi, rogauit regẽ, vt vellet ædes magnificas eo loci ædificare, vbi ipse habitabat, quod maturè factum est. Nomen loco admodum imo ad ripam Thamesis, est Briduellum, in vico diuæ Brigidæ, ad meridiẽ spectans, cui solus auster ventus flat, ex quo ædes ipsæ minus salubres, vt plurimũ vacant. Ita Volsæus velut imperitus architectus, ad sui memoriã perpetuandam opus tam bellè locauit.

At rex Franciscus partim suis, partim exulum Mediolanensium opibus fretus, ineunte vere Italiã petit, Mediolanensis principatus recuperãdi incensus studio. Cognito hostis accessu, Maximilianus

nus dux Prosperum Columnensem cum exercitu, quē ad id tēporis punctum facere potuerat, in Taurinorum agrum mittit, vt ante capiat locum castris idoneum, hostemque arceat, aut vsque remoraretur, dum ope, & auxilio Matthæi Sedunē sis Cardinalis, aliqua Heluetiorum manus accedat. Prosper profectus omnia opportuna itinera intercipit, vt peruadere expeditus nuntius ægrē quisquam queat. Aduenit haud multò pòst bene magnus Heluetiorū numerus, & ijs præpositus erat Albertus Lapiadensis, vir summæ inter Heluetios autoritatis. Aderat vel Matthæus Cardinalis, vt suos consilio & autoritate præsens iuuaret. Prosper vbi vidit hostem appropinquare, propius montes pergit, descensuque prohibere instituit, sed cùm vellet solus rem militarem omnē obire, fortè extra agmen parùm vagatus, ab equitibus Gallis capitur. Franciscus capto hostium duce, Albertum pecunia tentat, vt pedem referat, dimittatque domum partem suorum auro onustā. Albertus tanta spe ilicò in pecunijs posita, incipit cum Matthæo subdolè ac versutè agere de mutādis castris, multasque proponit difficultates, quæ propter id factu optimum iudicetur. Contrà Cardinalis omnia facilia fore docet, si modò à primo resistatur: sed disputatio ne quicquam fuit. Albertus parte bona suorum domum dimissa ad colligendas fruges, quarum maturitas iam apparebat, retrò abijt: idem & Italus miles fecit. Tū Fran-

Franciscus nullo inuēto hoste qui prohiberet, recta Mediolanum venit, ingrediturq; : sed animad uertens ciuitatem magna ex parte pro duce stare, qui se in arcē receperat, pari atq; uenerat celeritate egreditur in agros, castraq; à millibus passuū sex minus facit . Ciues fugientem hostem secuti usque ad castra prorumpunt, ad pugnamque elicere nituntur. Francus verò se ibidē circunductis pro vallo tormentis continet, de industriaque differt certamen, tum quia expectabat in horas Venetorum copias tum quia sol in occasum præcipitabat, & luna noctu non lucebat. At ad extremū, cùm videret hostē insultare in castra, & non esse quòd tēpus amplius extraheretur, ad manus venit. Prælıantur acerrimè ad vesperum, postea multa nocte cuncti utrinq; quasi cum tenebris luctātes fractis iam passim ordinibus, inter se aliquandiu crudeliter pugnarunt, cùm tandē sua sponte quieuēre . Interim longè post genus hominū natum, calamitolissimo audientium aures clamore ubique misto sauciorum ac morientium gemitu calebant. Vbi verò cœlum albescere cœpit, tū pro se quisque ordinum dux suos in unū cogere maturans, in prælium actutum redire iubet. Gallus penè desperata salute, consilio & arte Iacobi Trauci tormenta omnia pro castris locat, seque illis tegit, munitque. Accedit ferox hostis, temereque se tormentis obijcit, ubi loci circiter tria hominum millia miserabiliter dilacerantur: quæ strages finē certamini

certamini fecit, ciuibus expectandum cẽsentibus, dum supplementum à duce mitteretur. Sed ecce tibi, Venetorum copiæ adfuerunt, quo viso, Medi olanenses in vrbẽ continuò rediêre, cùm iam hostis multitudine recenti præstaret, quò sexto pòst die rex instructo agmine accessit, per deditionem que recepit. Cæsa sunt in eo prælio plus decẽ & septem hominum millia, quorum maior pars Gallorum fuit. Post hæc, Franciscus opera & ingenio Petri Nauarræ arcẽ oppugnare aggreditur, iamq; vnam turrim cõplanare incipiebat, cùm dux Maximilianus deterritus se in eius fidẽ tradidit, Ludouici patris tandẽ fatum secutus. Rex per hunc modum recepto Mediolano, Bononiã proficiscitur ad Leonẽ pontificem Romanum, cum quo multo sermone de rebus in posterum tẽpus in Italia gerendis habito, in Galliã reuersus est, cui postea nihil prius fuit, quàm Heluetios in amicitia retinere, certum habens non posse se res Italicas sine eorum ope diu possidere. Porrò Heluetij circa Rheni fontes, magna ex parte, Alpes incolunt, habentque in Italia agros, quorum fines ad Mediolanensem principatum pertinent, gens est ferox & longè bellicosissima, vtpote quæ vsque à pueritia se in militari tantummodo arte exercet, & Gallis vbicunque terrarum & gentium præ cæteris, ad omnia semper præstò est, eorum libertate allecta. Cæterùm fama de parta à Franco victoria, & de colloquio inter Leonẽ & ipsum regẽ facto, cùm

in Hiſpaniã peruenit, Ferdinando curam renouauit cauendi, qui iam tum rebus ſuis ſolerter prouidendum exiſtimans, exercitum cõparare cœpit qui regno ſuo Neapolitano, in primis præſidio foret. Atqui Henricus vbi cognouit Franciſcum regem domũ reuertiſſe, haud vlla interpoſita mora miſit legatos ad eum, Carolum Suthfolchiæ ducem, Ricardum Vuynchefildum Caleti præfectũ, & Nicolaum Vueſt qui primum ipſius verbis illi victoriã congratularentur, deinde quærerent de eo, vtrum colliberet pactiones pacis antè cũ Ludouico rege factas ſeruare nécne, ac poſtremo Mariam ſororẽ cum dote promiſſa domum reducerent. Legati Lutetiam profecti mandata Henrici Franciſco exponunt, qui omnia cupidiſsimo animo ſe facturum profitetur, ſolum non obſcura ſignificatione, puellæ diſceſſus ei minimè cordi fore videbatur, id quod Henricus ratus iuſſerat Carolum eam in matrimonium ducere, quod & factum eſt, ſicut prius ſtatutum fuerat, vti ſuprà eſt dictum, quàm Gallo nuberet, & Franciſco admodum iucũdum fuit, qui verebatur ne Carolo Caſtellæ principi locaretur. Ita Maria amiſſo priore viro, domum nupta redijt.

Sub idẽ tempus Londini orta eſt rixa, quæ autori exitio fuit: ciuis enim quidã nomine Ricardus Hun veſtium artifex amiſit infantẽ filiũ, propter quod parochus ſacerdos ab eo petebat, quẽadmodum moris eſt, linteolum ſibi dari, quo in-

ff. fano

fans inuolutus fuerat cùm est baptizatus. Ricardus contrà negabat aliquid ei deberi, cùm infans nihil ipsius domi proprium habuisset. Ita rixãdo ambo ad litẽ intendendam ardebant, & à lite ad maleficium rapiebantur, cùm sacerdos accusatur à Ricardo, quòd contra legẽ illam terribilem, de præmuniri, cõmisisset, & à sacerdote Ricardus hæreseos insimulatur, qui ob id impietatis crimen, conijcitur in carcerẽ à Ricardo Fiziames Londinensi episcopo, vbi parum mansit, quia non longè pòst à custode carceris miser reperitur laqueo suspensus. Hoc vbi factum exiuit in vulgus, peruasit que per vrbem, mirum dictu quas ille voces miserit, quas lamentationes fecerit, clamitans impios atque crudeles ministros episcopi strangulasse virum innocentẽ, vnicum pauperum patrẽ, is etenim solebat multùm subuenire egẽtibus. Res autem ea regi haud minimi momenti esse visa est, qui protinus iussit Gulielmum Horsæum vicarium ipsius episcopi cum custode & apparitore curiæ episcopalis, in vincula abripi, quæstionẽque de morte hominis constitui, qua habita, corpus mortuum crematur, ac Gulielmus ad extremũ cum socijs captiuis custodia liberatus missus factus est Satis à proposito egressi sumus.

At non multò pòst Christophorus Cardinalis Eboracensis Romæ moritur, exin fit archiepiscopus Eboracensis Volsæus Lincolniensis episcopus, idem perbreui & Cancellarius regni, quo magistratu

gistratu Gulielmus Varamus Cantuariensis archiepiscopus sponte sua abiuerat. Hanc fortunæ abundantiam habere, in summa laude ponendū est, si ad viros illa graues, modestos & tēperatos affluat & illabatur, qui se non efferunt in potesta te, non fiunt insolentes in pecunijs, non se in bonis præferunt alijs. Horum ōnium nihil extitit in Volsæo, qui tot vno fermè tēpore adeptis dignitatibus, tantum superbiæ animo concepit, vt sese cū regibus exæquatū existimans, cœperit mox vti sella aurea, vti puluino aureo, vti velo aureo ad mensam, habere galerum Cardinalium ordinis insignē loco cuiusdam idoli sacri, qui cùm ille pedibus iret, sublimè à ministro præferebatur, in sacelloque regio super altare collocabatur tantisper dum res fieret diuina. Ita Volsæus sua insolentia & ambitione sibi totius populi inuidiā parauit, ac quæsiuit, infestus iuxtà nobilibus ac plebi, quòd illi vanā eius gloriam multum stomacharentur, & ipse vniuersis valdè odiosus, quia munia fermè cuncta sustinere posse se autumabat. Sed illud profectò operæpretiū erat, hominē videre imperitum iuris sedere pro tribunali, iusque dicere, qui tamen à principio à iurisconsultis qui ei more vetusto assidebant, adiutus, cœpit nonnullas causas non dānatas neque ritè actas tractare, cōponere, alias de quarum iure dubiū non esset, prohibere vocari in iudicium, modum controuersiarum facere, litigatores falsas causas ad iudices deferentes

acerbè punire, simulq; iudicum negligentiã seuerè increpare, qui eas recepissent, ac lites demũ non æquè æstimassent. Atque Volsæi administratio talem ab initio iustitiæ vmbrã in vulgus habuit, verùm quia vmbra erat, citò euanuit, ipso Volsæo õnia suo arbitrio agente, quòd iam eo pluris regi esset omnium nemo. Ex quo nempe factum est, vt aliquot principes viri consiliarij cùm vidissent tantam potestatẽ ad vnum peruenisse, alij aliò ex curia abiuerint, & cum primis Cantuariensis & Vintonienſis, qui in suas diœceses perrexerũt, sed antea vt optimi reipub. patres, regẽ summè rogarunt, vt ne pateretur quenquam seruum maiorẽ esse domino suo: mutuati hanc sententiã à Christo, qui apud Ioannẽ, discipulis suis inquit: Amen amen dico vobis, non est seruus maior domino suo. Ad ea Henricus, non vtique ignorabat, in Volsæum esse dicta, respondit se illud primũ õnium curare sedulò, vti seruus quisq; pareat, non imperet. Deinde Thomas dux Northfolchiæ in suã patriã se recepit, & postremò Carolus Suthfolchiæ dux alios etiam secutus est: Quippe is in legationem Gallicanã, in nuptias, in nouam familiã magnos sumptus fecerat, pecuniã mutuatus à rege, qua se donatum iri sperabat, sed id factum noluit Volsæus, vt Carolus ære alieno oppressus dicto magis audiens foret. Quoniã quemadmodum ingentes opes extollunt mortalium animos, ita eosdem tenues facultates demittunt. Atq; hic annus

sextus

sextus Henrico à gubernatione regni fuit, & ab humana salute MDXV.

Intercessêre non admodum multi dies cũ rex Henricus reipub. partes õnes inspiciendi, constituendi, ornandiq; maximè studiosus de consilij sententia, concilium conuocauit, in quo permulta decreta sunt de regni statu, qui per ea vt meliore esset loco, ne optandũ quidem erat. Quæ eiusmodi omnia publica acta cùm in codicẽ referantur cõmunẽ, non est vsus omnino, vt nos hîc vel aliàs de illis meminisse nostrũ officium esse putemus. Ita dimisso concilio Regi curæ fuit liberare Tornacum õni Gallici dominatus nomine, communicauitque consilium cum Volsæo, quẽ iussit defigere & intendere animum in illud, quod ille nõ segniter neque indiligenter fecit, vnde noui demũ belli causa data est. Is enim episcopatus Tornacensis, vti suprà demonstratum est, vectigalia capiebat, qui postea de voluntate regis assiduè cũ Francisco Francorum rege agebat, ac pro necessitudine, quæ ei erat cum Henrico, petebat, vt Ludouico Guillarto episcopo eius vrbis alterum deferret episcopatum, quò sibi Tornacensis integer esset. Franciscus autem nihil explicatè Volsæo respondebat, vt qui ducebat sibi expedire plurimũ, habere episcopum Francum Tornaci, quod se omnino aliquando in suam clientelã aut potestatem recepturum confidebat. Verumenimuerò ea res non diu clàm Volsæo fuit, qui moræ haud

patiens facilè quærendo sibi verba dari intellexit, ex quo negotium aliquod Franco exhibendum constituit, quo ille & diu & acriter afflictaretur: in de ei cogitanti venit in mentẽ alienis armis bellũ inimico facere, itaque curat rumorem autore incerto perferendum ad Maximilianũ regem iam Anglum multis de causis alieno esse in Francum animo, vt id rumoris tam Maximilianum, quàm Franciscũ Sfortiã Maximiliani ducis fratrẽ, ac Mediolanenses exules qui apud eum erant, in spem habendi auxilij adduceret. Haud secus atque cogitarat Volsæus, accidit: nam simul ac Maximilianus resciuit Anglum minimè cũ Franco consentire, futurum ratus vt breui aliquod bellum inter eos nasceretur, nulla interposita dubitatione, per literas & nuntios primùm Volsæi animum tẽtat, & cùm accepisset responsum forsitan Henricum aliquid stipendij militi numeraturum, si ipse impedimento sit Gallo, quo minus in Italia tam amplè rerum potiatur, deinde Anchisen Vicecomitẽ hominẽ Mediolanensem in Angliã mittit, qui ipsius similiter atque exulum omniũ verbis opem petat. Anchises ad Henricum profectus Maximiliani mandata accuratè refert. Volsæus cognito Maximiliani cõsilio, persuadet Henrico, oportere aliquo pacto Franciscum regem impediri, vt ne Italiã occupet, quandoquidẽ periculum esset, ne tanta auctus potentia in vicinos quoq; extremos dominari cuperet. Henrico qui æqui bonique omnia

nia faciebat quæ à Volsæo proponebantur,& res ei magni consilij videbatur, placuit vt aduocarentur ad curiam veteres familiares, atque consultò de ea re ageretur. Proinde paucis pòst diebus Gulielmo Cantuariensi, Ricardo Vintoniensi episcopis, Thoma Northfolchiæ duce, Thoma Louello equite, ac plerisque alijs accitis, de negotio gerẽdo sententiæ dicuntur. Volsæus primus fatur, ac permultis argumentis docet, Franciscum regem ruptorem esse fœderis, quòd Ricardum Polã foueat, quòd amicos bello vexet, quòd denique Italię imperium sibi parare contendat, vti postremò aut vicinos õnes populos subigat, aut cum eis de potentia in perpetuum certet, & id breui futurum nisi protinus occurratur, aut occurrendi sine Anglorũ cæde, viam esse, vt Maximilianus rex in eum armetur, qui perinde eius conatibus obsistat, atque ille aliorum res & cõmoda perturbare impedireque semper est paratus. Hanc Volsæi sententiam ante alios Thomas Dunelmensis episcopus laudat, miratur, probat, in cœlum fert, ve ne vapulet multum, si aliter faciat, quia sese iampridẽ homini addixerat, ac idcirco pendebat ab eius voluntate totus. Contrà viri graues, quos Volsæi odiũ in Francum ex cõmodo priuato, non publico, conceptum haud fugiebat, aiunt, nõ videre se aliquid causæ existere, aut instare periculi, quamobrẽ Hẽricus rex prior debeat frangere fidẽ, & se magno implicare bello, nihil ei vtilitatis allaturo: & ad id

quod Francus contendit Italiæ principatum obtinere, non esse cur respiciatur, cùm Italia non soleat Gallis augere vires, sed semper minuere, ac propterea præstare, non ingredi in bellum, cuius Hericus non victor, sed tantum concitator dici possit, quod facere maleuoli atque vecordis est. Has diuersas sententias media regis sententia moderata est, qui Francisci conatus sic infringendos censuit, vt nulla belli fieret significatio. At Volsæus ita rebus constitutis, non clandestinis consilijs, sed aperto, sicut dicitur, Marte agendum ratus, primo quoque tempore Ricardũ Pacæum, qui regis secretior familiaris erat, cum benè magna pecuniæ summa in Germaniâ misit, qui primùm Maximiliano consiliũ susceptum patefaceret, & Francisco Sfortię, cuius in primis res agebatur, cũ eoq; de belli ratione ac pensionibus statueret, vt scilicet si Henrici ope & auxilio Mediolanensem principatum reciperet, aliquod ei in singulos annos vectigal publicè pendêret, atque Volsæo priuatim solueret pensionẽ ad decẽ & octo coronatorũ millia, deinde ad Heluetios pergeret, cõductoq; magno eorum numero Maximilianum regẽ armaret. Pacæus celeriter profectus ad Maximilianũ adit, atque declarat quæ ad ipsum ab Henrico rege mandata habeat. Post hæc inter se belli instruendi modum agitant, id quod facilè conuenit. Quibus rebus confectis, Pacæus ad Heluetios se contulit, cuius aduentus summa spe & voluntate eam gentẽ

complerit,

compleuit,quæ ex re ſua fore cernebat,ſi nouum bellum rex præpotens gerere inciperet. Itaque bona pars accepto ſtipendio,Maximiliano regi operam dare ſe cõtinuò parat. Præſto etiã adſunt exules Mediolanenſes, qui bello inſeruiant . Tali modo ingenti ad punctum tẽporis coacto exercitu Maximilianus in Italiã deſcendit,nulloq; inuẽto hoſte qui prohiberet,ante Mediolani portas caſtra poſuit. Franci inter hæc cognito hoſtium conſilio,Anglos vt pacis violatores omnib. deteſtantur precibus:ſed qui Mediolano relicti prę ſidio erant,cùm intelligerent hoſtes præſtare multitudine,per celeres nuntios ad Franciſcum regẽ miſſos auxilium petunt,& ne in certamen deſcendere cogantur,ante Maximiliani aduentum circa arcem loco idoneo caſtra faciunt,paratis in multos dies cibarijs. Sed dum hîc ſe muniebant,cùm viderent hoſtes inſtare ardentes & erectos ad cõmittendã pugnã, paulatim animis concidebant, & iam de ſola fuga cunctos vna cura occupabat, cùm ecce Maximilianus irrito incœpto,pedẽ ſubitò referre cœpit,ac poſtea vnde proximè venerat,Tridentũ ſe recepit,veritus,vti aiebat,Heluetiorum fidẽ. Cęterùm is hoſtium diſceſſus ſic Gallorum animos confirmauit,vt ſtatim pòſt oppugnatum ierint Brixiã id tẽporis à Venetis obſeſſam, qua paucis pòſt diebus pacti cũ Hiſpanis qui eã tenebãt pecunia & incolumitate potiti ſunt, reddideruntque ipſis Venetis ſocijs. Quo feliciter confecto negotio

tio, ambo exercitus Veronã infestis armis petũt: sed hîc fortuna alia fuit, multa enim cum cæde repellũtur. His duobus exercitibus fusis, rursus Maximilianum redintegrandi belli studium inuasit, qui Matthæum Sedunensem Cardinalem ad Hẽricum in Angliã omni festinatione properantem misit rogatũ auxilium, excusatũq; sui militis differentiã. Ante Matthæi aduentum, cognita Maximiliani à portis Mediolanensib. discessu fugæ magis quã profectioni persimili, Volsæus in primis mœrebat, quòd bellum potius sua quã principis voluntate iussúve susceptũ tam malè cecidisset, cũ Matthæus in Angliã peruenit, qui sui negotij benè gerens auxiliũ similiter ac in ãnos singulos sibi munus aliquod dandũ ab rege impetrauit, confestimq; ad Maximilianum redijt. Atqui & materiã & causam belli haud multò pòst ipse rex Maximilianus sustulit, qui continuo bello pressus inducias cum aduersarijs fecit, atque Veronã vrbem Venetis restituit, nec sanè magno pretio, cui ducenta tãtum nũmũm aureorũ millia data. Altera itidẽ cessandi ab armis causa fuit obitus Ferdinandi regis in exitu anni, qui fuit humanæ salutis MDXVI, multarum rerũ gestarum gloria principis post hominum memoriã præstantissimi. Ac tũ necessariò à bello intestino ad discordiã discessum, nouo inter Henricũ & Maximilianum, Carolũ Castellæ, & Franciscũ reges icto fœdere.

Eo ipso publica res Scotica magno principum dissidio

dissidio turbatur, erat enim regni gubernator Iacobus Betonus Glasguensis archiepisc. ac nonnulli alij, vti suprà tradidi, in regni procuratione, qui inimicitias tacitas & occultas habentes parum inter se consentiebant: sed Iacobo Betono hoc certamen in primis in odio erat, quē vt quietis cupidum magis nutu Alexandri Hohomi, ac Gulielmi eius fratris, qui opibus præpollentes erant, quàm suo ōnia agere oportebat, qui tandem veritus ne non eorum audacia vsq; eò euaderet, vt ad præscriptum suum remp. gerere vellent, statuit vnum aliquē sic cum illis autoritate exæquā dum, vt ipsis per eum minus liceret suo arbitratu quicquā decernere. Itaque in mentē venit reuocare domum Ioannē Steuartum Albaniæ ducē, qui patruelis erat Iacobi quarti regis Iacobi quinti patris, natus patre Alexādro in Gallia, vir equè prudentia atque modestia prēditus, qui contra Alexādrum & Gulielmū fratres staret, summaq; vi, cū ita faciendum expediret, omni tēpore pugnaret: de eaq; re primò domi consilia cū amicis inire, deinde illorū hortatu, significare cēpit Ioanni, tandē aliquando venisse tēpus, cùm longo postliminio, iam tutò in patriā redire, & locum aliquē honoris obtinere posset. Dux cui nihil potius in optatis erat, quā patrios aliquando reuisere penates, vbi viā patēre ad suorū receptum cognouit, ita apud Franciscū Francorum regē egit, vt ille sine mora scripserit ad Scotos principes, multisque rationibus

bus docuerit,è repub.esse,vt Ioannē ducē patriā reciperent. Acceptis regijs literis,res ad consilium refertur,atque post longā contentionē obtinetur, longè aliter omninò atque Alexander Hohomus sentiret,cui haudquaquā latebat ea ōnia illò pertinere,vt ipse cū Gulielmo fratre ab reipub.administratione deijceretur. Tum dux ita reuocatus quā primum in Scotiā venit tanquā Vlysses suorum ferè cognitus nemini, cui habito principū concilio,in eo demū cœtu summa rerū traditur, cum Iacobi regis tutela: quod non ōnes læti accepêre, optimè gnari quanta vnicuiq; mortali sit innata imperandi libido, & cū dux consanguineus esset Iacobi regis,cui,eo mortuo,regni veniret hæreditas quantū periculi foret,ne dux regnandi cupiditate cæcus,regio puero necē machinaretur. Quocirca Alexander hinc causam arripiens ad calūniā iam tum cœpit apud Margaritā reginam, & eius amicos, frequenter inculcare quanto in periculo vita regis versaretur,quæ velut ouis lupo,cōmissa esset homini regnū summè affectanti, idque satis constare,quòd eius solius rei causa,primò Alexāder pater,&postea ipse iā inde ab incunabulis exu lasset, & idcirco opus esse regis ac eius amicorū saluti maturè prouideri,antequā vis fieret. Eiusce modi sermones cum amicis habiti facilè ad aures ducis peruenerunt,fueruntq; causa,cur postea ābo inter se mutuo odio flagrarint quāmaximè, adeò vt Alexander statuerit aliquò terrarū sibi migrandum,

grandum, sed vt plus inuidiæ duci conflaret, reginam etiã fugæ comitẽ habendam: quapropter mulierẽ adit, terret, cõmouet, docet vnicã esse ad cõmune perfugium viã, vt pro se quisq; in pedes det, õni festinatione properans. Regina cui per ducem iã non licebat curã, quę eam ipsam vehementer attingebat, de Iacobo filio tuẽdo habere, haud grauatè de fuga audiuit, quippe quæ etiã Archibaldo viro suo Douglassati Angusiæ comiti magno pere timebat. Igitur Margarita, cognita prius Henrici regis fratris voluntate, secuta Alexandrũ & Gulielmum fratres, cũ Archibaldo viro, in Angliã se celeriter contulit. Qua re Ioannes valdè cõmotus, vt qui in concordia ordinũ omnes esse cupiés verebatur ne apud suos & externos turbarum & seditionũ autor haberetur, sine mora ad Henricũ legatos misit, vt dicerent, se nullã dedisse reginæ eius sorori aut socijs abeundi occasionẽ, & propterea rogarent, quò sua etiã interposita fide, vellet eos domum remittere, ac pollicerentur, se fidẽ data tam sanctè seruandá curaturum. Henricus cognito Ioannis animo, cœpit Alexandro & eius socijs suadere, vt placatis odijs in gratiã redirent cũ duce, atque cõseruata Iacobi regis maiestate, & principum dignitate, remp. à seditionibus continerent Idẽ faciebat dux qui in summa solicitudine erat, ac idcirco per literas & nuntios continenter significabat, eos per ciuiles discordias, debere se existimare aliud quærere nil, nisi ire perditũ patriam, quæ

quæ in præsentia ob regis ætatē, atque adeo otiū, tranquillitatē, pacē posceret. Ad extremum Alexā der verbis credidit, ac cū Gulielmo fratre & Archi baldo, domū reuertitur, quē dux venientē perhu maniter accepit, iniuriarumq; obliuionē edixit, fa multate tamen nequaquā depositā. Regina verò animo pariter atque corpore ægra, quæ ne vita Iacobi filij periclitaretur, verebatur & grauida erat apud Henricum fratrē remansit non multò pòst enixa filiā, quam ex suo nomine Margaritā appel lauit, & iā confirmata, ad virū in Scotiam redijt. Interea certatio erat inter Ioannē ducē & Alexan drum, quomodo alter de statu ōni deijceret alte rum, & quisque pro se cauendo, vt ne metueret, metuendū se præbebat, ostentabatque, adeo vt dux destinauerit quouis pacto ab eo se metu libe rare, qui ex hoc, tempus & locū obseruans, breui nomen Alexandri & Gulielmi ad iudices deferē dum curauit, qui simul accusati, quòd prædonū ingentē manum fecissent, & crimine coniuncti at que dānati capite mulctantur. Quòd sanè facinus pluribus ōnino admirationi fuit, quàm dolori, quia Alexander iampridē apud vulgus perfidiæ maculis multò notatissimus fuerat, propterea quòd in bello Anglico, suis pro castris quibus ille præpositus extiterat, laborantibus cadentibusq; minimè subuenisset. Fuit res Scotica deinceps ali quandiu quietior, quæ in tali id tēporis statu erat.

Res Anglicæ

Aderat iam annus natalis Christi MDXVII, cū turbæ

turbæ magnæ fiunt in Londinensi ciuitate à pa-
rēptitijs, id est, seruis ciuiū ad tempus, de quibus
suprà lib. xiiij. in vita Ricardi primi memini, cùm
de initio omniū ipsius ciuitatis ordinum tradidi-
mus. Ij sanè paremptitij simultates vt plurimum
cum artificibus & mercatoribus externis gerunt,
quia æmuli emendi vendendique artis præcipuè
sunt, quamuis neutri causari queant, quin valde
peccēt, quod cognosci licet ex Platone & Stoicis,
teste Cicerone, qui lib. off. primo ita scribit: Sed
quoniam, vt præclarè dictum est à Platone, non
nobis solum nati sumus, sed ortus nostri partem
patria, partem parentes vendicant, partem amici,
atque vt placet Stoicis, quæ in terris gignuntur,
ad vsum hominum omnia creari, homines autē
hominum causa esse generatos, vt ipsi inter se alij
alijs prodesse possent: in hoc debemus naturam
ducem sequi, & cōmunes vtilitates in medium af
ferre, mutatione officiorum, dando, accipiēdo, tū
opera, tū artib. tū facultatibus deuincere hominū
inter homines societatē. Hactenus Cicero. Hæc
& eiusmodi fieri vetant interdum vel illi, qui po-
pulum debent euangelium legesque Dei docere,
quando concionando ex suggestis voces seditio-
nis plenas emittunt, deplorantes præsertim Lon-
dini de plebis incōmodis & iniurijs, quibus illa
assiduè afficiatur, quod mercatores artifices que
alienigenæ ex longinquis partibus illuc aduolent,
bonamque victus ac lucrorum partem è manib.

ciuium

ciuium rapiant: atque sic homines rudes tollunt rerum cõmercium, per quod fit, vt quicquid vsquã gentium sit, illud ipsum apud õnes gentes natum videatur. Verbi gratia, vinum in Anglia non nascitur, vino attamen Angli maximè abundant. Duo de numero istorũ doctorum monachi alter Dominicanus alter Canonicus regularis, hoc tẽpore cupientes de patria benè mereri, ita concionando multitudinẽ citò concitauerunt, concitatãque temeritate armarunt, certatim & frequenter clamantes non esse diutius perferenda tanta detrimenta atque dãna, cum permultis alijs externorum hominum maleficijs, vt eorum præceptis ac talibus monitis facilè aures paremptitiorum patuerint, qui haud multò pòst autore quodã Ioanne Lincolno, inter se coniurarunt contra opifices externos vel mercatores, statueruntq; Calendis Maij, cùm more suo, benè manè eo ipso die solerent sese effundere in agros, atque inde redire, reportantes ramos virides, vt ne cædis vlla suspicio oriretur, in eos impetum facere, & alios verberare, alios vita, alios fortunis spoliare. Sed dum illi per vicos, per forũ minaciter fremebant, iactabãtq; breui futurũ vt iniurias à peregrinis acceptas, quòd sibi victum eriperent, manibus vlciscerẽtur eorũ consilia illustrata patefactaq; sunt, adeò vt negotiatores externi, regis opẽ implorarint, rogarintq; vt se ab iniuria tueretur. Rex vocato prætore cũ omni vrbis senatu ad se, mandat vt parẽpti-

tios

tios in officio contineant, prouideant, curent, ne quis motus populi fiat. Senatus continuò omnibus generatim ciuibus interdicit, ne Calẽdis Maij proximis suos seruos ante horã diei nonam domo egredi sinant: ac sic futurus tumultus cõpressus videbatur, cùm derepentè eiusdẽ diei primo diluculo ingens paremptitiorũ nauicularioruq;, qui cymbas fluuiatiles regunt, manus erupit in vi cum diui Martini, vbi asylũ est, atque multi artifices tabernas sutorias habent, ac passim iniuriosè omnia diripere, spoliare, & resistentes sutores cædere cœpit. Quo audito rumore, prætor ciuitatis præsto adest, vt seditionẽ glisscentẽ sedet, tũ simul post eum, Thomas Hauardus classis prẽfectus cũ permagno armatorũ numero accurrit. At vbi per vrbẽ clamor furentium peruasit, cæteri alieni genæ etsi sese domi munierant præsidio, õnia tamen sibi pertimescenda existimantes, in magno erant metu, sed aduentus Hauardi eos omni cura liberauit, nam parẽptitij subito terrore perculsi ac dissipati, perinde vti oues lupo conspecto, alij in alias puncto tẽporis se latebras abdidêre, detrusêre, ac cõpegêre. Interim adfuêre Thomas dux Northfolchiæ, Georgius Talbotus comes Salopiæ, Thomas Docura Rhodius eques diui Ioannis prior, & Georgius Neuyllus Borgenniæ regulus, qui omnibus ocyus dicto vijs obsessis, multos vbique ceperunt, habitaque quæstione compererunt Ioannem Lincolnũ nefarij consilij prin-

cipem esse, quē tunc ruri manentē vt ne consors coniurationis videretur, in vincula duci protinus iusserunt. Post hæc, sedata iam turba, de sontibus iudicatur, & quia nihil in eo motu cædis factum erat, collibitum est de quibusdam, quorum aut noxia maior aut sors iniquior esset, supplicium speciatim sumi, cæteris verò ignosci. Sors autem iniquior fuit aliquibus, qui in eam perditorum hominū colluuionē casū repentinò magis quàm consilio vllo inciderunt, partemque pœnæ sustinuêre. Itaque Ioannes Lincolnus cum quatuor socijs morte mulctatur, ac eorū corpora in frusta diuisa ad singulas vrbis portas appenduntur, itē alij numero decem diuersis in locis suspendio necantur. Erat porrò spectaculum ex omnibus seculis antea inuisum, cernere fixa humi stare per vrbem tot vno tempore patibula, quæ cùm valde ciuium mentes vulnerarent, decimoquinto pòst die sublata sunt. Reliqua autem noxiorum turba vt indēnata, eiuscemodi ignominia notatur: singuli enim collum in laqueū inserunt, ac ita cū dedecore summo ad Vuestmonasterium ducuntur vbi rex pro tribunali sedens ōnibus suppliciter manus tendentibus veniā dedit, id est, concesit. Monachis verò vulgi turbatoribus itidē criminis suppliciū condonatur, remittitur, & id certè quidē religionis causa, qui initio in carcerē missi, postea diu in tenebris latuerunt, quò discerent concionando sapere, ac alijs exēplo essent, haud inducē

di

di discordiā in ciuitatē. Postremò quicquid in eo tumultu erat ablatū, quod penes parēptitios fuerat, ijs qui amisissent restituitur. veruntamen ex illis multi timore perculti, multi prius spontè in suam patriā abierunt, veriti ne rursus in parēptitiorum clauas quibus illi pro gladijs vtuntur, incide rent. Per eos dies sudor letalis, de quo in Henrici septimi vita memorauimus, cœpit iterum mortales tentare, multosq; absumpsit.

Interea confectis in Italia bellis, Frāciscus rex Frācorū plenus irarū, quòd Anglus armasset in se Maximilianū regem, per quē nihil factum propius fuerat, quàm vt Mediolanū amitteret, mirè ardebat ad vlciscendā iniuriam, sed paulò pòst residente ira secū cogitans plus dāni quàm lucri posse se facere, cū ipso Anglo certando, facilè manū abstinuit, existimauitq; dissimulandū cùm certò penè sciret id bellum pluris Henrico quā sibi constitisse. Proinde tantū abfuit vt de bello inferendo deinceps cogitarit, vt etiā statuerit se quoquomodo amicitiæ Henrici dare: in quā quidem spē eum potissimū adducebat summa Thomę Volsæi ābitio atque auaritia, vehementer enim cōfidebat se hominis animū ad studium sui facilè reuocaturum quare primo quoq; tēpore & muneribus leniendo, & magnificè appellando, per legatos tentare cœpit Volsæū ipsum, quem in suā partem ita breui traxit, vt quēadmodum ille ab initio nominis Gallici vehementissimus impugnator extiterat,

sic nunc acerrimus defensor sit effectus, idq; sibi tam in lucro poneret, quã gloriæ duceret: nã statim ad Henricũ regẽ adiuit, exposuit Franciscum regẽ iam cupere summè conferre se rursum ad eius amicitiã, in eaq; mansurũ polliceri, simulq; ex donis à Francisco datis aliquid ei impartitus est: si quidẽ quoties quid ab Henrico impetrare volebat, sese ita in eius sermonẽ familiariter insinuabat: etenim munusculum aliquod, vt puta vasculũ fabrè elaboratũ, aut gemmã, aut annulum, & id genus dona deferebat, atque dum ille munus studiosè mirabatur, ipse quod animo destinasset, opportunè & appositè subijciebat. Henricus verò valdè gauisus est, quòd sibi noua necessitudo cũ Franco rege constituenda esset, ac maiorẽ in modũ cõmendauit sortiam Volsæi, sic, vt paucis pòst diebus, extra iocũ, palã dixerit Volsæũ velle & se & Franciscũ regere, innuens eũ vtiq; muneri obeundo parẽ esse, ac Francũ iam illius arbitrio õnia facturũ. Franciscus autẽ vbi vidit Volsęũ nõ secus atque optarat, largitione irretitũ, confestim eo adiutore animũ ad recuperandũ Tornacum intendit, sed quia in re plusculũ erat negotij, expectandũ existimauit dũ amicitia altis defixa radicibus firmior foret: at interim vt hominẽ vanitatis, cuius aura potissimũ pascebatur, vberius impleret, se ei plurimũ tribuere simulans, quotidiè per literas, per nuntios, modò ipsum dominum, modò patrẽ appellabat, modò de re aliqua graui consulebat,

sulebat, aliàs deniq; ad cœlũ laudibus ferebat, perinde quasi nouum quoddã oraculũ reperisset. Frãciscus igitur per hæc officia, nactus sui negotij procurandi occasionem, cœpit cum Volsæo agere, vt sibi liceret redimere Tornacum, quod perdiu in suorum maiorũ clientela fuisset. Non fuit, quòd Francus multis vteretur rationibus, quia Volsæus præmijs addictus nihil non concessurus erat, quod in eius esset manu. Sed cùm Henricus in ea vrbe arcẽ magnis sumptibus condidisset, vt ne in populi inuidiã veniretur, specie alicuius affinitatis rem transigendã iudicabant, quòd non precio, sed dotis nomine oppidũ restitutum diceretur. Itaq; Volsæus primò Henricum aggreditur, docet quãti vrbs redimenda sit, persuadet quod vult, deinde ad consilium rẽ defert, argumenta proponit, quãobrẽ è republica sit, dimittere locum longè à finibus Anglicis positum, qui regi nullo vnquã tempore, nisi Caroli Flandriæ principis permissu, vsui esse posset, adeò vt eius possessio precariò quasi habeatur. Postremò illud præstare affirmat, vt Maria virgo Henrici filia desponde atur Francisco regio infanti. Hanc dictã ab Volsęo sententiã nemo non probat, & cum primis Thomas Dunelmensis episcopus, vti suum faciat officium, qui eius rei gratia, sicut suprà diximus, Volsæo acceptus erat: alij verò Dunelmensem secuti sunt, vt ne multã operã consumerẽt frustrà. Ita paucis pòst diebus, missis in Angliã à Francisco legatis, quinto Idus

Octobris,eo anno qui fuit humanæ ſalutis MDXVIII,& regni Henrici X. Londini in æde diui Pauli Maria pacta eſt Franciſco infanti,fœduſque renouatum,ijs conditionibus,vt Tornacum rex Franciſcus dotis nomine reciperet,atque pro arce ibi ædificata,ſolueret Henrico ſexcenta coronatorum millia ſpatio duodecim annorum,hoc eſt in ſingulos annos quinquagena millia,ac obſides daret,quò ſi ita vſu veniret vt Maria ſponſa aliqua iuſta de cauſa dein non nuberet Franciſco ſponſotum Tornacū in Anglorum ditionē rediret,& idē Francus Volſæo penſionē pro relicta epiſcopatus Tornacenſis poſſeſsione, quotannis ſolueret ad mille marchas,ac certā pecuniæ ſummam conſiliarijs Henrici diſtribuendā daret,ita vt conſueuiſſent facere olim eius maiores. Itē Ioannem Albaniæ ducē quamprimum ex Scotia ad ſe in Galliā vocaret,nec deinceps eò amplius reuerti permitteret,quò Iacobi regis rebus conſuleretur, atque nihil inde hoſtile Anglis pertimeſcendum foret. Præterea placuit Franciſco, vt Iacobus rex velut ſocius eodē fœdere cum Henrico copularetur. At vbi fama ſponſalium per vicinas gentes peruaſit, multis ioco extēplò fuit, quòd iam antea rumor eſſet, Franciſcum infantē ſtatim natum obijſſe mortē,aut nondum natum eſſe. Quæ res cauſa fuit,cur Nicolaus Elyenſis epiſcopus,& Carolus Vigornienſis comes cubiculi regij præfectus in Galliā profecti ſint,qui primò ictum fœdus à Frā

ciſco

ciſco rege ſanciendum curarunt, deinde iuerunt Ambaſiã, vbi per eos dies regina erat, viſendi infantis gratia, quẽ & viderunt, & peramanter cõplexi oſculatiq; ſunt. Sed fabulã non pro nihilo habendã dixerim, quæ ſignificauit futurum, vt ea ſponſalia breui vana euaderent. Ita principes noſtri, memoria noſtra, alij alijs fidẽ obligare ſolent, quam tamen perrarò ſeruant, multa ad diluendã culpam poſtea excuſantes. Cæterùm poſt quartũ menſem, quàm res nuptialis vni cùm altero conuenit, & dati atque accepti ſunt obſides, Tornaci poſſeſsio regi Franco traditur, bona ciuium parte miſerabiliter dolente, quòd cogeretur parêre Gallo, cui antea commendata vt amico, ſalua libertate, obediuerat, non ſeruierat, ac amittere Anglorum cõmercium, quod ciuitati lucro non mediocri erat. Læſit haud dubio procul nonnihil ea res nomen Anglicũ, quia ciuitas per deditionem penè voluntariã accepta, cum tanta libertatis iactura ſub Francorum regum imperium caderet, quæ parata erat ſpontè in fide Anglici regis permanere, id quod ſenatus per legatos obtulerat. At qui id non perinde cuiuſpiã animum perculit, atque Caroli principis, qui non magis à principio gaudebat, quòd ſibi conduceret habere Anglum Tornaci poſſeſſorẽ amicum finitimum, hoc poſtremò plus angebatur, quòd in locum amici, Gallus haud ſemper amicus ſucceſsiſſet. Verumenim uerò ſi hoc negotium ita geſtum alijs moleſtiæ e-

rat, non itē Franco, qui lætitia exultabat, quòd sibi faustè, feliciter, prosperéque euenisset. Quid, quòd hac præda allectus, Caleto etiam oppido inhiabat? nanq; in spē iam ingressus erat, vt se pretio tandē aliquando illud consecuturum confideret. Et hæc ille visus est non dubitasse cum Volsæo cōmunicare, nam posthac Volsæo maximæ curæ fuit de re ipsa conficienda, quippe qui inter prandia cœnásve cùm varij, vt fit sermones haberētur, de industria in mentionē de rebus transmarinis incidebat, atque frequenter aiebat: Quid est cur nos tanti Caletum continentis oppidulum faciamus, quod nobis magis sumptui quā cōmodo est? Quamobrē faxit Deus, vt eo loco carere possimus. Hæc & eiusmodi iactabat Volsæus, vt præsentiret quid generatim homines essent dicturi, facturiue, si id oppidum quoque væniret, alienaretur q;. Sed tamen tā nefarium facinus auertit autoritas Caroli principis, qui putauit conducibile sibi esse ōnia tentare, quapropter Volsæus deponeret Francisci amicitiā, & in suam se reciperet, id quod nullo ferè negotio paulò pòst effecit. Francus autē post receptum Tornacum, ōni officio Anglum sibi prosequendū ratus, quotidie nūtios ad Henricū, ad Volsæum, ad Mariā puellam cum nouis & amplis muneribus, coniunctionis confirmā dæ causa, mittebat, quòd eā sibi bono & honori maximè esse animaduertebat, quæ tamen haud diu floruit, nam statim post cùm Iacobus Scotorum

rum rex deberet in legẽ fœderis paulo antè pacti inter Henricum & Francum iurare, & id facere recusarit, orta est Anglis suspicio eam fuisse artẽ Frãcilci, quo sibi liceret per Scotum nocere, quando vellet. Quapropter deinceps inter Scotum & Anglum inducię tantùm fuêre, & eæ quidẽ perbreues.

Dum hæc agebantur, Leo Romanus pontifex audiens olim Turcarũ metum multis maiorum suorum quæstui fuisse, cœpit & ipse pertimescere Turcam, agitauitq; animo de bello in eum concitãdo: proinde Cardinales aliquot ad Christianos principes rogatum auxiliũ legauit: sed illi celeriter profecti cùm ars iã nimium cognita õnibus vbique gentium fuisset, inanes domũ redière. Venit in Angliã Laurentius Campegius homo Bononiensis inter Iurisconsultos iurisconsultissimus, vir paratus meditatusque, cui datus fuit collega Volsæus: is etenim partim Hẽrici assiduitate petẽdi rogandiq;, partim Frãcisci regis autoritate, à Leone pontifice Romano sub idẽ tẽpus legatus Angliæ creatus erat. Atqui Campegiũ vbi Caletum peruenit, siue casu, siue dedita opera Volsæus monuit oportere eo loci dies aliquot morari, ac interim multa promissa faciendo, hominẽ tentare cœpit, vt vellet per literas apud Leonẽ pontificẽ agere, quò Hadrianus Cardinalis Bathonienſis priuaretur episcopatu in quẽ iam ipse paratus erat inuadere. Fuit autẽ in promissis episcopatus Sarisberi-

ensis,

ensis,quē non multò pòst vacantē ipse Campegius assecutus est,eoq; vti frui tandiu licuit, quoad non multò pòst lege sancitum est, vt absentes in Anglia sacerdotia non possiderent. Sed ad rē,quę facit vt altius repetendum sit,quo plana more nostro cuncta faciamus. Paucis enim antè annis Leo acceperat in clientelā suam Senenses ciuitatē nobilissimā,eamq; sic ordinarat,vt Alphonsus Cardinalis Pandulphi Petrucij viri primarij dudū mortui filius,cum sua Petrucia domo,nō modò principatu quē ibidē perdiu obtinuerat,priuatus fuerit,sed oni etiā receptu ad eam prohibitus: & id factum ipse Pontifex aiebat,ad debilitandum infirmandumq; partium studium,ac tollendas radicitus eius ciuitatis factiones quascunque. Ille igitur ætate & animo ferox,istuc tanto molestius tulit,quanto antè de Leone benè erat meritus,quippe quē in pontificatu petēdo maximè iuuisset: & lingua similiter atque mente effrenatè concitatus ac Romana loquendi dicentia eruditus,palàm de iniuria apud amicos querebatur, ingratum in sē Leonis animū importunè detestabatur,eiq; mille precabatur mortes: cui ita insano simili furendo vsu venit,vt aliquando audientibus Hadriano & Frāciſco Volaterrano Cardinalibus,easdē voces iracundè,ac intēperanter iactarit,& illi hominem grauiter increpuerint, sed cùm eiusmodi furores ad ipsius Leonis aures peruenisse constaret, nihil esse putarunt quod eius nomen deferretur. Hæc

cùm

cùm ita essent, Alphonsus vsq; eò ira est agitatus, vt ex vrbe sponte exiuerit, ac paulò pòst, data publica fide redierit: qui cùm nihilo æquiori animo esset, vt tandē magistra patientia disceret ferre rē aduersam, in custodiā traditur, ibiq; breui è vita migrauit. Interea Leo non immemor noxiæ, si qua fuerat, Hadrianum & Franciscum mulctauit at non contentus ea præda, eius satellitum præfectus deinde ad Hadriani ædes quæsitū iuit, si quid intus esset, quod rapi posset. Eius iniuriæ indignitate Hadrianus valdè cōmotus Venetias se contulit, vbi, sicut eius moris erat, in diuinis atque alijs bonis literis, Leone non inuito, iā acquiescebat, cū ecce inimicorum operatione deturbatur de sui episcopatus possessione, quē Volsæus repentè vorauit, cōsecutus quod in animo habebat: tum demum curauit perquā diligenter vt Laurētius Cardinalis post tris menses, quā Caletum peruenerat tandē in Angliam transmitteret, à quo munus Apostolicę legationis accepit: quasimul atque ornatus est, nemo ferè homo adduci posset, vti crederet, quantum ei spiritus creuerit, quantumque ille laborare cœperit, quomodo suæ satisfaceret inflatæ menti, vtpote quam nihil æquè delectabat vt leuitas, præ qua parui ōnino verā ducebat gloriā. Itaque vbi se in altissimo dignitatis gradu locatū vidit, nihil prius habuit, quā vt aliqua insigni re doceret se alios dignitate exuperare: & quia nullum iam propémodum ceremoniarum genus e-

rat,

rat,quod non vsurpasset, placuit ad extremum per sacra,per crucē Christi ostentare mundo adeptum decus,qui paulò pòst cœpit frequentius solito,cùm dies aliquis solennis adesset, & rex cum tota sua cohorte interesset,rē diuinam ritu pontificali facere,& adhibere administros ad inseruiendum,tum episcopos & abbates,tum duces & comites,qui aquam manibus, qui mantilia darent: itē non contentus vna cruce, qua vtebatur quòd archiepiscopus esset Eboracensis, alteram præ se ferri voluit,per duos sacerdotes statura elegantes & equis magnis insidentes,qui aperto capite,quo cunq; anni tēpore incederent. Mouit ea vanitas lōgè post homines natos vanissima,vniuersis cùm risum tum stomachum: ex quo ōnis pōpa sine clamore vllo,sine plausu erat. Vulgus enim stomachabatur,qui indignè ferebat Volsæum prębere se tam superbum in fortuna. Contrà viri egregiè cordati deridebant hominis inconstantiā, de eoq; non infacetè cauillando dicebant: Nunc planè constat Volsæum suæ sibi conscium esse culpæ, qui propterea binas in pōpa habet cruces, quòd vna non satis foret ad eius expianda cōmissa. Dum Volsæus ita superbia elatus lætitia exultabat,temereq; gestiebat, contigit vt Gulielmus Cantuariensis archiepiscopus ad eum literas, sicut solebat,familiariter dederit,nomenq; suum in hunc modum subscripserit: Gulielmus frater Cātuariensis. Has literas vbi ille resignauit, ac legendo

do inſpexit illud verbum, Frater, plenum humanitatis, officij & beneuolétiæ, offenſione motus perinde vociferari cœpit, ac ſi Cantuarienſis contra eius rẽ maximè veniſſet, dictitans ſe facturũ breui, vt ille intelligeret ſe non eſſe ipſi parẽ nedum fratrẽ. At Cantuarienſis homo frugi & modeſtus cùm accepiſſet à ſuo nuntio Volſæum iudicaſſe grauiſsimum crimen in literis fuiſſe ſuis, atq; hæc ille concitato animo renuntiaret, reſpondit in hęc verba: Retice, an neſcis hominẽ præ nimio gaudio inſanire? Ac per hunc modum Volſæus neſciens rectum iter laudis tenere, videbatur malle ſe metui quàm diligi ab optimis viris. Ad Campegium veniamus: is vt legationis munus Volſæo impertiuit, cœpit decimarum negotium à Leone ſibi datum, cuius rei cauſa potiſsimum venerat, miro ſtudio curare: ſed inter hæc perlato rumore, alios legatos alibi nequicquam illud tentaſſe, ab incœpto deſtitit, atque amicorum promiſsis valdè pendens domum abijt, tractatus comiter liberaliterque ab Henrico rege, qui eum magnificis donauit ædibus, quas Romæ in Vaticano Hadrianus Cardinalis Bathonienſis ædificarat, atque dedicauerat nomini Henrici ſeptimi eius parentis, vt donum eſſet quaſi monimentum perpetuum in Vrbe Anglicæ gentis non vſquequaque exiguum. Campegium ſecutus eſt Romã Ioannes Clercus vir grauis & probus Iuriſconſultus legatus Henrici ad Leonẽ pontificẽ, à quo impetrauit, vt

liceret

liceret legato Angliæ soluere legibus, quos vellet, ad cõmodum eorum, qui nexu aliquo legum tenerentur, id quod vulgo dicitur dispensare: quæ quidem legationis pars multò fructuosissima erat.

At vbi Volsæus ad amplitudinem suæ dignitatis venit, tum in publico iurisdictionis forum aperit, quam Charybdim? quem gurgitem? quã voraginem omnium rapinarum? Siquidem eiusmodi foro nouo præfecit Ioannem Alanum Iureconsultum, hominem tam à iure ipso quam à iustitiæ studio ac voluntate abhorrentem, vtpote qui palàm antè coram eo vt Cancellario Angliæ, testimonijs plurimis, cùm manifestis criminibus, tum in primis periurio conuictus est. Is porrò iudex constitutus, maioribus præfectus, & magister veteris disciplinæ & seueritatis, primùm totius ciuitatis iurisdictionem lustrat, quærit de singulorum ciuium vita, & si qui sint viri vel mulieres in quos cuiuspiam peccati grauioris suspicio cadat, illos vexat, iurè vel iniuria acriter mulctat. Sed mitius ex parte agebatur aliqua, quia vna omnibus pœna constituta erat, vt scilicet se redimerent à iudice, redimerent autẽ lites, redimerent denique culpam, quod emptores minus grauatè faciebant, propterea quòd eo pacto sine vlla infamiæ nota iusta, euadebant: quæ quidẽ rapina alijs permagna erat illecebra peccandi. Hoc institutum deinde vicarij Alani nauiter ruri tenebant, vsurpabant, seruabãtque,

que. Erat præterea vulgus apparitorū per pagos & vicos vagantiū, qui odorarentur morientium funera, testamentorumq; executores citarent, vt ad curiam legati testamēta probanda maturè curarent, sicuti moris est apud Anglos, vt hæredes executoréve rationem bonorum relictorum reddant episcopo vel archidiacono, coramque eis iureiurando promittant se executores, quæ demortui facienda cōstituissent: ex quibus bonis æstimatis ipsi episcopi aut archidiaconi vectigal aliquod & idē pergrande sępenumero capiebant, non sine maximo hæredum detrimento. Quare Henricus rex illud ad minimam pecuniæ summā redegit: per quod profectò facinus tam pium & sanctum quàm iustū, valde sui populi cōmodis consuluit. Consuetudine hac non facilè aliæ, quod sciam, nationes vtuntur. Sed ad apparitorum ipsorū officia reuertamur. Itē perquàm diligenter referrent nomina sacerdotiorum vacantiū, quę legatus sua autoritate conferret, daretque cui libitum foret. Londini verò interim Volsæus, cui ab initio deliberatum fuerat prouinciam quæstui habere, monachos ōnium ordinum ad se vocat, simulansq; bonitatē eos ad pedes iacentes in multis reprehendit, quòd aliam longè degant vitā, atque à principio professi fuissent, quod in literis & artibus bonis se non exerceant, sed admirabili quodam studio ad diuitias augendas concitentur, ac idcirco suum officium esse affirmat talia corrigere, quò

corum

eorum religio ne prorsus labefiat. Et vt fidē ver-
bis maiorē habeāt, ex improuiso cœnobiū Vue-
monasterium adit, ibiq; de statu monachorum se
uerè cognoscit, intēperanterque ōnia agit, miscet,
turbat, vt terreat cęteros, vt imperium ostentet, vt
se terribiliorē præbeat. Ista omnia eò pertinebant
vti monachi ad censuram vocati sua sponte pecu
niam dare, quàm statum suum mutare mallent.
Non fefellit opinio, monachi enim facilè intelle-
xerunt, cur medicus tantum de aliena salute, suæ
oblitus, laboraret, qui sibi tandē Volsæum mune
ribus placarunt, cui velut artes, istæ crimini erant,
ita cuncti, vt aliquando fraudi essent, summè op-
tabant. Hæc autē potestas, quæ tota niti deberet
in pietate, charitate ac beneuolentia, admodum
immoderata odiosaq; fecit, vt Cantuariēsis archi
episcopus de ea re regē admonuerit, qui ita statim
atque nouerat, respondit: Certè tale hoc nescio,
nec ōnino mirum, nēpe si quid domi fit mali, pa-
terfamilias vt plurimum vltimus ōnium audit.
Verùm, quæso, tu pater Volsæum adeas, eiq; cun-
cta ordine referas, vt si quid peccatum est, illud ip
se emendet. Cantuariensis officium suum simili-
ter executurus, ac mandatū regis curaturus, Vol-
sæum conuenit, bonoq; modo atque fraternè cū
eo expostulauit, quòd per ipsius legationē nihil
melius neque cum rebus diuinis, neque cum hu-
manis ageretur: sigillatimq; de iniurijs meminit,
& primum, quēadmodum quotidie magis ma-
gisque

gisque veræ pietatis ac religionis labes passim alta fieret, per castigationes delictorũ venales, quæ non ad eius, qui punit aliquem, aut verbis castigat, sed totius populi Christiani vtilitatem referri deberẽt, & id potissimè accideret, si qui peccarint, merita afficerentur pœna, quòd exemplo forent alijs, vt idem ne facerent. Et deinde humanæ res hinc item minus damni contraherent, per castigatores ipsos, quia sæpe illi vitijs maioribus affines ab alijs ob crimen aliquod pœnas acriter expeterent, contra omnem iustitiæ æquabilitatem, quãque illud intolerabile esset, vt quis in alterum animaduerteret, qui ipse non abesset à culpa: ac tanta iudicij peruersitas, bonorum morum rectèque viuendi normam violaret. Atque postremò eiusdẽ legationis legibus demortuorum testamenta probarentur, quod ille ipse Romanus pontifex haud vspiam facere diceretur: & sacerdotia etiam gentilia, hoc est quæ episcoporum vel nobilium propria essent, quæ à vulgo de iure patronatus vocãtur, conferrentur, & quamuis istud pontificis ius iamdiu in Anglia obsoleuisset. Audiuit hæc omnia Volsæus paulo sedatiore animo, præciseq; nõ planè respondit, tum quòd veritas vim maximã habeat in vtranq; partem, tum verò quia fortè iã olfecerat istiusmodi facinorum auram rumoris ad regis aures flauisse. Sed ob hoc officium, factus est Cantuariensi multò inimicior. Aliud quoque hominis sæuitiam paululum coẽrcuit: cùm

enim mortales permulti essent qui talē iniquam censuram perhorrescerent, ecce Ioannes Alanus præfectus curiæ accusatur à Ioanne London sacerdote probo iuxtà atque docto de hisce criminibus, ex quo nihil propius factum est, quàm ille vt publicè turpi iudicio damnaretur, qui amicorum opportuno fauore opera clandestina domini sui comparato adiutus ex periculo euasit. Per hanc autē excusationē satis probatum est, ea esse quamuerisima quę Cantuarienſis obiecisset Volsæo. Quare rex eum grauissimis verbis reprehendit: quod fecit, vt legatus dein manus aliquantulum à rapinis abstinuerit.

Suprà memorauimus Ferdinandum regem è vita discessisse, ex quo Carolus in Hispaniā transmisit, ad prouinciā ordinandam: at non multi intercessēre menses, cùm alterum paternum auum Maximilianum amisit, à quo factus est hæres, cū Ferdinando fratre, cui Austria, id est, superior Pannonia illius testamento euenit, qui eò sine mora à Carolo mittitur, non quò id negotiū celeritatem requireret, sed vt ne sibi in constituenda Hispania impedimento foret: nam adolescentem eodem loci natum Hispani in oculis ferebant, adeò vt si per ius licuisset, sibi regem optassent. Secundum Maximiliani mortē, Electores more suo Franconiā conueniunt, agereq; incipiunt, quem potissimum renuntient Imperatorem futurum: hinc enim Carolus, illinc Franciscus Gallorum rex id decus petebat,

tebat, & pro se summa quisque ope ad illud aspirare nitebatur ac per literas nuntios q; Henricum regem orabat, vt se apud Electores iuuaret. Henricus qui Francisco recenti necessitudine coniunctus erat, & Carolo amicissimus, vt vnius pariter atque alterius studiosus videretur, quam primũ misit Ricardum Pacæum Franconiam, qui ita amicorum causas tractaret, vt ab vtro q; sibi gratia haberi posset. Tandẽ magna vi expugnatum, vt Carolus designaretur Imperator, id quod Henrico longè iucundissimum fuit, qui cum Cantuariensi archiepiscopo egit, vt ille ob id, Deo optimo maximo gratias agendas statuens, iusserit sacerdotes in omnibus templis diuinum canere hymnum, cuius initium est, Te Deum laudamus. Hęc mense Iunio, & eo anno qui fuit salutis humanæ MDXIX. acta sunt.

Per hosce dies Franciscus Francorum rex cupidus amicitiæ conseruandæ, quæ ei erat cum Hẽrico, cœpit petere ab Volsæo, vt sibi liceret ad aliquem idoneum locum cum eo congredi, quo ipse & Henricum nosceret, & ab Henrico noscerẽtur. Fama tamen est id Volsæo in desiderio fuisse quod non abhorret à vero qui ex voluntate metiens quid deceret, glorioſum sibi fore putabat, si apud Gallos quoque in nobilium conuentu, in sua versari inanitate conspiceretur: qua de re cum Henrico cõmunicat, hortatur, docet, suadet eius gratiæ amoriscp esse, comiter venire in collocutio

nem cum amico, in qua de ſummis magniſque rebus agẽdum foret,& ſimul quæ res ipſæ eſſent, vt libuit,callidè expoſuit:nam Henricus non erat eius omnium conſiliorum particeps, ſed tantum illorum, quæ benè caderent. Ergo Henricus ex ſua humanitate,etiam cupidus viſendi regis amici,eundum ſibi Caletum,& inde ad fines Gallicos habendi ſermonis cauſa cum Franciſco,conſtituit,ac protinus ad principes quaquauerſum ſcripſit,vt ad certum diem,quamapparatiſsimè rebus omnibus ornati Londinum conuenirent, & ipſe interim domum ex lignea materia longè magnificentiſsimam ædificari iuſsit, quæ prope Guinas, eo loci ad tempus poneretur, quo erat hoſpitem accepturus. Principes acceptis literis,in quibus cũ nulla efficax explicaretur proficiſcendi cauſa,non potuerunt non generatim fremere,quod tã ſumptuoſum & graue negotium non foret de cõcilij ſententia ſuſceptum: ſed cum primis Edouardus Buchyngamię dux,vt homo alti animi,non item valdè liberalis, dolebat ingentes in iter apparandum facere ſumptus,dictitans neſcire ſe quid cauſæ eſſet,cur pecunia effunderetur, niſi in ſpectacula futura ſermonum ludicrorum,aut in rerũ colloquia leuiorum:quare prædicabat nimis intolerabile eſſe,parêre homini ſordido & importuno. Tales ac eiuſmodi voces à duce inconſideratè emiſſas facilè Volſęus auribus hauſit,qui vt crudelis,ſuæq; perſonę quam gerebat immemor,haud

pro

pro nihilo eas habendas ratus, iam tum ducē aliquando sibi perdendum statuit, ac primùm omnium in eum apud Henricum, inuidiæ commouendæ gratia, erratum tale inuestigauit. Sub idem tempus Gulielmus Golmerius eques receptus fuerat in familiam à duce, in eiusque verba iurarat, quem Volsæus ad se vocauit, ac ob id factū, post contumelioſam castigationē, in custodiā tradendum curauit, quòd suo neglecto principe, sese priuato homini addixisset, & quasi seruum deouisset. In qua re ex altera parte Henricus minaciter ducem reprehendit, iamque tum vti superbum & arrogantem minus solito diligere cœpit. Cùm igitur Volsæus destinasset duci diem necis aliquem, ei tantummodò curæ erat, quopacto sine suspicione vllius iniuriæ, sed specie iustitiæ, illud fieret: & quia Thomas Hauardus Surræ comes classis præfectus habebat filiam ducis in matrimonio, qui manu promptus erat, eum idcirco secernendum vel relegandum potius aliquò terrarum censuit: nam graues inimicitias cum comite gerebat, ex eo, quòd aliàs parum abfuerit, quin ab eo pugione percuteretur, in quem ausus fuerat contumeliās dicere. Ad extremum, sequendi capti consilij causam dedit aduentus Giraldi comitis Chyldariæ Hyberniæ præfecti: is etenim cùm esset cœlebs cupereţq; ex Anglis habere vxorem, venit ad Hēricum, & primùm ōnium officij gratia salutauit Volseum, à quo comiter accipitur, dein rei vxorię

vacare cœpit, quæ res Volsæo materiam præbuit aliquid ei pestis machinandi. Porrò Volsęus audi erat comitem esse benè nummatum, qui idcirco causam aliquid ab eo hauriendi pecuniæ quærẽs, paucis pòst diebus sermonem hominis vitat, palã irascitur, apud Henricũ nõ cessat de eius fama honestateq; maledicè detrahere, & accusare illud in primis, quòd quandam nobilem viduam posceret sibi vxorem, contrà atque ipse vellet. Ne multa, Comes cùm ita culparetur vexareturque, ac nullos interim numini Volsęano nũmos offerret in carcerem conditur. Tum Volsæus sui negotij callidè gerens, Thomam Hauardum Hyberniæ præfectum designandum curauit. Ita Thomas eã prouinciam magis odio alterius, quã amore sui, obtinuit, optimè gnarus se in exilio verius quàm in prouincia vsque eò futurum, quoad, si fieri posset, id esset in manu inimici. Erat item alter Henricus Northumbriæ comes, quẽ Volsæus rei impedimento fore suspicabatur, quo minus pro libidine sua in ducem animaduerteretur, quem contrà proinde tanta regi suadere constituit, vt ad illum nullus exin patêret aditus, nihilque cum ipso in gratia esset. Itaque cùm comes paulò antè quorũdam pupillorum tutelam more patrio suscepisset quò eorum custos esset, patrimonioq; tã diu frueretur, quamdiu pupilli alterum & vigesimum cõpleuissent annum, Volsæus qui voluntatẽ fermè semper pro iure habebat, eam tutelam ad regem

pertinere

pertinere simulans,repetiuit:comes iure sibi veni re contendebat,& cùm cedere nollet,in ius voca tur,ac in custodias includitur,atque tutela nomi- ne regis recipitur. Tum Volsęus prędа potitus,ita rem postea cum comite transegit, vt ille in lucro posuerit,quòd ex eius manu euaserit. Secundum hæc Volsæus gaudio triumphans,apud regem ia ctabat,iam diluxisse se omnes vigilias,curas,cogi tationes in eius salute configere,quòd in præsen- tia nonnihil depressisset ducē & eius amicos, qui tanta affinitatis colligatione coniuncti essent, vt periculum iam supra caput esset,ne in regni domi nationem repentè inuaderent. Ita homo pernicio sus paulatim in animum principis inducebat, vt ducem sibi cauendum,ac demum tollendum exi stimaret.

Interea rumor futuri colloquij ad Caroli au- res peruenit,qui animo cernēs id ex re præsertim sua minimè fore,omnino impediendum iudica- uit:quare per literas,per legatos, Henricum rogat, vt meminisse velit principis esse,non animis solū sed oculis etiam placere ciuium,& illud haudqua quam futurum si ad Gallū nominis Anglici haud semper amicum,ipse iuerit,ac suos principes in as pectum eius adduxerit,quòd cogerentur & vide- re domi suæ Gallos,& cum eis versari,comesse, bibere,quos non valdè multum dilexissent, natu ra duce,quæ facit vt amemus amātes,& vitemus inuidentes. Præterea monet non esse admodum

tutum, facere inimicum iterum atque iterum reconciliatum consiliorum participem: idcirco summè orat, vt ne pedem quidem talis cõgressus causa, qui nullo pacto ei ipsi emolumento esse possit, Angliæ finibus efferat, néve per id, velit amicis lõgè fidissimis suspicionem adferre. Hoc Carolus laborabat, quod boni æquiq; omnes faciundum iudicabant, præter Volsæum glorioſum pastophorum, qui vice pauonis caudam versicolorem pandere, hoc est, suos ornatus extollere in terra Gallia cupiebat. Atqui vbi Carolo nuntiatum est, nihil esse quòd tentaret captum consilium refringere, mutaréve, cùm magis hoc negotium cæteris omnibus præuertendum ratus, protinus iter quod in Flandriam habebat, facere citius maturauit, atq; non longè pòst cum paucis nauibus, ex Hispania soluit.

Heroes Angli inter hæc, cum suis cõhortibus, Londinum conueniunt, & cum primis Buchyngamiæ dux cunctis rebus multo ornatissimus, quẽ Volsæus immane odium in eum antè conceptum dissimulanter continens, humaniter apertè tractauit. Is præcedit Henricum, & ad prædia quæ in Cantio habebat, profectus aliquot dies ibidem moratus, vbi non fuit quisquam õnium fructuariorum, qui nõ sit questus de Caroli Cheneuetti eius procuratoris rapinis ac iniurijs. Quibus rebus dux cõmotus, de damnis suorum colonorum cognoscit, & cùm eos iure conqueri comperisset,

periſſet, Carolum ea curatione illicò priuat, neſciens id ſui confodiendi telum futurum eſſe, vti apoſitè alibi demonſtrabitur. Rex paucis pòſt diebus, magna ſtipatus principum caterua, ac regina puellarum choris inſtructa tandé progreditur, inſequente eos Volſęo, cum ſuo purpurato comitatu, vt ſole auroram: iamq; prope Cantuariã erant, cùm ecce tibi Carolus imperator Douerum peruenit, ad quem Volſæus confeſtim aduolauit, in oppidumque induxit, dum Henricus accederet qui poſtridie eius diei, benè manè adfuit, multaq; humanitate & gratia Carolum cõplexus veſperi Cantuariam duxit, vbi varios inter ſe ſermones habuêre. Carolus quantum cura, labore conſilio, autoritate, eniti potuerat, nihil prætermiſit quod ad diſiungendum Anglum à Franco pertineret, & quia iam cõperierat Volſæum perinde beneficio, vt piſcis hamo, ſicut aiunt, capi, in eo ineſcando, irretiendo, ac denique expugnando omnes contendit neruos, pollicendo honores, pollicendo præmia, dando in præſenti dona. Non expectauit corruptus animus, dum extrema expugnatio, quæ longè acerrima eſſe ſolet, appropinquaret, nam ita ſpes lucri ſubitò hominem tenuit, vti promiſerit ſe operam daturum vt auocaret ſenſim Henricum à Franciſci coniunctione, & propterea Carolum rogauit, vt nihil vellet improbare colloquium, adeò timebat Volſæus, ne occaſio amitteretur, quippe qui deſiderio tranſeundi

flagrabat,

flagrabat, quò sua celsitas apud Gallos permagni fieret. Ita compositis rebus, Carolus à re seria ad iocos ipse quoque conuertitur, non vsquequaq; tamen in eos incubuit, quin summa in eo id ætatis adolescẽte grauitas esset, nanq; nullo pacto adduci potuit, vt in chorum saltantium psallentiũq; aliorum principum descenderet, qui tantum spectator esse voluit. Fortasse Mariæ puellæ aspectus Carolo non omnino lætitiæ fuit, quam à principio amare cœperat, & per fatum, in matrimonio habere non licuit. Verùm Carolus Volsęi promissis valdè gauisus, post tertium diẽ quàm venerat, in Flandriam profectus est. Henricus autem biduo pòst Caroli discessum, Caletum traiecit, atq; Volsæum Ardeam ad Franciscum allegauit, ad diem congressionis statuendum, qui interim Guinas venit, ad quod oppidum domus ad tempus regali splendida luxu sita erat. Franciscus rex Volsæo venienti obuiã processit, omniq; beneuolentiæ officio accepto gratias egit, quòd per eum amicitiam quam diu appetiuerat, cum Henrico iunxisset, eiusque id gratissima opera consecutus foret. Ita inter se multa locuti, diem collocutionis dicunt, qui fuit septimo Idus Iunij, Corporis Christi, festus & solennis, quo reges inter Guinas & Ardeam congrederentur. At cùm dies venit, collocata vtrinq; multitudine comitatus maximo plausu suos principes celebrante, reges in tabernaculũ medio spatio positum cum paucis suorum intrãt

vbi

vbi primùm inter se velut valdè beneuoli ex animo salutant, deinde multa facta gratulatione, vnà amanter ad vesperam colloquuntur. Ac ita iacto amicitiæ fundamento, postero die Franciscus venit salutatum Anglam reginá, & Henricus vicissim Francam, & vterq; postquam pransus est, domum redeundo, in itinere alteri obuiã fuit. Post hæc reges sæpius simul fuêre, modò Ardeę, modò Guinis, multò familiarissimè, id quod vitæ & moribus principum Christianorum maximè conuenit, cùm Christus aiat: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicẽ, sicut dilexi vos. In qua vna equidem re ille regum congressus plurimum meruit laudis, sed in cæteris non item, quandò ibi solùm luxu multarum similiter rerum deliciarumq; , ac delicatorum conuiuiorum lautitia certatũ est, & Anglicanæ fœminæ à nonnullis lasciuioribus, quæ in comitatu Francarum matronarum erant, vestimentum nouum mutuatæ sunt, non multò herclè pudicas decens, quo etiam nũc sunt quæ vtantur, depositio ex magna parte vestitu patrio longè honestissimo, de quo in principio meminimus. Cæterùm Volsæus qui multus erat in magnificentia sacrorum, rem diuiná pontificali more semel atque iterum fecit, cùm reges inter sacra, fœdus iureiurando confirmarint. Multos igitur dies omnia personare lętantiũ vocib. sed non omnes Anglos lętis intueri animis in Frãcos animaduertere licuit. Quid, quòd fuêre viri aliqui licentiores,

centiores,qui ne verbis quidē temperare potuerint? Quocirca Franciscus rex facilè perspexit se ac suos malè audire,qui nactus idoneum expostulā di tempus,ita Henricum & Volsæum affatus fertur: Ago tibi Hērice rex immortales gratias,quòd certa opinione percipio,ac ex fronte,vt aiunt, video te mihi in amore rectè respondere: etiam tibi optime pontifex me plurimū debere fateor, quia & me vnicè amas, & tua opera Henricum mihi amicum,& perneceſſarium feciſti: nam cæteri Angli,prout animo pariter atque oculis cerno,tantū abest vt nos diligant,vt etiam non libenter inſpiciant: ſed naturæ vitijs parcendum ducimus: nam que hæc referre collibitum eſt,non quò velim, vt vos veſtros ob id minus gratos charoſq; habeatis,cæterùm ne ſuſpicemini me veſtrum beneficium non agnoſcere. Henricus rem per iocum cōmodè purgauit,cùm remoto ioco id fieri nequiret. Atque breui pòſt à colloquio diſceſſum, Franciſco Lutetiam & Henrico Caletum redeunte. Quod ſimul ac Carolo nuntiatum eſt,ſtatim Caletum ad Henricum aduolauit,multisq; precibus apud eum egit,vt ſuam Flandriam viſeret,cui prohumanitate rex ſe deuinctum aiens,reſpondit aliàs id per tempus facturum. Atqui maius Carolo negotiū cum Volsæo erat,vtpote quē in amicitia retinere cupiebat, ac propterea ad ampliſsimorū præmiorum ſpem rapuit. Quo expedito negotio ille in Flandriā, Henricus verò in Angliam redijt.

Is

Is fuit annus Henrico à gubernatione regni XII, ac ab salute humana MDXXI.

Verùm vbi Carolus in Flandria fuit, suis in senatum coactis consiliarijs, cõsultat de insignibus Imperij suscipiendis, de profectione eius rei causa in Italiã, de stipendio militum parando. Placet omnibus, vt ille principum Germaniæ conciliũ Vormaciæ habendum constituat, ac interim Aquisgranum petat, ibiq; prout moris est, primam coronã accipiat, nam triplici corona Imperator decorari solet. Hæc postquam constituerat concilium indicit, exercitum conflat, ac primo quoque tempore Aquisgranum proficiscitur, vbi ad tertiũdecimũ cal. Nouẽb. ferrea corona redimîtur, ac exin Vormaciam pergit, aduenientibusq; cunctis Germaniæ principib. conuentum celebrare incipit. Primum õnium in eo conseſſu de rebus Imperij ordinandis agitur, dein de instaurãda maiestate, quę per Imperatorum tum incuriam, tum propter rei domesticæ infirmitatem, maximè labefactata esset, postremò de armando Carolo ad bellum gerendum, quatenus ita res poscceret. Porrò Imperatorem res imperij gerentẽ reliqui Germaniæ proceres debẽt pecunia, peditatu, equitatuq; instruere & præsertim cũ it susceptum coronas. Dum ista in Germania agitantur, ingens in Hispania oritur tumultus, inter præfectos regios & plebẽ quorundam nobilium potentia fultam, ac malè omnino in Carolum animatam, eò quòd sibi alienos

honores

honore prę ferri doleret. Siquidē Carolus consilio Gulielmi Ceuerensis viri solertis & magnę apud eum autoritatis ductus, omnes ferè totius Hispaniæ præfecturas suis Flandris paulò antè detulerat, & illi, vt qui neque leges, neq; consuetudines, neque denique hominum mores norant, alijs vē diderant, qui quoniam emerant necesse habebāt iudicia, quæstiones, iura demum omnia venunda re. Quibus ex rebus sequebatur, vt duplex impri meretur reip. dedecus: vnum, quod minimè ad fa ciendum officium iudices idonei positi essent: alterum, quòd passim homines impunè læderētur. Ergo cùm Carolus paulò antè discessum suum quandam pecunię summam imperasset, populus eam pendere recusauit, & id factum specie honesti defendens cœpit vociferari, nequaquam è repub. esse, dare pecuniam pro bello alibi gerendo, atque ita patriam opibus spoliare: qui ita solue re negando, cùm cogeretur, ad arma ventum est, multumq; vtrinque stragis editum, donec interuentu principum pugna sedatur, at ira plebis magis resedit quàm ab animis discessit. Hæc vbi ad Carolum delata sunt, consilia subitò mutantur, in concilio enim tantùm dein agitur vtrum Carolus debeat in præsentia pergere in Italiam, an Hispaniam petere, ad cōponendos recentes motus. Ad vltimum illi alios perduxerunt ad suam sentē tiam, qui Hispaniam pacatam ante omnia reddē dam censebant, ex eo argumentum accipientes,

quòd

quòd Carolus non posset magnas sine Hispano milite res in posterum tẽpus gerere, quas iampridem animo destinasset. Ita mora allata est dissensioni, non causa sublata, veruntamen vnicuiq; de consilij sentẽtia, imperatur certus militum numerus, qui postea Carolo ad reliquarum coronarũ decus recipiendum proficiscenti prẽstò essent. Dũ ista geruntur, Gulielmus Ceuerensis moritur, cuius obitus haudquaquam malo fuisse Carolo fertur, tum quòd ipsi pars bona eius hæreditatis testamento venerit, tum verò quòd eo mortuo frequentius solito cœperit remp. capessere, quia antè Gulielmo cuncta credens cõmittensq;, illud rarò faciebat, adeò vt periculum esset, ne, si ille diutius vixisset, aut ipse gubernacula Imperij prehendisset veluti curæ insolens, aut benè regere non facilè scisset. Carolus dimisso conuentu in Flandriam reuertit, prouisurus ne sibi ab inimicis noceretur. Inter hæc Franciscus rex secum cogitans quantũ rebus suis Italicis periculum à Carolo impendẽret, immineret, si Italiam peteret, iam statuerat Mediolanũ contendere: cùm verò audiuit de ipsius Caroli reditu, tanto labore supersedendum ratus dein alia curare cœpit, quæ ad præsentẽ rerum statum pertinere visa sunt. Leo autem pontifex, cuius animũ obitus Laurentij nepotis, qui reliquus ex familia erat, tantũ paulò antè depresserat, quantum eiusdẽ vita ad res nouas erexerat, iam demũ quietis cupiens, gauisus est Carolum mutasse cõ

silium de Italia non adeunda, ac vt omnẽ causam id faciendi adimeret, paratum se dixit esse mittere legatos, qui eũ domi corona redimíret. Atqui Carolus illud abnuit, rescribẽs, velle se ad honores ascendere suo & loco & tempore, qui suspicatus est, Leonẽ magis Francisci regis rogatu, quàm sua sponte id humanitatis officium esse pollicitum. At simul ac Carolus ad Flandros reuertit, Henricus misit Cuthbertum Tonstallũ oratorẽ suum, vt suo nomine apud eum de cõpositione pacis cũ Francisco rege conciliandæ ageret, quippe ea res summæ Volsæo curæ erat: nam cùm cœpisset ab vtroque muneribus donari, vt suprà dictum est, expedire sibi non mediocriter ducebat, si ambos sibi amicos conseruaret, id quod fieri posse minimè confidebat, nisi inter eos aliqua pactio maturè conueniret. Verumenimuerò Carolus concordiam omnẽ prorsus desperabat, qui cùm reperisset oppida sua quæ Francus in Belgica retinebat, & nedum non reddita, sed responsa semper parũ æqua data essent, aliter sibi progrediendum existimauit: nam postquam Volsæum lenire premijs cœperat, id pro eo habebat, atque si iam Henricũ regem à Francisco alienasset, adeò, vt sibi tantum restare putaret, quomodo Leonẽ Romanũ quoque pontificem ab eodem distraheret, sibiq; copularet: quare in eam rem sedulò incumbendum cõstituens, per legatos, per nuntios, per literas Leonẽ rogat, vt honori, vt patriæ, vt denique religioni cõsulat,

sulat,proponitq; quasi ob oculos,duas tabellas,alteram malorum,alteram rationum plenas. In prima erant talia: Italiam multos iam annos suo cū summo malo tulisse dominationē Gallorum nō modò acerbam & etiam superbā,verùm contumeliosam. In altera erat: Romani pontificis,qui se cōmunem omnium patrē appellat,esse,non facere cum homine qui alterum lædat, sed eū ipsum cedere virga ferrea,vt dicitur,ad conseruandā religionē,ac tutandam patriā: & ea ōnia ab eo nauiter factum iri,si sua autoritate,studio, opibus iuuerit Romanum Imperatorē,qui armis Italiæ hostes procul exigere,eamq; in pristinū statum restituere,exules principes in patriā reducere, tam in animo haberet,quā speraret non magno negotio sine mora efficere,cùm apud ipsum esset Franciscus Sfortia optimus adolescens,& ei Mediolanēsem principatum iure deberi nemo non sciret: atque hanc bonam mentē crederet sibi Deum iniecisse,qui & deinde potestatē ac facultatem opprimendi inimicos daret. Hæc cū Leone agitabātur, cùm legati multò vehementius vrgerent Iulium Cardinalē Medicen summæ apud Leonē autoritatis,qui suo fermè nutu rem omnē gerebat, cutando de alienatione pontificis à rege Franco. Sed ne longum faciā, Leo qui à principio Laurentiū nepotem Hetruriæ principē opera Francisci regis facere animo statuerat,& post eius mortē iam eā abiecerat voluntatē parandi suis regna,cœpit pro

pensior esse ad communē Italiæ libertatē,cū præsertim videret Carolum idē laborare,vt Gallo Italia pulso Franciscus Sfortia in auitum principatum restitueretur,quo Maximilianus maior natu frater iampridem à Franco impulsus,elusus,inductus, se miser abdicarat. Itaque inita quamprimum belli gerendi ratione,cum Carolo se staturum promisit patriā à Francorum seruitute liberandi causa:sed consilium suum haud prius patefaciendum putauit, quā occasio oblata esset se ab amici coniunctione honestè auocandi.

Eadem tempestate erupit in omnes Christiani orbis partes Lutherana doctrina,de cuius initio nos lib.Viij.de Rerum inuētorib.tradidimus, cœpitque mirandum in modum irrepere in mentes hominum: Etenim nouitas opinionum quæ mente facilè cōprehenduntur, imbecillitatē animorum quocunq; vult flectit & torquet,quibus mens ipsa incitata propè furere videtur. Quocirca Henricus rex,qui habebat regnum suum maximè ōnium religiosum,veritus ne vspiā labes aliqua religionis fieret,primum libros Lutheranos, quorū magnus iam numerus peruenerat in manus suorum Anglorū,comburendos curauit,deinde libellum contra eam doctrinā luculenter cōposuit, misitq; ad Leonē pontificem. Delectauit multum opus Leonis animum,partim quia plenum erat ipsius defensionis caulæ, partim verò quòd talem patronum cōsecutus foret, qui librū

sua

ſua autoritate probauit, legendumq; decreuit, ac vt memoria tã grati beneficij aliquo nomine perpetuaretur, tum Henricum regẽ defenſorem fidei appellauit, quo ille deinceps titulo vſus eſt.

Poſthæc rex ad vtilitatem reip. oculos adiecit, ab hinc enim quinquaginta & eò amplius annos, nobiles pecuarij modum excogitarant, quãobrẽ ſua augerent annua agrorũ vectigalia, ex quo agricolæ non vtique mediocre damnũ faciebant: illi ſiquidẽ more Numidarum, magis pabulo pecoris quã aruo ſtudentes, cœperunt colonos agrorum perquã raros vbique habere, domicilia ruſtica cõplanare, vaſtas ſolitudines facere, & terrã vacare perpeti, eamque armentis, gregibus, ac ferarũ multitudine opplere: itẽ omnia paſcua ſeptis includere, pro ſuisq; tenere, monopolia lanæ, ouium boumq; ſuo iure inſtituentes. Vnde triplex in remp. malũ permanauit: vnum, quòd agreſtiũ numerus diminutus eſt, quib. princeps ad bellum gerendũ cum primis vtitur: alterũ, quòd benè multi vici atque oppida habitatorib. vacua cõplura ruerent: tertiũ, quòd lana ac pannus qui ex ea conficitur, atq; õnis generis animalium caro qua homines veſcũtur, pluris cœpit vendi quã ſolebat, ſic vt minoris ne nunc quidẽ fermè veneat. Hæc olim mala naſcentia cũ minimè oppreſſa eſſent, poſtea inueterata multò robuſtiora facta ſunt, quæ poſtremò non facilè tolli potuerunt. Rex hinc igitur edicto tota Anglia diuulgato, imperat locorũ præ-

Agrarium negotium:

monopolia lanæ:

fectis vt renuntient, quæ eiusmodi maleficia his quinquaginta annis admissa forent. Præfecti officio functi diligenter ōnia referunt. Tum publicè iussum est domos dirutas rursus ædificari, colonos reduci, septa refringi, constituiturq; grauis pęna illis qui imperata non fecissent. Ea tam sancta decreta paulò pòst magna ex parte pretiū rescidit nā cùm nobiles, qui voluptatis pariter atque vtilitatis gratia, septa ferarū in campis etiam cōmunibus fecerant, & grauatissimè ea ad pristinū vsum reuerti patiebantur, cœpissent ab Volsæo vexationem redimere pecunia, confestim nonnullis licuit retinere quod cepissent. Atque magna multorū expectatio frustra fuit, pauxillū tamen cōmodi agricolarū turba ex ea re ipsa sibi attulit, quæ cùm facta esset potestas irruendi in septa, prius ea diuellit, quàm regina sese pecunia opponeret, ac ita cōmunib. locis vti pro cōmunibus tandem cœpit.

Agrarium negotium expeditū, aliud mox Volsæo impulsore, funestū admodum sequitur: nam quanquā ille vnus erat ordinis episcopalis, qui episcopi apud nos Apostolorum locū tenent, velut libro de Rerū inuentoribus planius fit, quos Christus perfectos esse maximè voluit, cùm apud Matthæum ita iussit: Benè precemini deuouentibus vos, benefacite ijs qui oderunt vos. Et concludit: Eritis igitur perfecti, sicut pater vester, qui in cęlis est. Huius certè perfectionis videtur ne scintilla quidē in Volsæo ipso vnquā illuxisse, qui nō mo

De volsæo Episcopo:

dò

dò non benefecit inimico etiã nõ voluntario, nec sibi nocenti, sed ardens odio, idq; saturandi humano sanguine cupidus, cœpit struere exitiũ, quod antè animo statuerat, vti suprà dictum est, Eduardo Buchyngamiæ duci: cuius facinoris conficiendi instrumentũ sibi vsurpãdum iudicauit Carolum Cheneuettum, quẽ antea dux vt hominẽ iniquum ab se ablegarat. Is ab Volsæo interrogatus, omnẽ ei ducis vitã patefecit, atque primũ indicat, eũ sermocinando solere dicere, se daturum operam, vt regnũ occupet, si vsu veniat vt Henricus sine liberis è vita exeat, deq; ea re ipsa aliquando habuisse sermonẽ cum Georgio Borgenniæ regulo, cui in matrimoniũ filiam collocauerat: itẽ minaciter denuntiare, se pœnas multorum scelerum aliquando petiturũ ab Volsæo viro improbissimo, suo sine causa inimicissimo. Hinc Volsæus materiẽ perdendi ducis aucupatus Carolum tã verbis quàm promissis concitat, stimulat, inflãmat, vt velit hæc omnia suo tẽpore præsenti animo obijcere duci, cùm vsus fuerit, & indicare plura, si sciat. Tum ille partim vlciscendi se cupiditate incensus, partim præmio ductus, manifestè refert duci aliquando constitutum fuisse Henrico regi mortẽ machinari, eo quòd in spẽ quasi certam adductus esset potiundi regni à quodã vate monacho Carthusiano, qui eius confessionẽ delictorũ secretiorẽ audire solitus esset. Quibus rebus compertis, Volsæus adit ad regẽ, docet eius vitam à pe-

riculo non abesse,criminatur ducē de proditione dicitq; indicia sceleris iā reperta: quare hortatur, vt primo quoque die velit se atque suos à tanto discrimine,prohibere. Ad ea Henricus respondit: Si dux dignus est pœna,ad pœnā vocetur. Dux itaque continuò Londinum accîtus,in curia corā iudicibus accusatur à Carolo maiestatis,ille verò homo sua patria lingua eloquentissimus,causam suā grauiter dicit,acriter defendit,veruntamē propter appetiti regni culpam, capite dānatus morte mulctatur. Georgius verò regulus indēnatus,velut suspicionis tantum affinis,in custodiā traditur qui post aliquot menses,cū de eius bonis fuerit aliquantulū diminutum,è carcere emittitur. At vates Carthusianus suæ dementissimæ temeritatis, postquā eum satis pœnituerat, mœrore animi cōfectus migrasse in cœlum dicitur.

Quærebat interea Leo Rom.pont.causam alienandi sese à Franco, velut suprà patet, cùm ipse Francus idoneā dedit, quippe aliquot Mediolanē ses exules id tēporis seRhegium receperant,quos Thomas Fusius,qui Mediolani vicarius erat Odethi Lautrechi fratris præfecti regij paulò antè in Galliā profecti,repetebat:contrà Franciscus Guiciardinus,qui loco præerat, vir summa grauitate prudentiaq;,ex fœdere posse se & eos recipere & conseruare,respondebat,ita ex ea re orta contentione, Fusius statuit per speciē eiusmodi exulum repetendorū,Rhegiū occupare,nihil pensi habens

id

id sine fœderis violatione fieri non licere,&quam primũ Alexandrum Triuultiũ cum expedita equitum turma illuc ire iubet,qui quod ipse cogitarat efficere maturet.Is continuò profectus non procul ab oppido constitit.Fusius interim nuntiũ ad Franciscum mittit,vt suis verbis dicat, se velle cũ eo de re graui colloqui,si modò in oppidũ introire liceat. Franciscus respondet, se eum libenter mœnib.recepturũ, si paruo contentus comitatu accedat:quod cùm ille facere noluisset,extra portam obuiam venienti factus est.Tum Fusius Triuultio clã mandat,vt dum ipse in colloquio sit,alia via ad proximã portam contendat, deturbato q; præsidio,oppidũ capere conetur. Dolo per hũc modũ adhibito,Fusius citò ad Franciscũ pergit,petit,vrget,instat,vt exules sibi reddat,tẽpus de industria extrahendo,dum milites quod iusserat, faciãt: qui priusquã ad portam sint,visi ab illis qui in muris excubabant, subito rumore retardantur, ac præsidio portis emisso territi,pedẽ statim referunt õni successu desperato. Atque sic nihil profectum est.Ibi Triuultius pila plũbea tormento sclopo emissa percussus,biduo pòst interijt. Franciscus cognita fraude,Fusiũ ipsum cõprehendit, aliquot qui cum eo erant in vestigio interfectis,atq; Leonẽ pontificem de reb.gestis quãcelerrimè poteſt,certiorẽ facit. Leo gauisus oblatã esse sibi occasionẽ quam concupiuerat,Franciscum collaudauit,iussitq; missum facere Fusiũ,vt ne per collo

cutionẽ captum fuisse dicerent, qui ita dimissus ad fratrẽ, qui ex Gallia iam Mediolanũ reuersus erat, incolumis peruenit, sui se irriti incœpti graui ter tã pœnitens, quàm dolens vicẽ amici sui Triultij, viri militari gloria & nomine illustris. Igitur Leo qui iã Francorum amicitiã animo repudiarat, stomachatusq; etiã erat, quòd æquè verbis rogaretur, atque propè minis cogeretur à Francisco rege, dare Apostolicũ legatum Franciæ, ac resti tuere Bentiuolos in patriã, palàm à societate discessit, atque ad Carolũ adhærescens bellũ compa rare cœpit. Qua re cognita, Franciscus nullã moram interponendã parandi quæ tumultui de integro renascenti vsui essent, putauit, qui protinus supplementum militũ Mediolanum misit, præsidia locis opportunis dispossuit, classem instruxit, vt ne imparatus offenderetur: His auditis Carolus quoque celeritate opus esse videns, Prosperũ Columnensem cũ his copijs quas Neapoli habebat, Galliã Cisalpinam versus mittit, vbi belli initium faciundũ erat. Paucis diebus Leo exercitum maximũ & fortissimum conscripsit, cui Federicũ Mantuæ Marchionẽ adolescentem ætate similiter atque animi indole florentẽ præposuit, & ei Vitel lotium Vitellium pari etiã virtute ac militari arte clarũ socium attribuit: sed placuit primũ omniũ incitatũ iri Genuam, per Adornorũ exulum partes, ad defectionẽ. Quocirca classis quæ Neapoli parata erat, adiuncta ad pontificis triremes, Genuam

am proficiscitur, si quid celeritate cursus, atque opportunitate tẽporis, proficere posset: quæ postquã in conspectũ venit, & iam sese ad oppugnandum expedire simulauit, animaduertens ciuitatẽ ad resistendũ paratam esse, vnde venerat se recepit: atq; ita inaniter laboratũ. Interea arx Mediolanensis de cœlo tacta est, incredibili hominum strage, id quod dubio procul futuræ Gallorũ deiectionis prodigiũ fuit. Iam copiæ terrestri itinere Parmã peruenerant, quã Prosper antè circũuallauerat, muros passim tormentorũ vi valdè verberando, vbi loci scienter in duas partes se distribuunt, & alij ad obsidionẽ continuandã manent, alij duce Vitellotio contendunt ad retardandũ Alphõsum Ferrarienſem ducẽ, quò ne Gallis subsidio eat. Alphonsus Vitellotio venienti obuiã fit & cõmisso temerè prælio, non sine magna suorũ clade ad pũctum tẽporis profligatur. Ita initio belli grauissimi facto, fama facilè peruasit ad Anglos, totã Italiam nouo tumultu ardere, quæ Henricum regem non mediocriter solicitũ habuit: nam cũ se otij, pacis, concordiæ autorẽ inter Carolum & Franciscum præbuisset, in eã erat spem ingressus, vt iam amicitiæ, non discordiæ accessio fieret. Sed multò magis Volsæo rationes õnes conturbauit, quippe cui istorũ duorum principũ sine bello contentio & simultas quæstui erat, dum vterq; eius fauorẽ certatim largitionibus quæritabat: at nunc captis vtrinq; armis, dolebat excruciabaturq; mercenarius

us amicus. Ad Henricum redeo. Is regũ mentes turbatas, tum iure cõmunis necessitudinis, quàm suapte benigna voluntate placandas curare maximè cupiebat, propterea quod si in officio ambos retinere non posset, sibi in alterius partes eundũ cernebat, quod tamen priusquã accideret, ónia tẽtanda constituit. Itaque euestigiò Volsæum Caletum mittit, qui illinc vltro citroq; missis ad vtrũque regẽ nuntijs, cũ literis datis, eius autoritate sũoque studio & cura experiatur, an longè periculosissimũ bellum ad pacẽ & concordiam conuerti, vel ad tẽpus restingui queat, modò vni modò alteri fidẽ ipsius pro altero obligando, multa simul promittendo, recipiendo, spondendo. Volsæus quãdiligentissimè functus officio, ad extremum cùm in bello nihil pacis nomẽ valere videret, subitò refrixit, & id magis ratione suæ quæstuosæ legationis, quam obibat, vt ne etiam faceret contra Leonem pontificem, ac nullum amplius ad Franciscum regẽ respectum habuit. Idẽ fecit, mirũ dictu, Henricus, sed cum causa, quare iussit Volsæũ declarare, ecquid illud esset, & confirmare amicitiam Caroli. Ille recepto mandato, cœpit apud Gallum callidè appositéq; expostulare, quòd Scoti eius perpetui amici nollent efficere promissum, quod ipse aliàs, vt suprà docuimus, fecerat: nã Fracisçus voluit Scotos fœdere coniunctos esse cum Henrico, qui postea id sancire contẽpserunt, ex quo cùm Scotus ne latum quidẽ digitum à volũ

tate

tate Franci discedere soleat, suspicio non iniuria orta est illud Franci arte factum, vt ne Anglus ab omni parte hostili metu vacuus foret. Ita Volsæus fœdus Henrici nomine cũ Carolo renouauit, ad quẽ eius rei causa, Brugas perrexit. Carolus cùm iam ões Volsæi sensus cognitos haberet, quòd ei nihil esset publica aura gratius, venienti obuiã processit, hospitaliterq; tam eum quã eius omnẽ comitatum accepit. Erat per eos ipsos dies apud Carolum Christiernus rex Dacorum, qui eius sororẽ in matrimonio habebat, & vti officio fior, eò paulò antè venerat: is nimirũ ingenio eodem atque Volsæus erat, superbo præditus, non modò noluit ire obuiã pontificio legato, sed increpauit Carolum, quòd immemor dignitatis fuisset, humanitatis studio. At Volsæo postquã fœderis cõpositio cum Carolo conuenit, summæ in primis, iussu Henrici, curæ fuit, vt ille eius negotij rectè conficiendi causa, dum Hispaniã peteret, per Angliã iter faceret, idq; maiorem in modũ petijt, quod Carolus se facturũ promisit. Per hunc modum Volsæus societatẽ Henrici cum Carolo optimè coiuit, ac diremit à Francisco rege atque magnis donatus muneribus Caletum reuersus est.

Hæc vt acta sunt, vbi Franciscus rex resciuit, Volsæum perfidiæ accusat, culpat, criminatur, execratur, quod per eum stetisset, cur sibi non licuisset diutius Henrici necessitudine vti frui, qui ex eo statuit hominẽ sibi perpetuò persequendũ, nec

cuiquam

cuiquã Anglorum omniũ deinceps aliquid dono
rum dandũ, adeo datorũ iam pœnitebat: nã Fran
ciscus more maiorum aliàs nonnullis Henrici cõ
siliarijs in singulos annos munera mittebat, quò
sibi iustè fauerent, & quia Volsæo plus largitus e-
rat, plus ei meritò succensebat, vti iniuriæ capiti.
Quanquã quis dicere potest, Francisci odium mi
nimè iustũ minimeq; Volsæo debitum? etenim
si hominis naturã cognouisset, cognouisset autẽ
si non dissimulasset, facilè cõperisset nihil illi con-
fidendũ, vtpote qui in sua non esset interdum po
testate, nec pro suo ageret iure, plerunque eò tra-
ctus, quò rapiebat auiditas lucri, quò furor, quò li
bido, quò denique leuitas. Nec vsque eò tamẽ ira
cundia agitauit Franciscum, vt aliqua in Henricũ
maledicta palàm contulerit, quin haud multò
pòst per literas, etsi fortassè dissimulanter, ostẽdit
se in eius amicitia manere, quò ne cum duobus
potentissimis hostibus vno momento sibi certan
dum esset. Cæterùm tunc bellũ longè teterrimũ
cùm terra tum mari, inter ipsum Francum & Ca
rolum ex discordia natum est: quare Carolus Hu
gonẽ Moncada, hominẽ Hispanum, virum fortẽ
æquè vt prudentẽ, cum parte copiarũ Tornacum
mittit, vt vrbẽ circumsedeat: qui vt imperatũ est,
festinanter confecto itinere, multos in agris nec
opinantes deprehendit, ciues mœnibus includit,
alteram verò partẽ exercitus cũ equitibus leuis ar
maturæ extẽplò quoquouersus ire iubet, ad om-
nium

tium viarū aditus antecapiendos, vt ne Tornacē sibus subueniatur. Franciscus rex contrà missis omni festinatione properantibus aliquot cohortibus, primùm Flandrorū fines vastat, nonnullis ex fuga dispersis exceptis, cū benè magno pecoris numero, dein exercitū validum cum curribus cōmeatuū plenis subsequi iubet, qui suis ciuib. succurrat. Exercitus bis terve summa vi nequicquā nisus, cum non modico detrimento repellitur, nō sine tamen hostiū vulnere ac cæde, qui aliquot duces amiserunt. Quibus rebus cognitis, Tornacenses pariter armis ac fame domiti, spe simul abiecta subsidij, se Carolo dedunt. Sed multò grauius bellum interea mari gerebatur, hinc Francis, illinc Hispanis cum Flandris, omnia litora latrocinijs infesta facientibus: veruntamen plus lucri Franco erat qui sæpè hostium naues pretiosis rebus onustas capiebat, & ipse siquas amittebat, amittebat autē identidē, parum omnino dāni faciebat, quòd viliores vt plurimū circumfert merces. Itē & pro Tornaco amisso, cœpit de Carolo Fontirabeū oppidum Cantabriæ maritimum, quòd cùm audiuisset paruo teneri præsidio, illuc aduolauit, acriterq; obsedit. Oppidani repentino hostiū aduentu terrore territi, ac ob cōmeatus defensorumq; inopiā salutē desperantes, deditionē fecerūt. Gallus oppido potitus, illud vt ne eodē modo amitteret atq; acquisiuisset, rebus omnibus cōmuniuit. Interim in Italia ad Parmā, vbi summa rei Francorū erat,

aliquandiu

aliquandiu nec cessatum in armis,nec grauiter pu
gnatum,in lacessendo quietos, & cedendo resistẽ
tibus,adeo vt Leonis ac Caroli fœderatorum ex
ercitus,fractis muris,in vrbẽ se iniecerit:sed veri-
tus insidias, quòd bona hostium pars mœnibus
egressa ad pugnã se expedire ferebatur, non medi
ocri & præda & cæde facta,in castra spontè redijt.
Ita dies absumebantur, cùm Heluetiorũ manus
ingens à fœderatis conducta descendit in Media-
lanensem agrũ,quam cùm præsidiũ Gallicum lo-
cis idoneis ad resistendũ dispositum morari non
potuisset,tum Galli recta Mediolanũ quadrato ag
mine pedẽ referre cœperunt,quos hostes secuti&
in itinere consecuti ad pugnã bellicum canentes
prouocarunt,quã illi tormentis cõmissam pũcto
temporis sedantes,inceptum iter ire perrexerunt.
Duces fœderatorum posthac vt ne rem prælio te
merè cõmitterent,expectandum rati dum Helue
tij aduenirent,longo interuallo hostium vestigia
secuti sunt. Interim copiæ vtrinq; augentur,Vene
tis exercitum duce Theodoro Triuultio, Gallis
auxilium mittentibus, & Heluetijs ad fœderato-
rum duces se adiungentibus: Mediolanensiũ ve-
rò optimates victorẽ sequi constituunt,& quiFrã
ciscо Sfortiæ fauebant, arbitrantes tẽpus veniss
cùm iniurias à Gallis acceptas tutò vlcisci possent
priusquã ad manus veniatur,per fidum admodũ
nuntium significarunt Hieronymo Morono ho-
mini eorum ciuitatis electissimo,& iuris perinde
vt

vt veritatis amicissimo, cui multum ob eas virtutes tribuebant, se quã paratissimos esse, in Gallos quibus maximè infensi erant, arma sumere, vrbe q; expellere, si modò velit cum copijs propius accedere, ac manum cum hoste protinus conserere. Moronus oblatã rei benè gerendæ occasionẽ nequaquam negligendã ducens, rẽ cum Iulio Mediceo pontificio legato ac Cæsarianis ducib. Prospero & Ferdinando Daualo Pischarię marchione, excellenti animo ac virtute viro cõmunicat. Duces inter se consilium ad sequendum capiunt, atq; ipse Daualus prędedit ad locũ proximum nomine Vicentinum, quod Theodorus Veneti exercitus ductor præsidio tenebat, vbi cõmisso prælio, Theodorus capitur, effusis in fugam eius militibus. Prosper verò cũ exercitus roboreMediolanũ properat, & circumuallat, quẽ vbi appropinquare Lautrechus per nuntios cognouit, ex vrbe cũ prę sidij parte in arcẽ se recipit, ac statim post Comũ versus iter facit. Interea ciues expulso præsidio Gallico, Iulium legatum & duces Cæsarianos in vrbẽ, in domos introducunt, quibus introductis, magni fuit repentè laboris militẽ continere, ne locum diriperet, quod ille factum iri antè putauerat Post hæc Daualus Comum petit, atque capit, præsidio inde bonis conditionibus dimisso. At Lautrechus ita rebus malè cadentibus, Cremonã se contulit, vt ibi hyemaret, cùm hostes quoque hyberna quærerent, ineunte iam hyeme. Atque sic

Cęsariani

Cæsariani duces Mediolano potiti sunt, Caroli nomine in possessionē vrbis venerunt. Exin Prosper cum parte victoris exercitus, Genuā oppugnatum pergit, quæ Fregosianæ factionis, cuius caput erat Octauianus Fregosius, vir ob singularē modestiā, perinde omnib. ac optimo cuique charissimus, armis munita in Gallorum fide manebat, qui vbi in conspectū vrbis venit, positis loco idoneo castris, cœpit de matura deditione cum ciuibus agere, quā ne faciāt, Petrus Nauarra eodē momento cum benè magno Vasconum numero, tā suo malo quā vrbis fato, illuc secundo vento vectus impedimento est: is ciuitatē pauore perterritā mirificè confirmat, ac ad resistendum excitans, ante omnes ad portā vbi certamen futurum erat, se locat, suosq; locis opportunis disponit. Mirum dictu est quantā ad spē retinendæ libertatis omnes reuiuiscere cœperunt, ob Petri interuentum, cuius tanta erat opinio virtutis, vt nihil non feliciter tali duce successurum putarent. Igitur populus vniuersus omni concordiæ aut deditionis mentione sublata, ferociter respondet ijs qui vltrò citroque mandata deferebant, sese vrbē suā omnibus modis defensurum, atque ad arcendum hostē armis & munitionibus esse perquā paratum. Prosper cognito ciuium consilio, propius adhærescit militēq; hortatur, vt vrbē totius Italię longè opulentissimā, tanquā ad omnium laborum finē & præmium enitēs, velit fortiter aggredi, edicitque,

vt si expugnet, prædæ habeat. Milites tanta expectatione prædæ incitati, confestim testudine facta in vrbē perrumpunt, deturbatisque Vasconibus qui circa portā erant, muros magna vi, sed maiore detrimento accepto, āplius enim tria millia in ipso vestigio cecidēre, occupare incipiunt, ac Adornorum factione intus adiuuante, hostē superant, captis ducibus Octauiano Fregosio ciuitatis principe, & Petro Nauarra, deinde ad spoliandas nobilium domos conuersi, in loca interiora vrbis penetrant, atque hostiliter diripiunt. Plus prædæ eo ipso die ibidē factum est, quā toto anno per Mediolanensem principatum ex victis hostibus partū: id tamen malum Genuenses quāmaximè potuerunt dissimulauēre, vt quia omnium ferè facultates in mercibus cōsistunt, ne minus fidei suis mercatoribus, qui apud omnes gentes negotiātur, aliquando haberetur. Dum Genua oppugnatur, ecce subito nuntius mortis Leonis pontificis adfertur, id quod si paulò antè accidisset, non est dubium quin aut victoriā è manibus ducum eripuisset, aut in aliud tēpus distulisset. Cæterùm Carolus omisso belli socio, solus rerum potitus, Mediolanensem principatum in suā potestatē redegit, cuius haud multò post, animi benigni, consilij boni magnitudine, cùm sua sponte, tum Mediolanēsium rogatu, possessionē Francisco Sfortiæ optimo adolescenti dedit, qui ita maluit Italiā in pristinum restituere statum, quā sibi consulendo, no-

uo turbare dominatu. Post hæc Galli aliquot mẽ
sibus confligendo cum hoste, demum profligati,
rursus terra Italia suo sanguine passim madefacta
cedere, ac tumultuosè in patriã concedere coacti
sunt. Cognita autẽ morte Leonis facilè homi-
num studia immutantur, Iulius enim Medices &
Matthæus Sedunensis Cardinales, qui Mediolani
erant, omissa omni belli cura, Romã ad noui pon
tificis lectionẽ aduolant. Carolus & Franciscus re
ges pro se quisque amicum Pontificẽ renuncian-
dum curant. Veneti à bello consultò absunt, ad
res suas conseruandas, duntaxat intenti. Alphon-
sus dux Ferrariæ metu in quo erat, liberatus, cum
Cardinalium collegio agit, ut sibi Mutina & Rhe
gium restituatur. Sed Franciscus Maria simul atq;
audiuit de Leonis interitu, omnium opinione ce
lerius Vrbinum contendit, suoq; Marte principa-
tum recepit, quippe qui sciebat, vt ait Cic. ius sem
per fuisse, vt quæ tyranni eripuissent, ea tyrannis
sublatis, hi quibus erepta essent, recuperarent.

Vt autẽ rumor ad Anglos attulit Leonẽ animã
efflasse, & Cardinales parum inter se consentien-
tes nemini vni planè suffragari, ac ea de causa nõ-
dum quempiã esse designatum pontificẽ, Volsæ-
us cœpit aut potius simulauit spẽ habere conse-
quendi pontificatus, qui sedulò cum Henrico egit
vt eius rei tentandæ gratia, mitteret Romã Ricar
dum Pacæum, qui eius verbis singulos rogaret
Cardinales, vt in pontificatus petitione Volseo fa
uerent.

uerent. Pacæus à rege de rebus agendis edoctus, sine vlla mora discessit, ac mutatis toto itinere ad celeritatē equis, volabat ad vrbē cùm in Flandria audiuit Hadrianum eo nomine sextū, esse Romanum pontificē factum. Tum ille, tametsi nō ignorabat, nihil amplius esse quod properaret, tamen quia ita mandatum erat, nihilo secius Romā perrexit, vbi aliquot menses otiosus vsq; eò mansit, dum ire Venetias iussus est procuratum negotiū pacis conciliandæ inter Carolum & Venetos ipsos: sed quò illa inanis legationis missio pertineret, iam planū faciamus. Pacæus enim vir bonæ frugi, in senatu regio rectè consulebat, itē optimè moratus, literatus, musicus & facetus incredibiliter regis animum delectabat, à quo in rebus etiā grauioribus lubenter audiebatur. Atqui quanto principi charior fiebat, tanto ei inimicior erat Volsæus, qui apud regē primas omnino ferre volebat atque idcirco hominē specie eiusmodi obeundarum legationū, longissimè ab Henrico, à domo, à patria abfuturum enixè curabat. Iam instabat initium anni humanæ salutis MDXXII, & regni Hērici XIIII, cùm Henricus animaduertens pacem quam cum Francisco rege habebat, in dies magis infirmari, langueſcere, debilitari, iam tum cœpit auxilia quærere, prouidere, prospicere, & primū Gulielmum Knyght iureconsultum ac sacerdotē modestum ad Heluetios, qui id tēporis inter se cōuentum habebant, misit, vt aliquam eorum partē

in sua retineret amicitia,ne omnes Franco inseruirent: dein Robertum Vyngfildum ad Carolum legauit,quē res omnes gerendas moneret. Gulielmus pari propémodum celeritate ad Heluetios profectus,atque reuersus est,qui nuntiauit se nihil profeciſſe,quòd Heluetij pecunia antecapti cū Gallo starent. Inter hæc Volſęus fruebatur vtebaturq; auidè sua legatione fructuoſiſsima, quare multum quotidie malè audire,ſic, vt ei in mentē venerit,ipſius fructus partē aliquam impertire,ad salutē animarum multitudini, vt tali munere eā leniret,notāq; nominis ab seſe deprecaretur. Proinde cùm appropinquaret quadrageſima, pronūciandum per concionatores, ad crucē diui Pauli curauit,vt per eos quadrageſimæ dies,cunctis generatim liceret veſci lacte,caſeo,ouis: & vt id nemo homo perhorreſceret sua autoritate delictorum remiſsionē veſcentibus pollicitus est, vtpote qui quaſi pro certo habebat populum religionis haudquaquam negligentē non facilè adduci poſſe vt vetus ieiunij inſtitutum pollueret,violaret,repudiaretq;. Non fefellit Volſæum ſuſpitio,quia tāntum abfuit vt id Volſæanum beneficium pro beneficio, vt etiam pro maleficio acceptum fuerit, quando paucos admodum,hoc est,nullos bonos impulit ad diſſoluendam priſtinam degendæ vitę legem.

Apud Anglum & Francum interea omnia erant plena offenſarum,plena diſcordiarum,plena

ſimultatum

ſimultatum, ex quibus bellum breui futurum videbatur, veruntamen neuter pacem nolebat, ſed pacis nomine bellum inuolutū formidabat. Quare aliquandiu diſsimulatum eſt, cùm tandem cauſam gerendi belli dedit Ioannes dux Albaniæ, qui aduerſum fœderis leges, in Scotiam reuertit, habitoq; militum delectu, paucis diebus ad octoginta armatorū millia exercitum collegit. Quo cognito, Henricus ſubitæ rei periculo pariter atque iuſta ira commotus, quòd imparatus eſſet, & Franciſcus rex contra ſponſionem feciſſet, tam aculeatis literis quàm acerbis verbis Franciſci fidem accuſat, expoſtulat, docet latronum eſſe, non regum non ſtare pacto. Ad ea Francus reſpondet, ducem ſe neſciente in Scotiam abijſſe, & propterea id ei omnino aliquando fraudi fore. Anglus reſcribit, ea verba eſſe, ſic Francum ſolere, aliud clàm moliendo, aliud ſpecie ſimulationis palàm oſtentando pacem ſemper irritam facere, nec ſe morari, poſtquam ita velit, bellum ſuſcipere, tametſi hæc ludibria religionis pudebat in medium proferri. Atq; ita pro pace, infenſiſsimum renatum eſt bellum: nam Franciſcus ea Henrici ſtomachoſa expoſtulatione offenſus, ſtatim pòſt Anglos toto regno comprehendi, ac comprehenſos ad redimendū ſe ſe cogi iuſsit: ſed ante alios indignè actum eſt cū mercatoribus, qui Burdegalam ad emendum vinum ſub idem tempus iuerant, ij enim poſtquā vinum mercati erant, portoriumq; ſoluerant, vno

omnes momento capiuntur, fortunisq; spoliantur, ac ad vltimum acerbè mulctantur, perinde quasi aliquid graue commisissent, quamobrem tã malè accepti esse debuissent, licet illi non belli, quod nondum erat, sed pacis tempore negotiarẽtur. Inter hæc vnus ex captiuis Anglis domum dimissus vt pretium mulctæ alijs irrogatæ parandũ curaret, aperuit regi, quãta sæuitia in suos Anglos vndiq; in Gallia erupissẽt, qui rei atrocitate commotus statuit, vt omnes Galli qui Londini erant, caperentur similiter, ac mulctarentur: sed cum ijs mitius actum est, quàm cum Anglis apud Frãcos: nãmq; post decimum diem, cùm in vincula conjecti fuerant, datis vadibus vt ad certum diem adessent ad curiã prætoris, vel in senatu regio, & mulctam quæ eis dicta esset, soluerent, liberati sunt: quam rex mulctam permultis qui tenuiores erãt, piè grateq; remisit. Atque præ nomine Scotico, parum omnino Gallicum in odio fuisse diceres, quãdò non solum in terra Scotia nati, sed etiam quãplurimi Angli honesti viri per inuidiam Scoti appellati, in vincula abrepti ac mulctati sunt, sed nõ nulli ex his cùm per conquisitionem duram inuẽti essent Angli, eam pœnam mulctæ demum effugerunt. Secundum hæc, delectus militum vbique diligenter habetur, qui ira odioque ardente, omnium propè voluntariorum fuit: item classis paratur, ac primo quoque die Gulielmus Fizgulielmus eques fortis ac strenuus, qui Thomæ præfe-

ai

&ti vicarius erat, cum aliquot nauibus instructis in altum exiuit, qui oram regni primam tutam conseruaret. Ita terra mariq; belli initium factum sed ocyus tumultus maritimus extitit, piratis circuncursantibus, ac in omnium fortunas imminẽtibus. Vnde Anglici mercatores qui cùm audacio res erant, tum pretiosiores merces aliò importabant, damna immensa fecerunt. piratica,

Dum ista geruntur, Carolus qui in Hispaniã iter habebat, postquam in Flandria rebus suis maturè prouiderat, earumq; curam principibus viris, adhibita ad consilium Margarita amita, demãdarat, ad quartum nonas Iunias venit in Angliam hospitalitate summa ab Henrico rege acceptus, adeò vt ob eius aduentum, publicum gaudiũ Londini præsertim cuncti gauisi sint, atque militares ludi celebrati, quò tanto principi plus honoris fieret, qui aliquot dies apud Henricum expectauit, dum classis in Suthantonensem portum accederet. At interim ad pactionem noui fœderis venitur, & primò perappositè modiceq; exponitur, quemadmodum Henricus & eius consiliarij iacturam nonnullam feciſſent, ob depositam Francisci regis amicitiam, quòd ille certã pecuniæ summam pro data Tornaci possessione, pro munere promisso regio consilio, quotannis pependisset, ac idcirco ratio poscceret, vt Carolus illud onus cum commodo susciperet, cum eius causa, Franci necessitudo repudiata foret. Carolus pro tempore,

atq; rerum suarum statu, nihil non concedendũ ratus, promittit dare in singulos annos quatuor & viginti aureorum millia, quorum vna pars Hẽrico, altera eius consiliarijs impertiretur ad arbitrium Volsæi, qui id cum primis cupiuit, vt sibi Frãcorum inimicitiæ damno nõ essent. Secundo autem loco conuenit, vt pro se quisque quindecim peditum millia, ac equitum tria parata haberet, cũ aduersus cõmunes hostes eundum esset. His demum conditionibus ictum fœdus est, & Carolus non admodum pecunia tunc abundans in sumptum, ab Henrico mutuatus in Hispaniam transmisit, vbi quamprimum habita quæstione, quos comperit autores tumultus, de quo suprà memini, merita affecit pœna, regnumq; reddidit pacatũ. Comitatus est Carolum vsque ad Cantabricum litus Thomas Hauardus prefectus classis, qui paucis antè diebus ex Hybernia, quam prouinciam aliquot menses obtinuerat, reuersus est: is redeundo nactus idoneam tempestatem, in Britanniam citeriorem cursum flectit, emissaq; in terram bona militum parte, Morleum maritimum oppidũ opulentissimum per vim capit, ac diripit: sed non omnis præda ex hostium fortunis facta est, nam plerique mercatores Angli data publica fide, ibidem merces habebant quas per Britanniã in contrahendo vendere solebant, quæ per hunc modũ Anglis prædæ fuerunt. Ita Thomas Hauardus classem partim hostium, partim suorum spolijs refertam

tam,domũ reduxit,quam postea deponi placuit, relictis tantum instructis paucis admodum nauibus,quæ præfecto Gulielmo Fizgulielmo,ad orã maritimã tuendam præstò essent.

At exercitus interim Caletum conuenerat,cui Thomas Hauardus ipse præficitur. Adfuit & non multò pòst in Odomarensium agro magna Burgundionũ manus missa ex fœdere à Margarita principe, seque cum Anglis in itinere coniunxit, qui simul Viromanduorum fines ingressi, rectà Hysdinum oppidum petunt atque capiunt,captũq; diripiunt,vbi aliquot dies morati arcẽ tormẽtis vndiq; verberant,sed videntes eam tutius natura vallatam quã vt citò potiri queant,hinc discedunt,ac breuiori itinere ad Sommã fluuium veniunt. Hìc de rebus gerendis consultò in vtranq; partẽ agunt: Thomæ Hauardo placebat copias flumen traducere, cuius sententiã quantum alij duces collaudabant,quòd plena animi, plena roboris esset,tantum alij minus probabant,quòd in tẽpestiua,ac maior viribus videretur,nam iam hyems instabat,& omnes copiæ vix militum numero amplius erant duodeuiginti millia. Hac ratione vltrà non proceditur,sed dimissis Burgundionibus,domum remeatur,deformata incendijs atque ruinis omni eius regionis parte, qua hostilis exercitus profectus erat. Eam celerem reuersionem Franci visi sunt iam animo prospexisse, qui munitis præsidio locis magis opportunis,quò a-

greſtes

greſtes ante Anglorum aduentum bona ſua importauerant, noluerunt ſe hoſti opponere, vt ne rem prælio temerè cõmittere cogerẽtur. Nec alio euentu res bellica quæ inter Anglum & Scotum intercedebat, peracta eſt: Scotus enim etſi multitudine militum nuper conſcripta præſtabat, tamen totam æſtatẽ cunctando, minimè ſe mouit in Anglum, id quod illi tam admirationi quàm vtilitati fuit, quippe qui ab initio denuntiati belli, cùm rebus omnibus longè imparatiſsimus eſſet, nulla dubitatio relinquitur, quin paruo hoſtium conatu, potuerit magno affici incõmodo. Quocirca toto eo tẽpore Thomas Dacris, cui curæ erat eam partẽ regni tueri, militem ſuum in armis habuit, vt hoſtẽ ſi accederet, finibus eatenus arceret, quoad maior ſuorum manus cogeretur, quæ iam paſſim ad bellũ delecta erat. Moram autẽ inuadendi hoſtis Albaniæ duci attulit diffidentia ſuorũ, qui ob id egerat cum Franciſco rege, vt ſibi auxilio eſſet, mitteretq; ſex Germanorum millia, quos fruſtrà expectando, tẽpus contriuit, dum æſtas in exitu iam eſſet, qui tum demum inducias in aliquot menſes ab Henrico petiuit, & impetrauit. Porrò dux, quẽadmodum ſuprà memorauimus, extinxerat Alexandrum Hohomum cum fratre, at eius factionẽ & multorum in ſe odium non item, id quod paulò pòſt apertè diluxit, nanque ipſe cũ nonnullis de cauſis in Galliam, vbi vxorẽ & liberos habebat, reuocaretur, vicarium ſuum cũ primis

mis reliquit hominem Francum quẽ paucis pòst diebus Hohomorum partes interfecêre. Reuersus postea dux & suorum iniurias vltus, bellum, vt diximus, in Anglum nequicquam parauit, qui cùm sibi in Gallias redeundum putaret, nihil prius habuit, quàm vt Archibaldum Angusiæ comitem Margaritę reginę virum, ac aduersę factionis fautorem bono modo aliquò tetrarum relegaret. Itaque multa cõmissa comiti assignat, quare debeat bonis omnibus mulctari, atque interea cũ Iacobo Betono archiepiscopo Glasguensi agit, vt eum admoneat, hortetur̃q; vti malit sua sponte patria ad tẽpus cedere, quàm manendo periculũ amittendi patrimonij adire. Archibaldus his minis territus, in loco ad extremum beneficij numerans saluis fortunis sibi licere ire quò velit, in Galliam cum altero fratre proficiscitur. Id nõ inuita regina factum ferunt, nempe quæ adduci non poterat, vt Archibaldum virum, perinde ac virum diligeret, etli homo erat ornatus atq; honestus. Dux quoque breui pòst cõpositis rebus in Scotia, quæ ad suum quocunque tẽpore nutum paratę essent in Galliã se recepit. Sub idem tẽpus Henricus legauit ad Carolum in Hispaniã Thomam Bulleyne & Ricardum Sampsonẽ sacerdotem Iurisperitũ vt apud eum sua negotia gerenda procurarent. Dum nostri Christiani principes per hunc modũ bello, vt ita dicã ciuili distinentur, Turcæ qui ne punctum quidem tẽporis suis indormiunt rebus

Rhodum

Rhodum infestis armis petunt, atque obsident, ac breui nullis (proh bone Deus) opẽ ferentibus, per deditionẽ capiunt. Sic tandẽ toto ferè Oriente à barbaris turpiter excluſi ſumus. Atque hæc maiori ex parte initio eius anni geſta ſunt, qui annus fuit Henrico à gubernatione regni XV. & à ſalute humana MDXXIIII.

Poſteaquã foris ab armis propémodum diſceſſum eſt, tum rex cenſum habuit, partim vt conſtaret de populi ſui ſtatu, partim verò quò ex cenſu cognoſci liceret, quantum quiſque tributum conferre deberet, ad cõmunem reipublicę vtilitatem qua æſtimatione habita, ille facilè nouit populũ non egentẽ eſſe, & gauiſus eſt quoniã quæ populi ſunt, ſunt etiã principis, quando opus eſt bonis eius vti, pro cõmodo totius regni. Quare cùm proſpiceret Scotos Gallosq; non diu quieturos voluit periculum beneuolentiæ & voluntatis populi erga ſe facere, qui ab eo & præſertim à locupletibus petijt atque accepit pecunias per mutuationẽ pro quibus ſyngraphas fecit, vt ſuo tẽpore redderet omnibus quicquid mutuatus eſſet, imitatus Henricum patrẽ, qui cùm bellis propè continuis ab aduerſa principum factione vexatus egeret, creditas ſibi pecunias accepit à ſuis, quas ad certum diẽ & diſſoluit. Atqui Volſæus in aliam partẽ cenſum illum accipiendum iudicare, qui ex eo primùm grande tributi onus imponendum populo ſtatuebat, deinde pecunias veluti dono datas nunquam

quã restituendas esse putabat, Quapropter cùm non longo pòst tẽpore reddendum foret quasi de positum apud regẽ, quod ex mutuatione acceptũ fuisset, Gulielmus Cantuariensis veritus improbitatẽ Volseĩ, interrogauit regẽ, num vellet satisfactum iri suis creditoribus. Tum ille: Quid ni? ego enim ea de causa dedi singulis meis syngraphas, vt illi repoterent suum, ac ipse soluerẽ quod ab eis mutuatus fuerim. Cantuariensis perspiciens esse in principe summã bonitatem & iustitiæ rationẽ, inquit: Scio esse, qui à te ex alieno inire gratiã optimè maximè rex studeant, nullum certè ad ius, fas decusq; tuum in hac parte respectum habentes. Ego igitur, sicuti debeo, non dubitaui agere causam tui populi, & vt tibi in primis constaret hoc esse quãueriſsimum, ecce scriptum tuum de mutuatione pecuniæ à me datæ, quod vehementer quæso oroque accipias, & quod ego facio, non dubito quin quãplures, mihi crede, facturi sint. Henricus plurimum collaudauit Cantuariẽsis humanitatẽ, gratoq; animo donum cepit, dixitque breui futurum vti vnusquisque suum haberet, quod tamen vt ne fieret, Volsæus impediebat, prædicãs neminẽ hominem repetiturum esse id, quod gratuitò principi suo æquè de omnibus benè merito antè dedisset, qui vt imprudens nihil cogitabat neque de creditorum futura offensione animorum, neque de macula, quæ nomini regio aspergi posset. Ita pecuniæ creditæ ad suos creditores minimè

nimè postea rediêre. Anno eodē Thomas Dunelmensis episcopus homo valdè diues moritur, cui nihil licuit dare, legare ex tantis opibus, in quarū pariter atque episcopatus possessionē subitò Volseus irruit, pedēq; in ea poluit, relicto Bathoniensi & Vuellēsi episcopatu, qui ad nutū regis mox mādatur Ioāni Clerco, qui orator ipsius Hērici, ac Volsæi cū primis Romæ aliquādiu procurator fuerat. Itē occupauit Volsæus cœnobiū diui Albani, loco Abbatis, quē vocant, vetustissimum tā religionis quā omnis sanctimoniæ domicilium, quas quidē duas deas Volsæus illicò foras eiecit. Sub idē tempus concilīū simul cum sacerdotū conuentu, quēadmodum moris est cōuocatur. Ac paulò antè Ferdinādus archidux Austriæ, frater Caroli Imperatoris, factus est eques Garterij ordinis, qui sibi magno honori duxit, in id nobile equitū collegiū aggregari, vir ipse multò nobilis. clarissimusq;.

Dum hæc alibi fiunt, Hadrianus sextus Romanus pontifex, qui à Carolo, cuius præceptor fuerat, in Hispaniā missus, Cantabriā obtinebat, & ad id dignitatis vocatus erat, Romā peruenit, cœpitq; magna omnium expectatione pontificatum gerere, quòd in multis magnisq; rebus spectata eius integritas esset. Hunc Volsæus, in Hispaniam misso ad eum nomine regis, Thoma Annibale sacerdote ac Iureconsulto, orat, rogat, petit per literas, per Carolum, & postquam Romā venit, per amicos Cardinales, vt sibi legationē proroget. Pōtifex

tifex tot precibus fatigatus & quasi territus ab amicis mole incõmodorum, quæ si negaret, sibi dari possent, paruit necessitati, morẽ gessit amicis, cõcessit Volsæo quod tantopere efflagitabat, non tamen sine suæ famæ labecula: nam iam tum apud Anglos rumor increbruit, aut pontificẽ non ea esse bonitate sapientiáve præditum, quã præ se ferebat, vel ei Volsæi cupiditatẽ omnino incognitam esse, quòd iurisdictionẽ dedisset, quam hactenus ille venalẽ habuisset. Eodẽ quoque tempore Ricardus Londinensis episcopus decessit, in cuius locum sufficitur Cuthbertus Tonstallus, magno ciuium gaudio & congratulatione, quòd esset in ciuitatis desiderio, ob celebre virtutis nomen.

Conuenerant interea Londinum omnium ordinum principes, & alij, hoc est, procuratores ciuitatum, qui in cœnobio monachorum, prædicatorum, & sacerdotes quatriduo pòst, in æde diui Pauli conuentũ celebrare cœperunt. Acciuerat & illuc Volsęus sacerdotes prouincię suæ Eboracẽsis, & quia eorũ paucitas nõ videbatur posse eius pontificalẽ dignitatẽ decorare, rogauit Gulielmũ Cantuariensem archiepiscopũ permittere, vt omnis sacerdotũ cœtus eius jussu cõuocatus ad suũ conuentum quẽ in cœnobio ad Vuestmonasteriũ facere instituerat, accederet, ibiq; de sũma rerũ cõsultaretur. Cantuariẽsis qui sapiẽtiss erat ad cõiecturã futurarum rerũ, facilè assensus est, quò ille inuidiam cum honore secum ferret. Proinde pa-

tres

tres ac reliqui ſacerdotes per aliquot dies in ſenatu Volſęano adfuerunt, vbi Volſęus ipſe in aureâ ſedens ſella, multa primo polliceri, quæ ad religionem pertinerent, dein de re pecuniaria, cuius causa eò conuentum erat, agere cœpit: ſed homo omnibus conſilijs præceps ac deuius, cùm paulò pòſt cognouiſſet per leges, non licere in prouincia Cãtuarienſi, niſi Cantuarienſis autoritate, id negotij confici, remiſit patres ad ædẽ diui Pauli, ipſe verò ad ſuum conſeſſum reſedit.

Ita ſacerdotum ac principum concilium vno tempore habebatur, ac vnum tantùm agebatur, vt pecunia imperaretur. Quæ res audita in diſceptationẽ non modicam venit: principes enim conſtanter negabant populum poſſe aliquod tributũ ferre, cùm præſertim de eius bonis tantùm diminutum eſſet, propter mutuationẽ pecuniarum, quæ in ærarium antè relatæ fuiſſent, nec reddendæ viderentur, ac nihil appareret, quamobrẽ ille tali onere in præſentia premeretur. Poſt hæc Volſæus ſe contulit in concilium, coráq; cauſam perorauit, oſtendens Scotos & Gallos perpetuos Anglorum inimicos, iam in armis eſſe, idq; vicinis Anglis, qui ad fines eorum ſunt, ſatis eſſe cognitum, quòd ſibi iuxtà rebuſq; ſuis maximè timerent ab vtriſq;. Sed ipſe renuntiauit recentes motus belli iam fieri, atque docuit ea de cauſa Carolum Imperatorem fœdus nuper renouaſſe cum Henrico, quò ambo vnà hoſtium impetum propellerent,

pellerent, & illud sine auxilio populi sequi minimè posse, quare flagitauit, vehementerq; rogauit concilium, vt non deesset patriæ, non negaret regi, quod ad regni præsidium, quod ad salutem, quod denique ad gloriam pertineret: & id officioſè factum fore, si tandē sine vlla dubitatione moráve, imperauerint ex singulis libris quaternos solidos quotannis soluendos in quatuor annos. Hāc postulationē Thomas Morus eques singulari virtute vir declarauit procuratoribus ciuitatum, inter quos prolocutor, quem dicunt, erat, quæ sanè cunctis visa est tam inhonesta quā acerba, qui idcirco aliquot ex suis, viros graues, ad Volsæum protinus allegarunt, qui eum maximo perè orarent, vt apud regē agere vellet, vt summa illa pecuniæ petita minueretur. Ast ille homo agrestis ingenij repentè ira percitus respondit: Mallem equidē mihi linguam euulsum iri, quàm loqui cum rege de alicuius partis deductione summæ, contrà ac in concilio iam à principibus deliberatum, decretum, conceſſumq; sit. Istuc mox falsum esse manifestò cōpertum, in quo perspicuum mendacium erat: atqui nihil mirum, nanque Volseo haud quicquā antiquius iam inde à pueritia fuerat, quàm mentiri, quod improbi hominis est In magnis & impudentibus mendacijs istiusmodi rex acriter Volsæum castigauit, dixitque se breui sine vicario vllo rem suam curaturum. Mirum profectò dictu est, quantum sese Volsæus ea

castigatione coërcuerit, quantumque summisse gesserit: ex quo scire licet, seueritatē domini multum valere ad malam serui naturā cohibendam. Verùm Volsæus post aliquot dies, placato tibi Hērico, nihilo melior euasit. Sed repedemus eōdem.

Erat in sacerdotum conuentu non minor decertatio, Volsæo multò acerbius cum eis agente, cui se opponebant: opponebant autē multi, & in primis Ricardus Vintonienſis, & Ioannes Roffenſis, episcopi, sed ante omnes, Rolandus Philippus vicarius Croydonenſis, atque ditū Pauli canonicus, concionatorum princeps. Hūc ex medio certamine Volsęus ad se vocauit, adeoq; deterruit, vt postea in conuentu non amplius apparuerit, qui ob id permagnā certè quidē suæ fecit innocentiæ iacturam. Ita duce ab infinita contentione desistē te cęteri manus dantes, dimidium omnium sacerdotiorum vectigaliū vnius anni, ad vsum belli imminentis, tributi nomine concedendum statuerunt, & id in quinque annos futuros, quo sumptus minus grauior foret. Principes verò in suo concilio deliberando, sæpe animis in contrarias partes distractis, ad extremum pecunias populo imperant in annos quatuor, ad casum belli incertum euentumq; conferēdas, ad hunc quippe modum, vt qui ex vectigalibus possessionum suarū libras quinquaginta quotannis caperent, ij ternos solidos ex singulis libris penderent: qui minus quinquaginta, binos solidos: qui verò minus viginti,

ginti, singulos solidos: ac postremò per singulorū capita pauperum hominum quaternorum denariorum summa decernitur colligenda. Quod tributum nouum & graue quantum tristitiæ populo, tantum lætitiæ Volsæo attulit, qui triumphabat, suoque isto facinore gaudebat, & gloriabatur se omnes vias pecuniæ nosse, vt qui omnia pecuniæ causa facere paratus esset. His rebus actis, postea leges aliquot consentaneæ rationi benè viuendi datæ sunt, quæ reipub. partibus morbo aliquo laborantibus mederentur: atque concilium dimissum.

Iam venerat tempus, cùm Giraldus Chyldariæ comes rediit in gratiā cum Volsæo, quē suprà diximus ab eo in custodiā traditum, qui ducta in matrimoniū Elizabeth Graia sorore Thomæ Dorcestriæ Marchionis, in Hyberniam reuersus est, suamq; prouinciam obtinuit. Erat tunc in sulæ cancellarius, quem vocant, Hugo Hynk Dublinensis archiepiscopus, homo Anglus, virque probus, qui cum comite multis officijs atque familiaritate coniunctus, rempublicā collocauit in bono statu, quantum per Hybernorum syluestrium maleficia licuit. Item per idē temporis Christiernus Dacorum rex exul cum Elizabeth vxore, Caroli Imperatoris sorore, ad salutandum Hēricum in Angliam venit, à quo liberaliter accipitur, cui publicum hospitium datum: sed paucis pòst diebus in spē recuperandi regni ab amicis ad

ductus, munificè donatus in Flandriam abijt, vnde venerat.

Dum hæc domi geruntur, Henricus mittit ad bellum Scoticum, si bellum esset, Thomã Hauardum comitẽ Surræ ac classis præfectum, cum potestate in Eboracensi atque Dunelmensi agro, eius belli gerendi causa, quibus ei placeat, arma, equos, currus, naues, nautas, & cætera quæ ad bellum administrandum pertineant, imperandi, adiungitq; socios ei cum primis Thomam Marchionem Dorcestriæ, & Gulielmum Contonũ. Hunc vnum Volsæus laborabat eijcere, excludere, exterminare ex domo regia, quòd Henrico acceptissimus esset, & sibi amicum, ob morum dissimilitudinẽ, facere non posset: nam Gulielmus non probabat Volsæi ingenium importunũ, qui vt alijs potentia præstaret, regiq; autoritati semper aliquid detrahebat, quod ad suam adiungeret. Igitur opera Volsæi ad id bellum Gulielmus mittitur, quò paulatim eum apud Henricũ in inuidiam adduceret: sed nihil profecit, paucis enim pòst diebus Gulielmus in regiã ab Henrico auocatur.

Thomas verò Hauardus celeriter profectus, ac equitatu pedestribusq; copijs quàm diligenter in vnum coactis, in fines hostiũ contendit, circũ quos breues excursiones facit, quò illi intelligant eum contra se paratum habere exercitum. Scotorum autẽ principes omnibus quoque rebus paratissimi ad omnẽ euentum erant, sed sese intra munitiones

nitiones tenebant, expectantes dum Ioannes Albaniæ dux à Gallia veniret, qui propediē se adfuturum scribebat, qui ita totam æstatē operiendo, mirabantur quid sibi vellet illa procrastinatio.

Tum altera factio Margarita regina hortante, cœpit cogitare de dando integro imperio Iacobo regi, deque à duce omni administratione auferenda. Hæc vbi Henrico fratri regina soror significauit, confestim ille per literas & nuntios suadere cēpit principibus Scotis amicis, ne paterentur diutius suum regē in tutela esse, néve gubernatione regni fraudari, cùm ipse id esset iam ętatis, qui per se agere, deliberare, decernere posset, ac operā suam pollicitus est, si collibitum eis fuerit, dimissa Francorū amicitia, secum fœdere perpetuo stare, quò sibi tandē liceret perinde vt cuperet, Iacobum nepotē charitate cōplecti, ac consilio, opibus, monitisq; iuuare. Principes negotio ad consilium delato, aliquot dies inter se consultarunt, quid factu optimum esset: & quia vtrinq; animi in spem ingressi erant affinitatis iungendæ, per quam ex duobus regnis, posset vnum longè potentissimum fieri, si Maria vnica filia & hæres Henrici, Iacobo adolescenti in matrimoniū collocaretur, non fuit à principio quisquā omnium, quin iudicaret id fœdus ex republica futurum. Postea altera factio, quæ duci fauebat, & idcirco à meliore fortitan regni statu abhorrebat, cœpit multa prudenter dicere quapropter nihil temerè decerneretur: primū

enim expoſuit Gallorum merita generatim in rẽ publicam, ac ſpeciatim in principes, vetus hoſpitium perpetuoq; inuiolatum iam inde ab initio intercesſiſſe Scoto cum Franco, contrà cum Anglo odium penitus inſitũ eſſe: item ponderandũ vulnus populi Anglici non ignotũ, quòd Henricus ſæpè plus quàm par eſſet, tribueret Volſæo homini ſingulari inconſtantia, & propterea minus fidei pollicitationibus habendum, minusq; ſpei in eius præſidio ponendũ: & quia turpe eſt, falli, decipi, errare, ideo non relinquendã viam, quã maiores hactenus tenuiſſent. His auditis, bona pars principũ in eam ſententiam vno momento iuit, vt à Gallo non diſcederetur. Porrò haud multum aberat, vt res omninò quoquomodo cõponeretur, cùm ecce tibi, nuntius aduentus ducis, qui ſe demum vẽturũ ſcripſerat, cuncta turbauit. Quamobrẽ Scoti in præſentia minus ad Anglos ſe adiungere voluerunt, atque ita renouatis in paucos dies induciis, pro ſe quiſque ad arma vocare, ac vndique conclamare. Hoc interim ſpatio Franciſco Gallorũ regi parato domi ingenti equitatu, ac ex Heluetijs benè magno peditum numero conducto, iamiã Mediolanum verſus inſtabat iter, vt Venetos in amicitia retineret. Hos Carolus in primis à Franciſco auertere enixè ſtudebat, idẽ etiam Hadrianus Romanus pontifex, Italiã pacatam reddendi eius q; vires ſimul coagmentandi cauſa curabat, iuuante Henrico rege, qui nuper Ioannẽ Bathoni

ensem episcopum alterum oratorẽ Romam mise rat, qui Venetijs Pacæum habebat, qui domi vrge bat Antonium Surrianũ equitem ipsius senatus Veneti legatũ, virum nẽpe virtute, doctrina, nobi litate summũ. Quid, quòd cùm res amplius opinione extraheretur, retinuit tris Venetas triremes quæ in Suthantoniensi portu erant, vt Veneti intelligerent, eius amicitiam sibi posse multis in locis vsui esse, si in societatẽ venirent? Ita Veneti vndique solicitati, se ad extremũ à Francisco abalienant, atque nouum fœdus cum Carolo & Henrico paciscuntur, cuius conditiones fuêre, vt Carolus cum Francisco Sfortia Mediolanensi duce, cõferret quoties opus fuerit, sex peditũ millia, equitum leuis armaturæ quingẽtos, grauis verò octingentos: Veneti autẽ totidem, ac ad tuendã Apuliæ oram triremes instructas quatuordecim, necnon persoluerent Carolo aureorum millia ducenta, pro nonnullis oppidis in Dalmatia receptis, quæ Maximilianus possederat. Itẽ Carolus Burbonij dux eodẽ tempore iratus regi Francisco ob iniuriam ab eo, vti putabat, factam, quòd orta controuersia, de parte hæreditatis paternæ sibi lis indiceretur, simulauit se Molini domi suæ ægrotare, vt ne cogeretur ire in Italiã cum eo: quẽ Franciscus Lugdunum petens inuisit, saluumque esse iussit, qui paulò pòst per literas ab ipso Francisco vocatus, tum lectica non paruo comitatu præmissa in qua ipse iacere diceretur, in Burgundionũ comita

tum Cæsaris ditionis clàm se contulit, vbi tam à Cæsare quàm ab Henrico rege in fidē recipitur. Sed antè dux ab Henrico ductus est ad id, vt libē ter sese vellet fidei ac potestati eius & Caroli com mittere: nam vt Henricus odoratus est duci esse si multatē cum rege Francisco, statim misit ad illum dum domi erat, Ioannē Russellum equitē pariter strenuum atque prudentē, qui bono modo nego tium expediuit. Is memoria nostra custos est pri uati regij sigilli, quod sanè munus nulli nisi fide, constantia solertiaq; prædito defertur. Ac sic reges magis ambo parati erant in Gallū ad arma sumē da. Quæ vbi Franciscus rex accepit, sibimetipsi pa triā defendendam ratus Lugduni constitit, atque mutato proficiscendi cōsilio, copijs omnibus præ fecit Gulielmum Gonfierium maris præfectum, qui maturè in Italiā descendit, bellareq; fortiter cœ pit. At vbi Henricus rex cognouit ex literis mul torum & nuntijs Francos iter in Italiā habere, si ne vlla mora exercitum cui præfectus erat Caro lus dux Suthfolchiæ, in continentē mittit ad refre nandum à progressu ipsum Francū. Dux sub ęsta tis exitum Caletum profectus, de inuadendo ho ste dum consiliū capit, Gulielmus Fizgulielmus cum aliquot nauibus ad Normanicum litus dela tus in tertā descendit, ac de improuiso oppidum eius oræ maritimū, quod Triportum appellant, adoritur, cōmissāq; pugna ad munitiones, quas oppidani metuentes repentinos hostiū incursus

antè

antè fecerant, cum præsidio acriter præliatur, fractisq; munitionibus, intra mœnia illud repellit, sed cùm oppidũ confluẽte ad clamorẽ agrestium turba iam firmius esset, quã vt sine sudore capi posset, illato igne suburbanis ædificijs, ac prœda quæ repentè capi poterat abacta, ad naues pari celeritate atque venerat se cum suis recipit, non sine suorum vulnere atque detrimento, id quod contingit, cùm quis imparatũ non offendit eum, quem inconsultè aggreditur. Atqui dux interea Diuum Odomarũ versus, se de Caleto mouet, quò Caroli Imperatoris copiæ venturæ erant, ac proximã hostium arcẽ, quod Bellum castrũ vocabant, oppugnat vehementissimè, primumque tormentis quassatis muris, deinde circũducto exercitu, impetum facere parat, cùm præsidium omni penitus subsidio desperato, deditionẽ fecit. Tum dux castello cõplanato, & hyeme iã obrepente, quamuis bella omnia iure gentiũ hyeme conquiescant, progreditur in Picardiã, patriam olim Veromanduorum. At vbi rumor venit de Anglorum accessu, mirũ vtique dictu est, quantum vicini populi repentino metu perculsi sint, qui passim cũ bonis suis se quaquauersum proripiebant: sed vis belli & furor in primis in oppidũ Braium, quod ad Sõmam flumen est peruadit, quod dux primùm obsidet & occupat incensum prius ab oppidanis, hostis vt prædæ ne aliquid ibi faceret. Deinde copias traijcit Sõmam, ac pagum nomine Cappe ab incolis

lis relictum cum castello capit. Ad id loci Burgun diones Cæsariani milites cum Anglis se coniungunt, deinde oppido Roy per deditionē potitur. Post hæc, ventū est ad oppidum Montidedū, vbi aliquantulum pugnatur, sed tandē in ditionem & potestatē Anglorum redactū est. Hîc quia summa iam hyēs erat, tēpestas frigida ac maximus imber dux consiliū capit redeundi trans fluuiū, quo facto, Boghan ad confinium imperij Cæsaris situm in ditionē recipit, in quo tam ad cōmodum ipsius Cæsaris quàm Henrici, Cęsarianos milites in prę fidijs collocauit, atque tormentis æneis ad Valentianas oppidū relictis, domum reuertitur, cum exercitu valde affecto infirmoꝝ, propter anni tempus pergraue. Non multò post reditū ducis à Picardia, vbi bellum per aliquot menses versatum est, in quod magnum ille sumptum & laborē impenderat, Volsæus qui ab initio promiserat, sicut fama est, redditurum se Henricū regem ditissimū si per eum aliquando licitum fuerit vti ratione faciendæ pecuniæ, tributo alióve quouis honesto modo: hinc occasionē nactus, creauit nouos quæstores ærarij, qui à populo tributi nomine exigerent sextā bonorum partē, quæ possideret. Hæc vniuersis visa est rapina, & eadē quidem importuna, non itē tributum, quapropter cuncti planè negarunt se quicquā soluturos. Cæterum quæstores instabant, quò factum est, vt nonnulli alibi tumultuari cœperint. Tum res ad consilium refer-

tur,

tur,vbi turbæ autores ita argumentantur: Iampri dem ab antiquis regibus conceſſum obſeruatum que eſſe, vt pecunia nunquam populo imperare tur,niſi autoritate concilij,& propterea Volſæum tam legē quàm conſuetudinē violaſſe. Eiuſcemo di querelā iuſtam æquè vt honeſtā cùm rex audi uiſſet,primū populo ſi quid peccatum erat remi ſit,condonauit,ignouit: deinde valde Volſæo ſue cenſuit,quòd temerè perperāq; ſuos populos ex pilandos curarit. Ille verò vafer & mendax,aiebat ſe prius de re ipſa iudices conſuluiſſe,ac reſpondiſ ſe illud ius eſſe. Iſtuc non ſecus erat omnino,apud ipſum ſolum, qui æquum eodem loco quo ini quum haberet. Volſæus exin quòd regi emolu mentum facere ſtuduiſſet,nihil de rebus ſuis ſecū dis deturbatus,ad immenſa & vaſta mentem ver ſans,ſtatuit duo condere diſcipulorum collegia,al terum videlicet Oxonij, alterum ad Ipuuiche lo cum humilem,vbi ipſe natus erat, & id magis ad inanem gloriam, quàm ad religionis doctrinæue vtilitatem: & quia pietate vera ac liberalitate non mouebatur,voluit ex ſpolijs vnius altaris,quem admodum vulgato prouerbio dicitur, alterū ve ſtire. Itaque primo ab Henrico impetrauit,vt ali qua minuta monachorum cœnobia ſibi diruere, complanare,& diripere liceret,deinde id factū Ro mani pontificis aſſenſione atque autoritate firmā dum comprobandumque,ac bona eorum cœno biorum ſuis collegijs aſſignanda curauit, exem-

plo

plo in omni seculorū memoria inaudito. Quod equidem singulare nefas effecit, vt Romanus pōtifex gratis in Anglia malè audiuerit, sed Volsæus multò peius, quem non puduerit sacrorum templorum deorumq; ruinas impiè nefarieq; edendi apud suos, authorem existere.

At locus appositus opportunitatem facit persequendi Scotorum res, quæ acciderunt. Ioannes dux Albaniæ ex Gallia domum redit, conuocato que concilio, coràm exponit quàm grato sit animo rex Franciscus aduersus omnes Scotos, quòd ille regnum Galliæ & Scotiæ non putat aliud esse nisi vnum corpus, ac alterum alterius membrum & id probari posse exemplo amicitiæ vtriusq; populi, cùm tota Europa non alia diuturnior sancti orq; reperiatur, posthæc ostendit literas ipsius regis, quas ipse detulit & recitauit, summa cum omnium principum attētione: item dicit se validam Francorum militum manum secum adduxisse, quę contra hostes constantius staret: atque demū hortatur patres ad voluntatem & beneuolētiam tanti regis pariter suscipiendam atque conseruandam. Fuit in concilio vnus vel alter, vti quidam scribunt, qui suadebat, vt Henrici regis amicitia in primis retineretur, qui auunculus esset Iacobi regis, & vicinus, qui idcirco patriæ molestissimis etiam temporibus beneuolè præstò esse posset. In hoc non multum steterunt, sed protinus ad rem militarem curandam se conferunt, dimisso q; conuentu,

uentu, paucis diebus exercitum faciunt, perguntque ad oblidendam arcem, quam Vuerk vocant ad Tuedam fluuium positam. Erat intus firmum præsidium, cui præerat Gullielmus Lylle eques strenuus, qui certior factus de hostium aduentu, magno studio arcem nouo vallo & fossa circundat, in locisq; ad defensionem aptis milites locat, alijs præcipit, vt noctu vigilias agãt, cùm ecce Scoti appropinquarunt, impetumq; facere vndique cœperunt, tam multis ex illis, quàm paucis ex inclusis, tormentorum ictibus percussis cadentibus Dum ita ad arcem dimicatur, Hauardus nuntiũ accipit hostes vexare fines regni, quare ex agro Dunelmensi festinanter cum exercitu venit suis subsidio, paratus ad vlciscendam iniuriam, sed rumore de eius aduentu sparso, Scoti breui ad se suos receperunt, vt discessus hic nihil fugæ simile haberet. Hauardus verò eos non est persecutus, quoniam mandatum ab Henrico rege suo habebat, vt neque Scotos pateretur irrumpere in Angliam neque ipse in Scotiam inuadere tentaret: & hoc factum est, quòd Henricus totus cum Cęsare in bellum Gallicum incumberet. Sed rursum oratio reuertatur eôdem. Fuit hic annus salutis humanæ MDXXV. & cùm regnare cœpit Henricus, XVI.

Galli duce Gullielmo Gonnerio, sicut suprà dictum est, in Italiam iterum eruperunt, vbique cõtra Cæsarianos acriter confligentes: dij boni quas inter se pugnas, quas strages ediderunt? Quo tempore

pore Carolus Burbonius dux ex Burgundia in Italiam perrexit, qui vt suum in Cæsarem studiũ perquàm multum declararet, omnibus officijs cũ alijs ducibus certando, nunquam eius rebus defuit. At post aliquot menses, Galli in aliena terra hostium multitudine oppressi profligatiq; domum pedem referre coacti sunt. Tum duces Cæsariani victores consilio longè in posterũ prouidere cupientes, concilium inter se habent, in quo sanè concilio pars exercitus Burbonio tribuitur, & alijs præfectis altera, cùm per idem temporis allatę literæ sunt similiter à Carolo Cæsare, atque ab Henrico rege, coramq; recitatæ, qui scribebant se nouum in Gallum comparare bellũ. Item pecuniæ summa grandis ex Hispania ad duces missa, & illuc simul peruenit Ricardus Pacæus Venetijs profectus Henrici legatus, qui magnam pecuniam in illud bellum nomine sui regis dedit, & maiorem pollicitus est. Hoc nuntio accepto, putarunt omnes expedire, vt Gallus alibi etiam armis vexaretur, quare ex consilij sententia decretum est, vti Burbonius ad oppugnandam Massiliam vrbem in Narbonensi prouincia bello valde opportunã proficisceretur, qui vbi eò aduenit, castra primùm quamproximè muros posuit, vallo q; ac aggere latissimo cinxit, deinde mœnia ipsa tormentis continenter percutiebat. Massilienses autem cùm audierint aduentare hostem, vrbem suam commeatu & præsidijs valentioribus à Francisco rege missis

sis munierant, quo illa capi non facilè posset obsidione: Ita vtrinque pro se quisque armatus quotidie pugnabat. Durauit vehemens & laboriosa obsessio ad menses quatuor, cùm Burbonius animaduertens se partim ob præsidij Gallici virtutẽ, partim ob loci naturam parum proficere, ab ea oppugnatione discessit. At Franciscus postquam intellexit Burbonium à Massilia abijsse, & Cæsarem in Hispania multis negotijs distineri, ac Anglum bello Scotico implicari, nõ dubitauit in Italiam post tot etsi acceptas ibidem clades, redire, fretus magno equitatu suo, atque Italorum Germanorumq; peditatu, quos conduxerat, nec alium quenquam exercitui præfici voluit, nihil seipsum, quòd paucis annis res in terra Italia sæpè malè gesta fuisset à suis ducibus. Quocirca ineunte vere, paratis rebus omnibus quæ ad iter, quæ ad bellũ faciendum opus essent, Alpes transijt tanta celeritate, vt Vercellas propemodũ prius attigerit, quã aduenisse nuntiaretur, vnde rectà Mediolanum petit & capit. Casus amissæ vrbis ita Sfortiam ducem solicitum habuit, vt Cremonam ad locum tutum continuò se contulerit. Cæsariani verò Papiam vrbem ad Ticinum flumen veluti arcem totius belli ad se defendendum studio muniunt, bellica tormenta eò deferunt, præsidium collocant, duce Antonio Leua viro multò fortissimo, reiq; militaris longè peritissimo: & hoc illud accuratius faciunt, quòd animis prospiciebant regem primo

mo quoque tempore ad oppugnandam Papiam venturum. Nihil equidem fefellit opinio, rex etenim statim pòst accessit, ibiq; commisso prælio capitur, ducitur q; captiuus in Hispaniam ad Cæsarem.

Posthac non erat quisquam omnium Christianorum principum, quin teneretur magno desiderio audiendi Franciscum regem missum esse factum à Cæsare, & id in primis erat in optatis Hẽrico regi, qui pij, benigni, ac liberalis animi esse putabat diligere etiam hominem qui cum tibi simultas esset, quemadmodum Christus factum vult: quare misit Cuthbertum episcopum Londinensem, & Ricardum Vuyngfildum equitem oratores suos in Hispaniam ad Cæsarem, qui negotio Franciſci adessent, incumberentque animo & omni studio in vnam præsertim rem, vt in pacis atq; concordiæ conciliatione, ipsius ratio maximè haberetur, cùm paulò antè belli gerendi simul socij, velut suprà dictum est, fuerint. Atqui Franciscus videns nõ posse se eripere à manu inimici, in libertatemque vindicare, nisi posthabitis permultis suarum fortunarum commodis, ad eiusmodi pacis conditiones descendit, quæ erant, vt ille de suo quocunque iure decederet in Italia, Burgundia, Flandria, sic, vt nulli Flandrorum prouocarẽt deinceps ad Parisienses iudices, neque prouocatio vlla amplius cuiquam daretur à magistratibus, & iuuaret certo armatorum numero Cæsarem,

rem, cùm Italiam peteret, vt Romæ corona redimiretur, ac suo tẽpore redderet Henrico pro Cæsare, ducenta millia coronatorum, quas antea pecunias ipse Cæsar ab Henrico in Anglia mutuatus fuisset, & filios duos maiorẽs natu obsides daret, qui eatenus apud Cæsarem essent, quoad fœdus ritè sancitum, & promissa firma, rata, exoluta forent. Atque his actis rebus, rex Gallus iter ad suam Galliam direxit, ad quem redeuntem Henricus misit Thomam Cheyney virum nobilem, vt ei suo nomine de salute gratularetur, ex quo Frã ciscus agnouit singularem erga se Henrici humanitatem, gratiasque egit. Fuit is annus XVII. cùm regnare cœpit Henricus, & salutis humanæ MD XXVI. ac mensis XIII. cùm Gallus rex captus fuerat. Verùm simulac rex domum peruenit, nihil ei prius fuit, quàm Henrici regis inueteratã sine vlla offensione, velut ipse prædicabat, amicitiam seruare & retinere, qui Ioannem Ioachim hominẽ Genuensem perspicacem sagacemque misit in Angliam rogatum Henricum regem, vti fœdus inter se renouaretur, quod Anglus, qui benè omnibus cupiebat, non aspernatus est. Ita beneuolentia reconciliata. Dein rex Franciscus intellexit Franciscum Sfortiam Mediolani ducem Cæsari in suspicionẽ nullo suo delicto, sed ducum Cæsarianorum inuidia, venisse, indeque terram Insubriam bello ingenti exardescere, quòd Veneti & Clemens, qui in Hadriani demortui locum paulò antè succesſe

rat, pontifex Romanus, ducis fortunæ euentum miserati, eius causam defendendam suscepissent, veriti ne Cæsar Italiæ dominatum non quæreret occuparetque. Quocirca Gallus ipse rex statim animū ad bellum intendere cœpit, penitus omne promissum iureiurando factum oblitus, ac solū agitabat animo, quomodo culpam acutis rationibus ab se dimoueret. Quid, quòd fœdus cum pōtifice & Venetis icit, atque Vasconū quatuor millia, cum equitibus grauis armaturæ quingentis, duce Michaële Antonio Salutiorum Marchione, ad sociorum exercitum in Italiam mittit. Cùm interea Burbonius in Pontificem cum electa militum manu repentino profectus Vrbem cepit Clementem in arce Sancti Angeli inclusit, at ipse sclopo saucius ibi occubuit, Cæsarianus verò miles fœdè hostiliterque vrbem diripuit, Pontificem in potestatem suam venire impulit. Postea Galli duce Lautrecho Neapolim profecti, aliquot mensibus obsederunt, qui cùm deditionem præstolarētur, ecce media æstate, subitò propter cœli grauitatem morbis affecti, intra paucos dies omnes fermè cum suo duce perierunt, id quod cuncti propè mortales nutu Dei Optimi Maximi factum affirmabant, qui ita voluisset Francisci regis conatū manu sua diuina vlcisci. Quare dein rex à Cæsare pacem petijt, & impetrauit, cùm interim Henricus rex meritò iratus Cæsari, quia nondum reddidisset sibi debitam pecuniam, quam Franciscus tametsi

tametsi pro eo soluere promiserat, vti antè dictū est, miserit ad eum in Hispaniam legatum suum Franciscum Poynes equitem cum hisce mandatis, vt primū repeteret pecuniam, item partē prædæ ad Papiam captæ, cùm ipse fuerit socius belli, & in id pro rata parte sumptū fecerit, deinde alterum obtidem ex duobus, quos Franciscus dedisset, & si negaretur, quod iure quàm optimo reposcebatur, tum bellum denuntiaretur. Cęsar his auditis rebus, paulò pòst vocauit ad se Franciscum & Edouardum Lee, qui apud eum Henrici quoque legatus erat, ac respondit: Quod rex Hęricus amicus meus petit à me, permagnum habet pondus in vtranque partem, vel ad concedendū, vel negandum, quare dubitanti mihi quid facere par sit, opus est consilio, vt & beneuolētia erga ipsum mea conseruetur, & Francisco regi par pari, vt dicitur, referatur, qui propè fidem prius fregit, quā obligauit. Igitur statui quamprimum sententiam meam per literas Henrico declarare, vos verò interim vtriusq; nostrum expectabitis responsum. Cæsar autem de industria cunctabatur, quò ne istiusmodi longè molestissimis querimonijs responderet, quòd quasi diuinabat breui futurum esse, vt rex Gallus pacis factæ conditionibus spōtè staret, quas ipse vltrò obtulisset à principio, quemadmodum haud multò pòst accidit. Ast interea talis Cæsaris humanitas non potuit Volsæi animum seditiosum sedare, quippe cui quanquā

ille in singulos annos grande munus largiebatur, vti hominem in officio retineret, quia tamen archiepiscopatum Toletanũ totius Hispaniæ locupletissimum vacantem, ad quem vehementer aspirabat, consequi nequiuit, bellum Cæsari Henrici nomine publicè indicendum curauit. Sed ambo reges inter se amabant, idcirco bellum nascẽs illicò pace mutatum est, & Volsæi cupiditatis sitim expleuit satiauitque episcopatus Vintoniensis, quem mortuo Ricardo Fox, ille adeptus est, dimisso Dunelmensi episcopatu, quem consecutus est Cuthbertus Tonstallus Londinensis episcopus, cui successit Ioannes Stokesley. Sed egressi à proposito foras, domum redeamus.

Impendebat iam fatum, quod Volsæo venturum erat, cùm ille tanquam ferox equus nesciret stare loco. Porrò ei in mentem venit mutare dominam, & vnam alteram quærere, quam æquè vita vt moribus sibi similem esse volebat: quanquã Catherina regina hominem non offendebat, nõ lædebat, sed eius tantũ malos oderat mores, quos vt continentia emendaret, identidẽ benignè monebat. Is proinde quod cogitarat, cum spe magna id exequi cupiens, cum Ioanne Longland Lincolnienſi episcopo de quæstione futura amicè cõmunicat, quòd is esset, qui regis confessionẽ audiret. Episcopus qui ex sua opinione nihil se perperàm sed rectè facere affirmabat, iampridẽ coniugium regium veluti infirmum labefactatum iri censebat,

bat, idq; clã suis sæpe intimis amicis insusurrabat oppidò quàm libenter audiuit Volsæũ, sic, vt ambo mox inter se disceptare cœperint, vtrum ius matrimonij Henrici & Catherinę legitimũ foret nec ne. Hi plus sibi sumentes quàm par erat, veluti peritiores theologi, sed magis arrogãtiores, qui quærerent nodum in scirpo, vt dicitur, facilè iudicarunt non esse neque firmum neque ratum, eò quòd Catherina olim nupsisset Arthuro Henrici fratri, in eaque sententia consentientes inter se deliberant eum periculosum connubij statum esse quamprimũ regi patefaciundum, perinde quasi à principio ex ipsa affinitate scrupulus omnis ortus nondum animis hominũ fuisset euulsus. Quo capto consilio, placuit Volsæo prouinciã suscipere, qui suo tempore ad regẽ adiuit, ac eum specie charitatis & iustitiæ de eiusmodi iure matrimonij admonet, asseritque id parum viriũ vel roboris habere, propter nuptias Catherinæ cum eius fratre coniunctas, vehementerque orat, ne se patiatur diutius in tanto versari discrimine, cùm hîc de salutæ animæ, de posteritate vera regum, de honestate vitæ quammaximè agatur. His auditis, rex primũ paulisper stetit tacitus, vt qui plurimũ mirabatur coniugium suũ damnari, quod initio veluti iustum æquũque à pontifice Romano, ab optimis ac doctissimis quibusque episcopis probatũ de eorumque sententia sancitum fuisset, dein inquit: Bone pater vide benè, quale saxum suo loco

iacens mouere coneris, ſicut in prouerbio eſt, habeo equidē vxorem fœminam multò nobiliſsimam, longè electiſsimā ſanctiſsimamque, cui nihil obijci poteſt diuortio dignū. Quod verò muli erem nuptā fuiſſe fratri meo ais, id minimè obſtat, quoniā ipſa aliàs ſæpe iureiurando teſtata eſt, illum propter imbecillitatem tum ætatis tum naturæ, nunquā ſecum corpus commiſcuiſſe. Ita eo die ſermo de re ipſa haud longius proceſsit. At tri duo pòſt Volſęus incredibili armatus audacia Lincolnienſem conuenit, eumque ducit ad regē, quē ille ſic affatur: Sumus coram te, optime maxime princeps, vt officium faciamus, & ego in primis, cùm iam te non fugiat connubiū tuum in dubiū in incertumque venire apud populum, nos de eo quæſiuimus: & cùm ſatis liqueat claudicare, idcir co ipſe cui de ſalute animæ tuæ curæ eſt, hortor, rogo, perſuadeo, vt tibi denique libeat cauſam vocare ad iudiciū, quò quid firmamenti in eo inſit, inter omnes conſtet, atque ita iuſtitiam, quemadmodum ſemper ſoles, colere dicaris. Ratio iſta æqua, honeſta, bona Henrico viſa eſt, quæ demum cępit eius animū flectere ad probationē rei huiuſcemodi. Tum Volſæus negotiū omne pro confecto habens, regē vt ad diuortium primō quōque die faciendum magis incitaret, Eſt, inquit, mulier præter cæteras digna tuo matrimonio ſoror Frāciſci regis Gallorū vidua, quæ vxor fuit ducis Alanſonij, ætate & virtute quāflorentiſsima. Iſthæc poſtremò

postremò Henricus ait, maioris consilij sunt, ideo in aliud reijcienda tempus duco. Verùm vbi rumor iudicij futuri ad aures Catherinæ peruenit, in luctu tota & squalore fuit, dolens, conquerens, quòd hactenus reseruata foret tam insigni ærumnosæque miseriæ. Sed eam rex consolabatur, affirmans cognitionẽ causæ esse omnino facturã veritatis cognitionem.

Sub eosdẽ dies, nuntius affertur Clementem Romanum pontificẽ in potestatem Cęsarianorũ militum venisse, quo certè nuntio Volsæus ante omnes valde perculsus, qui suæ iam legationi timebat, cœpit orare regẽ Henricum, vt suis opibus & auxilio vellet iuuare communẽ Christianorũ omnium patrẽ: & cùm animaduerteret regẽ non admodum magni rem facere, de ea sic argumentatur: Optime princeps, cùm sis fidei defensor, tua maximè interest gubernatorẽ, custodem, & caput fidei, hoc est, religionis, tueri. Ad ea Henricus respondit: Si Romanus pontifex pugnasset pro religione, non item pro imperio, illud ipsum mihi faciundum putarẽ: sed vt manifestum ac notum sit omnibus mihi curæ esse de salute summi Pontificis, tu nulla interposita mora, adibis Franciscum regem Francorũ, hortabereque nostris verbis, vti exercitum quẽ habet paratum, velit mittere in Italiam, Cæsarianos cõpellendi causa ad missum faciendum pontificẽ, ac nomine meo in partem sumptuũ pecuniam curabis, dabis. Quibus rebus

constitutis, quarū mysteria tacita ipsi duo tenebant, Volsæus sese ad iter tam optabiliter quā celeriter ineundum expediebat: cùm percrebuit, in ore atque sermone omnium cœpit esse, eum iturum in Galliā, ad importandā pecuniam, pro bello gerendo contra Cæsarem, & ducturū secum sororem regis, quæ nuberet Henrico. Hæc eius arte & studio in Vulgus emanasse ferebant, quò fama esset connubium inter regem ipsum & Catherinam, iam apertè infirmari. Volsæus itaque post quam ad res cum Francisco agendas in legatione duos collegas habuit, episcopum Londinensem, qui nuper ex Hispania redierat, & Gullielmū Sandes regij cubiculi præfectū, magno apparatu Ambianum transmisit; vbi dij boni, quemadmodum à Francisco rege hospitio accipitur, gratia honore que tractatur, non secus ac si esset rex: item à Ludouica eius matre liberaliter eodē fermè habetur loco. Postea ad negotiū venitur, ac primū omniū de bello consiliū initur, quo Cæsariani pressi cogerentur Clementē Romanum pontificem dimittere, ad idque pecunia numeratur non vtique parua: deinde de fœdere sanciundo, de rebus secretioribus per aliquot dies actum est: in quod sanè consilium duo Volsæi collegæ minimè adhibiti sunt, adeo vt illi postea domi palàm dixerint, haud nosse se quid Volsæus cum Gallo transegisset, vnde suspicio orta est de nouo connubio sororis Francisci esse consultatum, & illud negotium confectum

confectū concluſumque velut ipſe Volſæus prædicabat: quamuis re vera princeps illa mulier optima, noluerit quicquā audire de nuptijs, quæ nuptiæ non poſſent coniungi ſine miſerabili Catharinæ caſu atque adeo interitu. Volſeus verò expeditis fortunatè, ita aiebat, rebus, in Angliā redijt, legationemque ſuam regi, prout libuit, diligenter renuntiauit, cui pergratum fuit cognouiſſe, & quod geſtū fuiſſet, & quod agendum foret, tam ad ſuū quàm ad amicorū commodum. Item vt regum amicitia quadā arctiori colligatione deuinciretur eodem tēpore Franciſcus rex cooptatur in collegium equitū Garterij, & Henricus in ordinē diui Michaëlis, quod eſt apud Gallos æquè religioſiſſimum atque decus honorificentiſsimū. Fuit is annus Henrico à gubernatione regni ſui XIX. & ab humana ſalute MDXXVII. cùm Clemens pontifex ſeſe in libertatē vindicauit ſine ope vlla & auxilio Franciſci regis, qui quod ob id argentum ab Volſæo paulò antè accepit, in ſuis lucris cupidè poſuit. Henricus rex valde gauiſus eſt, quòd Clemens pontifex Romanus ab hoſtibus miſſus factus eſſet, eique per literas congratulatus, qui ita cùm bellorū furorem paululum foris conſediſſe videret, res ſuas domi graues & odioſas pertractādas, ſicut infrà demonſtrabitur, demū curauit, tū etiam elegit ſibi Stephanū Gardinerum Iuriſconſultum, virum præclaro ingenio præditū familiarem ſecretiorē, eiuſque opera maximè eſt deinde

vſus,

vsus,cuius locū apud eum tenebat Ricardus Pacæus,sed is legationibus frequētioribus & ijs quidem nonnunquā minus necessarijs ab Volsæo datis,vt diutius à latere regis abesset,oppressus,penè est exilio affectus procul à patria, ex quo tantum molestiæ animo cepit, vt paulò pòst interdū deliraret.

Initio huiusce anni sequētis,rex & regina quā quam ambo inuiti in causam descendunt forensem,qua in iudicium vocata,ac lite contestata, dā tur vtrique parti aduocati viri iuris & theologiæ peritissimi,atque simul procuratores ,causidicis experientes.Interim rex qui omnia bona fide agebat,quò veritas causæ in lucē proferretur,& ita posteritati regū legitimæ consuleretur, per literas rogauit Romanū pontificē,vti vellet mittere legatum in Angliā,ad causam cognoscendā: itē suos procuratores ad omnes Galliæ & Italiæ academias misit,qui agerent cum illis academicis Iuris doctissimis,vt de coniugio suo sententiā dicerent,idque per scripta singulorum constaret. Non multò pòst aduenit legatus pontificis Laurentius Cāpegius Cardinalis,qui collegā haberet Volsæum. Hi vnà statuto die Lōdini in cœnobio monachorum Dominicanorū conſident,comparetque primus corā Henricus rex,ac de re verba facit: Optimi patres,breuiter dicam: Habeo in matrimonio Catherinā vxorem mihi charissimā,ob eius pariter animi singulares virtutes,atque generis nobilitatem,

tatem, sed cùm sim magni regni rex, me oportet prouidere, vt liceat mihi cum ea ritè, legitimè, iustè, sanctèque viuere, & ex eadē gignere filios, quibus hæreditas ipsa regni iure quàoptimo veniat. Vtrumque consequetur, si vos nostrū connubiū legitimū dijudicaueritis: quòd si quid quæstionis habet, illud vestra autoritate declaretis, tollatisúe rogo, vt in ea ipsa re & conscientia mea, & animus populi nostri acquiescat in perpetuū. Deinde regina adest, quæ corā grauissimè accusat Volsæum perfidiæ, fallaciæ, iniquitatis & improbitatis, qui dissensionē fecisset, inter ipsam & virum suum, ac propterea palā inquit: Ego talem iudicē tam meū quā iuris & iustitiæ inimicum infensissimū refuto, abhorreo, fugio, atque ad Romanum pontificem solum prouoco, eidēque causam meam iudicandam cōmitto. Hæc illa flebiliter dicente, videres Volsæum infestis ferè omniū oculis conspici. Ac sic desitum est de quæstione agi. Legati tamen iudices sæpe deinceps sederunt ea tum tractando, quæ ad inquisitionē causæ pertinerent, tū quærendo si quo pacto regina vellet prouocationē reuocare, id quod illa facere constanter abnuit. Sed cum legati tēpus tererent, quoniā nihil decernebant, inde regi nata est suspitio illud fieri de industria, quo sic operā apud sese perderent. Dū ista eiusmodi geruntur, Volsæus homo sagax animaduertit Henricum adijcere oculum cuidā puellæ nomine Annæ filię Thomæ Bulleyne viceco-

mitis

mitis Rochefordiæ,quæ reginæ inseruiebat,tũ ille permagna solicitudine affectus est,vt qui prospiceret futurum,vti eam rex in matrimoniũ duceret,si diuortium fieret: quare subitò summo studio,omni cura,diligentiaque agere,prouidere, cõsulere cœpit,ne id õnino accideret, quod propter puellæ insolentiã,morte magis fugiendũ putabat Cùm res sic se haberent,& causa Catherinæ Romæ tractanda iudicandaque foret, appellatione adhuc stante,quæ intercessisset, Volsæus occultè literis & nuntijs secretioribus cũ Clemente pontifice agebat,vt diuortij iudiciũ extraheretur, donec ipse confirmaret Henrici animũ ad suam voluntatẽ: verùm nihil,suis machinis moliebatur, quod regi latêre valeret, qui idcirco hominẽ tot beneficiorum immemorẽ in ordinẽ infimum redigere statuit:itaque primum Cãpegium Cardinalem honestissimè ab se dimisit, deinde haud multò post iussit Thomã Northfolchiæ ducẽ ire ad Volsæum,eumque omni dignitate & fortunis spoliare,ac ducere ad villã episcopatus Vintonien sis nomine Asher, vbi fuit aliquot mensibus, ad extremũ in diœcesim suam Eboracensem relegatur,vt ibidẽ disceret melius temperatiusque viuere:quod tantum abfuit,vt faceret,vt libidinẽ corrupti animi nullo modo continere potuerit, quia delictorũ pœna eum iam circunstabat,cui in mentem venit proficisci Eboracum, atque eo loci in sede pontificali veluti consuetudo est,triũphantis

more

more, primo residere, qui dies & multi deinceps cerimonijs, conuiuijs, ludis celebrantur, scilicet vt ita in se cui iã misericordia opitulari incipiebat, in uidiã quęreret: & quoniã carebat sacris vestimentis pretiosis, quibus indutus magis conspiciendus foret, ideo non dubitauit scribere ad Henricũ, vt sibi cõmodaret mitrã & pallium, quibus aliàs solebat rem diuinã faciendo vti. Rex visis literis nõ potuit magno non mirari opere audaciã & insolentiã Volsæi, qui inquit: Superbia adhuc est in homine, qui planè iacet? Sed cùm rerũ & hominum qui tantæ celebritati interessent, apparatus vbique in ea prouincia forent, rex non amplius ferendũ ratus mandauit Henrico Northũbrię comiti, vt Volsæum in custodiam includeret, quo sic superbior fieri ac insanire desineret, qui paulò post dum Londinũ duceretur, ad oppidum Lecestriã valde exanimatus mortem obijt, eodęque loco humatur. O conditionẽ humanam tam nascendi incertã, quàm viuendi infirmã. Volsæus florebat dignitate & opibus, cùm negotiũ nuptiale susceptit, quod sibi fore gaudium putauit, id extitit exitiũ. Qui ãnus fuit humanę salutis MDXXX. & cùm regnare cœpit Henricus XXII. cùm Stephanus Gardinerus est factus Vintonienſis episcopus qui eo magis se deinde ad diuinas literas discendas dedit, in quibus tantũ breui profecit, vt optimus concionator euaserit, qui statim pòst longã legationẽ apud Franciscũ Gallorum regẽ obiuit.

Post

Post hæc, secutum est diuortium inter Henricum & Catherinã, per hunc sanè modum: Dũ enim Catherinę appellationis causã de qua suprà memini, apud pontificẽ Romanũ agebatur, Archiepiscopus Cantuariensis cum sua episcoporũ cohorte, ac aduocatorum cœtu, in messem alienam falcẽ immissurus, vt vulgò dicitur, accessit ad pagum Dunstablũ, propè villã regiam nomine Ampthill, ad sex millia passuũ, vbi Catherina id tẽporis manebat. Hic illa in dies singulos citata, cùm post decimum quintum diẽ, neque adfuisset, neque respondisset iudici vtpote extraordinario, ecce subitũ diuortium: discessit à Catherina Henricus, atque in matrimoniũ duxit Annã Bulleyne, quã paulò antè amare cœperat, ex qua suscepit filiã nomine Elizabeth. Interea habetur concilium Londini, in quo ecclesia Anglicana formã potestatis nullis antè tẽporibus visam induit: Henricus enim rex caput ipsius ecclesiæ constituitur, eique ob id munus primi fructus omniũ sacerdotiorũ vacantium ac eorundẽ decimæ quotannis perpetuæ assignantur.

Itẽ causarum modus ponitur, vt reus primo prouocare deberet ad episcopũ, deinde ad archiepiscopum, & postremò ad ipsum regẽ, quo sic in vlla administratione rerum, quæ ad ecclesiã pertinerent, Romani pontificis autoritate minimè opus foret. Istuc autẽ decretum non omnino ab omnibus initio probatur, & cum primis à Ioan-

ne

ne Fysherio episcopo Roffensi viro magna doctri na, summa integritate & innocentia, itē à Thoma Moro equite, literis, ac bonis moribus ornatissi- mo, qui demū ambo maluerunt de vita, quàm de ea sententia decedere, vt ocyus in cœlo, quē admo dum ipsi sperabant, fruerentur æuo: aliquotque alij idē sponte fecerunt. In eodē præterea concilio maxima cum cura atque diligentia, prouisum est vt illa tanta potestas quæ loco insignis tituli iā v- surpabatur, in posterū tēpus retineretur, conserua returque, per quā rex Henricus destinabat nouos religionis ritus, regulas vel longè alias colendi Dei in suā inducere Angliā, simul & monachorum fa milias diminuere, cæterorūq; sacerdotum opes extenuare, vti ne luxuries inde erumperet magis. Quapropter posteaquā ad ea omnia corroboran da visum est satis prouisum esse, leges latæ sunt, pœnæque multo grauissimæ constitutæ illis, qui fecissent contrà atq; leges ipsæ sanxissent, aut ver- bo dictoúe aliter ac liceret, acta edictaque concilij improbassent. Cæterùm ad Catherinā redeamus Ea post diuortiū à viro factum, se contulit in co- mitatum Bedfordiensem, ad villā regiam, quā ap- pellant Kymbalton, locū minus salubrē, vbi vera patiētia mirificè armata, vitā degebat sanctā. Pòst verò animi mœrore confecta, cùm cœpit ægrota re, Henricus statim atque audiuit, cum Eustachio Cappucio oratore Cæsaris egit, vt eā viseret, suis- que verbis saluere iuberet. Eustachius diligenter

æquè

æquè vt celeriter officium fecit. At Catherina sexto pòst die grauiori morbo affecta, cum animo præsentiret mortẽ aduentare, ancillã non indoctã iussit binas scribere literas eodẽ exẽplo, vnas ad regẽ, alteras ad Eustachium, quas ipsa dictauit, in hæc verba:

Domine mi rex marite semper charissime, salue. Iã aduenit hora mortis meæ, in quo tẽporis puncto, amor facit vt te paucis admoneã de salute animæ tuæ, quã debes cunctis mortalibus rebus anteponere, neglecta præ ea omni corporis cura, propter quã & me in multas miserias, & teipsum in solicitudines plures coniecisti: sed hoc tibi ignosco, ac Deus tibi ignoscat, tã velim, quã precibus pijs oro. Quod supereſt, cõmendo tibi filiam communẽ nostram, in quam, quæso, officium illud paternè totũ conferas, quod ego à te aliàs desideraui. Præterea precor summè, vti ancillas meas respicias, easque suo tẽpore benè locare nuptijs placeat, quod multum non est, cùm non sint nisi tres, & dare meis ministris stipendiũ debitum, atque in vnum etiam annum ex tua gratia, benignitate, liberalitate futurũ, ne deserti vel inopes esse videantur. Postremò illud vnũ testor: Oculi mei te solum desiderant. Vale.

In literis verò ad Eustachiũ addidit, vt si non fieret quod ad extremum rogauerat, ille curaret vt Cæsar redderet Henricum memorẽ officij. Illa autẽ eodem die, ad VIII. Idus Ianuarij à vita excessit,

cessit, anno salutis MDXXXV. & cũ regnare cœpit Henricus XXVII. At rex vbi literas legit, amãter lachrimauit: ecquis enim tã durus & ferreus fuisset, qui non ea pura & syncera erga se beneuolentia cõmoueretur? Corpus optimæ principis ad Burgum Petri delatũ, in cœnobio monachorum diui Benedicti sepulchro honorificè conditur. At qui res vxorias prosequamur licet. Anna regina, mortua Catherina coniugij regij consorte, lætata est, quòd nulla amplius quæstio de eo matrimonio futura esset: rex itidẽ in bonam spem venit procreãdi deĩceps liberos, præsertim mares, quos maximopere cupiebat, cùm esset ei vxor plena fœtus. At vide, quã citò rerum secundarum reflecta tur cursus: Anna etenim paulò pòst in adulterio deprehensa, cum suis mœchis capite repentè plectitur.

Deinde Henricus duxit vxorẽ Ioannam, filiã Ioannis Seymer equitis probatissimã, formaque æquè vt moribus ornatissimã fœminã, ex qua genuit filiũ Edouardum sextũ, qui nũc regnat, adolescens equidẽ certè natus ad imperium, ad virtutem & prudentiã, qui summa ingenij indole præditus, mirificã cunctis populis sui expectationẽ facit: mater verò in puerperio mortua est, biduo post partum, nã III. Idus Octobris peperit, qui fuit annus cùm Henricus regnare cœperat, XXX. & humanæ salutis MDXXXVIII.

FINIS.

POLYDORVS VERGILIVS LECTORI S.

MONITVM te optime Lector volo, permulta verba minus Latina, longo vsu, non ité ratione, iampridem in consuetudinẽ quotidiani sermonis venisse sic, vt, velimus nolimus, ea interdum vsurpare cogamur: cuiusmodi sunt Dux & comes, olim officij tantum, at summæ nunc dignitatis vocabula. Ité comitatus, pro regione: cancellarius, pro scribarum, abbas, prior, pro monachorum præfecto. Ista paucula (nã cętera facilè declinauimus) cùm legẽdo in ea incideris, nõ mihi vitio des, sed atque adeò nostris tẽporibus quę ita quondam vt barbara facta sunt, nõ dũ eiusmodi nęuis purgari ad vnguem potuerint. Vale.

INDEX HIC TIBI LECTOR, ANGLIÆ PRIMVM TOPOGRAphiam, Galliæ deinde confiniumque locorum situs, tum rerum gestarum omnium circunstãtias, & exempla innumera quædam, communi mortalium vitæ apprimè conducibilia, velut digito monstrat: quare varijs quidem studiorum institutis, maximè verò publicæ administrationi vtilis esse poterit.

Prior quisque numerus paginarũ, posterior versuum est.

A

ABBATISVILLA oppidum. 790. 5.
Aberdonia vrbs. 9.20.
ab Anglo capitur. 929. 8.
Aberkenuena. 833. 7.
Abies in Anglia nulla. 23.22.
Abyndonia pagus. 250. 25.
Abyndonẽse cœnobiũ. 287.1
¶ ACHEA quando floruerit. 241.14.
¶ ADELA Gulielmi regis filia, Stephani Blesensium comitis vxor. 410. 11. & 479. 3.
Adela Ricardi nupta, à parẽte compressa. 607.13. à marito repudiatur. 615.14. & 626.29. & 637.6.
Adela Ludouici regis Galliæ filia Ricardi comitis Aquitaniæ vxor. 590.27. & 599.8.
Adelicia ex Lotharingiæ ducum prosapia Henrici regis vxor. 485.14.
Aderstonia vicus. 1422. 11.
Adulationi regis aures non vacare debere, pulcherrimum exemplum. 338.14.
Adulphi regis Germaniæ cũ Anglo fœdus. 845. 19.
¶ AEGIDIVS Dabeneius regulus. 1437.8. cubiculi præfectus. 1505.17. Caleti præfectus ab Anglo auxilio mittitur Maximiliano.

1479.9. exercit⁹ in Scotos missi dux.1517.25.eius obitus. 1558.14.
AEmonia insula. 7.11.
AEs Britannicum Cæsaris imagine quando signatũ. 76.18.
AEtas legitima. 1022.19.
Aetius dux Burgundionibus bellum facit. 105.6.
Aetius Britannis auxilia mittit. 123.12.
¶AFRICVM bellũ.1065.9
¶AGATHA Edouardi cõiunx Edgari mater.381.7.
Agathyrsi populi. 89.20.
Agnerus & Hubo fratres Dacorum duces creãtur.170.24.& 245.7.
Agnerus Dacus orientalem Angliam occupat.170.27 & seq.& 211.13.
¶AIDANVS episcopus in Angliam accersitur.201.8. & 261.12.
¶AILBAMMALLAE obsidio.654.21. eius arx solo æquatur. 655.11.
Albanus martyr.107.18. eius sepulchrum ac cœnobiũ. 182.21. 797.3.
Albatorũ cõspiratio.1029.13
Albericus diaconus. 412.4.
Albericus Northumbriæ comes. 402.30.
Albertus Lapiadensis Heluetius. 1628.11.
Albigensium hæresis. 754.1.
Albigenses à Simone Montifortẽsi comitevicti.772.18
Albion olim Britannia dicebatur. 32.28.& 38.12.
Albinus seu Alchuinus eruditione nobilis. 264.7.16.& 265.6.
Aldelmus episcopus. 298.23.
Aldermanorũ magistratus apud Londinenses.619.17
Alectum oppidum. 8.12.
Alenconium in Angli potestatem venit. 1147.22.
Aleonora Hẽrici tertij vxor. 768.16.& 972.6.
Aleonora à marito in carcerem conijcitur. 585.29.liberatur.614.23.eius petulantia.570.19. filios aduersus maritum instigat. 571.19.& 586.1.
Aleonoram à Lud.rege Frãcorum repudiatam Henricus secundus ducit.531.5.
Aleonora Castellæ regina, Edouardi tertij coniunx. 789.26.& 792.2.
Aleonora Simonis Montifortensis

fortensis filia. 819. 23. ab Edouardo capitur. Ibi. 28.
Aleonora Ioannis filia comitissa Gloceſtriæ. 716. 24. & 730. 13.
Aleonora Gaſtonis Fluſſatium comitis vxor. 1587. 2.
Alexander dux Albaniæ. 1365 9. Ibid. 23.
Alexãder insularum regulus Scotis Syluestribus se iungit. 1160. 6.
Alexander rex in Scotiam ex Anglia reuersus. 740. 8.
Alexander Seronus. 926. 18. Scotici regni administrator. 927. 12.
Alfreda virgo castitatem vouet. 169. 12. & 183. 20.
Alfredæ Horgerij filiæ elegãtia. 295. 6. & seq.
Alfreda nouercali odio Edouardo priuigno necem struit. 302. 12. eius pœnitẽtia. 303. 17.
Alfredi Etheldredi filij interitus. 350. 16.
Alla siue Ella primus Northumbriæ rex Deiram occupat. 187. 22.
Alliæ fluuij origo. 52. 20.
Allienſis pugna. 52. 22.
Allobroges quondã Delphinatium partes tenuerunt. 961. 26.
Almericus Caleti præfectus. 960. 22.
Almericus Montifortẽsis comes. 487. 7. Franciam absente rege tuetur. 483. 24.
Almericus Britannorũ dux capitur. 690. 13.
Alneuici opp. obsidio. 581. 4.
Alneuichum opp. Northũbriæ Scoti depopulantur. 435. 3.
Aloſæ pisces. 28. 27.
Alphegius martyrio coronatur. 339. 17.
Alphonsi Castellæ, & Garsiæ Nauarrę regum de finibus contentio. 597. 24. cum Henrico III. affinitas. 789. 13. Ro. rex eligitur 792. 16.
Alphonsus octauus Castellę rex. 672. 27.
Alphonsus Neapol. rex regno & vita priuat⁹. 1491. 12.
Alphonſ. Calabriæ dux in Garterium ordinẽ coptatus. 1488. 7.
Alsuinus episcopus monaſterium condidit. 172. 24.
Altisiodorenses in Franci possessatem veniunt. 1200. 19

& 1201.17.
Aluarij Perresæi fuga. 1056. 10.
Aluchefreda Pedæ regi christianissimi conditionib. locata. 178. 17. & 208.8.
Aluredus rex quantũ in studio literarum præstiterit. 262.23.
Alustum oppidum à Guliel mo Flandriæ comite obsi detur. 490. 21.
¶AMBASIA villa. 1318,14.
Ambiani ab Anglis affligũtur. 1244.9. & seq.
Ambitionis repulsæ laudabile exemplum. 425. 12.
Ambrosius Delorus fani Susannæ præfectus. 1177.13. eius res gestæ. 1208.19.& 1215.6.capitur. 1216.9.
Ambrosij Bochanigri victoria. 1003.23.
Ambrosij de republica bene meriti magnificum sepulchrum. 140. 21.
Amisberia pagus. 140.28.
Amisberiæ cœnobiũ.303.22
Amlethus Dacorum rex Britannos subigit. 173.11.
Amphibolus martyr D. Albani præceptor. 599. 1.
Amore nihil esse nobilius. 965.12.
¶ANALAPHVS Adelstanum tantum non noctu interfecit. 283.9.
Analaphus & Gotfredus Sithrici filij nouas res molientes fuga tandem elapsi sunt. 282.2.& sequentib.
Ancalites se Cæsari dedunt. 73.26. & 87. 28.
Andegauenses pop. 465. 3.
Andegauenses in Arthuri po testatẽ vltrò veniunt.666 20.recipiuntur.670. 20.in Philippi fidem veniunt. 676.7.
Andegauensium ciuitas à Io anne capitur, ciues plectuntur. 667.28.
Andegaui mœnia à Ioanne rege solo æquantur.690.3 restaurantur. Ibid. 27.
Andegauũ instauratur 712.2
Andes populi. 465.4.
Andouera pagus. 324.24.
D. Andræa episcopus in Scotia. 394.14.
Andræas Paimontæ rex in Asiam proficiscitur. 742.5
Andræas Moratius.926.20. capitur. Ibid. 23.
Andrææ Carlolensis comitis proditio,899.19. proditionis

tionis pœna. 900.13.
Andrææ Trolopij facinus. 1287.22. interitus. 1296.18.
Angeum opp. 1410.11.
Anglus sagittipotens. 957.2.
Angliæ nomen. 80.21. & 233. 14. & 269.9. generalis descriptio. 1.6. & seq. à quatuor plagis confinia. 4.11. comitatus XXXIX. 1.15. diuisio. 1.12. diœceses XVIII 2.12. vrbes magnificæ 30.16
Angliæ aura saluberrima. 23. 13. nubilum cœlum & nubriferum habet. 22.28. fœcunditas. 23.19. nulla vina producit. 23. 25. quæ animantia habeat, quibusq; careat. 26.16. quas aues habeat. 27.17. pecora quam homines benignius alit. 5. 27. quare sit opulentissima 26.2.
Angli quando in Britãniam venerint. 374.25
Angli gallico vestitu vtuntur. 30.14.
Angli hodie literis clarẽt. 30. 11. bello præstantissimi. 30 3. in morte etiam non cõcidunt animo. 1260.12.
Anglorũ cõtra Gallos victoria. 707.12.
Anglorũ pronuntiatio. 15.11.
Anglorum studiosorum Romæ collegium. 240. 13.
Anglorum diadema regium Constantini munus. 118.1
Angliæ constans tranquillitas. 352.24. & sequentib.
Anglici regni infantia. 269. 16. adolescentia. Ibid 18. virilis ætas. Ibid. 29.
Anglici reges indigenæ quãdo imperare cœperint. 609.10. & 616.9.
Angliæ regnum Deo curæ. 358. 5.
Angliæ reges regni Hierosolymitani titulum aliquandiu vsurparunt. 634. 23.
Angli Britannia potiti. 148.
Anglorum contra Scotos victoria. 510.19. & sequenti. & 959.14.
Anglorum contra Flandros naualis victoria. 1007. 23.
Angliæ oligarchia ad monarchiam redacta. 152.5.
Angliæ regnum in Normanorum potestatem venit. 375.15. & 377.22.
Anglia Dacis vectigalis facta. 307.13 vectigal redimi tur. 311.2.

tem venit. 313.20.
Angliæ regnum ad Francos peruenit. 498.26.
Anglorum quadraginta milia aduersus Turcam proficiscuntur. 757 13.& seq.
Angli populares spõte in Ludouici Philippi filij potestatem veniunt. 726.5.
Anglici regni inuestitura põtifici Rom. cedit. 703. 5.
Angliæ regnum Rom . sedi feudatarium esse. 557.8.
Anglia pontifici Romano vectigalis facta. 221.26.& 240.1.
Angli excommunicationis Romanæ molestiã excutiunt. 1061. 14.
Angli Gulielmi tyrãn de pertæsi solitudines petũt.395 10.
Angli ad libertatem spirant. 866.26.
Anglorum maxima clades à Dacis accepta. 233.20.& 343 28 &328.16.
Anglorum in Scotia clades. 855.20.& 864. 14. & 872. 28.& 886.4. & 928.12. & 1050.1.fuga.897.26.in Gallijs.841. 14. & 998. 4 . & 1184.16.& 1197. & 1216.5. & 1234.17. In Rothomagensi agro.1137.3. In Hispania.1004.12. In Aquitania.1260.20.& 1273.25.
Anglorum robur cum imperio cecidit. 373.
Anglorũ dolus mal9. 1059.9
Anglici sudoris origo . 1439. 12.eiusq; remedium optimum. 1440.17.
Anglorum orientaliũ regni descriptio 165.18.
Angli orientales à Dacis superati.165.18 In varias per vices veniunt potestates. 169.29 . Christũ induunt 196.11.de Mercijs se vlciscuntur.231.16.In Edouardi potestatẽ veniunt.274. 26.
Angli per inuidiam Scoti dicti. 1700.21.
Angli in Gallia comprehẽsi, pecunia se redimere coguntur. Ibid. 6.
Angli nullo alio duce, nisi rege, feliciter bellum gerũt. 1604.24.
Anglosaxones quomodo in Britanniam venerint. 132. 24.& seq.
Anglosaxones Britannia tota potiuntur. 149.2. Vide infra

Infra Saxones.
Angliſea inſula. 22 15. à Rufo grauiter afflicta. 445.13.
Anguſia fluuius. 8.15.
Animal apud Anglos venenoſum aut nocuũ nullum. 26.18.
Aniſia filia comitis Glocestriæ, Ioãnis regis vxor. 614. 18.
Annam Britanni ducis filiã Carolus octauus ducit vxorem. 1477.28.
Annæ Ricardi vxoris obitus 1067 7. & 1414.15.
Anna filia Roberti, Mortimerij familiæ regnum hæreditate attulit. 995.28.
Annalium autoritas. 622.24
Annandia vallis. 6.27.
Annibalẽ quopacto Romani à ceruicibus excuſſerint 952.27.
Annuli quotannis ab Anglicis regibus aduerſus comitialem morbum conſecrãtur. 360.12.
Anſeres iuniores in lautitijs apud Anglos habẽtur. 27. 19.
Anshelmi epiſcopi exilium. 448.8. reuocatur. 453.4.
Anshelmi Cantuarienſis epiſcopi vita, & monimenta. 470.23. & ſequentib.
Anſleiana contra regem conſpiratio. 1035.23.
Antona fluuius. 13.15. & 78.8
Antonum oppidum. 19.21.
Antonenſis portus. 420.20.
Antonius Caracalla Dacos domuit. 236.9.
Antonius Riuerius Edouardi principis tutor. 1370.9. capitur. 1371.10. & 1373.23. interimitur. 1380.6. & 1385 18.
¶APPELBIA arx capitur. 581.1.
Apes etiam in Hybernia. 562 8.
Apulia Normani potiuntur 441.1.
AQVILA oppidũ. 609. 19.
Aquitania Galliæ pars. 531.8
Aquitaniæ ſitus. 800.12.
Aquitanię ſeditiones per Hẽricum tertiũ ſedantur. 788 6.
Aquitaniam Philippus Pulcher Anglo reſtituit. 869. 5.
Aquitania bello ardet. 951.15
Aquitani vectigalis onere preſsi, defectionem faciũt. 990,20. & 998.20.

Aquitani Lancastrij imperiũ renuunt. 1063.18.
Aquitaniam Talbotus in Angli potestatẽ recipit. 1272. 25.
Aquitani ab Anglo deficiũt. 1256.13.& 1259.23.
¶ ARAGONVM regis contra Mauros bellum. 761.1.
Aragonum cum Siculis bella 829.18.& seq.
Arcadius vita functus. 122.2.
Archæ pons. 953.18.
Archibaldus Douglassatium comes. 1098.29.& 1161.24
Archibaldus Douglas Margaritam Scotiæ reginã ducit. 1624.11.
Archibaldus Stuartus ab Anglo vincitur. 926.28.
Archigallus regno deijcitur. 47.24. restituitur. 48.1.
Arcium ædificandarũ hodie nulla cura. 30.8.
Ardearum aucupatu Angliæ nobiles delectantur. 28.13.
Aresforum oppidum. 592.12.
Argatelia regio Scotiæ. 8.18.
Argentonio Anglus potitur 1147.20.
Aricuriæ principatus in comitatum redigitur. 851.6.
Armachum Hultonię emporium. 563.5.
Armeniacus & Petragoricꝰ Aquitanicę defectionis auctores. 990.24.
Armoricæ Britanniæ ciuitates. 120.13.
Arnoldus Flandriæ comitatum sibi armis vendicare nititur. 490.8
Arnulphi Flandrensis principis dolus. 280.4.& seq.& 289.3.
¶ ARRAS ciuitas eadẽ quæ Atrebatium. 657.29
Arrio exilium indictum. 114. 17.
Arthuri cognomentum vnde. 35.17.
Arthuri regis res gestæ, & sepulchrũ magnificũ. 146.1.
Arthurus filiꝰ Gaufredi. 604 20.
Arthurus regni hæres à Ricardo scribitur. 621.24.& apud Gallorum regem educatur. 667.19. in verba Ioannis iurat. 674.25. An degauensium comes dicitur. 676.6. capitur 677.9. in Normaniam mittitur. 1239.28.
Arthurus Henrici septimi filius nascitur 1443.20. eius,

& Catharinæ Ferdinandi Hispanorũ regis filiæ spõsalia facta.1530.7. nuptiæ. 1545.27.& 1546.10.eius familia aulica.Ibid.14. moritur. 1550.13.
Arualium fratrũ origo. 965.2.
Arundellum castellum.459.22.oppidum. 514.23
¶ ARSACIDAE Saracenis ficarij. 811.9
Arx Mediolanensis de cœlo tacta.1687.6.
ASCALON mœnib.nudatum. 630.27.& 635.27.
Asellus piscis. 28.24.
Assauensis episcopatus.15.5.
¶ ATHELNE Ainsula.262.13.
Athesis flumen.144.26.
Atholia.8.9.Ibid.17.
Atrebatium ciuitas à Flandris bello petitur.657.29.
Atrebatium comitum series 931.18.
Atrebates ab Edouardo quĩto victi. 956.6.
¶ AVARITIA sacerdotum 299.8.
Auaritia quantum principi officiat. 241.3.
Audiatur altera pars, exemplum. 920.26.
Aues quas Anglia habeat.2717.
Aues innumeræ aperto cœlo dimicantes in terrã decidunt. 494.2.
Auenionem vrbem Volcasiorum oppidum quondam fuisse. 754.9.
Augusta ad radices alpium ciuitas. 470.2.
Augusti temporibus pax vbique terrarum. 75.5.
Augustinus monachus Christum in Britannia prædicat.154.15.& 155.23.& 1888.archiepiscopus Cãtuariensis creatur.155.25.obitꝰ. 157.26.
Aula regia bonorum studiorum Cantabrigiæ collegium. 1016.6.
Aulerci Rothomagum ciuitatem tenuerunt. 254.5.
Au.Plautius Cl. Cæsaris in Britannia legatus. 77.29.
Aurelianũ ciuitas.1188.7. olim Genebũ dictum. 494.21.
Aurelianensium contra Burgundiones factio. 1109.1.
Aurelianum Sarisberiẽsis obsidet.1189.2.obsidio soluitur.1194.9.

Aurelianenſes Philippi Burgundionis fidei ſe committunt 1193.5.
Aurelius Ambroſius Britannorum dux contra Saxones pugnat.137.4.& 139.8 & ſeq. eius interitus. 140. 16.ſepulchrum. Ibid.21.
Auſtria quondam Pānonia ſuperior. 642.14.
Auſtri prodigioſus impetus. 981.2.
Aui peccatum ad nepotes redundaſſe. 1348.3.
Auxolmea inſula. 5.11.
Auxolmeæ fœcunditas.5.16

B

BACVLVS domeſticæ regiæ præfecturæ inſigne. 1084.10.
Badudus rex Icarium volatū volans interijt. 42.28.
Badouicus mons. 144.23.
Baiona quondam Tarbellorum ciuitas. 845.17.
Baionenſe prælium. 856.13.
Baiocenſium vrbe Gallo potitur. 1258.20.
Baiocenſes ijdem qui Bellocaſi. 1146.20.
Balduinus quartus Hieroſolymitanus rex elephantiſo morbo laborās cælebs viuit. 602.9.
Balduinus Reduerſus in exilium miſſus. 504.7.
Balduinus Flandriæ comes. 309.8.Anglicanarum partium caput. 671.7.
Balduinus Ricardo regi ſe iūgit.657.4.& ſeq.eius cum Ioanne rege fœdus.671.13 & 673.23.cū Franco amicitia.673.25.Aſiatico bello ſeparat 673.26.& 675. 25.interit.479.29.& 481 14.& 482.18.
Baliſtæ qui.956.1.
Balliui,id eſt,conſules,magiſtratus Lōdinenſis.617.13
Bamburgum arx.205.22.& 439.17.
Banbericus pagus. 1311.22.
Bangorienſis epiſcopat⁹.15.4
Bangoriēſes monachi.188.12
Baptiſmi,euchariſtiæ,& conſugij inſecutores hæreſeos conuicti pœnas luunt.538 22.
Barbaſaui ſtrenuitas.1157.3. in carcerē mittitur.Ibid.9
Barchyngij cœnobium.160. 13.
Barkeleij arx. 912.29.
Barnard⁹ Syluanectis comes pro Ricardo Normano principe

principe puero Ludouico regi resistit. 290.10.
Barnetus pagus. 1335.25.
Barnetensis pugna. 1337.16.
clades. 1338.12.
Baro, id est, præfectus statarius. 619.22.
Baronum officium. 389.24.
Bartholomeus quidam Canter literas primo in Anglia docet. 267.9.
Bartholomeus Aluianus Venetus capitur. 1574.24
Bassianus Anton. Caracalla quibus rationibus Britannos in officio retinuerit. 105.14. fratrem Getam interficit. Ibid. 19. eius interitus. 106.14.
Basilica VVestmonasterij. 389.9.
Bassyngstochus pagus. 273.11
Bathoniam oppidum quis ædificarit. 42.17.
Bathoniæ episcopatus. 399.9
Bathonienſis & VVellenſis Angliæ diœceses. 2.22.
Bathonia igne, ferroque vastata. 417.16.
Bathonia thermis nobilis. 42.18.
Bathonienſe cœnobiũ. 182.26
BEBBA vrbs. 530.13.
Bedæ elogium, & quo tẽpore is floruerit. 32.19. & 214
1. eius discipuli. 265.3. Ceoloulpho ecclesiasticam historiam inscripsit. 214.1.
eius monumenta publicata. Ibid. 7.
Bedfordia oppidum. 505.27.
Bedfordiensis Angliæ comitatus. 1.29.
Bedfordia à rege cũ arce capta Falcasio donatur. 723.1.
Bedfordiensis arx coniuratis principibus deditur. 717.25.
Bela Pannoniæ rex. 601.3.
Belli incommoda. 1314.16.
Bellicis rebus monarchia optima. 736.10.
Bellum Francis ab Anglo indictum. 1582.18.
Ad Bellum cœnobium. 407.11.
Belgæ Britanniam occupant. 32.7.
Belliloci asylum. 1534.12.
Belliloci direptio. 1112.4
Belliloci vici cœnobiũ. 1340.19.
Bellinus primus regum Britãniæ crematus est. 56.10.
Bellini regis laus amplissima.

mã. 55.18.
Bellocasiorũ ciuitas ab Anglis capitur. 1146.26.
Bellouacos Francus recipit. 1206.14.
Bellouacensis pugna. 1213. 22
Belsia Celticæ pars. 1162.9.
D. Benedicti cœnobium. 336 26.
Beneficentiæ in ingratos exẽplum. 1035.4. & 1401.27.
Beneficiarius quis. 569.19.
Benettibrigium opp. 563. 21.
Berchanstedus pagus. 794.5 & 795.9.
Bercheria Anglię comitatus 1.17.
Berchyngij cœnobium. 222. 26.
Berengariarius diaconus corpus Christi eucharistiæ συμβολικῶς tantum in esse asserit. 411.27.
Berengaria filia Garsiæ regis Nauarræ, sponsa Ricardi ducis Normaniæ. 615.17. & 626.28. & 627.14. & 642.7.
Berinus episcopus. 217.12.
Bernardinus Cardinalis concilium Pisas vocat. 1578. 16.
D. Bernardus claret. 534.7. & 613.1.
Bernardus Baiocensis episcopus. 621.12.
Bernardus Nouimercatensis 417.22.
Betniciorum regnũ. 187.7.
Bernicia Northumbrię pars Ibid 21.
Berthæ reginæ Cantij laus. 154.6.
Bertrandi Gesquini res gestę 984.13 capitur. 987.7. & 998.1.
Beuerlacus pagus. 213.7.
Beuerlacum oppidum. Ibi. 13
Beruicum oppidum. 6.24. & 591.14. & 620.6. Anglus Scoto donat. 1297. 21. à Scotis capitur. 889.20. ab Anglis capitur. 856.1. & 873.16. & 926.29. & 1366 10.
Bedfordiensis arx ab Henrico tertio diripitur. 751.9.
Bethleem Carthusianorum cœnobiũ. 1117.27. & 1540. 29.
¶ BIBROCI se Cæsari dedunt. 68.7. & 87.28.
Bithynia regio. 349.17.
Bithynia à Gothis vastata. 236.24.
Bituriges Delphini bello occupati

cupati. 1161.25. & seq.
BLACHEMORA mons. 144.25.
Blakethus mons. 1024.4.
Blacmura Scotiæ locus 898. 9.
Blangius amnis. 1611.18.
Blangium oppidum. 1129.24.
Blancha Ioannis Aragoniæ regis vxor. 1586.26.
Blancha regina Castellæ Ludouici Francorum regis vxor. 672.28. & 754.19. pro puero regnũ gubernat. Ibid. 29.
Blancha Lancastri filia Ioannis Gandauensis coniũx. 980.10.
¶ BOANDVS fluuius. 563.3.
Bodotria flumen. 8.4. & 94. 3.
Boëmij religionis tuẽdæ causa arma mouent. 1203 1.
Bombardarum vsus quãdo in Gallijs nouus. 1177.1.
Bononia Galliæ. 18.1.
Bononiensis oppugnatio. 1485.26. & 1487.27.
Bonrys sylua. 1453.23.
Borburgum Anglis deditur. 1032. 23.
Bosuuorthus pagus. 1426.5.
Bosuuorthensis pugna, 1428. 89.
Boues in Anglia æquè vt capita censentur. 402.23.
Boues candidi instar leonũ iubati. 9.3.
Boum Anglicorum natura. 27.3.
Braium oppidum ab oppidanis incensum. 1219.25.
BRECHENOTVM oppidum. 434.20.
Brennus stipendia facturus, in Galliã traijcit. 50.29.
Brenni, siue, vt Liuius habet Brennonis Gallogræcorum ducis in Asiam expeditio. 55.6.
Brenno quo tempore vrbem ceperit. 45.15. & sequent.
Brenni & Bellini de imperio contentio. 50.13.
Brenniæ pisces. 28.26.
Brestum à Britanno capitur 947.19.
Bresti oppidi fides. 1003.6.
Bria regio Campaniæ confinis. 1171.10.
Brigantum situs. 78.28.
Briscni arx ab Anglis capitur, ac diruitur. 654.10
Bristollium ab Isabella obsidetur. 907.13. deditur Ibi. 9.
Bristollij oppidi situs. 249. 24.

Britanniæ nomen & origo. 32.23. eius diuisio. 1.9. forma triquetra. 17.16. vētis expositā. 4 28. vini & olei expers. 76.11.
Britanniæ religio. 30.23.
Britannia ab orbe ferè condito habita fuit. 38.21. qui mortales eam ab initio coluerint. 31.20.
Britanniæ populi lingua, & moribus differūt. 1.11.
Britanniæ insulæ. 10.24.
Britāniæ vrbes cur minus celebres. 5.1.
Britannicę vrbes suo iure vsæ. 58.7.
Britanniæ principes olim reges an tyranni fuerint incertum. 33.19.
Britannia quo anno à Cæsare deuicta. 69.26. Romanis vectigalis facta. 68. 22 quando amissa, quamdiu sub Rom. imperio fuerit. 125.22. à Romanis recuperatur. 107.11. & 121.27.
Britannia mores cultos Romanis debet. 125.15.
Britannica monarchia in pētarchiam redacta. 45.1.
Britāniæ Respub. ad monarchiam redit. 46.19.
Britanniæ Reip. forma quālis sub regib⁹ fuerit antè Cæsaris aduentum. 739. per totam præfationem.
Britannia tota in Anglorū Saxonum potestatem venit. 149.2.
Britannia qualis nostra tempestate sit. 12.26
Britannia quando nomen amiserit. 223.10.
Britannia lanitio hodie celebris. 24.28.
Britānus Ambrosio duci magnificum sepulchrum posuit. 140.21.
Britanni imbelles. 76.8.
Britanni bonos mores quando imbiberint. 93.3.
Britanni per Romanos multò cultiores effecti. 59.20
Britannos ciuilis discordia libertate priuauit. 144.15. & 147.27. & seq.
Britanni libertatem cum imperio amittunt. 120.8. cū regno nomen amiserunt. 14 13. ad Cæsarem de pace legatos mittunt. 64.4. & 65.11. à Claudio Cæsare sine prælio superati 75 15. eos Rom. legati in officio retinent. 77.22. defectionem

ctionem cogitant. 83. 25.
Britannorum triginta millia à Romanis cæsa. 86.16.
Britannorũ rebellio. 100.20. & 101.15. & 107.29.
Britanni græcas literas discebant. 60.15.
Britanni Romanorum iugũ excutiunt. 106.28. à Scotis Pictisque affliguntur. 122.24. & 124.6. à Romanis inuiti deficiunt. 125.11. à Saxonibus Britannia pulsi alibi sedes quærunt. 13.23. & 133.24.
Britannorum contra Pictos victoria. 144.9. cõtra Scotos. 129.26.
Britannorum clades. 218.29.
Britannorum diuitiæ. 60.6. ædificia. Ibid. 14.
Britannis varios corporũ habitus fuisse. 59.6.
Britãnicus Claudij Cæsaris filius. 77.12.
Britãniam transmarinã Gallus inuadit. 688.11.
Britannia citerior ab Anglis vexatur. 1184.27.
Britanniæ seditio. 1002.3.
Britanni citeriores in Francipotestatem veniunt. 1480 12.
Britanniæ citerioris principũ series, & hæreditas. 1259.11
Britãnicę familię series. 946 14. & seq.
Britannicum bellum. 946.12
Britones Britonantes. 16.15.
Brutus quidã Ascanij nepos, secundum quosdam Britãnici generis autor. 36.7.
¶ BVBVLAM carnem Angli in delicijs habẽt. 27.10.
Bucanus capitur. 1173.8. interimitur. 1181.16.
Buchyngamiẽsis Angliæ comitatus. 1.27.
Burdegalenses de proditione cogitant. 828.27.
Burdegala ad defectionẽ inclinans à Franco capitur. 842.6. clades. 851.23. eã Frãcꝰ recipit. 1261.1 ad Anglũ se inclinat. 1270.20. in eius potestatem venit. 1272.24. Francus recipit. 1274.24.
Burense castellum à Rufo capitur. 437.5.
Burgundiones ijdem qui Sequani. 255.3.
Burgundiones Galliam infestant. 123.28.
Burgũdionum aduersus Aurelianos factio. 1109.2.
Burgũ Petri, cœnobium. 321 00. 29.

20.spoliatur. 728.11
Burgthum arx capitur. 580. 29.
Buria pagus. 172.26.
Burienſe cœnobiū diripitur. 314.5.
Burtonus vicus. 893.28.
Butauentum à Britannis occupatur. 670.19.

C

CADOMI oppidi ſitus. 1142.20.obſidio. Ibi. 24.deditio. 1144.11.
Cadomū ab Edouardo quinto capitur.951.25.à Francorecipitur 1258.15.
Cadomi cœnobium.407.15
Cadouallonis defectio. 196. 28.& ſeq.
Cadouallonis interitus, & proſopographia. 200.24.
¶CARLEONVM oppidum. 55.21.
Cæſarea mœnibus nudata. 630.27.
Cæſarum declaratio non tã imperij dignitas,quàm ad imperia gradus. 111 22
Cęſar quando Britannis bellū fecerit.57.23. quare. 61. 4.
Cæſaris in Britanniam expeditio prima,63.5.ſecunda. 65.21.
Cæſar Britanniam poſteris non tradidit,ſed oſtendit 69.5.
Cæſaris dictum 376.16
C.Voluſenus Cęſaris ad Britannos legatus.61.15.& 63.2.
Calamitatem aliquoties ad laudē prodeſſe exemplū. 48.11.
Caleti ſitus. 958.11.
Caletum Anglica Colonia. 982.21.ab Anglo obſeſſum.957.20.deditur Ibi. 27. Colonia Anglica eò deducta.958.17.à Burgūdione obſidetur.1235.27.
Calgaco viro magni conſilij ſumma imperij à Britannis committitur. 96.5
Calgacus infeliciter contra Rom.pugnat.96.13.&ſe.
Calidonia. 9.1.& 879.5.
Calidonia ſylua boues producit candidos,inſtar leonum iubatos. 9.3.
Camber Bruti ſeu Britonis filius. 41.6.
Cameraci obſidio. 938.4.
Camillꝰ ab exilio reuocatur 53.28.
Camilli contra Gallos victo

ria. 54.18. & sequent.
Campi cœlestis templū miraculis claret. 203.2.
Camudola hodie Colcestria 87.17.
Camulodunū Colonia. 79. 12. Ibid.15. & 84.11.
Cancellarij munus. 390.1. & 478.9.
Cancellarius magni regni. 541.10.
Candaliæ situs. 79.3. & 581.9
Candebecum arx. 1125.15.
Candidacasa oppidum. 7.21.
Cangorum situs. 78.23.
Cangi rebelles ab Ostorio Scapula domiti. 78.13.
Cantabrigiæ origo & nomē 267.11.
Cantabrigienses Angliæ comitatus. 1.26. & 165.23.
Cantabrigiensem agrū Rogerius Montigomericensis iniuria afficit. 417.19.
Cantabrigiæ gymnasium. 267.1.
Cātabrigia literis claret. 166. 22. collegia scolastica. 815. 4. & 901.10. & 1351.15. collegium reginæ. 1449.28. binæ scholæ institutæ. 1564.9.
Cantium à Ludouico Philippi filio subigitur. 725.14.
Cantium Angliæ comitatus. 1.17.
Cantianæ gallinæ maximæ. 27.18.
Cantiani seditionibus delectantur. 1264.1.
Cantianorum quatuor reguli infeliciter pro Britannis aduersus Cæsarē pugnant. 68.15.
Cantiani Humfredum iniurijs dunt profligantque. 1264. 23.
Cantiani iniuriarum impatientes. 1264.1. Londinum contendunt. Ibid.10. ciuium domos spoliant. 1265 1. Ioannem Sayum principem Angliæ quæstorem cum plærisque nobilibus securi percutiunt. Ibid.11. domibus super pontē cōstructis ignē inijciūt. 1266 8. Io. Caddus Cantianorum dux capite mulctatur. Ibid.26.
Cantium in Britannia Anglosaxonum prima sedes 133.7. cōtra regem seditio 1023.14. & seq.
Cantianorum fides erga Hēricum septimum. 1509.18

& 1523.1.
Cantij regni descriptio. 153. 6. & seq. & 374.18.
Cantianorum imperium in Occidentalium potestatē venit. 164.14. & 165.10.
Cātianos Christiana fide imbuit Augustinus. 156.7.
Cantuaria à quo cōdita. 42. 8. à Dacis capta. 321.26.
Cantuarienſis Angliæ diœcesis. 2.15. & 3.9. & 155.29.
Cantuaria Archipræsulis sedes. 156.1.
Cantuarienſis archiepiscopatus Lichefeldiam translatus. 181.23.
Cantuarienſis episcopi est reges iungere. 547.18.
Cantuarienſes episcopi omnes legati pontificij. 541.3.
Canutus Suenonis filius Dacorum rex humanitate Anglos in officio cōtinet. 313. 21.
Canuti in Northumbriam expeditio. 320.9 totius Angliæ imperiū obtinet. Ibi. 17. & 332.10. & 333.22.
Canuti aliquot cum Anglis pugnæ. 324.10. ab Anglis profligatur. 325.19.
Canuti regis admirabilis χρεία. 338.14.
Canutus tertius Dacorum rex. 340.21. Norueigiam recuperat. 335.17. eius obitus 337.28.
Canutus quartus Dacorum rex Normanis, Anglia potitus bellum facit. 383.27. eius victoria. 385.27.
Capitium. 1029.11.
Capitolium à Gallis obsessū anserum beneficio liberatur. 53.25.
Capo piscis. 28.23.
Carantus fluuius. 800.13.
Caratacı Ordolucarum reguli res gestæ. 81.9. & seq. & 83.23.
Caratacus capitur. 81.27
Carausius Britanniam dolo occupat. 105.22. & 106.15. & 107.1.
Cardiffum oppidū. 467.28.
Carlioli oppidi conditor, & situs. 42.1.
Carliolēſis episcopalis in Anglia sedes. 3.15. & 79.1. & 495.24.
Carliolum oppidum restauratum & Colonia eò ducta. 429.15. à Scoto capitur 502.24.
Carlioli obsidio. 580.24. à Scotis

Scotis incenditur. 855.8.
Carnuces obsessi à Rollone 255.1.à Delphino.1161.20.
Carræ Mesopotamiæ vrbs. 106.4.
Carolus Canuti Dacorum regis filius. 482.19.
Carolus Delphinus. 1156.9.
Carolus M. duo gymnasia condidit. 182.13.& 264.20.
Carolus quartus Imp. pacis inter Anglum Gallumque interpres. 1021.3.& seq.
Caroli magni cum Scotis fœdus. 126.23.& 946.1.
Caroli quinti imperatoris genus.1556.2. Imperator designatur.1665.10. In Angliam venit. 1674.29.
Carolus Simplex Gallorum rex Eduinam vxorem duxit.276.22.& 278.9. inducias à Rollone petit. 254.24. filiâ Rolloni locat.256 18. per dolum capitur.278.24.& seq. moritur.279.6.
Caroli Pulchri regis Francorum cum Edouardo IIII. pax. 899.7.
Carolus Ioannis regis Franciæ filius primus Delphinus. 961.23
Carolus Delphinus conditiones Anglicas detrectat. 975.5. vita excedit. 918.4.
Carolus V. rex Francorum. 983.9.
Carolus quintus Edouardo principi diem dicit.981.11.& 992.22. Edouardo quinto patri bellū indicit. Ibid 25. cū Anglo induciæ.1011.27. moritur. 1021.16.
Carolus sextus rex Franciæ. 1021.17. Angliam inuadit. 1039.20. cum Ricardo secūdo pax.1061.2. affinitas. 1067.13. eius cum Henrico quarto inducię.1097.9.& seq.& 1102.22. res gerere nescit.1145.25. Ricardi secūdi mortem vlciscitur.1091 5. eius insania. Ibid.12. à rebus gerendis abstinet.1082 3. à vita excedit. 1168.20.
Carolus Delphinus Caroli sexti filius perpetuꝰ patriæ hostis iudicatur. 1149.9
Caroli Delphini fuga. 969.29. pacem petit.977.21. se regem dicit.1200.12. inungitur. 1201.10.
Carolus septimus Burgundionis amicitiā curat. 1206.20.& seq. Bedfordiensi in

ducias in sexennium frangit.1218.5.Normaniam recipere conatur.1239.24.periculum ex filij conspiratione.1214.4 cum Anglo inducie.1245.24.fracte.1254 21. Normaniam affectat. 1254.27.pugnando restituit rem.1262.12 Talboto obuiam it.1273.5.eius obit⁹. 1279.8.

Carolus octauus rex Francie 1403.22.

Caroli octaui regis Franciæ cum Maximiliano & Frācisco Britanno bellū.1460 7.contra Britannos victoria.1470.1.Britannia potitur.1480.12.Annam Maximiliani sponsam intercipit,ducitque.1480.10.Anglis vectigalis. 1487.9 .cū Ferdinando Hispaniæ rege fœdus.1488.26.ad Henricum septimum de cōcordia legatio.1521.28.& 1529 17.

Carolus rex Nauarræ capitur. 968.3. & 999.19.

Carolus Nauarre rex Anglo auxilia offert. Ibid.16.

Carolus Andegauēsis comes Siciliæ rex factus. 793.11. Carolus rex Sicilie 811.25.& 829.15.obitus. 830.25.

Carolus Caroli regis Siciliæ filius in prælio ab Aragone capitur. Ibid.21.

Carolus Alenconij comes. 937.2.eius interit⁹.956 22

Carolus Aurelianus dux fucosam cum Burgundione gratiam iniuit.1109.20.eorum bellum. Ibid.27.

Carolus Aurelianus captus in Angliam ducitur.1136.8 dimittitur. 1243.12.

Carolus Burgūdio patri Philippo in regno succedit. 1306.12.Edouardum sextū contra fratrem iuuat.1322 1.

Caroli Burgundionis cū Frāco discordia. 1355.29.

Carolus Flandriæ comes per proditionem in templo occisus. 487.26.

Carolus Valesij comes Philippi Pulchri regis frater. 841.4.

Caroli Blesensis comitis de Britannico imperio contētio 946.25.& seq.cū Montifortēsi de principatu cōtentio.973.20.cum duob⁹ filijs capitur.960 12.dimittitur.

eitur. Ibid. 14. eius interit⁹ 983. 10.
Carolus Brādonus eques fit dux Suthfolchiæ. 1625. 12. in continentē exercitū ducit. 1716. 24.
Carolus Burbonij dux Franciſco regi iratus. 1717. 20. Maſsiliā oppugnat. 1724. 22. Romam capit. 1227. 1. eius interitus. Ibidē.
Carthaginis origo. 403. 11.
Carthumandua regina Brigantum. 81. 25. & 83. 10.
Cathalanenſes Franco ſe dedunt. 1201. 3.
Crolandia locus. 169. 18
Caſletum à Philippo Frāciæ rege capitur. 705. 16.
Caſtellum ciuitas. 560. 16.
Caſsi in Caſaris fidem veniunt. 68. 7. & 87. 28.
Caſsiuellauno Britanni totā contra Cæſarem belli fortunam committunt. 62. 16
Caſsiuellauni Britannici regis obitus. 69. 27.
Caſtellum Puellarum. 620. 6.
Caſtellana pugna. 986. 28. & ſequent.
Caſtellanorum cum Luſitanis bellum. 1043. 24. clades. 1045. 6.
Caſtellæ regum genealogia. 789. 15.
Caſtellæ regnum dotis nomine Flandriæ duci cedit. 1553. 9.
Caſtillionenſe prelium 1273. 14.
Caſtillio à Francis obſidetur 1273. 15. per deditionem capitur. 1274. 11.
Caſtitatis prodigioſum exēplum. 209. 15. & 222. 15.
Caſtrinoui obſidio. 1020. 28.
Caſus inopinatus in bello multum valet. 1612. 16.
Cathanesia Scotiæ locus. 10 11 Britanniæ portiuncula 90. 18.
Cati Deciani fuga. 85. 23.
Catina Siciliæ vrbs à Robert o Atrebate occupatur. 831 12.
Catharina Caroli ſexti filia, Henrici quinti vxor, regina coronatur. 1158. 23. eius forma. 1151. 8.
Catharinę Henrici ſexti matris obitus. 1237. 21. coniugia & liberi. Ibid. 23.
Catharina regina Hiſpaniæ, Arthuri principis VValliæ vxor. 1546. 28 Hērico octa

uo Arthuri fratri nupsit. 1569.6. corona redimitur. 1573.2. ab Henrico repudiata. 1738.8. moritur. 1740. 13.

¶ CECILIA monacha, Gulielmi regis filia. 410.9

Celtæ. 253.27.

Celtica pars Galliæ. 1188. 10.

Cenimagni se Cæsari dedūt 68.6. & 87.27.

Cenomani Gallo se dedunt. 608.4. Sarisberiensi se dedunt. 1177.7. defectionem cogitāt. 1185.17. Gallos cō tra fidem in vrbem recipiunt. 1187.4. Anglos recipiunt. Ibid. 9.

Cenoualchi⁹ occidētalis rex Vecte insula mulctat⁹. 1798.

Censuræ apud Romanos origo. 965.6.

Cephali pisces. 28.25.

Ceruisia Anglis in vsu. 24.7

Ceruisia ex hordeo cōficitur Ibid. 7.

Cestria oppidum. 13.22. & 55 28.

Cestrensis Angliæ comitat⁹ 2.7.

Cestriæ diœcesis. 260.29. & 399.10. & 452.19.

¶ CHARRIS oppidū. 562. 26.

Charyngium oppidum. 562 26.

Chelmisfordia villa. 1071. 23

Chepstollium oppidum 829 11.

Chereburgi arcis constantia 1259.1. deditio. Ibid. 2.

Chergrantium oppidū. 267. 6.

Cherrium oppidum. 562. 28.

Chertesleius vicus. 1349. 29.

Chertesleium monasterium 160. 12.

Cheuiota mons. 6. 29.

Childaria oppidum. 563. 20.

Childemium oppidum. Ibi. 21.

Chinon oppidum. 538. 2. expugnatur. 689. 2. & seq.

Chipenhamus pagus. 249. 21.

Chriæ mixtæ elegantissimū exemplum. 338. 14.

Christiani conditiones à Sultano accipiunt. 748. 4.

Christianus Dacorum rex sororem Caroli in matrimonium habuit. 1689. 10. in Angliam venit. 1713. 27

Christophorus Vrsuychus regius legatus inter Francū &

&Britãnos pacem nequic quam facere conatur 1462 14.& 1464.16.
Christophorus Benbricus E boracensis archiep. Romã legatus mittitur. 1574.9.
Chynesuida regina Merciorum septem filiorum mater. 178.5.
Cicestrensis Angliæ diœcesis 2.18.& 165.13.& 399.10.
Cimbrorum quõdam sedes 237.27.
Cineardi fratris Sigiberti regis Saxonum exilium, & interitus. 224.11.
Clarentia pagus. 996.12.
Clarentiæ duces vnde nomi nati. 996.2.
Clarentius fluuius. 996.14.
Claromõtanum concilium. 494.19.
Claromons vrbs. 441.23
Claromontem Angli capiunt. 1209.3.
Claudius Cæsar qua via in Britanniam traijcere consueuerit. 18.10.
Claud. Cæsar quare Britannis bellum intulerit. 75.15
de Britannis triumphat. Ibid. 15. eius filiæ quibus maritis nupserint. 77.1.
templum. 79.27. & 84.14. simulachrum. 79.24.
Claudij Cæsaris tẽpore aurum & argentum effigiẽ Cæsaris cœptum signari. 60.12.
Claudius Ptolemæus AEgiptius taxatus. 87.18.
Claudius secundus Gothos tantum non deleuit. 276 26.
Claudia Ludouici comitis Flandriæ soror. 947.28.
Clauo S. Crucis Constanti nus pro cono galeæ vsus. 113.19.
Clemens monachus in Galijs sapientiam venalẽ ex ponit. 264.25.
Clæliæ virtus. 1210.23.
Clomellum oppidũ. 562.26.
Clupeæ pisces. 28.28.
Clusæ oppidum. 940.22.
Clusini à Senonibus obsidẽ tur. 51.13.
¶ COCHETA insula. 206 9.
Cęlestinus pontifex Roma. 635.24.
Cœlum ardere visum. 446. 21.& 683.10.
Colcestria oppidum. 143.5.

Coldingha

Coldingha cœnobium. 210. 26.
Coleti schola. 1577. 4.
Colnamum asylum. 1443. 9
D. Columbæ insula. 7. 10.
Columella quo tempore floruerit. 25. 7.
Cometes apparuit. 373. 29. & 467. 15. & 748. 12. & 776. 4. & 791. 19.
Commodus imp. 101. 27.
Compendium oppidum à Delphino captum. 1173. 14. ab Anglo recuperatur Ibid. 16. à Franco recuperatur. 1209. 9.
Conanus Britanniæ citerioris dux. 545. 9.
Concilium Vintonense. 802 29.
Concordiæ domesticæ vinculũ timor externꝰ. 867. 14.
Conensium situs & obsidio 1163. 2.
Confaloncrius quid 1598. 16
Coniugalis amoris pulcherrimum exemplum. 110. 14
Coniugalis odij causa. 744 23.
Coniuratio Buchyngamiana. 1391. 20. & seq. Eboracensis episcopi aduersus Hericum quartum. 110 4. 23. hybernica. 1445. 7. & seq. supprimitur. 1456. 26
Conspiratio contra Henricũ quartũ. 1093. 5. cõtra Henricum quintum. 1122. 18. Ludouici in patrem Carolum septimum. 1214. 4. Margaritana. 1394. 28. Scotorum in regem suũ Iacobum quartum. 1470 21. Principum Anglorum & Petri. 1496. 4.
Connacia Hyberniæ pars. 562. 15. Ibid. 21. & 563. 23.
Connubia sacerdotum quando in Anglia abrogata. 298. 4.
Cõnubia apud Scotos olim promiscua. 431. 4.
Conrardus Montiferat à sicarijs interfectꝰ. 632. 18. & 634. 14.
Conscientiæ erectæ pulcherrimum paradigma. 352. 12
Conscientiæ vis. 1376. 1. & 1426. 19.
Consilijs celeritas offuit. 29 24.
Cõsiliariorum principũ molestia. 1519. 3.
Constantiense conciliũ. 1120 6.

Constãtia Normaniæ olim Augusta dicta. 446. 23. eiusque obsidio. Ibid. 25. ab Andegauensi comite capitur. 472. 16 in Angli potestatem venit. 1147. 23.
Constantia Gallus potitur. 1256. 22.
Constantia Ludouici regis Galliæ gnata, Eustachio Stephani regis filio in matrimonium datur. 514. 10. mortuo marito ad fratrem Ludouicũ reuertitur. 527. 29.
Constantia Gulielmi regis filia Alani Britannorũ principis vxor. 410. 10.
Constantia Arthuri mater. 667. 6. & 677. 25.
Constantini plena historia. 109. 15.
Constantinus Galliã & Occidentem tenet. 110 21 totius orbis imperium affectat. Ibid. 25. à matre Helena religione imbut⁹. 112. 3. baptizatur. 115. 23. Christianam religionem maximè omnium auxit. 112. 11. ei⁹ laus amplissima. 115. 23. Arrianus factus. 116. 17.
Constantini obitus, 116. 4. tres filios in imperio successores reliquit. 118. 5.
Constantinus Constantij filius militum fauore Imp. salutatus. 109. 10.
Cõstantino filio Gallia, Hispania, Britannia, & Orchades sorte obueniunt. 118. 7 à fratre Constantino interficitur. Ibid. 9.
Constantinus Ducas Constantinopol. Imperator. 348. 17.
Constantinus Londinensis Cciuis seditionis pœnam luit. 747. 10.
Constans ex monacho Cæsar factus. 121. 17. à suo comite occisus. Ibid. 25
Constantius Claudij nepos Cæsar declaratus. 108. 2. & Ibid. 14.
Constantius Imp. Occidentem sortitus. 108. 20. vita functus, inter diuos relat⁹ est. Ibid. 25. eius frugalitas Ibid. 27.
Constantius interfecto fratre, Britannia potitur. 118. 11.
Constantius Constantinũ interficit. 121. 17.
Constantius Britanniam recuperat

cuperat Romanis 121.26.
Constantinopolis prius Bizantium.115.29.Romæ æmula. 116.7.
Conuentrēses. 87.29.
Conuentrensis Angliæ diœcesis. 2.26.
Copsius Northumbriæ comes. 402.1.
Corbolium à Franco capitur. 1213.9.&1228.2.
Corcagia oppidum.562.27.
Corcella arx diruitur. 658.4
Cordillæ memorabile pietatis erga parentes exemplū 44.1.mortem sibi conscīuit. Ibid.14.
Cor leonis Ricardi regis cognomentum. 664.12.
Cornelius Fuscus aduersus Getas missus. 236.5.
Cornelius Vitellius bonarū literarū professor.1566.12.
Cornelij taciti locus. 59.7.
Cornicū maxima apud Anglos multitudo. 28.1.
Cornices auium genus maleficum.28.2.& seq.quare in Anglia conseruētur.Ibi.3.
Cornubiæ descriptio. 15.17.
eius sterilitas.16.2.lingua. Ibid.13.
Cornubia infœcunda.1518.4
Cornubia Angliæ comitat 1.19.
Cornubienses quartam Britanniæ partem incolunt. 10.12.
Cornubiensium ob imperatam pecuniam seditio.1518 4.clades.1524.25.denuo arma capiunt. 1531.10.
Cornugallia eadē quę Cornubia. 16.18.
Corphis arx. 302.25.
¶ CRAVATENSIS cędes 1173.3.
Cresciacum opp. 955.12.
Crispini & Crispiniani dies cur Anglis sacer. 1135.27.
Crispus Salustius excusatus ob conuitiū in Romanos. 36.1.
Crolandiense cœnobium à Ioanne spoliatur. 728.28.
Croteium oppidum Delphinus capit. 1173.15
Crudelitas plusquam crudelis. 445.16.
S. Crucis inuentio. 113.6.
Crux Ricardo regi cum pendēte hominis imagine apparuit. 621.1.
Cumbria Angliæ comitatus 2.9.
Cuprum oppidum. 7.14.

Cuprum

Cuprum ab Anglo capitur. 929.11.
Curtracensis pugna. 931. 24.
¶ CIMBELINVS rex Romanis tributum pendere detrectat. 75.10
Cyngnorũ in Anglia copia. 27.26.
Cynthia vel Sanctia comitis Prouinciæ filia, Ricardi comitis Cornubiæ coniunx 781.22.
Cyprium regnum quomodo in Lusinianorum manus venerit. 634.25.

D

DACIA Germaniæ pars 237.16. & Ibid.26.
Dacorum origo. 235. 11
Daci Britanniam occupant. 225.20. & 226.1. Angliam inuadunt. 306.10. & 384. 23. in Anglia prædam agũt 233.22. & 239. 17. & 244. 29. & 247.3. quãdo in Angliam venerint. 170.29. & 173.4. & seq. Merciorũ regnum inuadunt. 186.5. & Ibid.16.
Dacorum contra Anglos victoria. 246.5. Anglia potiuntur. 313.22. fœdus violãt 248.22. & 258.9.
Daci Piratæ Angliam inuadẽtes, fusi, fugatique sunt. 234.22. & 239.23. & 241.24 & seq. & 342.22. & seq. & 352.20.
Dacorum imperium diminutum. 340.22. quando in Anglia regnare desierint. 345.14.
Dacia à Norvegis vastatur. 335.4.
Daci ab Occiduis conditiones accipiunt. 248. 22. & 252.19. à Normanis fusi fugatique. 386.22.
Dacorum cum Anglis tam cruentæ quam dubiæ pugnæ. 251.10. & 327.7. quib⁹ ordine cladib⁹ afflicti. 236. 3. & seq. quando Christia nũ dogma acceperint. 315. 6.
Dæmonum præstigia fallacia esse, exemplum. 1362. 25.
Dagincurtum vicus. 1129.26
Dagincurtensis nobilis pugna. 1130.1. & seq. & 1135. 10.
Dalla locus. 1419.23.
Damiata quondam Heliopolis. 742.9. à Christianis obsessa. Ibid. capta. 745.5. redditur. 748.7.

Damiata

Damiata à Ludouico rege Franciæ oppugnatur. 785. 19.
Dammi oppidi oppugnatio. 1032.13.
Damallæ obsidio. 654.21.
Dancastrum. 79 16. & 139. 27
Danfrontem Philippus capit 680.22.
Dani quondam, nunc Daci vocantur. 235.12.
Dani à Dacis quid differant. 238.13.
Dani Valachorũ factio. 238. 5.
Darbiẽsis comitatus Angliæ vmbilicus. 2.7.
Dauid Hallꝰ. 1257.13. & 1293 21.
Dauid Scotiæ rex Angliam cum exercitu ingreditur. 502.20. & seq. eius in Angliam expeditio. 506.8. & 508.12. Northumbriã Mathildis permissu possidet. 518.1.
Dauidis Leolini filij erga frãtrẽ impietas. 772.3. & 776 18. & seq. eius ab Edouardo transitus. 824.12. ingratitudinis pœnas soluit. 827 11.
Dauid profligatur. 777.1. & rursum à Vuallis princeps cõstituitur. 782.29. & seq. & 784.11. & seq. In Scotiam fugit. Ibid. 26.
Dauid Vuallorum princeps moritur. 796.8.
Dauidis Scotorum regis cum Anglis tumultuaria aliquot prælia. 945.19. & seq. inducias violat. 958.28. & seq. capitur. 959.22. & seq.
Dauidis filij regis Scotiæ res gestæ, & obitus 1098.27. & 1107.1. & 1113.23.
Dauidis Gulielmi Scotorum regis fratris genealogia. 837.17. & seq.
Dauid Menenensis episcopꝰ claret. 149.18. & seq.
Dauid Cumini Atholiæ comitis interitus. 929. 2. & seq.
Dammus portus. 705.12. & 706.8.
Danorum sedes. 235.26.
Dea fluuius. 6.14. & 9.21. & 55.29.
Deum non auro, sed precibꝰ placari. 558.1. & seq.
Decimæ à Romano põtifice sacerdotibꝰ Anglicis remissæ. 1031.17.
Decimæ Anglicæ in bellum contra

contra Saracenos impenduntur. 753.26. & seq. & 769.24.
Deidonum oppidum. 8.12.
Deira Northumbriæ pars. 187.7.
Deierâtes voti compotes fieri, exemplum. 355.19.
Delatorum mores. 1076.17.
Debba vrbs. 205.13
Delphici tripodes à Constantino euersi. 114.22.
Delphini Gallici regni hæredes futuri vocabâtur. 961.25 & seq.
Delphinatium princeps Galliæ regem hęredem scripsit 961.21. & seq.
Derbienses. 88.1.
Dermonth portus. 1317. 28. &. 1322.7.
Deruallũ expugnatũ. 1003.8.
Deruenta. 366.11.
Deuonia Angliæ comitat⁹. 1.19.
¶ DICTATORIA potestas. 54.15.
Dieppam Frãcus capit. 1226 28.
Dieppensis pugna. 1244. 22.
Dieppæ obsidio. 1244.2.
Dies quare æstate in Anglia longiores. 23.5.
Dignitates ecclesiasticæ regi b⁹ quo tempore venales esse ceperint. 426.7. & se.
Dinanum ab Anglo capitur 949.16.
Dionotus D. Vrsulæ parens Cornubiæ regulus. 120.26.
Diocletian⁹ Imperator. 106.25. Christianos afflgit. 107.13. & seq. & 98.19. & seq. abdicato imperio sua sponte priuatam agit vitam. 108.29. & seq.
Disputatio de fide. 193.11. & seq.
Diuitias intestinæ discordiæ materiam esse exemplũ. 1552.6. & seq.
¶ DOLENSIS in Britãnia arx capitur. 576.17.
Domitianus virtutis minimè amicus. 97.9. & seq.
D. Dominicus Albigensium hæresim domat. 753.29. & seq.
Donaldus marriæ com. regni Scotici administrator. 925.22. interficitur. 926.2
Dona fluuius. 9.21.
Dõgcastrũ oppidũ. 245.24.
Dorcestria oppidum. 451.14.

Dorceſtria Angliæ comitat⁹ 1.18.
Dorceſtriæ epiſcopatus.217. 17.
Dorouernia eadem quæ Cā tuaria. 42.10.&.155.28.
Dotium quę rendarum tatio & origo. 475.4. & ſeq.
Douerum à Lud.Franc.rege obſidetur.727.3.&. 732. 23.
Douerum diripitur.848. 28.
Douerus portus. 17.28
Doufreium. 7.20.
Doufermilis oppidū Scotiæ archiepiſcopatus. 7.14.
Doufermilis ab Anglo capitur.929.11.
Douglaſſum. 7.19.
Doumbar oppidum. 7.5.
Doumbar arx ab Anglis capitur. 856.2.
Doumbritonum caſtellum. 8.3.
Dounkeldinum oppidū. 9. 7.& 879.6.
DRVDA oppidum. 563.3.
Drepanam Conſtantin⁹ Helenopoli nominauit. 116. 2.& ſeq.
Druides quas diſciplinas in Britannia inuentas tradiderint. 60.21.
Druſchenus Pictorum rex à Scotis captus ſupplicio afficitur. 227.15
DVBLINVM Hybernię ciuitas. 563.19.
Duncani tyrannis. 581.5.
Duncanus patruum regno pellit.435.16.pulſus & ipſe.Ibid.19.eius interitus. Ibid.29.& ſeq.
Dunelmi ſitus. 261.13.
Dunelmenſis Angliæ comitatus. 2.10.
Dunelmenſis Angliæ diœceſis. 3.14.
Dunelmenſis contra Henricum quartum coniurant 1104.10. tributa pendere detrectant. 1468.29.
Dunelmenſis ager à Scotis vaſtatur. 896.25.
Duno fluuius.5.6.& 139.26.
Dunſtan⁹ abbas exulat.293. 6.reuocatur. 294. 21. & 300.17.
Dunuallo Molmicius quando,& quomodo regnauerit.45.10.& 49.5. & ſeq.

E

EBBA virgo fratres in Scotiam ſecuta.190.25.
Ebba promontorium. 190.26.

Eboracum vrbem quis condiderit, eiusque sit⁹. 41.20
Eboracensis Angliæ comitatus. 2.8.
Eboracensis Angliæ diœcesis. 3.13. & 79.1. & 198.18.
Eboracensis episcopus, Scotorum, Saxonum, & Orchadum primas. 594.9 & seq. eius priuilegium. 394 19. & seq.
Eboracum archiepiscopalis sedes facta. 98.13. & 196. 16.
Eboracensium ducum stirps 1047.26.
Eboracensis & Lancastria familia in vnã coëunt. 1438 12.
Eboraci præstantia. 79.5. diripitur. 247.10. & seq.
Eboracenses contra Henricũ quartum coniurant. 1104 10.
Eboracensium duces regni hæreditatem sibi arrogarunt perpetuam. 1047.23.
Eboracen. rusticorum tumultus. 1309.1. victoria. 1310. 28. & 1312.2.
Eboracenses tributum persoluere detrectant. 1468. 28.
Eboracense prælium. 1293.8. alterum. 1294.4.
Ebrietatem principibus pessima quæque cõsulere, exemplum memorabile. 135 9.
Eburouicum ciuitas à Gallis capitur. 651.20
ECCLESIAE facultates quomodo Gregorij iussũ in Contio distribuẽ sint 156.13.
Ecclesiæ facultates in vsum belli conuersæ. 652. 21. & seq.
EDENA fluuius. 580.28.
Edgari regis Anglorum flagitia. 295.3. & seq. virtutes. 297.2.
Edgarus cognomento Ethelyngius. 361.20.
Edgarus Edouardi filius cũ matre & sororib. in Pannoniam migrat. 381.7. & seq. magnã in Anglia stragem facit. 383.11. Dacis aduersus Normanos proficiscentibus se iungit. 384. 29. & seq. in gratiam regis venit. 398.2. & seq.
Edgina Edouardi filia Caroli simplicis cõiunx. 276. 22. capto marito ad fratrẽ

Adelstanũ cõfugit .279.1.
Edictũ de repetundis . 1570. 28.
Edinburgi arx. 41.27.
Edinburgum Scotiæ regia sedes . 7 . 6 . Anglo deditur. 857.27. & seq. ab Anglo diripitur. 1042.19.
Editham Goduini filiã Eduardus ducit. 353.8 . & seq. repudiat. 354.15. & seq.
Editha monacha in diuũm numerum relata. 296 . 29. & seq.
Edmundus Hardel. 697.5.
Edmundus rex. 170.3. eius interitus. Ibid.6.
Edmundus rex Angliam recuperat. 323.20. & seq. aliquos cum Canuto pugnæ 324.21. & seq. cum Canuto singulare certamen. 330 25 & seq. moritur. 331.21. & sequentib.
Edmundus filius à Canuto proscriptus in exilio moritur. 333.25. & seq.
Edmundus Edouardi frater infeliciter cum Vuallis pugnat. 847.13. & seq. In Aquitaniam contra Francos proficiscitur. 850 . eius obitus. 852.9.
Edmundus Edouardi quinti filius, regis parẽtis iussu Ioannem Britannum iuuat. 1010.28 . & sequentib.
Edmundus Hẽrici tertij filius Lancastri comes. 791.9.
Edmundi Etheldredi regis filij virtus bellica . 319.1. & seq.
Edmundus comes Cãtabrigiæ. 982.1 . in Aquitaniam mittitur. 998 . 29 . & seq. eius in Hispania victoria 1045.18. Eboracẽsium dux creatur. 1015.6. & 1045.26. regnum administrat. 1010. 8. & seq.
Edmundus primus Eboracẽsiũ dux. 1047 26 . eius soboles Ibid.27. prudẽtia. 1079. 12. obitus. 1090.16. progenies. Ibid.18.
Edmundus Cantij comes regis iussu in Aquitanniam proficiscitur. 897.19. & 898 26.
Edmundus Cantianus comes Edouardi quinti tutor 912.20. proditionis damnatur. 923.1. & seq.
Edmundi comitis Cornubiæ obitus. 875.1.
Edmundus Holandius Cãtianus

tianus contra piratas profi-
ficiscitur.1107. 21. vulnere
interijt. 1108.7.& seq.
Edmundus Richemondiæ
comes. 1180.14.&.1238.4
Edmundus comes Rutlan-
diæ.1048.5.
Edmundi Somersæti ducis
res gestæ. 1180.7.
Edmundus Somersæti dux
Normaniæ præficitur.
1160.23.& seq.
Edmundus Somersæti dux
Galliæ regens,1234.2.Ebo
racensis conatibus vehe-
menter resistit.1267.17.&
seq.interitus.1278.9.sobo
les.Ibid.20.fuga.1338.24.
& seq.capitur.1245.7.&
Edmundi Mortimerij cõtra
Vuallos victoria.826. 17.
& seq.
Edmundus Mortimerius co
mes Merchiæ.995.26.re-
gis hæres declaratur.1046
19.eius genus.1047.7.in-
teritus. 1066.19.
Edmundi Polæ audacia &
paricidium.1547.1.& seq.
Edmundus Pola profugus
seditiones aduersus maie-
statem molitur.1547.13.
incertis errat sedibus.
1549.13.& seq. in Philippi
Flandri potestatem se per
mittit.Ibid.20.
Edmundus Dudleius fiscalis
iudex. 1552.20.
Edmundus Hauardus cum
suis in fugam se dat.1621.
14.
Edouardus Ricardi tertij fi-
lius.1389.8.princeps Vual-
liæ factus.Ibid. 14.
Edouardi regis miser interi-
tus.303.2.& seq.
Edouardi regis virtus aduer-
sus strumas.359.13.obitus.
360.3.& seq.
Edouardus Ferreum latus
cognomento.361.21.& seq
Edouardus rex malcolmum
Scotiæ regno restituit.381
23.& seq.
Edouardus princeps captus,
Gilberti comitis Glocest-
riæ opera è vinculis eua-
dit.805.28.cõtra principes
pugnans erepto patre vi-
ctor euadit.806.22.in bel-
lũ Asiaticũ proficiscitur.810
23.& seq.eiusq; Ptolemai
de periculũ.Ibid.29.& seq
Edouardi tertij nuptiæ.792.
1.& seq.
Edouardus tertius Vualliæ

Aquitaniæ & Hiberniæ præponitur. 791.6. & seq.
Edouardi primi contra Philippum odium. 819.3. eius cum Franco bellum. 840.1. & seq. in Scotiam expeditio. 854.24. cõtra Scotos victoria. 856.1. & seq. altera in Scotiam expeditio. 869.14. Tertia. 871.24. & seq. Guidoni Flandro auxilium fert. 861.17. & seq. & 863.9. moritur. 880.10. & seq. eius posteri. Ibid. 21.
Edouardus Edouardi tertij filius nascitur. 828.4.
Edouardus Edouardi tertij filiꝰ Vualliæ princeps. 874.22. à patre contra Scotos mittitur. 877.26. eius victoria. 879.22. & seq.
Edouardi quarti fuga. 897.23. capitur. 909.10. sese regno abdicat. 911.28. & seq. interitus. 891.
Edouardus Edouardi quarti filius V Valliæ & Aquitaniæ prīceps creatur. 896.4. & seq. & 899.12. & seq.
Edouardus Henrici tertij creatur V Vallię princeps, Aquitaniaque ac Hybernię præfectus. 791.6. & seq.
Edouardꝰ Hauardus aliquot pagos in Britannia inflammat. 1593.5. & seq.
Edouardus Ponyngus auxilio mittitur Carolo Castellæ principi. 1577.9.
Edouardi quinti in Scotiam expeditio. 917.6. fœdus cũ Scotis flectit. 926.10. & se. Galliæ regnum hæreditatis iure affectat. 919.18. bellum Gallo parat. 934.9. & 937.22. nauali victoria. 941.24. contra Carolum Blesensẽ proficiscitur. 949.12. & seq. cũ Philippo Valesio pugna. 956.3. & seq. victoria 957.4. cum Gallo inducię. 960.15. & seq. quibus conditionibus pacem cum Ioãne fecerit. 973.16. 977.23. & seq. ei à Carolo Franco alterũ indicitur bellũ. 991.20. & seq. obitus 14.7. & se. sõboles. Ibi. 27.
Edouardus quintus filiꝰ nascitur. 923.11.
Edouardi quinti filius princeps V Vallię & Cornubię dux creatur. 930.29. & se. & 955.16. à patre Edouardo V. contra Gallos in Aquitanniam mittitur. 966.23.

23. cum Ioāne rege Francorum prælium. 969. 21. dux Aquitaniæ. 980. 28. eius soboles. Ibid. 21. Petrum Castellæ regem regno restituere conatur. 985. 23. & seq. victoria. 987. 13. dies ei dicitur. 991. 10

Edouardus Ioannis Balioli filius patrium regnum recuperare conatur. 923. 24.

Edouardi sexti popularitas. 1302. 19. & seq. coniugium 1303. 27. & seq.

Edouardus sextus rex cū Hērico V. pugnam iuit. 1296. 6. eius victoria. Ibid. 25. & seq. capitur. 1312. 11. & seq. elabitur 1313. 13. patriæ hostis iudicatur. 1323. 20. eius perfidia. 1329. 25. & seq. insignis victoria. 1339. 2. iterū summa rerū potitus. 1346. 3. Burgundionem contra Francum iuuat. 1354. 5. & seq. parricidium. 1362. 13. & seq. & 1388. 27. perfidia. Ibi 23.

Edouardus Edouardi sexti filius nascitur. 1323. 1. VValliæ princeps. 1367. 19. & 1369. 17. à patruo cum fratre morti traditur. 1386. 9.

Edouardus Henrici tertij filius nascitur. 771. 19 capitur 802. 1. & seq.

Edouardus Henrici sexti filius nascitur. 1271. 8. & se. & 1306. 28. eiꝰ nuptiæ. 1320 16. capitur. 1245. 7. & seq. trucidatur Ibid. 17. & seq. & 1379. 1. & seq.

Edouardus Edmundi filius in Pannonia exul moritur 333. 27 & seq. eius prosapia Ibid. 28. & seq.

Edouardus Edmundi Eboracensium ducis filius Abermaliæ dux creatur. 1075 5. & 1079. 24.

Edouardus Eboracensis dux à rege legatus in Galliam mittitur. 1096. 26.

Edouardus Edmundi filius Eboracēsium dux. 1110. 29 & 1111. 22.

Edouardus Buchyngamius suis facultatibus restituitur. 1436. 10.

Edouardus sextus nascitur. 1743. 21.

Edouardꝰ Merchiæ comes à suis rex salutatur. 1294. 24

Edouardꝰ comes Rutlandiæ 1046. 4. & 1047. 27.

Edouardus Varuicꝰ Georgij

Clarentiæ ducis filius per Henricũ ſeptimũ in cuſtodiam cõijcitur. 1433.23. & ſeq. eius caſus. 1540. 7. & ſeq. &. 1541. 13 & ſeq. interitus. 1543. 28. & ſeq.

Edouardus Vdeuijlla vectis prefectus cõtra reges miſſum ſe Britanno iungit. 1465. 10. & ſeq. iterit. 1467 22.

Edouardus Bruſtus Hyberniam vaſtat. 887. 29. interit. 888. 18.

Edrici callida malitia. 329. 13. & 331. 29. & ſeq.

Edricus Stratonius perfidus conſultor. 319. 11 ſuæ malitiæ dignas pœnas luit. 332. 10. & ſequentib.

Eduardi Eboracenſis glorioſus interitus. 1135. 17.

Eduardus malcolmi regis Scotorum filius cũ patre interijt. 435. 6.

Eduardus occidentaliũ Anglorum rex. 174. 7. & ſeq.

Eduinus rex difficulter, ſed feliciter ad Chriſtum ducitur. 202. 21. & ſequenti. baptizatur. 196. 1 eius fortis interitus. Ibid. 4.

Edulphus Northumbrię comes. 339. 26

Edouinus Merciæ comes. 366. 1. &. 373. 21. & 379. 10. &. 381. 6. &. 395. 22.

Eduinus rex conſanguiniam ſuam ſtuprat. 293. 2.

Educatio quantum momẽti ad imperij munus afferat. 235. 5. &. 240. 29. & ſeq. & 617. 16. & ſeq.

Educationis exemplũ. 167. 10.

EGBERTVS male cũ Dacis piratis pugnat. 234. 1. & ſeq.

Egeluinus Dunelmenſis epiſcopus. 395. 13. & ſeq. & 396 14.

ELECTRIDES inſulæ 336. 6.

Elephas in Anglia viſus, 791 13. &. ſeq.

Elfreda regina ob partus dolorem Veneri renuntiat. 268. 3. moritur. 271. 29. & ſeq. & 295. 1.

Elfricus Anglorum contra Dacos ĩperator ad hoſtes deficit. 306. 18. tranſfuga oculis mulctatur. 307. 20.

Elgis oppidum. 9. 24.

ELGONIA Scotiæ regio. 7. 28.

Eliodorus Pius à fratibus in carcerem conijcitur. 48.13. & seq. tertio ad regnum vocatur. 47.26.
Elisabeth Edouardi quarti filia Carolo Franco Ludouici nato pacta. 1357.18. & sequentib.
Elisabeth Edouardi sexti vidua dolum suspicata violẽtiam in asylo vitat. 1371.18 & seq. iniuriarũ oblita, Richardo tertio reconciliatur. 1413.7. possessionibus multatur. 1448.28. & seq.
Elisabeth Edouardi sexti filia Henrici septimi cõiunx 1438.10.
Elisabeth reginæ Hispaniarũ præconiũ. 1528.12. moritur 1553.4.
Elisabeth reginæ Hérici septimi vxor moritur. 1550.21
Elisabeth Leonelli vxor Clarentiæ domina. 996.8.
Elisabeth Henrici octaui filia nascitur. 1740.15.
Elys pagus. 212.7.
Elys insula. 3.8. & 210.29. & 211.25. & 395.15.
Elys insula à Ioanne sacri lego rege spoliatur. 723.3.
Elyensis Angliæ episcopat⁹ 3.7. & 165.21. & 212.8. & 471.21.
Elyense collegium. 179.17.
EMMA Ricardi filia Ethelredi vxor 292.23. & 3134.
Emma Etheldredi vidua Canuto nuptit. 334.7. àpriuigno proscripta. 342.3. reuocatur. Ibid. 27. & seq. quibus nominibus Alfredo filio regi infensa. 351. 22. & seq. læsæ pudicitiæ falso accusatur. 352.1. & seq. & 360 22. & seq.
ENFREDVS Berniciæ rex 199.6.
Enfredus Ethelfredi filius in Scotiam fugit. 190.19. & seq.
Engolisinum à Lancastrio capitur. 951.14. recipiturIbid 9.
EPISCOPVS Cestrensis Dunelmensi comitatu auctus. 261.1.
Episcopi olim non plus optũ sed plus doctrinæ quàm vulgus habebant. 294.27.
Episcoporum grauitas quã sit etiam infestis venerabilis, exemplum luculentissimum. 686. 13. & sequentib.

Episcopi domus hospitalis esto. 156.12.
Episcopo non licebat duas prouincias obtinere.821.2. & seq.
Episcopales sedes ex pagis in ciuitates celebres translatę 399.4.& seq.
Episcoporum creandorũ ius quando penes principes esse cœperit. 460.4.& seq.
Episcoporum confirmando rum facultas penes regem non penes pontificẽ 1007. 26.& seq.
Episcopi quomodo suos conuentus celebrent. 478. 11.
Episcoporum intestina odia 552.10.
Episcoporum de honoribus contentio.477.13. & seq.
Equitatus arcendi ratio noua. 1130.6.& seq.
Equorum Anglicorum gressus. 26.29.& seq.
D. Ebrulphi cœnobiũ. 609. 17.& seq.
¶ ERICVS Dacus Anglos orientales tyrannide premit. 173127
Erna fluuius. 925.26.
Errare cuiusuis hominis.939 2.
¶ ESCHA fluuius. 101 11.
Essexia Angliæ comitatus.1. 24.& 1028.16.
Essedæ vehiculi genus apud Britannos. 65.1.
¶ ETHANFREDA Eduini regis filia nascitur. 192. 14.
Ethelbertus Cantij rex fidẽ accipit. 154.29.
Ethelbertus nihil contra ius belli feciſſe visus.153.24& seq.
Ethelberti regis pia vita 167 19.& seq.eiusque miserabilis interitus.169.9. & seq.
Ethelburga reginamonachafit.222.23.
Etheldreda duodecimannos casta cũ coniuge vixit.209 20.& seq.
Etheldredus excrementa in baptismatis fontem misit 296.21.eius tyrannis. 307. 21.& seq.ad sororium Ricardum secundum confugit.313.17.& seq. amissam Angliam recuperat. 316.2. eius obitus & soboles.320 26.& seq.
Ethelgera, aliàs Elgina, Aluredi regis filia. 262.2.
Ethelingea insula. 262.12.

Ethelredus Merciorum regis filius. 178.6.
Etheluoldus monachus claret sanctimonia. 286.28.
Etheluoldus episcop⁹. 211.20
Etheluoldi venereum strategema. 295.9. eius interitus 296.2.
¶EVANGELII in Britannis prima seminaria. 88.22.
Euesshamense prælium. 812.16.
Euidentiæ, id est, syngrapha 822.15.
Eustachi⁹ abbas doctiss. quãdo floruerit. 730.25.
Eustachius comes Bononiẽsis. 500.10. & seq. cõtra ius hospitale in Anglia acceptus. 353.23. & seq.
Eustachius Stephani regis filius dux Normaniæ. 505.19. matris hortatu bellum aduersus Augustã mouet. 518.19. & seq. eius obitus. 527.23. & seq.
¶EXEMPLIS quæstuosis facile inhæremus. 434.18.
Exhamus pagus, & pugna ibidem facta. 1301.10.
Exilij indicendi ratio. 468.12
Exoniensium situs. 98.19.
Exonia à Petro Varbecho obsidetur. 1511.8. & seq.
Exonia à Dacis per vim capitur. 249.11.
Exoniæ vrbis situs. 249.12.
Exoniensis Angliæ diœcesis 222. & 399.10.

F

FABII ius gentium violant. 52.2.
Fallesia à Gallo capitur 680.21. & seq. & 1258.21. in Angli potestatẽ venit. 1147 23.
Fames grassatur. 410.23. & 788.21. & 798.26. & 828.10. & 847.25. & 887.19. & 929.20. & 960.24.
Familia medices exilio mnlctata. 1597.19.
Fanum Albani pagus. 87.8. & 107.21. diripitur. 735.24
Fani Albani prælium. 1277.24. & .294.6. & 1467.14.
Fanum Amati dirutum direptumque. 943.26.
Fanũ Brioci diripitur. 1108.3.
Fanum Dauid. 15.1.
Fanum Dyonisij vno anno bis captũ. 1227.29. & 1234.10. à Carolo septimo per proditionem occupatur. 1208.7. Angli recuperant. Ibid.15

Fanum Germani. 15.21
Fanum Iamæ oppidum reparatur. 1181.22.
Fanum Ioannis oppidũ.8.11.
Fanum Ioannis ab Anglo capitur.858.2. & 925.19. & 928.3.
Fanum Landi in Angli potestatem venit. 1147.23.
Fanum Macharij oppidum. 752.14.diripitur. 752.17.
Fani Michaëlis promontorium. 19.2.
Fanũ Odomari opp.ab Arnoldo capitur.490.9.àBalduino Flandriæ comite capitur. 659.3.
Fani Selerini arx ab Harundellio capitur. 1224.12
Fanum Seueræ per deditionem hosti traditur.845.9. recipitur. Ibi.25.
Fanum Susannæ opp. 1177. 12.Sarisberiẽsi dedutur.1178 8.
Fanum Valerij vbi sitũ.1222. 5.capitur àFrancis.Ibid.recipitur.1223.2.à Rufo capitur. 427.13.
Farnis insula.202.12.&206.1
Faustæ Constantini vxoris coniugalis fides. 110.12.
¶FELIXepiscopus magnus literarũ patronus.166.17.
Ferdinandi Hispaniæ regis cum Franco fœdus. 1488. 26. Neapolitano regno potitur.1489.6. de Venetis victoria.Ibid.9.ad Anglos, Scotosque legatio. 1528.8.eius cum Anglo affinitas. 1545.26.
Ferdinandi Aragoniæ regis cum Iacobo Siciliæ rege bellum. 831.5.
Ferdinãdus Flandriæ comes à Philippo Gallię rege bello affligitur.705 11. capitur.713.16.Ioanni regi auxilia mittit contra coniuratos. 721.21.
Ferrexà fratre dominandi cupidine interfectus.44.20.
Festilocus. 569.23.
Feuersami vici cœnobiũ.532 14.
¶FIDEI defensores pro religione pugnantes prelio occumbere manifestissimũ exemplum.167.13.& 197.18.
Eisa regio Scotiæ.7.13.&8.16
Filij pietas in parẽtem hostẽ exemplum memorabile. 401.5.
Fiscalium iudicũ origo.1552.

39.pestis. 1557.8.
¶FLAMINES Britanniæ sacerdotes. 98.9.
Flandri Oceani exundatione pulsi in Angliam migrant 469.1. defectionem à Guielmo comite cogitãt. 489 15.
Flandrię comitatu Alsaticus comes potitur. 491.3.
Flandris debitum remissum. 944.17.
Flandrorum naualis clades. 1006.23.
Flandrorum intestina seditio. 774.1.
Flandricum bellum. 1032. 13.
Flandri à Maximiliano domiti. 1479.6.
Floddo mons. 1619.10.
Florentini cum Ludouico rege Francorum coniuncti. 1596.27.
Florentia in deditionem Iulij pont. venit. 1598.22.
Flyntum arx. 1082.28.
FOEMINAE Anglicę quales. 30.15.
Fons sanguine manat. 446. 18.
Fontanetum opp. complanatum. 759.27.
Fordunum opp. 9.17.
Forneum oppidum. 563. 20.
Foresta noua saltus. 302.19.
Fortea fluuius. 7.7. & 93. 25.
Fortho Dacorum rex Britãnos subigit. 173.11.
Fortuna quãtum in bello valeat. 1347.9.
Fossà fluuius. 41..22.
¶FRANCIO Rothomagẽsis episcopus. 256.8. & 257 23.
Franciæ regnum per legẽ fœmineo sexui nõdeberi. 920 3. & seq.
Franci ad vltionem præcipites. 1465.19.
Franci prædam in Cantio faciunt. 1281.24.
Franci plus in largitionibus, quã in armis ponũt. 1476. 23.
Francorum imperium propter exactiones graue. 1092 18.
Francorum de Anglis victoria. 845.13.
Franci intestinis seditionib⁹ laborant. 1103.24.
Francis Anglia interdicitur 975.22.
Franciam inferiorem Guliel mus igne ferroque vastat. 408.21.

Francorum regnum cur Angli sibi vendicent. 918.4. & 919.15. & 1118.23.
Francorum insignis ad Vernolium clades. 1174.18. ad Crauantum. 1173.3.
Francorum exercitus in Italia ob negotium papisticũ deletus. 1031.6
Francorũ turpis fuga ad Dagincurtum. 1135.11. in Normania. 1237.1. in Ambianis fuga & clades. 1244.13. in Anglia. 482.15. & 956. 20. reliqua require infra in Galliæ nomenclatura.
Francus Hallus. 966.29
Franciſca lana. 25.22.
Franciſci primi ducis Britanniæ obitus. 1259.12.
Franciſcus ſecundus dux Britanniæ. 1259.19.
Franciſcus Britãniæ dux hoſpitij ius per imprudentiã violat. 1359.11. Richemondium hoſpitem contra Richardum tertiũ iuuat. 1409 24. malè contra Gallos pugnat. 1467. 13. moritur. 1468.14.
Franciſci Lonelli contra Hẽricum ſeptimum motus. 1441.20. interitus. 1456.29
Frãciſcus Galliarum rex Mediolanum recipit. 1630. 9. apud Papiã capitur. 1726. 2. liberatur. Ibid. 29.
Franciſcꝰ Maria Vrbini dux. 1577.22. Vrbini principatũ recipit. 1696.7.
Franciſcani monachi duo igne cremati. 974.3.
Fraternæ pietatis memorabile exemplum. 47. 25. & 485.10.
Fremyngamia arx. 585.17.
Frideſuidæ virginis caſtitas. 223.3.
Friderici ſecundi Imp. cum Ludouico Gallorum rege amicitia. 747.14. põtificia autoritate de imperiali faſtigio deturbatur. Ibid. 16. Italiam petit. 770.9. eius contra pontificem bellum 773.1.
Frigus inſolitum. 404.21. & 988.4. & 1108.13.
¶ FVGATIVS, & Damianus Chriſtianam Remp. apud Britannos inſtituunt 98.4.
Fulcaſius agros vaſtat. 736. 20. eiuſque penitentia. Ibi. 25. prædatorum dux. 740. 21. nouis rebus ſtudet. 750

29. eius exilium. 751.10.
Fulcasius Brentæus. 721. 22.
Fulconis Andegauię comitis res gestæ. 479 10.
Fulco Andegauensis comes Constantiam Normanię capit. 472.16. recuperatur. Ibid.20.
Fulco comes pacẽ inter Henricum & Crassum firmat. 483.27.
Fulgeras oppidum Francisc9 Aragonensis contra inducias capit. 1253.16.
Fulmina ac tonitrua Anglis prodigij loco. 23.18. & 410 23.
Furcæ cruciatus gen9. 902. 2.
Furnense prælium. 853.13.
Furti ansa ampla, & licentio sa Anglis vnde. 1543. 3.
Furum stigma. 1542.25

G

GAGATES lapis. 29.16
Galerius Maximianus Cæsar declarat9. 108 4. & Ibid. 13.
Galerius Orientem sortitus Ibid. 19.
Galiardarum castrum ædificatur. 678.19. capitur. 679 10. & 1256.23.
Galnia ciuitas. 563.28.
Gallia lanitio celebris. 25. 11.
Gallus totius Italiæ imperium affectat. 1575.14.
Galli quando Romam ceperint. 45.14.
Galli non in auro, sed ditionum possessione gloriãtur 1258.24.
Galli primo cõgressu ferè inuicti. 579.4.
Gallorũ perpetua cum Scotis amicitia. 245.27.
Gallorum in Anglos natiuũ odium. 1225.18. & 1262.6.
Gallica bella. 51.7. & 478.24 & 480.4. & 531.5. & 674. 9. & 656.10.
Galli ab Anglis victi fugã faciunt. 579.12. à Siculis cędũtur. 830.2.
Gallorum cum Atrebate pugna. 942.20. naualis clades 941.25. in Turonib9 clades 969.25. in Londunẽsi agro clades. 1223.20.
Galli suis cladibus Italiã nobilitarunt. 1585.15
Galli Anglicũ imperiũ prorsus abijciunt. 1233. 24. & 1235.11. Reliqua vide suprà in Franciæ nomenclatura.
Gallouidia Scotiæ regio. 7. 20.

Gandaui situs. 705.21.
Gandauensiū res gestæ.1029 12.& 1032.7.
Garterius ordo instituitur. 963.9.eius insigne.Ibi.16. leges. 964.2.
Garumna fluuius.254.10.& 967.9.
Gaspar Pēbruchi comes.1238 5.& 1324.16.& 1347.19.& 1436.6.& 1442.12.& 1482 12.
Gaspar Pous pontificius legatus.1544.22.
Gasto Flussatium comes Venetos profligat.1583.5. eiꝰ crudelitas. Ibidem
Gathelꝰ Scotiæ gentis autor 127.1.
Gaudio nimio quosdam expirasse. 1547.25.
Gaufredus Andegauensis comes in Normania omnia turbat.504.28. profligatur. 505.14.
Gaufredus Mathildis vxoris victoria fretus, Normani am occupat.515.24.eiꝰ obitus. 525.14.
Gaufredi comitis Andegauēsis soboles,&testamentū 537.26.& Ibid.28.
Gaufredus Plātageneta Hērici secundi regis parens.488. 29.
Gaufredus Britanniæ regis filius moritur. 604.18
Gaufredus Gaufredi filiꝰ dītione sua spoliatus moritur. 538.21.
Gaufredi Charni præfecti cassus. 962.4.
Gaufredi Marisscensis interitus. 767.11.
Gaufredi scriptoris vanitas. 35.16.
Gauini Douglas Douchel-densis episcopi de rebus Scoticis commentariolꝰ. 126.19.
Gazamēnibus discincta.630 27.
GENEBVM oppi.nūc Aurelianum.494.21.& 1188. 7.
Genissa falsō Claudij Cæsaris filia traditur. 76.23.
Gensolinum oppidumà Britannis occupatur.670.19
D. Georgij ordo equestris. 963.24.
Georgius Clarētiæ dux.996 26.& 1299.23.
Georgij Clarentiæ malus erga fratrem regem animus 1307.27. ad fratrē rursus deficit.

deficit.1332.23.& 1333.11.à fratre rege necari iussus. 1362.13.& 1388.27.
Georgius Doũbar Merchiæ comes.1098.25.&1106.28
Georgius Neuyllus.1556.19 in carcerẽ cõijcitur.1684. 11.liberatur. Ibid. 29.
Georgij Bruni interitus.1405 17.
Geraldus comes Chyldariæ capitur. 1507.20.
Gerbetoia arx restauratur. 1227.3.
Gergeum Franci recipiunt. 1198.15.
Gergobia vrbs. 441.24.
Germanus episcopus Britannorum contra Pictos dux 143.23.
Germanus Altisiodorensis episcopus contra Pelagianos in Britãniam missus. 141.28.
Germania quondam à literis prorsus aliena, nunc literatissima. 1563.24.
Germanicus Claudij Cæsaris filius. 77,12.
Gerunda Aragoniæ ciuitas à Franco capitur. 831.1.
Gestõriacus pagus. 18.9.
Gethæ populi.235.21.Ibi.28.
Geta imperator à fratre Caracalla interficitur.105.18
GILBERTVS Gloceſtriæ comes, Edouardi tertij gener.839.28.contra principes Anglos victoria.807. 5.moritur.850.21. 887.6.
Gilbertus Clarentiæ dominus. 801.9.
Gilbertus Mareſcallus Henrico tertio reconciliatur. 767.26.
Gilberti Mideltonij audacia 890.19.capitur. Ibid.23.
Gildas ſcriptor fide dignꝰ.33 4.& 35.4.
Gildas Conſtantinum regẽ ſummo ſtudio à vitijs dehortatur. 146.18.
Gildæ teſtimonium.60 .14.
Gilla Aldanus Candidæcaſę episcopus. 473.24.
Gintolinus rex Britannicam Rempu.ſuo ſplendori reſtituit. 46.20.
Girardus Auxitanus archiepiſcopus. 621.11.
Giſortium oppidum & arx. 480.21.& 481.18.
Giſortium Normaniæ oppi. à Franco capitur.637 .16. & 1256.23.á Ricardo obſidetur. 658.2.

¶GLASGVENSIS ciuitas & Academia. 9.15.
Glasconia cœnobiũ Benedictinum. 89.4. & 146.13. & 221.15.
Glasti herbæ vsus. 59.13
Glastariæ insulæ. 336.5.
Gloceſtria oppidum. 434.25
Gloceſtrenſis Angliæ comitatus. 2.5.
Gloceſtriæ cœnobium monachorum. 613.16.
Gloceſtrenſe nomen principibus ad perniciem fatale. 1256.13.
Gloceſtrenſis conuentus decreta. 827.25.
Gloceſtria à Stephano ad Mathildem deficit. 515.13. diripitur. 802.8.
Glota fluuius. 8.5. & 9.9. & 94.1.
Glotænallis vallis. 9.13.
Goduinus Cantij comes. 342 29. & 350.16. & 354.17.
Gordianus Dacos compeſcuit. 236.13.
Gorgias Leontinus legatus ob eruditionem ab Athenienſibus detentus. 264. 14.
Gormo Dacorum rex Chriſtianiſmo initiatur. 260. 7.
Gornardus piſcis. 28.23.
Gorneana pugna. 1213.29.
Gothia inſula. 237.23.
Gothi populi. 235.19.
Gothi Aſiam inuadunt. 236. 24.
Gotthofredus Normanorũ rex. 257.9.
Gotthofredus Bolionis dux contra Saracenos. 442.5. rex Hieroſolymitanꝰ creatur. 457.16.
Gotthofredus Sithrici filius Dunelmum circumſedit. 282.20.
GRAMPIVS mons. 66.3. & Ibid. 11. & 90.21.
Grapeliti promontorij arx à Gallis expugnatur. 689 11.
Gratianus Imp. 118. 16. eius interitus. 119.3.
Grauelinga oppidum. 585.5. & 1032.12.
Greneuychi Franciſcanum cœnobium. 1562.18.
Griffini Leolini filij captiuitas, & interitus. 772.5. & 776 18. & 796.9.
Groſsi Anglici. 786.8. & 1303 5.
GVALTERI Ferryſij regu

siinteritus. 1429.26.
Gualterus Tylerus seditionis intestinæ dux.1028.25.
Gualterus Tyrellus miles Gulielmum Rufum inter venandum sagitta traijcit. 449.23.
Gualterus Sebi⁹ capitur.891 3.
Gualterus Scotię regnum affectat. 1238.27.
Gualterus innocẽs supplicio afficitur. 398.26.
Gualteri Dunelmensis episcopi interitus. 401.23.
Gualterus Hungerfordius à Ricardo tertio ad Henricum transit. 1424.10.
Gualterus Stapyltonus Exonienſis episcopus.903.17. & 905.3.& 906.7.& 922 19.
Guido vicecomes Toarcensis Britanniam adipiscitur 677.18.& 689.13.
Guidonis Castrensis audacia. 1152.6.
Guido Dennensis comes capitur. 987.9.
Guido comes Flandriæ. 852. 23.& 856.10 moritur.932. 29.eius soboles. 933.1.
Guido Lusinianus rex Hierosolymorumcreatur.602 20.rex Cypriorum.634.25 ab AEgyptio bello premitur. 599.26.
Guido Vrbini dux in Garterium ordinem cooptatus. 1558.18.
Guinæ oppidum.962.12. & 1289.25.
Guindelona maritum regẽ interficit. 41.10.
Guiscard⁹ Normanorũ dux Apulia potitur. 441.2.
Gulielm⁹ Edouarde.1347.1.
Gulielmus Morus. 1069.3.
Gulielmus Pluntonus eques 1104.5.
Gulielmus Rom.rex à Frisonibus interfectus. 792.13.
Gulielmus rex Siciliæ.610.11 moritur. 623.28.
Gulielm⁹ patri succesſit.349 21.
Gulielmus à filio sauciatur. 401.11.
Gulielmi regis tyrannis & auaritia. 387.21.& 402.12. progenies.409.29 regis exitus. 410.17
Gulielmi cum Haraldo rege pugna.37.24. victoria. 373.8. trucidatur. 280.10.
Gulielmus Albanactus.721.

10. eius obitus. 748. 21. & sequentib.
Gulielmus Aquitaniæ dux 539. 6.
Gulielmꝰ Barleius ad fictitiũ regem deficit. 1446. 18. resipiscit. 1498. 5.
Gulielmi Brandoni interitꝰ. 1430. 16.
Gulielmus Bellicãpꝰ. 717. 26.
Gulielmus Bononius Northantoni comes. 931. 3.
Gulielmus Calabriæ dux patri contra Papam auxilia fert. 493. 17.
Gulielmus Corteneius maiestatis leſę notatus. 1548. 22. missus factus. 1549. 1
Pleuresi interijt. Ibid. 6.
Guliel. Clijntonius Huntijngtonæ comes. 931. 5.
Gulielmus Dabeneius proditionis dãnatur. 1501. 16
Gulielmus Ferrijsius capitur. 802. 19.
Gulielmus Flandriæ comes 488. 9. interit. 490. 28. & sequentib.
Gulielmus Fortis. 776. 2.
Gulielmus Harbertus. 1310. 21. interijt. 1312. 3. & 1324. 21. & sequentib.
Gulielmus Hastijngius. 1377. 13. & 1378. 10. & 1379. 19.
Gulielmus Helmus repetundarum reus absoluitur. 1049. 29.
Gulielmus Heluinus Normanus. 487. 9.
Gulielmus Lõgaspatha. 706. 4. & 5. in Asiam proficiscitur. 785. 23. & seq.
Gulielmus Lilius Londinensis pędodidascalus. 1566. 5
Gulielmus Mercellus capitur. 522. 10.
Gulielmus magniuillæ comes. 523. 28. & sequentib.
Gulielmi Mariscensis suppłicium 781. 15.
Guido Simonis Montifortẽsis filius Henricum Ricardi Cæsaris filium interficit. 812. 12. & seq. excommunicatur. 819. 15. & seq.
Gulielmi Mãduillensis secta 1218. 21. interitus. Ibid.
Gulielmus Mortonus regius cancellarius. 818. 14. & 828. 16.
Gulielmus comes Moritonius in Normanico bello capitur. 467. 8.
Gulielmus comes Montisferrati. 602. 4.
Gulielmus Mareschallus 716.

716.23.& seq . &.733.22.
Gulielmus Marchianus quę stor regius. 845.27.
Gulielmi Marini interitus. 1171.14.
Gulielmus Henrici regis filius Normaniæ præficitur. 475.15.
Gulielmi Henrici regis filij interit⁹.484.14.&. 497.8
Gulielmus Henrici regis ex filia nepos. 496.16.
Gulielmus Roberti Normaniæ ducis filius. 468 . 24. dux Normaniæ dicitur. 481.7.Flandriæ comes constituitur. 488.9.& seq.
Gulielmus Normaniæ rex 334.2.
Gulielmus Normaniæ dux nascitur. 347.12.
Gulielmi Normani genealogia 362.8.regnum affectat. 361.28.&.362.24.in Angliã expeditio.368.18.Anglię regnum obtinuit.258. 4 . de integro constituit. 378.10.
Gulielmus Normanus monachus. 309.5.
Gulielmus Neuburgus historicus quo tempore claruerit. 34.29.
Gulielmus Stephani regis filius Nortfolchiæ comes creatur. 529.15.
Gulielmus Pola læsæmaiestatis notatus. 1548.26.
Gulielmus Rollonis filius, eiusque laus & res gestæ. 278.5.
Gulielmus Rufus Gulielmi Normani filius Normaniæ princeps.401 . 11 . & 410.3.res gestæ. 420 . 26. 424.13.&.427.9.& . 432. 23.&.442.23. eius virtutes.450.21.statura & cognomen.451 . 4 . interitus 449.20.
Gulielmus Rupeus. 672.11.
Gulielmus rex Scotorum capitur.583 . 27 . liberatur. 591.11.
Guliel.Sarisberiensis comes à Philippo capt⁹.732 . 26 eius res gestę.737.11. capitur.713.17.moritur. 741.3
Gulielmus Mõtacutus Sarisberię comes.931.3.capitur 940.2&.946.7.
GulielmiScrupi obit⁹1104.21
Gulielmus Senonẽsis episcopus. 588.16.
Gulielmus Stanleius regius cubicularius.1502.27.capite mulctatur. 1503.25.

Gulielmus Suthfolchius ex Marchione dux factus. 1253.4.& 1256.4.& 1262. 21. Cenomanis præficitur 1177.10. reꝰ peculatꝰ. 1262. 26. carcer. 1263.1. exilium. Ibid.10. interitus. Ibid.16
Gulielmus Valla Scotis defectionis dux. 862.16. ciꝰ pertinacia. 873.27. interitus. 878.22.
Gulielmi Valuorthi Londinensis prætoris fortitudo 1027.2. equestri ordine donatus. 1028.13
Guthlac imonachi sepulchrũ 169.22.
Guthormus Dacorum dux, Anglorum orientalium rex appellatut. 173.23

H

HADINTONA oppidum. 7.5.
Hadrianꝰ Imp. 100.29
Hadrianus Castellensis pontificius legatus. 1472.10. & quæstor in Anglia. 1473 4. modos loquendi singulares collegit. Ibid.14.
Hereditatis ius apud Anglos 743.2.
Halani populi. 118.27.
Hammũ arx. 1352.4.& 1415. 11.
Haraldus Dacorũ rex quintus à filio regno pulsus. 290.23.& 291.23.
Haraldi regis cadauer exhumatur. 342.19
Haraldus Noruegię rex. 346 16. cum Leone luctatur. Ibid.21. Tosti suasu Angliæ bellum facit. 365.2. à Gulielmo victus perit. 342.5.& 373.5.
Haraldorum officium. 964. 6.
Harfleum oppidum. 1125.7. Anglo deditur. 1126.13. Franci recipere statuunt. 1138.5. Francus capit. 1257 27.
Hastyngus vicus. 368.26.
Hauensanctus fluuiꝰ. 825.19
Hauerfordium oppidũ. 1415 26.
Haylense cœnobium 796.3
Hayreæ fluuij pons frangitur. 533.20.
Hæbraicæ literæ quantum iuuent rem Christianam 835.1.
Hebrides insulæ. 10.25.
HELENA Coylli filia Cõstantij Cæsaris vxor. 108 6.

Helena sanctæ crucis repertrix.112.27.
Helenopolis prius Drepana 116.3.
Heliæ Francorum ducis ignauia. 447.10.
Heluetij Italiã ingressi Gallos vsque ad alpes persequuntur. 1585.10.
Heluetij in Italia agros habent. 1630.20.
Heluetij bellicosi. Ibid.24.
Henricus Alumi filij. 697.14
Henricus Percius Northumbriæ comes. 1046.7.
Henricus quintus Imp. 441.7. Henrici Regis Angliæ filiam vxorẽ petit. 469.20. eius in Francos ira. 482.28 Sicilia potitur. 645.23. Ricardum regem captũ grãdi pecunia mulctat. 646.22. & 647.13. obit. 659.13.
Henricus Ricardi Cæsaris filius interficitur. 812.13.
Henricus Francorũ rex Constantiam matrem infestã habet. 347.8. eius in Gulielmum odium. 403.21. à Gulielmo profligatur. 406.16.
Henricus rex ecclesiastica negotia sibi arrogat. 460.4. contra fratrem pugnãs victoria potitur. 467 19. eiusdem auaritia. 472.27. de VValliis triumphus. 474.29. glorioſa contra Francos victoria. 482 22. Franciam ingreditur. 483.22. repulsus inuadit iterũ. 490.13. filijs orbatus. 485.10. eius pœnitentia. 493.1. in mari periclitatur. 495.10. eius obitus. 496 27. mores 17.
Henrici secundi progenies. 537 26. eius cum filijs inimicitiæ. 566.17. reconciliatio. 590.15. contra Lud. regem Galliæ victoria. 680.9. inter Alphõsum & Garsiam reges arbiter. 597.24 auxilium aduersus Turcã detrectat. 603.22. & 612.14. moritur. 608.29. thesauri relicti. 615.27.
Henricus filius Henrici secũdi moritur. 600.14.
Henrici tertij cauillum in patrem superbissimum. 548 10. luor contra patrẽ. 567.16.
Henricus filius parenti nefaria facit bella. 571.2.
Henricus tertius in Britannos mouet. 755.21. in Gal

los.758.27.& 778.29.Hispanos contra Mauros iuuat.760.23.patrias possessiones à Philippo possessas repetit.746.16.insidiæ fiunt ámilite.770.21.quinquennales cum Franco inducíæ.780.18.populo promissa negat.799.12. & se. cum Franco pacificatio. Ibidem 26.cum fratre, ac filio ab optimatibus capitur.805.4.& seq.in pugna à suis seruatur. 806.22. & seq.&807.17.domesticum bellum.800.28.obitus.813 13.

Henricus Heresordiæ dux. 1075.Ibid.29.falsò delatꝰ. 1076.17.& seq.exiliũ 1077 18.& seq.dux Lancastri appellatur.1081.1.&seq.ad regnum inuitatur. 1083. 27. & seq.Ricardum secundũ capit.1084.14.regnum adipiscitur.1087.9.& seq. rex creatur nomine Henricus quartus.1089.10. dicterijs publicè petitus.1097, 28. & seq.vno prælio triginta sex homines iterfecit. 1102.& seq.Burgundionẽ cõtra Aurelianum iuuat.1110 1.& seq.Aurelianum contra Burgundionem iuuat. 1111.14.& seq.filij.1110. 26. & 1113.10.obitus 1113.5.regnum ab eo quondam pervim quęsitum.1347.29.& seq.eius genus quando defecerit. 1392.18.

Henricus Henrici quarti filius VValliæ princeps, Cornubię dux, Cestrię comes 1090.13.& seq.& 1110.27. & seq. & 1113.12. VVallos domat.1101.9.& seq.contra Scotos mittitur.1105.9 & seq.

Henricus princeps patri in regno succedit,huius nominis quintus.1115.16.& seq. regnum Franciæ per legatos repetit.1118.23. VVytcliffianos persequitur.1121 7.& seq.in Normaniã naꝛigat,1125.3.altera in Normaniam expeditio.1141.23 & seq.gloriosa in Anglia victoria.1135.23.cum Carolo sexto pacificatio,& affinitas.1154.18.& seq.Franciæ regnum susçipit. 1154. 21.& seq.contra Delphinũ expeditio.1256.25. & seq. eius laus.1147.1.& seq. obi

tus.1164. Henricus eius filius nascitur.1161.9. & seq. benè educatur.1167.24.

Henricus sextus regno inauguratur.1169.29. coronatur.1191.2. & seq. in Galliã proficiscitur.1211.26. & seq rex Galliæ coronatur.1213.1. ingentium.1248.19 bellũ Gallicum instauratı271.21 in aduersariorum potestatem venit.1291.24. eiꝰ prodigium.1292.21. liberatur.1294.7. eius fuga.1296.15. & seq. rursum in aduersariorum potestatem venit.1302.6. liberatur rursus.1323.7. & seq. in regnum restituitur.1305.11. & seq. capitur rursus.1334.13. in carcere necatus.1349.14. & se. inter diuos referendus.1351 12. & seq.

Henrici Richemondiæ comitis ortus.1238.11. & seq. is diuinitus ad regnum venit.1325.9. custodia liberatur.1394.6. profectionem in Angliam parans, ventis prohibetur. 1402.23. cum Margaritanis fœdus icit. 1404.24. proditionis periculum euadit.1407.24. & sequentib. in Angliam naufragat 1419.19. & seque. nobili victoria Ricardum tertium superat. 1431.12 rex creatur nomine Henrici septimi. 1435.8. eius consiliarij. 1436.26. & se. eius cum Scoto fœdus. 1459.22. & sequentibus. FranciscumBritannum cõtra Francos iuuat.1466.17 Maximilianum iuuat contra Francum. 1479. 26. & sequent. cum Carolo octauo pacem facit. 1487. 3. eius consiliarijs munera Francus constituit ex ærario suo quotannis. Ibid. 13. Scotorum iniuriam armis vlciscitur. 1520.14. & seq. Margaritam filiam Iacobo quarto Scoto locat. 1540.3. & seq. cum Scoto & Hispano regibus affinitas.1545.25. & seq. obitus. 1559.29. & seq. & 1561.26.

Henricus octauus Catherinam Arthuri fratris vxorẽ ducit.1569.6. corona redimitur.1573.1. Tornacũ expugnat. 1680. 20. ducit Ioannam Seymer. 1743. 18. & seq.

Hẽrici octaui prosapia.1048. 14.
Henrici octaui in Oxonium ingressus. 223.16.
Henricus nothus Castellæ regnum affectat.983.21.occupat.985.1.eius fuga.987 6.Castellæ regno potitur denuò.988.1.Carolũ quintum contra Anglum iuuat 1003.21.
Henricus Baldulphus Anglicæ classis dux in bello Hierosolymitano. 621.13.
Henricus Bolyngbroch⁹ paterna hæreditate fraudat⁹ 570.8.
Henricus Barri dux, Edouardi tertij gener. 839.25.& 852.24.
Henricus Bellimontensis comes Atholiæ 924.10.
Henricus Buchyngamię dux falsam Ricardi Gloceſtriæ causam agit.1384.3.& seq. eius contra Ricardum tertium conspiratio.1391.19. eius ortus.Ibid.26.eius fuga.1400.2. eius coniurati ad Henricum in Britanniam se conferunt. Ibid. 11. proditur ab hospite. 1401. 28.securi percutitur, 1402. 6.
Henricus Campaniæ comes 636.1.
Henricus Cãpanus rex Nauarræ.852.12.
Henricus Burscherius Essexiæ comes.1299.25.eius soboles.1300.9.
Henricus Cornhyllus Balliuus.617.12.
Henrici D.Eusebij Cardinalis contra Boëmos expeditio. 1203.9.
Henricus Deneus monach⁹ regius Cancellarius. 1505. 24.
Henricus comes Herefordię moritur. 745.16.
Henricus Huntyngtoni⁹ historicus. 37.21.
Henricus Lancastrius comes Edouardum quartum persequitur.908.12.& 909.3. capit.Ibi 9.Edouardi quiti tutor.912.18. Aquitaniæ præfectus fit.931.12. in Aquitania regio iussu bellũ mouet.950.13.& 951.6.ex comite dux factus.963.7. regius ad pontificem legatus.966.5.eius ædes hospitale Ioannis Baptistę.972 2.regio iussu Montiforten

sem

sem comitem contra Blesensem iuuat. 973. 21. peste absumitur. 980. 6.
Henricus Lacastrij filij, Derbij comes. 931. 2
Henrici Lincolniensis comitis fuga. 856. 21
Henricus comes Niuernensis. 742. 6.
Henricus Percius Northumbriæ comes. 1047. 13. & 1080. 11. infeliciter contra Scotos pugnat. 1062. 13. capitur. 1063. 1. eius in Galliam legatio. 1090. 27. possessionibus priuatur. 1099 7. eius in Scotia victoria. Ibid. 13. ad Georgium Merchiæ comitem cõfugit. 1101 25. vltionem hostium parat. 1106. 21. capitur. 1107. 14.
Henricus Pichardus. 971. 16.
Henrici tertij Northumbriæ comitis interitus. 1296. 17.
Henricus Northumbriæ comes capitur. 1430. 11. per seditionẽ interficitur. 1469. 14.
Henricus diui Pauli comes aduersus Saracenos proficiscitur. 675. 24.
Henricus Somersetensis Caleti prefectus. 1289. 9. prouincia prohibetur. Ibi. 20. ab Henrico ad Edouardũ deficit. 1390. 25. deficit rursus ad Edouardum. 1301. 2 capitur. Ibid. 15. plectitur. Ibid. 17.
Henricus Somerseti dux patri in principatu succedit. 1208. 14.
Henricus Dauidis Scotorum regis filius. 531. 29. & 537. 5
Henricus ex Stantonia rar⁹ literarum patron⁹. 901. 14.
Henricus Staffordiæ comes securi percutitur. 1101. 21.
Henricus Scruppus coniurat contra Henricum quintũ. 1122. 21. interit. 1123. 16.
Hengistus Anglosaxonum dux. 133. 3. & Ibid. 29 & 134 26. eius interitus. 139. 28.
Cantium tenuit, seque regem dixit. 153. 7.
Heppia insula. 155. 3.
Hepta fluui⁹. 480. 2.. & 600 26.
Herefordensis Angliæ comitatus. 2. 6. & ibid. 25.
Herefordensis cathedralis in Anglia sedes. 2. 6. & 2. 25 & 14. 27.
Hereuardi audacia. 395. 13

Hestri-

Hestritha regis Angliæ sor-
ror, Ricardi Normani vx-
or 334.10.& 343.26.à Ricar
repudiata. 337.16.
Hetonæ pagi schola.1351. 11.
¶ DE HIDA collegiũ. 298.
20.
Hidronton Venetis oppigne
ratum. 1575.10.
Hieronymus Bonuisius Iulij
legatus à Gallis deprauа-
tus. 1581.20. & seq.
Hieronymus Pragensis.1120
26.
Hierosolyma quando à Sala
dino capta.604.23.& seq.
à Saracenis premitur. 441.
14.& seq.à Christianis re
cuperata. 456.24.
Hilmimolinus Saracenorum
in Hispania dux.697.23.
Hipponensis episcopatus va
statur. 829.29.
Hircius Dacus Northũbriæ
comes.334.13.& 339.26.
Hispania à Saracenis affligi-
tur. 697.21.
Hispani Neapolitano regno
potiuntur. 1489.22.
Hispaniæ prefecturas Flan-
dri obtinent. 1676.3.
Historia quid. 281.21.
Historiæ nulla lex imposita
347.15.
Historiæ leges. 136.3.
Historici non est de re quam
scribit iudicium facere.281.
27.
¶ HOMINES brutorum
instar caudati, vbi nascan-
tur. 554.3.
Hominum formæ variæ in
cœlo visæ. 768.26.
Homicidarum apud Anglos
stigmata. 1542.21.
Homicidiorum aperta fene-
stra apud Anglos vnde.
1543.5.
Honorius Imp. 122.6.
Honorij pontificis ad Edui-
num literæ. 193.15.
Horgerius Cornubiæ dux.
295.5.
Hornecastellum arx solo æ-
quatur. 420.9.
Horso Anglosaxonum dux.
133.4.& 134.27. interitus.
139.16.
HVBERTI Cantuariensis
episcopus. 668.11.
Hubertus Sarisberiensis epis
copus. 649.24.
Hubertus Burgensis Cantij
comes factus.756.22. eiuſ
que gloria& ignominia in
sequentibus.

Huberti Cātij comitis cū episcopo Cātuarienſi diſcordia. 761.8. repetūdarū acriter mulctatur. 763.27. regi conciliatur. 767.27.
Hubertus comes Moritonij 568.8.
Huberti comitis Burgēſis cū Scotiæ rege affinitas. 747.3
Huberti Douerenſis naualis cōtra Gallos victoria. 739.21.
Hubo Angeri frater prælio perit. 250.15.
Hugo Dunelmēſis epiſcop⁹, Northumbriæ comes fit. 1046.10.
Hugo magn⁹ Pariſiorū comes, Ricardū puerū Ludouico regi armata manu eripit. 289.27. dux aduerſus Saracenos. 442.9.
Hugo Andlaius Gloceſtriæ comes. 931.4.
Hugo Bigotus. 613.22.
Hugonis Bigoti res geſtæ. 572.25. & 578.8, & 584.10. & 585.18.
Hugo Carthuſianus quādo floruerit. 601.5. & 685.18.
Hugo Chreſyngamius Scotiæ oligarcha. 858.27. eius interitus. 865.4.
Hugo Campaniæ comes Aquitanniam Gallico nomine tuetur. 752.21.
Hugo Caſtillionenſis capitur. 994.2.
Hugonis Cartoni contra regem conſpiratio. 1035.29. eius interitus. 1036.24
Hugo comes Ceſtrenſis. 576 14. eius crudelitas. 445.13.
Hugo epiſc. Ceſtrenſis 628.6.
Hugo Guarnaius. 678.29.
Hugo Marchio Hēricū tertiū priuignū ſuū cōtra Ludouicū Galliæ regem iuuat. 755.8.
Hugo Marchian⁹ reb⁹ nouis ſtudet. 757.26. cū Ludouico redit in gratiā. 760.18. eius turpis deditio. 779.12.
Hugo Marchianus comes, ei⁹que progenies. 797.16.
Hugo epiſc. Podiēſis. 442.13
Hugo Quieretus. 940.19.
Hugonis Salopię comitis crudelitas, & interit⁹. 445.13.
Hugo Veri⁹ Oxonij comes cōtra Gallos mittitur. 845 23.
Hugones Spenſerij ſceleſtiſſimi homines in aulā Edouardi quarti cooptantur. 884.25. & 893.12.

Hugo pater capitur. 907.22. crudelitet necatur. Ibi. 23.
Hugo Hync Angliæ Cancellarius. 1713.19.
Hullum oppidum. 5.13.
Hultonia Hyberniæ pars. 562.13.
Humanitatis officium quod Anglis sit. 29.24.& 93.3.
Humbrus fluuius. 4.19. eius ortus. 5.3. quare non imbribus augeatur. 24.13.
Humfredus Banaster hospitale ius violat. 1401.27.
Humfredus Gloceſtriæ dux 1110.28.& 1113.13. regni Gallici præfectus. 1188.2. testamento regni administrator esse iubetur. 1165. 9. & 1167.16. illicitum coniugiũ 1171.28. 1179. 4. vxoris dotem bello affectat. Ibi. 15. ob seueritatem in inuidiã vocatur. 1254.15. interitus. 1255.29. indigna cædes. 1340 7.
Humfredus Herefordensis comes regis iussum detrectat. 861.8. populi ad libertatem spirantis dux. 867.7 res gestæ. 892.24. eius nuptiæ. 880.28. in redemptione pro Isabella Roberti Brusij commutatur. 887.13 eius interitus. 894.12.
Humfredus Magister equitũ 613.26.
Humfredi Staffordij seditio. 1441.28. decollatio. 1443. 12.
Humfredus Staffordiæ, Buchyngamiæ dux. 1246. 28. Cãtianæ seditioni resistit. 1264.21. profligatur. Ibi 23
Hunni Gothos vincunt. 237 6.
Huntyngtona Angliæ comitatus. 1.27.
Huntyngtona comitat⁹ Scotiæ regis filio donatur. 503 17.& 505.28. Scoto auferetur. 854.20.
¶ HIBERNIA. 8.25.
Hyberniæ sit⁹. & mores. 560 26. nomen. 561.5.
Hybernorum duo hominũ genera. 1506.19
Hyberni Syluestres latrocinantur. 1079.29.
Hyberni iaculis plurimum valent. 1060.18. nullis armis corpora cõtegũt. 1456 15.& 1511.11.
Hybernia Henrico secundo sine sanguine deditur. 558. 26.& 559.3.

Hyberniam Scoti à se Scotiam dixerunt. 561. 16. & Ibid. 24.
Hybernos defectionem cogitantes Ioannes bello terret. 696. 11. & seq.
Hybernorum in Vuallia prædatio. 767. 8. & seq.
Hyberniam Scoti vastant 887. 23. imperium in parte Insulæ continent. 888. 8.
Hyberni Anglis bellum faciunt. 1065. 25. & seq. Ricardi regis fidei se committunt. 1066. 24. & seq.
Hybernorum motus contra Henricum septimũ. 1446. 4. supprimitur. 1456. 19.
Hybernia factiosa pacatur. 1506. 2. & seq.
Hybernicus Oceanus margaritas habet. 362. 9. & seq
Hyda mensuræ genus. 403. 1
Hyems apud Anglos minimè sæua. 27. 23.
Hyems præter naturam frigida. 386. 3. &. 575. 14.
Hyermuthus pagus. 19. 29. &. 337. 7.
Hypras Philippus capit. 705 16.
Hyueram arcem Bedfordiensis capit. 1174. 2.

I

Iacobus Artiuilla nouus homo à Britannis dux cõstituitur. 933. 11. interficitur. 950. 24.
Iacobus Borbonienſis comes regio iussu exercitum cum Vuallis contra Anglũ iungit. 1102. & seq. accepta clade in Britanniam redit 1103. 6.
Iacobus Chennettus D. Andreæ archiepiscopus, Iacobi tertij Scotorum regis præceptor. 1282. 29. &. 1297. 8.
Iacobi Douglassatium comitis interitus. 1062. 20.
Iacobus Galeotus bello Britannico occisus. 1467. 22.
Iacobus Steuartus filius regis Scotiæ capitur. 1113. 21.
Iacobus Scotus missus factus. 1159. 4. bonarum artium patronus. Ibid. 17.
Iacobus Scotorũ rex contra fœdus Gallũ iuuat. 1178. 23
Iacobus Scotorum rex fœdifragus. 1238. 22. interitus. Ibid. 27.
Iacobus Scotus rex Petrũ fictitiũ regẽ fouet. 1513. 5.
Iacobus tertius Scotorũ rex à suis

fuis interficitur. 1472.6.
Iacobi quarti Scotorū regis ad Henricum VII. legatio ad Margaritæ connubiū petendū. 1537.16. cum Anglo affinitas. 1545.25.
Iacob⁹ eo nomine quintus. 1624.1.
Iacobi Siculi regis cū Arago ne bellum. 831.5.
Iacobi Terelli sanguinolēta 1387.7.
Iacob⁹ Terellus perduellionis reus. 1548.26. supplicio mactatur. 1549.12.
Iacobi Tuychetti ad Cornubienses defectio. 1520.4.
Iacobi Tuchetti Andiei regnli interitus. 1286.10.
Iacobina illegitimo matrimonio Glocestrensi se copulat. 1171.28. Brabantino redditur. 1180.3.
¶IBERVS fluuius. 561.9.
Iberos Angliam occupasse. 32.17.
¶ICENORVM situs. 78.2
Iceni populi ijdem qui Igeni 86.23.
Iceni populi ab Ostorio Scapula victi. 78.1.
Icius portus. 18.5.
¶IGNIS per terre rimas spirat. 496.5.
¶ILA insula. 11.15.
¶IMANVENTIVS à Cassiuellauno interfect⁹. 67.27.
Imperatoris officiū. 1621.23.
Imperij Romani inclinatio quando cœperit. 122.3.
Impijs nec vitam tranquillā, nec mortem fœlicem esse posse, exemplum. 714.18.
¶INDOCILES à literarū studijs alienandi. 266.14.
Indulgentiæ pro stipendio erogatæ. 1031.17.
Infœlices misericordia, potētes inuidia sequitur. 913.9.
Ingratitudinis appositū paradigma. 821.22. & 1304.13 & seq.
Insignia regum Angliæ. 409 9. & seq.
Insularum regnum. 1180.68 & seq.
Insulæ oppidi obsidio. 939. 19. & seq.
Intestina bella Christiano nomini damnosa. 1577.5.
Inundationes fluminū insolitæ. 675.17.
Inundatio tam maris quam fluminum. 436.7. & seq. & 791.18.

Inteſtinæ apud Anglos ſeditiones. 715.2. & ſeq. 1022. 27. & 1262.16. & 1263. 24. & ſeq. & 1275.1. apud Flãdros. 1029.2. & ſeq. apud Francos. Ibid. 28.
Inuidia potentum ferè ſemper comes. 430.2.
¶ IOACHIMVS Abbas ſãctitatis fama præclarus. 639.1.
Ioannes Seymer Hẽrici octaui vxor in puerperio perijt 1743.5.
Ioannes Alanus iuriſconſultus. 1660.10.
Ioannes Ionys vir doctus. 1566.16.
Ioannes Optatus Orcadum epiſcopus. 513.25.
Ioannis regis vxores. 614.18.
Ioãnes Ricardi fratris regnũ inuadit. 644.23
Ioannes à fratre Ricardo honoribus priuatus, patriæ hoſtis iudicat⁹ eſt. 649.13.
Ioannes fratri Ricardo ſupplicat. 655.10.
Ioannes Normaniæ principatum occupat. 666.18
Ioannes rex parricidij accuſatur. 677.26.
Ioannis aduerſus Philippũ expeditio. 689 19.
Ioannes rex excommunicatur. 693.19. regia adminiſtratione pontificali autoritate abdicatur. 699. 14. pontificio legato pœnitẽtiæ ſponſionem facit. 703 3. excommunicatione liberatur. 510.6. eum pœnitentiæ pœnitet. Ibid. 26. eius immanis crudelitas. 727.22. luit pœnas. 729.9 obitus. Ibid. 19.
Ioannis nomen regibus infelix. 1066.5.
Ioannis regis Franciæ cũ Edouardo induciæ in biennium. 962.29.
Ioannes Francorũ rex cũ Philippo filio capitur. 969. 27. conditiones ab Anglo accipit. 975.5. & 978. 17. dimiſſus. 979.19. obitus. 983.4.
Ioannes Francorum rex inauſpicatò cum Anglis cõflixit. 1065.6
Ioãnis primi regis Caſtellæ, & Legionis cũ Ioãne Luſitaniæ rege bellum. 1043 24.
Ioãnes Scotiæ rex ab Anglo vict⁹, ſeſe illi tradit. 858. 21.

Ioanni Scotorum regi violati iusiurandi dies dicitur. 853.23.& seq.
Ioannis Annonis cũ Anglo affinitas. 917.17.& seq.
Ioannes Armoniacus cum Franco in gratiam redit. 1136.24.
Ioãnes Aquitanię prefectus 818. 24. Normaniam recuperatum mittitur. 1234.29. contra. Carolum regem coniurat 1214.7.
Ioãnis Alenconij ducis facta 1174.18.capitur. 1176.8.
Ioannes Albamarienſis comes in Syriam militatum proficiſcitur. 776.2.
Ioannes Albaniæ dux. 1366. 19.
Ioannes Boêmiæ rex.936.24 interitus. 956.21.
Ioannes Bolijngbrochus comes Derbij. 1046.3.
Ioannes Bedfordiæ dux.1110 28.&.1113.13.&. 1160 . 28.
Ioannes Bedfordienſis dux à fratre rege contra Armeniacum mittitur. 1139.3. eius naualis victoria.Ibid. 16.
Ioãnes Bedfordiẽſis dux regni administrator.1141.26. Franciæ gubernator.1165. 13.&.1168.14.eius connubium & nuptiæ.1172 . 13 . in Normanos expeditio.1173 26. & seq . insigne contra Alenconium prælium. 1175. 22.victoria.1176.15 . moritur. 1233.19
Ioãnes Berijngamius Hibernorum contra Scotos dux 888.5.& seq.
Ioannes Biturigum dux pro patre rege obſes. 979.2.
Ioannes Biturigum dux capitur. 1004.18.
Ioannes Brabantiæ dux Edouardi tertij gener. 839.27
Ioannes Brenno Hieroſolimitanus rex. 742.8.
Ioannes Britannus contra Francos dux.643.14.victoria male vtitur . Ibid.24.
Ioannes Britannus dux.936. 25.
Ioannes Britanniæ dux in Angli fidem venit .1150.8. cũ Anglo affinitas.946.16. in verba Galli iurat.1058. 24.eius obitus.1096 . 10. progenies.Ibid. 11.
Ioannis Britanniæ ducis ad Carolum Delphinum defectio

fectio. 1181.8.
Ioannes Borght. 996.20.
Ioannes Philippo patri in ducatu Burgundiæ succedit. 1108.16.
Ioannes Burgũdiæ dux Carolo sexto reconciliatur. 1136.19. pacem inter Hẽricum sextum & Carolũ sextum facere studet. Ibi. 24
Ioannes Burscherius. 948.24
Ioannes Candius. 966.29.
Ioannes Candius Pictonum præfectus. 991.2. interitus. 1000.15.
Ioannes Cardinalis dissidiũ inter regem Angliæ & Frãciæ componit. 605.18. in bello Aegyptiaco consilium malum dat. 747.27.
Ioannis Chenletti pia cõmiseratio. 1359.26.
Ioannis Coleti laus amplissima. 1565.3.
Ioannes Coplandus Anglorum contra Scotos dux. 859.19.
Ioannes Cornubiæ comes moritur. 931.8.
Ioannes Landellus. 967.1.
Ioannes Dynham thesaurarius Henrici septimi. 1437 6. & seq.
Ioannes Fysherius Roffensis episcopus. 1741.1
Ioannes Huntyngtonæ comes Exoniensis dux fact9 1247.6.
Ioannes Hunyades Matthię regis Pannoniorum pater Danos â Turcis eripit. 2389.
Ioannis Holãdij equitis duo filij, duces facti. 980.25.
Ioannes Holandius iunior, comes Huntyngtonæ creatur. 1046.4. ab Henrico quarto in gratiam recipitur. 1090.28. eidem insidiatur. 1093.5. interficitur. 1095.7.
Ioãnes Hierosolymitan9 rex in Angliam venit. 748.25.
Ioannes Henrici secundi filius Hyberniæ regul9. 598.15
Ioannes Helthami9 Edouardi quinti frater Cornubię comes fit. 922.1.
Ioan. Hauardus dux Northfolchiæ factus. 1389.15.
Ioan. Gandauensis Edouardi quĩti fili9 nascitur. 942.8. nuptiæ 980.10. Castellę regnũ sibi vẽdicat. 1001.27.
Ioannis Fastoli facta. 1190.18
Ioan. Egromõti turba. 1469

19.& 1470.2.
Ioan.Columnenſis Card.pō tificis in Asia legatus.7421.& ſeq.
Ioan.Lincolniēſis nouosmotus concitat.1450.13.occiditur. 1456.28.
Ioannes Lilius pontificis Ro in Anglia queſtor 1464.4
Ioannes Leo Flandrorum ſeditionis inteſtinæ dux. 1029.9.
Ioan.dux Lancaſtrius Aquitaniæ principatu donatus 1063.16 cum Luſitano fœdus facit.1055.14.cū Ioanne Caſtellæ pax & affinitas.1057.9 regem Luſitanum iuuat.1044.14.in Hiſpaniam Caſtellæ regnū recuperatū proficiſcitur 1055 9.Carolo quinto obuiam mittitur.993.16.& 998.28 obitus. 1078.20
Ioannes Stokton eques.1333.22.
Ioannes VVyndham perduellionis reus.1548.27 .ſupplicio mactatur. 1540.12.
Ioannes Montacuti Marchio ab Henrico ſexto prælio ſuperatur.1391.10.in Eduardi regis fidē venit.1319.26.
Ioan. comitis Montifort. de Britan.contentio.946.25. eius cū Bleſenſi de principatu cōtentio. 973.20.
Ioan.Lincolnus contra opifices externos cōiurat.1647 3.ſupplicio mactatur.1648 11.
Ioan.Medices Cardinalis capitur.1584.22.in libertatē ab agreſtibus vindicatur. 1585.23.
Ioannis Nauarrę regis inconſtantia.1568.24.iponte ſe regno ſpoliat. 1589.20
Ioan.Monumetcn.rē infeliciter cōtra VVallos gerit. 765.24.
Ioan.Morganus iureconſultus. 1419.6.
Ioan.Normaniæ dux patri Philippo ſuppetias fert. 957.14.in regno ſuccedit. 961.18.ſuis ſuppetias fert. 951.11.in Britanniā ad Carolū auxilio venit.947.21.
Ioan.Ornebij Scotiæ oligarcha. 858.27.
Ioan.Oxoniēſis comitis fuga.1338.25.captiuitas.1352. 5.vinculis liberatꝰ Hērico VII.auxilio venit.1410.22

Ioannes

Ioan. Palæolog⁹ Græc⁹ Im. 829.16.
Ioan. Parochita Sicul⁹ magnam stragem in Gallos facit. 829.24.
Ioan. Pēbruchi⁹ redimitur. 1013.13.
Ioan. Philippot⁹ eques. 1028. 14.
Ioā. Rateclyffius proditionis reus in perpetuā custodiā conjcitur. 1501. 22. capite mulctatur. Ibid. 25
Ioan. Rufi filius dux Britanniæ. 946.14.
Ioā. Sauagij interit⁹. 1487.24
Ioan. Scotus in Angliadoctrina claret. 265.6.
Ioan. Segrauensis imprudentia. 871.24.
Ioan. Strauus seditionis intestinæ dux. 1023.25.
Ioan. Stuartus Burchanię comes. 1261.22.
Ioan. Stuarti Scoti interitus. 1178.5.
Ioan. comes Somersetī Marchio Dorcestriæ. 1180.16.
Ioan. Talboti res gestæ. 1183. 16. & 1186.27.
Ioā. Talbot⁹ Salopiæ comes fact⁹. 1247.8. capitur. 1199. 23. in Gallias exercitū ducit. 1223.27. eius in Aquitaniam expeditio. 1271.28. interitus. 1291.17.
Ioan. Varani⁹ Scotiæ oligarcha. 858.26 obitus. 874.29.
Ioan. Varuici comes, Montacuti Marchio. 1299.24
Ioā. Vēlochij interit⁹. 1245.6
Ioan. Viennēsis in Scotiam nauigatio. 1040.22. Northumbris bellū facit. 1041. 9. à Scoto spoliatus. domū redit. 1043.11.
Ioan. Hus cōbustus. 1120.26.
Ioan. VVythcliffius quando floruerit. 1016.20.
Ioā. VVytcliffi dogmata dānantur. 1120.25.
Ioan. Oldecastellius VVythclyffianus captus elabitur. 1121.22.
Ioanna Apuliæ regina. 1031.5
Ioanna Edmundi Cantij comitis filia, Edouardi principis vxor. 980.13.
Ioānę claudę de Britannia contentio. 946.25.
Ioāna filia Hen. Nauarræ regis Philippi Pulchri cōiūx 852.13.
Ioanna Henrici secundi filia regina Siciliæ. 595. 26. & 625.28.

Ioanna Edouardi quinti sor. Dauidis Scotorum regis coniunx. 921.7.
Ioanna Ioannis filia regina Scotorum. 747.2.
Ioannæ Scotiæ reginę obitꝰ. 770.11.
Ioānapuella fatidica.1194.16
Iocos non semper benè cadere,exemplum. 355.8.
Iocus Flandrorum in Valesium.917.21.& 918.6. Gulielmi Varami.1499.8. Eboracensis antistitis. 548.7. Ricardi regis. 616.28.
Iona fluuius. 1151.23.
Iona insula monumētis Scotiæ regum clara. 10.28.
Ioppe Christianorum colonia. 630.29.
Iosellinus Bathoniēsis episcopus. 734.2.
Ioseph de Arimathæa Euangelium in Britannia prædicauit.88.18.& 98.15.& 221 19.
¶ISABELLA Friderici secūdi Imp.vxor.768.12.moritur. 777.6.
Isabella Philippi Pulchri filia,inter maritum & fratrem negotiumcomponit 899.1.à marito hostis patriæ cū filio iudicata. 962. 28. Hugones vlciscitur. 903.7.
Isabellę Edouardi quinti matris obitus. 974.6.
Isabella Ioannis regis coniūx 674.27.& 676.2.
Isabella Ioānis vidua Hugoni comiti Marchiæ nupsit 741.15.
Isabella Ricardi secundi vxor Caroli sexti filia. 1068.13
Isabella Philippi Pulchri filia,Edouardi quarti vxor. 882.16.
Isabella Roberti Brusij capta 880.3.
Isandia. 11.17.
Issodunum oppidum.654.5.
ITALIA quondam sibijpsi ruinæ causa fuit. 1490.8.
Italię calamitasmartia.1489 28.
IVARVS Dacorum rex Anglham bello vexat.342.26. prælio cecidit. 245.1.
Iubileus annus. 1544.26.
Iubilei celebrādi ratio.981.7.
Iudæa vicus. 997.20.
Iudæi cœmeteria cadaueribus in Anglia vbiuis locorum impetrant. 598.27.
Iudæi graui pecunia censentur.

tur. 789.4.
Iudęorum in Anglia afflictio 629.14.& 696.2.
Iudæi captum Christianum puerum cruci affigere volentes,plectuntur. 768.3.
Iudæi ex Anglia pelluntur. 834.22.
Iudicandi Normanos modº apud Anglos qui sit.391.2.
Iudices sine prouocationecō stituuntur. 389.4.
Iudices fiscales à plebe ad pę nam vocantur. 1571.26.
Iuditha Balduini comitis Flā driæ filia. 354.19.
Iugerum acre. 403.2.
Iulianus Cæsarinus Cardinalis contra Boęmos profectus. 1206.9.
Iulij Agricolæ in Britannia res gestæ. 91.26.
Iulij Cæsaris locus.60.3.& Ibid.28.& 569.22.
Iulius Agricola qui sub Domitiano Britanniā obtinuit.32.11.legatus Monā insulam domuit.21.6.ex Britānis reuocatur. 97.11.
Iulio pont.cuncta autoritas abrogatur.1578.19.moritur. 1606.6.
Ius non nisi imperij gratia vi olandum. 376.17.
Iuris fundamentum dilectio proximi. 356.22.
Iuris dicendi forma apud Anglos. 389.8.
Iurisiurandi negligentia Romani pont.permissū conceditur.538.16.
Iustiniani Cæsaris locus.618 20.
Iustitiarij pacis magistratus. 389.15.& 392.3.& 751.4.& 823.8.
Iustitiarij maiores. 392.7.

K

KENDALA oppidum. 581.9.
Keneluorthº arx.806. 4.à rege oppugnatur.809. 13.
Kyngestonum oppidum.5. 12.& 280.29.

L

LAGINIA Hyberniæ pars.562.14.& Ibi.19
Lambertus quidam regnum per simulationem inuadit.1452.23.capitur. 1457.6.
Lamehitus vicus. 343 18.
Lanam mollem læta pabula non ferunt. 24.27.
Lancastri situs. 79.2.

Lancastrensis Angliæ comitatus. 2.8.
Lancastrensis familiæ infortunium. 1347.27.
Landauēsis episcopat⁹.15.14.
Lāfranci Cantuariēsis episcopi libell⁹ de errorib⁹ Berengarij.412.7. &422.25.
Langleium cœnobiū.1096.3
Lanitio quæ regiones nobiles. 24.28.
Lapides nigri ignis fomentū 11.27.
Larchæ opp.situs.1148.8.Anglo deditur. Ibi.29.
Larcha per proditionē à Gallo capta. 1254.19.
Lateranense concilium probatur. 1599.21
Lateranensis ædes à Constātino constructa. 112.19.
Latiniaci sit⁹.1208.20.&Ibi. 26.Carolo VII. traditur. 1209.28.
Laudallum per Talbotum capitur. 1198.21.
Laudonia quondam Pictlandia. 7.1.
Laudunensem agrum Angli recipiunt. 1173.11.
Laurentius Campedius iurisconsultus.1655.16.fit Sariseberiensis episcopus.1656.1.
D. Laurentij templum. 113. 29.& seq.
¶LEA fluuius. 374.9.
Leceſtrenſes. 88.1.
Leceſtrenſis Angliæ comitatus. 2.3.
Leceſtriæ oppidi origo.43 7.
Leceſtriæ oppugnatio. 576. 29.
Leceſtria capitur. 802.15
Leges iniquas rescindere nephas non est. 390.8.
Leges Angliæ non sine iniquitate Narmanicè scriptæ. Ibid.13.
Leges correctæ ab Edouardo secundo. 818.22.
Leges populares populo datæ per Edouardum regem 834.12.
Leges Anglicæ.
Aluredi.392.2.Agraria.388.12 Aurum in continentē non effertor.930.18. Communes.357.5.Exilij indicendi 468.13.Frumenti pretium certum in populi gratiam constitutum.1246.14. Fures literati stigmate notantor.1542.25.&1551.14.Guielmi.388.11. Iudicia Anglica non peregrina linguace lebrantor.Ibid. Magnæ charte

chartæ.810.19.&835.12.& 874.17.& 982.5. Manus mortua.835.18.&847.1.& 881.15.
Martianæ leges.47.8.
Merces in regnum importatæ alienis non venduntor 1239.19.Monachis nullum prædium dato.835.15.
Molmicinę leges.49.13.
Parricidæ literati stigmate notãtor.1542.22.& 1551 15.pecuniam aliò terrarum ne exportato.26.3.& seq.
Pudicitia nuptæ aureo redimator,lex Scotica.431.15
regno ne exeas.434.17.rex citra concilij consensum tributum non iniungito. 867.24.Sacerdos furti reus episcopo representator.824. 5. Sacerdos possessiones nõ emito.835.15.Sacerdos Gallicus sacerdotiũ in Anglia non occupato.1119.23. Sacerdotij violator anathematisator.523.18.
Legionum oppidum. 55.25.
Legionum vrbis archiepiscopatus. 98.11.
Lemouicum diruitur.999.3.
Leo rex Armeniæ bello Turcico pressus auxilia petit. 1038.14.
Leo rubeus Britannorũ insigne. 128.11.
Leones tres iubati regũ Angliæ insigne. 409.11.
Leolinꝰ Griffini filiꝰ à VValis dux constituitur. 796. 8.& seq.princeps nouas seditiones in Anglia facit. 819.19.& seq. & 5. Anglis bellum facit.824.15.in Anglia sæuit.745.26.eius scelera punita.758.20.& seq. Angliam vastat.762.5.à rege domatur.Ibid.22.& se. eius obitus.771.29.& seq. dux pugna cecidit 826. 15.
Leonellus Edouardi quinti filius nascitur.936.15.nuptiæ.995.18.obitus.995.18. obitus.905.24.dux Clarẽtiæ factus.981.29. & seq. & 995.19.& 996.24. & 1046.29.
Leonellꝰ Cõcordiẽsis episcopꝰ Põtificꝰ legatꝰ.1465.19
Leopoldꝰ dux Austriæ Ricardũ regẽ Angliæ capit.643. 17.peste interijt. 655.25.
Letha oppidum. 7.5.
Lethardus Cantij apostolus 154.8.
Lendunum oppidum.538.2.

Leuinus fluuius. 8.5.
Leuisum oppidum. 803.18.
Lex apud Gallos fęminis regni hæreditatem abrogat 1587.28.
Lexouiorum oppidum ab Anglis capitur. 1146.28.
Lexouium ab Anglo deficit 1255.5. recipitur. Ibid.
Leyrus à generis regno exutus, à Cordilla filia dignitati pristinę restituitur. 441. & seq.
¶ LIBERTATIS pretium. 92.16.
Libræ Anglicæ æstimatio. 433.21.
Licinius Illyricum tenet. 110. 24. Cæsar appellatus. Ibi. 20. Constantini iussu interfectus. 111.12.
Lichefeldēsis pugna. 1286.17
Ligeris fluuius. 254.9.
Ligures sagittarij stipendiū in Normania faciunt. 952 23. & 956.4.
Limiricum ciuitas Hybernię 563.14.
Lincolniensis episcopatus, 3. 4. & 217.19. & 399.9. & 432.23. & 451.16. & 545.25 & 596.23.
Lincolniensis arx à Franco obsessa. 737.14.
Lincolnia diripitur. 738.23.
Lincolnia à Stephano rege obsidetur. 516.22.
Lincolniæ vrbis situs. 316.24
Lindisarnis insulæ topographia. 202.9. & 205.23.
Lindisarnis insulæ nomēclatura. 206.3.
Lindisarnis diœcesis Dunelmum transfertur. 323.16. Cestriam. Ibid.29.
Lincolniensis Angliæ comitatus. 2.4.
Lindisarnis insula à Barbaris vastata. 261.6.
Lindus amnis. 206.4.
Literæ quantum momenti rebus mortalium afferant 814.29. & 828.16. & 1563. 29.
Literæ bonæ quādo se in Germaniam, Angliam, Galliamque perfuderunt. Ibid. 20.
¶ LOCHIAS Angli capiūt 651.25.
Lochiarum vrbs à Gallo capitur. 688.14.
Logsoylus lacus. 563.11.
Logus fluuius. 13.11
Lomundus lacus. 6.16. & 7. 29.

Londini situs. 3. 25. & 23. 10. & 86. 27.
Londinensis ciuitatis forma 617. 13. & seq & 697. 1. mutatio, & eius causa. Ibid. 2.
Londinum olim minus celebre. 56. 27. hodiè Britanniæ regia sedes. 57. 5.
Londinensis Angliæ diœcesis. 2. 17. & 98. 12. & 174. 19
Londinũ vrbium in Anglia pontificalium princeps. 3. 21. regni Saxonum Orientalium caput. 174. 16. trans Thamesim pons mirabilis 4. 6. & 57. 8. pontis ædificia igne absumpta. 700. 25 à Ludouico rege instauratum, in eo schola à Ioanne Coleto instituta. 1566. 2.
Londinensium magistratus, & comitia. 617. 8.
Londinum à Dacis obsidetur. 307. 2. & 310. 3. & 326. 4.
Londinenses sese Gulielmo dedunt. 379. 15. deditionẽ coniuratis contra Ioannẽ offerunt. 717. 28
Londinenses cõtra regis mãdatum principibus portas aperiunt. 1073. 10.
Londinum Cantiana seditione obsessum. 1264. 3. intestina seditione vastatur. 1026. 1.
Londinensium constantia & fides. 524. 17. eorundem inconstantia. 1277. 20.
Lotharius Gallorũ rex. 257. 9. pro patre Lu. obses. 291. 15. contra Ricard. Normannum inimicitiæ. 192. 6.
Lotharius Germanorum rex Innocentio papæ auxilio venit. 495. 6.
Lothebrici Daci nobilis aucupis historia. 170. 8.
Lothus Pictorum rex ab Ida Humbrorum rege victus. 187. 28.
Louerium Burgundiæ oppidum captũ ab Anglis. 1225 9.
¶ LVCERNA classici signum Oceanum accolentibus. 1416. 18.
Lucius piscis. 28. 29.
Lucius rex. 89. 5 & 188. 14.
Lud porta. 59. 26.
Ludorum apud Anglos magnificentia. 546. 19.
Ludlollij principis VValliæ oppidi expugnatio. 5. 2. 10
Ludouallus VVallorum regulus. 294. 5.

Ludouicus Bauarus Impera tor. 936.8.
Ludouicus Caroli Simplicis filius rex Franciæ.278.12. rex salutatur.279.9. eiusdem cum Rollone fœdus. 278.13. Normaniæ principatum affectat.287.22.à Normanis capitur.291.14
Ludouicus Crassus patrem Philippum in regno sequitur.469. contra Henricũ secundum bellum facit. 478.26. infœliciter contra Anglumpugnat.482.6.& seq. eius in Carnutes impetus. Ibid.29.& seq. Germanico bello implicatur. 483 20. Flandrum contra Alsatiæ Comitẽ iuuat.490.7.
Ludouici septimi cũ Stephaphano Anglo societas, & affinitas.503.17.& 514.8. Henrico secundo bellum facit.531.14.& seq. moritur 600.7.& seq.
Ludouicꝰ Philippi VII. filiꝰ, rex Frãciæ.713.3. Pictones in potestatem redigit. Ibi. 8.à coniuratis contra Ioannem regem principibꝰ rex Angliæ optatur.723.20. auxiliatur.724.26.& seq. rex declaratur.725.16. amicitiam cũ Federico secundo facit.747.14. moritur.754 16.
Lud. Ludouico patri in regno succedit.754.18. contra Hen. III. victoria.760.4. Hispanos contra Mauros iuuat.761.6. Damiatũ oppugnat.785.17.& seq. conditiones à Barbaro accipit 786.12.& seq. in Africa interijt. 811.15.
Lud. Hutinus Galliæ & Nauarræ rex. 885.28.
Lud. Caroli VII. filij ingenium imane.1214.4.&1354 16. aduersus patrẽ conspiratio.1214.6 eiꝰ cũ Anglis pugna.1245.1. patri in regno succedit.1279.14. Varicensem cõtra Edouar. regẽ iuuat.1320.28. Anglo vectigal pẽdit.1357.13. negat. 1364.14.
Lud. Caroli VIII. filiꝰ Italos belloinuadit.1489.10. Mediolanẽsem principatum amittit. Ibid.14.
Ludouicus Andegauensium dux pro patre rege obses. 979.1. obsidis transfugiũ. 988.19.

Ludouici

Lud. Aurelianen. ducis vitia. 1108.25. iterficitur. 1109.12
Lud. Aurelianēſiũ dux caput belli inter Frācũ & Britannũ. 1460.13. capitur. 1467. 16.
Lud. Borboniēſis pro Delphinoobſes. 979.3. eius fuga. 1109.24.
Lud. Borbonienſis captiuꝰ in Angliam ducitur. 1136.8.
Lud. Flādriæ comes duos parietes ex eadē fidelia dealbat. 988.9. filiam Edmūdo Cantabrigiæ com. locat. Ibi. 14. & 992. 14. locatam alij tradit. Ibid. 15. populũ tributo iniquo aggrauat. 1029 3. ad Philippũ Valeſium cōfugit. 933.8 Flādrię reſtituitur. 944.20. interitus. 956.23. & 976.1.
Lud. com. Flandriæ ad Francum cōfugit. 1032.28. eius obitus. 1033.20
Lud ducis Lotharingiæ interitus. 956.23.
Lud. Lucēburgenſis captus. plectitur. 1358.12.
Lud. Nauarræ rex. 936.25.
Lud. Sabaudiæ com. aduerſꝰ Sarac. proficiſcitur. 675.26
Lud. Sfortiæ ducis Mediolani cũ Ferd. Neapoli. diſcordia. 1484.18. belli Italici cauſa. 1491.6. proditione captꝰ in Gal. vitam miſerè finiuit. Ibid. 16.
Lud. VVallo mediꝰ. 1395. 4.
Lugdunēſe concilīũ. 860.2.
Lūbricis quare Ang. abūdet. 28.4.
Lundoniæ turres. 56.24.
Lunæ templum. 106.5
Lunæ duæ viſæ. 467.17.
Lunæ quinque ſimul viſæ. 675.7.
Lupara Lutetiæ arx. 947.25.
Lupꝰ Tracaſenꝰ epiſc. cōtra Pelagia. in Britan. miſſus. 141.28.
Lupis Ang. referta. 294.13.
Lupos tricenos Vualli Anglorũ regi quotānis vectigalis nomine pēdunt. 294.12.
Luſitania nūc Portugallia. 623.11.
Luſinianorũ familia Cyprio rũ regnũ adepta. 634.26.
Lutetia regni Francorum caput. 1020.11.
Lutet. Acade. origo. 227.6.
Lutetia oppugnatur ab Eduardo quinto. 976.19. quā diu in Anglorum poteſtate fuerit. 1235.11.

Luthe-

Lutherana doctrina. 1680. 12
Lutherani libri in Anglia cõbusti. Ibid. 22.
Lynus portus. 396. 6.
Lynum oppidum. Ibi. 8.

M

MACHABAEVS Scotiæ tyrannꝰ imperio & vita priuatus. 286 22. & 381. 21.
Macharelli pisces. 28. 26.
Magnanimitatis insigne exemplum. 430. 19.
Maiestatis læsæ crimen publicè omnibus ab Henrico septimo condonatur. 1559 23.
Maiorum peccata in posteritatem redundare. 1388. 20.
Malcolmus fœdꝰ violat. 401 15.
Malcolmi regis Scotiæ magnanimum facinus. 430. 19. cõiugij abusus sustulit. 413 11.
Malcolmi Scotici regis interitus. 435. 3.
Mali autor malo sæpè peior. 669. 29.
Malus nemo omnibus horis 425. 15.
Malmisburia pagus. 526. 7.
Mandubratius Britannꝰ Cæsaris fidem sequitur. 67. 25
Manlius à fratre Mempricio imperij contentione occiditur. 41. 15.
Manlij Valentis legio in Britannia profligata. 83. 8.
Mantensium ab Anglo defectio. 1255. 7.
M. Antoninus Imp. 101. 23.
Marchum vicum Valeranus diripit. 1103. 18.
Mare Scoticum. 7. 9.
D. Marcelli obsidio. 977. 15.
Marchæ Anglicæ æstimatio. 421. 9.
Marci Tullij Ciceronis locus 1251. 11.
Margaritæ in Anglia reperiuntur. 29. 16.
Margaritæ in Hybernico Oceano. 562. 9.
Margarita Henrici tertij vxor. 598. 20.
Margarita Henrici vidua Belæ Pannoniorum regi nubit. 601. 2.
Margarita Lu. regis filia, Hẽrico Henrici secundi filio nuptui datur. 540. 21.
Margarita Henrici tertij filia Alexandri tertij Scotorũ regis vxor. 787. 9.
Margarita regina Siciliæ Hẽ

rici sexti coniunx. 1245.26. & 1249.2. & 1256.14.
Margarita Edgari soror Malcolmi regis Scotorum cõiunx. 334.1.
Margarita Hẽrici octaui mater literata, binas scholas instituit. 1564.6.
Margarita Maximiliani filia 1446.20.
Margaritæ Edouardi sororis res gestæ. 1486.25. & 1491.27.
Margaritæ Henrici sexti vxoris res fortiter gestæ. 1280.27. & 1285.29. & 1293.17. & 1294.6.
Margaritæ matris Henrici septimi res gestæ. 1395.7. & 1406.2.
Maria Edouardi quinti filia, Ioannis Britanniæ ducis vxor. 948.20.
Maria Caroli Burgundionis filia, Maximiliani Imperatoris vxor. 1446.18.
Maria Henrici octaui soror, Ludouico Francorum regi in matrimonium traditur. 1626.9.
Maria Hẽrici octaui filia, Frãcisco infanti pacta. 1652.2.
Marlebrigius pag⁹. 526.6. & 810.16. & 1343.26.
Mars belli omnis communis Deus. 778.22.
Martinus Suardus German⁹ Hybernicum motum iuuat. 1452.21. occiditur 1456 29.
Martinus Turonensis episcopus. 120.1.
Massilia Narbonensis ciuitas. 622.14.
Mattheus Gothus Cantianis resistit. 1265.20. & Ibi. 28. eius interitus. 1266.16.
Mattheus Sedunensis Cardinalis. 1578.6.
Mathildis Edgari regis Scotorum soror Henrici regis Angliæ coniunx prolẽ diris execratur. 456.14. & 485.2.
Mathildis Henrici regis Angliæ filia Hẽrici quinti Imnupta. 469.23 & 475.4. & 483.15. & 485.7. & 487.17.
Mathildis Augustadicta. 487 20. Gaufredo Plantagenetæ post Henricum Imp. nupsit. Ibid. 24. & 489.1. repudiatur. 493 3. à patre rege hæres scribitur. 488. 18. regnum sibi testamẽto decretũ auferitur. 500. 16.

regnum

regnum repetitum Angliã ingreditur.514.21.ciusdem strategema.521.28.eam ex Stephano enixam esse opinio.529.24.eiꝰ contra Stephanum regem victoria. 517.19.moritur. 532.1.
Matrimonia ante pubertatẽ quãdo inoleuerint.743.29
Matrimonialis odij causa. 744.24.
Matrona fluuius. 1171.12.
Mauri Hispanos vexãt.761.1
Mauritius Barcleiensis ob regis cædem supplicio afficitur. 923.15.
Maxentius Augustus saluatus.109.3.Italiã,Africã, & AEgyptum tenet.119.22. in Tyberim præcipitatur. 111.3.
Maximianus Herculeus Diocletiani in imperiocõsors 109.20.priuatamcolit vitã Ibid.22.imperium rursus affectat.Ibid.24.& seq.eiꝰ interitus. 110.16
Maximianus iunior à Gallerio Cæsar creatus Orientẽ tenet.110.23. obit.111.11.
Maximilianus Imp.in Flãdria captus.1479.6.& seq. vlciscitur.Ibid.12.eius cũ Carolo octauo inimicitiæ Ibid.13.numorum caritate pressius Gallicam iniuriam negligit.1482.23.proles. 1446.20.
Maximilianꝰ Ludouici Sfortiæ filius in auitum principatum à Mattheo Gurgensi episcopo restituitur 1599.11.
Maximus Imp.militari fauore creatus. 118.18.
Maximi interitus. 119.20.
¶ MEDEGVARA fluuius. 326.13.
Mediolanum capitur.1694.1
Mediolanensis principatus Francisco Sfortiæ datur. 1695.27.
Medueia fluuius.Ibid.14.& 553.26.
Meldem per deditionem Anglus capit. 1157.12.
Meledunum Henrico quinto deditur.1157.2.à Franco recipitur. 1213.9.
Melrosæ cœnobium.1538.26
Meltoniæ cœnobium. 284.23.
Mempricij regis miserabilis interitus. 41.17.
Mena arce Sarisberiensis potitur. 1178.8.

Mende-

Mendepeius mons. 221.11.
Meneuensis VValliæ episcopatus. 14.24.
Mercatores Angli Burdegalæ spoliantur. 1699.27
Mercatura quantum commoditatum rebus mortalium afferat. 1561.24.
Merchia regio. 6.20.
Merciorum regnum describitur. 176.16.
Mercij Christum amplectũ tu..178.22.& 208.1. & se. à Dacis vincuntur. 309. 29.
Merciorum regnum Papæ tributarium factum. 185. 9.eorum clades. 218.29. eorum regnum in Occiduorum potestatem venit.232.29. & sequentib. & 260.19.
Mercios, ac Mediterraneos cis Trentam, & ad Occasum, vnam fuisse gentẽ. 177.1.
Mercinonis in Edouardi potestatem venit. 275.3.
Mercij ab Osuuio deficiunt. 208.14.& seq.
Merlini diuinationes vanæ. 35.21.
Mernia regio Scotiæ. 9.17.
Mertonus pagus Surræ.769 2.& seq.
Merualdus Pendæ regis filius. 178.7.
Messãna Siciliæ ciuitas. 623. 22. Ricardus rex Angliæ potitur. 625.11.
Messãnensium cõtra Anglos tumultus. 624.19.
Metalla quæ in Anglia reperiantur. 29.12.
Meuaniæ insulæ. 10. 25. & 191.2.
Meulanum oppidum Delphinus capit.1170.22.recuperatur.1171.3.Francᵒ iterũ in potestatem redigit. 1228.2.
¶ MICHAEL Glasguensis episcopus Scotiæ.394. 10
Michaël Ioseph Cornubiensis seditionis dux.1518. 15. supplicioaffi citur.1524.28
Micha.Pola co.Suthfolchiæ 1046.6. Angliæ cãcel. Ibi. 13.in exilio iterijt.1052.17
Michilney cœnob. 284.24.
Midelsexia Angliæ comitatᵘ 1.24.
Middelamia arx. 1312.17.
Midia vrbs. 563.4.
Milburga virgo sancta.178.8
Mildreda. Ibid.

Miletus Asiæ ciuitas. 25.6.
Milesia lanitio apud scriptores celebris. Ibid.1.
Miletus monachus Christũ in Britannia prædicat.154 15. episcopus Londinẽsis factus.156.2.& 174.27. à Siberto rege pulsus.175.8.
Millionem oppidum Angli complanant. 655.3.
Miluida virgo sancta. 178.8.
Minimi quique aliquando in iurias potentum vlciscuntur,exemplum. 771.13.
Mirabellum oppidum.538.3. ab Arthuro capitur. 676. 11.recipitur.677.6. moritur. Ib.15.
Miracula ab Edouardo rege edita.357.15.
¶D.MODEVENA quando floruerit. 241.13.
Mœror lætitiæ comes. 1573. 6.
Molmicinæ leges. 49.13.
Molonis interitus.163.15. & 219.13.
Momonia Hyberniæ pars. 562.12.& Ibid.19.
Mona,aliàs Mana,insula celeberrima. 20.25.
Mona insula à Romanis domita. 21.6.& 83.22.
Mona quæ defecerat recipitur. 87.1.
Monachirupis arx, eiusque obsidio. 712.26.
Monachorum cum Nordouicensibus discordia. 813. 4.& seq.
Monachi Cantuarienses in exilium acti 691.26.postliminio redemit. 710.13.
Monachorum ambitio .425. 16.
Monachi deserta solitudine celebritatem colere & auaritiæ studerequando in cœperint. 298.24.
Monachi sæculares presbyteros suis sedibus pellunt. 402.5.
Monachi octo læsæ maiestatis rei plectuntur.1098.4.
Monachi in carcerem coniecti. 1648.22.
Monarchia cum politia epidictica comparatione cõfertur.876.15.
Monarchia militiæ optima. 736.10.
Moneta Anglica. 786.24.
Monserãdumoppidum dolo ab Anglis capitur, diripiturque. 1059.28.
Μοναστολιῶν. 918.17.

Monste-

Monsteriolumoppidum.1151 22.
Monsteriolum ab Henrico quinto capitur. 1157.1.
Montargeum Angli obsidēt 1184.3.
Montem Annonię opp. Glocestrensis dotis nomine capit. 1179.5.
Montidedum oppidum ab Anglis captum. 1720.4.
Montigomerienſe caſtrum Vualli demoliūtur.438.26
Morganus Vuallorum dux capitur. 847.9.
Morcat⁹ Merciæ comes.3661.&373.21.&379.10.&3816.&396.11.
Morcatus Northumbriæ comes. 361 14.
Moretum ab Henrico quinto capitur. 1156.29.
Morini legatos ad Cæſarem mittunt. 62.4.
Morinum oppidum.993.21.
Morouia Scotiæ regio.9.22.
Mortimeriorum familia regnū hęreditate aſſequitur. 160.24.
Moruidi⁹ rex temeritatis pęnam luit. 47.10
¶MVGILES apud Anglos 28.24.
Muletti piſces. Ibid.25.
Mulierum diuerſa ingenia difficulter coniungi poſſunt. 664.18.
Municipale ius apud Anglos quibus cærimonijs cōſtet. 478.18.
¶MILFORDIVS portus. 1419.21.

N

NADDERVS fluui⁹ 301.1.
Nanetū vrbs.760.22.
Nanetes Ioan Britan. capit. 947.18.recipitur. Ibid.23.
Carolus octauus obſidet. 1463.16.
Naſamonummoriendi ratio 361.10.
Natalem iubileum Anglici reges celebrant. 982.7.
Naues duæ cum hominibus flāma conſumptæ.1596.11
Nauſragiummiſerabile.484 14.
¶NEAPOLITANO regno Carol. VIII. potitur. 1489.6.Hiſpani potiūtur. Ibid.22.
Neglectæ religionis inſigne exemplum. 1388.21.
Neolus Athenienſium rex. 127.1.

Neoti monachi eruditio & probitas. 263.23.
Nessa fluuius. 9.23.
Neuuarchi Franciscanorum cœnobium. 1562.19.
Neustria Celticæ pars.256. 20.
Neustria nunc Normania. 480.15.à Francis recepta. 683.3.
Neuuarci opp.arx. 513.2.
Neuuportus pagus.1421.27.
¶NICASIANVMoppidũ à Crassõ capitur.482.1.recipitur. Ibid.16.
Nicol.Brebræus eques.1028. 16.profug⁹ vita mulctatur 1053.12.
Nicol. Bochettus. 940.19.
Nicol.Borthus Britanos bello vexat. 1184.27.
Nicol.S.crucis Card.pontificius legatus. 1217.17.
Nicol. Tusculanus episc.pontificius legatus. 711.4.
Nicol. Tunstordius eques. 1028 15.
Nidisdalia regio Scot. 7.18.
Nili inundatio. 748.1.
D.Niniani templum. 7.22.
Niortum à Sauaro capitur. 752.3.
¶NOACH tempora.631.3.
Nobiles pecuarij. 1681.7.
Nobilitas vnde hodie æstimetur. 39.11.
Nobilitas non ex sanguine, sed virtute æstimanda est. 376.25.
Nomina patrũ filijs maioribus indere Anglis solemne 923.13.
Noramia arx à Scoto obsidetur. 1526.2.
Nordouicum vrbs.452.2.ei⁹ episcopalis sedes.Ibid.1.situs. 337.2.
Nordouicũ diruitur. 584.11.
Nordouicensis arx à Ludo. Franco in potestatem redigitur. 726.22.
Normani Cornub.in comitatib⁹ esse voluere.179.24
Normani regnũ de integro constituerunt. Ibid.
Normanorum origo.252.11. nouimotus. 487.1.
Nor.quõdã Neustria.480.15
Norm.ducum series.287.20
Normania absente principe ad defectionẽ aspirat 397. 21. à Philippo premitur. 649.2.
Normanis proprium præuaricari,&malis artibus agere quæque. 390.25.

Normanicæ nobilitatis cõtra Gulielmum cõiuratio 403.28.
Normanorum nomen apud Italos celebre. 441.1.
Normanicũ nomen obliteratum. 378.1.
Normania ab Henrico rege vexatur. 464.6. Angliæ regno adiuncta. 468.28.
Normaniæ ducatus filijs regum natu maioribus conferebatur. 475.17.
Normania regi Franciæ tributaria. 480.17.
Normani quãdiu in Anglia regnarint. 498.23 & 609.6 & 1259.7. periurijs fœdati 504.3. Edouardi quinti armis vexantur. 951.16. sese dedunt. 952.7.
Normania à Gaufredo occupatur. 515.25. á Franco vastatur. 637.12. in Francorũ potestatem reuertitur. 683 1. iniustè ab Henrico tertio bonis spoliatur. 782.25 quomodo olim in potestatem Anglorum venerit. 1540.2.
Normanorũ aduersus Anglos ingratitudo. 1225.21.
Nor. ad Gal. defectio 1256.18
Normanorum magna clades. 385.23.
Norhamum arx à Scotis capitur. 897.27.
North, idem quod Septentrio. 187.18.
Northantonum ciuitas. 87. 21.
Northantonensis Angliæ comitatus. 2.2
Northantonũ à coniuratis principibus obsidetur. 717. 22.
Northantonense prælium. 1310.24.
Northberuicum opp. 7.5.
Northfolchia Angliæ comitatus. 1.25.
Northumbria vnde dicta. 6. 21.
Northumbria Angliæ comitatus. 2.11. Scotis erepta vacat. 613.3.
Northumbrorum regnum. 187.6.
Northium. regni finis. 214.14
North. reg. diuiditur. 199 4.
Northumbrorum de fide disputatio. 193.9.
Northumbrorum regnũ pietate, & pace floret. 196.26
Northumbrorũ ditio Occiduo regno iungitur. 215.18

Northumbri apud Eboracũ victi. 173.4. à Dacis victi. 247.9.
Northumbriam Henricus secundus recuperat. 536.25.
Northũbri se Dacis dedũt. 309.25.
Northũbriã in potestatẽ redigere Scotus frustra nititur. 574.1. ea à Scotis vastatur. 866.3.
Northumbri cum Eboracensibus contra Henr. quartũ conspirant. 1104.14.
Noruegiæ descriptio. 335.27
Noruegienses Dacorum iugum excutiũt. 317.17. eorũ in Daciã impetus. 334.22.
Noruegia à Canuto recuperatur. 335.22.
Noruegiensiũ defectio & rebellio. 340.19.
Noruegia in Dacorum ditionem cecidit. 367.20.
Nothyngamiẽsis Angliæ comitatus. 2.3.
Nothyngamiæ situs & obsidio. 526.25.
Nothyngamia capitur, & incenditur. 584.25.
Noti prodigiosus impetus. 981.2.
Nouacortis oppidi obsidio. 654.12. deditio. Ibid. 15.
Nouaforesta saltus. 404.15. & 449.22.
Nouimercatioppidi obsidio 531.17.
Nouumcastrumoppidũ. 3659. & 401.22.
Nouumcastrum à Scotis incenditur. 866.11.
Nouicastri prælium. 1062.17.
Noui homines sæpè virtute conspicuos superãt. 376.28
Nouum monasteriũ. 261.27.
¶ NVMIDARVM mos. Ibid. 16.
Nummi aurei regales & nobiles. 303.3.
¶ NINA fluuius. 87.25. & 726.27.

O

OBRVNCARVM oppidi situs. 1240.3. obsidio. Ibid. 6.
¶ OCCIDENTALIVM regnum quando cœperit. 374.23. incrementum. 231.13.
Oceanus Anglicus quãto spatio æstu concitetur. 468.6
Oceani magna inũdatio. 596 12.
Oceani inusitatum decremẽtum. 475.23.

Oceanus

Oceanus cruentoaſpectu fluit. 84.20.
Octauianus Fregoſius capitur. 1694.5.
¶ODIHAM vicus. 974.20
Odomarus Valentianus Scotiæ præfectus. 874.3. & 877 17.
Odo Burgundiæ dux. 919.6. eius in Hieroſolymitano bello reſ geſtæ. 632. 5. & 634.29. & 635.9. & 636.1.
Odo Baiocenſis epiſcop⁹. 380 12.
Odonis epiſcopi coniuratio cõtra Rufum ex fratre nepotem. 415.27. deditionem facit. 421. 20. Normaniæ adminiſtratio ei traditur. Ibid. 24.
Odo in Normaniam ablegatur. 402.9.
¶OFFA in Scotiã fugit. 190 20.
Offæ Merciorum regis nefandum facinus. 168.26.
Offredus Eduini filius fortiter occubuit. 197.26.
¶OLAVVS Noruegienſiũ rex creatur. 517.22. Daciam vaſtat. 334.24. alienas res turbat, ſuarũ iacturam facit. 335.25.
Olaui & Vleonis contra Canutum coniuratio. 336. 8.
Oluea Sabrinæ inſula. 330.19
¶OPPIDVM Britannis ſylua. 68.13.
Oppius Sabinus aduerſus Getas miſſus. 236.4
¶OMEN Gulielmi Normani. 368.28. Henrici ſeptimi. 1325.7.
¶ORACVLVM monaſtica impoſtura confictũ. 301. 25.
Oraculũ Eduini regis. 194.22
Orchades inſulæ XXX. 11.3. à Claud. Cæſare domitæ. 77.7.
Ordolucarũ opp. 6.25.
Ordouicum rebellio ſedata. 92.7.
Ordouicum & Nordouicũ eadem ciuitas. 88.3.
Oruellum vicus. 904.18
¶OSBVRGA Etheluolphi Anglorũ regis vxor. 725.9
Oſca & Otha Saxonum duces interfecti. 145.13.
S. Oſitha quando floruerit. 241.14.
Oſmundus Ricardi Normani pueri præceptor. 289 19.
Oſric⁹ in Scot. fugit. 190. 19.

Ostrea in Anglia delicatissima. 29.11
Ostorius Scapula in Britania legatus. 78.1. eiusque res gestæ, in sequentib. eius contra Caratacum victoria. 81.24.
Osricus Deiræ rex. 199.6.
Osualdi Northumbrorū regis contra Britannos victoria. 147.17.
Osualdus & Osuuius extincto patre in Scotiam fugiunt. 190.19.
Osualdus rex Aidani episcopi in re euangelica pro contione interpretē agit. 202.17.
Osuuius Merciorum sceptra armis adipiscitur. 178.15.
Osuuj vxor Enfreda. 209.4.
Osuinus Osrici filius Deiræ rex 206.14. eius interitus. Ibid. 24.
¶ OTHO Saxonię dux Im. eligitur. 660.21. eius rē Flādricam iuuantis fuga. 713.12. cum rege Ioanne de bello aduersus Philippū consultat. 691.3.
Othonis Germanię regis cū Lud. rege Franciæ amicitia 279.14.
Otho Cardinalis Diui Nicolai in carcere Tulliano pōtificius in Anglia legatus. 769.13. & 770.16. & 773.7. & 776.10.
Othobonus pontificis in Anglia legatus. 808.4. & Ibi. 29. & 810.3.
¶ OVES Anglicæ non potādæ. 25.29.
Ouinus seditiosus. 1102.14.
Ouinus Tyderius VVallo. 1237.25. & seq. eius interitus 1238.10. progenies. Ibid. 11. & seq.
Oxoniensis Angliæ comitatus. 2.1.
Oxonium cur formidarint reges ingredi. 223.12. à Gulielmo rege deficit. 382.19. eius deditio. Ibid. 27. & se. à Stephano obsidetur. 521.11. deditur. 522.3.
Oxoniense concilium. 798.3.
Oxonij gymnasium institui tur. 263.26.
Oxoniēsis gymnasij collegia Baliolense. 839.11. D. Bernardi. 1248.8. Brasyn Nose 1564.24. Ceruina aula. 922.28. Corporis Christi. 1564.28. Exoniense. 922.28 Marię Magdalenę. 1252.26

Martonum. 828 21. Mariæ 20. Omnium animarum. 1222. 29. & sequ. Orial. 915. 10. Reginæ. 995. 6.

P

PACEM multotiēs vtrinque petitam inueniri non potuisse exemplū 1064. 16.
Pacem vel iniquissimā in Re pub. iustissimo etiā bello præferendā esse. 808. 18.
Paganellorum Fulconis & Gulielmi fratrum gesta. 759. 12.
Pagri seu Phagri pisces. 28. 25
D. Palladius Scotorum apostolus. 9. 18. & 142. 14.
Pallium Archipræsulis insigne. 197. 15.
Palorum septa equitatus impetum arcent, inuentū nouum. 1130. 6.
Pamonia Orchadum caput. 11. 6.
Pandulphus & Durātus pōtificis ad Ioannem regem legati. 697. 28. & 698. 1. & 701. 1. & 703. 8. & 741. 6.
Pannoniam superiorem hodie Austriam vocant. 542 35.
Papæ potestatis scilicet esse iurisiurandi violationem æquitati donare. 16.
Papiæ gymnasium. 264. 21.
Paracolum oppidum ab Anglis capitur. 937. 4.
Parci, id est, viuaria. 498. 13.
Paremptitij qui. 618. 24.
Parentum indulgentia pueri corrumpuntur. 617. 17.
Parricidij immanissimum exemplum. 1387. 8.
Parisianæ academiæ origo. 227. 6.
Parisiorum fides erga Anglū 1171. 14.
Parisiorum contra Anglum factiones. 1172. 14.
Parisij per rebellionem Anglorum iugum excutiūt. 1234. 15.
Parliamenti Anglici institutio. 477. 18.
Parmę ciuitatis obsidio. 1687 9.
Paruis ex rebus sæpè magna incremēta venerūt. 964. 26
Parua sunt arma foris vbinō est sapientia domi. 1438. 25
Pascendi ratio apud Anglos 25. 26.
Patricius Northumbriæ comes. 403. 1.

S. Pauli oppidi situs. 1013. 18.
Paulinus Eboracensium episcopus. 161. 11.
Paulinus fit Rocestrẽsis episcopus. 198. 9.
Paulinus Suetoni⁹ legatus, Monam insulam domuit. 21. 6.
Paulinũ collegiũ Sacerdotũ quæ priuilegia ab Henrico tertio acceperit. 787. 29.
Pataiense præliũm. 1199. 14.
Paternæ clementiæ exẽplũ, ferè per totum XIII. librũ
Patritij Augustiniani monachi commentum & casus. 1541. 18.
Patritius Doumbar Scotici regni administrator. 925. 21.
¶ PECVARIA resin Anglia frequens. 5. 16.
Pecunias ex Anglia, aliò terrarum referri lege vetitum 26. 3.
Pecuniæ sacræ in vsum pub. conuertuntur. 846. 6.
Pelagiana hæresis Britanniã peruasit. 141. 12.
Pelagius homo Britannus. Ibid. 16.
Penda Merciorum tyrannus feliciter cõtra Christianos pugnat. 167. 6. Ibid. 16.
Penynsei castelli obsidio. 420. 11.
Perfidiæ singulare exemplũ 170. 18.
Perona oppidum. 938. 16.
Perticæ mensura. 403. 4.
Pertinax Imp. creatus. 102. 1.
Perthum oppidum. 8. 10.
Perthum, id est, Fanum Ioannis. 858. 3.
Perychin⁹ rex fictitius. 1492. 16.
Pestis grassatur. 149. 5. & 401 23.
Peti Cerealis exercitus à Britannis fusus. 85. 22.
Petr⁹ Ambianensis eremita. 441. 17.
Petrus Aragoniæ rex, Siciliæ rex consalutatur. 830. 8. ei⁹ cõtra Siculos victoria. Ibi. 19. cum Ioanne Palæologo fœdus icit, Sicilięque regnum repetit. 829. 18. interitus. 830. 29.
Petri regis Castellæ tyrannis 983. 24. fuga. 984. 26. soboles. 985. 4.
Petrus regno restituitur. 987 14. à fratre rursus victus occiditur. 987. 29
Petri Castellæ regis progeni

es. 1001.16.
Petrus Capuanus pontificis ad reges Galliæ & Angliæ legatus. 659.23.
Petri Druidum comitis filij res gestæ. 712.15
Petrus Duke primus Londinii vicecomes. 697.15
Petrus Eremita vaticinio valet. 508.7.
Petrus Ganesto Edouardo quarto prauitatis incētor. 883.2. eius exiliū. 884.1. obtruncatur. Ibid.17
Petrus Hyalas Ferdinādi Hispaniæ regis in Angliam legatus. 1528.8.
Petrus Landosius Richemondianum precio proderefustra tentat. 1407.24.
Petrus Luccembergensis bello victus, contra fidem facere cogitur. 1245.17.
Petrus Malolacensis pro Repu. Christiana in Syria militat. 776.3
Petrus Sabaudiēsis princeps. 776.11.
Petri Rupifortensis factum. 1226.26.
Petrus Varbechus Perychin⁹ Tornacensis rex fictitius. 1492.11. eius in Cantio clades. 1510.1. ad Scotum oratio. 1511.15. Angliam cū Scotis crudeliter ingreditur. 1614.12. Cornubiensibus se iungit. 1531.6. fuga. 1534.8. eius vxor capitur. 1535.11. in Regis potestate se permittit. 1536.3. elabitur 1540 21. suspenditur. 1543.23.
Petrus Alenconiēsis dux pro Delphino obses. 979.3.
Petrus Medices tradit Pisas Carolo octauo Francorū regi. 1597.23.
Petrus Nauarra Genuensib⁹ subsidio venit. 1694.10. capitur. 1695.9.
¶ PHARAONIS aduersus AEthiopes bellum. 127.4.
Philippa Edouardi vxor. 917 21.
Philippa regina moritur. 994.29.
Philippus primus Rom. Imperatorum Christian⁹. 236 15.
Philippus Henrici V. Impe. frater, de Imperio cum Othone Saxone contendit. 661.4.
Philippus Maximiliani filius 1446.20.
Philippus rex Franciæ Guielmi

ielmi victorias infirmare conatur.400.18.ei⁹ in Gulielmum regem Angliæ scõma.408.15.perfidiæ.438.4 moritur. 469.11.
Philippi regis & Henrici secundi odiũ.600.23.&605.5.Henrico secundo arma infert.Ibid.10.iustum contra Henricum gerit bellũ. 607.23.eius cum Ricardo fœdus.615.10.contra Saracenos expeditio.622.16.cũ Ricardo Anglo in Sicilia discordia.626.7. quãtũ ea mali rebus Christianis attulerit.631.6.& 634.5.& 637.24.simulato morbo habitum ex Asiatico bello parat.632.1. Normaniam hostiliter ingreditur. 637.29.cum Ricardo par.655.5 iduciæ in quinquẽniũ.660 10.cũ Ioanne rege fœd⁹ & affinitas.672.28. & 675. 20.in Normaniam alia expeditio.670.13.& 678.1.& seq. inducias violat. 670. 23.nouas cum Ioanne pãgit.671.4.& seq. & 690. 18.& seq.& 714. 26. quibus artibus Arthuri ditiones sibi vendicauerit.676 6.pontificis hortatu contra Ioannem Angliæ regẽ excommunicatum mouet 701.1.& 704.7. singularis contra Flandros victoria. 713.10.moritur. 747.12.
Philipp⁹ Ludouici regis Galliæ filius. 600.10. comes Bononiæ.760.11. interijt. 830.27.
Philippi Ludouici filij ex Africa reditus. 811.25.
Philippus Pulcher rex Franciæ creatur.832.8.eius contra Anglos & bellũ & iuris contentio.841.16.& se. in Angliã classẽ proficiscitur. 848 18.& seq.cum Scotis societas & affinitas. 850. 25.& 853.16. in biennium cum Anglo induciæ. Ibid. 21.renouatæ.856.27. contra Flandros victoria. Ibi. 9.moritur.885.27. progenies. 918.16.
Philipp⁹ Longus rex Frãciæ. 919.4.moritur. Ibid.8.
Philippus Valesius rex Franciæ.851.7.& 920.2.& 932. 7.& sequen.cum Scoto affinitas & fœdus. 960.10. Carolũ Blesensem iuuat. 947.21.obitus. 961.17.

Philippus Albanactus Anglorum dux aduersus Saracenos. 757.19
Philippus comes Flandriæ. 586.7.
Philippus Burgũdiæ dux Flãdriam adipiscitur. 1033.22. Gãdauenses domat. 1b.23
Philippi Burgũdię ducis obitus. 1108.15.
Philippus Burgundio pacẽ inter Francũ & Anglũ cõponit. 1153.14. regni Gallici administrator. 1165.14. cũ Anglo affinitas. 1172.13. quib⁹ rationib⁹ ab Anglis fit abalienatus 1194.6. & 1220.22. & seq. cum Lucẽburgensi familia affinitas Ibid.27. impia ipsius pietas. 1229.6. & 1132.10. cum Frãco recõciliatur. 1230.25 Anglum persequitur. 1235.23. vxores, & liberi. 1237.8. moritur. 1306.11.
Philippus Archidux Flandriæ. 1498.9. pacem fœdus que per legatos ab Henrico septimo petit. 1529.22 & sequentib. fœdus confirmat. 1544.18. princeps Castellę regnũ dotis nomine assequitur. 1553.6. obitus. 1555.28. eius proles. 1556.2.
¶ PICTAVIA Gallię pars. 531.8.
Pictlandia. 7.1.
Picti populi eorumque mores. 88.6. & 104.5.
Picti deleti. 6.5. quando in Albionẽ venerint. 122.24. in Hybernia nouas sedes quærunt. 89.23. sedes in Britannia firmant. 90.27. eorum cũ Britannis bellũ. 8912. vnde dicti Ibidem 15.
Picti reges ex fœminei sexus prosapia creantur. 91.15. variis cladibus affecti. 123.15. fœdus cum Anglosaxonibus contra Britannos renouant. 142.14. à Britannis sine sanguine victi. 1449. cum Scotis contra Britannos fœdus. 122.21. eorũ genus ferè à Scotis deletũ. 227.17. funditus sublatũ. 228.5.
Pictones Ricar. mulctare parat. 662.10. ad Angl. regem deficiũt. 712.4. à Lud. rege Franc. ad Henr. III. deficiunt. 751.15. crebræ proditiones. 778.1. & seq. in Anglia insolẽtia. 797.7. & se.

expellun-

expelluntur.798.7.in Hē rici Lancastrij potestatem veniunt.957.17.ab Anglo deficiunt.1003.3.eos Lancastrius populatur.1006. 9.
Pietas non verborū, sed rerū pondere æstimāda.737.1.
Pike piscis. 29.1.
Piliolus mons. 1204.26.
Pinquiniacum opp. 1356.6.
Piscium copia & nomina apud Anglos. 28.21.
Piscium in sicco noctu congressus bellicus. 609.27.
Pius Antoninus Imp.101.18.
¶PLACENTIAE concili um. 441.10.
Pleuresis morbus in Anglia rarus. 1549.7.
Plimuthus portus. 971.2.
Plinij locus. 18.10.
Plūbi copia in Cornub .16.5
¶POLA portus. 1403.1.
Pola à Pisanis capitur. 636. 10.à Venetis diripitur.Ib. 15.
Polychronicon de rebus Anglicis historia. 37.22.
Polydorus Romani pontificis in Anglia quæstor.122 10.VVellensis archidiaconus. 221.1.
Polydori Vergilij de rerū inuentoribus locus explicatus.157.29.eiusdem Adagiorum liber. 962.27.
Polygamia apud Scotos.431 4.
Pondera & mensuræ in Anglia restituuntur.756.21.
Pōtesei expugnatio.844.17
Pons D.Clodoaldi. 1110.9.
Pons D.Dionisij. Ibid.13.
Pontis Thamesis descriptio 4.6.
Pontis Londinensis ædificia incendio absumpta. 700. 25.
Pontifex Rom.omne ius in Anglia amittit. 1007.23.
Pontifracti situs. 79.18.
Pontiniacū cœnobiū.544.3.
Pontisarę oppugnatio.1242. 16.
Pontinum regio. 790.4.
Pontiuensium defectio.994 10.
Populationis nouum genus excogitatum à Ioanne rege. 695.7.
Populum quando reges consultare cœperint.477.2.
Porpluria muris nudata.730 26.
Porca puerum enixa.472.13.

Porrex

Porrex rex à matre interfect⁹ 44.25.
Poisenæ Hetruschi humanitas. 1210.21.
Porthimutus portus. 459.1.
Portugallia vnde dicta. 127.9
Portugallia olim Lusitania. 623.11.
Possessiones syngrapha carentes rex sibi vẽdicat nõ sine publico fremitu. 822. 13.
¶ PRAEFECTI statarij in Anglia officium. 619. 21.
Præiudiciorum vsus in publicis quoque administrationibus vtilis. 1478.27.
Præsentes rerum status vulgò tædiosos esse, luculentissimũ exemplũ. 1083.22.
Prætor maior. 697.16.
Prætoriæ apud Londinenses dignitatis officium. 619. 20. ius. 1026.28.
Prasutagus Igenorũ rex Neronem Cæsarem hæredẽ scribit. 84.3.
Presbyteri sæculares monachorum fraude locomoti 298.8. & 402.5. de repetũdis contra monachos ne quicquam agunt. 301. 27. Vide Sacerdotum vocabulum.
Principis Christiani exẽplũ. 193.24.
Principibus nusquam gentium tutus à periculo loc⁹. 1251.11.
Principes quibus velamentis fidem fallere soleant. 1234 29.
Princeps sese non omnibus Reipub. periculis obijcere debet. 1139.1.
Princeps ceteros tam sapientia præstare debet, quam præcellit potestate. 1560. 18.
Principes declarandorum episcoporum ius sibi vendicãt. 460.7.
Principum Anglorum cõtra Ioannem regem coniuratio. 715.28.
Prodigia quædam planè prodigiosa. 84.17. & 313.26. & 472.6.
Proditionem diu delitescere nõ posse, exemplũ. 900.7.
Prolocutores officium populi causas in Parliamento agere. 478.3.

Prouerbia.

Ab impio egressa est impietas. 107.5.

Abouo. 931.17.
Adulterinæ plantæ non dabũt radices altas. 498.22.
AEthiopem prius colorẽmutare. 1225.18.
A lassõ rixam quæris. 977.20.
Altera manu panẽ, altera lapidẽ ostentat. 577.14.
Alius seminat, alius metet. 472.1.
Anguis latet in herba. 515.27.
Aperto pectore. 603.29.
Arare boue & asino. 1250.1.
Argentum in Scoriam versum. 148.26.
Asinus ad lyram. 266.15.
Aureo hamo piscari. 593.12.
Britanni non sunt in bello fortes, nec in pace fideles. 76.8.
Canis Caninam non est. 735.16.
Cęcus parietem palpat. 885.10.
Clauum clauo trudere. 1878.22.
Cogitationes posteriores sapientiores. 589.26.
Contra stimulum calcitrare 397.3.
Corrumpunt bonos mores colloquia prauia. 599.16.
Culex circa ardẽtẽ cãdelã volitans. 1579.24.
Currentem incitare. 550.17.
Duos parietes ex eadem fidelia dealbare. 988.11.
Duobus Dominis seruire nemo potest. 853.29.
Ensis vagina vacuus. 76.15.
Equus Seianus. 215.4.
Ex equo Traiano. 989.27.
Factum infectum fieri non potest. 548.21.
Festucam in alterius oculo videre. 491.20.
Filius non plectetur propter iniquitatem patris. 734.15.
Fœnum habet in cornu. 525.1.
Fortem fortuna iuuat. 82.19.
Homo Bulla. 499.26.
Homo homini Deus. 1361.11
Honores mutant mores. 1115 19.
Ideo nihil sequũdi Ioãni succedit, quia neque Deo neque hominib⁹ reconciliat⁹ 713.29.
Initiũ Sapie. timor Do. 14.8.

In

In qua mensura metimini in eadem. & ç. 519.26.
Intus & in cute. 669.24.
Laborantem Agricolã oportet primũ de fructu percipere. 1302.19.
LEONINA pellis quo nõ pertingat, vulpina assuenda est. 245.12.
Lupo ouem committere. 492.17. & 1359.14.
Lupum auribus tenete. 312. 24.
Malum malo aptissimum esse. 967.28.
Mendacem memorem esse oportet. 456.22
Multum interest inter os & ossam. 959.13.
Nihil opertum quod non reuelabitur. 184.17.
Nodum in Scirpo quæris. 841.26.
Non omnibus tuta inter Cyaneas petras contingit nauigatio. 1040.16.
Omne regnum aduersum se diuisum. & ç. 1231.18.
Paxillus infractus. 909.27.
Pares cum paribus facillimè congregantur. 698.28.
Propheta nemo in patria acceptus. 692.17.
Suo gladio iugulare. 1079.22
Quomodo cantabimus canticum in terra aliena. 372. 28.
Quomodo cessauit exactor, quicuit tributum. 455.21.
Rete frustra iecit &ç. 788. 28.
Sacerdos mundi spectaculũ. 263.16.
Sanctum dare canibus. 188. 21.
Sardonius risus. 679.15.
Si ascendero in cælũ. 900.29.
Si iuxta Claudum habitaueris & ç. 915.6.
Taurum tollet qui vitulum sustulerit. 1412.8.
Terræ filius. 627.28.
Thraciũ commentũ. 962.26
Væ homini per quem scandalum venit. 1491.20.
Væ terræ cuius rex puer est. 1035.16.
Ptolemæi locus. 87.14.
Ptolemais quæ & Acconis. 627.6. & 630.4. eius oppugnatio. Ibid.
Ptolemais capitur. Ibid.
Puella fatidica. 1194. 18. & se. capitur. 1209.24. & seq.
veneficij accusatur. 1210.2. & seq. crematur. Ibid. 15.

Puellarum castellum. 7.6. & 41.26. & 591.15.
¶PIRENAEVS mõs. 860. 14.

Q

QVAESTORVM perfidiæ exẽplũ. 1014. 5.
Quæstores repetunda rum rei variè mulctantur 1049.19.
Quarterius mensuræ genus. 1246.15.
Quendredæ reginæ plusquã nefandum commentum. 168.27.

R

RADEPONTEM oppidũ Philippus Galliæ rex capit. 678.16.
Raimundus Fani A Egidij comes. 539.13. in Henrici secundi fidem venit. 568.6.
Raimũdus comes prouinciæ Hẽrici tertij socer. 768.16
Raimundus Tolosatium comes dux aduersus Saracenos. 442.8. eius cũ Ricardo affinitas. 657.10.
Raimundus Tripolitan⁹ comes. 602.15.
Rainaldus comes Cornubiæ 576.26.
Ramisiæ cœnobium. 323.10.
Ranulphus comes Cestrẽsis 572.24. Stephanum prælio superior capit. 520.5. post multas pugnas cum rege in gratiam redit. 524 24. perfidia capitur. Ibid. 25.
Ranulphus Fulgerius Anglicæ classis in bello Hierosolymitano dux. 621.13. & 665.7.
Ranulphus Henrici tertij in Asialegatus. 742.17. reuertitur. 745.6.
Raueni sportus. 1326.17.
¶REDONES Britannus capit. 947.18.
Redones Lancastrio se dedũt 973.25.
Redyngiẽse cœnobiũ. 498.9.
Reginaldus Braius Margaritanæ coniurationis caput 1394.12. & 1396.10. pater patriæ moritur. 1550.23.
Reginald⁹ Castrimartini comes. 657.8.
Reginaldus comes Bononiæ 760.12. propter sacrilegia impius iudicatur. 698.23. capitur. 713.16.
Reginaldus Britannorum comes. 309.6.
Reginaldus Bathonien sis episcopus.

piſcopus. 645.26.
Reginaldus monach⁹ de pō-
tificatu Cantuarienſi con
tendit. 684.21.
Regia vrbs. 204.18.
Regiæ villæ incendiū.1544.8
Regem non ſine decore Euā
gelij interpretē pro cōcio-
ne agere,exēplū. 202.16.
Regem quibus dotibus prędi
tum eſſe oporteat. 233.16.
Regis officiū magnū momē
tum ad regni ſtatū affert.
746.27.
Regni ſocietas conſortis im-
patiens. 110.28.
Reges negotiū ad populū re
ferre vſus quando inoleue
rit. 477.3.
Regū Angliæ hæreditaria vir
t⁹ aduerſus ſtrumas.359.19
Regulorum dignitas.1436.9
Rex armorū,id eſt, Haraldus
ſiue caduceator. 964.7.
Rex vnus,ſummus nēpe mo
narcha. 339.2.
Repillus fluuius. 3.1.
Reumeſſe ignominioſum eſt
1547.8.
¶RHEMOS Delphinus re
cipit. 1201.5.
Rhenatus dux Barri capitur
121.26.
Rhenati Siciliæ regis obitus,
& teſtamentum.1484.25.
Rhenatus Claromontis re-
gulus capitur. 1614.7.
Rheſus Amereducus à VVal
lis princeps conſtituitur.
832.13.
Rhombus piſcis. 28.25.
Roſſcia regio. 9.28.
¶RICARDVS Cæſar capi
tur.805.5.eripitur.807.18.
Ricardus ficitius. 1094.14.
Ricardus Lee. 1323.9.
Ricardus rex apud Lud.regē
Fran.pupillus duriter edu
catur.289.11.Ludouico eri
pitur. 289.27.
Ricardus ſecundus naſcitur.
980.22.nuptiæ. 1034.22.
Ricardus Scruppus Eboracē
ſis archiepiſcopus.1104.23
Ricardus tertius Gloceſtrius
ad regnum aſpirat.1369.18
regnū ſibi vēdicat.1384.16
rex creatur. 1385.26.
Ricardus & Gaufredus fra-
tres Henricum fratrē con
tra patrem ſequuntur.571.
19.
Ricardus ab Henrico fratre
in Aquitan.miſſus. 752.8.
Ricard. Edouardi VI. filiꝰ à
patruo neci traditur. 1386.

12.
Ricardus Guilielmi filius . 410.2.
Ricard⁹ abbas Elyēsem episcopatum instituit.471. 15.
Ricardus Burgundionū dux Rollonē persequitur.255.3.
Ricard⁹ Cantabrigię comes 1047.18.contra Henricum quintum conspiratio.1122 21.interitus. 1223.16.
Ricardus Clarentię Domin⁹ 996.11.eius soboles Ib. 16
Ricardus Henricum comitē Derbiensem contra Afros mittit. 1065.11.
Ricard⁹ Eboracensium dux, & postea Ricard⁹ quoque eius filius regnum hæreditario iure affectat.1124. 27
Ricard⁹ dux Eboracēsis Eduardi sexti filius. 1367.20.
Ricardi Graij interitus. 1380 7.& 1385.19.
Ricardus Hardel. 790.29.
Ricardi Harundellij interit⁹. 1074.25.
Ricardus Hemsonus fiscalis iudex. 1552.20.
Ricardus Lascius.576.27. ei⁹ res gestæ.378.12.& 613.25.
Ricardi Marescalli cōtra Hēricum tertium coniuratio. 764.4.& Ibid.16.
Ricard⁹ Gulielmi Normanorū principis filius. 280. 21.
Ricardus tertius Normanorum princeps. 309.10.
Ricardi Neuylli Varuici comitis pater & filius . 1276. 12.
Ricardus Nortfolchius populi ad libertatem aspirantis dux. 867.7.
RicardusFizriuerius balliu⁹. 617.12.
Ricardus Foxus Exonienſis Bathonienſis, Vvellenſis, & Dunelmē.episc.1526.10
Ricardi Rateclyffi interitus. 142928.
Ricardus Riuerius comes, E douardi sexti socer.1303.28 eius interitus. 1311.26.
Ricardus Sarisberienſis iniuriam vlciſci parat.1285. 16. & sequent.capitur.1293.26
Ricardi Simondi presbyteri seditio.1445.7.& sequen. euentus. 1457.7.
Ricardus Suardus regi conciliatur.767.28.
Ricardus Plātageneta.1048. 1.
Ricardus Talbotus. 924.11. capitur.

capitur.928.15.
Ricardus Thomas in Henrici septimi potestatem venit.1421.15. Vvalliæ præfectus fit. Ibid.17.
Ricardus Tonstallus eques, regius legatus. 1464.6.
Ricardi Varuicensis exilium 1074.26. Normaniæ præses.1158.5. cum Francis conqreditur.1213.28. eius obitꝰ 1238.15.
Ricardi Varuicensis periculũ 1284.22. regem Henricum sextum prælio superat. 1291.15.
Ricardus Vvelles contra fidẽ à rege necatur.1316.12.
Ricardus Vvittyngtonus. 1073.7.
Richemondia villa. 1117.22.
Richemondiæ comitatus populatio. 890.28.
Rionensis pugna. 844.12.
Riones expugnatio.844.24.
Riponis pagi collegium. 1982 9.
¶ROBERTVS Bylles.1383 24.
Robertus rex Francorum Ricardi ope insidias declinat 308.21.
Robertus Serle. 747.9.
Robertus Albaniæ dux Scotici regni administrator. 1114.6.
Robertus Aquitaniæ dux deletus. 278.18.
Robertus Atrebas Burdegalenses contra Anglos iuuat 852.18. eius ad Anglũ transitus. 931.15.
Robertus Belyngton.791 1.
Roberti Brachyngburij interitus. 1429.27.
Robertus Brusius.854.8 Anglicum regnum affectat. 862.28. ad Scoticũ regnũ aspirat.875.7. eius cum Anglis pugna.879.12. fuga.Ib 20.
Robertus Canolus.966.29. Britanniam vastat.1058. 27.
Roberti Canoli res gestæ. 997.9. obitus. 1106.8.
Robertus Clyffordius ad fictitium regẽ deficit. 1496. 17. & 1500.14. resipiscit. Ib 18.
Robertus Demochius capitur.1316.24. morte mulcta tur. Ibidem,29
Roberti Ferrysij res fœliciter gestæ.984.16.Ibid. 23. & 613.24.

Robertus Gaytonus eques. 1028.16.
Robertus comes Gloceſtriæ 495.12. ſororis nomine exercitum parat. 514.26. eius cum Stephano pugna. 519 11. capitur. Ibi. 22.
Roberti Hulderni interitus. 1310.2.
Roberti Hungerfordij comitis interitus. 1301.18.
Robertus comes Leceſtriæ Aquitaniæ præfectus. 613. 20.
Robertus Landreus eques. 1028.17.
Roberti Melani comitis in Normania motus. 487. 1. capitur. Ibid. 12.
Robertus Mulberienſis. 402 3. à Rufo rege bello victus 617.1.
Rober. Norm. princeps. 309 3. Ibi. 13. Hieroſolymã proficiſcitur. Ibi. 28. eius res geſtæ. Ibi. obitus. 349.20.
Robertus Gulielmo parenti Normaniæ imperium extorquere conatur. 400. 13. patri Guliel. in Normanię ducatu ſuccedit. 415.1.
Rober. Northum. com. contra Rufum regẽ cõiuratio 439.5. capitur. Ibid. 28.
Robertus offordius Suthfolchiæ comes. 931.6.
Robertus Patillocus à Scoto Delphino auxilio miſſus. 1178.24.
Robertus Rateclyffus prodi tionis damnatur. 1501. 18.
Rober. Sabeoll⁹ Angl. in bello Hieroſolymitano dux 621.12.
Roberti Salopiæ comitis exilium. 459.25.
Roberti Scoti annorũ XIII. induciæ. 901.4.
Rober. Seneſcallus Scoticiregni adminiſtrator bellum cũ Anglo reditegrat. 959. 24.
Roberti Tiptoſti nauale prę lium. 840.8.
Robertus Tryuilianus repetundarum conuictus gratia elabitur. 1050. 5. à principibus popularib⁹ capt⁹ trucidatur. 1051.25.
Robertus Torbiſcus Vuallię præfectus. 827.21.
Robertus Verius Marchio dublinenſis. 1045.28. eius res geſtæ. 1051.13. in exilio moritur. 1052.14. & ſeq.
Roberti Viromanduorũ comitis

mitis dolus. 278. 21. & seq
Roberti Vuyllugbij facta 1215. 1. victoria. 1244. 19. regulus. 1436. 8. regiæ domus præfectus. 1437. 3.
Rocestrensis diæcesis. 198. 11.
Rocestrensis arx capitur. 721 23.
Rodoricus Cõnaciæ regulus Henrico secundo resistit. 559. 6.
Rodoricus Pictorum dux. 89 23. pacis oratores ad Henricum secundum mittit. 593. 6.
Rodul. Asscheuuye. 791. 2.
Rodulphus Ricardi Burgundiæ ducis filius rex Franciæ dicitur. 279. 4.
Rodulphus Fulgerius. 576. 15. & 613. 26.
Rodulphus Habspurgensis comes Ro. Imp. creatur. 792. 21.
Rodulphus Lotharingię dux 936. 26.
Rodul. Mortimerius. 417. 23.
Rodulphus Shaus corruptus pro concione non theologũ, sed tragicũ agit. 1381. 21 pœnitudine consumptus pœnas luit. 1383. 7.
Rodulphus Staffordiæ comes dux factus. 963. 8.
Roffensis diæcesis. 153. 15.
Rogerius Alanus. 920. 3.
Rogerius & Boëmundus fratres de Apulia contendentes totam Italiã diuexãt. 441. 3.
Rogerius Houedemus annalium scriptor. 42. 5.
Rogerio Siciliæ comiti papa bellum facit. 493. 8. & seq
Rogerius Siciliæ rex creatur 494. 17.
Rogerius Actonus Vuythclythianus supplicio afficitur. 1121. 22. & seq.
Rogerius abbas Beccensis episcopatum Cantuar. recusat. 568. 1.
Rogerius Claryngtonus læsæ maiestatis reus plectitur. 1098. 3.
Rogerij Clyffordij interitus 1405. 17.
Rogerij Herefordensis comitis contra Gulielmum regem coniuratio. 398. 6.
Rogerius Lascius. 688. 17.
Rogerius comes Merchiæ 1090. 6.
Rogerij Mombraij res gestæ 572. 25.
Rogerius Montigomericẽsis

episcopus. 417.18.
Rogerius Mortimerius Vual lorum præfectus. 797.1. &.801.29.exul. 903.23. Edouardi quinti tutor. 912.21. Vualliæ comes fit. 922.2. proditionis damnatur. 923.18.
Rogerius comes Salopię. 417 25.
Rogerius Vuagham insidias dum facit, insidijs perit. 1348.19.
Rogeri⁹ Vuynchestyr. 697.4
Rolandus Caroli magni nepos. 145.26.
Rollo dux Normaniæ. 480. 14.&.683.4.&.800.7.
Rollonis Daci hominis in Angliam aduentus. 252.14. Rothomagum ciuitatem capit. 254.1. Galliã vastat. Ibid.10. circa matrimonium eius autorum diuersi tas. 257.5. baptizatus, Roberti nomẽ accepit. Ibid. 21. Normanis ducibus originem præbuit. 258.1. cũ Ludouico rege fœdus. 278.12. & seq.
Roma ex Troianis reliquijs 151.19. & seq.
Romani originem suam ad deos referunt. 37.7. & seq
Roma à Gallis capta. 45.11. &.53.21.
Romani imperij inclinatio quando cœperit. 122.1.
Romani in agro Parisiorum ab Arthuro Britanniæ rege deleti. 146.3.
Romanus pontifex se communem omnium patrem appellat. 1679.6.
Romani in Britannia ōnia immutarunt, melioraque fecerunt. 59.2.
Romanorum militum in Britannia tyrannis intolerabilis. 84.2. & seq.
Romulus Arualium autor. 965.2.
Rosa rubra, albaque, duæ regiæ Anglici sanguinis familiæ. 813.27.
Rosimunda Henrici secundi sortum. 611.21. eius epitaphium. 612.4.
Rossium oppidum. 563.17.
Rotelandia Angliæ comitatus. 2.2.
Rothomagensis antistes. 647.16.
Rothomagum Normaniæ caput. 953.12.
Rothomagum ciuitas Galliæ

Iæ à Rollone Daco capta 254.1. eius ciuitatis erga Richardum fides. 192.1. obsidio. 986.3. & seq.
Rothomagenses deditionē Philippo regi faciunt. 682.21.
Rothomagum Henr. quintus obsidet. 1149.8. in eius potestatem venit. Ibid. 29 eo Gallus potitur. 1256.28
Roxburgum castellum. 591.15. ab Anglo capitur. 856.2 Scoti eo potiuntur. 1282.23.
Roxburgense præliū. 926.24
Rupellæ obsidio. 1003. 11. à Sauaro capitur. 752.4.

S

SABRINA fluuius. 13.4. Sabrinensis pugna. 329.8
Sacerdos quidam exacta lingua loquebatur. 445.21
Sacerdotes in exercitum scribuntur. 959.16.
Sacerdotum auaritia quantū pietatis nomini officiat. 299.8.
Sacerdotum bona publicata 860.16.
Sacerdotum connubia quando in Anglia abrogata. 2983. & sequentib.
Sacerdotū īmunitas. 523.17.
Sacerdotibus mos viuendi præscribitur. 400.9.
Sacerdotib. quis honos publicè apud Anglos habeatur. 1542.10.
Sacerdotibus venationibus interdicitur. 593.23.
Sacerdotalis redditus annuus censitus est. 1008.11.
Sacerdotalis ambitionis exemplum. 616.26.
Sacerdotalis rasura. 964.28.
Sacerdotium. 653.9
Sacerdotia. Ibid.13.
Sacerdotia gentilia. 1663.18.
Sacrilegia temporis vsu honestatis faciem induerunt. 426.12.
Sagittarum apud maiores vsus. 956.28.
Saladinus Aegypti rex Hierosolymitanum regē bello infestat. 599.27. Christianos in Syria affligit. 601.26. Ricardo prælio inferior. 635.3. eius interitus & funebris pompa. 648.19.
Salopia oppidum. 13.21. eius situs. 486.10.
Salopiensis Angliæ comitatus. 2.6.
Salutus portus. 10.3.

Sanctus monachus regius legatus. 1464.2.
Sandùicus portus. 17.28.
Sanguinem pluit. 598.17.
Sanguine fons triduo manauit. 446.19.
Santones Angli infestant. 937.3. in Lancastri potestatem veniunt. 957.17.
Saraceni Hierosolymam premunt. 441.15.
Saracenorum clades. 630.16.
Sarisberiæ situs. 78.18.
Sarisberiensis Angliæ diœcesis. 2.20.
Sarisberiæ regio in ferarum lustra redacta. 404.7.
Sauarus Britannorum dux capitur. 690.12.
Sauari Malleonēsis res gestæ 721.29.
Sauoia xenodochium. 972.4
Saxonum cum Pictis fœdus. 136.15.
Saxones ab Ambrosio victi. 139.15. à Britannis magna cæde victi. 145.10.
Saxonum Australium regni descriptio. 164.29. in nomen ditionemque Occiduorum veniunt. 165.7. Ro. pont. tributum pendunt. 221.24.
Saxonum Orientaliū regni descriptio. 174.12.
Saxones Orientales in Occiduorum potestatem veniunt. 232.26.
Saxonum Occiduorū regni descriptio. 215.25.
Saxonum Occidētaliū regni incrementum. 229.14.
Saxones Angli in Britanniā accersiti. 132.22. Vidi Anglo Saxones.
SCHACARIVM. 1026.15.
Schaddæ pisces. 28.28.
Schereshutton arx. 1433.17.
Schirburni arx cōditur 512.29
Sclaui Dacis rebellantes à Canuto rege domantur. 317.13.
Scribarum collegium. 389.29
Scrophæ struma ferè laborāt 359.16.
Scrophula morbus. Ibid.15.
Scombri pisces. 28.26.
Scoti arcem Vverde obsidēt 1723.2.
Scotus quando primū Cumbriam & Huntyngtoniam comitatus sibi acquisiuerit. 503.18.
Scotorum origo. 89.26.
Scotiæ generalis descriptio. 6.1.

Scotiæ

Scotia Britanniæ pars. 41.25.
Scotia olim Britannia. 1.6.
Scoti Britanniæ partē occupant. Ibid.11.
Scoti episcopi duodecim sancti Andreæ primati subiecti. 1325.23.
Scoti Hyberniam aliquamdiu tenuerunt. 561.16.
Scotiæ regum stemma deficit. 835.29.
Scotiæ oppida nullis cincta muris.12.17.portus tuti.1013.
Scotia meridionalis culta & humana. 11.24.
Scotia septētrionalis montosa & aspera.Ibid. 28.
Scoti rei pecuariæ dediti. 12.7 quando lanitio studere cæperint.25.24. natura ab Anglis diuersi.1459.20.ingenio valent.12.21. ab Anglis legibus differūt. Ibid.8.eorum natura & mores Ibid.6.
Scotorum pueri ad vnū omnes exercitationi cuipiam addicuntur. 1159.29.
Scotia fidem Christianam amplectitur. 142.7.
Scotorum religiosa pietas 12.28.
Scoti Eboracensem episcopum de trectant .594.9.ijs eris interdicitur. 889.11.
Scoticum regnum in Rom. pontificis potestatem permissum.871.9. monarchia in oligarchiam transmutatur. 8 8.24.
Scotia haud facilè debellari potest.20.18. cū insulis in Arthuri potestatem venit 145.28.
Scoticum bellum. 271.21.
Scoticę iuuentutis in regem coniuratio. 430.4.
Scotorum perpetua cū Gallis amicitia.945.16.eorundem cū Pictis contra Britannos fœdus.122.5.cū Carolo Magno fœdus.226.20 cum Gallis. 851.8.
Scoticum regnum Occiduo parêre cogitur. 281.12.
Scotiam Gulielmus bello vexat. 396.19.
Scoti Anglicum iugum excutere conantur.862.14.cū Edouardo tertio inducię. 871.21.rebellio.872.5. Edouardus tertius ea denuo potitur. 873.22.
Scotorum aliquot contra Anglos victoriæ,1062.27.contra

tra ius gentium agros Anglicos prædantur. 1061. 25. contra Henricum quartũ cum Eboracensibus conspirant. 1104. 14. Angliam populantur. 1514. 26. eorũ cum Anglis tumultus. 1537. 22.
Scotorum fuga. 510. 21.
Scotorum aliquot clades. 123. 15. & 855. 24.
Scotorum Syluestrium rebellio. 1160. 1.
SEDANAE oppidi expugnatio. 1171. 9.
Sedere, pro præesse, interesseque rebus sacris, & administrare ecclesiã Dei. 757. 29. & sequentib.
Segontiaci se Cæsari dedũt. 68. 6. & 87. 27.
Senonum Gallorum in Italiam transitus. 51. 7.
Senonũ vrbe Henricus quintus potitur. 1156. 28.
Sextoniæ oppidi conditor quis, eiusque situs. 42. 12.
Sequana fluuius. 253. 29.
Sequanæ ostium. 592. 12.
Sequani ijdem qui Burgundiones. 255. 3.
Seruanus Orchadũ apostolus. 142. 10.
S. Seruatoris cœnobiũ. 407. 14.
Seuerus Imp. 102. 8. Ibid. 24. eius in Britanniam profectio. 103. 9. filios discordes in concordiam difficulter redigit. 102. 29. eius obitus. 1103. 21.
Sexburgæ reginæ præconiũ. 218. 24.
Sexus apud Britannos in imperijs nihil discernebatur. 85. 15.
Shaftesburia pagus. 261. 29.
Shaftesburim opp. olim Sextoniam vocitabant. 42. 13.
Shyreburn iêse collegiũ. 298. 17.
Sion cœnobium. 1118. 5.
Sibertus Orientalium Saxonum rex ecclesiam infecta tur. 159. 14.
Sibylla Hierosolymitani regis soror Gulielmo Montisferrati comiti nupsit. 602. 4.
Sibyllæ reginæ Siciliæ obitus. 634. 16.
Sicambrorum excidiũ. 82. 27.
Siccitas prodigiosa. 828. 7.
Sicilia Henricus Imperator potitus. 645. 24.
Siculorum cum Aragonibus bella

bella.830.9.à Carolo rege defectio. 829.23.
Sigisinundus Rom.Imp.1137 13.eius cum Henrico quinto fœdus. 1140.19.
Sillum oppidum per Harundellium expugnatũ.1225.3
Silurum gens.8.24. & Ibid. 27.& 79.7. eorũ habitus 32.16. eorundem rebellio contra Rom. 82.24.
Silurus piscis. 28.29.
Simon Beuerleius repetundarum reus. 1049.27.
Simon Thuruaius magnus eruditionis iactator scientia priuatur. 730.27.
Simon Monfordius proditionis damnatus. 1501.18.
Simonis Montisferrati comitis cum Henrico tertio affinitas.769.27.eius sancti tas.772.14.eiusdẽ de Albigensibus victoria. Ibid.18. multitudinis contra Henricum tertium dux.801.12. eius ad regẽ de pace epistola.803.24.iteritus.806.26. filiorum post victoriam arrogantia. 805.16.
Simon Simonis filus regi reconciliatur.809.3. eius ad Francos transitus & honor. Ibid.24.
Simonis Redyngij obitus. 909.19.
Sinneus flu. 562.22.
Sithricus Northumbrorum princeps.275.18.& 276.23 moritur. 281.29.
Sixtus quartus Rom.pontifex. 1325.12.
¶SLEFORDIA arx729.17
Slygarium oppidum.563.26.
Smytfildum forum equinũ Londini. 1027.13.
¶SOLES duo visi. 541.25.
Solis & lunæ eclipsis inusitata. 496.3.& 777.7.
Solidus Anglicus quantum valeat. 402.25.
Soluens amnis. 6.28.
Somersetus Angliæ comitatus. 1.19.
Somma fluuius. 790.6.
Somnium Brithouoldi monachi.340.25.Edgine 276 3 Emmæ.352.12. Guliel mi regis.373.8.Henrici regis.492.20. monachi cuiusdam.449.13. Aluredi. 259.4.
Snonudenus mons. 825.5.
Spea fluuius. 9.23.
Spinarum insula. 99.11.
Staffordiensis Angliæ comitatus

tatus. 2.6.
Statarium locus fisci.389.26.
Stella inusitatæ magnitudinis apparet. 771.22.
Stephanus rex cõtra Scotos bellum gerit.505.25. cõtra ius fasque regnũ adeptus 506.23.in suos sæuities.513 4.capitur.520.4. liberatur Ibid.22.eius cum mathilde fœdus,fœderisque conditiones.528.21.fuga. 521.4 turpis triumphus . 525 . 3. obitus. 532 5.
Stephani Andegauensium præfecti captiuitas.614.12.
Stephanus Bausanus à Vualis circumuentus interficitur. 796.14.
Stephanus Blesensium comes rex Franciæ post Henricum. 410.11.
Stephanus comes Bononiensis. 488.25.
Stephani Hyri victoria.1184 16.
Sterlyng denarij Anglici.786 21.
Sterlingum castellum . 591. 15.&620.7.
Sterlyngius ager. 8.28.
Sterlyngensis pons prælio insignis. 864.5.
Steuartorum familia Scotorum regnũ assequuta.988. 29.& seq.
Stoke viculus. 1456.3.
Stonyngstratfordia pagus 1371.7.
Stranfordia oppidum.563.6.
Strategema Ludouici regis Galliæ.575. 11 . Sultani. 747.28.
Strodus vicus. 553.25.
Struma morbus qualis. 359. 15.& seq.
Sturio piscis. 28.29.
Sturnus auis insigne Anglicum. 786.27.
SVARDI Northumbri virilis interitus. 361.4.
Successoris declarandi origo. 1046.23.
Sudoris Anglici origo . 1439. 12 . remedium optimum. 1440.17.
Suellus fluuius. 891.18.
Sueno Daciæ rex. 346.15
Suenonis Dacorum regis cõtra Anglos expeditio.308. 7.&.309.15.311.15 . Angliæ imperiũ adipiscitur.313 .20
Sueno Christianus factus. 314.26.
Suetia. 336.3.
Suetonij Paulini contra Britannos

cannos victoria. 85.29. & 87.1. & Ibid. 10.
Suetonij Tranquilli locus. 1811. & seq.
Suineshedum cænobium. 729.29.
Suirus fluuius. 562.19.
Sultanus AEgypti rex quib. de causis in Christianos mouerit. 747.21.
Superbiam pacis turbatricē esse exemplum appositissimum 1026.16.
Superbiæ iuuenilis murificum exemplum. 548.11.
Surra Anglię comitatus 1.17
Suthantonum à Francis diripitur. 937.12.
Suthfolchia comitatus. 1.25. eius situs. 904. 15.
Suthsexia Angliæ comitatus 1.17.
Suthsexia arx ab Anglo capitur. 896.21.
Syluanectum Franci recipiunt. 1206.13.
Syluestres Connaciæ populi 564.8.
Syluestres Hyberni, Petrifactioni adhærent. 1507.6.
Syluestres Scotiæ septentrionalis populi. 11.28.
Simeon Hierosolymitanus episcopus. 441.31.
Synodorum Anglicarum habendi ratio. 477.2.
Synodi Anglicæ Cantuarienſis. 823.23. Cassellitana. 560.16. Londinenses. 399. 4. & 462.27. & 491.12. & 769.16. Northantoni. 596 17. Othonis Cardinalis. 753.22. Vintonienſis. 393.3

T

TALIONIS memorandum exemplū. 1094. 27. & seq.
Tanetos Cantij insula. 154. 25. & seq.
Tancredus pacem à Ricardo emit. 625.23.
Tancredus rex Siciliæ. 624. 2. & 645.25.
Tantonia opp. 262.15.
Tanus fluuius. 262.16.
Tarbellorum ciuitas. 845.17.
Trenta fluuius. 3.86.9.
Taus fluuius & lacus. 8.7.
¶ TEGVLARIA arx. 405. 23. diruta. 406.2.
Templa à Constantino constructa. 113.25.
Tenentes qui sint. 388.24.
Terrauana oppidum. 993.21.
Terræ caput promontoriū 8.23.

Terræmotus in Anglia ferè nulli. 23.18. & 784.25.
Terræmotus horribilis. 404 16.& 496.2.
Teuchisberia vicus. 124.4.
Teuchisberiēsis pugna. Ibid. 23.& seq.
¶ THAMESIS fluuius 3.26
Thamesis non facilè imbribus crescit. 24.13.
Thamesis fluuij pons mirabilis. 4.6.
Theobaldus Blesensis comes 549.14.&550.12.
Theobaldus pontificius in Syria legatus. 811.20.
Theobaldus Carnutum comes Lothario aduersus Ricardum inimicitiarum incentor. 292.7.
Theobaldus Campanorum comes belli Gallici origo. 478. 29.& 755.1.
Theodoricus Alsatiæ comes Flandriæ comitatum à Gulielmo armis repetit. 489.27.potitur. 491.3
Theodorus Triuultius Venetus Gallis auxilio venit. 1692.22. capitur. 1693.15.
Theodosius quando Imperator fuerit. 105.4.& 119.7.
Theodosius filius Orientis Imperator. Ibid.9.
Theodosius à Gratiano imperij consors factus. 119.12
Thomas Barcleiensis ob regiam cædem supplicio afficitur. 923.15.
Thomæ Belfordij præconiū 1106.12.
Thomas Bochyngamiæ comes Gloceſtriæ dux. 1015. 2.& 1045.26.
Thomas Brogtonus coniurationis Hybernicæ princeps socius. 1453.2. occiditur. 1456.29.
Thomas Burgensis capitur. 726.25.
Thomas Burscherius. 1424. 11.& seq.
Thomæ Cantuariensis episcopi exilium. 542.21. martyrium. 554.10. translatio. 734.21.
Thomæ Cantij comitis contra Henricum quartum conspiratio. 1093.9.
Thomas Clarentiæ dux Hēnrici quarti regis filius. 996. 26. eius res gestæ. 1103.14. interitus. 1160.19.
Thomæ Cursoni strenuitas 1257.18.
Thomas Demochius contra fidem

fidem à rege necatur. 1316. 13. & sequentib.
Thomæ Deuoniæ comitis interitus. 1245.5.
Thomæ Dorcestriæ comitis in Rothomagum agrum excursiones. 1136.29. Marchio factus. 1247. 2. metu tyrannidis in asylũ abdit. 1371.20. rursum egreditur. 1400.20. ad Ricardum tertium deficit. 1417.17. reuertitur. Ibid. 27. pristino loco restituitur. 1462.11.
Thomas Dorcestriæ Marchio. 1586.4.
Thomæ Egromondiæ regulo interitus. 1291.19.
Thomæ Englefildi integritas. 1546.20.
Thomæ Faconbrigij tumultus. 1346.12 latrocinia. Ibi. 17. luit pœnas. 1348.4.
Thomas Flammochus Cornubiensis seditionis dux. 1518.14. supplicio afficitur. 1524.27.
Thomæ Turbiuillæ fides 848.1. proditionis pœnas soluit. 850.4.
Thomas Edouardi quinti filius Galliam vastat. 1019. 21. & seq.
Thomas Gerardinus Hybernorum dux contra Henricum septimum. 1452.26. occiditur. 1457.1.
Thomæ Gloceſtrij popularitas. 1048.25. in Gallos odium. 1068.17. insidijs circũuentus. 1071.24. strangulatus. 1072.11. cædes vlta. 1090.17.
Thomas Graius. 1122.22.
Thamas Grynus. 1556.20.
Thomæ Harundellij res gestæ. 1213.13. interitus. 1227. 21. & seq.
Thomas Hauardus comes Surræ factus. 1389.17.
Thomas Holandius eques dux factus 980. 26. captus. 1107.21.
Thomæ Lancastrij comitis res gestæ. 892.24. capitur. 894.16.
Thomæ Mombraij nefandũ facinus. 1072.11. dux fit Northfolchiæ. 1075.6. eius exilium. 1077.20. obitus. Ibid. 24.
Thomas Monachus in Douerensi direptione interfectus. 849.19.
Thomæ Montacuti præconiũ & res gestæ. 1170. 26.

interitus

Interitus. 1191.12.
Thomas Morus equs.1711.9.
Thomas Neuyll. 1293.20.
Thomas Percius Pictonum præfectus.1000.20. Vigorniæ comes.fit.1046.6 eius factũ.1084.5.ab Hẽrico quarto in Aquitaniã missus.1092.26. contra regem tumultus. 1098.7. eius interitus. 1101.15
Thomæ Ramneij interitus. 1405.19.
Thomæ Rossi interitus.1301 18.& seq.
Thomas Ruthal Dunelmensis episcopus designatur. 1574.11.
Thomas Stanleius comes Derbij creatur. 1436.7.
Thomas Surræ in Henrici Richemondiæ victoris potestatem venit. 1430. 12. captus, libertate donatus quæstor regius factus, cõtra Scotos mittitur.1520. 16.& seq.
Thomæ Terelli strenuitas. 1209.2.casus.Ibid.12.
Thomæ Triuetti interitus. 1049.27.
Thomas Volsæus sacerdos. 1600.8.primus sacerdotũ in Anglia sericum induit 1603.12.vestigalia episcopatus. Tornacensis recipit.1616.22. Edouardum ducem Buchyngamiæ deproditione criminatur. 1683.4. Henrici nomine fœdus cum Carolo renouat.1689.16. à Francisco Galliæ rege perfidiæ accusatur.Ibidem.25. Author Diuorty inter Henricum & Catherinam. 1730.15.omnibus fortunis spoliatur.1738.20.à rege mitram & pallium petit.1739.4. eius interitus & sepultura Ibidem. 17.
Thomas Vuagham cubicularius. Edouardi quarti. 1370.9.capitur.1371.10.interitus. 1380.7.
Thule insula. 11.15.
Thrugillus Dacus Orientalium Anglorum comes. 334.14.
¶TICINIANAE Academiæ origo. 227.6.
Tina fluuius.80.6.&.101.10.
Tituli principatuum sine possessionibus dantur. 996.29.
Tolosatij agri prędatio.967

3. & se.
Thomuuorthus vicus. 1425.5
Tonitrua in Anglia rara. 748 16.
Tornacenses se Carolo dedunt. 1691.13.
Tornaci obsidio. 943.15.
Tostonum opp. 563.21.
Tosto comes. 361.14.
Tosto Goduini filius. 354.19
Tosto proscribitur. 364.9.
Tothadus D. Andreæ episcopus. 394.14.
Tonton viculus. 1295 25.
TRAIANVS Getas Ro. finibus pellit. 236.7.
Tranton opp. 87.24.
Transtuedana regio. 101.7.
Tranum Venetis oppigneratum. 1575.9.
Trecæ vrbs Campaniæ. 1153. 18. deditione facta, Delphino cessit. 1201.1.
Trenta fluuius, 1. 22. per integrum diem non fluxit. 472.7.
Tributum ex decima quinta parte populo imponitur. 874.19.
Tributum ætati legitimæ imperatum. 1022.18.
Tributum bellorum causa populo imponendi mos quãdo inoleuerit. 479.14
Tributum regi populo imponere nisi principũ consensu non licet. 867.24.
Trinobantum sedes. 87.3. defectio. 85.17.
Triplici corona Imp. decorari solet. 1675.10.
Triportum spoliatur. 1718.17
Tucha arx. 1142. 11. capitur. Ibid.12.
Tueda fluuius. 4.14.
Tumbrigij arx capitur. 420. 6.
Tumultus in Hispania ortꝰ. 1675.26.
Turbottus piscis. 28.25.
Turcæ Danos penè deleuere. 238.8.
Turones à Franco in potestatem rediguntur. 608.7
Turris carceris nomen. 48. 16.
Tutberia pagus. 894.2.
TYNNA fluuius. 365.8.
Tynby oppidum. 1348.26.
Tyrannidem sibi exitium parare, nobile exẽplum. 382.3.
Tyrannum nunquam nõ in periculo constitutum esse exemplum luculentissimum. 919.22.

V

VALENS Imp. 237.5.
Valentinianus Im. 118.
17. metu profugus. 119. 6.
Cæsar & Augustus appellatus. 122. 8. Britannos per Gallionem Rauennatem in fide cõtinet. 124. 9.
Vallinfordiẽsis arcis situs & obsidio. 516. 10.
Valli regale cœnobium. 881. 19.
Vallo pontificius ad Philippum legatus. 724. 8.
Varenij comitis Surræ popularitas. 823. 3.
Vvarines Salopiæ comes, & eius facinora. 486. 4.
Varuicum opp. 807. 19.
Varuicensis Angliæ comitatus. 2. 3.
Vasconum clades. 845. 8.
Vaymuthus portus. 1339. 21.
Veius fluuius. 13. 10.
Vectis insulæ forma ouo similis. 20. 13.
Vectem insulã Vespasianus in ditionem Romanam redegit. ib. 22. propemodum ab Occiduis Saxonibus deleta. 219. 13. à Tosto capitur. 364. 12. à Stephano rege capitur. 505. 3.
Vectigalis nouũ in Anglia genus excogitatũ. 742. 28.
VVelliæ fitus. 221. 9.
Vellera Anglica multò tenuissima. 24. 22.
Vellocasinum Gisortiani agri pars. 600. 25.
Veneti Galliæ populi. 62. 1.
Venetorum Britanniæ obsidio. 949. 19.
Veneti semper domi cõcordes. 1575. 16. Brixiam recuperant. 1582. 25.
VVenelochi cœnobium. 486. 8.
Venti inusitata tempestas. 431. 22.
Verefredus Vigorniẽsis episcopus. 262. 29.
Verueces Angli in delitijs habent. 27. 7.
Vernolij fitus & oppugnatio 574. 11. à Gallis obsidetur. 651. 14.
Vernolienſe prælium. 1175. 5
Vernonis obsidio. 656. 12.
Verulaniũ municipiũ. 107. 19
Vespasianus Claud. Cæsaris in Britanniam legatus. 77 14. quibusdam prospõgijs vtebatur. 763. 14.
Veterani Rom. in Britannia ad vnũ omnes cæsi. 58. 25.
VICECOMITES magistratus. 389. 16.
Vicecomitatus origo. 619. 11.

Vicēnas Francus capit. 1128.2
Vicentia in ditionem Venetorum redit. 1575.6.
Victona opp. 7.24.
Victonæ lacus. Ibi.
Victoria ignauos quoq; gloriabundos habet. 1182. 11.
Victoriā semper ad æquitatis partem inclinare. 1119. 14.
Victoriæ simulachrū. 79.24.
Victor Maximi filius interficitur. 120.5
Vienna Delphinatium caput. 961.28.
Vienna Austriæ princeps ciuitas. 642.25.
Vigornienſis Angliæ episcopatus. 2.24. ſitus. Ibid. 6.
Vigornia obſidetur. 418.1. ob ſidione liberata. 419. 20. ferè incendio abſumpta. 473. 27.
Vigorniæ ſitus. 419.20.
Villafranca à Lancaſtrio capitur 951.19. recjpitur. Ib. 14.
Villarium opp. 759.27.
Villenouæ ſitus. 1162. 11. ab Anglo capitur. 116.2.
Vincelſeium opp. à Normanis diripitur. 978.4.
Vincentianum nemus. 1161.2
Vinceſlaus Ro. Im. 1034.23.
Vinchelcumbæ cœnobium 184.4.
Vinchelcombia vicus. 3.27.
Vindeſorium caſtrum. 645.4
Vindeſora pagus. 67.10.
Vintoniæ vrbis ſitus. 42.14.
Vintoniēſe cænobiū. 261.27.
Vinto. Angliæ diœceſis. 2.19
Viſis vici arx. 513.1.
Vitæ Germaniæ populi in Britanniam tranſmigrant. 134.18.
VVytbijpagi cænobiū. 208. 17.
VOADICIA regina quantas à Romanis iniurias paſſa ſit. 84.8. veneno ſibi mortem conſciſcit. 86.17
Volciorum opp. 754.10.
Vota principum ex alienis facultatibus. 579.4.
D. Vrſulæ hiſtoria. 120.25.
VSCA fluuius. 41.22.
Vſipij à Ro. deficiunt. 96.8.
VTHREDVS interficitur. 320.21.
VVAKEFILD pagi ſitus 1293.4.
Vvallia quatuor diæceſes habet. 3.11.
Vvallia ſterilis. Ibid. 21.
Vvalliam filijs regum natu maioribus cedere. 791.11
Vvalliæ & Vvallorum no-

men vnde. 14.10. eius descriptio. 1.12.
Vvalliæ vates. 816.4.
Vvallorum principem potiturũ regno Anglico à vatibus prædictum. 826.7.
Vualli Occiduorum Saxonum regno iuncti. 229.25.
Vvalli quietis impatientes. 777.3. nouarum rerum studiosi. 1098.15.
Vvalli Domiti. 434.19.
Vvallorũ defectiones & rebelliones. 437.25. & seq.
Vvallorum strages. 784.18.
Vvalthami vici colle. 597.9.
Vvalthamus pagus. 374.3.
Vveda Pẽdæ Merciorũ regis filius. 178.7.
Vuellen episco. sedes 452.18.
Vvensdon fluuius. 337.5.
Vverke arx. 854.10.
Vvermistrum pagus. 301.1.
Vverus fluuius 261.15
Vvesthumb. Angl. com. 3.15.
Vvestmonasterium 90.1. instina seditione diripitur. 1026.13.
Vvheruuellum cœnob. 303.24.
Vvilceria Angliæ comi. 1.18.
Vvilferus Pendæ Merciorũ regis filius. 178.6
Vvilfrena monacha Edgari regis scortum. 296.26.
Vviltoniæ cœnobium. 300.22.
Vvytha fluuius. 316.29.
Vulgus omnia vtilitate probat 568.4.
Vulgi propriũ, nihil sapere. 477.14.
Vulgo placere difficile. 568.4.
Vulstani singularis sanctitas. 400.4.
Vvythcliffus quando floruerit. 1016.20. idem apud Boœmos in honore habitus. 1017.20.
Vvythcliffiani dogma suum armis defendere infæliciter conantur. 1120.29.
Vvythil mons. 267.7
Vvytingus piscis 28.24.
VXORES à maritis hæredes scribi ex Repu. non esse 617:29.

X

XENODOCHIVM Eboracense. 1291.27

QVO TIBI LECtor quærendi tædium leuaremus, totam Angliæ Scotiæque regum tũ Cãtuarienſis, item & Eboracenſis archi præſulum, quorum perpetuã ſeriẽ Autor obſeruauit, tũ etiã cæterorũ Anglici regni antiſtitum antropologiã ſuis quãque catalogis complexi ſumus.

BRVTVS Aſcanij nepos primus Brita. rex. 36. 9.
Locrinus. 41. 6.
Camber. idem.
Albanactus. ibid.
Madan. 41. 12.
Mempricius. ibid.
Ebrancus. 41. 20.
Lexlus. 42. 1.
Rudubtas. 42. 7
Brita cognomento Viride ſcutum. 41. 28
Badudus Magus. 42. 17.
Cordilla. 43. 16.
Morganus primus. 44. 3.
Conedagius. 44. 4. 17.
Riuallo. 44. 18.
Gurguſtius alias Gorguntius. 44 19.
Silius. ibidem.
Iagus. ibidem.
Chinermarcus. ibidem.
Gorbodio. 44 10
Ferrex ibid. Porrex. 45. 21
Dũuallo Molmicius. 45. 10
Pentarchia interceſsit. 45. 8
Gintolinus. 46. 20.
Martia defuncto Gintelino marito regnum adminiſtrat. 47. 4.
Sicilius ib. Chimatij. 47. 10
Danius ibi. Moruidius ibi.
Conianus. 47. 17
Archigallo. 47. 20.
Eliodorus Pius. 47. 26.
Reginus. 49. 1. Morganꝰ. ib.
Ennanus. 49. 2. Iduallo. ibi.
Rynio. ibi. Geruntius. ibi.
Catellus. ib. Coyllus. 49.
Porrex. ibi. Cherinus. ibi.
Fulgẽtius. ib. Eldalus. 49 4.
Androgeus. ibi. Vrianus. ib.
Eliud. ibi. Bellinus. 45. 10.
Brẽnus. 45. 11. Gurgũt. 56. 11.
Merianus. 56. 12. Bladinus. ib
Capenus. ibi. Ouinus. ibi.
Silius. ib. Bledgabred. 56 13.
Archemalus. ib. Eldolus. ib.
Rodian. ib. Redargi 56 14.
Samulius. ib. Peniſellus. ib.
Pyrrhus. ib. Caporus 56. 15.
Dinellus. ibi. Helius. ibi.

Iud.Ib. Cassiuella. 57. 14.
Theomantius. 57.16.
Guinderius. 75.8.
Aruiragus. 76.21.
Codigun. 83.14. Mari.89. 10.
Coyllus. 97.19.
Lucius primus Christianorum rex. 97.27.
BRITAN. IN ROmanorum ditionem redacta.
Seuerus Imp. 102.24.
Caraufius tyrannus. 105.22.
Alectus tyrannus. 107.3.
Diocletius Impe. Ibid.14.
Constantius Claudij nepos Cæsar. 108.
Constantinus. 109.15
Constantinus filius. 118. 6.
Constan. Constantini filius Ibid. 12.
Maximus. Ibi. 18.
Conanus natione Britan. à Maximo substitut⁹. 120.11
Gratianus. Ibi.28
Cõstanti.homo nou⁹. 121.2.
Honorius Imp. Ibid. 26.
ROMANOR. IMperatorum in Britãnia Proconsules, siue Legati.
Aulus Plautius. 77. 29.
Ostorius Scapula. 78.1.
Aulus Didius. 83. 6.
Auitus. 83. 16.
Verannius. Ibi. 18.
Suetonius Paulinus. 83. 20.
Petronius Impilianus. 86.20
Trebellius. Max. 86.21.
Vectius Valanus. 91.21.
Petilius Cerealis. Ibi. 22.
Iulius Frontinus. Ibid. 23
Iulius Agricola. Ibid. 26.
Cn. Trebellius. 97. 13.
Lollius. Vrbicus. 101.18.
Calphul. Agric. legatus. Ibi. 25.
Pertinax legatus. Ibid. 27.
Clodius Albinus. 102. 2.
Heraclius. Ibi. 15.
Iunius Seuerus. Ibid. 5.
Maximus à Constantino in Britannia relictus. 117. 5.
QVI DESPERAto Romano auxilio dominati sunt.
Vortigerius. 132. 7.
Vortimerius. 138. 6
Vtherius Pendraco. 140. 29.
Arth. 145. 21. Const. 146. 18.
Aurelius Conanus. 147. 6.
Vortiporius. Ibidem.
Maglocunus. Ibi.
Carent. 147. 7. Caduan. Ib.
Cadaullo. Ib.
Cadoualladius. 147. 19.
BRITA. REGNO. in Heptarchiam redacto requi-

requirit ordo classes singulares. Primum igitur locum sortiuntur CANTIANI reges, quorum tempore adolescétiæ vigorē nactum est regnum Britannicum.

Hengist.153.6. Osca.ib.16. Otha.ib. Himericus.ib. Ethelbertus. ibid.17. Edbaldus. 158.26. Ercombertus. 160.26. Egber.162.8. Lothar.ib.15. Edricus.163.1. Vithred.ibid. 21. Edber.164 9. Ethelber.ib. Alricus.164.9. Edber.ib.15. Cuthredus. 159.20. Baldredus. ibidem 21. Ethelwolphus. ibi.

SAXONVM AVstralium Reges.

Ella 165.2. Sisca.ibid.14. Ethelualchius. ibid. Berutius ib.15. Aldinius.ib.

ORIENTALIVM Anglorum Reges.

Vffa.165.25. Titulius.ibid. Redou ldus. ib.26. Carpualdus. 166.8. Sigibertus literarum patronus. 166.11. Egricus.167.4. Annas.ibid Ethelherius. 167.17. Ethelwald.ib. Aldulph.ib. Eluold.ib. Beornas.167.18. Ethelred.ib. Ethelbert.ib. Edmundus. 170.3. Guthormus Dacus. 173.23. Ericus Dacus. ib.27.

ORIENTALIVM Saxonum Regum catalogus.

Erchenui.174.15. Sladda.ib. Sibertus. 159.14. Serredius. 175.2. Sigibertus paruus. 175.24. Suthelinus.6.2. Sigerius.ib. Sigehardus.ib. Offa.ib.5. Colredus.ibid.9. Sutthred. ibidem.

MERCIOR. REgum series.

Crida Saxo. 176.17. Vibbas.177.7. Cearl.ib.10. Penda.ib. Peda.178.6. Vvilferus.ib. Ethelred.ib. Chenredus.180.7. Celredus. ibidem. Ethelbaldus. ib.15. Beruredus.ib.22. Offa.168.11. Egfridus. 183.14. Cenulphus. 181.27. Chenelmus. 184.9. Ceuolphus. 185.11. Bernulphus, ibid.

Ludicenus. Ib. Vthlacus. Ib.
Berthulphus. Ibid. 17.
Burthredus. 186. 3.
Ceuolphus seruus. Ibid. 23.
NORTHVMBRIAE Reges.
Idas. 187. 8. Alla. Ibid. 23.
Addas. 188. 4. Clappas. Ib. 5.
Theodulphus. Ibid.
Ereodulphus. Ibid.
Theodoricus. 188. 6.
Ethelricus. Ibid.
Ethelfredus. Ibid. 8.
Edui. 189. 9. Osuald. 177. 25.
Osuuius. 178. 1. Egfred. 209. 7.
Alfred. 212. 21. Ofred. 213. 29.
Chenredus. Ib. Osrichus. Ib.
Ceoloulph. Ib. Egber. 214. 11
Osoulph. Ib. 16. Altred. ibid.
Ethelbertus. ibid. 20.
Asuald. ib. 21. Osred. ib. 24.
Ethelbertus, aliàs Adelredus 214. 26.
OCCIDENTALIUM Saxonum Reges.
Cerdici. 215. 28. Cēric. 216. 21
Ceaulinus. Ibi. 22.
Celricus. Ibid. 25.
Ceoloulphus, aliàs Quichelmus. 192. 2.
Cynigillus. 217. 11.
Cenoualchius. 179. 8.
Elcuin⁹. 218. 27. Cētuin⁹. ib.
Cedoualla, qui & Petrus. 1631. 4.
Inas. 164. 1. Ethelard. 222. 26.
Cuthredus. ibid. 28.
Sigibertus. 223. 23.
Cineuolphus. 224. 6.
Brittrichus. 225. 6.
ANGLICI REGNI virilis ætas.
Egbertus. 225. 9.
Etheluolphus. 235. 1.
Ethelbaldus. 240. 26.
Ethelbert. ib. Ethelre. ib. 27.
Aluredus. 215. 19.
Edouardus primus. 174. 7.
Adelstanus. 215. 23.
Edmun. 276. 25. Eldre. 285.
Eduinus. ibi. 26.
INGRAVESCENS ætas.
Etheldredus. 292. 23.
Edmundus. 318. 18.
Canutus Dacus. 333. 18.
Haraldus I. Canuti filius. 323. 14.
Edouardus secundus. 313. 9.
Haraldus secundus. 362. 9.
NORMANI.
Gulielmus Norman. 375. 15
Gulielmus Rufus. 401. 11.
Henricus primus. 454. 8.
Stephanus. 498. 24.
Henricus secundus. 481. 11. Reges

mūltos ex his regibus
pontifices nominat Bōfanus
lib. 3 Rerum Hungaricarum pag. 454

REGES ANGLIAE indigenæ.
Ricardus primus. 557.1.
Ioannes. 613.10.
Henricus tertius. 693.2.
Edouardus tertius. 771.19.
Verùm aduerte nos in Edouardi nomenclatura non autorem sequutos esse: is enim hunc primum ponit in ordine, quem nos tertium ab Edouardo primo posuimus.
Edouardus quartus secundũ autorem secundus. 880.22.
Edouardus quintus. 904.23.
Ricardus secundus. 980.22.
Henricus quartus. 1082.8.
Henricus quintus. 1115.5
Henricus sextus. 1010.15.
Edouardus sextus. 1048.2.
Ricardus tertius. 1251.21
Henricus septimus. 1238.13.
Henricus octauus. 1048.14.
SCOTIAE REges.
Cathelus. 127.1.
Simon Brechus. ibid.13.
Renda. 126.11.
Fergusius primus. ibid.12.
Reutheres. ibid.16.
Eugenius primus. 129.11.
Fergusius secundus. ibid.12.
Eugenius secundus. ibid.20.
Dongardus. ibid.25.
Constantinus. ibid.5.
Congallus. 149.25.
Conranus. ibid.26.
Eugenius tertius. 149.27.
Conuallus. ib. Amtillus. ib.
Aidanus. ib.28.
Chennethus. ibidem.
Eugenius quartus. ibid.
Ferquartus. 149.28.
Doualdus. ibid.29.
Malduinus. ibi.
Eugenius quintus. ibid.
Eugenius sextus. 150.1
Ambercletus. ibid.
Eugenius septimus. 226.13.
Mordacus. ibid.14.
Etsinus. ibidem.
Eugenius octauus. ibid. 16.
Fergusius tertius. ibid. 17.
Soluatius. ibid.19.
Achaius. ibi.20.
Conuallus secundus. 227.8.
Dungallus. ib. Alphinus. ib.
Chennethus secundus. ibid. 13.
Donaldus primus. ibid.29.
Constãtinus secundus. 228.6
Eth. ibi. 7. Gregor. ibi.
Donaldus secundus. ibid.11.
Constantinus tertius. ib.12.
Malcolmus. 286.14.
Indulphus. ib. Dustus. ibid.
Culenus. ibid.15.

De Scotiæ et Angliæ regum Cognatione hodierna vide Tabulam assecuta Buchanani historiæ scoticæ

Chennethus tertius. ibi.15.
Grinus. ibid.19.
Malcolmus secundus. ib.20.
Duncanus. ibid.22.
Edgarus. 379.12.
Alexander. 381.14.
Dauid. ibid.
Malcolmus tertius. ibid.11.
Dunaldus tertius. 435.15.
Duncanus. ibid.16.
Malcolmus quartus. 531.29.
Gulielmus. 545.1.
Alexander secundus. 664.11.
Alexander tertius. 792.5.
Ioannes Baliolus. 837.24.
Robertus. 875.7.
Dauid secundus. 914.26.
Robertus Steuartus. 988.27. & 1041.10. & 1098.27.
Iacobus primus. 1113. 21. & 1159.4.
Iacobus secundus. 1239.8. & 1282.2.26.
Iacobus tertius. 1282.27. & 1297.26. & 1352.9.
Iacobus quartus. 1472.8. & 1511.14.

CANTVARIENsium archiepiscoporum series.

Augustinus monachus. 154. 15. & 155.23. & 188.18.
Laurentius. 157.21.
Miletus. 159.13.24.
Iustus. 160.5. & 191.18.
Honorius. 161.19. & 198.10.
Theodotus. 161.28.
Theodorus. ibidem.
Bithoualdus. 163.26. & 270. 20.
Taduinus. 270.26.
Notelmus. ibid.
Cuthebertus. ibid.27.
Brethuinus. ibid.28.
Lambertus. 270.28.
Adelardus. ibid.29.
Vvilfredus. 271.1.
Theologildus, siue Pleogildus. ibid.3.
Celnotus, seu Chelutus. ib.
Athelredus. ibid.4.
Pleimundus. 277.11.
Athelmus. 281.3. & 284.13.
Vvilfemus. ibid.15.
Odo. ibid.16. & 286.1. & 293. 30. & 300.7.
Dunstanus. ibid.10. & 305.12. & 322.3.
Elphegius. 321.26. & 322.21. & 329.17.
Ethelgarus. 322.19.
Siricius. ibid.
Aluricius, vel Aluredus. ib. 20. & 333.20.
Liuingus. 339.21.
Achelnotus. ibid.22. & 342. 8.

Edsinus

Edsinus. ibib. 9.
Robertus. 360.19.
Stigandus. ibi.28.
Lanfrancus. 393.26.
Anshelmus. 432.14.
Rodulphus. 473.12.
Gulielmus. 486.22.
Theobaldus 513.13.
Thomas Bekettus. 541. 7.
Ricardus. 596.18.
Balduinus. 601.18.
Hubertus. 646. 24.
Stephanus Cardinalis Diui Chrysogoni. 691. 16.
Ricardus Magnus. 757. 24.
Edmundus. 761.29.
Bonifacius. 575.24.
Robertus. 813.2.
Ioannes. 820.28.
Robertus Vvyncelseius. 830. 22.
Gualterus. 885.22.
Ioannes Stritfordius . 921. 22.
Ioannes Offordius. 961.1
Thomas. Ibi.3.
Simon Isleppus. Ibid .6.
Simon Elyensis episcopus. 989.8.
Gulielmus Vigornienſis. Ib. 12.
Simon Londinensis episcopus. 1008. 24.
Gulielmus Corteneius. 1030 15.
Thomas Harundel. Ib. 16.
Henricus Cicheleius Meneuensis episcopus. 1122. 10.
Ioan. Staffordius. 1248.12.
Ioannes Chempius. 1271.14.
Thomas Burscherius. 1278. 28.
Ioannes Mortonus. 1458.16.
Henricus Deneus. 1545. 20.
Gulielmus Varanus. 1551.7.

EBORACENSES.

Paulinus. 191.16.
Landisarnenses episcopi tyrannidis tempore administrant. 198.17.
Cedda. Ibi.20.
Vvilfredus. Ibid. 22.
Bosas. 199. 2.
Vvilfredus secundus. 213.15
Egbertus. Ibid. 18
Albertus. Ibid. 20.
Embaldus primus. ibid.21.
Embaldus secundus. Ibid.
Vvilsius. Ibid.
Vimundus. ibid.
Vvilferus. Ibid.22.
Adelbaldus. ibi. 24.
Lodeuardus. Ib.25.
Vulstanus, ibi.
Oscitellus. 287. 8.
Adelualdus. ibidē.
Osualdus Ibi. 9.
Adulphus 323.11

Vulſtanus. ibi.
Alfredus. ibid.
Chinſius. ibidem.
Aldredus. ibidem.
Thomas. 394.1
Gerardus. 460.23.
Thomas ſecundus. 471 7.
Thruſtinus. 473.15.
Henricus Murdacus. 513. 17.
Gulielmus. 513.21.
Rogerius. 534. 5.
Gaufredus. 616. 11.
Gualterius Grayus. 711.22.
Seuallus. 791.24
Gotthofredus. 798.22
Gualterus. ibid.
Gulielmus Vickeuanus. 823 21.
Ioannes Rom. 828. 14.
Henricus 850.23.
Thomas Corbrigius. 871.2.
Guilielmus Grinfildius. 874 28.
Guilielmus Meltonus. 885. 25.
Gulielmus Sonchis. 9. 45.
Ioannes Toresbius. 961 9.
Alexãder Neuyllus. 1010.21.
Thomas Harũdellius ib.24
Robertus Valdbij 1020. 27.
Ricardus Scruppus. ibidem.
Henricus Bouettus. 1106.16.
Ioannes Chempius. 1237.19.
Gulielmus Bothus. 1171.18.
Georgius Neuyllus. 1306. 8.
Laurentius Bothus. 1351. 25.
Thomas Rotheramus. ibid.
Thomas Sauagius. 1545.16.
Edouardus Leeus. 595. 11.

LONDINENSES epiſcopi.

Miletus. 159. 24.
Ceddas. 160. 7
Vuinas. ibidem.
Erchenualdus. Ibid. 8.
Dunſtanus. 322.1.
Robertus. 360.18.
Mauritius 454.22.
Gulielmus. 693. 9.
Simon. 1008. 24.
Thomas Sauagius. 1545.16.
Gulielmus Varamus. Ibi. 19.
Gulielmus Baronſus. 1551. 18.
Ricardus Fiziames. Ibid. 11.

ELYENSES.

Henricus. 471.27.
Gaufredus 613.13.
Gulielmus Longes hampe. 620. 15.
Gulielmus. Ibid. 13.
Euſtachius. 693. 9.
Hugo Balſamus. 814. 26.
Ioannes Borthonus, 911.16.
Simon, 989.8.
Thomas Harũdellius. 1010. 24.
Ioannes Mortunus. 1377. 11.
Ioannes Alcocus. 1564. 14.

Vinto-

INDEX

VINTONIENSES.

Firtheſtanus, 284.4.
Birſtanus. Ib.5
Etheluoldus. 297.21.
Elphegius, 321.26.
Brithouoldus. 240.25

VIGORNIENSES.

Oſualdus. 297.24
Dunſtanus. 194.21
Vulſtanus. 360.29.

LINCOLNIENSES.

Remigius. 432.24.
Robertus. 433.15.
Alexander. 512.26.

DVNELMENSES.

Gualterus. 401.25.
Gulielmus. 402.2
Ranulphus. 455.9

NORDOVICENSES.

Henricus 451.19
Herbertus 461.27.
Ioannes. 685.7.

EXONIENSES.

Gaufredus. 417.15.
Petrus Corteneius. 1400. 18.
Ricardus Foxus. 14.59.7.

VVELLENSES.

Vvilfemus alias Vvilſelmus. 284.6.
Ioannes. 452.12
Ioſcellinus. 734.2

BATHONIENSES.

Robertus. 613.13.
Hadrianus, 1472.21.
Ricardus. 1526.10.

HEREFORDENSES.

Thomas. 821.13.
Adam. 906.25
Hadrianus. 1472.2

CARLIOLENSES.

Arnulphus. 459.25.
Nigellus. 513.5.

ROFFENSES.

Martonus. 828.24.
Ioannes Fiſcerius. 1564.5

LINDISFARNENSES.

Aidanus. 201.8
Cuthebertus. 209.10.

FINIS.

PRIVILEGII SENTENTIA.

Cautum est Regio diplomate ne quis in vniuersa sua ditione Polydorum Vergilium de rebus gestis Angliæ, præter Cornelium Manilium proximo biennio imprimat, alibique impressum distrahat, sub pœnis in eodem contentis. Actum Bruxellis xij. Februarij & Subsignatum.

I. dela Torre.

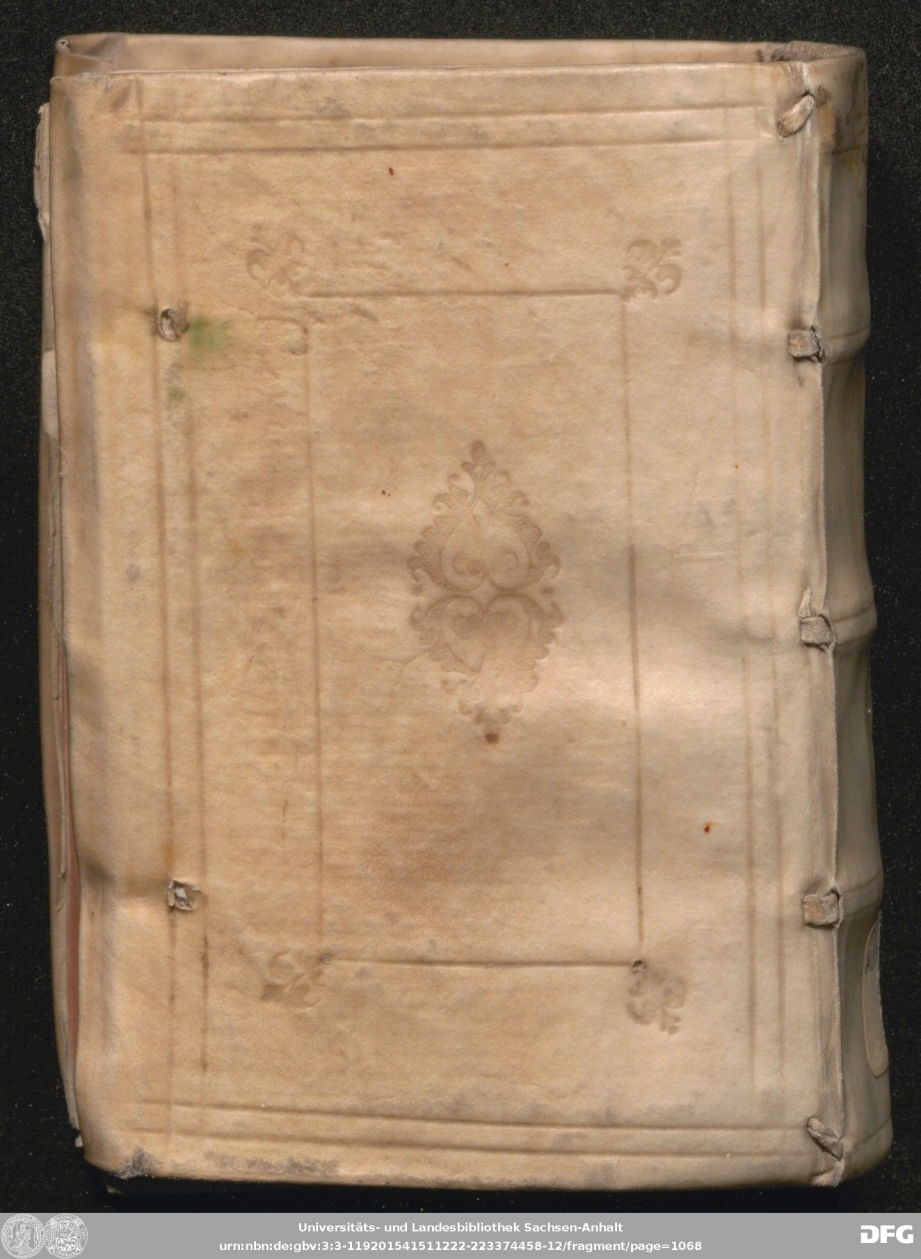

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-119201541511222-223374458-12/fragment/page=1068

ALVENSLEBEN
T
199

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-1102015411511222-223374458-12/fragment/page=1069

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-119201541511222-223374458-12/fragment/page=1070

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-119201541511222-223374458-12/fragment/page=1072

POLYDORI VERGILII VRBINATIS ANGLICÆ HISTORIÆ Tomus Secundus.

Ab ipso autore postremùm iam recogniti, adque amussim, salua tamen historiæ veritate, expoliti.

Accessit Anglorum Regum Chronices Epitome, per Georgium Lilium Britannum.

Indices rerum singularum & vtiles & copiosos, in operis calce adiectos reperies.

GANDAVI,
Excudebat Cornelius Manilius.
Cum Priuilegio.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-119201541511222-223374458-12/fragment/page=1073